RAPORT

o wybranych działaniach Rzecznika Praw Obywatelskich V. kadencji w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji w okresie od 15 lutego 2006 r. do 9 kwietnia 2010 r.

BIAŁA KSIĘGA

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

WARSZAWA, 2010

Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2010, nr 5
Źródła
RAPORT o wybranych działaniach Rzecznika Praw Obywatelskich V. kadencji w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji w okresie od 15 lutego 2006 r. do 9 kwietnia 2010 r.
BIAŁA KSIĘGA

Redakcja naukowa Biuletynu:
Prof. dr hab. Marek Zubik
Magdalena Kuruś
Mirosław Wróblewski

Redakcja techniczna:
Sylwia Górska

Wybór dokumentów do Części I:
Dariusz Chaciński/Małgorzata Chmielewska
Tomasz Frey
Tomasz Gellert
Michał Kubalski
Magdalena Kuruś
Lesław Nawacki
Anna Sosińska
Anna Szałek
Violetta Szczotka-Pigiel
Mirosław Wróblewski

Spis treści

Nota redakcyjna 5
Wprowadzenie 7
Część I 11
Zasada równości i zakaz dyskryminacji w wystąpieniach Rzecznika Praw Obywatelskich 11
1. Implementacja dyrektyw Unii Europejskiej – prace nad ustawą o równym traktowaniu 12
2. Równouprawnienie kobiet i mężczyzn, zakaz dyskryminacji ze względu na płeć 40
2.1. Rynek pracy 40
2.2. Równość praw w życiu politycznym – udział kobiet w procesach decyzyjnych 63
3. Przeciwdziałanie rasizmowi i ksenofobii; zakaz dyskryminacji ze względu na rasę lub pochodzenie etniczne, narodowość, obywatelstwo 71
3.1. Przeciwdziałanie rasizmowi i ksenofobii 71
3.2. Rasa lub pochodzenie etniczne jako przyczyna dyskryminacji 75
3.3. Narodowość lub obywatelstwo jako przyczyna dyskryminacji 96
4. Zakaz dyskryminacji ze względu na religię (wyznanie) lub światopogląd 166
5. Zakaz dyskryminacji ze względu niepełnosprawność 190
5.1. Rynek pracy 190
5.2. Ubezpieczenia społeczne 202
5.3. Dostęp do świadczeń z budżetu państwa 218
5.4. Prawo wyborcze 235
5.5. Dostęp do edukacji 252
5.6. Prawa osób niepełnosprawnych na rynku dóbr i usług konsumpcyjnych 293
6. Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek 327
6.1. Informacja o raporcie Rzecznika Praw Obywatelskich 327
6.2. Usługi bankowe 330
6.3. Dostęp do funduszy Unii Europejskiej 335
6.4. Rynek pracy 345
7. Zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną 365
7.1. Monitoring i potrzeba debaty publicznej 365
7.2. Mowa nienawiści 382
7.3. Ochrona zdrowia 397
7.4. Przemoc wobec osób homoseksualnych 405
7.5. Osoby transpłciowe 412
8. Zakaz dyskryminacji grup społeczno-zawodowych 417
8.1. Rynek pracy i dostęp do świadczeń z ubezpieczeń społecznych 417
9. Zakaz dyskryminacji ze względu m. in. na sytuację materialną i prawną, wykształcenie, zawód, pochodzenie społeczne 446
9.1. Dostęp do edukacji 446
9.2. Dostęp do dóbr i usług 475
9.3. Ochrona zdrowia 522
9.4. Ubezpieczenia społeczne 551
10. Zakaz dyskryminacji osób bez stałego zameldowania 623
11. Wykaz sygnatur spraw RPO 641
Część II 644
Przepisy dotyczące zasady równości i zakazu dyskryminacji – prawo międzynarodowe i regulacje krajowe (wybór) 644
1. Wprowadzenie 645
2. Przepisy ogólne dotyczące dyskryminacji 646
3. Dyskryminacja ze względu na płeć 679

4. Dyskryminacja rasowa 723
5. Dyskryminacja ze względu na pochodzenie 748
6. Dyskryminacja ze względu na religię i wyznanie 762
7. Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność 766

Nota redakcyjna

Biała Księga, zawierająca wybrane wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich V. kadencji w sprawach dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji oraz odpowiedzi adresatów wystąpień, stanowi już trzecie tego rodzaju przedsięwzięcie zrealizowane przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich w ostatnim czasie. W czerwcu 2009 roku zaprezentowano raport o kontaktach RPO z Ministrem Zdrowia w sprawie przestrzegania prawa obywateli do ochrony zdrowia[1], w lutym 2010 roku przedstawiono raport o korespondencji między RPO a organami państwa w sprawach ochrony praw dzieci[2].

Zakaz dyskryminacji wyraża wprost art. 32 ust. 2 Konstytucji RP, który stanowi, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. Przewidują go również konwencje międzynarodowe, a także prawo Unii Europejskiej. Coraz częściej zakaz dyskryminacji jest konkretyzowany również na poziomie ustawodawstwa zwykłego, czego przykładem może być m.in. Kodeks pracy.

Chociaż dyskryminacja występuje zawsze jako przejaw naruszenia zasady równości, to jednak nie każde nierówne traktowanie jest tożsame z dyskryminacją. Ta ostatnia ma bowiem charakter swego rodzaju kwalifikowanego naruszenia zasady równości ze względu na cechy osobiste człowieka, takie jak m. in. wiek, płeć, orientacja seksualna, rasa, religia, narodowość, pochodzenie społeczne.

Przeciwdziałanie dyskryminacji jest istotnym elementem działalności Rzecznika Praw Obywatelskich. Mimo ciągle rozbudowywanych w ostatnich latach gwarancji prawnych i instytucjonalnych, w znacznej mierze stanowiących rezultat bezpośredniego oddziaływania prawa międzynarodowego i europejskiego na polski system prawny, okazuje się, że realizacja zakazu dyskryminacji w Polsce napotyka wciąż liczne bariery. Niekiedy są one spowodowane brakiem należytych instrumentów prawnych lub ich nieskutecznością. Innym razem wynikają z niedostatecznych standardów społecznych.

Na podstawie analiz prowadzonych w Biurze RPO, jak również skarg i wniosków kierowanych przez osoby fizyczne oraz organizacje, zwłaszcza zajmujące się problematyką przeciwdziałania dyskryminacji, a także doniesień medialnych, Rzecznik występował o udzielenie informacji, ustosunkowanie się do podniesionych problemów bądź podjęcie działań zaradczych. Adresatem wystąpień były organy państwa, ale też instytucje, którym zarzucano zachowanie noszące znamiona dyskryminacji. W przypadku, gdy okazywało się, że przyczyną dyskryminującego postępowania była wadliwość przepisów prawa, Rzecznik – po wyczerpaniu

---

[1] Zob. Raport o korespondencji i kontaktach Rzecznika Praw Obywatelskich z Ministrem Zdrowia w sprawie przestrzegania praw obywateli do ochrony zdrowia w okresie od 14 lutego 2006 do 30 kwietnia 2009. Biała Księga, *Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich. Źródła* 2009, nr 4.

[2] Zob. Raport o korespondencji między Rzecznikiem Praw Obywatelskich a organami państwa w sprawach o ochrony praw dzieci do życia i zdrowia, edukacji, życia w rodzinie i godziwych warunków socjalnych oraz do bezpiecznego rozwoju – „Biała Księga" (w:) *Biuletyn RPO – materiały*, 2010, nr 68.

innych środków działania – kierował wnioski do Trybunału Konstytucyjnego o kontrolę konstytucyjności prawa lub przyłączał się do skarg konstytucyjnych po stronie obywateli. Najczęściej Trybunał podzielał argumenty Rzecznika.

O skali zaangażowania Rzecznika świadczy ogólna liczba wystąpień dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji. Od 15 lutego 2006 roku do 9 kwietnia 2010 roku Rzecznik Praw Obywatelskich V kadencji podjął do prowadzenia aż 750 spraw. Biała Księga, siłą rzeczy, nie może prezentować pełnego obrazu aktywności Rzecznika w tej materii. Ograniczono się bowiem do zaprezentowania jedynie 105 najważniejszych spraw. Jednakże nawet analiza tego materiału pozwala wyznaczyć kierunki zmian systemowych, zorientowanych na jeszcze lepszą ochronę praw jednostek.

W Białej Księdze przyjęto formułę tematycznego prezentowania korespondencji. W ramach poszczególnych zagadnień wystąpienia oraz odpowiedzi uporządkowane są jednak chronologicznie. Opracowanie zawiera korespondencję z organami państwa oraz niektórymi instytucjami. Zrezygnowano natomiast z prezentowania korespondencji ze skarżącymi. Ze względów redakcyjnych odręczne akapity oraz treści pieczątek zostały zapisane w formie drukowanej.

Biała Księga składa się z dwóch zasadniczych części.

Otwierające ją Wprowadzenie zawiera podstawowe uwagi i wnioski, jakie można sformułować na bazie doświadczeń Rzecznika w związku z prowadzonymi sprawami z zakresu dyskryminacji.

Najobszerniejszą część Białej Księgi stanowi część I. Rozpoczyna ją prezentacja wystąpień RPO kierowanych w kontekście prac legislacyjnych nad projektem ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów UE w zakresie równego traktowania (tzw. ustawa o równym traktowaniu) oraz odpowiedzi na nie. W kolejnych podrozdziałach przedstawiono korespondencję dotyczącą dyskryminacji ze względu na: 1) płeć, 2) rasę lub pochodzenie etniczne, narodowość, obywatelstwo, 3) religię (wyznanie) lub światopogląd, 4) niepełnosprawność, 5) wiek, 6) orientację seksualną, 7) przynależność do grup społeczno-zawodowych, 8) sytuację materialną i prawną, wykształcenie, zawód, pochodzenie społeczne, 9) brak stałego zameldowania.

W drugiej części przedstawiony jest wybór najważniejszych, obowiązujących Polskę, przepisów umów międzynarodowych oraz przepisów Unii Europejskiej, które dotyczą przeciwdziałania dyskryminacji.

Wprowadzenie

Główne przesłanki i cele opracowania Białej Księgi

Ideą „białych ksiąg" jest przedstawienie całościowego stanowiska czy poglądu na daną sprawę, przy prezentacji kompleksowego materiału będącego przedmiotem opracowania. Biała księga powinna być zatem oficjalnym dokumentem instytucji, zawierającym komplet materiałów na jakiś ważny temat, pełne *dossier* jakiejś istotnej sprawy.

Prezentowana w niniejszym Biuletynie „Biała Księga" jest raportem Rzecznika Praw Obywatelskich o działaniach na rzecz przestrzegania zasady równości i przeciwdziałania dyskryminacji w okresie od 15 lutego 2006 r. do 9 kwietnia 2010 r., a więc w okresie kadencji dr Janusza Kochanowskiego, Rzecznika Praw Obywatelskich V. kadencji. Działania te przedstawione są w sposób praktycznie wyczerpujący, dokonany bowiem wybór wystąpień i spraw podyktowany był wskazaniem zagadnień mających istotne znaczenie z punktu widzenia omawianej problematyki.

Niestety, jak wynika ze zgromadzonej w Biuletynie dokumentacji, „Biała Księga" powinna być nazywana niekiedy „czarną księgą". Tom niniejszy wskazuje bowiem także na wieloletnie zaniechania, czy nieprawidłowości, z którymi musi uporać się nasze państwo. Celem niniejszego raportu jest przedstawienie aktywności Rzecznika Praw Obywatelskich w obszarze przeciwdziałania dyskryminacji, bez upiększania, czy też marginalizowania pewnych zagadnień. Jedynie bowiem rzetelne udokumentowanie stanu prawnego i faktycznego stanowić może podstawę do podjęcia działań naprawczych, które przyczynią się do lepszej ochrony praw podstawowych jednostek i równego traktowania każdej osoby.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nałożyło na nasze państwo nowe obowiązki. Dotyczą one konieczności implementacji unijnych dyrektyw w zakresie równego traktowania i niedyskryminacji. W tym zakresie projektowane aktualnie przepisy krajowe zakładają powierzenie Rzecznikowi Praw Obywatelskich – oraz rządowemu Pełnomocnikowi do spraw Równego Traktowania – zadań krajowego organu do spraw równego traktowania. W sytuacji, gdy nie zapadły jeszcze ostateczne decyzje, niniejszy Biuletyn pomija tę problematykę. Z pewnością jednak raport Rzecznika Praw Obywatelskich pozwala na przedstawienie ogromu działań podjętych przez polskiego ombudsmana na rzecz zapewnienia przestrzegania zasady równości oraz przeciwdziałania wszelkim formom dyskryminacji.

Zgodnie z art. 80 Konstytucji RP Rzecznik Praw Obywatelskich podejmuje działania, gdy wolności i prawa naruszone są przez władze publiczne. Dokumenty zawarte w niniejszym raporcie pozwalają zapoznać się z aktywnością RPO przede wszystkim właśnie w tym obszarze. Rzecznik nie pozostaje jednak obojętny wobec żadnego naruszenia praw człowieka. Nie mogąc ingerować w spory prywatne, stoi na stanowisku, że państwo powinno tworzyć efektywne mechanizmy ochrony praw jednostek. Ich skuteczność i znaczenie dostrzegamy w szczególności wtedy, gdy

jedna ze stron ma *de facto* silniejszą (zwłaszcza pod względem ekonomicznym) pozycję. W tym zakresie należy mieć także na względzie wynikającą z unijnej zasady lojalnej współpracy konieczność efektywnej implementacji unijnych dyrektyw równościowych. Trzeba bowiem wreszcie pamiętać, że brak implementacji bądź implementacja niepełna czy nieprawidłowa może finalnie grozić państwu członkowskiemu koniecznością poniesienia odpowiedzialności odszkodowawczej wobec osób, które na skutek zaniechania władz publicznych poniosły szkodę.

O zasadzie równości i zakazie dyskryminacji

Analizując orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego możemy stwierdzić, że podstawową treścią zasady równości (niedyskryminacji) jest nakaz jednakowego traktowania podmiotów charakteryzujących się tą samą cechą relewantną (istotną). Zasada równości wobec prawa nakazuje bowiem identyczne traktowanie wszystkich adresatów norm prawnych znajdujących się w takiej samej lub podobnej sytuacji prawnie relewantnej. Inaczej rzecz ujmując, z zasady równości wynika nakaz równego, czyli jednakowego, traktowania wszystkich adresatów norm prawnych charakteryzujących się w takim samym stopniu tą samą cechą istotną, co oznacza zarówno zakaz dyskryminowania, jak i faworyzowania takich osób. Takie ujęcie zasady równości dopuszcza natomiast odmienne traktowanie osób, które tej cechy nie mają. Ustalenie, czy zasada równości rzeczywiście została w konkretnym wypadku naruszona, wymaga zatem określenia kręgu adresatów, do których odnosi się budząca wątpliwości norma prawna oraz wskazania tych elementów określających ich sytuację, które są prawnie relewantne.

Dlaczego Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na straży zasady równości?

Rzecznik Praw Obywatelskich, zgodnie z art. 208 ust. 1 Konstytucji RP, stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP oraz w innych aktach normatywnych. Stosownie do tego przepisu Rzecznik posiada kompetencje do ochrony wszystkich wolności i praw określonych w źródłach powszechnie obowiązującego prawa, w tym przestrzegania zasady równego traktowania, która swój wyraz znalazła w art. 32 oraz m.in. w art. 6, art. 11, art. 33, art. 60, art. 64 ust. 2, art. 68 ust. 2, art. 70 ust. 4, art. 96 ust. 2, art. 127 ust. 1 i art. 169 ust. 2 Konstytucji RP. Innymi aktami normatywnymi w rozumieniu art. 208 ust. 1 Konstytucji RP są ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia oraz akty prawa miejscowego, które obowiązują na obszarze działania organu je ustanawiającego. Ponadto, po akcesji Polski do Unii Europejskiej w roku 2004, istotnego znaczenia nabrała kwestia przestrzegania przez krajowe organy władzy publicznej prawa Unii Europejskiej. Przepisami, które w sposób fundamentalny oddziałują w tym zakresie na polski system prawny są art. 10 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz art. 14 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Warto dodać, że zasadę równości proklamują też przepisy art. 20, 21 oraz 23 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, która weszła w życie wraz z Traktatem z Lizbony.

Jak dowodzi praktyka, Rzecznik Praw Obywatelskich pozostaje podstawowym organem państwa w mechanizmie ochrony praw i wolności w sferze równego traktowania oraz przeciwdziałania wszelkim przejawom dyskryminacji. Działania Rzecznik podejmuje i prowadzi w oparciu o obowiązujące przepisy prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej oraz prawa polskiego.

Wykorzystanie „Białej Księgi" przez władze publiczne

Zadaniem „Białej Księgi" nie jest jedynie dokumentacja obfitej korespondencji Rzecznika z organami władzy publicznej, szczegółowa prezentacja podjętych działań na rzecz zapewnienia przestrzegania zasady równego traktowania i eliminowania wszelkich form i przejawów dyskryminacji. Jej celem jest także zainspirowanie władz publicznych do nadania polityce równościowej wymiaru strategicznego w sensie prawnym, legislacyjnym i społecznym. W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich zasada równego traktowania oraz unikanie dyskryminacji powinno być wytyczną kierującą działaniem władz publicznych na wszystkich etapach podejmowania decyzji, we wszystkich rodzajach działań faktycznych i prawnych. *Mainstreaming* równościowy powinien obejmować kształtowanie, wdrażanie, monitorowanie i ewaluację każdej polityki publicznej. W szczególności zaś włączanie kwestii równościowej w główny nurt polityki i prawodawstwa powinno dotyczyć równego traktowania kobiet i mężczyzn, osób niepełnosprawnych oraz kryterium wieku – ze szczególnym uwzględnieniem praw osób starszych. W tym zakresie na państwie ciąży obowiązek nie tylko powstrzymywania się od działań naruszających zasadę równości, lecz także podejmowania działań pozytywnych, które przyczyniają się do lepszej ochrony praw osób znajdujących się z różnych względów w gorszej pozycji. Z podobną intensywnością państwo powinno brać pod uwagę także inne możliwe kryteria bezpośredniej i potencjalnej dyskryminacji.

Przykładem takiej skutecznej inspiracji ze strony Rzecznika i możliwości wykorzystania jego rekomendacji jest kwestia dostosowania lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz rezygnacja z wyłącznie osobistego głosowania w lokalu wyborczym. To właśnie także na skutek działań RPO, datujących się co najmniej od roku 2000, parlament wprowadził do polskiego prawa instytucję pełnomocnika wyborczego dla osób niepełnosprawnych oraz osób powyżej 75. roku życia. Rzecznik Praw Obywatelskich opowiada się za wprowadzeniem także innych alternatywnych form głosowania i efektywnym wykonywaniem już obowiązujących regulacji prawnych, czego wyrazem są regularne kontrole lokali wyborczych.

Rzecznik Praw Obywatelskich wykorzystuje także w swej działalności przysługujące mu środki prawne, na czele z możliwością złożenia do Trybunału Konstytucyjnego wniosków o kontrolę konstytucyjności prawa, czy przystąpienia do postępowań wszczętych na skutek złożenia skargi konstytucyjnej przez obywateli. W ten sposób z systemu prawa eliminowane są niegodne z Konstytucją uregulowania prawne, naruszające zasadę równości. Wykonanie wyroku Trybunału

polega najczęściej na ustanowieniu przez ustawodawcę takich przepisów, które zapewniają poszanowanie zasady równego traktowania i niedyskryminacji.

„Biała Księga" powinna także przyczynić się do lepszego postrzegania pozytywnej roli, jaką może odgrywać zasada równości i eliminowanie różnych form dyskryminacji. Rola, jaką odgrywać może nadanie większego znaczenia równemu traktowaniu w polityce społecznej, w lepszej i łatwiejszej integracji grup mniejszościowych i osób będących z różnych względów w gorszym, czy niekorzystnym, położeniu jest nie do przecenienia. Ze względu na nierozłączny związek sprawiedliwości z równością, działania takie mogą wnieść znaczący wkład w budowę Rzeczypospolitej Polskiej jako demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Rzecznik Praw Obywatelskich w sprawach o ochronę wolności i praw człowieka i obywatela bada, czy wskutek działania lub zaniechania organów, organizacji i instytucji, obowiązanych do przestrzegania i realizacji tych wolności i praw, nie nastąpiło naruszenie prawa, a także zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej (art. 1 ust. 3 ustawy o RPO). W związku z rozpatrywanymi sprawami Rzecznik może przedstawiać właściwym organom, organizacjom i instytucjom oceny i wnioski zmierzające do zapewnienia skutecznej ochrony wolności i praw człowieka i obywatela i usprawnienia trybu załatwiania ich spraw (art. 16 ust. 1 ustawy o RPO). Jeśli więc opracowanie i publikacja przez Rzecznika Praw Obywatelskich „Białej Księgi" skłoni władze publiczne do zintensyfikowania działań na rzecz zapewnienia skuteczniejszej ochrony i odpowiednich warunków realizacji wolności i praw obywatelskich oraz budowy sprawiedliwego społecznie państwa polskiego, spełni swoje zadanie. Z takim przekonaniem i nadzieją oddajemy w Państwa ręce niniejszy Biuletyn.

CZĘŚĆ I

Zasada równości i zakaz dyskryminacji w wystąpieniach Rzecznika Praw Obywatelskich

1. Implementacja dyrektyw Unii Europejskiej – prace nad ustawą o równym traktowaniu

Warszawa, 7/03/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Prof. UW dr hab. Marek ZUBIK
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

W odpowiedzi na pismo z dnia 15 lutego 2008 r. (ozn.: DKR-02100-140/GW/08) w sprawie projektu ustawy *o równym traktowaniu* uprzejmie informuję, iż Rzecznik Praw Obywatelskich wyraża zadowolenie z faktu podjęcia prac legislacyjnych w tym obszarze oraz pozytywnie ocenia przyjętą koncepcję. Zdaniem Rzecznika brak było bowiem przekonującego uzasadnienia dla przewidywanego wcześniej powołania odrębnego organu (urzędu) ds. równego traktowania (opinia z dnia 15 października 2007 r. przedłożona Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej).

W związku ze złożonym zapytaniem, przedstawiam stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie dotyczącym projektowanych zmian przepisów regulujących działalność organu ochrony prawa w Polsce.

W przesłanym projekcie ustawy *o równym traktowaniu* w przepisach zmieniających (art. 25) proponuje się zmianę art. 1 ust. 3 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* poprzez dodanie na końcu przepisu wyrazów „*oraz zasady równego traktowania”*.

Pragnę uprzejmie zwrócić uwagę, że być może, ze względu na ekonomikę legislacyjną, bardziej celowa byłaby taka nowelizacja ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich,* która uwzględniałaby jednocześnie wiele innych umów międzynarodowych lub aktów prawa europejskiego - poza wymienionymi już w przypisie 1 do projektu ustawy - w zakresie wolności i praw człowieka i obywatela.

Obok wskazanej w projekcie dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy czy też dyrektywy Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy, należy uwzględnić inne zobowiązania państwa, wynikające np. z Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie

Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 192), który w art. 3 nakłada obowiązek wskazania podmiotu, instytucji czy organu, który wykonywałby pewne zadania w obszarze wskazanym w tytule protokołu (Rzecznik Praw Obywatelskich pełni obecnie funkcje krajowego mechanizmu prewencji).

Wobec powyższego, pozwalam sobie poddać pod rozwagę projektodawcy koncepcję, w myśl której nowelizowany art. 1 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* zawierałby przepisy cedujące wprost na Rzecznika funkcje organu właściwego w sprawach wolności i praw człowieka i obywatela (w tym, przepis wskazujący w sposób szczególny niektóre obszary jego działania).

Na gruncie prawa krajowego Rzecznik Praw Obywatelskich posiada status takiego organu. Jednakże przepisy międzynarodowe i europejskie, a szczególnie organy międzynarodowe i różne instytucje europejskie, domagają się wyraźnego wskazania organu właściwego w sprawach wolności i praw człowieka i obywatela w poszczególnych obszarach. Wynika stąd konieczność częstych nowelizacji lub uchwalania nowych ustaw. Dlatego też zaproponowana zostaje odpowiednia zmiana art. 1 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich.* Dodawane przepisy w zasadzie nie nakładają na Rzecznika nowych zadań. Z Konstytucji, jak i z ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* wynika bowiem, iż Rzecznik stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela - bez żadnych wyjątków - a więc zakres działań tego organu obejmuje wszystkie wolności i prawa, określone w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych. Projektowane przepisy (art. 1 ust. 2b i 2c -w załączeniu) pozwalają jednak powiązać, czy też podkreślić powiązanie, zakresu działań Rzecznika z tymi jego zadaniami, które są także wymienione w prawie ponadnarodowym i międzynarodowym, o którym mowa w art. 91 ust. 2 i 3 Konstytucji. Wskutek nowelizacji nastąpiłoby dookreślenie zadań Rzecznika Praw Obywatelskich jako organu ochrony wolności i praw człowieka i obywatela w ramach zobowiązań międzynarodowych i wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Ponadto, przy tytule ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* należy umieścić odpowiedni odnośnik, który będzie wskazywać akty, które w ten sposób są wykonywane/implementowane (byłby to katalog tożsamy z przytoczonym w odnośniku nr 1 projektu ustawy *o równym traktowaniu,* z ewentualnymi uzupełnieniami, w tym zwłaszcza w/w Protokołem do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania).

Reasumując: wydaje się, że odpowiednia nowelizacja art. 1 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* będzie czynić zadość przyjętym już zobowiązaniom międzynarodowym, a jednocześnie pozwoli uniknąć w przyszłości wielu, często tylko redakcyjnych lub kazuistycznych, zmian.

Uprzejmie informuję, że Rzecznik Praw Obywatelskich uważa za zbędne dodawanie art. 11 ust. 2, zwłaszcza w proponowanym brzmieniu. Należy bowiem uwzględnić, że art. 11 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* ma zastosowanie we wszystkich, kierowanych do Rzecznika sprawach, w tym dotyczących naruszenia zasady równego traktowania. Ponadto, niewłaściwym rozwiązaniem wydaje się wyłączenie możliwości zadecydowania przez Rzecznika, czy w danej

sprawie faktycznie zaistniały przesłanki uzasadniające podjęcie określonych czynności. Zatem, również w sytuacji, gdy wniosek dotyczy zasady równego traktowania Rzecznik powinien mieć możliwość wszechstronnej oceny sprawy, a po zapoznaniu się z wnioskiem, postąpić zgodnie z art. 11 pkt 4, tj. nie podjąć sprawy - zawiadamiając o tym wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy. Należy uwzględnić, że w takich przypadkach petent otrzymuje wyjaśnienia uzasadniające decyzję Rzecznika. W związku z tym Rzecznik Praw Obywatelskich postuluje odstąpienie od zmian w art. 11 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich.*

Byłoby pożądane - w związku z nowelizacją ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* - uwzględnienie innych koniecznych zmian w przedmiotowej ustawie. Włączenie ich do projektu ustawy *o równym traktowaniu* jest zasadne także z uwagi na względy ekonomiki legislacyjnej.

Proponuje się poszerzenie kompetencji Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawach toczących się przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz międzynarodowym lub ponadnarodowym organem sądowym działającym na podstawie umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską dotyczącej wolności lub praw człowieka i obywatela. W obecnym stanie prawnym Rzecznik może wystąpić z własnym wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego lub przyłączyć się do sprawy toczącej się na podstawie skargi konstytucyjnej. Nie ma jednak możliwości przyłączenia się do spraw wszczętych na wniosek innych podmiotów. Proponowane przepisy mają na celu naprawę tego, wydaje się, przeoczenia.

Dodatkowo, zasadne wydaje się przyznanie Rzecznikowi prawa występowania przed międzynarodowym lub ponadnarodowym organem sądowym działającym na podstawie umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską w charakterze *amicus curiae.*

Uwzględniając powyższe należałoby wprowadzić odpowiednie zmiany w art. 16 ust. 2 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich,* a w konsekwencji również w ustawie z dnia 1 sierpnia 1997 r. *o Trybunale Konstytucyjnym* (Dz. U. nr 102 poz. 643 z późn. zm.).

Ustawa *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* wymaga również zmian dotyczących organizacji struktury wspierającej Rzecznika w wykonywaniu powierzonych zadań oraz dostosowania niektórych jej przepisów do obecnie stosowanej terminologii. W związku z tym proponuje się wprowadzenie zmian mających na celu uelastycznienie funkcji i zadań zastępców Rzecznika Praw Obywatelskich, unormowanie funkcji Szefa Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz uzgodnienie brzmienia przepisu ustawy z regulacjami prawa finansowego (w art. 21 zastąpienie określenia „budżet centralny" określeniem „budżet państwa").

Nazwa i status stanowiska kierownika Biura Rzecznika powinna być dostosowana do wykształconego już podobnego stanowiska w tego typu urzędach, tzn. urzędach obsługujących centralne konstytucyjne organy państwa (np. Biuro Trybunału Konstytucyjnego). Proponuje się więc nadanie mu nazwy Szefa Biura i zrównanie niektórych warunków zatrudnienia z podsekretarzem stanu. Podobne stanowiska, np. Szef Biura TK, Szef Kancelarii Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, są zrównane z sekretarzem stanu. Jednakże ustawa z dnia 31 lipca 1981 r. *o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe* z sekretarzem stanu

zrównuje zastępców Rzecznika Praw Obywatelskich, dlatego też w przypadku Szefa Biura Rzecznika właściwa jest raczej ranga podsekretarza stanu.

Proponowany sposób realizacji poszczególnych postulatów legislacyjnych został wskazany w załączniku do niniejszego pisma.

Pragnę również zwrócić uwagę, że proponowane zmiany wymagają odpowiedniego zredagowania przepisów przejściowych.

Będę wdzięczny za uwzględnienie przedstawionych uwag oraz poinformowanie Rzecznika Praw Obywatelskich o ostatecznym brzmieniu przyjętego przez Radę Ministrów projektu ustawy *o równym traktowaniu.* Jednocześnie wyrażam gotowość udzielenia wszelkich dodatkowych wyjaśnień dotyczących przedmiotu wystąpienia.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Prof. UW dr hab. Marek Zubik

Warszawa, dnia 16 kwietnia 2008 r.

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Podsekretarz Stanu
Agnieszka Chłoń-Domińczak

DKR-02100-140-GW/08

Pan
Prof. UW dr hab. Marek Zubik
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Profesorze

W nawiązaniu do pisma z dnia 17 marca 2008 roku znak: PRO-583174-1/08/MK odnoszącego się do projektu ustawy o równym traktowaniu pragnę wyrazić podziękowanie za poczynione uwagi oraz wyrażone poparcia dla przyjętego kierunku działań legislacyjnych. Przedstawione przez Pana Profesora propozycje zmian w ustawie o Rzeczniku Praw Obywatelskich przyjmuję jako inicjatywę w pełni pozytywną i zmierzająca do umożliwienia jeszcze bardziej skutecznego działania przez Rzecznika, niż ma to miejsce obecnie. Z całą pewnością taka inicjatywa wymaga poparcia.

W związku z przedstawieniem konkretnych propozycji zapisów ustawowych podejmę próbę całościowego umieszczenia ich w projekcie ustawy o równym traktowaniu. W tym zakresie koniecznym jest, aby dostosować uzasadnienie do projektu ustawy w części dotyczącej nowelizacji ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich oraz uwzględnić te zmiany w skutkach finansowych projektu ustawy. Biorąc pod uwagę, że Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich posiada szczegółową wiedzę na temat kosztów związanych z własnym funkcjonowaniem, zwracam się z prośbą o przygotowanie wkładu do uzasadnienia ustawy o równym traktowaniu, w zakresie dotyczącym zmian w ustawie o RPO wraz z oszacowaniem skutków finansowych dla budżetu Państwa, przy założeniu, że projekt będzie zawierał zapisy w zaproponowanym przez Pana Profesora brzmieniu.

Jednocześnie pragnę poinformować, że obecnie trwają konsultacje z Ministerstwem Sprawiedliwości odnośnie poszczególnych zapisów ustawy, Bezpośrednio po uzyskaniu akceptacji tekstu projektu przez MS projekt zostanie skierowany pod obrady Komitetu Europejskiego Rady Ministrów. Mając na uwadze dalszy tryb procesu legislacyjnego, koniecznym jest, aby projekt zawierał rozszerzoną formę zapisów dotyczących ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich przed skierowaniem go na obrady KERM. Z tego powodu tryb pracy nad wkładem do uzasadnienia projektu ustawy o równym traktowaniu należy uznać za pilny.

Z poważaniem
Podsekretarz Stanu
/-/ Agnieszka Chłoń-Domińczak

Warszawa, 07/08/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Elżbieta Radziszewska
Pełnomocnik Rządu
ds. Równego Traktowania
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

W odpowiedzi na pismo z dnia 23 lipca 2008 r. (ozn. SER-10-2(l)/2008) w sprawie projektu ustawy *o równym traktowaniu* (w wersji z dnia 3 lipca 2008 r.; dalej: projekt ustawy) przedstawiam uprzejmie następujące uwagi, odnoszące się w szczególności do podniesionej przez Panią Minister kwestii zgodności proponowanej regulacji z Konstytucją RP oraz zakładanego przez projektodawców mechanizmu zabezpieczającego przestrzeganie zasady równego traktowania, w tym zwłaszcza roli Rzecznika Praw Obywatelskich. Niniejsza opinia wyraża podstawowe uwagi do przedłożenia. Jednocześnie chciałbym podkreślić, że skoncentrowania na wybranych zagadnieniach nie należy odczytywać jako milczącej aprobaty dla innych rozwiązań projektu, w stosunku do których wprost się nie wypowiadam.

Rozważając kwestię równego traktowania należy mieć przede wszystkim na względzie prawo europejskie, które ustawa ma implementować do porządku krajowego oraz regulacje konstytucyjne.

W uzasadnieniu do projektu stwierdza się, że dla wdrożenia prawa europejskiego nie jest wystarczające powołanie się na art. 32 Konstytucji, gdyż zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości *zasada pewności prawnej oraz ochrony jednostki wymagają jednoznacznego wyrażenia, które dałoby zainteresowanym osobom jasne i precyzyjne zrozumienie ich praw i obowiązków, które umożliwiłyby sądom upewnienie się, że te prawa i obowiązki są przestrzegane"* (sprawa C-187/98). Niestety, przedstawiony projekt nie odpowiada tym zaleceniom. Poszczególne sformułowania, nie wyłączając słowniczka pojęć, mogą budzić wątpliwości adresatów norm, w tym organów orzeczniczych. Powstaje wrażenie, że do projektu ustawy

przeniesiono wprost szereg sformułowań poszczególnych dyrektyw, pomijając wypracowaną terminologię polskiego prawa, jak również dotychczasowy dorobek orzeczniczy w tym zakresie.

Przede wszystkim jednak analiza przepisów rozdziałów 2-4 projektu ustawy prowadzi do wniosku, że szeroka norma konstytucyjna art. 32 „7. *Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. 2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny"* zostaje znacząco ograniczona. W art. 3 projektu ustawy wskazuje się bowiem kryteria zakazu różnicowania, przy czym jedynie w art. 3 ust. 1 jest to katalog otwarty, określając przy tym enumeratywnie obszary niedopuszczalnej dyskryminacji. Należy zatem postawić pytanie o zgodność proponowanych przepisów z art. 31 ust. 3 Konstytucji, określającym zamknięty katalog przesłanek uzasadniających wprowadzenie przez ustawodawcę ograniczeń w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw (w tym prawa do równego traktowania).

Warto również zwrócić uwagę na art. 6 projektu ustawy, który określa czyny stanowiące naruszenie zasady równego traktowania. Wydaje się, że za niezgodne z prawem powinny być uznane wszelkie czyny naruszające tę zasadę, a ustawowy ich katalog winien zawierać przykładowe jedynie wyliczenie.

Uwzględniając powyższe należy stwierdzić, że prezentowany projekt ustawy wymaga dalszych prac, celem zapewnienia zgodności z obowiązującymi już przepisami, jak również pod kątem zapewnienia skuteczności mechanizmów służących ochronie zasady równego traktowania.

Poza wspomnianymi zastrzeżeniami za istotne należy w szczególności uznać właściwe ułożenie kompetencji i zadań organu do spraw równego traktowania, którym zgodnie z projektem ustawy ma być organ rządowej administracji centralnej, tj. minister właściwy ds. rodziny i równego traktowania (być może zasadne byłoby także powierzenie pewnych zadań rządowej administracji terenowej) oraz organu ochrony praw człowieka na szczeblu krajowym, jakim w Polsce jest Rzecznik Praw Obywatelskich. Warto jednocześnie odnotować, iż Rzecznik, za zgodą Sejmu, może ustanawiać swoich pełnomocników terenowych, ułatwiając w ten sposób każdemu dostęp do pomocy w ochronie wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej. RPO ustanowił takich pełnomocników we Wrocławiu, Gdańsku i Katowicach.

Dyrektywy UE, jak również inne rekomendacje dotyczące przedmiotowej problematyki, stanowią, że należy wskazać organ lub organy do spraw promowania, analizowania, monitorowania i wspierania równego traktowania wszystkich osób bez dyskryminacji; organ ten powinien mieć przymiot niezależności. Postulat ów jest w pełni spełniony jeśli chodzi o Rzecznika Praw Obywatelskich. Stąd słusznie projekt ustawy przewiduje zmiany w ustawie z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. nr 14, poz. 147 z późn. zm.; dalej: ustawy o RPO). Niestety, nie uwzględniają one jednak charakterystyki przyjętego mechanizmu, a także pewnej ewolucji dotyczącej definiowanych obszarów ochrony praw jednostki. W związku z tym przedstawiam następujące uwagi do projektu ustawy w części dotyczącej Rzecznika Praw Obywatelskich, tj. do art. 28:

1) Projekt zakłada zmianę art. 1 ust. 3 ustawy o RPO poprzez dodanie na końcu przepisu wyrazów *„oraz zasady równego traktowania”*.

Uważam, że ze względu na ekonomikę legislacyjną bardziej celowa byłaby taka nowelizacja ustawy o RPO, która uwzględniałaby jednocześnie wiele innych umów międzynarodowych lub aktów prawa europejskiego - poza wymienionymi już w przypisie 1 do projektu ustawy - w zakresie wolności i praw człowieka i obywatela.

Obok wskazanych w projekcie ustawy dyrektyw należy uwzględnić także inne zobowiązania państwa, wynikające w szczególności z Protokołu Fakultatywnego do *Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania,* przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 192), który w art. 3 nakłada obowiązek wskazania podmiotu, instytucji czy organu, który wykonywałby pewne zadania w obszarze określonym w tytule Protokołu. Pragnę zaznaczyć, że Rzecznik Praw Obywatelskich - w wykonaniu tego zobowiązania państwa polskiego - pełni obecnie funkcje Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Uwzględniając powyższe, chciałbym również Pani Minister przedstawić koncepcję, w myśl której nowelizowany art. 1 ustawy o RPO zawierałby przepisy przekazujące wprost Rzecznikowi funkcje organu właściwego w sprawach wolności i praw człowieka i obywatela, w tym przepis wskazujący w sposób szczególny niektóre obszary jego działania. Pro pozycję tę przedstawiłem wcześniej Minister Pracy i Polityki Społecznej, w korespondencji dotyczącej projektu ustawy.

Na gruncie prawa krajowego Rzecznik Praw Obywatelskich posiada oczywiście status niezależnego organu właściwego w sprawach ochrony wolności i praw jednostki. Jednakże przepisy międzynarodowe i europejskie, a szczególnie organy międzynarodowe i różne instytucje europejskie, domagają się wyraźnego wskazania organu właściwego w sprawach wolności i praw człowieka i obywatela w poszczególnych obszarach. Wynika stąd konieczność częstych nowelizacji lub uchwalania nowych ustaw. Dlatego właściwa wydaje się odpowiednia zmiana art. 1 ustawy o RPO w sposób następujący:

> *„1. Rzecznik Praw Obywatelskich, zwany dalej „Rzecznikiem”, stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych.*
>
> *2. Rzecznik stoi w szczególności na straży zakazu dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny oraz zakazu poddawania kogokolwiek torturom o raz innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.*
>
> *3. Rzecznik jest organem wyznaczonym do ochrony praw człowieka, jeżeli obowiązek utworzenia, wyznaczenia bądź utrzymania już istniejącego niezależnego organu wynika z ratyfikowanych umów międzynarodowych lub prawa stanowionego przez organizacją międzynarodową, o której mowa w ort. 91 ust. 3 Konstytucji, chyba że przepisy odrębnych ustaw stanowią inaczej.”*

Dodawane przepisy w zasadzie nie nakładają na Rzecznika nowych zadań. Z Konstytucji, jak i z ustawy o RPO wynika bowiem, iż Rzecznik stoi na straży wolności i praw człowieka

i obywatela - bez żadnych wyjątków - a więc zakres działań tego organu obejmuje wszystkie wolności i prawa, określone w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych. Pozwalają one jednak powiązać, czy też podkreślić powiązanie, zakresu działań Rzecznika z tymi jego zadaniami, które są także wymienione w prawie ponadnarodowym i międzynarodowym, o którym mowa w art. 91 ust. 2 i 3 Konstytucji. Wskutek takiej nowelizacji nastąpiłoby dookreślenie zadań Rzecznika Praw Obywatelskich jako organu ochrony wolności i praw człowieka i obywatela w ramach zobowiązań międzynarodowych i wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej oraz Radzie Europy.

Dokonując zmiany, przy tytule ustawy o RPO, należałoby umieścić odpowiedni odnośnik, wskazujący akty, które w ten sposób są wykonywane/implementowane (byłby to katalog tożsamy z przytoczonym w odnośniku nr 1 projektu ustawy, z ewentualnymi uzupełnieniami, w tym zwłaszcza w/w Protokołem do *Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania).*

Odpowiednia nowelizacja art. 1 ustawy o RPO będzie czynić zadość przyjętym już zobowiązaniom międzynarodowym, a jednocześnie pozwoli uniknąć w przyszłości wielu, często tylko redakcyjnych lub kazuistycznych, zmian.

2) Projekt przewiduje dodanie w ustawie o RPO art. 8a w brzmieniu: „*Rzecznik udziela osobom fizycznym pomocy merytorycznej, a w szczególności pomocy prawnej, w zakresie równego traktowania”.* Przepis ten, w świetle przyjętej konstrukcji kompetencji i zadań Rzecznika Praw Obywatelskich, budzi zasadnicze zastrzeżenia i nie może być - jako niewykonalny - zaakceptowany. Obecnie Rzecznik, zgodnie z art. 11 ustawy o RPO, po zapoznaniu się z każdym skierowanym do niego wnioskiem może m. in. poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania. W istocie treść tego przepisu realizuje zasadę subsydiarności polegającą na tym, że Rzecznik nie zastępuje i nie wyręcza obywateli w prowadzeniu ich spraw, a więc nie świadczy usług typowo adwokackich (pomocy prawnej). Działania interwencyjne Rzecznik podejmuje wówczas, gdy wnioskodawca wykorzystał przysługujące mu, przewidziane prawem środki działania i pomimo to w dalszym ciągu uważa, że jego sprawa została załatwiona z naruszeniem praw i wolności. Rzecznik, uznając, iż w danej sprawie mogło dojść do naruszenia wolności i praw człowieka i obywatela, podejmuje sprawę, w prowadzeniu której korzysta z szerokiej gamy przysługujących mu środków działania (art. 12-17 ustawy o RPO).

3) Za zbędne należy uznać dodawanie w art. 11 ustawy o RPO ust. 2 o następującej treści: „*Jeżeli wniosek, o którym mowa w ust. 1 dotyczy naruszenia zasady równego traktowania, Rzecznik podejmuje jedną z czynności, o których mowa w ust. 1 pkt 1, 2 lub 3 - zawiadamiając o tym wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy”.* Trzeba bowiem uwzględnić, że art. 11 ustawy o RPO w obowiązującym brzmieniu ma zastosowanie we wszystkich kierowanych do Rzecznika sprawach, w tym dotyczących naruszenia zasady równego traktowania. Ponadto, niewłaściwym rozwiązaniem wydaje się wyłączenie możliwości zadecydowania przez Rzecznika, czy w danej sprawie faktycznie zaistniały przesłanki uzasadniające podjęcie określonych czynności. Zatem,

również w sytuacji, gdy wniosek dotyczy zasady równego traktowania Rzecznik powinien mieć możliwość wszechstronnej oceny sprawy, a po zapoznaniu się z wnioskiem, postąpić zgodnie z art. 11 ustawy o RPO, tj. podjąć sprawę, poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania, przekazać sprawę według właściwości albo nie podjąć sprawy - zawiadamiając o tym wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy. Należy uwzględnić, że w takich przypadkach jednostka otrzymuje wyjaśnienia uzasadniające decyzję Rzecznika.

4) Odnosząc się do projektowanej zmiany w art. 19 ust. 1 ustawy o RPO warto zwrócić uwagę na brzmienie art. 212 Konstytucji, w którym to przepisie ustrojodawca wskazał zakres obowiązku informacyjnego Rzecznika, tj. *„Rzecznik Praw Obywatelskich corocznie informuje Sejm i Senat o swojej działalności oraz o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela”.* Proponowana nowelizacja modyfikuje regulację konstytucyjną. Należy podkreślić, że informacja przedstawiana przez Rzecznika posiada walor informacji pełnej, tzn. zawiera opis podejmowanych przez ten organ czynności we wszystkich obszarach, w tym w odniesieniu do zasady równego traktowania.

Chciałbym nadmienić, że niektóre uwagi do projektu ustawy przekazałem już uprzednio w piśmie do Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 marca 2008 r. Nie zostałem poinformowany o przyczynach ich pominięcia w poprawionym projekcie ustawy.

Mam nadzieję, że niniejsze stanowisko okaże się przydatne dla Pani Minister -Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania w działaniach mających na celu zapewnienie funkcjonowania w naszym kraju skutecznego mechanizmu ochrony przed dyskryminacją z jakiejkolwiek przyczyny. Deklaruję ze swej strony wszelką pomoc w rozwiązaniu tej, tak ważnej i cieszącej się zainteresowaniem wielu środowisk, kwestii.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 21/10/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Elżbieta Radziszewska
Pełnomocnik Rządu
ds. Równego Traktowania
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

W nawiązaniu do uprzedniej korespondencji oraz spotkania w dniu 7 października 2008 r., przedstawiam uprzejmie uwagi do przedłożonego projektu ustawy *w sprawie wdrożenia niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* (projekt z dnia 25 września 2008 r.).

Z zadowoleniem odnotowuję, iż uwzględniono szereg zastrzeżeń wyrażonych w moim wystąpieniu do Pani Pełnomocnik z dnia 7 sierpnia 2008 r., odnośnie do konieczności zapewnienia zgodności projektowanych przepisów z obowiązującymi już normami, zwłaszcza Konstytucji, oraz skuteczności mechanizmów służących ochronie praw człowieka, w tym również przestrzegania zasady równego traktowania.

Przede wszystkim chciałbym podkreślić wagę zawartych w projekcie zmian w ustawie z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich.* Według mojej oceny przyjęcie regulacji w tym kształcie czynić będzie zadość przyjętym przez Polskę zobowiązaniom międzynarodowym i wynikającym z członkostwa w Unii Europejskiej i Radzie Europy dotyczących zabezpieczenia podstawowych praw człowieka i obywatela. Doprecyzowanie właściwości i zadań Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: Rzecznika), poprzez dodanie w art. 1 ust. 2 i ust. 4 oraz uzupełnienie w art. 8, usunie stan dotychczasowej niepewności czy też nawet sygnalizowanego braku właściwego organu, komunikowanych m. in. w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, przez Komisarza Praw Człowieka Rady Europy, a także tych, którzy w praktyce doświadczyli na sobie niedopuszczalnych praktyk dyskryminacyjnych bądź też innego rodzaju uchybień.

Należy przy tym ponownie podkreślić, że w świetle obowiązującego prawa Rzecznik jest organem, którego zasięg działania obejmuje ochronę wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji i innych aktach normatywnych. Rzecznik stoi zatem również na straży przestrzegania zasady równego traktowania oraz zakazu dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny (art. 32 Konstytucji). Niemniej jednak wprowadzenie projektowanych zmian stanowić będzie realizację zaleceń płynących z ogólnej zasady pewności prawnej.

Polska posiada swobodę w zakresie konstrukcji krajowego systemu ochrony praw człowieka i obywatela. Wymaga się jednak, aby ów system był skuteczny, czego gwarancją jest również

niezależność właściwego w tych sprawach organu. Umocowanie konstytucyjne, a także obowiązujące podejście horyzontalne obejmujące wszelkie sfery wolności i praw, wyznaczające zakres działań Rzecznika, zapewnia efektywność i spójność działań organu ochrony prawa, w tym w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji. Wydaje się, że ten kierunek należałoby wzmacniać.

W tym kontekście dostrzegam potrzebę ponownego rozważenia prezentowanej w projekcie koncepcji struktury instytucjonalnej. Dookreślając kompetencje Rzecznika, proponuje się jednocześnie powierzenie wykonywania zadań w zakresie równego traktowania wynikających z ustawy Generalnemu Inspektorowi do Spraw Równego Traktowania (dalej: Inspektor).

Inspektor miałby działać w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw rodziny i równego traktowania. Jego niezależność ma gwarantować wąskie określenie przesłanek uzasadniających odwołanie przed upływem kadencji. Innych rozwiązań, które miałyby ten postulat spełniać - nie dostrzegam. Nadto, brak uprawnienia do samodzielnego decydowania co do środków osobowych i finansowych niezbędnych do realizacji powierzonych zadań może istotnie rzutować na efektywność działań Inspektora, a także negatywnie wpływać na wyznaczane priorytety i obszary szczególnej aktywności.

Pragnę jednocześnie zauważyć, że wskazany w art. 9 projektu ustawy katalog zadań Inspektora pokrywa się z działaniami, do których uprawniony jest Rzecznik. Jedynym wyjątkiem jest „udzielanie pomocy, w tym prawnej". W poprzedniej wersji projektu zawarte było analogiczne rozwiązanie, ale proponowano ponadto, aby Rzecznik udzielał „pomocy merytorycznej, a w szczególności pomocy prawnej" osobom fizycznym. W obecnym projekcie brak podobnego przepisu. Przyjmuję zatem z zadowoleniem fakt, iż projektodawcy podzielili przedstawione przeze mnie w w/w piśmie z dnia 7 sierpnia 2008 r. zastrzeżenia. Jednakże aktualna propozycja przewiduje, że Inspektor „pomocy prawnej" będzie udzielał „osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym nie posiadającym osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną", takiej pomocy ze strony wyspecjalizowanego organu zostały zaś pozbawione osoby fizyczne. Moje wątpliwości budzi jednak nie tyle brak konsekwencji, ile prawna i faktyczna możliwość przyjęcia takiego rozwiązania. Po pierwsze, ustawa nie określa struktury umożliwiającej działalność Inspektora w terenie, w tym warunków udzielania pomocy prawnej, pozwalającej na bliższy kontakt z obywatelem. Po drugie, bardzo interesujące jest, w jaki sposób w praktyce Inspektor będzie takiej pomocy prawnej udzielał - uwzględniając systemową rolę adwokatów i radców prawnych oraz zaawansowane prace nad koncepcją nieodpłatnej pomocy prawnej dla osób ubogich. Będę wdzięczny za wyjaśnienie tej kwestii, w szczególności w kontekście nieuwzględnienia środków finansowych na ten cel w ocenie skutków regulacji tej ustawy.

Reasumując, przedstawione poprawki do ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* zasługują na pełną aprobatę, jednakże pozwolę sobie poddać w wątpliwość, czy proponowany „model dualny" podmiotów stojących na straży przestrzegania zasady równego traktowania spełni oczekiwania. Jednocześnie pozwolę sobie zaoferować Pani Minister moją dalszą pomoc w toku prac nad przedmiotowym projektem.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa,29/01/2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy i Polityki Społecznej
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

Chciałbym uprzejmie zakomunikować, iż w dniu 21 października 2008 r., zgodnie z prośbą, przekazałem na ręce Pani Agnieszki Chłoń-Domińczak, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, uwagi odnośnie do projektu ustawy *w sprawie wdrożenia niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* (projekt z dnia 25 września 2008 r.). Wystąpienie to, na które dotychczas nie otrzymałem odpowiedzi, było kontynuacją korespondencji w sprawie kolejnych projektów ustaw mających na celu wprowadzenie do porządku prawnego skutecznych mechanizmów ochrony i egzekucji przestrzegania zasady równego traktowania. Obowiązek ten jest tym donioślejszy, iż wymóg poszanowania zakazu dyskryminacji wynika nie tylko z art. 32 Konstytucji, ale także z wiążącego Rzeczpospolitą Polską prawa międzynarodowego i europejskiego.

Przedstawiony projekt ustawy miał na celu wdrożenie szeregu dyrektyw Unii Europejskiej. Nie trzeba przypominać, że brak albo brak właściwej implementacji dyrektyw do prawa krajowego nie tylko naraża państwo polskie na wiążące się z tym konsekwencje prawne i finansowe, ale również może ograniczać zakres ochrony praw człowieka i obywatela. Kwestie te nie mogą nie wzbudzać zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich stojącego na straży przestrzegania tych praw. Ponadto, przedmiotowy projekt ustawy zakładał nowelizację ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich,* która miała na celu pożądane doprecyzowanie właściwości i zadań tego organu. Z drugiej strony, projekt proponował powołanie Generalnego Inspektora do Spraw Równego Traktowania, co spotkało się ze sceptyczną, nie tylko moją, oceną.

Wobec powyższego, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o pilne poinformowanie mnie o aktualnym stanie wdrożenia

dyrektyw, które miały być implementowane w drodze przyjęcia ustawy *w sprawie wdrożenia niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* oraz czy podtrzymane zostaje zamierzenie wystąpienia z inicjatywą zmiany ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* w proponowanym w przedmiotowym projekcie zakresie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 18/03/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy i Polityki Społecznej
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

W nawiązaniu do pisma z dnia 27 lutego 2009 r. przesyłam uprzejmie w załączeniu opinię o projekcie ustawy *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania,* z uprzejmą prośbą o wzięcie pod uwagę w toku dalszych prac legislacyjnych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

OPINIA

o projekcie ustawy *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania*

(RPO-583174-I/08)

1. Uwagi ogólne

Przedłożony przez Minister Pracy i Polityki Społecznej, przy piśmie z dnia 27 lutego 2009 r. (wpływ do Biura RPO w dniu 4 marca 2009 r.), oraz Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania, przy piśmie z dnia 26 lutego 2009 r., projekt ustawy z dnia 30 stycznia 2009 r. *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* jest kolejną wersją projektu, którego **deklarowanym celem jest prawidłowa implementacja do krajowego systemu prawnego postanowień kilku tzw. równościowych dyrektyw** UE[1], w związku z zastrzeżeniami formułowanymi przez KE odnośnie do ich niewłaściwego lub niepełnego wdrożenia.

Na wstępie należy zaznaczyć, że Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawiał swoje stanowisko odnośnie do projektowanych w tym zakresie przepisów w pismach do:
- Ministra Pracy i Polityki Społecznej: z dnia 7 marca 2008 r. (projekt w wersji z dnia 7 lutego 2008 r. - ustawa *o równym traktowaniu),* 21 października 2008 r. (projekt w wersji z dnia 25 września 2008 r.);
- Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania: z dnia 7 sierpnia 2008 r. (projekt w wersji z dnia

[1]

1. dyrektywy Rady z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy (Dz. Urz. WE L 39 z 14.2.1976, str. 40; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5t. 1, str 187);
2. dyrektywy Rady 86/613/EWG z dnia 11 grudnia 1986 r. w sprawie stosowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn pracujących na własny rachunek, w tym w rolnictwie, oraz w sprawie ochrony kobiet pracujących na własny rachunek w okresie ciąży i macierzyństwa (Dz. Urz. WE L 359 z 19.12.1986, str. 56; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 5, t. 1, str. 330);
3. dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.Urz. WE L 1 80 z 19.07.2000, str. 22, Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 20, t. 1, str. 23);
4. dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz. Urz. WE L 303 z 02.12.2000, str. 16; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 4, str. 79);
5. dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/73/WE z dnia 23 września 2002 r. zmieniającej dyrektywę Rady 76/207/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy (Dz.Urz. WE L 269 z 5.10.2002, str. 15; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 5, t. 4, str. 255),
6. dyrektywy Rady 2004/1 13/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług (Dz. Urz. UEL373z2 1.12.2004, str. 37);
7. dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/54/WE z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (wersja przeredagowana) (Dz. Urz. UE L 204 z 26.07.2006, str. 23).

3 lipca 2008 r. - ustawa *o równym traktowaniu),* 21 października 2008 r. (projekt w wersji z dnia 25 września 2009 r.).

W odpowiedzi na zapytanie Rzecznika o aktualny stan prac nad wdrożeniem dyrektyw, skierowane do MPiPS w dniu 29 stycznia 2009 r., wpłynął projekt ustawy w w/w wersji.

Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania zwróciła się do Rzecznika z prośbą o analizę tego projektu ustawy pod kątem „zagwarantowania w niej konstytucyjnej zasady równości wszystkich obywateli, poszanowania wolności i praw człowieka i obywatela oraz nie ingerowania w ich życie prywatne, a także pod kątem mogących wyniknąć z przepisów ustawy zagrożeń w późniejszym jej stosowaniu".

2. Zakres regulacji

2.1. Prawo wspólnotowe

Podstawą przyjęcia „równościowych" dyrektyw jest art. 13 ust. 1 TWE, na mocy którego Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może podjąć środki niezbędne w celu zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Podlegające implementacji dyrektywy tworzą ramy prawne zakazu dyskryminacji osób w zróżnicowanym zakresie, zależnie od przesłanki:

1. rasa lub pochodzenie etniczne - dyskryminacja zakazana w zakresie zatrudnienia, pracy i szkolenia zawodowego, jak również w obszarach niezwiązanych z zatrudnieniem: ochrona socjalna, opieka zdrowotna, edukacja i dostęp do powszechnie dostępnych towarów i usług, w tym do mieszkań;
2. płeć - dyskryminacja zakazana jest w obrębie tych samych obszarów, z wyjątkiem edukacji, mediów i reklamy;
3. wiek, religia i światopogląd, orientacja seksualna i niepełnosprawność - w zakresie zatrudnienia, pracy i szkolenia zawodowego.

Celem dyrektyw jest zapewnienie jednolitego minimalnego poziomu ochrony w obrębie UE dla osób, które doznały dyskryminacji. Trzeba przy tym zauważyć, że głębokość regulacji wspólnotowych, a także stawiane państwom członkowskim wymagania w sferze materialnej są zróżnicowane.

Obecnie w UE trwają prace nad przygotowaniem dyrektywy, która wprowadzać będzie w życie poza rynkiem pracy zasadę równego traktowania osób bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.[2]

2.2. Projekt ustawy

Według zamierzeń projektodawcy ustawa ma mieć charakter ogólnej, horyzontalnej regulacji standardu równego traktowania. W uzasadnieniu powołuje się konieczność wdrożenia dyrektyw

[2] Zob. KOM(2008) 426 wersja ostateczna. 2008/0140(CNS).

UE, co akcentowane jest również w tytule ustawy. Wywołuje to jednak istotne wątpliwości – w zasadniczym zakresie dyrektywy zostały już wykonane, głównie poprzez nowelizacje kodeksu pracy, ale także zmianę innych ustaw[3].

Projektowana ustawa składa się z rozbudowanej preambuły[4] i 25 artykułów.

- Zakres podmiotowy

Artykuł 1 projektu stanowi, iż „Ustawa określa sposób realizacji zasady równego traktowania osób fizycznych, prawnych, jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej". Należy odnotować, że wymienione dyrektywy dotyczą wyłącznie równego traktowania osób fizycznych. Zakres podmiotowy wykracza zatem poza obowiązki transpozycyjne.

- Zakres przedmiotowy

Podobna uwaga dotyczy zakresu przedmiotowego projektu[5]. Żadna z w/w dyrektyw nie wymaga ustanowienia ogólnej zasady równego traktowania. Przeciwnie, w każdym z tych aktów wspólnotowych przesłanki dyskryminacji są ściśle określone i zróżnicowane. Projekt zawiera otwarty katalog przyczyn możliwej dyskryminacji (wymienia zarówno te, które objęte są działaniami Wspólnoty, a także inne).

Można domniemywać, że projektodawca określając zakres podmiotowy i przedmiotowy ustawy starał się raczej uwzględnić krajowe ustawodawstwo, w tym zwłaszcza normę z art. 32 Konstytucji[6].

3. Środki ochrony

Jednostki powinny mieć możliwość egzekwowania swego prawa do niedyskryminacji. Projekt nie tworzy w tym zakresie szczególnych procedur, odsyła do kodeksu postępowania cywilnego (art. 14); także roszczenia wskazane w art. 13[7] projektu mogą być, jak się wydaje, wywodzone z obecnie obowiązującego prawa (kodeksu cywilnego; por. art. 77 Konstytucji[8]). Trudno zatem ocenić praktyczne znaczenie takiej regulacji. Jak się wydaje należy jednak uznać, iż ustawa nie zapewnia skutecznych sankcji i procedur związanych z naruszeniem zasady równości. Wobec znanych trudności występujących w toku postępowania cywilnego (w tym zwłaszcza przewlekłość

---

3 Zob. ss. 1 i 2 Uzasadnienia, gdzie wskazuje akty prawne zawierające przepisy dotyczące równego traktowania.

4 Szczegółowa analiza znaczenia i treści preambuły zob. *Opinia Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów,* RL-0303-9/09, ss. 3, 4.

5 Art. 5 ust. 1 projektu: „Nie jest dopuszczalne dyskryminowanie ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, wyznanie lub światopogląd, poglądy polityczne, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, stan cywilny oraz rodzinny lub z jakichkolwiek przyczyn.". *Nota bene,* brakuje uzgodnienia terminologii ustawy z prawem wspólnotowym i krajowym - projekt formułuje przesłankę „wyznanie i światopogląd", powinno być ..religię" (por. art. 13 TWE, art. 53 Konstytucji).

6 Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. 2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

7 Wg art. 13 każdy, wobec kogo dopuszczono się naruszenia równego traktowania ma prawo żądać: 1) zaniechania działań naruszających, 2) usunięcia skutków takich działań, 3) odszkodowania za poniesioną szkodę, 4) zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

8 Art. 77. 1. Każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. 2. Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.

postępowania, relatywnie wysokie koszty) może zaistnieć sytuacja, w której osoby poszkodowane będę rezygnowały z wytaczania powództwa. Być może zasadne byłoby uszczegółowienie procedury dochodzenia praw w tym zakresie, a także możliwość nakładania sankcji (administracyjnych) w wyniku kontroli dokonanej przez właściwy organ.

Warto zaznaczyć, że prawo do skutecznej ochrony prawnej jest wzmocnione dzięki zezwoleniu organizacjom pozarządowym na pomoc ofiarom dyskryminacji w trakcie procedur sądowych lub administracyjnych. Polskie prawo zawiera stosowne regulacje.[9]

Narzędziem, które ma ułatwić dochodzenie praw z tytułu naruszenia zasady równego traktowania jest przeniesienie ciężaru dowodu (dot. postępowań cywilnych) -podmiot, który zarzuca naruszenie ma uprawdopodobnić fakt naruszenia, druga strona obowiązana jest wykazać, że naruszenia się nie dopuściła (art. 15 projektu) [10].

4. System instytucjonalny - „organ lub organy ds. równości"

Zgodnie z przepisami dyrektyw 2000/43/WE (art. 13), 2004/113/WE (art. 12) oraz 2006/54/WE (art. 20) państwa członkowskie UE są zobowiązane do wyznaczenia organu lub organów, które byłyby odpowiedzialne za **promowanie, analizowanie, monitorowanie i wspieranie zasady równego traktowania** wszystkich osób niezależnie od ich pochodzenia rasowego lub etnicznego, czy też płci"[11]. Prawo wspólnotowe nie zawiera szczegółowych wytycznych dotyczących zasad tworzenia tego rodzaju organów, pozostawiając państwom członkowskim swobodę decyzyjną w zakresie ustanowienia adekwatnych rozwiązań. Organ działający na rzecz wspierania zasady równego traktowania powinien jednak w zakresie swoich kompetencji:

- świadczyć niezależną pomoc ofiarom dyskryminacji we wnoszeniu skarg dotyczących dyskryminacji,
- prowadzić niezależne badania nad dyskryminacją
- publikować niezależne sprawozdania i wydawać zalecenia na temat problemów związanych z dyskryminacją.

Rzecznik Praw Obywatelskich w przedstawianych wcześniej opiniach podnosił, iż wątpliwe jest tworzenie wyodrębnionego w strukturach rządowych stanowiska Głównego Inspektora, czy jak obecnie, Pełnomocnika ds. Równego Traktowania. Takie usytuowanie nie spełnia podstawowych wymogów niezależności funkcjonalnej. Tymczasem we wszystkich aktach wspólnotowych podkreśla się, iż organ lub organy ds. równego traktowania powinny cechę niezależności posiadać. Warto zwrócić uwagę, że w dyrektywie Rady ws. wprowadzenia w życie zasady równego traktowania osób bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację

---

[9] Zob. zwł. art. 61. § 4 KPC. Organizacje społeczne, do których zadań statutowych należy ochrona równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli, mogą w sprawach o roszczenia z tego zakresu wytaczać za zgodą obywateli powództwa na ich rzecz oraz, za zgodą powoda, wstępować do postępowania w każdym jego stadium (obowiązuje od dnia 05.02.2005).

[10] Przeniesienie ciężaru dowodu na stronę pozwaną nastąpiło w sprawach związanych z ochroną dóbr osobistych).

[11] „Organ ds. równości", który będzie wspierać równe traktowanie wszystkich osób bez dyskryminacji ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną przewidywany jest także w projektowanej dyrektywie horyzontalnej (art. 12).

seksualną nad którą trwają jeszcze prace, wskazuje się, że „przy wykonywaniu swoich uprawnień i obowiązków organy te powinny działać w sposób zgodny z zasadami paryskimi NZ dotyczącymi statusu i funkcjonowania instytucji krajowych w zakresie ochrony i promowania praw człowieka" (pkt 28). Rzecznik Praw Obywatelskich, jako jedyna tego typu instytucja w Polsce, posiada taką akredytację od 1999 r.

Ponadto, należy zwrócić uwagę, iż zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy o Radzie Ministrów ustanowienie pełnomocnika Rady Ministrów jest dopuszczalne jedynie w przypadku, gdy przekazanie określonych spraw członkom rządu nie jest celowe. Proponowane rozwiązanie budzi wątpliwości tym bardziej, iż ustawa kreuje nowy dział administracji rządowej - „sprawy równego traktowania" - oraz wyznacza ministra właściwego ds. tego działu.[12] W takiej sytuacji niedozwolone jest ustanawianie pełnomocnika rządu, z czym mamy do czynienia w przedmiotowym projekcie. Z pewnością zatem również z tego względu niezbędne jest ponowne rozważenie proponowanej struktury instytucjonalnej.

Odnosząc się do przepisów zmieniających ustawę o Rzeczniku Praw Obywatelskich trzeba podkreślić, że były one uprzednio z Rzecznikiem konsultowane i obecny ich kształt nie budzi zastrzeżeń. Rzecznik przedstawiał stanowisko, iż doprecyzowanie właściwości i zadań Rzecznika Praw Obywatelskich, poprzez zmianę w art. 1 ust. 2[13] i dodanie ust. 4 oraz uzupełnienie w art. 8, usunie stan dotychczasowej niepewności czy też nawet sygnalizowanego braku właściwego organu, komunikowanych m. in. w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, przez Komisarza Praw Człowieka Rady Europy, a także tych, którzy w praktyce doświadczyli na sobie niedopuszczalnych praktyk dyskryminacyjnych bądź też innego rodzaju uchybień.

Należy zaznaczyć, że w świetle obowiązującego prawa Rzecznik jest organem, którego zasięg działania obejmuje ochronę wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji i innych aktach normatywnych. Rzecznik stoi zatem również na straży przestrzegania zasady równego traktowania oraz zakazu dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny (art. 32 Konstytucji). Niemniej jednak wprowadzenie projektowanych zmian stanowić będzie realizację zaleceń płynących z ogólnej zasady pewności prawnej.

Umocowanie konstytucyjne, a także obowiązujące podejście horyzontalne obejmujące wszelkie sfery wolności i praw, wyznaczające zakres działań Rzecznika, zapewnia efektywność i spójność działań organu ochrony prawa, w tym w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, iż Rzecznik, za zgodą Sejmu, może ustanawiać swoich pełnomocników terenowych, ułatwiając w ten sposób każdemu dostęp do pomocy w ochronie wolności lub praw

---

[12] Zob. art. 22 projektu ustawy.

[13] Protokół Fakultatywny do *Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania,* przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 192), w art. 3 nakłada obowiązek wskazania podmiotu, instytucji czy organu, który wykonywałby pewne zadania w obszarze określonym w tytule Protokołu. Rzecznik Praw Obywatelskich - w wykonaniu tego zobowiązania państwa polskiego - pełni obecnie funkcje Krajowego Mechanizmu Prewencji. Wskazane jest ustawowe umocowanie realizacji tych zadań.

naruszonych przez organy władzy publicznej[14].

Wydaje się, że pozycja ustrojowa oraz zakres uprawnień Rzecznika stanowi gwarancję prawidłowego wykonywania zadań związanych z egzekucją zasady równego traktowania, w szczególności w relacjach wertykalnych (tj. obywatel - organ władzy publicznej). Z pewnością prowadzone przez niego działania, w tym badawcze, sprawozdawcze czy edukacyjne, przyczynią się do zmiany stanu świadomości i sposobu działania wszystkich podmiotów.

Trzeba jednak zaznaczyć, iż stosownie do usytuowania w systemie organów państwowych i ukształtowanego zakresu kompetencji, poza domeną Rzecznika pozostaje „świadczenie niezależnej pomocy ofiarom dyskryminacji we wnoszeniu skarg dotyczących dyskryminacji". Rzecznik może jedynie pouczyć o przysługujących skarżącemu środkach prawnych. Nie może jednak zastępować strony w toku postępowania (pełnić funkcji adwokackich). Kwestia sposobu wykonania tego zadania wymaga zatem dalszych prac koncepcyjnych.

5. Uwaga metodologiczna

Dla zapewnienia skuteczności podejmowanych działań niezwykle istotne jest zestawienie przyjętych już przepisów w celu transpozycji w/w dyrektyw oraz tabeli korelacji między tymi przepisami a wdrażanymi dyrektywami. Narzędzie to będzie niezwykle cenne w ewentualnych dalszych pracach nad projektem. Pozwoli też ocenić, czy w istocie projektowane regulacje przewidują rozwiązania wdrażające dyrektywy, czy też wykraczające poza ten zakres. Ponadto możliwe będzie ustalenie, czy przewidziane w dyrektywach wyłączenia zostały ujęte, a także stwierdzenie, czy uwzględnione zostały klauzule dyrektyw pozwalające na ustanowienie odmiennych (zwykle wyższych, korzystniejszych) od przewidzianych w nich standardów ochrony.

Uwzględniając powyższe należy stwierdzić, że przedstawiony projekt wywołuje szereg zasadniczych wątpliwości i wymaga dalszej szczegółowej analizy.

Na zakończenie należy zaznaczyć, że skoncentrowanie uwagi na wybranych zagadnieniach nie może być odczytywane jako milcząca aprobata Rzecznika dla innych rozwiązań projektu, w stosunku do których się nie wypowiedział.

Warszawa, 2009-03-17

Oprac:
Magdalena Kuruś
Zatwierdził:
/-/ Janusz Kochanowski

[14] Obecnie działa trzech Pełnomocników terenowych Rzecznika: w Gdańsku, we Wrocławiu i w Katowicach.

Warszawa, 18/03/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Elżbieta Radziszewska
Pełnomocnik Rządu
ds. Równego Traktowania
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Droga Pani Minister

W odpowiedzi na pismo z dnia 25 lutego 2009 r. przesyłam uprzejmie w załączeniu opinię o projekcie ustawy *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania oraz ustawy o zmianie ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich oraz o zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym i zmianie ustawy o obrocie instrumentami finansowymi,* z uprzejmą prośbą o wzięcie pod uwagę w toku dalszych prac legislacyjnych.

Serdecznie pozdrawiam
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa 12/05/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Maciej Berek
Prezes
Rządowego Centrum Legislacji
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Szanowny Panie Prezesie

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich ze szczególną uwagą obserwuję prace legislacyjne prowadzone w Radzie Ministrów nad projektem ustawy *o równym traktowaniu (o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania).*

W związku z informacjami przedstawionymi po posiedzeniu Komitetu Rady Ministrów w dniu 4 maja 2009 r., podczas którego omawiano przedmiotowy projekt, tj. w szczególności powierzeniem Panu Prezesowi zadania przygotowania opinii na temat zgodności projektu z przepisami Konstytucji RP oraz udziałem w opracowaniu możliwych rozwiązań instytucjonalnych w zakresie wdrożenia przepisów Unii Europejskiej dotyczących równego traktowania, przesyłam uprzejmie w załączeniu do ewentualnego wykorzystania moją opinię odnośnie projektu w wersji z dnia 30 stycznia 2009 r. Opinię, w odpowiedzi na zapytanie, przesłałem w dniu 18 marca br. na ręce Pani Minister Pracy i Polityki Społecznej oraz Pani Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania.

Będę wdzięczny za poinformowanie o postępach prac nad projektem oraz za przesłanie opinii wypracowanej przez Rządowe Centrum Legislacji.

Zał.: 1

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 25.05.2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-583174-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy i Polityki Społecznej
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

W dniu 14 maja 2009 r. Komisja Europejska zaskarżyła Polskę do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w związku z brakiem właściwej transpozycji do krajowego porządku prawnego dyrektywy 2004/113/WE, której celem było wprowadzenie w państwach członkowskich przepisów zabraniających dyskryminacji ze względu na płeć w zakresie dostępu do towarów i usług oraz ich dostarczania. Niestety, przedłużający się proces właściwej implementacji tej oraz innych dyrektyw równościowych Unii Europejskiej może skutkować negatywnymi konsekwencjami prawnymi i finansowymi państwa, ale również - co jest bardziej istotne - ogranicza zakres ochrony praw człowieka i obywatela w naszym kraju. Na te aspekty starałem się zwrócić szczególną uwagę Pani Minister w piśmie z dnia 29 stycznia 2009 r.

Pozwolę sobie wyrazić nadzieję, że przesyłane w bogatej już i raczej jednostronnej korespondencji dotyczącej projektu ustawy *w sprawie wdrożenia niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (o równym traktowaniu)* opinie (w tym zwłaszcza przesłana w dniu 18 marca 2009 r.). okażą się pomocne w dalszych pracach Rady Ministrów.

Wobec powyższego, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 200 (r. nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o pilne poinformowanie mnie o aktualnym stanie prac nad przedmiotowym projektem ustawy oraz czy podtrzymane zostaje zamierzenie wystąpienia z inicjatywą zmiany ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* w proponowanym uprzednio zakresie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 24 czerwca 2009 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak

DKR-071-5/GB/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na pismo Pana Marszałka z dnia 25. maja br., (znak: RPO-583174-I/08/MK) dotyczące projektu ustawy w sprawie wdrożenia niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania uprzejmie informuję, iż zgodnie z planem prac legislacyjnych Rządu do końca trwającego półrocza ustawa zostanie przedłożona do rozpatrzenia przez Radę Ministrów i skierowana pod obrady Sejmu.

W zakresie ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich wprowadzono następujące zmiany.
Zaproponowano dodanie do tytułu odnośnika nr 1, który wskazuje jakie dyrektywy są wdrażane tą ustawą. Uzupełniono art. 1 w ust. 2 ustawy poprzez dodanie drugiego zdania, które wskazuje, iż Rzecznik stoi w szczególności na straży zakazu dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny oraz zakazu poddawania kogokolwiek torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu.
Zmiana, której dokonano w zakresie w art. 8 ma na celu doprecyzowanie obszaru spraw, w których Rzecznik podejmuje czynności przewidziane w ustawie, tzn. jeżeli poweźmie wiadomość wskazującą na naruszenie wolności i praw człowieka i obywatela lub zasady równego traktowania.

Zaproponowana nowelizacja ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich ma na celu powiązanie zakresu działania Rzecznika z zadaniami, jakie wynikają z przepisów prawa międzynarodowego oraz ze zobowiązań wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej. Uprzejmie informuję, iż treść i zakres przedstawionych wyżej zmian zyskały - po długotrwałym procesie uzgodnień - akceptację Rządowego Centrum Legislacji i w tej formie zostaną przedłożone pod obrady Rady Ministrów.

Minister
/-/ Jolanta Fedak

Warszawa, 14 lipca 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI

RPO-563120-I/07/AB

Pan
Ludwik Dorn
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Wielce Szanowny Panie Marszałku

W dniach 3 - 6 grudnia 2006 r. z wizytą w Polsce przebywał Komisarz Praw Człowieka Rady Europy - Pan Thomas Hammarberg. Celem wizyty było zbadanie sposobu, w jaki polskie władze implementują zalecenia zawarte w raporcie Komisarza z 2002 roku. W efekcie wspomnianej wizyty, a także na podstawie oświadczeń przedłożonych przez ministerstwa, raportów ekspertów w dziedzinie praw człowieka oraz raportów organizacji pozarządowych, powstało memorandum Komisarza Praw Człowieka, zawierające uwagi i zalecenia mające na celu polepszenie skutecznego poszanowania przez władze państwowe praw człowieka w Polsce.

We wspomnianym memorandum Komisarz Praw Człowieka zwraca uwagę na kilka budzących niepokój kwestii dotyczących praw człowieka, w tym tolerancji i niedyskryminacji, swobody wypowiedzi, a także funkcjonowania polskiego sądownictwa, policji i sytuacji w więziennictwie. Jednym z postulatów zawartych w cytowanym raporcie jest ustanowienie kompleksowego prawa antydyskryminacyjnego oraz utworzenie jednego wyspecjalizowanego organu do walki z dyskryminacją we wszystkich sferach.

W związku z powyższym pragnę poddać pod rozwagę Pana Marszałka możliwość zorganizowania debaty na forum połączonych komisji - sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz senackiej Komisji Praw Człowieka i Praworządności, na temat podniesionych przez Komisarza Rady Europy kwestii i zawartych w wyżej wymienionym raporcie zaleceń. Jednocześnie, w nawiązaniu do mojego wcześniejszego wystąpienia (pismo z dnia 25 czerwca 2007 r. nr RPO-559455-I/07/AB) dotyczącego propozycji zorganizowania sejmowej debaty na temat sytuacji i problemów osób homoseksualnych w Polsce, przywołanych w Rezolucji Parlamentu Europejskiego z 26 kwietnia 2007 r., z uwagi na częściową zbieżność problemów poruszonych przez Parlament Europejski oraz przedstawiciela Rady Europy, pozwalam sobie zasugerować Panu Marszałkowi możliwość połączenia dyskusji w w/w sprawach.

Jestem głęboko przekonany, że ze względu na wagę problemów dostrzeżonych zarówno przez Parlament Europejski, jak również przez Komisarza Praw Człowieka Rady Europy, jest całkowicie zasadne, a nawet wskazane, żeby do przedmiotowych kwestii odniósł się polski Parlament.

Łączę wyrazy szacunku
/-/Janusz Kochanowski

Do wiadomości:
Pan
Bogdan Borusewicz
Marszałek Senatu
Rzeczypospolitej Polskiej

2. Równouprawnienie kobiet i mężczyzn, zakaz dyskryminacji ze względu na płeć

2.1. Rynek pracy

Warszawa, dnia 19 czerwca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-622062-I/09/MW/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Wincenty Pipka
Dyrektor - Redaktor Naczelny
Programu I Polskiego Radia
Al. Niepodległości 77/85
00-977 Warszawa

Szanowny Panie Dyrektorze,

W ostatnim czasie powziąłem wiadomość o podjęciu przez kierownictwo Programu I Polskiego Radia decyzji o powierzeniu czytania porannych serwisów informacyjnych jedynie mężczyznom. Kobiety - dziennikarki Polskiego Radia - mają, według tych informacji, możliwość występowania przed mikrofonami dopiero w godzinach popołudniowych i wieczornych, po godzinie 14.00. Pomimo tego, że dziennikarski próbowały interweniować u swoich przełożonych, rozporządzenie dyrekcji nie zostało zmienione.

Przytaczana w mediach argumentacja kierownictwa radia stwierdzająca, iż męskie głosy są bardziej wiarygodne i lepiej brzmią, jest absolutnie nie do przyjęcia i stanowi traktowanie dyskryminacyjne ze względu na płeć. Stanowi zachowanie, które z punktu widzenia przepisów prawa jest niedopuszczalne. Polskie Radio jako instytucja ciesząca się dużym zaufaniem odbiorców, a Program I, który w szczególności należy do najbardziej słuchanych w naszym kraju, nie powinien wprowadzać tego typu dyskryminacyjnych praktyk.

Tego typu decyzja, mająca generalne zastosowanie do kobiet - dziennikarek Polskiego Radia, stanowi w mojej ocenie o podejrzeniu poważnego naruszenia art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowiącego, iż wszyscy są równi wobec prawa i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyn. Budzi ona także istotne wątpliwości z punktu widzenia przepisu art. 33 Konstytucji stanowiącego o równej pozycji kobiet i mężczyzn w polskim porządku prawnym.

Przepisy Konstytucji znajdują swoje rozwinięcie m.in. w przepisach Kodeksu pracy, którego art. 18^{3a} § 1 stanowi, iż pracownicy powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność

związkową pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy.

W związku powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o przedstawienie wyjaśnień w przedmiotowej sprawie, w tym podanie podstawy prawnej podjętej decyzji.

Z wyrazami szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Do wiadomości:
Pan Robert Wijas
p.o. Prezesa Zarządu PR SA.
Polskie Radio S.A.
Al. Niepodległości 77/85
00-977 Warszawa

Warszawa, dnia 24/06/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-622062-I/09/MW/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Tadeusz Jan Zając
Główny Inspektor Pracy
ul. Krucza 38/42
00-926 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

W związku z medialnymi informacjami dotyczącymi decyzji Dyrektora - Redaktora Naczelnego Programu I Polskiego Radia S.A. w sprawie ograniczenia występowania przed mikrofonami dziennikarek - kobiet przed godziną 14.00 skierowałem w tej sprawie pismo do red. Wincentego Pipki z prośbą o wyjaśnienia.

Działając w oparciu o art. 13 ust. l pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Pana Generalnego Inspektora o podjęcie sprawy w ramach kompetencji Państwowej Inspekcji Pracy i powiadomienie mnie o poczynionych ustaleniach. W załączeniu przesyłam kopię mojego wystąpienia do Dyrektora Programu I Polskiego Radia.

zał. 1

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 25 czerwca 2009 r.

Jedynka
POLSKIE PRADIO

PR1/651/09

Szanowny Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

Nawiązując do pisma z dnia 19 czerwca 2009 roku, znak sprawy RPO-622062-I/09/MW/KJ uprzejmie wyjaśniam, co następuje:

Publikacje które ukazały się na łamach „Dziennika" zawierały cały szereg informacji nieprawdziwych i nieścisłych, w związku z czym Polskie Radio S.A. przesłało do Redaktora Naczelnego gazety formalne pismo z wnioskiem o zamieszczenie sprostowania.

Stwierdzenie zawarte w ww. publikacjach, o tym, iż w Programie 1 Polskiego Radia słuchacze nie usłyszą damskich głosów przed godziną 14, jest absolutnie nieprawdziwe, o czym świadczy okoliczność, iż poranne pasmo Cztery Pory Roku (w okresie letnim Lato z Radiem) prowadzone jest przemiennie przez trzy kobiety. Nieprawdą są również zawarte w przedmiotowych publikacjach sugestie dotyczące motywów, którymi kierowano się, podejmując decyzję o wprowadzeniu do porannego pasma głosów męskich.

Uprzejmie wyjaśniam, iż dziennikarki, o których mowa w wyżej wspomnianych artykułach, nie zostały odsunięte od wykonywania zadań, a jedynie realizują je, to jest czytają serwisy informacyjne, w innym paśmie Programu 1. Warunki zatrudnienia tych pracownic ustalone w umowach o pracę nie uległy zmianie, jak również w żaden sposób nie zmodyfikowano zakresów ich obowiązków. Polskie Radio S.A. nadaje program przez 24 godziny na dobę i w związku z tym dziennikarze nie mają, na podstawie umów o pracę, gwarancji realizowania zadań wyłącznie w godzinach porannych.

Zmiany na antenie Programu 1 odbywają się cyklicznie, co jest związane z modyfikowaniem ramówki i potrzebą kształtowania odpowiedniego brzmienia anteny. W związku z tym, że pasmo przedpołudniowe „Cztery Pory Roku"/„Lato z Radiem" zdominowane jest przez głosy damskie (Redakcja Kulturalno-Naukowa opracowująca to pasmo aktualnie zatrudnia na umowę o pracę 21 kobiet i 6 mężczyzn, natomiast prowadzącymi audycję „Cztery Pory Roku"/„Lato z Radiem" są wyłącznie kobiety), Dyrekcja Programu 1, w porozumieniu z Kolegium Programowym, przychyliła się do wniosku szefowej Redakcji, aby zmienić brzmienie tego pasma w okresie letnim (to jest na czas emisji audycji „Lato z Radiem"), wprowadzając na antenę głosy męskie czytające serwisy informacyjne.

Należy podkreślić, iż jest to decyzja obiektywnie uzasadniona potrzebą zachowania równowagi na antenie w zakresie różnicowania głosów. W paśmie przedpołudniowym - ze względu na specyfikę audycji - serwisy informacyjne czytane są w odmienny sposób niż w innych pasmach, bowiem osoby je czytające prowadzą również dialog z osobą prowadzącą audycję.

Pragniemy przy tym zwrócić uwagę, iż w stacjach radiowych konkurencyjnych w stosunku do Polskiego Radia lub w stacjach telewizyjnych w porannych pasmach występuje bardzo wyraźna dominacja głosów męskich. Za przykład mogą służyć audycje RMF, gdzie „Fakty" (6.00-11.00) prowadzi Michał Kowalewski, a audycję od 6.00 do 9.30 - dwaj prowadzący: Przemysław Skowron i Marcin Ziobro, Radia Zet, gdzie poranne pasmo „Dzień dobry bardzo" prowadzą Marek Starybrat i Jarosław Budnik, czy TVN24, gdzie „Poranek TVN24 (5.55-11.00) prowadzą Jakub Parada i Jarosław Kuźniar. W tym miejscu wypada spytać, dlaczego im nie zarzuca się dyskryminowania zatrudnionych w tych stacjach dziennikarek, które być może także chętnie wystąpiłyby na antenie w porze wysokiej słuchalności.

Dyrekcja Programu 1 podjęła wyżej opisaną decyzję jedynie w oparciu o przesłanki merytoryczne - nigdy nie użyto argumentu o „mniejszej wiarygodności kobiecych głosów" przytoczonego w artykule „Dziennika", ani nie kierowano się taką przesłanką. Treść tego artykułu została oparta na niefortunnej, nieautoryzowanej i niezgodnej z intencją dyrekcji Programu 1 wypowiedzi jednego z pracowników Redakcji Programu 1, co potwierdzają złożone przez niego wyjaśnienia.

W świetle powyższych wyjaśnień, w mojej ocenie, w Polskim Radiu nie doszło do żadnych przejawów dyskryminacji czy nierównego traktowania ze względu na płeć ani jakiekolwiek inne kryteria. Wszelkie decyzje personalne i antenowe mają podłoże ściśle merytoryczne, wynikające z dbałości o zapewnienie jak najwyższej jakość programu oraz brzmienia anteny.

Z wyrazami szacunku
/-/ Wincenty Pipka
Dyrektor - Redaktor Naczelny
Programu 1 PR S.A.

Warszawa, dnia 1 lipca 2009 r.

GŁÓWNY INSPEKTOR PRACY
Tadeusz Zając

GPP-180-461-331/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie

Odpowiadając na pismo z dnia 24 czerwca 2009 roku, znak: RPO-622062-l/09/MW/KJ, przekazujące w załączeniu wystąpienie do Pana Wincentego Pipki - Dyrektora - Redaktora Naczelnego Programu I „Polskiego Radia" S. A., dotyczącego decyzji w sprawie ograniczenia występowania przed mikrofonami dziennikarek - kobiet, przed godziną 14.00, jako przejawu nierównego traktowania w zatrudnieniu ze względu na płeć, wraz z wnioskiem o podjęcie przypisanych prawem działań ze strony organy Państwowej Inspekcji Pracy, uprzejmie informuję:

Mając na uwadze potrzebę wnikliwego rozpatrzenia postawionych w piśmie zagadnień, poleciłem Okręgowemu Inspektorowi Pracy w Warszawie przeprowadzenie stosownego postępowania wyjaśniającego, które aktualnie pozostaje w toku.

O jego wyniku, zajętym stanowisku oraz dokonanych ustaleniach stanu faktycznego w sprawie poinformuję Pana Rzecznika odrębnym pismem, niezwłocznie po zakończeniu wspomnianego postępowania.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Tadeusz Zając

ZASTĘPCA OKRĘGOWEGO INSPEKTORA PRACY
W WARSZAWIE
Dariusz Mińkowski

Warszawa, dnia 11.08.2009 r.

1A-4601-2385/2009

Pan Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Dot. pisma RPO-622062-1/09/MW/KJ

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 24.06.2009 roku w sprawie ograniczenia w Programie I Polskiego Radia występowania przed mikrofonami dziennikarek przed godz. 14.00 informuję, że nie stwierdzono naruszenia przepisów dotyczących równego traktowania w zatrudnieniu.

Dyrekcja Programu I w porozumieniu z Kolegium Programowym na wniosek Szefowej Redakcji podjęła decyzję, że w okresie letnim w audycji „Lato z Radiem" serwisy informacyjne będą czytać głosy męskie. Powyższe zostało uzasadnione tym, że pasmo przedpołudniowe zdominowane jest przez głosy damskie. Redakcja Kulturalno-Naukowa opracowująca to pasmo na dzień dzisiejszy zatrudnia na podstawie umów o pracę 21 kobiet i 6 mężczyzn. Dziennikarki, które dotychczas czytały poranne serwisy informacyjne, nie zostały odsunięte od wykonywania swoich zadań, nie został zmieniony zakres ich obowiązków. Czytają serwisy informacyjne w innym paśmie Programu I. Wobec powyższego nie można jednoznacznie uznać, że w Programie I Polskiego Radia miała miejsce dyskryminacja dziennikarek.

Informuję, że osoba, wobec której pracodawca naruszyła zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, ma prawo do odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę, ustalane na podstawie odrębnych przepisów (art. 18^{3d} Kodeksu Pracy). Organem właściwym do zasądzenia odszkodowania, o którym mowa w art. 18^{3d} Kodeksu Pracy jest sąd pracy.

Z poważaniem
ZASTĘPCA OKRĘGOWEGO INSFEKTORA PRACY
ds. PRAWNO- ORGANIZACYJNYCH
/-/ mgr Dariusz Mińkowski

Warszawa, dnia 18 sierpnia 2009 r.

ZASTĘPCA
GŁÓWNEGO INSPEKTORA PRACY
Anna Tomczyk

GPP-180-461-331/09
dot.: RPO-622062-1/09/MW/KJ

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

Realizując zobowiązanie podjęte w piśmie z dnia 1 lipca 2009 roku, dotyczące poinformowania o wynikach postępowania wyjaśniającego w sprawie doniesień medialnych dotyczących decyzji Pana Wincentego Pipki - Dyrektora - Redaktora Naczelnego Programu I „Polskiego Radia" S. A., w sprawie ograniczenia występowania przed mikrofonami dziennikarek - kobiet, przed godziną 14.00, jako przejawu nierównego traktowania w zatrudnieniu ze względu na płeć, uprzejmie informuję:

Okręgowy Inspektor Pracy w Warszawie zwrócił się pismem z dnia 18 czerwca 2009 roku do Dyrektora - Redaktora Naczelnego Programu I „Polskiego Radia" S.A. z wnioskiem o udzielenie stosownych wyjaśnień.

Z ich treści, przedstawionych w piśmie z dnia 30 czerwca 2009 roku, znak: ZRW-1170/2009 wynika, że materiał ujęty w artykule prasowym, zamieszczonym w „Dzienniku" zawierał informacje nierzetelne a jego treść oparta została na niefortunnej, nieautoryzowanej i niezgodnej z intencją kierownictwa Programu I wypowiedzi jednego z pracowników Redakcji Programu I.

W szczególności poinformowano we wspomnianych wyjaśnieniach, że pracownice, o których była mowa w publikacji, nie zostały odsunięte od wykonywania zadań a jedynie wykonują je - czytają serwisy informacyjne - w innym paśmie Programu I. Ponadto warunki umów o pracę wskazanych pracownic nie uległy zmianie, jak również w żaden sposób nie zmodyfikowano zakresu ich obowiązków.

Przedstawione wyjaśnienia wraz ze szczegółowym wskazaniem zasad doboru głosów męskich i żeńskich z uwagi na specyfikę poszczególnych audycji a także cykliczność zmian antenowych, wynikających z modyfikowania ramówki programowej oraz potrzeby kształtowania odpowiedniego brzmienia anteny nie potwierdzają tezy postawionej w materiale prasowym o ograniczaniu występowania przed mikrofonami kobiet - dziennikarek przez godziną 14, a tym samym nie dają podstaw do oceny przedstawionego zagadnienia w kategoriach naruszenia przez

pracodawcę zasad równego traktowania w zatrudnieniu, poprzez zastosowanie kryterium dyskryminacyjnego (płeć).

Podsumowując pragnę jednocześnie poinformować, że do organów Państwowej Inspekcji Pracy nie wpłynęła w tym czasie żadna skarga pracowników „Polskiego Radia" S.A., z której treści wynikałoby, że pracodawca narusza zasady równego traktowania w zatrudnieniu.

Z poważaniem

/-/

Warszawa, dnia 17 sierpnia 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-609438-I/09/KŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Mirosław Drzewiecki
Minister Sportu i Turystyki
ul. Senatorska 14
00-082 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

Jednym z priorytetów mojej działalności jest od wielu lat poprawa pozycji kobiety w każdej sferze życia społecznego. Działania przeze mnie podejmowane mają zapobiegać wszelkim formom dyskryminacji kobiet, także w kwestiach zatrudnienia, pracy, warunków płacy oraz możliwości rozwoju zawodowego. Jakiekolwiek doniesienia, mogące rodzić podejrzenie zachowań o dyskryminacyjnym charakterze, podlegają mojej wnikliwej analizie. Z tego też powodu moje zainteresowanie wzbudził artykuł prasowy z dnia 13 lutego 2009 r., który pojawił się na łamach Gazety Wyborczej pt. „*Raz, dwa, trzy... Rodzisz Ty”*. W artykule został poruszony problem traktowania kobiet w sporcie zawodowym, a w szczególności konieczności uprzedniego uzgodnienia przez zawodniczkę (sprawa dotyczyła sytuacji piłkarek ręcznych) z władzami klubu terminu jej zajścia w ciążę. Informacje przedstawione w artykule wzbudziły moje wątpliwości co do zgodności takich praktyk z prawem oraz zasadami współżycia społecznego.

W celu wyjaśnienia sprawy w dniu 18 marca 2009 r. zwróciłem się do Prezesa Związku Piłki Ręcznej w Polsce z prośbą o przedstawienie informacji w przedmiocie obowiązujących w piłce ręcznej standardów (wynikających z regulacji krajowych i międzynarodowych) dotyczących postanowień kontraktów sportowych oraz praktyki klubów piłki ręcznej, które mają związek z ochroną zawodniczek zachodzących w ciążę.

Z odpowiedzi nadesłanej przez Prezesa Związku Piłki Ręcznej w Polsce wynika, że kluby piłki ręcznej będące członkami ZPRP działają najczęściej w formie stowarzyszeń, a więc osób prawnych, które samodzielnie określają i realizują swoje zadania statutowe. Nie ma podstaw prawnych upoważniających Zarząd ZPRP do ingerowania w treść stosunków cywilnoprawnych łączących władze klubu z ich zawodniczkami. Zdaniem Prezesa ZPRP, praktyki podobne do tych opisanych w artykule umożliwia brak uregulowań prawnych dotyczących tak specyficznych umów, jakimi są kontrakty sportowe pomiędzy klubem a zawodnikiem (kopię stanowiska Związku Piłki

Ręcznej w Polsce pozwalam sobie przesłać w załączeniu).

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w przedstawionej kwestii, a w szczególności o rozważenie możliwości podjęcia działań mających na celu wprowadzenie odpowiednich zmian legislacyjnych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Zał. 1

Warszawa, dn. 16 listopada 2009 r.

MINISTER
SPORTU I TURYSTYKI
Adam Giersz
BG-I-073-/108872/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 17 sierpnia 2009r., (sygn. RPO-609438-I/09/KŁ) w sprawie zapobiegania dyskryminacji kobiet w sporcie zawodowym chciałbym podziękować Panu Rzecznikowi za zainteresowanie sprawą. Pragnę zapewnić, iż Ministerstwo Sportu i Turystyki będzie podejmować wszelkie działania zapobiegające stosowaniu praktyk opisanych w piśmie Pana Rzecznika. Odnosząc się do kwestii poruszonych w przedmiotowym piśmie uprzejmie informuję, co następuje:

Nie istnieją podstawy prawne do zamieszczania w kontraktach sportowych zapisów dotyczących planów rodzinnych i macierzyńskich zawodniczek. O niedopuszczalności stosowania tego typu zapisów, a tym samym ich nieważności stanowią przepisy art. 18 i 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto, są one sprzeczne z przepisami prawa pracy, co wynika z art. 11^{3}, 18^{3a} i 18^{3b} Kodeksu pracy.

Zatem, w pełni podzielam stanowisko Pana Rzecznika w kwestii zgłoszonych zastrzeżeń co do zgodności stosowania takich praktyk z prawem oraz zasadami współżycia społecznego. Powyższe stanowisko zostało wyrażone w marcu br., w piśmie Ministerstwa Sportu i Turystyki do władz Związku Piłki Ręcznej w Polsce, w następstwie interwencji Sekretarza Stanu, Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania Pani Elżbiety Radziszewskiej.

W wyniku działań podjętych przez Ministerstwo Sportu i Turystyki Związek, wyciągając wnioski z zaistniałej sprawy, postanowił wprowadzić zapis do wewnętrznych przepisów regulujących status zawodnika, że kontrakt pomiędzy nim a klubem nie może zawierać klauzul sprzecznych z zasadami państwa prawa pod rygorem uznania kontraktu za nieważny. Będąc jednak zobowiązanym do stosowania przepisów Międzynarodowej Federacji Piłki Ręcznej o statusie zawodników, może jedynie uznać, że wobec niewywiązywania się przez klub z warunków kontraktu, przestaje on obowiązywać zawodnika, który ma w tej sytuacji możliwość swobodnej zmiany klubu. Rozstrzygnięcie ewentualnych sporów pomiędzy zawodnikiem a klubem na tle realizacji kontraktu, jako umowy cywilnoprawnej pozostaje w gestii sądu.

Jednocześnie w toku udzielanych wyjaśnień Związek uznał opisany w ww. piśmie Pana Rzecznika fakt jako precedens.

Ponadto z odpowiedzi udzielonej przez Prezesa Związku Piłki Ręcznej w Polsce Pana Andrzeja Kraśnickiego wynika, że kluby piłki ręcznej działające jako stowarzyszenia (osoby prawne) samodzielnie określają i realizują swoje zadania statutowe. Ponadto Prezes, zwrócił uwagę na brak podstaw prawnych upoważniających Zarząd Związku do ingerowania w treść zawieranych umów cywilnoprawnych pomiędzy klubami i ich zawodniczkami.

Minister Sportu i Turystyki uważa, że brak możliwości ingerencji władz Związku w treść przedmiotowych umów nie zwalnia władz klubów sportowych z obowiązku stosowania przepisów prawa powszechnie obowiązującego w Polsce.

Odnosząc się do propozycji Pana Rzecznika, w której prosi Pan o rozważenie możliwości podjęcia działań mających na celu wprowadzenie zmian legislacyjnych w zakresie opisanym powyżej nie wykluczam podjęcia takich działań w przyszłości, jednakże obecnie w mojej ocenie sprawy tego rodzaju są dostatecznie uregulowane przepisami prawa powszechnego. Dlatego też nie widzę potrzeby wprowadzania zmian legislacyjnych.

Jednocześnie, mając na względzie ważność poruszonych przez Pana Rzecznika kwestii, podejmę, w zakresie swoich ustalonych kompetencji działania zapobiegające stosowaniu takich praktyk, jako niezgodnych z prawem i zasadami współżycia społecznego.

Z wyrazami szacunku

/-/

Warszawa 13.07.2007 r.

RPO-518-983-VIII/05/JP

WNIOSEK RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
DO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
ABSTRAKT

Skierowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich do Trybunału Konstytucyjnego wniosek dotyczy stwierdzenia niezgodności: art. 89 ust. 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 85, poz. 937 ze zm.) - z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 93 ust. 2 pkt 1 tej ustawy - w zakresie, w jakim stwarza podstawę do rozwiązania stosunku pracy w drodze wypowiedzenia z pracownikiem mianowanym - kobietą, wcześniej niż z pracownikiem mianowanym - mężczyzną- z art. 32 i art. 33 Konstytucji RP.

Ustawa o NIK, podobnie jak wiele pragmatyk służbowych dotyczących pracowników, przewiduje i reguluje odpowiedzialność dyscyplinarną pracowników mianowanych za naruszenie obowiązków służbowych lub uchybienie godności stanowiska. O ile jednak przepisy tych pragmatyk zakładają daleko posuniętą autonomię w wyborze obrońcy w toczącym się postępowaniu dyscyplinarnym, o tyle przepis art. 89 ust. 5 ustawy o NIK stanowi, że **obwiniony może ustanowić obrońcę tylko spośród pracowników mianowanych Najwyższej Izby Kontroli.** Tym samym kwestionowany przepis ustawy wyraźnie tę autonomię ogranicza, a w zasadzie nie stwarza żadnej możliwości ustanowienia przez obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym fachowego obrońcy (adwokata lub radcy prawnego). Taka regulacja musi budzić zastrzeżenia co do formalnego wymiaru prawa do obrony. Obrona powierzona pracownikowi mianowanemu NIK nie gwarantuje, nawet przy dołożeniu przez niego najwyższej staranności, należytego poziomu obrony obwinionego, który - z uwagi na znajomość procedur procesowych - w większym stopniu zapewnić może zawodowy prawnik. Nieprofesjonalny pełnomocnik nie będzie w stanie zapewnić należytej obrony również z tego względu, że z przełożonym dyscyplinarnym pozostaje w sferze podporządkowania pracowniczego.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich zawarte w kwestionowanym przepisie ograniczenie prawa wyboru obrońcy narusza art. 42 ust. 2 ustawy zasadniczej. W świetle utrwalonego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego konstytucyjne prawo do obrony należy rozumieć szeroko. Jest ono bowiem nie tylko fundamentalną zasadą procesu karnego, ale też elementarnym standardem demokratycznego państwa prawnego. Z tego względu prawo do obrony odnosi się do wszelkich postępowań represyjnych, tzn. postępowań, których celem jest poddanie obywatela jakiejś formie ukarania lub jakiejś sankcji, a więc także postępowań dyscyplinarnych.

Zawarte w kwestionowanym przepisie ograniczenie prawa wyboru obrońcy narusza również zasadę proporcjonalności wynikającą z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, bowiem brak jest argumentów, że ograniczenie to ma na celu ochronę interesu publicznego czy interesu pracy podporządkowanej

pracodawcy. Jest tak już chociażby z tego powodu, że inne pragmatyki pracownicze przewidują, iż obwiniony ma prawo korzystania z pomocy wybranego przez siebie obrońcy, np. art. 36^3 ust. 2 ustawy z 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz.U. z 2001 r. Nr 86, poz. 953 ze zm.); art. 25 ustawy z 222 marca 1990 r. o pracownikach samorządowych (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1593 ze zm.) odsyłający do przepisów ustawy o pracownikach urzędów państwowych; art. 146 ust. 1 ustawy z 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.); art. 92 ust. 2 ustawy z 24 sierpnia 2006 r. o służbie cywilnej (Dz.U. Nr 170, poz. 1218 ze zm.).

Drugim przepisem ustawy o NIK zaskarżonym do TK jest art. 93 ust. 2 pkt 1 stanowiący, że **stosunek pracy z pracownikiem mianowanym można rozwiązać za wypowiedzeniem w razie osiągnięcia wieku i stażu pracy, wymaganych do nabycia prawa do emerytury na podstawie przepisów *o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników*.**

Wskazany przepis nie określa samodzielnie granicy wieku, po osiągnięciu którego stosunek pracy może być rozwiązany, lecz łączy jego rozwiązanie z osiągnięciem wieku i stażu emerytalnego wynikających z ogólnych uregulowań prawnych z dziedziny ubezpieczeń społecznych, określających przesłanki nabycia uprawnień emerytalnych (ustawa z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Ponieważ przepisy wskazanej ustawy różnicują wiek emerytalny ze względu na płeć, tym samym następuje zróżnicowanie sytuacji pracowników mianowanych NIK w zakresie możliwości rozwiązania stosunku pracy z powodu nabycia prawa do emerytury. W konsekwencji przyjęcia takiej konstrukcji, stosunek pracy z pracownikiem mianowanym NIK - kobietą może być rozwiązany o 5 lat wcześniej w porównaniu z mężczyzną zajmującym takie same stanowisko. Ogólny wiek emerytalny wynosi bowiem 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet. Na tym właśnie tle zaskarżony przepis narusza konstytucyjną zasadę równości i niedyskryminacji wynikającą z art. 32 ustawy zasadniczej, bowiem powoduje niczym nie uzasadnione zróżnicowanie podmiotów podobnych oraz zasadę równości praw kobiet i mężczyzn wynikającą z art. 33 Konstytucji, gwarantującą m.in. równość zawodową (w tym równość szans). Zróżnicowanie to pozostaje również w kolizji z aktami międzynarodowymi, w szczególności ratyfikowanymi przez Polskę przepisami Konwencji Narodów Zjednoczonych **z** 18 grudnia 1979 r. w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, jak i Traktatu Rzymskiego zakładającego równe traktowanie mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia zawodowego i awansu zawodowego oraz warunków pracy.

PREZES
TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

Warszawa, dnia 15 stycznia 2009 r.

Sygn. akt K 33/07
dot.: RPO-518983-VIII/05/JP

Pan
dr Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Uprzejmie przesyłam odpis wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2008 r., wraz z uzasadnieniem, w sprawie z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, sygn. akt K 33/07 - do wiadomości i odpowiedniego wykorzystania.

Wyrok ten został ogłoszony w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 grudnia 2008 r. Nr 225, pod poz. 1502 i z tym dniem orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego weszło w życie.

/-/ Bohdan Zdziennicki

Zał. 1

RPO-518983-VIII/05/JP
Sygn. akt K 33/07

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 11 grudnia 2008 r.

Trybunał Konstytucyjny w składzie:
Janusz Niemcewicz - przewodniczący
Stanisław Biernat Zbigniew Cieślak Mirosław
Granat
Wojciech Hermeliński - sprawozdawca,
protokolant: Krzysztof Zatecki,

po rozpoznaniu, z udziałem wnioskodawcy oraz Sejmu i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniu 11 grudnia 2008 r., wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności:

1) art. 89 ust. 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2001 r. Nr 85, poz. 937, ze zm.) z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji,
2) art. 93 ust. 2 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim stwarza podstawę rozwiązania stosunku pracy w drodze wypowiedzenia z pracownikiem mianowanym - kobietą wcześniej niż z pracownikiem mianowanym - mężczyzną, z art. 32 i art. 33 Konstytucji,

orzeka:

1. Art. 89 ust. 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2007 r. Nr 231, poz. 1701) **w zakresie, w jakim umożliwia osobie obwinionej wybór obrońcy w postępowaniu dyscyplinarnym wyłącznie spośród pracowników mianowanych Najwyższej Izby Kontroli, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.**

2. Art. 93 ust. 2 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim stwarza podstawę rozwiązania stosunku pracy w drodze wypowiedzenia z pracownikiem mianowanym - kobietą wcześniej niż z pracownikiem mianowanym - mężczyzną, jest niezgodny z art. 32 i art. 33 Konstytucji przez to, że prowadzi do zróżnicowania sytuacji prawnej kobiet i mężczyzn, mającego charakter dyskryminacji ze względu na płeć.

Warszawa, 16 kwietnia 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-613209-III/09/JP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Grzegorz Schetyna
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Szanowny Panie Premierze

Na podstawie napływającej korespondencji pragnę zwrócić uwagę Pana Premiera na kwestię niedostowania regulacji przewidzianej w ustawie z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 86, poz. 953 ze zm.) do powszechnie obowiązujących standardów w zakresie uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem, powodujące dyskryminację pracowników w stosunku do pracownic. Otóż art. 29 ust. 2 tej ustawy dopuszcza możliwość zatrudnienia urzędnika państwowego poza normalnymi godzinami pracy, jeżeli wymagają tego potrzeby urzędu, a w wyjątkowych wypadkach także w nocy oraz w niedziele i święta. Zasada ta nie dotyczy kobiet w ciąży oraz kobiet opiekujących się dziećmi w wieku do ośmiu lat (art. 29 ust. 3 ustawy).

Powszechnie obowiązujące przepisy gwarantują pracownikowi opiekującemu się dzieckiem do ukończenia przez nie 4 roku życia, prawo do decydowania o wykonywaniu pracy w godzinach nadliczbowych, w porze nocnej, w systemie przerywanego czasu pracy, jak również o delegowaniu poza stałe miejsce pracy (art. 178 § 2 Kodeksu pracy). Przepisy te nie uzależniają zatem tego uprawnienia od płci pracownika.

Jakkolwiek przepisy pragmatyk pracowniczych mogą regulować poszczególne instytucje prawa pracy w sposób odbiegający od przepisów powszechnie obowiązujących, to jednak w tym wypadku brak jest argumentów, które uzasadniałyby odstępstwo od norm powszechnych. Nie bez znaczenia pozostaje też nasilona w ostatnich latach polityka prorodzinna, efektem której jest wprowadzenie możliwości korzystania z urlopu wychowawczego przez jednego z rodziców - pracowników, korzystania w ciągu roku kalendarzowego ze zwolnienia od pracy na 2 dni, z zachowaniem prawa do wynagrodzenia, przez pracownika wychowującego przynajmniej jedno dziecko w wieku do 14 lat, czy wydłużanie urlopów macierzyńskich, urlopów na warunkach urlopu macierzyńskiego, z jednoczesną możliwością rezygnacji przez pracownicę z pewnej części urlopu na rzecz pracownika - ojca wychowującego dziecko.

Wymaga podkreślenia, że w zakresie zlecania pracownikowi wykonywania pracy w godzinach nadliczbowych, w porze nocnej oraz w niedziele i święta również inne pragmatyki pracownicze przyjęły rozwiązania prawne, które nie dyskryminują pracowników z uwagi na płeć. Przykładem tego mogą być przepisy art. 56 ust. 5 ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych (Dz. U. z 2008 r. Nr 159, poz. 993), art. 42 ust. 3 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (Dz. U. Nr 223, poz. 1458) oraz art. 97 ust. 10 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz. U. Nr 227, poz. 1505). Niektóre z nich, jak ustawa o jednostkach badawczo-rozwojowych, w ogóle nie dopuszczają możliwości zlecenia przez przełożonego wykonywania pracy w godzinach nadliczbowych, w porze nocnej oraz w niedziele i święta osobom opiekującym się dziećmi w wieku do 8 lat; inne, jak ustawa o pracownikach samorządowych i ustawa o służbie cywilnej dopuszczają taką możliwość, ale tylko za zgodą pracownika, członka korpusu służby cywilnej. Żadna z tych pragmatyk nie obejmuje jednak przedmiotowym zakazem wyłącznie kobiet, tak jak czyni to ustawa o pracownikach urzędów państwowych.

Działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Pana Premiera o podjęcie czynności legislacyjnych, mających na celu zmianę zakresu podmiotowego przepisu art. 29 ust. 3 ustawy o pracownikach urzędów państwowych, w celu wyeliminowania z niego czynnika dyskryminującego pracowników ze względu na płeć, pozostającego zarazem w sprzeczności z art. 32 ust. 2 i art. 33 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 113 Kodeksu pracy, mającym zastosowanie do pracowników objętych daną pragmatyką z mocy art. 5 Kodeksu pracy.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 23 lipca 2009 roku

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

BMP-079-3390(l)/09/AK

Pan
dr Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W nawiązaniu do wystąpienia z dnia 16 kwietnia 2009 roku (sygn. RPO-613209-III/09/JP) *w sprawie niedostosowania regulacji zawartej w ustawie z dnia 16 września 1982 roku o pracownikach urzędów państwowych do powszechnie obowiązujących standardów w zakresie uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem, powodującego dyskryminację pracowników w stosunku do pracownic* uprzejmie informuję, iż Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji podziela pogląd Pana Rzecznika wyrażony w wystąpieniu.

W przedmiotowej sprawie prowadzone były konsultacje z Szefem Służby Cywilnej, mające na celu wskazanie organu właściwego do przeprowadzenia postulowanych zmian w ustawie. W wyniku ww. uzgodnień, w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji podjęto decyzję o rozpoczęciu prac legislacyjnych nad nowelizacją ustawy *o pracownikach urzędów państwowych*, w zakresie wskazanym w wystąpieniu Pana Rzecznika.

Z poważaniem
MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
z up. /-/Tomasz SIEMONIAK
Sekretarz Stanu

BMP-079-3390(1)/09/AK

Warszawa, dnia 29 października 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
SEKRETARZ STANU
Tomasz Siemoniak

DAP/079-10(2)/09/MSa

Pan
Maciej Berek
Sekretarz Rady Ministrów
Prezes Rządowego Centrum Legislacji

Szanowny Panie Ministrze

Na posiedzeniu stałego komitetu Rady Ministrów w dniu 24 sierpnia 2009 r. ustalono, iż w związku z podjętym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 grudnia 2000 r. (sygn. K 35/99) - w odniesieniu do *ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. Nr 31, poz. 214 z późn. zm.)* w zakresie zmian ww. ustawy właściwym pozostaje Minister Pracy i Polityki Społecznej. MPiPS zostało zatem zobowiązane do przygotowania nowelizacji przedmiotowej ustawy w zakresie art. 13 ust. 1 pkt5.

Mając powyższe na uwadze - w związku z wystąpieniem Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 16 kwietnia 2009 r. (znak: RPO-613209-III/09/JP) wskazującym na niedostosowanie regulacji zawartej w art. 29 ust. 3 ww. ustawy do powszechnie obowiązujących standardów w zakresie uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem, co powoduje dyskryminację pracowników w stosunku do pracownic - przy piśmie z 25 września 2009 r., znak: DAP/079-10(l)/09/MSa zwróciłem się do Ministra Pracy i Polityki Społecznej o rozważenie możliwości dołączenia do przygotowywanej w ww. resorcie nowelizacji przepisów *ustawy o pracownikach urzędów państwowych* - również kwestii dotyczących dostosowania przepisów powyższej ustawy do powszechnie obowiązujących standardów w zakresie uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem. Celowym wydaje się bowiem, by propozycje zmian w zakresie pragmatyki pracowników urzędów państwowych prowadzone były przez jeden organ i proponowane w jednym projekcie zmian danego aktu prawnego.

Pismem z dnia 19 października 2009 r., znak: DPR-V-4250-24-BW/AD/09; DP-II-022-1018-AWsz/09 Minister Pracy i Polityki Społecznej poinformowała, iż w podległym jej resorcie nie toczą się prace związane z nowelizacją przepisu art. 13 ust. l pkt 5 *ustawy o pracownikach urzędów państwowych* zmierzające do realizacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 grudnia 2000 r. (sygn. K 35/99). Z przedmiotowej korespondencji wynika jednakże, iż prace związane

z nowelizacją art. 13 ust. 1 powołanej wyżej ustawy prowadzone są w Rządowym Centrum Legislacji.

Biorąc pod uwagę powyższe proszę o rozważenie zasadności dołączenia do prowadzonych prac nad nowelizacją przepisów *ustawy o pracownikach urzędów państwowych* - w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 grudnia 2000 r. (sygn. K 35/99) - również kwestii zmiany art. 29 ust. 3 ww. ustawy w celu wyeliminowania czynnika dyskryminującego pracowników ze względu na płeć. Ze swej strony proponuję nadanie przedmiotowemu art. 29 ust. 3 *ustawy o pracownikach urzędów państwowych* następującego brzmienia:

„3- Przepisów ust. la i 2 nie stosuje się do kobiet w ciąży oraz, bez ich zgody, do urzędników państwowych sprawujących pieczę nad osobami wymagającymi stałej opieki lub opiekującymi się dziećmi w wieku do lat 8."

W przypadku wyrażenia zgody na połączenie prac legislacyjnych w powołanym wyżej zakresie odrębnym pismem zostaną przekazane do Rządowego Centrum Legislacji oryginały korespondencji dotyczącej kwestii zmiany brzmienia art. 29 ust. 3 *ustawy o pracownikach urzędów państwowych* (o zwrot których zwrócono się do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej).

Z poważaniem
SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji
/-/Tomasz SIEMONIAK

Do wiadomości:
Pan dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
(dot. sprawy znak: RPO-613209-III/09/JP)

Załączniki:
1. kopia pisma Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 16.04.2009 r. (znak: RPO-613209-IU709/JP)
2. *kopia pisma do Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25.09.2009 r., znak:* DAP/079-10(l)/09/MSa
3. kopia pisma Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19.10.2009 r., znak: DPR-V-4250-24-BW/AD/09; DP-II-022-1018-AWsz/09

2.2. Równość praw w życiu politycznym – udział kobiet w procesach decyzyjnych

Warszawa, dnia 22 kwietnia 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-614715-I/09/MK/KMŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Lech Kaczyński
Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
Kancelaria Prezydenta RP
ul. Wiejska 10
00-902 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Prezydencie

Na całym świecie, także w Europie, istnieje zauważalna dysproporcja w liczbie biorących udział w życiu publicznym kobiet w stosunku do zaangażowanych w nie mężczyzn. Można poszukiwać różnych uzasadnień takiego stanu rzeczy. Z pewnością nie bez znaczenia pozostają czynniki historyczne - kobiety uzyskały pełnię praw politycznych stosunkowo późno - oddziałujące nadal na świadomość obywateli. Wydaje się, że istotne znaczenie może tu mieć utrwalony, stereotypowy sposób postrzegania roli przedstawicieli obu płci w życiu społecznym.

Udział kobiet w procesach decyzyjnych w życiu publicznym jest oczywistym wymogiem demokracji. Jest też zagadnieniem wiążącym się bezpośrednio ze sferą praw i wolności człowieka i obywatela. Należy zastanowić się, czy niewystarczająca aktywność kobiet w polityce i życiu publicznym, widoczna chociażby na listach kandydatów w wyborach do Parlamentu Europejskiego, nie stanowi konsekwencji braku rzeczywistej równości płci w sferze spraw społecznych, związanej z tym ograniczonej możliwości uzyskania pełnej niezależności ekonomicznej czy obecnych warunków łączenia aktywności zawodowej z życiem prywatnym, w tym zwłaszcza pełnionymi głównie przez kobiety funkcjami opiekuńczymi wobec dzieci czy seniorów.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich pragnę przypomnieć, że faktyczne zapewnienie równego statusu kobiet i mężczyzn jest prawnym obowiązkiem władz publicznych i stanowić powinno jeden z jej priorytetów polityki społeczno-gospodarczej państwa. Istnieje potrzeba dalszych działań zapewniających właściwą realizację normy art. 33 Konstytucji RP, zgodnie z którą kobieta i mężczyzna mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym, w tym w szczególności do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego

wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.

Dążenie do pełnego równouprawnienia kobiet i mężczyzn stanowi też jeden z filarów polityki społecznej i prawa Unii Europejskiej oraz Rady Europy. Pomimo braku wiążącego uregulowania kwestii udziału kobiet w życiu publicznym, organizacje te podejmują szereg działań mających zapewnić zrównoważoną partycypację obu płci w tej sferze, głównie poprzez formułowanie zaleceń i rekomendacji.

W dniu 12 marca 2003 r. Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Rekomendację Rec(2003)3 odnoszącą się do zrównoważonego uczestnictwa kobiet i mężczyzn w podejmowaniu decyzji politycznych i publicznych. Dokument między innymi definiuje „zrównoważony udział" jako nie niższą niż 40% reprezentację kobiet w każdym organie decyzyjnym w sferze życia politycznego czy publicznego. Do zalecanych rządom państw członkowskich w związku z tym celem działań zaliczono: ochronę równych praw obywatelskich i politycznych, w tym indywidualnych uprawnień wyborczych, analizę aktów prawnych, wyznaczanie celów dla polityki antydyskryminacyjnej oraz zachęcanie kobiet do udziału w politycznym procesie decyzyjnym. Rekomendacja zawiera także propozycje rozwiązań legislacyjnych i środków administracyjnych, a także działań faktycznych, które powinny być podjęte przez państwa członkowskie. W § 45 załącznika do Rekomendacji rządy państw członkowskich są wzywane do monitorowania oraz oceniania postępu w osiąganiu zbalansowanego udziału kobiet i mężczyzn w życiu publicznym oraz regularnego przekazywania informacji Komitetowi Ministrów Rady Europy o środkach i osiągnięciach poczynionych w tej dziedzinie.

Komitet ds. Równości między Kobietami i Mężczyznami (CDEG), do którego zadań należy monitorowanie wpływu Rekomendacji na działania członków Rady Europy przeprowadził w latach 2005 i 2008, skierowane do rządów poszczególnych państw, ankiety dotyczące udziału kobiet w życiu publicznym. Moje głębokie zaniepokojenie wywołał fakt, iż polski rząd jako jeden z niewielu nie odpowiedział na apel o przesłanie danych dotyczących sytuacji w kraju. W związku z tym pojawia się pytanie o przyczynę takiego zaniechania - o ile w istocie miało miejsce - szczególnie biorąc pod uwagę niebagatelny wpływ, jaki dla działań mających na celu zwiększenie udziału kobiet w życiu publicznym ma rzetelna diagnoza i badanie stanu wyjściowego (monitoring).

Mając na względzie powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji, w jaki sposób Rekomendacja Rec(2003)3, a także inne rekomendacje i zalecenia Rady Europy i Unii Europejskiej dotyczące podobnej materii, wpłynęły na politykę państwową oraz jakie konkretne działania są obecnie podejmowane w celu zapewnienia zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w sferze publicznej i w procesie decyzyjnym.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 powołanej wyżej ustawy, będę również wdzięczny za wszechstronne przeanalizowanie przedstawionego problemu oraz podjęcie odpowiednich inicjatyw

mających na celu implementację zaleceń organizacji międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest członkiem oraz poinformowanie mnie o podjętych w tym zakresie działaniach.

Z jednobrzmiącym pismem zwróciłem się do Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu oraz Prezesa Rady Ministrów.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Do wiadomości:
Pani
Elżbieta Radziszewska
Pełnomocnik Rządu
ds. Równego Traktowania
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Pani
Magdalena Kochan
Poseł na Sejm RP
Przewodnicząca Parlamentarnej Grupy Kobiet
Kancelaria Sejmu RP
ul. Wiejska 4/6/8
00-902 Warszawa

Warszawa, dnia 7 maja 2009 r.

MARSZALEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Bogdan Borusewicz

GMS/DP/0422-3/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie

W związku z wystąpieniem Pana Rzecznika dotyczącym problemu dysproporcji w liczbie kobiet i mężczyzn zaangażowanych w życie publiczne oraz w polityczne procesy decyzyjne uprzejmie informuję, iż w Senacie aktualnie nie toczy się proces legislacyjny, którego celem byłoby wprowadzenie rozwiązań prawnych zapewniających „zrównoważony udział kobiet w organach decyzyjnych" w rozumieniu Rekomendacji Rec(2003)3 przyjętej w dniu 12 marca 2003 r. przez Komitet Ministrów Rady Europy.

Nie ulega przy tym wszakże najmniejszej wątpliwości, że niedostateczna partycypacja kobiet w życiu politycznym i publicznym stanowi dość istotne zagadnienie i wymaga przede wszystkim refleksji oraz odpowiednich działań ze strony władz państwowych, w tym uwzględnienia na wszystkich etapach tworzenia prawa. Niemniej chciałbym zwrócić uwagę Pana Rzecznika, że opiniowanie projektów aktów prawnych i innych dokumentów rządowych w zakresie równego traktowania, w szczególności przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, przeprowadzanie analiz rozwiązań prawnych pod kątem respektowania równego traktowania, a także występowanie do właściwych organów z wnioskami o wydanie lub zmianę stosownych aktów prawnych, dokonywanie ocen sytuacji społecznej w zakresie równego traktowania oraz inicjowanie i koordynowanie działań zmierzających do zapewnienia równego traktowania, jak również promowanie, upowszechnianie oraz propagowanie problematyki równego traktowania, to zadania powierzone Pełnomocnikowi Rządu do spraw Równego Traktowania (§ 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania - Dz. U. Nr 74, poz. 450). Jak wynika z § 3 ust. 1 rozporządzenia w sprawie Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania, Pełnomocnik wykonuje swoje zadania we współdziałaniu z właściwymi organami administracji rządowej, które są zobowiązane do współdziałania i udzielania mu pomocy, a zwłaszcza do udostępnienia mu informacji i dokumentów niezbędnych dla skutecznej realizacji poruczonych mu obowiązków. Może on występować do właściwych organów administracji rządowej w kwestiach związanych z obszarem jego

zainteresowań, a ponadto - za zgodą Prezesa Rady Ministrów - może wnosić do rozpatrzenia przez Radę Ministrów opracowane przez siebie projekty dokumentów rządowych, w tym rządowe programy na rzecz równego traktowania oraz przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć (§ 3 ust. 2 i § 4 ust. 1). Poza tym w myśl § 3 ust. 3 powołanego rozporządzenia z dnia 22 kwietnia 2008 r. Pełnomocnik podejmuje współpracę z organami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi w celu odpowiedniej realizacji powierzonych mu zadań. Z kolei na mocy § 5 ust. 1 wymienionego aktu normatywnego Pełnomocnik zobligowany jest do przedstawiania Radzie Ministrów analiz, ocen i wniosków odnośnie do spraw leżących w zakresie jego działania oraz okresowych informacji o swojej pracy.

Ten szeroki zakres kompetencji Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania (włączając w to także możliwość powoływania zespołów eksperckich i doradczych oraz wnioskowania do Prezesa Rady Ministrów o przeprowadzenie badań związanych z zakresem powierzonych Pełnomocnikowi zadań) skłania do postawienia tezy, iż z uwagi na brzmienie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 z późn. zm.) to właśnie wskazany organ powinien być w pierwszym rzędzie adresatem wystąpienia Pana Rzecznika. Za taką opinią przemawia również fakt, że Pełnomocnik jest w stanie wypowiedzieć się co do przyczyn wspomnianego w piśmie Pana Rzecznika zaniedbania w zakresie współpracy z Komitetem ds. Równości Między Kobietami i Mężczyznami.

Niezależnie jednak od tego pragnę zapewnić Pana Rzecznika, że Senat ma na względzie konieczność podnoszenia aktywności kobiet w sferze politycznej i publicznej. Jest to bowiem z jednej strony wymóg demokracji, z drugiej zaś zrównoważony udział kobiet i mężczyzn w procesach podejmowania decyzji na różnych szczeblach władzy niewątpliwie służy bardziej *efektywnemu* zarządzaniu sprawami publicznymi. Większe zaangażowanie kobiet w życie polityczne i publiczne bezspornie sprzyjać będzie także urzeczywistnianiu praw oraz wolności człowieka, jak również zasad sprawiedliwości społecznej, które według art. 2 Konstytucji stanowią fundament ustroju prawno-politycznego Rzeczypospolitej Polskiej. Dlatego też wszelkie wnioski Pana Rzecznika ukierunkowane na przyjęcie konkretnych rozwiązań prawnych realizujących powyższe idee mogą liczyć na wsparcie Senatu jako jednego z organów wyposażonych w prawo inicjatywy ustawodawczej.

Z poważaniem
/-/ Bogdan Borusewicz

KANCELARIA PREZYDENTA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Podsekretarz Stanu
Andrzej DUDA

Warszawa, dnia 28 września 2009 roku

BPU.070-5-09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na apel Pana Rzecznika wyrażający zaniepokojenie stanem dysproporcji pomiędzy liczbą kobiet biorących udział w życiu publicznym w stosunku do liczby mężczyzn, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej uprzejmie przedstawia stanowisko w sprawie.

Podejmowanie działań służących zapewnieniu zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w procesach decyzyjnych w Polsce stanowi w opinii Kancelarii Prezydenta RP zachowanie ze wszech miar pożyteczne i pożądane. Niwelowanie dysproporcji pomiędzy statusem kobiet i mężczyzn jest praktycznym odbiciem konstytucyjnej zasady równości, gwarantującej równy udział wszystkich obywateli zarówno w życiu politycznym, jak i społeczno-gospodarczym. Powyższe działania wpisują się również w odrębnie sformułowaną w Konstytucji RP zasadę równości kobiet i mężczyzn, stanowiącą szczególny aspekt zasady równości. Z tego względu Kancelaria Prezydenta RP podziela stanowisko, iż w państwie o tak głęboko zakorzenionej idei demokracji jakim jest Rzeczpospolita Polska, urzeczywistnianie powyższych wartości powinno być dla organów władzy publicznej jednym z zadań priorytetowych. Na przestrzeni lat podejmowano wiele prób zmierzających do zagwarantowania kobietom rzeczywistego wpływu na życie społeczne oraz polityczne kraju. Niestety wydaje się, iż rzeczywisty poziom partycypacji kobiet w sferze publicznej wciąż pozostaje niezadowalający. W opinii Kancelarii Prezydenta RP utrzymywanie się tego stanu rzeczy jest zjawiskiem ze wszech miar niepożądanym, gdyż zgodnie z niekwestionowanym poglądem, faktyczne równouprawnienie kobiet i mężczyzn stanowi jeden z warunków wzrostu gospodarczego kraju, wzrostu poziomu zatrudnienia, jak również warunkuje osiągnięcie celów w zakresie polityki spójności społecznej.

Zgodnie z powszechnie respektowaną zasadą, w Rzeczypospolitej Polskiej to Parlament odpowiada za jakość stanowionego prawa, a organem władzy wykonawczej ponoszącym odpowiedzialność polityczną za jego realizację jest Rada Ministrów. Konstytucja RP w art. 146

ust. 2 wprowadziła domniemanie kompetencji na rzecz Rady Ministrów we wszystkich sprawach nie zastrzeżonych dla innych organów państwowych oraz samorządu terytorialnego, w tym również dla Prezydenta RP. Należy zwrócić uwagę, iż żaden przepis rangi konstytucyjnej lub ustawowej nie przyznaje Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej kompetencji do podejmowania bezpośrednich działań w celu implementacji do polskiego porządku prawnego szczegółowych rozwiązań przewidzianych w aktach prawnych organizacji międzynarodowych, w tym również formalnie niewiążących rekomendacji i zaleceń Rady Europy oraz organów Unii Europejskiej. Ponieważ określanie kierunków i priorytetów polityki społecznej leży w gestii Rady Ministrów i właściwych ministrów, należy mieć na względzie, iż w konsekwencji to właśnie tym organom zagwarantowano najbardziej odpowiednie instrumenty i mechanizmy służące optymalizacji przyjętych w Polsce rozwiązań normatywnych.

Pragniemy zauważyć, iż w ostatnich latach Kancelaria Prezydenta RP konsekwentnie wychodzi naprzeciw oczekiwaniom społecznym, ze zrozumieniem i życzliwością odnosząc się do wszelkich inicjatyw mających na celu faktyczne zacieranie różnic pomiędzy obywatelami, bez względu na rodzaj posiadanego wykształcenia, status materialny, płeć czy też wyznawaną religię. Nawiązując jednak do podniesionych w piśmie Pana Rzecznika problemów związanych z implementacją rozwiązań przyjmowanych przez Radę Europy i Unię Europejską, należy mieć na względzie, iż zakres podejmowanych przez Kancelarię Prezydenta RP działań powinien w każdym przypadku pozostawać w relacji z podstawowym przedmiotem działalności Kancelarii Prezydenta RP, ukonstytuowanego jako organ pomocniczy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w celu faktycznego realizowania kompetencji Prezydenta RP w formach działania przewidzianych prawem.

Konkludując, Kancelaria Prezydenta dostrzega potrzebę dyskursu dotyczącego rzeczywistej poprawy sytuacji kobiet w życiu politycznym w Polsce, pamiętając przy tym, że efektywne przyjmowanie konkretnych rozwiązań legislacyjnych na grunt prawa polskiego wymaga każdorazowo przeprowadzenia szeregu konsultacji społecznych, w tym debaty publicznej z udziałem obywateli oraz organizacji reprezentujących zainteresowane strony, jak również przedstawicieli środowisk naukowych.

Z wyrazami szacunku i ukłonami
/-/ Andrzej Duda

3. Przeciwdziałanie rasizmowi i ksenofobii; zakaz dyskryminacji ze względu na rasę lub pochodzenie etniczne, narodowość, obywatelstwo

3.1. Przeciwdziałanie rasizmowi i ksenofobii

Warszawa,11/04/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-586252-X/08/MS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
nadinsp. Andrzej MATEJUK
Komendant Główny Policji
ul. Puławska 148 /150
02 - 514 WARSZAWA

Szanowny Panie Generale

Uprzejmie informuję Pana Komendanta, iż docierają do mnie sygnały dotyczące aktów wandalizmu, polegających na dewastacji cmentarzy różnych wyznań oraz innych miejsc pamięci, w tym na przykład na umieszczaniu antysemickiej symboliki lub napisów na obiektach cmentarzy żydowskich. Posiadane przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich informacje wskazywać mogą iż liczba tego typu czynów w ostatnich latach niepokojąco wzrasta. Działania podejmowane przez właściwe organy ścigania zdają się być nieskuteczne wobec braku możliwości wykrycia sprawców wspomnianych czynów.

Mają powyższe na uwadze zwracam się do Pana Komendanta z prośbą o poinformowanie mnie o skali zasygnalizowanego wyżej problemu. Jednocześnie, ze względu na potrzebę zapewnienia cmentarzom i miejscom pamięci należytej ochrony oraz konieczność zwalczania wskazanych wyżej patologii, zwracam się do Pana Komendanta o rozważenie zasadności zintensyfikowania działań o charakterze prewencyjnym, prowadzonych przez podległe Panu Komendantowi służby, zmierzających do skuteczniejszego przeciwdziałania aktom wandalizmu.

Łączę wyrazy szacunku

/-/ Janusz Kochanowski

RZECZPOSPOLITA POLSKA
KOMENDANT GŁÓWNY POLICJI

Warszawa 2008-05-09

Gb-2711 /2326/08/MF

Rzecznik Praw Obywatelskich
Pan Janusz KOCHANOWSKI

Szanowny Panie

W odpowiedzi na pismo dnia 11 kwietnia 2008 r. sygn. RPO-586252-X/08/MS w sprawie *dewastacji cmentarzy,* uprzejmie przedstawiam stosowne informacje.

Zachowania przestępcze, polegające na *dewastacji cmentarzy różnych wyznań oraz innych miejsc pamięci* podlegają prawno - karnej ochronie wynikającej z treści dwóch przepisów kodeksu karnego. **Art. 261.** *Kto znieważa pomnik lub inne miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.* **Art. 262.** *§ l. Kto znieważa zwłoki, prochy ludzkie lub miejsce spoczynku zmarłego, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 2. Kio ograbia zwłoki, grób lub inne miejsce spoczynku zmarłego, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.*

W odniesieniu do przestępstwa polegającego na **znieważeniu lub grabieży grobu/ zwłok,** dane wygenerowane z Policyjnego Systemu Statystyki Przestępczości TEMIDA, dotyczące tych zdarzeń na przestrzeni ostatnich lat, przedstawiają się następująco:

lata	art. 262 § 1 i § 2 k.k.	
	liczba wszczętych postępowań przygotowawczych	liczba zakończonych postępowań przygotowawczych
2002	637	687
2003	628	721
2004	863	950
2005	1.066	1.117
2006	1.028	1.060
2007	1.065	1.151

Odnosząc się do przedstawionych danych, należy zauważyć, że widoczna jest tendencja wzrostowa - rośnie liczba stwierdzanych przestępstw tej kwalifikacji prawnej oraz w ciągu ostatnich dwóch lat policyjna wykrywalność w tej kategorii przestępstw.

Analiza porównawcza bardziej szczegółowych danych statystycznych obejmujących lata 2006 - 2007 pozwala stwierdzić, że w 2007 r. wśród 1.918 przestępstw stwierdzonych dominującą formą popełnienia było *dokonanie* - 1.906 czynów, tj. 99,37% (98.66%)[1], 11 razy nastąpiło *usiłowanie* (23), a w 1 przypadku zaszło *pomocnictwo.*

[1] W nawiasach podano dane statystyczne z 2006 r.

Postępowania przygotowawcze w 2007 r. kończyły się następującym wynikiem:

- skierowano 862 wnioski o akt oskarżenia (849);
- 975 spraw umorzono wobec niewykrycia sprawców (829);
- 75 spraw przekazano sądom rodzinnym (39);
- 6 razy nastąpiło umorzenie z innych przyczyn (1).

Jednocześnie należy podkreślić, że do **przestępstw znieważania pomników lub miejsc pamięci,** dochodzi znacznie rzadziej. Obrazują to następujące dane statystyczne:

lata	art. 261 k.k.	
	liczba wszczętych postępowań przygotowawczych	liczba zakończonych postępowań przygotowawczych
2002	24	23
2003	27	25
2004	25	24
2005	28	28
2006	33	33
2007	27	32

Na przestrzeni lat 2000 - 2006 widoczna jest pewna stabilność tej kategorii, liczba przestępstw stwierdzanych utrzymuje się na podobnym poziomie. Porównując dane statystyczne lat 2006 - 2007 można stwierdzić, że nie ulegały one istotnym przeobrażeniom.

W 2007 r. we wszystkich przestępstwach stwierdzonych, formą popełnienia było dokonanie (w 2006 r. - tak samo). Postępowania przygotowawcze w 2007 r. kończyły się następującym wynikiem:

- skierowano 5 wniosków o akt oskarżenia (9),
- 22 sprawy umorzono wobec niewykrycia sprawców (18),
- 2 sprawy przekazano sądom rodzinnym (2).

Ponadto uprzejmie informuję, że policjanci realizujący zadania o charakterze patrolowo - interwencyjnym kierowani są do służby w rejony najbardziej zagrożone przestępstwami, wykroczeniami oraz innymi patologiami społecznymi.

Osoby odpowiedzialne za właściwą dyslokację służby, każdorazowo podczas odpraw do służby przekazują zadania do realizacji przez policjantów, wynikające z bieżącej analizy stanu bezpieczeństwa na podległym im terenie.

Akty wandalizmu, przejawiające się w formie dewastacji cmentarzy różnych wyznań oraz innych miejsc pamięci, umieszczaniu antysemickich napisów i symboliki na obiektach cmentarzy żydowskich, są na bieżąco analizowane przez Policję, zgodnie z zarządzeniem nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. *w sprawie form i metod wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbą patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym.*

Z poważaniem

/-/nadinsp. Andrzej MATEJUK

3.2.Rasa lub pochodzenie etniczne jako przyczyna dyskryminacji

Warszawa, 31/07/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-593594-I/08/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Andrzej Witkowski
Prezes
Polskiego Związku Motorowego
Zarząd Główny
ul. Kazimierzowska 66
02-518 WARSZAWA

Szanowny Panie Prezesie

Za sprawą środków masowego przekazu powziąłem informacje na temat incydentu o charakterze rasistowskim, który miał miejsce podczas zawodów ligi żużlowej w Grudziądzu. Z podawanych przez media informacji wynika, że czarnoskóry zawodnik Rybnickiego Klubu Motorowego - Pan Antonio Lindback padł ofiarą agresji ze strony obserwujących zawody polskich kibiców, którzy obrzucili go wyzwiskami.

Sport stanowi tą dziedzinę aktywności, która dzięki dużemu zainteresowaniu wszystkich obywateli ma niepowtarzalną możliwość zrzeszania ich i docierania do każdego, bez względu na wiek, pochodzenie społeczne, rasę, czy wyznanie. To właśnie z tego powodu, sport powinien promować takie wartości jak, tolerancja solidarność oraz zasady fair play. Jako Rzecznik Praw Obywatelskich z dużym zainteresowaniem i uznaniem obserwuję kolejne sukcesy polskich żużlowców, które budują pozytywny obraz Polski na arenie międzynarodowej oraz przyczyniają się do popularyzacji tej dyscypliny sportu wśród dzieci i młodzieży polskiej.

Jednak sport napotyka również na poważne zagrożenia i wyzwania, do których należą m.in. rasizm, ksenofobia i agresja ze strony tzw. pseudokibiców. Skala tego zjawiska poruszyła m.in. organizacje międzynarodowe zajmujące się ochroną praw człowieka i obywatela, a także organy i instytucje Unii Europejskiej. W tzw. deklaracji nicejskiej z 2000 r. w sprawie szczególnego charakteru sportu oraz jego funkcji społecznej w Europie, Rada Europejska uznała, że zasadniczą odpowiedzialność w prowadzeniu spraw związanych ze sportem ponoszą państwa członkowskie oraz organizacje i federacje sportowe, które organizując i promując poszczególne dyscypliny sportu powinny działać z poszanowaniem prawodawstwa krajowego i wspólnotowego. Także Komisja Europejska zwróciła uwagę na problem przemocy i rasizmu podczas widowisk i rozgrywek

sportowych. W opublikowanej w dniu 11 lipca 2007 r. białej księdze na temat sportu postuluje się wzmocnienie środków zmierzających do zapobiegania rasizmowi i przemocy oraz do walki z nimi. Komisja zaleca federacjom i organizacjom sportowym wprowadzenie procedur umożliwiających odpowiedź na incydenty o podłożu rasistowskim, a także wskazuje na potrzebę umocnienia przepisów z zakresu dyskryminacji w systemach przyznawania licencji poszczególnym klubom sportowym.

W związku z powyższym, incydent na stadionie w Grudziądzu, szeroko opisywany także przez prasę w Szwecji, której obywatelem jest Pan Antonio Lindback, budzi moje głębokie zaniepokojenie. Przemoc oraz inne akty agresji podczas wydarzeń sportowych powinny spotkać się ze zdecydowanym sprzeciwem ze strony władz oraz działaczy związków sportowych.

Wobec powyższego, mając na uwadze konstytucyjne zadania Rzecznika Praw Obywatelskich, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Prezesa z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii oraz poinformowanie mnie o działaniach jakie Polski Związek Motorowy podjął w celu wyjaśnienia powyższej sprawy oraz uniknięcia podobnych incydentów w przyszłości.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

POLSKI ZWIĄZEK MOTOROWY ■ ZARZĄD GŁÓWNY
Członek Międzynarodowych Federacji: FIA, FIM, F1CC, FIVA, U EM
BPS/1/25/2008

Warszawa, dnia 8 sierpnia 2008 roku

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie!

Z uwagą zapoznałem się z Pana pismem znak RPO-593594-1/08/AB z dnia 31 lipca 2008 roku dotyczącym doniesień prasowych o rasistowskich i chuligańskich wybrykach wymierzonych w zawodnika Antonio Lindbacka. W pełni podzielamy Pańskie zaniepokojenie wynikające z przedmiotowych informacji.

Polski Związek Motorowy i jego Główna Komisja Sportu Żużlowego również odnotowała artykuły prasowe dotyczące agresji wobec czarnoskórego zawodnika Antoniego Lindbecka. Sprawa była już przedmiotem obrad Komisji. Jako, że w swych działaniach Komisja nie może opierać się li tylko na doniesieniach prasowych, postanowiono zebrać informacje i ustalić stan faktyczny zajść, który mógłby być podstawą do podejmowania ewentualnych decyzji. Wszczęto, zatem postępowanie dyscyplinarne wobec Grudziądzkiego Towarzystwa Żużlowego za naruszenie szeregu przepisów Regulaminu Sportu Żużlowego. W postępowaniu zebrano m.in. pisemne sprawozdanie sędziego żużlowego Piotra Lisa z dnia 6 lipca 2008 roku, pisemne oświadczenie Antonio Lindbecka z dnia 10 lipca 2008 roku, pisemne oświadczenie GTŻ z dnia 14 lipca 2008 roku, pisemne oświadczenie Rybnickiego Klubu Żużlowego z dnia 21 lipca 2008 roku oraz dokumentację zawodów. W wyniku przeprowadzonego postępowania dowodowego orzeczono wobec obwinionego klubu karę pieniężną za przebywanie w parku maszyn osób nieuprawnionych w wysokości 3.000,00 złotych oraz za wrzucenie przez kibiców na tor niebezpiecznych przedmiotów w czasie meczu w wysokości 2.000,00 złotych. Natomiast w dniu 23 lipca 2008 roku Komisja wszczęła postępowanie dyscyplinarne przeciwko zawodnikowi Rybnickiego Klubu Motorowego Antonio Lindbackowi w sprawie wykonywania obraźliwych gestów wobec publiczności podczas meczu (gest taki został utrwalony w nagraniu filmowym). Postępowanie ma wyjaśnić czy doszło do naruszenia art. 317 ust 1 Regulaminu Sportu Żużlowego.

Co do meritum sprawy - a zatem kwestii rasistowskich wybryków, to zapewniamy, że zawsze spotykają się one ze zdecydowanym potępieniem ze strony Związku. Wybryki takie zdarzały się na meczach żużlowych niezmiernie rzadko. Żużel jest, bowiem sportem rodzinnym, z rzeszą wyrobionych sportowo, kulturalnych kibiców. Grupki pseudokibiców i chuliganów

stanowią znikomy, marginalny odsetek widowni. Trudno ocenić jak dokładnie przebiegały wypadki na meczu w Grudziądzu i czy oddają rzeczywisty stan sprawy artykuły prasowe. Należy, bowiem podkreślić, iż uczestnicy wydarzeń przekazali sprzeczne relacje *{vide:* dokumenty załączone do niniejszego pisma), podniesiono, że zawodnik Antonio Lindback prowokował publiczność obraźliwymi gestami (sprawa jest w trakcie wyjaśniania), trwa postępowanie prokuratorskie, które jak mamy nadzieję, wyświetli szczegóły zajść, a Regulamin Sportu Żużlowego pozwala na wszczynanie postępowań dyscyplinarnych tylko za czyny w nim określone. W chwili obecnej brak w regulaminie przepisów pozwalających pociągnąć klub, zawodnika, sędziego etc. do odpowiedzialności dyscyplinarnej za wybryki chuligańskie na tle rasistowskim.

Mając powyższe na uwadze GKSŻ rozważy potrzebę wprowadzenia zmian do regulaminu, uwzględniających w pełniejszym stopniu założenia wzmiankowanej przez Pana tzw. deklaracji nicejskiej. Na koniec pragnę wyrazić Panu podziękowanie za zwrócenie uwagi na problem zaistniały na meczu w Grudziądzu oraz potrzebę wzmacniania regulacji sportowych przeciwdziałających incydentom o podłożu rasistowskim oraz zapewnić, iż Związek nie będzie lekceważył wagi tego problemu.

Z wyrazami szacunku
Prezes
/-/ Andrzej Witkowski

Załączniki:
1. sprawozdanie sędziego żużlowego Piotra Lisa z dnia 6 lipca 2008 roku,
2. pisemne oświadczenie Antonio Lindbacka z dnia 14 lipca 2008 roku,
3. pisemne oświadczenie GTŻ z dnia 10 lipca 2008 roku,
4. pisemne oświadczenie Rybnickiego Klubu Żużlowego z dnia 21 lipca 2008 roku,
5. decyzja GKSŻ nr 67/2008 z dnia 23 lipca 2008 roku,
6. orzeczenie nr 14/2008 GKSŻ z dnia 23 lipca 2008 roku,
7. przepisy dyscyplinarne sportu żużlowego.

Warszawa, 29/01/2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-593S94-I/08/RP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Mirosław Drzewiecki
Minister Sportu i Turystyki
ul. Senatorska 14
00-082 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Z niepokojem obserwuję powtarzające się podczas imprez sportowych incydenty o charakterze rasistowskim. W niektórych przypadkach razi mnie brak reakcji ze strony organizatorów oraz podmiotów odpowiedzialnych za rozgrywki. Kilkakrotnie apelowałem do związków sportowych, aby ścigały w trybie dyscyplinarnym tego typu wybryki. Niestety w odpowiedzi zazwyczaj otrzymywałem informację, iż w statutach i regulaminach związków brak jest przepisów pozwalających na wszczynanie postępowań dyscyplinarnych w tych sprawach.

Biorąc powyższe pod uwagę, działając w oparciu o art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości podjęcia właściwych działań nadzorczo-kontrolnych w celu ustalenia, czy obowiązujące regulacje wewnętrzne polskich związków sportowych przewidują efektywne środki zapobiegania oraz sankcjonowania wybryków o charakterze rasistowskim, a w przypadku braku takich środków - o zasugerowanie związkom stosownych zmian w ich statutach i regulaminach.

Będę wdzięczny za poinformowanie mnie o działaniach Ministerstwa w przedmiotowej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 24 lutego 2009 r.

MINISTER
SPORTU I TURYSTYKI
Mirosław Drzewiecki
BG-1-073/IJĆ6 b& /09/T-L

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W nawiązaniu do Pana wystąpienia z dnia 29 stycznia br. (sygn. RPO-593594-I/08/RP), w sprawie przeciwdziałania występowaniu zjawisk o charakterze rasistowskim podczas imprez sportowych, uprzejmie informuję, co następuje.

Przepis art. 1 ust. 1 ustawy z dnia z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz. U. z 2007, Nr 226 poz. 1675 z późn. zm.) stanowi między innymi, że obywatele, bez względu na wiek, płeć, wyznanie, rasę oraz stopień i rodzaj niepełnosprawności - korzystają z równego prawa do różnych form kultury fizycznej. Ponadto w wewnętrznych uregulowaniach nielicznych polskich związków sportowych znajdują się zapisy dotyczące walki ze zjawiskiem rasizmu. Jako przykład można wskazać art. 48 § 5 statutu Polskiego Związku Piłki Nożnej dotyczący instytucji Rzecznika Dyscyplinarnego PZPN. Organ ten powołany jest do „prowadzenia postępowania wyjaśniającego, składania i popierania wniosków o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego oraz wnoszenia środków zaskarżenia od orzeczeń organów dyscyplinarnych PZPN odnośnie popełnionych na wszystkich szczeblach rozgrywek przewinień korupcji, dopingu oraz rażących przypadków rasizmu i chuligaństwa związanych z meczami piłki nożnej".

Ministerstwo Sportu i Turystyki nawiązało współpracę ze stowarzyszeniem „Nigdy Więcej", które działa w obszarze przeciwdziałania patologiom społecznym: rasizmowi, ksenofobii i nietolerancji.

Z budżetu Ministerstwa Sportu i Turystyki finansowane są publikacje upowszechniające informacje na temat zjawiska rasizmu w sporcie oraz kierunki działań profilaktycznych. Poniżej wybrane artykuły prezentowane w czasopiśmie Sport Wyczynowy:

1) J. Foks, „Ruch olimpijski a polityka międzynarodowa",
2) K. Sas-Nowosielski, „O niektórych społeczno-pedagogicznych aspektach roli trenera",
3) J. Foks, „Biała Księga sportu Komisji Europejskiej",
4) J. Foks, „Prawo krajowe, a prawo międzynarodowe w sporcie - casus Polska",
5) T. Sahaj, „Kibice, pseudokibice, chuligani stadionowi i pozastadionowi",

6) T. Sahaj, „Chuligani stadionowi - studium społecznej bezsilności”.

Zgodnie z realizacją zadań Rady Bezpieczeństwa Imprez Sportowych, powołanej zarządzeniem nr 104 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 września 2008 r. na podstawie art. 12 ust. l pkt 3 i ust. 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów, w związku z art. 2 Europejskiej Konwencji w sprawie przemocy i ekscesów widzów w czasie imprez sportowych, a w szczególności meczów piłki nożnej, sporządzonej w Strasburgu w dniu 19 sierpnia 1985 r., planowane są m.in. działania w zakresie edukacji kibiców, w tym organizacja konkursów tematycznych, inicjowanie i wspieranie przedsięwzięć i projektów w obszarze edukacji młodych kibiców oraz współpraca z organizacjami, instytucjami (MEN, MSWiA, inne) w zakresie wspierania i realizacji programów mających na celu zapobieganie zjawiskom patologii w sporcie.

Jednocześnie informuję, iż w najbliższym czasie zwrócę się do polskich związków sportowych z sugestią o uwzględnienie w statutach i regulaminach zapisów dotyczących zapobiegania wybrykom o charakterze rasistowskim.

Z poważaniem
/-/ Mirosław Drzewiecki

Warszawa, 18/07/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI

RPO-593594-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Mirosław Drzewiecki
Minister Sportu i Turystyki
ul. Senatorska 14
00-921 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Uprzejmie dziękuję za przedstawione w piśmie z dnia 24 lutego 2009 r. (ozn.: BG-I-073/46638/09/TŁ) informacje w sprawie podejmowanych przez Ministerstwo Sportu i Turystyki inicjatyw mających na celu przeciwdziałanie występowaniu podczas imprez sportowych zjawisk o charakterze rasistowskim. Z zadowoleniem odnotowałem w szczególności, iż Pan Minister przychylił się do przedstawionej w moim piśmie z dnia 29 stycznia 2009 r. sugestii zbadania, czy obowiązujące regulacje wewnętrzne polskich związków sportowych przewidują efektywne środki zapobiegania oraz sankcjonowania wybryków o tym charakterze, a w przypadku ich braku zalecenia wprowadzenia odpowiednich postanowień w treści statutów i regulaminów.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji o wynikach podjętych czynności, tj. które związki sportowe i w jakim zakresie dokonały zaleconych przez Pana Ministra zmian.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dn. 12 października 2009 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-593594-I/08/MK
00-090 Warszawa tel. cenlr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Zespół Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego

Pan
Rafał Wosik
Dyrektor Departamentu
Prawno-Kontrolnego
Ministerstwo Sportu i Turystyki
ul. Senatorska 14
00-921 Warszawa

W nawiązaniu do wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 29 stycznia 2009 r.. Minister Sportu i Turystki w piśmie z dnia 24 lutego 2009 r. (ozn.: BG-I-073/46638/09/TŁ) przedstawił informacje o podejmowanych przez Ministerstwo inicjatywach mających na celu przeciwdziałanie występowaniu podczas imprez sportowych zjawisk o charakterze rasistowskim. Pan Minister przychylił się m. in. do sugestii Rzecznika dotyczącej potrzeby zbadania, czy obowiązujące regulacje wewnętrzne polskich związków sportowych przewidują efektywne środki zapobiegania oraz sankcjonowania wybryków o tym charakterze, a w przypadku ich braku - zalecenia wprowadzenia odpowiednich postanowień w treści statutów i regulaminów.

Rzecznik Praw Obywatelskich pismem z dnia 18 lipca 2009 r. zwrócił się z prośbą o udzielenie informacji o wynikach podjętych czynności, tj. które związki sportowe i w jakim zakresie dokonały zaleconych przez Ministra Sportu i Turystki zmian. Niestety, do dnia dzisiejszego Rzecznik nie otrzymał oczekiwanych informacji.

Wobec powyższego, działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o powiadomienie Rzecznika o podjętych w tym zakresie czynnościach.

Zał.: 2

Dyrektor Zespołu
/-/ Mirosław Wróblewski

Warszawa, 11/12/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-593594-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Adam Giersz
Minister Sportu i Turystyki
ul. Senatorska 14
00-921 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, stojący na straży wolności i praw człowieka i obywatela, podejmuję między innymi działania mające na celu przeciwdziałanie rasizmowi i ksenofobii. Dla osiągnięcia pozytywnych rezultatów w zakresie eliminacji negatywnych zjawisk w tym obszarze niezbędna jest współpraca odpowiednich organów państwowych.

W swoim wystąpieniu do Ministra Sportu i Turystyki z dnia 29 stycznia 2009 r. wyraziłem zaniepokojenie powtarzającymi się podczas imprez sportowych incydentami o charakterze rasistowskim. Szczególnie rażący w mojej ocenie był i jest niejednokrotnie brak adekwatnej reakcji ze strony organizatorów oraz podmiotów odpowiedzialnych za rozgrywki. Wobec prezentowanego przez związki sportowe stanowiska, iż w statutach i regulaminach brak jest przepisów pozwalających na wszczynanie postępowań dyscyplinarnych w związku z tego rodzaju zachowaniami, zwróciłem się z prośbą o rozważenie możliwości podjęcia przez Ministra Sportu i Turystyki właściwych działań nadzorczo-kontrolnych w celu ustalenia, czy obowiązujące regulacje wewnętrzne polskich związków sportowych przewidują efektywne środki zapobiegania oraz sankcjonowania wybryków o charakterze rasistowskim, a w przypadku braku takich środków - o zasugerowanie związkom wprowadzenia stosownych zmian.

W piśmie z dnia 24 lutego 2009 r. (ozn.: BG-I-073/46638/09/TŁ) Minister Sportu i Turystyki przedstawił informacje o podejmowanych przez Ministerstwo inicjatywach mających na celu przeciwdziałanie występowaniu podczas imprez sportowych zjawisk o charakterze rasistowskim. Minister Sportu i Turystyki zapowiedział przy tym zwrócenie się do polskich związków sportowych z zaleceniem uwzględnienia w ich statutach i regulaminach postanowień dotyczących zapobiegania wybrykom o charakterze rasistowskim.

Mając powyższe na uwadze, pismem z dnia 18 lipca 2009 r., zwróciłem się z prośbą o udzielenie informacji o wynikach podjętych czynności. Ponowiłem swoje zapytanie pismem

skierowanym do Departamentu Prawno-Kontrolnego z dnia 12 października 2009 r. Niestety, do dnia dzisiejszego, nie otrzymałem oczekiwanych informacji.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o przedstawienie informacji o wynikach podjętych czynności, tj. które związki sportowe i w jakim zakresie dokonały zaleconych przez Ministra Sportu i Turystyki zmian obowiązujących regulacji wewnętrznych we wskazanym wyżej zakresie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 16 grudnia 2009 r.

MINISTER
SPORTU I TURYSTYKI
Adam Giersz

BG-1-077/111076/KK/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Rzeczniku,

W odpowiedzi na pismo (sygn. RPO-593594-I/08/MK) w sprawie przedłożenia informacji na temat podejmowanych działań przez Ministerstwo Sportu i Turystyki mających na celu przeciwdziałanie występowania, podczas imprez sportowych, zjawisk o charakterze rasistowskim uprzejmie informuję, co następuje:

Zadania w zakresie zapobiegania i zwalczania zjawisk o charakterze rasistowskim i antysemickim w sporcie są istotnym elementem działań Ministerstwa Sportu i Turystyki, które są podejmowane we współpracy z wieloma podmiotami, w tym w ramach Rady Bezpieczeństwa Imprez Sportowych, Rada Bezpieczeństwa Imprez Sportowych, jako organ opiniodawczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów, została powołana Zarządzeniem nr 104 z dnia 23 września 2008 r. W skład Rady wchodzą przedstawiciele ministerstw: Sportu i Turystyki, Spraw Wewnętrznych i Administracji, Sprawiedliwości, Infrastruktury, Edukacji Narodowej oraz Komendant Główny Policji i Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej. W celu zapewnienia możliwości wymiany opinii i poglądów przedstawicieli różnych organizacji i instytucji, do udziału w posiedzeniach Rady zaproszeni zostali prezesi: Polskiego Związku Piłki Nożnej, Spółki Ekstraklasa S.A. i Polskiego Komitetu Olimpijskiego.

Podstawowe zadania Rady związane są z bezpieczeństwem uczestników imprez sportowych, w tym obejmują problematykę zwalczania zjawisk rasistowskich:

a) przygotowywanie, opiniowanie materiałów, projektów rozporządzeń w zakresie bezpieczeństwa imprez sportowych,

b) opracowywanie programów mających na celu poprawę bezpieczeństwa imprez sportowych oraz ocena ich realizacji (projekt „Kibice razem”; program „Jestem fair”),

c) inicjowanie i opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących bezpieczeństwa imprez sportowych,

d) koordynowanie przedsięwzięć mających na celu zapobieganie przemocy w związku z imprezami sportowymi,

e) współpraca ze Stałym Komitetem Rady Europy ds. bezpieczeństwa imprez sportowych.

Decyzją członków Rady powołano Stałą Grupę Ekspercką Rady Bezpieczeństwa Imprez Sportowych, do której zadań należy między innymi dokonywanie na wniosek osób wchodzących w skład Rady, analizy i oceny podejmowanych działań na rzecz bezpieczeństwa imprez sportowych. W spotkaniach grupy eksperckiej biorą również udział przedstawiciele klubów sportowych oraz stowarzyszeń kibiców np. w sprawach dotyczących współpracy pomiędzy organizatorami i uczestnikami imprez sportowych.

W ramach Stałej Grupy Eksperckiej działa Zespół ds. Profilaktyki z udziałem ekspertów wskazanych przez Ministra Sportu i Turystyki. Zespół ten planuje realizację dwóch programów: „Kibice Razem" i „Jestem fair". Projekt „Kibice razem" stanowi realizację rekomendowanego przez Radę Europy i Komisję Europejską programu fan-coachingu i przewiduje stworzenie lokalnych, prowadzonych przez pedagogów, ośrodków pracy z kibicami. Celem ich pracy byłaby eliminacja elementów przemocy i rasizmu oraz promocja pozytywnych wzorców kibicowania. Program „Jestem fair" polega na edukacji kibiców poprzez wykorzystanie idei fair play, jako elementu kształtowania postaw zrozumienia i tolerancji wobec innych kultur i wyznań.

Ponadto realizowane są działania w zakresie podnoszenia świadomości na temat problemu zjawisk patologicznych w sporcie oraz podejmowane są inicjatywy mające zachęcać kibiców do postaw potępiających przypadki rasizmu i antysemityzmu w sporcie. Przykładowe inicjatywy i przedsięwzięcia podejmowane w obszarze bezpieczeństwa, wpisujące się w problematykę zwalczania rasizmu, ksenofobii i nietolerancji rasowej w sporcie:

1. Projekt szkoleniowy „Aktywny Kibic", mający na celu wypracowanie koncepcji oraz rozwiązania promocyjne, których celem jest propagowanie idei pozytywnego kibicowania i wzrostu aktywności wśród społeczeństwa.
2. Inicjatywa „Kibice w swoim mieście" - nakierowana na pracę edukacyjną ze stowarzyszeniami kibiców oraz przedstawicielami władz miast - gospodarzy UEFA EURO 2012.
3. Finansowanie wydawnictw poruszających m.in. problematykę zjawiska rasizmu w sporcie oraz kierunki działań profilaktycznych. W czasopiśmie ..Sport Wyczynowy" ukazują się artykuły na ten temat i są one zamieszczane na stronie internetowej Centralnego Ośrodka Sportu w Warszawie, dostępnej także poprzez stronę Ministerstwa Sportu i Turystyki. W trakcie realizacji jest zadanie związane z wydaniem polskiego tłumaczenia publikacji zawierającej ogólne wskazania, zasady, metody i style kierowania w działalności trenera sportowego. Publikacja przyjmuje przy tym zasadę uwzględnienia szczególnego znaczenia oddziaływania wychowawczego trenera na podopiecznych oraz podkreśla, że jednym z zadań szkoleniowców jest pomoc we właściwym rozwoju fizycznym, psychicznym i społecznym. Wydawnictwo podkreślając znaczenie umiejętności komunikacji międzyludzkiej, rozwiązywania konfliktów, utrzymywania dobrych stosunków interpersonalnych, będzie stanowić wsparcie dla szkoleniowców w kształtowaniu u podopiecznych umiejętności radzenia sobie ze stresem, konfliktami oraz budowaniu właściwych postaw wobec

występujących patologii w sporcie.

4. Organizacja corocznej kampanii „Wykopmy rasizm ze stadionów” podczas akcji „Tydzień Akcji Futbolu przeciwko Rasizmowi”, realizowanej w ramach współpracy ze stowarzyszeniem „Nigdy Więcej” - członkiem - założycielem europejskiej federacji Football Against Racism in Europę (FARE), prowadzącym działania zapobiegające rasizmowi i zwalczające to zjawisko, między innymi w sporcie. Projekt „Wykopmy rasizm ze stadionów” skierowany jest do kibiców, zawodników, trenerów, sędziów, działaczy sportowych i dziennikarzy. Ideą akcji jest propagowanie antyrasistowskich postaw wśród fanów.
5. Aktywny udział i współorganizacja konferencji tematycznych:
   a) Międzynarodowa konferencja „Unitę Against Racism" - Warszawa, 3-4 marca 2009 roku. Konferencja pod patronatem UEFA, miała na celu podkreślenie polityki „zero tolerancji dla rasizmu”. Problem rasizmu w kontekście turnieju UEFA EURO 2012, został poruszony w wystąpieniu wprowadzającym Ministra Sportu i Turystyki. Ponadto w trakcie konferencji zwrócono uwagę na szczególne znaczenie edukacji i podnoszenie świadomości odnośnie rasizmu, dyskryminacji, działań skierowanych do dzieci i młodzieży nastawionych na likwidowanie uprzedzeń,
   b) debata z udziałem przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz środowisk sportowych „.lak walczyć z rasizmem na polskich stadionach” - Sosnowiec, 19 lutego 2009 roku. W trakcie dyskusji poruszono m.in. kwestię skuteczności dotychczasowych sankcji oraz kierunków działań zapobiegających występowaniu zjawiska rasizmu,
   c) konferencja „Kibicujemy Fair” - Warszawa, 22 października 2009 roku. Spotkanie było skierowane do szerokiego środowiska kadr kultury fizycznej: nauczycieli wychowania fizycznego, trenerów i instruktorów sportowych, jak również do szkolnych koordynatorów ds. bezpieczeństwa. Celem konferencji było przedstawienie strategii, programów oraz projektów skierowanych do uczniów, nauczycieli oraz środowisk szkolnych i pozaszkolnych, realizowanych w zakresie kształtowania pozytywnych postaw kibiców w trakcie imprez sportowych. Oprócz wyżej wymienionych, przedstawiciel MSiT przekazał uczestnikom informacje dotyczące działań Ministerstwa i przybliżył realizowane programy m.in. „Moje Boisko-Orlik 2012”.
   d) konferencja „Przeciwdziałanie przemocy t rasizmowi w sporcie” - Belgrad, 20-21 października 2009r. Konferencja miała na celu zwrócenie szczególnej uwagi na wzajemną współpracę środowisk oraz wymianę doświadczeń w zakresie działań zwalczających i potępiających przypadki przemocy i rasizmu w sporcie. W trakcie spotkania m.in. omawiano podstawy prawne oraz realizowane projekty profilaktyczne.
6. Konferencja „Bezpieczne stadiony” połączona z turniejem piłkarskim. Konferencja miała na celu przedstawienie najważniejszych zagadnień dotyczących problematyki bezpieczeństwa na stadionach, podczas imprez sportowych.
7. Turniej piłkarski dla szkół gimnazjalnych „Orlik - Gram i Kibicuję Bezpiecznie”.

W zawodach rozgrywanych na boiskach „Orlika" walczyły drużyny z 67 szkól. Celem całego turnieju było kształtowanie właściwej postawy młodzieży gimnazjalnej, jako zawodników i kibiców oraz upowszechnianie informacji o obiektach sportowych wybudowanych w ramach programu Moje Boisko Orlik 2012. Najlepsze drużyny otrzymały sprzęt sportowy ufundowany przez Ministra Sportu i Turystyki.

8. Projekt „Siatkówka - nauka plus wychowanie" mający na celu opanowanie przez uczestników tajników siatkówki oraz zapobieganie zachowaniom patologicznym wśród dzieci i młodzieży,
9. Projekt „Mój nałóg to sport" - inicjatywa promująca rozwijanie zainteresowań w zakresie różnych form aktywności fizycznej oraz kształtowanie właściwych postaw wśród uczestników - kibiców imprez i zawodów sportowych.
10. Projekt „Aktywnij się - moje boisko moim drugim domem" - inicjatywa popularyzująca sport i aktywność fizyczną wśród dzieci i młodzieży oraz mająca na celu zmniejszenie skali zagrożenia wykluczeniem społecznym i przeciwdziałanie zachowaniom patologicznym wśród dzieci i młodzieży.
11. „Potrafię kibicować" - projekt skierowany do uczniów szkół gimnazjalnych. Najważniejszym celem programu jest promowanie pozytywnych zachowań wśród młodzieży uczestniczącej w imprezach masowych, głównie o charakterze sportowym.
12. Uczestniczenie w pracach nad ustawą z dnia 20 marca 2009r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz, U. Nr 62, poz. 504) oraz innymi aktami prawnymi dotyczącymi bezpieczeństwa imprez masowych:
    a) ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych dotyczy wzmocnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego podczas organizacji imprez masowych, w tym masowych imprez sportowych. W kontekście zadań z obszaru zwalczania zjawisk o charakterze rasistowskim i antysemickim podczas imprez masowych, w tym sportowych, obowiązująca od 1 sierpnia 2009r. ustawa podtrzymuje niektóre środki wcześniej funkcjonujące oraz wprowadza nowe rozwiązania m.in.: obowiązek organizatora meczu piłki nożnej zapewnienia identyfikacji osób uczestniczących w tej imprezie, czy tzw. zakaz klubowy. Należy jednak podkreślić, że wskazane środki mają charakter ogólny, służący zapobieganiu naruszeniom i zabezpieczeniu właściwego przebiegu imprez,
    b) prace nad projektami rozporządzeń wynikających z przepisów ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych:

- rozporządzenie w sprawie warunków bezpieczeństwa, jakie powinny spełniać stadiony, na których mogą odbywać się mecze piłki nożnej,
- rozporządzenie w sprawie sposobu utrwalania przebiegu imprezy masowej, wymagań technicznych dla urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk oraz sposobu przechowywania zgromadzonych materiałów,
- rozporządzenie w sprawie w sprawie sposobu przekazywania informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych przez podmioty zobowiązane,
- rozporządzenie w sprawie wymogów, jakie powinni spełniać kierownik do spraw

bezpieczeństwa, służby porządkowe i służby informacyjne organizatora imprezy masowej w zakresie wyszkolenia i wyposażenia, oraz szczegółowych warunków i sposobów ich działania.

c) podjęto prace nad opracowaniem projektu rozporządzenia w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać stadiony piłkarskie - wynikającego z ustawy prawo budowlane.

13. Współpraca ze Stałym Komitetem Rady Europy ds. Europejskiej Konwencji w sprawie przemocy i ekscesów widzów w czasie imprez sportowych, a w szczególności meczów piłki nożnej (T-RV), m.in. poprzez:
    a) opiniowanie projektów rekomendacji Stałego Komitetu,
    b) rozpowszechnianie informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez sportowych wypracowywanych przez przedstawicieli Stałego Komitetu, wymiana doświadczeń i najlepszych praktyk,
    c) udział w posiedzeniach Stałego Komitetu T-RV.
14. Udział w pracach Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji:
    a) Zespół jest organem opiniodawczo - doradczym Prezesa Rady Ministrów. Do zadań Zespołu należy m.in.: monitorowanie i ocena realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji.
15. Udział w pracach Zespołu Koordynującego Rządowy Program „Razem Bezpieczniej"
    a) W ramach prac Zespołu m.in. rozpatrywane są wnioski złożone w konkursach na najlepsze projekty w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Zagadnienia związane z przeciwdziałaniem zjawiskom rasizmu, w szczególności w obszarze piłki nożnej znajdują również odzwierciedlenie w działaniach podejmowanych przez Polski Związek Piłki Nożnej. Uchwalony przez Polski Związek Piłki Nożnej Regulamin Dyscyplinarny, który jest stosowany m.in. wobec klubów zrzeszonych w PZPN, zawodników i trenerów, sankcjonuje przewinienia związane ze zjawiskiem rasizmu i antysemityzmu na stadionach piłkarskich.

Regulamin ustala kary m.in. za:

a) wznoszenie okrzyków o treści rasistowskiej, faszystowskiej, antysemickiej, nacjonalistycznej,

b) znieważanie lub obrażanie grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu przynależności narodowej, rasowej, etnicznej, wyznaniowej albo z powodu bezwyznaniowości, popełnienie jakiegokolwiek innego aktu dyskryminującego lub pogardliwego w stosunku do wskazanych osób,

c) wywieszenie przez kibiców transparentów, flag lub innych podobnych przedmiotów zawierających dyskryminujące bądź pogardliwe treści.

Ponadto, zgodnie z „Regulaminem w zakresie bezpieczeństwa podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasa S.A." przyjętym uchwałą Zarządu PZPN nr X/l10 z dnia 10 lipca 2007 roku, organizatorzy rozgrywek piłki nożnej Polskiego Związku Piłki Nożnej oraz Ekstraklasy S.A. powinni stosować, opracowany przez UEFA, „Dziesięciopunktowy Plan Działania przeciwko

Rasizmowi w Zawodowych Klubach Piłkarskich".

W celu zwiększenia skuteczności w przeciwdziałaniu zjawisk rasizmu, ksenofobii i nietolerancji na stadionach piłkarskich. Zarząd Polskiego Związku Piłki Nożnej podjął w dniu 29 maja 2009 roku uchwałę w sprawie szczegółowych zasad eksponowania transparentów, flag. „banerów" lub innych podobnych przedmiotów na zawodach piłkarskich. Zapisy wymienionej uchwały wprowadzają procedurę eksponowania transparentów, flag i „banerów" oraz zabraniają m.in. prezentowania albo eksponowania napisów, symboli, rysunków wyrażających treści:

a) totalitarne, faszystowskie, rasistowskie,
b) nawołujące do nietolerancji, szowinizmu, ksenofobii,
c) obrażające jakikolwiek klub lub jego przedstawicieli.

W dniu 16 października br. odbyła się konferencja i mecz piłki nożnej „Nie - dla rasizmu w sporcie". Współczesny sport narażony jest na wiele zagrożeń. Rasizm obok korupcji, dopingu i przemocy na stadionach należy do najgroźniejszych a walka z tymi zagrożeniami, walka o czystość w sporcie to jeden z priorytetów Ministerstwa Sportu i Turystyki. Konferencja zorganizowana pod hasłem „Nie - dla rasizmu w sporcie" wpisuje się w najważniejsze działania resortu. Włączając się w nurt aktywnego przeciwdziałania wszelkim przejawom rasizmu oraz podejmując wyzwanie zmiany mentalności polskich kibiców i zawodników, Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania. Minister Sportu i Turystyki oraz Sekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji podjęli decyzję o organizacji tego wspólnego przedsięwzięcia. W wydarzeniu tym uczestniczyli m.in.: Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania Elżbieta Radziszewska, Minister Sportu i Turystyki Adam Giersz, Podsekretarz Stanu MSWiA Adam Rapacki, przedstawiciele UEFA, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia „Nigdy Więcej" i Polskiego Komitetu Olimpijskiego (który również był współorganizatorem spotkania) oraz reprezentanci poszczególnych samorządów terytorialnych. Podczas konferencji prezesi polskich związków sportowych, przedstawiciele innych organizacji pozarządowych i zaproszeni goście podpisali deklarację „Nie - dla rasizmu w sporcie" (deklaracja w załączeniu).

Mecz towarzyski piłki nożnej z udziałem znakomitych zawodników, aktorów i zagranicznych zawodników grających w polskich klubach był kolejnym wydarzeniem promującym kulturę tolerancji i otwartości w polskim sporcie w ramach akcji „Wykopmy rasizm ze stadionów". Zawodnikom kibicowała m.in. liczna grupa dzieci - uczniów sześciu szkól gimnazjalnych z terenu Dzielnicy Bemowo.

Z poważaniem
/-/ Adam Giersz

Warszawa,20/09/2006r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-540963-I/06/HG
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Michał Listkiewicz
Prezes Polskiego Związku Piłki Nożnej
ul. Miodowa 1
00-080 Warszawa

Szanowny Panie Prezesie

W związku z doniesieniami prasowymi, tj. artykułem opublikowanym na łamach Gazety Wyborczej w dniu 20 września bieżącego roku pt: „Ich wzorem jest Rudolf Hess", informującym o incydentach o podłożu rasistowskim do jakich doszło podczas meczu Lechii i Pogonii Szczecin na stadionie w Gdańsku w dniu 19 września 2006 *r.,* działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się do Pana Prezesa z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie i poinformowanie mnie o środkach, które zamierza Pan Prezes podjąć w celu zapobieżenia powtórzeniu się podobnych incydentów w przyszłości.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

POLSKI ZWIĄZEK PIŁKI NOŻNEJ

ROK ZAŁOŻENIA 1919 CZŁONEK FIFA I UEFA

ul. Miodowa 1, 00-080 Warszawa, tel: + 48 22 55 12 300, fax: + 48 22 55 12 240, www.pzpn.pl, e-mail: pzpn@pzpn.pl,NIP:526-17-27-123

Warszawa, 2006 - 10 - 02

Szanowny Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00 - 090 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku!

W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 20 września 2006 roku przesłane w sprawie RPO-540963-I/06/HG, które wpłynęło do Kancelarii Związku w dniu 26 września b.r. uprzejmie wyjaśniamy, iż Wydział Dyscypliny PZPN, obradujący na posiedzeniach w dniach 20 i 28 września 2006 roku, rozpoznał sprawę wznoszenia przez kibiców klubu Lechia Gdańsk okrzyków faszystowskich oraz eksponowania zachowań o treści rasistowskiej, a także braku odpowiedniego zabezpieczenia porządku na stadionie w meczu o Puchar Polski rozegranego w dniu 19.09.2006 roku pomiędzy zespołami Lechia Gdańsk i Pogoń Szczecin.

Orzeczeniem z dnia 28.09. 2006 roku ukarano Klub Lechia Gdańsk zakazem rozgrywania zawodów jako gospodarz na całym obiekcie sportowym z udziałem publiczności w wymiarze 4 meczów oraz dodatkową karą pieniężną w wysokości 15.000 złotych. Decyzji tej nadano rygor natychmiastowej wykonalności. Równocześnie nałożono na gdański Klub obowiązek opublikowania na łamach ogólnopolskiego wydania Gazety Wyborczej przeprosin dla zawodników Pogoni Szczecin za eksponowanie przez kibiców tego Klubu zachowań o treści rasistowskiej.

Powyższe kary zostały orzeczone na podstawie znowelizowanego Regulaminu Dyscyplinarnego PZPN, obowiązującego od dnia 14 lipca 2006 roku. W tym dniu Zarząd PZPN podjął uchwałę nr III/37 wprowadzającą istotne zmiany do ww. Regulaminu. Przewidują one orzekanie surowych kar dyscyplinarnych za znieważanie lub obrażanie grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej (ich) przynależności narodowej, rasowej, etnicznej, wyznaniowej albo z powodu jej (ich) bezwyznaniowości względnie za popełnienie jakiegokolwiek innego aktu dyskryminującego lub pogardliwego w stosunku do wskazanych osób, w sytuacji nie mającej publicznego wymiaru.

Przedmiotowe sankcje mogą być orzekane zarówno w stosunku do osób fizycznych, jak i wobec klubów piłkarskich. W załączeniu przedstawiamy kopię Uchwały nr III/37 z dnia 14 lipca 2006 roku w sprawie zmian w Regulaminie Dyscyplinarnym. Przyjęte w niej rozwiązania stanowią realizację ogólnoświatowego programu Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej (FIFA) mającego na celu wyeliminowanie zjawisk dyskryminacji i przemocy na stadionach piłkarskich.

Równocześnie informujemy, iż w dniu 27 października 2006 roku odbędzie się Walne Zgromadzenie Sprawozdawczo - Statutowe PZPN, w trakcie którego mają być przyjęte zmiany do statutu Związku nawiązujące w szczególności do postanowień Standardowego Statutu FIFA. Odnoszą się one również do zjawiska niedyskryminacji w polskiej piłce nożnej. Stąd też art. 7 projektu zmian do Statutu PZPN brzmi następująco:

§ 1. PZPN jest związkiem sportowym, neutralnym pod względem politycznym, religijnym, etnicznym i rasowym.

§ 2. Jakakolwiek dyskryminacja kraju, jednostki lub grupy osób w związku z organizacją lub uprawianiem sportu piłki nożnej ze względów etnicznych, płci, języka, religii, polityki lub innego powodu jest wyraźnie zabroniona pod groźbą zastosowania sankcji dyscyplinarnych, w tym zawieszenia lub wykluczenia ze Związku.

Na podstawie przyjętych norm statutowych obowiązywać będą w przyszłości przepisy dyscyplinarne gwarantujące realizację zasad niedyskryminacji, na straży przestrzegania których stoją w praktyce członkowie Wydziału Bezpieczeństwa na Obiektach Piłkarskich oraz Wydziału Dyscypliny PZPN.

Z poważaniem

I Wiceprezes PZPN ds. organizacyjnych
/-/ Eugeniusz Kolator

Prezes PZPN
/-/ Michał Listkiewicz

3.3.Narodowość lub obywatelstwo jako przyczyna dyskryminacji

Działalność Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawach dotyczących dyskryminacji rodziców polskich w Niemczech

(problemy: brak możliwości porozumiewania się z dziećmi w języku polskim, spotkania rodziców z dzieckiem dopuszczalne tylko pod nadzorem *Jugendamt* - Instytucji ds. Wychowania Młodzieży)

Rzecznik nie pozostaje obojętny na los Polaków zamieszkujących za granicą. W ramach współpracy międzynarodowej, Rzecznik wielokrotnie podejmował sprawy i problemy, z którymi borykają się polscy obywatele mieszkający za granicą (np. obozy pracy we Włoszech, pomoc konsularna, podwójne opodatkowanie Polaków pracujących w Wielkiej Brytanii, czy też sytuacja polskich rodziców i dzieci w Niemczech, czy też problem *Jugendamt*).

Mając na uwadze problemy, jakie napotykają polscy rodzice w Niemczech, takie jak np. dyskryminacja w powierzaniu opieki nad dziećmi przez niemieckie sądy, brak możliwości porozumiewania się ze swoimi dziećmi w języku polskim, spotkania rodziców z dzieckiem tylko pod nadzorem niemieckich urzędników *Jugendamt* – niemieckiej Instytucji ds. Wychowania Młodzieży, w tych sprawach od 2007 r. RPO prowadzi uważny monitoring sytuacji Polaków w Niemczech. W wyniku napływających do Rzecznika skarg, kierowanych zarówno przez indywidualne osoby, jak również stowarzyszenia (np. Polskie Stowarzyszenie Rodzice Przeciw Dyskryminacji), w maju 2008 r. w ramach prowadzonej przez RPO współpracy międzynarodowej z instytucjami ochrony praw człowieka powyższe problemy postanowił on zasygnalizować Komisarzowi Praw Człowieka Rady Europy, Przewodniczącej Komisji Petycji Parlamentu Niemieckiego oraz niemieckiemu Ombudsmanowi Nadrenii i Palatynatu. Zwrócił się także o informacje w przedmiotowej kwestii do Ambasady Polskiej w Berlinie, z którą jest w stałym kontakcie. W odpowiedzi na swe wystąpienie, RPO ze strony regionalnego ombudsmana w Niemczech – Pana Ulricha Galle uzyskał zapewnienia udzielenia pomocy i zbadania przedstawionego problemu dyskryminacji polskich rodziców w Niemczech. Warto podkreślić, iż skargi polskich rodziców dotyczące ich dyskryminacji przez instytucje niemieckie, które pozwalają na kontakt z dzieckiem tylko w języku niemieckim i pod nadzorem *Jugendamt*, wpłynęły do Komisji Petycji Parlamentu Europejskiego w 2006 roku. Komisja ta jednak decyzją z dnia 29 listopada 2007 r. uznała, iż nie doszło do dyskryminacji, a działania władz niemieckich są zgodne z zasadami praw podstawowych. Mając powyższe na uwadze, RPO zwrócił się w tej kwestii w dniu 6 sierpnia 2008 do Przewodniczącego Komisji Petycji Parlamentu Europejskiego – Pana Marcina Libickiego w celu poinformowania go o podjętych przez niego działaniach oraz stanowiskach zajętych w tej sprawie przez niemieckie instytucje stojące na straży praw i wolności obywatelskich. RPO zachęcił również Pana Przewodniczącego do ponownego zbadania powyższego problemu. W związku z powyższym w dniu 19 stycznia 2009 r. został przez Komisję

Petycji przygotowany i opublikowany *Dokument Roboczy w sprawie rzekomych środków dyskryminujących i arbitralnych podejmowanych przez organy ochrony dzieci i młodzieży w niektórych państwach członkowskich, a w szczególności przez Urząd ds. Dzieci i Młodzieży (Jugendamt) w Niemczech*[1]. O swej działalności RPO poinformował także Panią Europoseł -Urszulę Gacek, jak również redaktora naczelnego *Rzeczypospolitej*, uwrażliwiając ich na przedstawiany problem. W ostatnim czasie RPO otrzymał informacje o efektach swojej interwencji, przekazane przez Pana Ambasadora Prawdę. Podkreślone zostało, iż podjęte przez RPO i Pana Ulricha Galle działania w sposób korzystny zwróciły uwagę poszczególnych instytucji i ich pracowników na konieczność stałego przestrzegania praw społeczności polskiej w Niemczech, jak i prawidłowej realizacji zadań z zakresu spraw rodzinnych. Kolejnym pozytywnym efektem jest zwrócenie uwagi odpowiedzialnym osobom i instytucjom na sam fakt (nie wszędzie w Niemczech odpowiednio dostrzegany) istnienia społeczności polskiej, uregulowanych postanowieniami Traktatu z 1991 r.

Oprac.: *Katarzyna Łakoma*

[1] PE418.136v01-00

Warszawa, 06/05/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-576195-07/I/KŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Marek Prawda
Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej
w Berlinie
Lassenstr. 19-21
14193 Berlin-Grunewald
Republika Federalna Niemiec

Drogi Panie Ambasadorze

Dochodzą do mnie niepokojące sygnały dotyczące sytuacji obywateli polskich zamieszkujących w Niemczech.

Polacy zamieszkujący we wschodniej części Niemiec podnoszą problem dyskryminacji i eskalacji agresji, z jaką coraz częściej spotykają się ze strony Niemców. Powodem takich zachowań rdzennych mieszkańców Niemiec jest przede wszystkim narodowość nowoprzybyłych osób. Za przykład może posłużyć historia polskich obywateli mieszkających w miejscowości Locknitz, położonej około 20 km od Szczecina. Doszło tam do zdewastowania polskich samochodów - wybito w nich szyby i powyrywano polskie tablice rejestracyjne. Polacy wskazują, iż atmosfera w mieście jest bardzo wroga, a wieczorami boją wychodzić się na ulice. Rosnącą w mieście popularność Narodowodemokratycznej Partii Niemiec, głoszącej hasła usunięcia wszystkich obcokrajowców z Niemiec, wzmaga poczucie zagrożenia przez zamieszkujących tam obywateli polskich.

Kolejnymi problemami, na jakie zwróciła uwagę polska prasa, są masowe zatrzymania i przeszukania Polaków na terenie Niemiec, już po zniesieniu kontroli granicznych w związku z wejściem Polski do strefy Schengen.

Moje poważne zaniepokojenie budzą także napływające do mnie skargi polskich obywateli, którzy pozostawali w związkach małżeńskich z obywatelami Niemiec. W przypadku rozkładu pożycia małżeńskiego, małoletnie dzieci decyzją sądu są przyznawane opiece jednemu z rodziców - z reguły tego, który jest obywatelem niemieckim (m.in. sprawa pani Krystyny K., pani Iwony L.). W takich sytuacjach kontakty z dzieckiem drugiego z rodziców są ograniczane do kilku spotkań w miesiącu. Nadto, takie spotkanie jest organizowane i nadzorowane przez właściwy Urząd

ds. Dzieci i Młodzieży - Jugendamt, który zakazuje porozumiewania się rodzica z dzieckiem w języku polskim (m.in. sprawa rodziny pana Wojciecha P. pana Mirosława K.). Zdarza się także, iż obywatelowi polskiemu zostają całkowicie zakazane jakiekolwiek kontakty z dzieckiem, co zostaje uzasadnione troską o dobro dziecka i ochroną małoletniego przed uprowadzeniem do Polski przez polskojęzycznego rodzica (m.in. sprawa pani Beaty P. pana Janusza K.).

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 roku o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.) zwracam się do Pana Ambasadora z uprzejmą prośbą o poinformowanie mnie o poczynionych ustaleniach i planowanych działaniach Ambasady w przedstawionych powyżej sprawach. Jednocześnie pragnę poinformować, iż w ramach współpracy międzynarodowej z instytucjami ochrony praw człowieka powyższe problemy zasygnalizowałem także Komisarzowi Praw Człowieka Rady Europy, Przewodniczącej Komisji Petycji Parlamentu Niemieckiego oraz Ombudsmanowi Nadrenii i Palatynatu

Szczerze oddany
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 07/05/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-576195-07/I/KŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Ullrich GALLE
Regional Ombudsman of Rhineland-Palatinate
Kaiserstr. 32 - 55116 Mainz
Republika Federalna Niemiec

Szanowny Panie,

Dochodzą do mnie niepokojące sygnały dotyczące sytuacji obywateli polskich zamieszkujących w Niemczech.

Polacy zamieszkujący we wschodniej części Niemiec podnoszą problem dyskryminacji i eskalacji agresji, z jaką coraz częściej spotykają się ze strony Niemców. Powodem takich zachowań rdzennych mieszkańców Niemiec jest przede wszystkim narodowość nowoprzybyłych osób. Za przykład może posłużyć historia polskich obywateli mieszkających w miejscowości Lócknitz, położonej około 20 km od Szczecina. Doszło tam do zdewastowania polskich samochodów - wybito w nich szyby i powyrywano polskie tablice rejestracyjne. Polacy wskazują, iż atmosfera w mieście jest bardzo wroga, a wieczorami boją wychodzić się na ulice. Rosnącą w mieście popularność Narodowodemokratycznej Partii Niemiec, głoszącej hasła usunięcia wszystkich obcokrajowców z Niemiec, wzmaga poczucie zagrożenia przez zamieszkujących tam obywateli polskich.

Kolejnymi problemami, na jakie zwróciła uwagę polska prasa, są masowe zatrzymania i przeszukania Polaków na terenie Niemiec, już po zniesieniu kontroli granicznych w związku z wejściem Polski do strefy Schengen.

Moje poważne zaniepokojenie budzą także napływające do mnie skargi polskich obywateli, którzy pozostawali w związkach małżeńskich z obywatelami Niemiec. W przypadku rozkładu pożycia małżeńskiego, małoletnie dzieci decyzją sądu są przyznawane opiece jednemu z rodziców - z reguły tego, który jest obywatelem niemieckim. W takich sytuacjach kontakty z dzieckiem drugiego z rodziców są ograniczane do kilku spotkań w miesiącu. Nadto, takie spotkanie jest organizowane i nadzorowane przez właściwy Urząd ds. Dzieci i Młodzieży - Jugendamt, który zakazuje porozumiewania się rodzica z dzieckiem w języku polskim. Zdarza się także, iż obywatelowi polskiemu zostają całkowicie zakazane jakiekolwiek kontakty z dzieckiem, co zostaje uzasadnione troską o dobro dziecka i ochroną małoletniego przed uprowadzeniem do Polski przez polskojęzycznego rodzica.

Mając na uwadze powyższe, zwracam się z uprzejmą prośbą do Pana Rzecznika o rozważenie możliwości podjęcia działań w przedstawionych kwestiach, mających na celu poprawę sytuacji w zakresie poszanowania praw obywateli polskich zamieszkujących w Niemczech.

Z poważaniem,
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 20-05-2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-589281-I/08/KŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Nikiforos Diamandouros
Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich
1 Avenue du President Robert
Schuman CS 30403 FR - 67001
Strasbourg

Zaniepokojony dochodzącymi do mnie sygnałami o nierównym traktowaniu Polaków w konkursach na urzędników unijnych, organizowanych przez Europejski Urząd Doboru Kadr (EPSO), postanowiłem w ramach współpracy zwrócić się do Pana Rzecznika z prośbą o zbadanie przedstawionego poniżej problemu.

Wiem, że w przeszłości trafiały już do Pana Rzecznika skargi obywateli polskich dotyczących niewłaściwych, zadaniem skarżących, procedur rekrutacyjnych w konkursach organizowanych przez EPSO. Wtedy to członkowie Stowarzyszenia Absolwentów Krajowej Szkoły Administracji Publicznej stawiali zarzut dyskryminacji ze względu na wymagania językowe dla kandydatów z nowych państw członkowskich.

Tym razem moje głębokie zaniepokojenie wzbudziły skargi złożone do EPSO oraz Komisji Europejskiej przez Polaków uczestniczących w ostatnio zorganizowanej rekrutacji. Skarżący wskazują na zaskakująco słabe wyniki, jakie osiągnęli w ostatnim konkursie na urzędników (kategorii A5) w dziedzinie publicznej administracji i zasobów ludzkich. Według obliczeń sygnatariuszy skargi, mniej niż 50 proc. Polaków, którzy przeszli do ostatniego, ustnego etapu, zdało pomyślnie egzamin. Skarżący wskazują iż byli oni w konkursie oddzieleni od innych narodowości i egzaminowani byli przez inną komisję egzaminacyjną niż kandydaci innych narodowości, a także otrzymali inny zestaw pytań.

Mając na uwadze powyższe, rodzi to moje wątpliwości odnośnie do zasady równego traktowania obywateli pochodzących z nowoprzyjętych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Postanowiłem więc zwrócić się z uprzejmą prośbą do Pana Rzecznika o rozważenie możliwości zbadanie powyższej sprawy i podjęcia stosowanych działań, mających na celu zapobieganie w przyszłości ewentualnej dyskryminacji ze względu na narodowość.

THE EUROPEAN OMBUDSMAN

P. **NIKIFOROS DIAMANDOUROS**

Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-950 Warszawa
POLOGNE

Strasbourg 27 -06- 2008

Query Nr 4/2008/MHZ

Thank you for your letter of 20 May 2008, in which you submitted a query concerning the conditions under which Polish candidates in EPSO competitions take oral examinations.

I have therefore forwarded your query to EPSO and asked it to provide me with a reply on this matter by 30 September 2008.1 will inform you of EPSO's answer.

Please find enclosed a copy of my letter to the Director of EPSO.

Yours sincerely,
/-/P. Nikiforos DIAMANDOUROS

Enclosure: 1 (copy of the letter to EPSO)

The European Ombudsman
1, avenue du President Robert Schuman - CS 30403 - F-67001 STRASBOURG Cedex
+33 (0)3.88.17.23.13-Fax : +33 (0)3.88.17.90,62
http://www.ombudsman,europa.eu - eo@ombudsman.europa.eu

THE EUROPEAN OMBUDSMAN

P. NIKIFOROS DIAMANDOUROS

Mr Nicholas David Bearfield
Director
European Personnel Selection Office
80, avenue de Cortenbergh
1049 Brussels
BELGIQUE

Strasbourg, 27-06-2008

Query 4/2008/MHZ

Dear Mr Bearfield,

On 20 May 2008, the Polish Ombudsman, dr Janusz Kochanowski, sent me a query concerning EPSO competitions, which 1 understand as follows:

(a) what mechanisms does EPSO have in place to ensure that candidates in EPSO Open competitions, who are citizens of the new Member States, and in particular Polish candidates, are treated equally as compared to candidates from the old Member States?

(b) What steps has EPSO taken in response to the complaints that it has received to check that such mechanisms have functioned effectively in the case of Polish candidates in Open competitions?

I therefore forward the query of Mr Kochanowski to you and kindly ask you to provide me with a reply on this matter by 30 September 2008.

I would be also grateful if, in its reply, EPSO could also respond to the points which the Polish Ombudsman mentions as having been made to him by Polish candidates in Open competitions (AD5) in the field of public administration and human resources: i.e. (i) that less than 50% of Polish candidates who qualified for and then took part in the oral examinations, were successful and (ii) that Polish candidates were examined by a different Selection Board and were asked a different set of questions from candidates of other nationalities.

In view of the fact that this appears to be the first query that the European Ombudsman has forwarded to EPSO, my services are at EPSO's disposal to provide clarification of the procedure.

Yours sincerely,

/-/P. Nikiforos DIAMANDOUROS

Enclosure: 1 (Query of Mr. Kochanowski sent by e-mail).

The European Ombudsman
1, avenue du President Robert Schuman - CS 30403 - F-67001 STRASBOURG Cedex
+33 (0)3.88.17.23.13-Fax : +33 (0)3.88.17.90,62
http://www.ombudsman,europa.eu - eo@ombudsman.europa.eu

THE EUROPEAN OMBUDSMAN

P. NIKIFOROS DIAMANDOUROS

Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarnosci 77
00-950 Warszawa
POLOGNE

Strasbourg, 27-10-2008

Query Nr 4/2008/MHZ

Dear Colleague,

I refer to your letter dated 20 May 2008, concerning the conditions under which Polish candidates in EPSO competitions take oral examinations. Your letter was registered as a query and. on 27 June 2008, I forwarded it to the European Personnel Selection Office (EPSO) with a request for a reply by 30 September 2008. On 29 September 2008, I received (he English version of EPSO's reply, a copy of which is enclosed.

As I requested in my letter of 27 June 2008, EPSO's reply responds to the various points raised in your query. In particular, EPSO explains the reasons why the candidates for the Polish competition were evaluated by a different selection board and the measures taken to ensure equality of treatment. EPSO also acknowledges that, in competition EPSO/AD/60/06 for the recruitment of Polish administrators in the field of European public administration/Human resources, the number of successful candidates was below the number set out in the Notice of competition. EPSO states that it conducted an internal inquiry to check whether the Polish candidates had been treated in the same way as candidates of other competitions organised in parallel and explains the results of that internal inquiry.

I hope that you will find EPSO's reply to your query to be satisfactory and I remain at your disposal should you require any further information.

Yours sincerely,

/-/P. Nikiforos DIAMANDOUROS

Enclosure: 1 (EPSO's reply dated 26 September 2008)

The European Ombudsman
1, avenue du President Robert Schuman -CS 30 403 -F-67001 STRASBOURG Cedex
+33 (0)3.88.17.23.13 -Fax:+33 (0)3.88.17.90.62
http://www.euro-ombudsman.eu.int - euro-ombudsman@europarl.eu.int

Office europeen de selection du personnel

Le Directeur

Bruxelles, te 2 6 SEP, 2008
EPSO-03/DWH/fg D(2008) 2768
Dossier suivipar D, Walravens-Hofinans (02/295.94.31)
M. Nikiforos DIAMANDOUROS
Mediateur europeen
Avenue du President Robert Schuman, 1
B.P. 403
F - 67001 STRASBOURG Cedex

Monsieur,

Objet: Contours EPSO/AD/60/06 - Query 4/2008/MHZ

Le 9 septembre dernier, je vous ai fait parvenir nos commentaires dans le cadre de la plaint citée en objet.
Comme prevu, je vous transmets á présent la traduction en anglais de nos commentaires. Veuillez croire, Monsieur, á l'assurance de ma considération distinguée.

/-/N.D. BEARFIELD

Annexe : traduction

EPSQ, B-1049 Btuxelles - Balyiciue. Telephone: (32-2} 299 11 11.
Bureau: C80 5/66, Téléphone: llgne directe (32-2) 295.94.31. Télécopleur: (32-2) 296.43.02,

EPSO's response to the questions raised about EPSO competitions by Mr KOCHANOWSKI, the Polish Ombudsman.

- Query 4/2008/MHZ

By letter of 27 June 2008, the European Ombudsman passed on to EPSO the following questions raised by the Polish Ombudsman, Mr Janusz Kochanowski, with regard to EPSO competitions:

- What mechanisms has EPSO put in place to ensure that candidates for EPSO competitions from the new Member States, and from Poland in particular, are treated in the same way as candidates from the old Member States?
- What measures has EPSO taken in response to complaints it has received to verify that such mechanisms have been effective in the case of Polish candidates for open competitions?

The European Ombudsman also asked EPSO to respond to the points raised with the Polish Ombudsman by Polish candidates about the open competitions (AD5) in the fields of Public Administration and Human Resources.

- Fewer than 50% of Polish candidates who participated in the oral tests passed.
- The Polish candidates were assessed by a different selection board and were asked different questions to candidates who are citizens of other countries.

COMMENTS

When organising open competitions for which it is responsible, EPSO must comply with the provisions of the Staff Regulations governing competition notices and with the principles established by case law relating to competitions.

Equal treatment of candidates is one of the basic principles of competition procedure and EPSO ensures adherence to this principle throughout the procedure.

As regards competitions organised for nationals of the new Member States,[1] EPSO would point out that, in accordance with Council Regulation No 401/2004 of 23 February 2004, special temporary measures for recruitment of officials of the European Communities were introduced on the occasion of the accession of the new Member States. This Regulation provides that, until 31 December 2010 (a) vacant posts may be filled, within the limit of the number allotted, taking into account budgetary discussions, by appointment of nationals of the new Member States after the actual date of accession of the countries concerned and (b) general competitions may be held for the recruitment of officials having one of the existing 11 official languages as their main language.

Since, to comply with Article 27 of the Staff Regulations, recruitment must be directed to securing for the institution the services of officials recruited on the broadest possible geographical basis from among nationals of Member States, this Regulation also allows for the organisation of competitions which are open only to citizens of a particular new

Member State, which has the indirect advantage for candidates of not being in competition with candidates who are citizens of other countries.

The entry requirements for these competitions are, however, the same as for other competitions. Except for competitions to set up reserve lists for linguists, the admission tests, written and oral tests for open competitions - whether or not they are exclusively for candidates from the new

[1] Cyprus, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Malta, Poland, Czech Republic, Slovakia and Slovenia

Member States - are taken in the candidate's second language, which must be English, French or German, and one written test is taken in the candidate's main language. Candidates from the new and old Member States are therefore in the same situation when sitting an open competition.
The assessment criteria for all candidates are those set out in the notice of competition and they are applied by selection boards in the same way to all candidates for a given competition.
It has been observed that the selection boards for the latest AD competitions organised for the new Member States - which act independently of the administration and which have sole responsibility for the comparative assessment of the merits of the candidates sitting a competition - rigorously observed the rules set out in the notice of competition and the relevant case law. The fact that different selection boards evaluate the candidates for different competitions, even though they are run in parallel, is common practice and is completely in line with the first paragraph of Article 30 of the Staff Regulations, which provides that a selection board is appointed for each competition.
As regards the last open competition to establish a reserve list of Polish administrators in the field of European public administration/Human resources (EPSO/AD/60/06), EPSO did indeed notice that the number of successful candidates in this competition was well below the number set in the notice of competition.
However, if a statistical comparison is made of all the open competitions for the new Member States held at the same time as this one (EPSO/AD53-62/06, ten competitions each with four fields), it is interesting to note that the average success rate for Polish candidates (8.4%) is higher than the general average (5.7%). EPSO would also point out that in the field of European public administration and Human resources, 4.6% of Polish candidates were successful, which was higher than for any of the other Member States in this field.
Regarding the selection boards for these competitions, EPSO would also say that it was decided, in view of the large number of Polish candidates expected and for the sake of speeding up the procedure, that the candidates for the Polish competition would be evaluated by a different selection board. It is important to note that this decision is completely in line with the relevant legislation, as open competitions EPSO/AD/53* 62/06 constitute legally separate entities, even though they were published the same day.
Other measures were also taken to avoid any possible discrimination between candidates: all the selection boards (for Polish citizens and other nationalities and for all fields) received training on conducting the oral test together from the same trainer; They established a common marking grid, with the same evaluation criteria as those set out in the competition notice.
The competition notice identified specific skills to be evaluated during the oral test, including specialist knowledge in the field concerned. To recap, the oral test consisted of an interview with the selection board to assess the candidate's a) suitability to carry out the duties described in the field concerned, b) specialist knowledge in the field concerned, c) knowledge of the European Union, its institutions and its policies, d) motivation and ability to adjust to working as a European civil servant in a multicultural environment and e) knowledge of his or her main language.
In accordance therefore with the provisions laid down in the notice of competition, each selection board had prepared a list of questions in their fields of competence. Each candidate was accordingly asked questions in his or her own field. EPSO would like to point out that the knowledge of the

candidates in field 1 was assessed for the two subjects mentioned in the notice of competition: European public administration and Human resources.
It should be remembered that selection boards have a wide margin of appreciation in evaluating candidates' performance, as recognised by case law. This power is extended in the case of oral tests which, by nature, are less standardised than the written tests and for which the content may vary as a result of the experience and personality of the candidates and the answers they give to the selection board's questions.
When EPSO became aware that the success rate for Polish candidates was lower than the target laid down in the notice of competition, it conducted an internal enquiry to check whether these candidates had indeed been treated in the same way as the candidates of the other competitions organised in parallel.
A preliminary analysis of the results of competition EPSO/AD/60/06 shows that the main reason for the deficit in the reserve lists was the relatively low participation rate of Polish citizens from the outset, whereas EPSO had been expecting a large number of applications from Polish nationals. Furthermore, given the low- enrolment rate and a large number of applicants not showing up for the preliminary tests, the number of successful candidates was particularly low by comparison with the targets, at all stages of the competition.
It must be added that the selection board established two main reasons for this especially low rate of success: lack of preparation for the oral test and insufficient specialist knowledge in the field of European public administration and Human resources.
After looking into the running of this competition, EPSO can assure the Ombudsman that the selection board acted entirely within the legal framework laid down in the notice of competition.
In view of EPSO's duty to provide the European institutions with a sufficient number of candidates, the Office hopes to obtain the cooperation of the Polish authorities to improve the provision of information to Polish citizens regarding employment opportunities in the European civil service and competition procedures.

THE EUROPEAN OMBUDSMAN

S2009-99857

P. NIKIFOROS DIAMANDOUROS

Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw
Obywatelskich Al.
Solidarności 77
00-90 Warszawa
POLOGNE

Strasbourg, 11-02-2009

Query No 4/2008/MHZ

Dear Colleague,
Please find enclosed my report on your above query, which concerns the conditions under which Polish candidates in EPSO competitions take oral examinations.

Yours sincerely,

/-/P. Nikiforos DIAMANDOUROS

Enclosure: 1

The European Ombudsman
1, avenue du President Robert Schuman - CS 30 403 - F-67001 STRASBOURG Cedex
+33 (0)3.88,17.23.13 - Fax : +33 (0)3.88.17.90.62
http://www.euro-ombudsman.eu.int - euro-ombudsman@europarl.eu.int

THE EUROPEAN OMBUDSMAN

P. NIKIFOROS DIAMANDOUROS

REPORT OF THE EUROPEAN OMBUDSMAN CLOSING QUERY O4/2008/MHZ

THE BACKGROUND

1. National and regional ombudsmen in the European Network of Ombudsmen may ask the European Ombudsman for written answers to queries about EU law and its interpretation, including queries that arise in their handling of specific cases.
2. In May 2008, the Polish Ombudsman wrote to the European Ombudsman concerning competitions organised by the European Personnel Selection Office (EPSO), in particular a recent open competition to select administrators of Polish nationality in the field of European public administration and human resources. The Polish Ombudsman referred to information provided to him by Polish candidates who felt they were not treated equally by EPSO, as compared to candidates from other countries.
3. According to the Polish Ombudsman, the Polish candidates concerned have already complained to EPSO and the Commission about this treatment. Nevertheless, the Polish Ombudsman decided to submit the issue, in more general terms, to the European Ombudsman.
4. The European Ombudsman decided to deal with the matter as a query. He considered it useful to consult EPSO on the issues raised by the Polish Ombudsman and requested an opinion by the end of June 2008. EPSO first provided its opinion in French and then, in September 2008. its translation into English. A translation of the opinion was sent to the Polish Ombudsman, who did not comment on it.

THE SUBJECT MATTER OF THE OWN-INITIATIVE INQUIRY

5. The Ombudsman asked EPSO to provide him with specific information relating to the issues specified below.
   - What mechanisms does EPSO have in place to ensure that candidates in EPSO open competitions, who are citizens of the new Member States, and in particular Polish candidates, are treated equally as compared to candidates from the old Member States? ('the first issue')
   - What steps has EPSO taken in response to the complaints that it has received to check that such mechanisms have functioned effectively in the case of Polish candidates in open competitions? ('the second issue')
6. Moreover, the Ombudsman asked EPSO to respond to the following facts, which were brought to the Polish Ombudsman's attention by Polish candidates in open competitions (AD5) in the field of European public administration and human resources:

- Less than 50% of the Polish candidates who qualified for and took part in the oral examination, were successful ('the third issue'); and
- Polish candidates were examined by a different Selection Board and were asked a different set of questions from candidates of other nationalities ('the fourth issue').

THE EPSO'S OPINION

7. First, EPSO made general comments concerning open competitions organised for the recruitment of officials from the Member States which joined the EU in 2004 ('the new Member States'), among them Poland.
8. When organising open competitions, EPSO must comply with the Staff Regulations of Officials of the European Communities ('Staff Regulations') and the relevant case-law. Equal treatment of candidates is one of the basic principles of competition procedure and EPSO ensures adherence to this principle throughout the entire process.
9. The competitions for nationals of the new Member States are organised in accordance with Council Regulation (EC, EURATOM) 401 /2004 of 23 February 2004 introducing, on the occasion of the accession of Cyprus, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Malta, Poland, Slovakia and Slovenia, special temporary measures for recruitment of officials of the European Communities[1] ('Regulation 401/2004'). This Regulation provides that, following the date of accession of the countries concerned and until 31 December 2010, (a) vacant posts may be filled by appointing nationals of the new Member States, within the limit of the number of posts allocated in the budget, and, in addition, (b) open competitions may be held for the recruitment of officials having, as of 2004, one of the 11 official languages (one of the official languages of the 'old Member States') as their main language.
10. Regulation 401/2004 complies with Article 27 of the Staff Regulations, which provides that officials must be recruited on the broadest possible geographical basis and from among nationals of Member States of the Communities. It allows, therefore, for the organisation of competitions which are only open to citizens of a particular new Member State.
11. Candidates from the old and new Member States are treated equally when sitting an open competition.
12. The requirements for all competitions organised under Regulation 401/2004 are the same (except for those concerning the recruitment of linguists.) The admission tests and the written and oral tests are taken in the candidates' second language which must be English, French or German, and one written test is taken in the candidates' main language.
13. The assessment criteria of competition are set out in the notices of competition and applied by the selection boards to all candidates in the same way. Only the selection boards, which are independent from the administration, may conduct the comparative assessment of the candidates' merits.

[1] OJ 2004 L 67, p. 1.

14. Second, EPSO referred to the recent open competitions EPSO/AD 53-62 /06 in the fields of European public administration and human resources, Law, Economics and Microeconomics/Business administration, which were organised in parallel and were intended to constitute a reserve of administrators (AD5) among nationals of the new Member States.
15. The selection boards rigorously applied both the rules set out in the notices of these competitions and the relevant case-law.
16. As regards the open competition to establish a reserve list of Polish administrators in the field of European public administration/IIuman resources (EPSO/AD 60/06), EPSO admitted that the number of successful candidates in this competition was *"well below"* the target number set out in the Notice of competition.
17. Nevertheless, the average success rate for Polish candidates in the above competition (4.6%) was still higher than in the competitions organised in this field for candidates from any other new Member States. Moreover, when comparing this result with the ten other competitions, run in parallel for the candidates from the other new Member States (EPSO/AD/53-62/06), the number of Polish successful candidates was 8.7%, while the general average was 5.7%.
18. Given that, when preparing the competition in question, EPSO expected a large number of Polish candidates, it decided that they should be evaluated by a separate selection board, in order to speed up the entire procedure.
19. This decision conformed with the relevant legislation: each open competition in a series of competitions organised in parallel (EPSO/AD/53-62/06) constitutes a legally separate entity, even though they were all published on the same day.
20. Moreover, the practice whereby different selection boards evaluate candidates for different competitions, even though these competitions are run in parallel, is common and complies with Article 30 of the Staff Regulations2, which provides that a selection board is appointed for each competition.
21. In addition, EPSO took other measures to avoid discrimination between candidates in parallel competitions. These are described below:
    - All selection boards received training, carried out by the same trainer, on conducting the oral tests;
    - All selection boards established a common marking grid and used the same evaluation criteria as those set out in the notices of competition.
22. Finally, EPSO referred in detail to the oral examination of the said competition.
23. According to the Notice of competition in question, that oral examination consisted of an interview with the Selection Board, during which the candidates' suitability to carry out the duties described in the field concerned, their specialist knowledge in that field, their knowledge of the EU institutions and policies, their motivation and ability to work in a

[2] Article 30: „For each competition, a selection board schall be appointed by the appointing authority (...)"

multicultural environment, and their knowledge of their main language were all assessed.

24. In order to carry out the above assessment objectives, each selection board prepared a list of questions in its field of competence and each candidate was asked questions in his or her own field. The knowledge in field 1 (European administration and human Resources) was assessed for both subjects.

25. In this context, EPSO recalled that, according to the case-law of the Community courts, selection boards enjoy a wide margin of discretion when evaluating candidates' performances. This power is further increased in the context of oral tests, which are, by their very nature, less standardised than the written tests and may involve different content depending on the individual candidates and the answers they give to the selection boards' questions.

26. Finally, EPSO informed the Ombudsman that, when it became aware that the success rate for Polish candidates in open competition EPSDO/AD/60/06 was lower than the target laid down in the Notice of that competition, and that, as a result, there was a deficit of Polish candidates on the reserve list, it conducted an internal inquiry to verify' the reasons for this development.

27. The said inquiry revealed that (a) the enrolment rate was lower than expected, and (b) the number of candidates who registered for the competition, but did not present themselves for the tests, was high. *In addition,* according to the Selection Board, the Polish candidates were not well prepared for the oral test and had insufficient specialist knowledge in the field of European public administration and human resources.

28. EPSO concluded by assuring the Ombudsman that the selection board in the competition in question acted entirely within the legal framework laid down in the Notice of competition. EPSO also expressed its hopes that the Polish authorities would cooperate with its services with an eye to improving the information provided to Polish citizens regarding employment opportunities in the European civil service and related competition procedures.

THE OMBUDSMAN'S CONCLUSIONS

The European Ombudsman welcomes EPSO's thorough and well-reasoned opinion on the query submitted by the Polish Ombudsman.

In light of the content of that opinion, and recalling that the Polish Ombudsman made no comments on it, the European Ombudsman considers that the issues raised in the query have been adequately clarified. The European Ombudsman therefore closes the query.

The Polish Ombudsman and EPSO will be informed of this report.

/-/P. Nikiforos DIAMANDOUROS

Done in Strasbourg on 11-02-2009

Warszawa, 14 lipca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-624267-I/09/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Morten Kjaerum
Dyrektor
Agencja Praw Podstawowych
Unii Europejskiej
Schwarcenbergplaz 11
AT. 1040 Vienna*

Z ogromnym niepokojem odebrałem informację o piśmie młodzieżowej przybudówki protestanckiej paramilitarnej organizacji Ulster Defence Association skierowanym do Stowarzyszenia Polaków w Irlandii Północnej z zadaniem natychmiastowego opuszczenia tej prowincji. W piśmie zawarte było także hasło „Irlandia Północna tylko dla białych Brytyjczyków".

Pismo takie ze strony nielegalnej, paramilitarnej organizacji, znanej już w przeszłości ze swoich agresywnych zachowań wobec osób o innej wierze i innej narodowości musi budzić obawy o zdrowie a nawet życie tych, do których skierowano aktualnie agresję. A jak się dowiaduję podobne wystąpienia skierowano do organizacji zrzeszających przebywających w Irlandii Północnej przedstawicieli społeczności muzułmanów i społeczności hinduskiej.

W współczesnej jednoczącej się Europie, której historia niesie wiele wojen religijnych i narodowych, tego typu wystąpienia nie powinny mieć miejsca. Szacunek dla osób o innej narodowości, innej wierze innym kole skóry, innym pochodzeniu powinien być szczytnym celem współczesności. O taką postawę walczą organizacje międzynarodowe, taką postawę zajmują przedstawiciele świata politycznego i autorytety naukowe.

/-/ Janusz Kochanowski

* Pismo tej samej treści otrzymali: Mr Thomas Hammarberg – Commissioner for Human Rights of the Council of Europe; Ms Ann Abraham – Parliamentary and Health Service.

(RPO-624267/09)

From the Ombudsman Ann Abraham

Parliamentary and Health Service Ombudsman

Janusz Kochanowski
The Republic of Poland
Commissioner for Civil Rights Protection
00-090 Warsaw
Al. Solidarności
POLAND

29 July 2009

Dear Janusz

Racially motivated threats and attacks against Poles in the UK

Thank you for your letter of 14 July in which you call for preventive measures to supplement the UK Police's work on racially motivated crimes and to protect the rights of citizens of EU countries.

My office exists to provide a service to the public by undertaking independent investigations into complaints that government departments, a range of other public bodies in the UK, and the NHS in England, have not acted properly or fairly or have provided a poor service.

As I explained in my letter of 16 August 2008, the most appropriate bodies to deal with these and similar issues in the UK are the Police, and the Equality and Human Rights Commission.

The Equality and Human Rights Commission exists to promote equality and human rights, and to create a fairer Britain. They do this by providing advice and guidance, working to implement an effective legislative framework and raising awareness of people's rights. The interim Chief Executive, Neil Kingham, could be reached by letter at EHRC, 3 More London, Riverside Tooley Street, London, SE1 2RG or by email via info@equalityhumanrights.com.

I am sorry not to be able to give you a more constructive response on this disturbing problem, but it is outside my jurisdiction.

/-/ Ann Abraham
Parliamentary Ombudsman for the UK and
Health Service Ombudsman for England

Millbank Tower
Millbank
London SW1P 4QP
Telephone: 0300 061 4211 Fax: 0300 061 4067
Email: aaprivateoffice@ombudsman.org.uk
www.ombudsman.org.uk

Warsaw, 30/07/2009

REPUBLIC OF POLAND
Commissioner for Civil Rights Protection
Janusz KOCHANOWSK1
RPO-624267-I/09/MK
00-090 Warsaw Phone: +48 22 635 42 46
Al. Solidarnosci 77 Fax: +48 22 827 64 53

Professor Alan Miller
Chair of the Scottish
Human Rights Commission
Optima House
58 Robertson Street
Glasgow, G2 8DU*

Dear Professor Miller

Racially motivated threats and attacks against Poles seem to be more and more common in the United Kingdom. Within past few days new illustrations of the problem have been reported by the media.

The message delivered recently in form of a leaflet to centres in Belfast representing the city's Islamic, Indian and Polish communities, in advance of the high point of the loyalist marching season, on 11-12 July, was extremely brutal: “Get out of our Queen's country before our bonfire night and parade day”.

As Belfast Telegraph (11 July) reports: “Racist incidents are already running at a rate of almost a thousand a year, mostly taking the form of attacks on migrants and their homes. Many of these live in or close to loyalist areas and are therefore vulnerable”.

It has also been reported (The Scotsman, 13 July) that a Polish man, Jaroslaw Janeczek, was in serious condition in Aberdeen hospital after a brutal racist attack which the police are treating as attempted murder. Detective Inspector Cammy Preston quoted by the newspaper admitted that: "This was a brutal, apparently unprovoked and sustained attack with what we believe to be a racist element".

Polish citizens who benefit as migrant workers from the freedoms of movement an work in an EU country are subject of serious concern for Polish Ombudsman. I note that the UK Police seem to be very sensitive to racially motivated crimes. However, call for preventive rather than post facto measures is rather urgent. Being far from exaggeration I would like to bring your attention to the above-mentioned incidents which from the perspective of fundamental rights protection in the European Union are very serious.

/-/ Janusz Kochanowski

* Pismo tej samej treści otrzymali: Prof. Monica McWilliams – Chief Commissioner of the Northern Ireland Human Rights Commission; Mr Trevor Phillips – Chair of the Equality and Human Rights Commission.

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

[FRA Directorate, A 1040 Wien, Schwarzenbergplatz 11]

Mr. Janusz KOCHANOWSKI
Commissioner for Civil Rights Protection
Al. Solidarności 77
00-090 Warsaw
POLAND

Vienna, 31 July 2009
FRA 7317-2009

Dear Mr. Kochanowski,

I would like to thank you for your letter of 14th July 2009, which outlined your concerns in relation to recent media reports about attacks against Polish people in the United Kingdom.

In response, 1 would like to inform you that the European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) takes the issue of racist crime very seriously as a fundamental rights abuse. To this end, the Agency recently completed a European Union wide survey on immigrants, migrants and ethnic minorities' experiences of discrimination and racist victimisation, which interviewed over 23,500 people across 27 Member States. The survey, which has been given the acronym EU-M1DIS (European Union Minorities and Discrimination Survey), specifically interviewed around 1,000 Polish respondents in London, and also interviewed a further 500 Polish respondents in Dublin. A few interviewees in London and Dublin where from other central and east European countries, but the overwhelming majority of respondents were Polish. Given the resources available for the survey, we were unable to carry out interviews in Northern Ireland or Scotland.

Although we do not intend, at this stage, to publish country reports from the survey, I am able to share the following findings with you; namely:

4% of interviewees in London, who were predominantly Polish, said they had experienced what they considered to be racially motivated assault, threat, or serious harassment in the last 12 months. In Dublin, 7% of interviewees, who again were predominantly Polish, said they had experienced racially motivated assault, threat or serious harassment in the last 12 months. In comparison, the survey indicated that 26% of sub-Saharan African interviewees in Dublin said they were victims of racially motivated assault, threat or serious harassment in the last 12 months. In both London and Dublin interviews were conducted as late as November 2008 and so the results can be considered as up-to-date.

I include copies of reports that we have published to date from the survey that illustrate how different groups experience discrimination and victimisation across the EU, which allows you to contextualise the survey's results concerning Polish respondents.

A major report from the survey is planned for publication in December this year, and in 2010 we intend to release the dataset from the survey to
enable interested parties to undertake their own analysis of the findings. This will allow people to look at results for specific groups such as Polish respondents.

We hope that you find the included reports to be of interest, and should you have further questions concerning the survey please do not hesitate to contact me.

Yours sincerely,
/-/ Morten Kjærum
Director

FRA
Directorate
Schwarzenbergplatz 11
1040 Vienna
Austria
tel. +43 (1) 580 30-652
fax +43(1)580 30-699
http://fra.europa.eu

RPO-624267/09

Scottish
Human Rights
Commission

Janusz Kochanowski
Republic of Poland
Commissioner for Civil Rights Protection
Aleja Solidarności 77
00-090 Warsaw
POLAND

Prof Alan Miller
Scottish Human Rights Commission
Optima Building
58 Robertson Street
Glasgow
G2 8DU

17/08/2009

Dear Mr Kochanoski

Racist incidents against the Polish community in the UK

Thank you for your recent letter regarding the issue of racially motivated threats and attacks against Poles currently living in the United Kingdom. As you correctly state, such attacks have been widely reported in the media and it is certainly an issue of serious ongoing concern. I would like to take this opportunity to thank you for taking the time to contact me and I confirm that the Scottish Human Rights Commission wholly agrees with your viewpoint that preventive measures must take precedence. We must seek to ensure that progress is made towards realising the human dignity and rights of everyone, regardless of ethnic background.

In June 2009, the Commission published its Strategic Plan for 2008-2012. This sets out our vision and our 4 main goals to promote and protect everyone's human rights within contemporary Scotland, as follows:

- *Promoting and protecting human dignity in Scotland:*
- *Addressing emerging human rights issues;*
- *Bringing human rights to life;*
- *Supporting human rights in the world.*

These goals will inform the work of the Scottish Human Rights Commission over the coming years and of particular relevance in this instance will be our commitment to engage internationally on issues which will impact on human rights in Scotland.

I have enclosed a copy of our Strategic Plan 2008-2012 and I also warmly invite you to visit our website at www.scottishhumanrights.com to keep up to date with the work of the Commission.

Yours sincerely
Alan Miller
Chair
Scottish Human Rights Commission

Warszawa, dnia 31 lipca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-625506-I/09/MSW
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Rafał Rogala
Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców
ul. Koszykowa 16
00-564 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

Ze skarg kierowanych do mnie przez studentów kierunków anglojęzycznych, kształcących się na jednej z warszawskich uczelni wyższych, powziąłem wiadomość na temat problemów osób nie władających językiem polskim w kontaktach z kierowanym przez Pana Urzędem. Skarżący wskazali na niewystarczającą liczbę pracowników posługujących się językiem angielskim, konieczność wypełnienia dokumentów występujących tylko w polskiej wersji językowej, czy trudności z odnalezieniem angielskiej wersji strony internetowej. Studenci wskazali też na potrzebę zorganizowania w tym urzędzie osobnego pokoju dla osób nie znających języka polskiego oraz wprowadzenie awaryjnej linii telefonicznej.

W związku z powyższym, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w związku z zasygnalizowaną sytuacją oraz udzielenie informacji o możliwości wprowadzenia zasygnalizowanych udogodnień dla osób nie znających języka polskiego.

Łączę wyrazy szacunku

/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 31 lipca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-625506-I/09/MSW
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Andrzej Matejuk
Komendant Główny Policji
Komenda Główna Policji
ul. Puławska 148/150
02-514 Warszawa

Szanowny Panie Generale,

Ze skarg kierowanych do mnie przez studentów kierunków anglojęzycznych, kształcących się na jednej z warszawskich uczelni wyższych, powziąłem wiadomość na temat trudności osób nie władających językiem polskim w porozumiewaniu się z funkcjonariuszami Policji. Skarżący sygnalizują, że próby złożenia przez nich na Policji zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa są często bezskuteczne lub niezwykle utrudnione z uwagi na nieznajomość przez funkcjonariuszy języka angielskiego. Również formularze zgłoszenia zawiadomienia o przestępstwie sformułowane są tylko w języku polskim, przez co osoby nie władające tym językiem nie są w stanie wypełnić ich bez pomocy tłumacza. Tylko w języku polskim obsługiwana jest policyjna linia telefoniczna.

Zgodnie z art. 27 Konstytucji RP, *w Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski.* W myśl art. 204 § 1 pkt 2 k.p.k. *należy wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania osoby nie władającej językiem polskim.* Zgodnie z § 2 tego przepisu, *należy również wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie (...).* Z praktyki wiadomo jednak, iż wezwanie tłumacza nie zawsze jest w danym momencie możliwe. Zwłaszcza w ostatnim czasie tłumacze z powodu niskich stawek ich wynagrodzenia niechętnie podejmują się dokonywania tłumaczeń dla organów państwowych.

W związku z powyższym, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Komendanta z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie i udzielenie

pisemnej informacji na ten temat, w szczególności czy istnieje potrzeba poszerzenia kręgu funkcjonariuszy Policji władających językiem angielskim. Ponadto uprzejmie proszę o poinformowanie mnie, czy istnieje możliwość obsługi policyjnej linii telefonicznej również w języku angielskim.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Do wiadomości:
- Pani prof. dr hab. Jadwiga Koralewicz Prezydent Collegium Civitas,
- Pani mgr Paulina Codogni Pełnomocnik Rektora ds. studentów anglojęzycznych
Collegium Civitas
Plac Defilad 1, XII piętro
00-901 Warszawa

Warszawa, dnia 3 sierpnia 2009 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-625506-I/09/MSW
00-090 Warszawa Tel centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Zespół Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego

Pan
Karol Semik
Mazowiecki Kurator Oświaty
Al. Jerozolimskie 32
00 - 024 Warszawa

Ze skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich przez studentów kierunków anglojęzycznych, kształcących się na jednej z warszawskich uczelni wyższych, Rzecznik powziął wiadomość na temat problemów osób nie władających językiem polskim w staraniach o nostryfikację świadectw szkolnych i świadectw maturalnych uzyskanych za granicą. Problemy te wywołane są koniecznością wypełnienia niezbędnych dokumentów w Kuratorium Oświaty, których formularze sporządzone są w języku polskim i które należy wypełnić w tym języku.

Zgodnie z art. 27 Konstytucji RP, *w Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski.* Mimo przesądzenia tej kwestii w wyraźny sposób przez Konstytucję RP, Rzecznik dostrzega jednak potrzebę stworzenia niezbędnych udogodnień dla osób nie władających tym językiem, a przebywających na terytorium Polski. W związku z tym, działając z upoważnienia Rzecznika, w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Kuratora z uprzejmą prośbą o udzielenie Rzecznikowi informacji na temat aktualnej sytuacji w tym zakresie oraz możliwości wprowadzenia takich udogodnień.

Dyrektor Zespołu
/-/ Mirosław Wróblewski

Do wiadomości:
- Pani prof. dr hab. Jadwiga Koralewicz Prezydent Collegium Civitas,
- Pani mgr Paulina Codogni Pełnomocnik Rektora ds. studentów anglojęzycznych
Collegium Civitas
Piać Defilad 1, XII piętro
00-901 Warszawa

Warszawa 11 sierpnia 2009 r.

SZEF
URZĘDU DO SPRAW CUDZOZIEMCÓW

ZKIN-052-1856-2009/DK

Pan
Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku,

Odpowiadając na Pana pismo RPO-625506-I/09/MSW z dnia 31 lipca 2009 r., dotyczące trudności osób nie posługujących się językiem polskim w kontaktach z pracownikami Urzędu do Spraw Cudzoziemców oraz trudności z korzystaniem z angielskojęzycznej wersji strony internetowej UdSC, uprzejmie informuję, że Urząd realizuje przepisy ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2006 r. Nr 234, poz. 1695 z późn. zm.), ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2006 r. Nr 234, poz. 1694 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz. U. z 2006 r. Nr 144, poz. 1043 z późn. zm).

W zakresie swoich uprawnień rozpatruje wnioski o nadanie statusu uchodźcy oraz odwołania od decyzji wojewodów wydanych w sprawach legalizacji pobytu cudzoziemców w Polsce. Interesantami zgłaszającymi się do Urzędu, są obywatele 125 państw świata i bezpaństwowcy, posługujący się wieloma językami.

Zadaniem pracowników UdSC jest umożliwienie cudzoziemcom załatwienia swojej sprawy w zrozumiałym dla nich języku. W tym celu wszystkie istotne informacje zostały przetłumaczone na języki, którymi najczęściej posługują się zgłaszający do UdSC, w tym język angielski.

Strona internetowa: www.udsc.gov.pl opracowana została w trzech wersjach językowych: polskiej, angielskiej i rosyjskiej, których wyboru można dokonać klikając na flagę odpowiedniego kraju, umieszczoną w prawym górnym rogu strony startowej.

Dodatkowo informacje z zakresu legalizacji pobytu zostały udostępnione w wersji elektronicznej w językach: polskim, angielskim, białoruskim, arabskim, francuskim, hiszpańskim, mongolskim, rosyjskim, ukraińskim, wietnamskim, chińskim.

Akty prawne dotyczące cudzoziemców, poza trzema podstawowymi językami strony, zostały również zamieszczone w wersji francuskiej i niemieckiej, które są możliwe do pobrania po wybraniu opcji w języku angielskim.

W celu zapewnienia odpowiedniej jakości pracy, urzędnicy UdSC rekrutowani są spośród osób posługujących się biegle wieloma językami, w tym językiem angielskim. W przypadku planowanych rozmów w językach egzotycznych, każdorazowo zatrudniani są tłumacze. Dokumenty sporządzone w tych językach kierowane są do profesjonalnych biur tłumaczeń.

Aby uwzględnić inne, możliwe do napotkania bariery językowe, należy dodać, że część cudzoziemców w Urzędzie do Spraw Cudzoziemców wyłącznie kontynuuje -składając odwołania od decyzji - rozpoczęte procedury w sprawie legalizacji pobytu, które wszczęte zostały w Wydziałach Spraw Cudzoziemców lub Wydziałach Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Urzędów Wojewódzkich właściwych dla miejsc ich zamieszkania w Polsce.

Wydziały te są pierwszym miejscem, w którym obywatel innego państwa, chcąc zalegalizować swój pobyt na czas nauki, pracy, bądź z innych powodów, ma kontakt z polskimi urzędnikami przyjmującymi wnioski właściwe dla prowadzonego postępowania, dokumenty będące załącznikami, prowadzącymi przesłuchanie strony.

Urząd do Spraw Cudzoziemców, mimo, że jest organem właściwym do rozpatrywania odwołań w sprawach wydawanych przez Wojewodów decyzji w zakresie legalizacji pobytu cudzoziemców w Polsce, nie jest organem, który jest uprawniony do przeprowadzenia oceny, czy poziom komunikacji pracowników UW w językach obcych, w tym w języku angielskim przebiega na odpowiednim poziomie.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że w UdSC zostanie zwrócona szczególna uwaga na zapewnienie wysokiego standardu obsługi cudzoziemców.

Z poważaniem
Szef
Urzędu do Spraw Cudzoziemców
/-/ Rafał Rogala

Warszawa, dnia 14 sierpnia 2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
I ZASTĘPCA
KOMENDANTA GŁÓWNEGO POLICJI

Gb-3854/3841/SIP/09/PB

Rzecznik Praw Obywatelskich
Pan Janusz KOCHANOWSKI

Szanowny Panie Ministrze

W odpowiedzi na pismo Pana Rzecznika nr RPO-625506-I/09/MSW z dnia 31 lipca br. *w sprawie zgłaszania przestępstw w języku angielskim,* uprzejmie informują, co następuje.

Na wstąpię należy wspomnieć, że przepis art. 204 § 1 *Kodeksu postępowania karnego* nakazuje wezwanie tłumacza, jeżeli zachodzi konieczność przesłuchania osoby niewładającej językiem polskim. Jest to przepis o charakterze bezwzględnie obowiązującym. Przepisy *Kodeksu postępowania karnego* nie przewidują odmiennego trybu postępowania.

Z czynności przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchania osoby zawiadamiającej w charakterze świadka, zgodnie z art. 143 § 1 pkt 1 kpk obowiązkowo sporządzany jest protokół przez policjanta.

Obowiązujące przepisy nie przewidują możliwości „wypełnienia" takiego protokołu sporządzonego w języku obcym przez osobę zawiadamiającą o przestępstwie, pokrzywdzonego lub świadka, Osoba niewładająca językiem polskim, która zawiadamia o przestępstwie, pokrzywdzony lub świadek składający zeznania w toczącym się postępowaniu karnym, nie ma obowiązku wypełniania jakichkolwiek dokumentów.

Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie lub przesłuchanie w charakterze świadka osoby niewładającej językiem polskim, na każdym etapie postępowania karnego wymaga wezwania tłumacza. Zgodnie z art. 204 § 3 kpk, przepisy dotyczące biegłych sądowych stosuje się odpowiednio do tłumaczy.

Paragraf 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005r. w sprawie biegłych sądowych, nie daje możliwości odmowy wykonania należących do niego obowiązków w okręgu sądu okręgowego, przy którym został ustanowiony, zleconych przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych, z wyjątkiem wypadków określonych w przepisach regulujących postępowanie przed tymi organami. Należności biegłych za wykonaną pracę są uregulowane w art. 9 Dekretu z dnia 26 października 1950 o *należności świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym.*

Policja stosuje do wynagrodzenia biegłych, w tym tłumaczy, przepisy powszechnie obowiązujące w tym zakresie.

Jednocześnie informuję, że w przypadku przyjmowania zawiadomienia o przestępstwie od osoby niewładającej językiem polskim, wręczane jest jej, w języku dla niej zrozumiałym *„Pouczenie pokrzywdzonego o podstawowych uprawnieniach i obowiązkach”,* a w przypadku podejrzanego niewładającego językiem polskim, otrzymuje on *„Pouczenie podejrzanego o podstawowych uprawnieniach i obowiązkach”.* Wspomnieć warto, że pouczenia stron postępowania w dwunastu językach dostępne są również poprzez stronę internetową Policji (www.policja.pl) w zakładce Biuro Kryminalne/Pouczenia procesowe -wersje obcojęzyczne.

Odnosząc się do kwestii obsługi policyjnej linii telefonicznej, uprzejmie informuję, że aktualnie można korzystać z uruchomionej w okresie od 1 czerwca do 30 września 2009r. infolinii turystycznej, gdzie odebrane połączenie od obcokrajowca jest przekierowywane do dyżurujących osób, które porozumiewają się w językach obcych, w tym angielskim, niemieckim i rosyjskim.
Pod bezpłatnym numerem telefonu 0 800 200 300, zagraniczny turysta może uzyskać niezbędne informacje o zasadach bezpiecznego podróżowania po Polsce. Może również podzielić się uwagami na temat pracy Policji i bezpieczeństwa w miejscach turystycznych, w których przebywa.

Każda osoba telefonująca w razie konieczności otrzymuje pełną informację o służbach ratunkowych, numery telefonów alarmowych oraz porady, jak zachować się w czasie kolizji lub wypadku drogowego

Kwestię związane z wymienionym telefonem bezpieczeństwa dla turystów zagranicznych reguluje porozumienie pomiędzy Ministrem Sportu i Turystyki a Komendantem Głównym Policji oraz Szefem Urzędu do Spraw Cudzoziemców i Polską Organizacją Turystyczną w sprawie uruchomienia telefonu bezpieczeństwa dla turystów zagranicznych.

Warto podkreślić, że tego typu porozumienia podpisywane są corocznie.

Z poważaniem
/-/ nadinsp. Arkadiusz Pawełczyk

Warszawa, 21 sierpnia 2009 r.

Mazowiecki Kurator Oświaty
Al. Jerozolimskie 32, 00-024 Warszawa
KO.ADM.I-SD-488-241/09

Pan
Mirosław Wróblewski
Dyrektor
Zespół Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Dyrektorze,

odpowiadając na pismo znak RPO-625506-I/06/MSW informuję, iż wniosek o nostryfikację świadectwa uzyskanego za granicą należy wypełnić w języku polskim. Pracownik Kuratorium Oświaty w Warszawie zajmujący się tematyką nostryfikacji udziela pomocy w wypełnieniu wniosku osobom nie władającym językiem polskim. Wprowadzenie wniosku w angielskiej wersji językowej nie jest planowane.

Wszystkie informacje o tym, jakie dokumenty należy złożyć do nostryfikacji świadectwa uzyskanego za granicą zamieszczone są na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Warszawie (www.kuratorium.waw.pl) w polskiej i angielskiej wersji językowej.

Każdy interesant, który zgłosi się do naszego urzędu informowany jest w sposób wyczerpujący (również w języku angielskim) o tym, co wymagane jest do pozytywnego rozpatrzenia wniosku o nostryfikację świadectwa uzyskanego za granicą.

Z poważaniem
z up. Mazowieckiego Kuratora Oświaty
/-/ Katarzyna Góralska
Mazowiecki Wicekurator Oświaty

Warszawa, dnia 16 listopada 2009 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-625506-I/09/MSW
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Izabela Szewczyk
Dyrektor Wydziału Spraw
Cudzoziemców
Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego
ul. Długa 5
00-263 Warszawa

Ze skarg kierowanych przez studentów kierunków anglojęzycznych, kształcących się na jednej z warszawskich uczelni wyższych, Rzecznik Praw Obywatelskich powziął wiadomość na temat problemów osób nie władających językiem polskim w kontaktach z kierowanym przez Panią Dyrektor Wydziałem. Skarżący wskazali na niewystarczającą liczbę pracowników posługujących się językiem angielskim, konieczność wypełnienia dokumentów występujących tylko w polskiej wersji językowej, czy trudności z odnalezieniem angielskiej wersji strony internetowej. Studenci wskazali też na potrzebę zorganizowania w tym urzędzie osobnego pokoju dla osób nie znających języka polskiego oraz wprowadzenie awaryjnej linii telefonicznej.

W związku z powyższym, działając z upoważnienia Rzecznika, w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Dyrektor z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w związku z zasygnalizowaną sytuacją oraz udzielenie informacji o możliwości wprowadzenia zasygnalizowanych udogodnień dla osób nie znających języka polskiego.

Dyrektor Zespołu
/-/ Mirosław Wróblewski

Do wiadomości:
- Pani prof, dr hab. Jadwiga Koralewicz Prezydent Collegium Civitas,
- Pani mgr Paulina Codogni Pełnomocnik Rektora cis. studentów anglojęzycznych
Collegium Civitas
Plac Defilad I, XII piętro
00-901 Warszawa

Warszawa, dnia 23 grudnia 2009 r.

MAZOWIECKI URZĄD WOJEWÓDZKI
w Warszawie
Wydział Spraw Cudzoziemców
Oddział Legalizacji Pobytu
ul. Długa 5 00-263 Warszawa

Pan Mirosław Wróblewski
Dyrektor Zespołu
Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Dyrektorze,

W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 16 listopada 2009r., nr RPO-625506-I/09/MSW (data wpływu do Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego 23 listopada br.), dotyczące skarg kierowanych przez studentów kierunków anglojęzycznych, uprzejmie wyjaśniam co następuje.

Odnosząc się do zasad posługiwania się językiem polskim w postępowaniu o legalizację pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nadmieniam, iż zasady te wynikają przede wszystkim z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003r. o cudzoziemcach, który stanowi, iż wnioski w sprawach uregulowanych w ustawie sporządza się w języku polskim. Należy jednak zauważyć, iż w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 5 sierpnia 2003r. w sprawie wzoru formularza wniosku o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony oraz fotografii dołączanych do wniosku, ustawodawca zawarł opis rubryk wniosku oraz pouczenia nie tylko w języku polskim, ale również angielskim i francuskim.

Zgodnie natomiast z art. 10 ust. 1 ww. ustawy o cudzoziemcach, organy prowadzące postępowania w sprawach o legalizację pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pouczają cudzoziemca w języku dla niego zrozumiałym o zasadach i trybie postępowania oraz o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach. Takie pouczenia cudzoziemcy otrzymują w chwili złożenia wniosku. Ponadto na terenie Wydziału udostępnione są ulotki informacyjne w języku polskim, angielskim i rosyjskim.

Pragnę w tym miejscu podkreślić, iż zdajemy sobie sprawę z oczekiwań naszych klientów w zakresie komunikowania się w języku angielskim. Obserwujemy tę potrzebę w codziennych kontaktach z cudzoziemcami oraz na podstawie wyników badań zadowolenia klienta Wydziału Spraw Cudzoziemców.

Konsekwentnie pracując nad podnoszeniem jakości obsługi interesantów Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego realizujemy w omawianym powyżej zakresie następujące działania:

1. w ogłoszeniach o pracę w Wydziale Spraw Cudzoziemców oraz opisach stanowisk pracy zawarty jest wymóg posługiwania się językiem obcym w stopniu komunikatywnym;
2. w siedzibie Wydziału Spraw Cudzoziemców działa Punkt Informacyjny, w którym pracownicy udzielają informacji w języku polskim, angielskim, rosyjskim i francuskim. Pod numerami informacji telefonicznej tj. 695 67-73 i 695 67-70 informacja udzielana jest w języku polskim i angielskim w stopniu komunikatywnym. Ponadto osoba umawiająca telefonicznie na złożenie wniosku również porozumiewa się w języku angielskim;
3. od lutego 2009r. Wojewoda Mazowiecki jest jednym z partnerów trzyletniego projektu, finansowanego z Europejskiego Funduszu na Rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich pn: „Centrum Informacyjne dla Cudzoziemców". W ramach niniejszego projektu w siedzibie Wydziału działa Punkt Informacyjny Stowarzyszenia Interwencji Prawnej (SIP), gdzie są udzielne informacje w języku angielskim. Istnieje również możliwość uzyskania bezpłatnych porad i informacji prawnych w kilku językach w siedzibie SIP w Warszawie przy Al. 3 Maja 13/510. W ramach ww. projektu opracowane zostały także broszury informacyjne dotyczące praw cudzoziemców w procedurze administracyjnej oraz ślubu w Polsce, dostępne w języku polskim, angielskim i rosyjskim (w załączeniu).

Ponadto zawracamy szczególną uwagę, aby w pokojach przyjęć interesantów, cudzoziemcy składający wnioski o legalizację pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, odbierający decyzję lub kartę pobytu mogli skomunikować się w języku angielskim i rosyjskim.

Pragnę również poinformować o planowanym rozszerzeniu informacji w języku obcym na stronie internetowej Urzędu. W chwili obecnej dostępne są informacje w języku angielskim i rosyjskim (baner „Cudzoziemcy" na stronie internetowej www.mazowieckie.pl).

Jednocześnie uprzejmie informuję, iż w celu podnoszenia umiejętności językowych pracowników Wydziału Spraw Cudzoziemców grupa pracowników korzysta ze specjalistycznych, doszkalających kursów językowych (jęz. angielski i rosyjski) realizowanych w ramach projektu „Szkolenie dla kadry publicznych służb zatrudnienia".

Z poważaniem
Dyrektor
Wydziału Spraw Cudzoziemców
/-/ Izabela Szewczyk

W załączeniu:
1) ulotki informacyjne w języku polskim, angielskim i rosyjskim
2) pouczenie dla cudzoziemca w języku angielskim i polskim

Warsaw, 20.11.2006 r.

REPUBLIC OF POLAND
Commissioner for Civil Rights Protection
Dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-535047-VIII/06/MRP
00-090 Warsaw Phone: +48 22 635 42 46
Al. Solidarności 77 Fax: +48 22 827 64 53

Pan
Otakar Motejl
Publiczny Obrońca Praw
Republiki Czeskiej
Udolni 39
Brno - PSĆ 602 00

Szanowny Panie

Obejmując w lutym br. funkcję Rzecznika Praw Obywatelskich już na wstępie uznałem, iż jednym z głównych moich priorytetów, powinno być zaktywizowanie wszelkich form pomocy dla obywateli polskich emigrujących z kraju i podejmujących lub poszukujących zatrudnienia w krajach Europy Zachodniej.

Ujawnione w ostatnich miesiącach - przez media lub organy ścigania - przypadki naruszeń praw pracowniczych obywateli nowych państw członkowskich Unii Europejskiej (Europejskiego Obszaru Gospodarczego) dobitnie potwierdzają moją diagnozę, iż problem migracji pracowniczych jest w niedostatecznym stopniu zauważany i podejmowany przez władzę państw-członków Unii Europejskiej.

Prawa pracownicze licznie pracujących na terenie Republiki Czeskiej Polaków (około dwudziestu tysięcy osób) są na ogół przestrzegane. Jednak w ostatnim czasie pojawiły się informacje o nierzetelnych pośrednikach pracy i pracodawcach wykorzystujących Polaków chcących pracować lub już pracujących w Czechach. W październiku bieżącego roku polską opinię publiczną zbulwersowała sprawa pracowników firmy Zetka Auto (pracownicy m.in. twierdzą że mieszkali w popegeerowskich barakach 20 km. od miejsca pracy, byli zmuszani do pracy po 16 godzin dziennie, a także naruszano wobec nich przepisy o wynagrodzeniach). O sprawie tej pisała również czeska prasa podając informacje na ten temat na podstawie informacji CTK - Ceska tiskova kancelar z dnia 20 października 2006 r. (artykuły były zamieszczone m. in. na stronach internetowych: www.ceskenoviny.cz, www.iDnes.cz, www.iHned.cz, www.FinExpert.cz i www.autoweb.cz).

W związku z powyższym zwracam się z ogromną prośbą do Pana Rzecznika o otoczenie opieką i udzielenie wszelkiej możliwej pomocy Polakom, którzy padają ofiarą tych niezwykle nagannych procederów. Równocześnie ośmielam się prosić o podjęcie wynikających z kompetencji Pana Rzecznika działań, które pozwoliłyby uniknąć takich lub innych podobnych zdarzeń na przyszłość.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Brno, dnia 3 lipca 2007
Nr akt: 5998/2006/VOP/JB

Szanowny Panie,

W dniu dzisiejszym podsumowałem swoje spostrzeżenia uzyskane w trakcie kontroli przeprowadzonej na podstawie Pana wniosku w sprawie przestrzegania warunków pracy i z tym związanych warunków lokalowych i sanitarnych zakwaterowania polskich pracowników zatrudnianych przez agencję Zetka Auto, s.r.o., w spółce Skoda Auto, a.s. Zgodnie z postanowieniem § 18 ust. 1 ustawy nr 349/1999 D. U. RCz, o Rzeczniku Praw Obywatelskich, w brzmieniu późniejszych przepisów, zwróciłem się do kierownika Regionalnego Inspektoratu Pracy w województwie morawsko-śląskim i ołomunieckim, inż. Ladislava Barona, aby zajął stanowisko w danej sprawie i podjął odpowiednie działania naprawcze polegające na ponownym zbadaniu warunków płacowych w agencji Zetka Auto, s.r.o., i ich porównaniu z gwarantowaną wysokością wynagrodzenia w przedsiębiorstwie Skoda Auto. a.s. W razie stwierdzenia przy ponownej kontroli nieprawidłowego postępowania wezwałem przedstawicieli Regionalnego Inspektoratu Pracy do podjęcia wszelkich ustawowych kroków w celu zapewnienia respektowania prawa przez kontrolowany podmiot.

Tuż po otrzymaniu odpowiedzi poinformuję Pana bezzwłocznie o dalszym postępowaniu.

Załączam pozdrowienia

Załącznik
Sprawozdanie kontrolne

Szanowny Pan
Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa
Poland

Warsaw, 10/10/2007 r.

REPUBLIC OF POLAND
Commissioner for Civil Rights Protection
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-535047- III/06/MRP
00-090 Warsaw Phone: +48 22 635 42 46
Al. Solidarności 77 Fax: +48 22 827 64 53

Pan
Otakar Motejl
Publiczny Obrońca Praw
Republiki Czeskiej
Udolni 39
Brno PSĆ 602 00

Uprzejmie proszę Pana o przyjęcie serdecznych podziękowań za efektywną realizację zgłoszonego przeze mnie wniosku w sprawie kontroli przestrzegania warunków pracy oraz warunków zakwaterowania polskich pracowników zatrudnionych przez Agencję Zatrudnienia Zetka Auto s.r.o. na terenie zakładów Skoda Auto a.s.

Szczególnie wnikliwie zapoznałem się ze sporządzonym przez Pana Sprawozdaniem kontrolnym, zawierającym również specyfikację stwierdzonych nieprawidłowości (część C sprawozdania).

Uprzejmie informuję, że jestem głęboko zainteresowany rezultatami działań naprawczych, podjętych przez Kierownika Regionalnego Inspektoratu Pracy, których celem będzie ponowne zbadanie warunków płacowych stosowanych w agencji Zetka Auto s.r.o. w porównaniu do poziomu wynagrodzeń gwarantowanych w przedsiębiorstwie Skoda Auto a.s. Będę wdzięczny za dalsze informacje w tej sprawie.

Jeszcze raz dziękuję Panu za owocną współpracę

Veřejný ochránce práv
Public Defender of Rights
JUDr. Otakar Motejl

Brno, November 12, 2007
No.: 5998/2006/VOP/JH

Dear Mr. Kochanowski,
Dear Kolleague,

Let me briefly inform you about the recent developments concerning the issue of Polish employees of Zetka Auto company.

I have been announced that the subsequent enquiry focused on salary conditions of Zetka Auto employees was initiated by appropriate regional department of the State labour inspection office at the half of October.

As soon as the above mentioned inquiry will be completed, I will take advantage of my mandate and start to examine the procedure and the results of the inquiry.

After completing the examination I will immediately notify you about all my findings.

Yours sincerely,
/-/

Dr. Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa
Poland

Office of the Public Defender of Rights
Kancelar vefejneho ochrance prav
Udolni 39
602 00 Brno
Czech Republic
tel.: +420 542 542 777, fax: +420 542 542 772
podatelna@ochrance.cz, www.ochrance.cz

Warsaw, 31/01/2008 r.

REPUBLIC OF POLAND
Commissioner for Civil Rights Protection
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-535047-III/06/MRP

Pan
Otakar Motejl
Publiczny Obrońca Praw
Republiki Czeskiej
Udolni 39
Brno - PSĆ 602 00

Drogi Kolego,

Chciałbym Pana poinformować, że sprawa dotycząca sytuacji polskich pracowników zatrudnionych przez firmę Zetka Auto s.r.o., a wykonujących pracę na terenie zakładów Skoda Auto s.a. w miejscowości Mlada Boleslav, poraz kolejny stała się przedmiotem zainteresowania mediów w Polsce.

W dniu 28 stycznia 2008 r. w „Rzeczpospolitej" opublikowano artykuł pt: „Polscy pracownicy dyskryminowani w Skodzie" (wydruk artykułu ze strony internetowej przesyłam w załączeniu). W artykule tym poinformowano o fakcie przedłożenia przez Pana czeskiej Izbie Poselskiej sprawozdania, w którym zawarto informacje dotyczące przestrzegania praw pracowniczych polskich migrantów zarobkowych.

W związku z powyższym przesyłam Panu Rzecznikowi wydruk omawianego artykułu oraz zwracam się z prośbą - mając na uwadze wcześniejszą współpracę (pismo z dnia 12 listopada 2007 r., Sp. zn.: 5998/2006/VOP/JB) - o przedstawienie informacji o obecnym stanie sprawy.

Serdecznie pozdrawiam
/-/ Janusz Kochanowski

Brno, dnia 26 lutego 2008
Nr akt: 5998/2006/VOP/JB

Szanowny Kolego,

Niniejszym pragnę Pana poinformować o wynikach swojego postępowania wyjaśniającego prowadzonego z własnej inicjatywy w sprawie kontroli przestrzegania przepisów prawa pracy i warunków płacowych w Agencji Zatrudnienia Zetka Auto, s. r. o., i podsumować swoje wnioski, do których doszedłem w trakcie postępowania.

Jak już Pana informowałem na początku tego postępowania, nie jestem w ramach swoich kompetencji uprawniony do kontrolowania przestrzegania przepisów prawa pracy i warunków płacowych przez podmioty prawa prywatnego. Z tego powodu zwróciłem się o przeprowadzenie dokładnej kontroli do Regionalnej Inspekcji Pracy, w której obwodzie znajduje się siedziba Agencji Zatrudnienia Zetka Auto. Kontrola ta została przeprowadzona przez Regionalną Inspekcję Pracy z siedzibą w Ostrawie a jej wyniki znalazły się w protokole z dnia 2. 2. 2007. Z protokołu kontrolnego Regionalnej Inspekcji Pracy już wtedy wynikało, że Agencja Zatrudnienia Zetka Auto kilkakrotnie wypłacała stawki godzinowe oraz dalsze dodatki niższe, niż powinna była wypłacać zgodnie z ustawą i postanowieniami umowy zbiorowej (wynagrodzenie za godzinę niższe o około 11,- CZK, dodatek za pracę w nocy niższy o 8,- CZK, dodatek za pracę na drugiej zmianie niższy o 4,- CZK). W dniu prowadzenia postępowania agencja była winna dziesięciu z 18 kontrolowanych pracowników zwrot kosztów delegacji za wykonane podróże służbowe.

Pomimo stwierdzonego przewinienia administracyjnego w zakresie płac, za co może być wymierzona grzywna w wysokości do 1.000.000,- CZK, Regionalna Inspekcja Pracy sankcji takiej wobec Agencji Zatrudnienia Zetka Auto nie nałożyła. Nie wszczęcie postępowania administracyjnego uzasadniła konstatowaniem, że agencja podczas kontroli współpracowała i spełniła działania naprawcze.

W sprawozdaniu z postępowania, które również przesłałem Panu do wiadomości, postępowanie Regionalnej Inspekcji Pracy oceniłem jako niekonsekwentne i mogące budzić obawę o nierówne traktowanie. Dlatego teł w protokole nakazałem Regionalnej Inspekcji Pracy wykonanie kolejnej kontroli warunków płacowych w Agencji Zatrudnienia Zetka Auto i aby w razie stwierdzenia niedociągnięć bezzwłocznie i konsekwentnie wykorzystała wszystkie środki prawne do zabezpieczenie szacunku dla prawa.

Następna kontrola w Agencji Zatrudnienia Zetka Auto, która odbyła się w dniu 25.10.2007, ponownie wykazała rażące i wielokrotne nieprzestrzeganie przez agencje postanowień Kodeksu Pracy (§ 309 ust. 5)[1]. Inspekcja Regionalna wszczęła więc postępowanie administracyjne w sprawie

[1] (5) Agencja Zatrudnienia i użytkownik powinny zabezpieczyć, aby warunki pracy i płacowe tymczasowo przydzielonego pracownika nie były gorsze, niż są lub byłyby warunki porównywalnego pracownika. Jeżeli w okresie wykonywania pracy warunki pracy i płacowe tymczasowo przydzielonego pracownika są gorsze, Agencja Zatrudnienia powinna, na wniosek tymczasowo przydzielonego pracownika, ewentualnie, jeżeli fakt ten zostanie stwierdzony i w inny sposób, i bez wniosku, zabezpieczyć równe traktowanie; tymczasowo przydzielony pracownik ma prawo do domagania się zaspokojenia praw, które w ten sposób nabył.

nałożenia grzywny za popełnione wykroczenie administracyjne na odcinku wynagradzania pracowników. Inspekcja ukarała Agencję Zatrudnienia Zetka Auto grzywną w wysokości 500.000,- KCZ. Nakaz stał się prawomocny w dniu 16.1.2008 a z dniem 1.2.2008 stał się wykonalny.

Po dokonaniu oceny treści zawiadomienia kierownika Inspekcji o wymierzeniu grzywny za popełnione wykroczenie administracyjne doszedłem do wniosku, że kroki podjęte przez Regionalną Inspekcję Pracy są wystarczające. Z tego powodu postanowiłem ukończyć postępowanie wyjaśniające z tym, że sytuację związaną z działaniami organów inspekcji pracy na odcinku kontroli działalności agencji zatrudnienia będę w dalszym ciągu pieczołowicie monitorować, szczególnie w związku z wyjaśnianiem indywidualnych skarg obywateli.

Jeżeli chodzi o problematykę indywidualnych roszczeń poszczególnych pracowników wynikających z umów zawartych z Agencją Zatrudnienia Zetka Auto, s. r. o., konsekwentne i efektywne rozwiązanie tej kwestii nie mieści się w moich możliwościach, ponieważ przebiega na płaszczyźnie prawa prywatnego. Z przedstawionych mi dokumentów, oraz z zeznań pracowników kierownictwa agencji Zetka uzyskanych podczas postępowania na miejscu niepodważalny jest wyłącznie ten fakt, że agencja odliczała sobie z kwoty naliczanej spółce Skoda, a. s., na każdego pracownika akceptowane w umowie potrącenia na zakwaterowanie, transport na miejsce pracy oraz dalsze koszty operacyjne.

Z postanowienia § 309 ust. 5 Kodeksu Pracy (patrz cytat w przypisie na poprzedniej stronie) wynika jednoznaczny obowiązek zabezpieczenia przez agencję równego traktowania, albo na wniosek przydzielonego pracownika, albo, jeżeli fakt ten zostanie stwierdzony w inny sposób, także bez wniosku pracownika; tymczasowo przydzielony pracownik ma prawo domagać się od Agencji Zatrudnienia pełnej realizacji praw, które w ten sposób nabył. Poszkodowanym pracownikom można więc tylko doradzić, aby swoje roszczenia odnośnie realizacji praw zgodnie z poprzednim zdaniem (wyrównanie sumy wynagrodzeń do kwoty odpowiadającej wysokości podanej w umowie zbiorowej), zgłosili indywidualnie w Agencji Zatrudnienia Zetka Auto, s. r. o. a jeżeli agencja ich postulatów nie zaakceptuje, wzięli pod uwagę drogę sądową.

Załączam serdeczne pozdrowienia
/-/

Szanowny Pan
Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa
Polska

Warszawa, 24/10/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-536046-III/06/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Radosław Sikorski
Minister Spraw Zagranicznych

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Analizując sytuacje obywateli polskich szukających pracy lub już pracujących w państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) uważałem, że remedium na ich problemy będzie powołanie stanowiska „oficera łącznikowego" przy lokalnych ministrach ds. pracy i/lub przy organach nadzorujących warunki zatrudnienia. Zadaniem „oficerów łącznikowych" byłoby monitorowanie sytuacji Polaków na miejscowych rynkach pracy i „uczulanie" władz na ich problemy (np. dotyczące dyskryminacji na rynku pracy, czy też występowania zjawisk o charakterze rasistowskim). Pomysł ten przedstawiłem najwyższym władzom państwowym (Prezydentowi, Marszałkom Sejmu i Senatu, Prezesowi Rady Ministrów) oraz ministrom zainteresowanych kwestiami związanymi z opieką nad polskimi migrantami zarobkowymi (Ministrom Pracy i Polityki Społecznej oraz Spraw Zagranicznych).

Uzyskałem częściową akceptację dla przedstawionego przeze mnie rozwiązania, tzn. poinformowano mnie, że ze względu na stopień skomplikowania niemożliwym będzie szybkie utworzenie instytucji „oficera łącznikowego" (jednak stanowisko takie miało powstać na próbę w jednym z krajów EOG o znacznej liczbie polskich migrantów pracowniczych), a „w zamian" zostanie utworzona instytucja konsula do spraw pracy (powoływanego w porozumieniu lub też za zgodą ministra do spraw pracy). Osoby piastujące to stanowisko miały, między innymi, monitorować sytuację Polaków na lokalnych rynkach pracy, utrzymywać kontakty z lokalnymi instytucjami, czy też udzielać pomocy Polakom zgłaszającym się do konsulatów w sprawach o charakterze pracowniczym.

Niestety w trakcie mojej ostatniej wizyty w Irlandii, w dniach 22-23 września 2008 r., z przykrością stwierdziłem, że w Wydziale Konsularnym Ambasady RP w Dublinie brak jest stanowiska konsularnego do spraw pracowniczych. Jednocześnie nie mam żadnych informacji o utworzeniu takich stanowisk konsularnych, czy też instytucji polskiego „oficera łącznikowego", w jakimkolwiek kraju EOG. Uważam, że dla wypełnienia obowiązku zawartego w art. 36 Konstytucji RP z 1997 r., tj. obowiązku zapewnienia obywatelom polskim przebywającym poza

granicą opieki ze strony Rzeczpospolitej Polskiej niezbędna jest obecność, na terenie państw o znacznej liczbie polskich pracowników, konsulów wyspecjalizowanych w „problematyce pracowniczej". Przyjęcie takiego rozwiązania nie tylko zwiększy bezpieczeństwo Polaków na poszczególnych rynkach pracy, ale i powinno znacząco wpłynąć na poprawę pracy niektórych konsulatów (tzn. tych ponadprzeciętnie obłożonych bieżącymi sprawami).

Jednocześnie pragnę poinformować Pana Ministra, że moim zdaniem - popartym dokonanymi obserwacjami - jednym z poważniejszych problemów migrantów zarobkowych jest poczucie utraty więzi z rodzimym krajem. Dzieje się tak i w przypadku Polaków pracujących za granicą. Dlatego też z dużą radością przyjmuję wszelkiego rodzaju imprezy kulturalne organizowane dla naszych rodaków za granicą. Niestety bardzo często zdarza się, że jedyną formą łączności z Ojczyzną i polską kulturą jest nieoceniony kontakt z polskimi duszpasterzami, którzy w wielu krajach Europy i Świata wspierają naszych rodaków w ich codziennym życiu (zarówno w aspekcie duchowym, jak i pomocy w bieżących problemach o czym świadczy chociażby organizowanie punktów porad prawnych przy Polskich Misjach Katolickich, czy też polskich parafiach), zastępując w ten sposób polskie służby konsularne.

Uważam - mając na uwadze liczbę Polaków pracujących w różnych krajach EOG oraz różnorodność problemów, z którymi się spotykają- że wartym rozważenia jest pomysł utworzenia stanowiska konsula do spraw kontaktów z „nową emigracją". Do zadań tego konsula należałoby między innymi tworzenie i organizowanie miejscowej polonii oraz sprawowanie nad nią opieki, kontakt z miejscowymi instytucjami zajmującymi się problematyką migracji i integracji społecznej migrantów, pomoc w rozwoju życia kulturalnego, czy też pomoc osobom nowoprzybyłym (w tym udzielanie informacji o lokalnych instytucjach i ich kompetencjach). Moim zdaniem wyodrębnienie takiego stanowiska pozytywnie wpłynęłoby na sytuacje Polaków w poszczególnych krajach, a także na ich więzi z Polską. Skutki tej inicjatywy korzystnie wpłynęłyby również na osoby decydujące się na powrót do Polski po dłuższym okresie przebywania za granicą, gdyż w trakcie pobytu na obczyźnie miałyby one ciągły kontakt z macierzystym krajem, a co za tym idzie powinny mieć mniejsze problemy adaptacyjne po powrocie do kraju.

Mając na uwadze powyższe zwracam się do Pana Ministra, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt. 2 i art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), z uprzejmą prośbą o przedstawienie informacji dotyczącej stopnia realizacji pomysłu utworzenia w poszczególnych placówkach dyplomatycznych stanowisk konsulów do spraw pracy (a także „oficera łącznikowego") oraz o zajęcie stanowiska w sprawie możliwości utworzenia stanowiska konsula do spraw kontaktów z „nową emigracją".

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 4 grudnia 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Sekretarz Stanu
Jan Borkowski

DKP-II-30-158-08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Profesorze

W odpowiedzi na pismo nr RPO - 536046-1II/067MRP z dnia 24.10.2008 r. chciałbym poinformować**,** iż bardzo cieszę się z niesłabnącego zainteresowania Pana Rzecznika sprawą opieki nad obywatelami polskimi pracującymi za granicą.

Od kilku lat - jak z pewnością Pan wie - Ministerstwo działa niezwykle intensywnie w sprawie zapewnienia maksymalnej opieki konsularnej polskim emigrantom zarobkowym.

Reakcją Ministerstwa na zjawisko masowej migracji zarobkowej, które pojawiło się po akcesji RP do Unii Europejskiej, jest program działań na rzecz zwiększenia opieki nad polską emigracją zarobkową pn. „Bliżej pracy, bliżej Polski", realizowany od 2006 roku (ogłoszenie nastąpiło w roku 2007 r.). Celem programu było zapewnienie licznemu gronu rodaków dostępu do urzędów konsularnych i świadczonej przez nie opieki i pomocy, możliwości uzyskania przez nich informacji na temat warunków pracy i życia w państwach pobytu, jak również uzyskania informacji na temat właściwych instytucji miejscowych świadczących szereg usług na rzecz migrujących obywali państw krajów członkowskich UE.

Poprzez wdrożenie w życie ww. programu dokonano istotnych zmian natury organizacyjnej w pracy urzędów konsularnych, zwiększono obsadę etatową w niektórych z nich, dokonano istotnych zmian w warunkach lokalowych tychże urzędów oraz znacząco zintensyfikowano akcję informacyjną adresowaną do grona emigrujących za pracą Polaków. W ramach zmian natury organizacyjnej dostosowany został zakres obowiązków urzędników konsularnych oraz godziny pracy urzędów do zadań związanych z obsługą nowej fali emigrantów. Wszystkie urzędy są aktualnie otwarte dla interesantów przynajmniej przez 5 godzin każdego dnia roboczego oraz dodatkowo przynajmniej jeden dzień w tygodniu w godzinach popołudniowych. Poza godzinami otwarcia urzędów opracowuje się przyjęte w różnych sprawach wnioski interesantów, obsługiwana jest korespondencja z urzędami i interesantami oraz wykonywane są zadania z zakresu opieki konsularnej. Faktyczny czas pracy konsulów niejednokrotnie wykracza poza oficjalne godziny urzędowania.

Mając na uwadze przede wszystkim interes polskich emigrantów zarobkowych przeprowadzono modernizację siedzib urzędów konsularnych. Konsulaty Generalne w Londynie i Edynburgu poddano remontom. Przeprowadzone prace pozwoliły na adaptację pomieszczeń do

aktualnych potrzeb tych urzędów, a stanowiska pracy doposażono w sprzęt i programy komputerowe. Urzędy konsularne w Dublinie i Oslo przeniesiono do nowych siedzib.

W 2007 r. pracę rozpoczął Konsulat Generalny RP w Katanii, a w bieżącym roku kolejne dwa urzędy konsularne w Manchesterze i Reykjaviku. Wszystkie trzy urzędy konsularne w sposób znaczący ułatwiły rodakom dostęp do usług konsularnych w rejonach największej koncentracji nowej polskiej emigracji.

W Ministerstwie Spraw Zagranicznych kontynuowane są prace nad ujednoliceniem oraz bieżącym uzupełnianiem informacji o warunkach pracy i życia w krajach docelowych emigrujących rodaków. Większość urzędów konsularnych opracowała samodzielnie, bądź we współpracy z miejscowymi instytucjami i organizacjami, kompendia wiedzy podstawowej dla emigranta. Głównym celem akcji informacyjnej niezmiennie pozostaje ochrona obywateli polskich przed potencjalnymi konsekwencjami niewłaściwego przygotowania do wyjazdu w celach zarobkowych. Zakłada się dotarcie zarówno do odbiorców poszukujących informacji w związku z planowaną emigracją, jak **i** tych, którzy poszukują takiej informacji już po opuszczeniu kraju. Stąd realizowane są działania informacyjne zarówno w Polsce, jak i za granicą. Intencją resortu jest rozpowszechnianie informacji przy wykorzystaniu tradycyjnych metod. tj. w formie broszur i ulotek, jak i z wykorzystaniem nośników elektronicznych **i** instrumentów multimedialnych.

Wymiernym wkładem Ministerstwa we wsparcie programu „Bliżej pracy, bliżej Polski" jest regularne zwiększanie funduszy konsularnych przeznaczonych na podtrzymywanie więzi emigrantów z Polską, głównie poprzez kulturę, sztukę, inspirowanie i wspieranie działalności społecznej w środowisku polskim oraz pomoc dzieciom towarzyszącym migrującym rodzicom i narodzonym na emigracji w zakresie nauki języka polskiego i historii. Stałemu zwiększeniu ulegają także fundusze przeznaczane na opiekę konsularną, w tym także na pomoc dla organizacji oferujących bezpłatne doradztwo, czy też opiekę nad bezdomnymi.

Przechodząc do kwestii ustanawiania łączników ds. pracy w krajach docelowych polskich emigrantów zarobkowych należy podkreślić, że koncepcja ta pojawiła się w trakcie prac nad programem „Bliżej pracy, bliżej Polski". Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zaproponowało w tym czasie ustanowienie przy Ambasadach RP w wybranych państwach członkowskich stanowisk ds. migrujących za pracą obywateli polskich. Ostatecznie ustalono, że będą to stanowiska konsularne finansowane z budżetu MPiPS, Ze względu na brak środków budżetowych projekt pozostał niezrealizowany. Ministerstwo Spraw Zagranicznych deklarujące od początku wysoką otwartość wobec przyjęcia przedstawicieli MPiPS w swoich urzędach, zwróciło się do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z zapytaniem o aktualny stan prac nad ustanowieniem wyżej wspomnianych stanowisk.

Pragnę Pana Rzecznika zapewnić, że MSZ jest nadal otwarte na zaproponowane rozwiązanie i ze swej strony deklaruje pomoc przy tworzeniu wspomnianych stanowisk w przedstawicielstwach dyplomatycznych RP. Więcej informacji na ten temat Ministerstwo przekaże, gdy tylko otrzyma stosowną odpowiedź z MPiPS.

Niezależnie od powyższego chciałbym poinformować, że każdy urzędnik konsularny RP. bez względu na posiadany zakres obowiązków i umiejscowienie w strukturze organizacyjnej urzędu, zajmuje się z definicji sprawami obywateli polskich w obrębie posiadanych kompetencji

terytorialnych. Status pobytu osoby (zamieszkanie na stałe, pobyt czasowy, wizyta turystyczna, praca zarobkowa) w pracy konsula nie stanowi praktycznie żadnego kryterium przy obsłudze zgłaszających się do urzędu interesantów. Założeniem jest. że każdy obywatel RP ma równy dostęp do konsula, przy pełnym zaangażowania dla każdej sprawy. Mając powyższe na uwadze, jak również zważywszy na istnienie szeregu fal emigracji polskiej w świecie, w tym w części Europy będącej aktualnie punktem docelowym dla największych grup przemieszczających się za pracą Polaków, nowe stanowiska konsularne, o których wyżej, powinny być ustanowione nie tyle do obsługi osób z grona „nowej emigracji" ile do załatwiania spraw z zakresu prawa pracy wnoszonych przez każdego obywatela polskiego zgłaszającego się do urzędu konsularnego o pomoc.

Warto w tym miejscu wspomnieć, że w niektórych przedstawicielstwach dyplomatycznych RP pracownicy Wydziałów Ekonomicznych, obok zadań analitycznych związanych z badaniem miejscowych rynków pracy, wspierają działania konsulów poprzez podejmowanie interwencji w obronie praw pracowniczych obywateli polskich.

Do reguły zaliczyć należy, w krajach największych skupisk nowych polskich emigrantów zarobkowych, współpracę pomiędzy urzędami konsularnymi RP. a miejscowymi władzami, związkami zawodowymi oraz innymi organizacjami pracowniczymi. Współpraca ta jest ukierunkowana na przeciwdziałanie różnym objawom patologii dotykającej emigrantów zarobkowych. W wielu przypadkach współpraca ta owocuje zatrudnianiem w miejscowych urzędach, instytucjach i organizacjach pomocowych osób mówiących w języku polskim i znających najistotniejsze problemy, z którymi borykają się emigranci. Konsulaty współpracują, w zakresie niesienia pomocy emigrantom polskim, z wieloma organizacjami społecznymi o charakterze samopomocowym skupiającym głównie nowych emigrantów. Współpraca ta dotyczy także wskazanych przez Pana Rzecznika punktów konsultacyjnych przy Polskich Misjach Katolickich. Dyżury wyjazdowe organizowane przez urzędy konsularne RP często są przygotowywane przy współpracy z klerem polskich. Niejednokrotnie dyżurujący konsulowie swoje siedziby mają w polskich ośrodkach katolickich. Warto nadmienić, że właśnie w takim ośrodku w Manchester przy współpracy z ulokowanym w nim punkcie konsultacyjnym dla emigrantów, dyżury konsularne były pełnione przez Konsulat Generalny RP w Londynie, a następnie ulokowany został tam punkt konsularny obsługiwany przez pracowników MSZ oddelegowanych do Manchester w celu organizacji miejscowego Konsulatu Generalnego RP. który od kilku miesięcy prowadzi już pełną działalność.

Konkludując pragnę Pana Rzecznika zapewnić, że wszystkie działania Ministerstwa Spraw Zagranicznych i podległych mu urzędów konsularnych mają na celu otoczenie obywateli polskich jak najlepszą i skuteczną opieką konsularną, a sprawy tych spośród nich, którzy podjęli pracę w innych państwach, głównie europejskich są przedmiotem codziennej troski służb konsularnych.

Z wyrazami szacunku
/-/ Jan Bartocki

Warszawa, 15/05/2007

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-558646-VIII/07/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
dr Tadeusz Szumowski Ambasador
Rzeczypospolitej Polskiej
w Dublinie

Szanowny Panie Ambasadorze

W „Gazecie Wyborczej" z dnia 7 maja 2007 r. (str. 3) ukazał się artykuł Jacka Kowalskiego pod tytułem „Polska rewolucja na Wyspach" (wydruk z portalu internetowego przesyłam w załączeniu). Z treści artykułu wynika, że w firmie Musgrave Group Plc dochodziło wielokrotnie do naruszania praw pracowniczych polskich pracowników.

Autor opisuje sytuację polskich pracowników pracujących w hurtowniach w Dublinie, którzy w związku z nierównym traktowaniem (w porównaniu do irlandzkich pracowników) dnia 27 kwietnia 2007 r. zorganizowali i przeprowadzili strajk. Wśród powodów strajku podane zostały między innymi takie przyczyny jak: niższe wynagrodzenie, większe obciążenie pracą (ilość załadowanych paczek), brak dostępu do specjalistycznego sprzętu (wózki widłowe), ograniczenie możliwości awansu, pomijanie w wysyłaniu na szkolenia, czy też skracanie przerw śniadaniowych.

W związku z tym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), uprzejmie proszę Pana Ambasadora o przedstawienie stanu sprawy (w tym o zweryfikowanie informacji zawartych w artykule).

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 29.05.2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-558646-VIII/07/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Emily O'Reilly
The Ombudsman
18 Lr. Leeson St.
Dublin 2
Ireland

W „Gazecie Wyborczej" z dnia 7 maja 2007 r. (str. 3) ukazał się artykuł Jacka Kowalskiego pod tytułem „Polska rewolucja na Wyspach" (wydruk z portalu internetowego przesyłam w załączeniu). Z treści artykułu wynika, że w firmie Musgrave Group Plc dochodziło wielokrotnie do naruszania praw pracowniczych polskich pracowników.

Autor opisuje sytuację polskich pracowników pracujących w hurtowniach w Dublinie, którzy w związku z nierównym traktowaniem (w porównaniu do irlandzkich pracowników) dnia 27 kwietnia 2007 r. zorganizowali i przeprowadzili strajk. Wśród powodów strajku podane zostały między innymi takie przyczyny jak: niższe wynagrodzenie, większe obciążenie pracą (ilość załadowanych paczek), brak dostępu do specjalistycznego sprzętu (wózki widłowe), ograniczenie możliwości awansu, pomijanie w wysyłaniu na szkolenia, czy też skracanie przerw śniadaniowych.

W związku z powyższym zwracam się z ogromną prośbą do Pani Rzecznik o otoczenie opieką i udzielenie wszelkiej możliwej pomocy Polakom, którzy padają ofiarą naruszeń praw pracowniczych.

Równocześnie ośmielam się prosić o podjęcie wynikających z kompetencji Pani Rzecznik działań, które pozwoliłyby uniknąć takich lub innych podobnych zdarzeń na przyszłość.

Your Sincerely
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa,28/11/2007r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-558646-III/07/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Mr Niall Crowley
The Chief Executive Oficer
of the Equality Authority
The Equality Authority
2 Clonmel Street
Dublin 2
Ireland

Obejmując w lutym 2006 r. funkcję Rzecznika Praw Obywatelskich już na wstępie uznałem, iż jednym z głównych moich priorytetów, powinno być zaktywizowanie wszelkich form pomocy dla obywateli polskich emigrujących z kraju i podejmujących lub poszukujących zatrudnienia w krajach Europy Zachodniej.

Ujawnione w ostatnich miesiącach - przez media lub organy ścigania- przypadki naruszeń praw pracowniczych obywateli nowych państw członkowskich Unii Europejskiej (Europejskiego Obszaru Gospodarczego) dobitnie potwierdzają moją diagnozę, iż problem migracji pracowniczych jest w niedostatecznym stopniu zauważany i podejmowany przez władze państw Unii Europejskiej.

W polskich mediach pojawiają się co pewien czas informacje o naruszeniach praw pracowniczych Polaków mieszkających i pracujących na terenie Irlandii. Przykładem tego może być artykuł Jacka Kowalskiego opublikowany 7 maja 2007 r. w „Gazecie Wyborczej" pod tytułem: „Polska rewolucja na Wyspach"(wydruk z portalu internetowego przesyłam w załączeniu). Z treści artykułu wynikało, że w firmie Musgrave Group Plc, w związku z wielokrotnym naruszaniem praw pracowniczych, doszło do strajku polskich pracowników. Wśród powodów strajku podane zostały między innymi takie przyczyny jak: niższe wynagrodzenie, większe obciążenie pracą (ilość załadowanych paczek), brak dostępu do specjalistycznego sprzętu (wózki widłowe), ograniczenie możliwości awansu, pomijanie w wysyłaniu na szkolenia, czy też skracanie przerw śniadaniowych.

W związku z powyższym artykułem zwróciłem się do Ambasadora RP w Irlandii z prośbą o zweryfikowanie informacji zawartych w artykule. Z nadesłanych wyjaśnień wynika, że związki zawodowe SIPTU potwierdziły, iż powyższy pracodawca gorzej traktował pracowników agencyjnych. Na wskutek rozmów negocjacyjnych strony doszły do porozumienia (m.in. podwyżki dla pracowników agencyjnych, równomierne rozłożenie ciężaru pracy).

W sprawie tej prowadziłem jednocześnie korespondencje z: irlandzkim Ombudsmanem, Minister for Enterprise, Trade and Employment i Dyrektorem The Equality Tribunal.

Dyrektor The Equality Tribunal poinformował mnie pismem z dnia 17 października 2007 r., że Equality Authority jest wyposażone w uprawnienia do działania na rzecz eliminacji dyskryminacji i promowania równości szans oraz zajmuje się doradztwem prawnym i reprezentowaniem skarżących w sprawach kierowanych do The Equality Tribunal.

Mając więc powyższe na uwadze zwracam się do Pana Dyrektora z ogromną prośbą o otoczenie opieką i udzielenie wszelkiej możliwej pomocy Polakom, którzy padają ofiarą naruszeń praw pracowniczych (zwłaszcza na tle dyskryminacji ze względu na narodowość).

Jednocześnie ośmielam się prosić Pana Dyrektora o podjęcie wynikających z kompetencji działań, które pozwoliłyby uniknąć w przyszłości podobnych naruszeń praw pracowniczych.

/-/ Janusz Kochanowski

THE EQUALITY AUTHORITY
AN rUDARAS COMMIONANNAIS
EQUALITY IN A DIVERSE IRELAND

Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa
Polska

Dnia 12 grudnia 2007 r.

Szanowny [p.] Janusz Kochanowski,

Dziękuję za pismo z dnia 28/11/07 dotyczące doświadczeń polskich obywateli pracujących w Irlandii dyskryminowanych w miejscu pracy.

Istnieją znaczący zbiór przepisów w zakresie równouprawnienia w Irlandii. Ustawy o Równouprawnieniu w Zatrudnieniu w miejscu pracy i kształceniu zawodowym zakazują dyskryminacji w miejscu pracy i w kształceniu zawodowym. Ustawy o Równym Statusie zakazują dyskryminacji w sektorze towarów i usług, mieszkalnictwie i edukacji. Obydwa rodzaje ustaw odnoszą się do dyskryminacji ze względu na dziewięć przesłanek: płeć, stan cywilny, status rodzinny, wiek, niepełnosprawność, orientację seksualną, pochodzenie rasowe, religię i przynależność do społeczności wędrownej [dosłownie: „Społeczność Podróżników"]. Polscy obywatele pracujący w Irlandii są objęci ochroną z racji wszystkich przesłanek, ale w szczególności ze względu na pochodzenie rasowe.
Urząd ds. Równouprawnienia jest ustanowiony na podstawie regulacji prawnych służących promocji równości szans oraz dla zwalczania dyskryminacji w obszarach objętych zbiorem przepisów prawnych z zakresu równości. Ten szeroki mandat zobowiązuje nas do aktywności w rozpowszechnianiu informacji dla szerokiej opinii publicznej nt. praw oraz do świadczenia porad prawnych, a także do reprezentacji w określonych przypadkach przewidzianych przepisami prawnymi. Jesteśmy zobowiązani do pracy w poszukiwaniu i popieraniu najlepszych rozwiązań dotyczących kwestii zatrudnienia oraz dostępu w sektorze produktów i usług.
Załączam kopię naszego Rocznego Raportu 2006. Zauważy Pan wysoki poziom udokumentowanych spraw indywidualnych ze względu na pochodzenie rasowe na podstawie Ustaw o Równouprawnieniu w Zatrudnieniu. Praca rozwojowa mająca na celu wspieranie dobrych rozwiązań w zatrudnieniu jako część Antyrasistowskiego Tygodnia w Miejscu Pracy oraz działania Komisji ds. Równych Szans może też Pana zainteresuje.

Załączam również kopie naszej broszury informacyjnej nt. uregulowań prawnych dot. zatrudnienia. Mam nadzieję, że będzie to pomocne.

Z poważaniem,
(-)
Niell Crowley

Warszawa, 25/03/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-581968-III/08/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Mr
Kjartan Bjorgvinsson
The Office
of the Althing Ombudsman
Alftamyri 7
150 Reykjavik
Islandia

Pismem z dnia 4 kwietnia 2007 r. islandzki Ombudsman pan Tryggvi Gunnarsson poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, że w sytuacji gdy pojawią się jakiekolwiek pytania dotyczące sytuacji obywateli polskich mieszkających w Islandii to Rzecznik będzie mógł zwrócić się z tymi pytaniami do Pana. W związku z tym ośmielam się skorzystać z powyższego uprawnienia i zwrócić się do Pana w sprawie, która nabrała w ostatnim czasie rozgłosu w polskich mediach.

Między innymi w dzienniku „Rzeczpospolita" w dniach 13 i 21 lutego 2008 r. ukazały się dwa artykuły o sytuacji Polaków żyjących i pracujących na terenie Islandii, pt: „Polscy imigranci na celowniku" i „Premier Islandii zaśpiewał dla Polaków" (artykuły napisane przez Katarzynę Zuchowicz i Magdalenę Qandil; kserokopie artykułów przesyłam w załączeniu).

Z treści artykułów wynika, że w ostatnim czasie wzrasta niechęć Islandczyków w stosunku do obywateli polskich. Przykładem tego jest, między innymi, założenie przez czternastoletniego Islandczyka „Stowarzyszenia przeciwko Polakom". Celem działania powyższego Stowarzyszenia jest „jak najszybsze pozbycie się z Islandii Polaków". Na forum internetowym Stowarzyszenia pomysł ten znalazł szeroką akceptację wśród dyskutantów, a treść niektórych wpisów była tak obraźliwa (najprawdopodobniej o zabarwieniu rasistowskim i ksenofobicznym), że miejscowa policja wszczęła postępowania wyjaśniające.

Mając na uwadze powyższe zwracam się do Pana z ogromną prośbą o weryfikację pojawiających się w polskich mediach informacji o wzroście nastrojów antypolskich na terenie Islandii oraz o przedstawienie działań podjętych w tej sprawie przez Biuro islandzkiego Ombudsmana (o ile były podejmowane).

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Oslo, 2 kwietnia 2008 r.

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W OSLO
Wydział Konsularny
WK 344-04-08/Is

Pan Lesław Nawacki
Dyrektor Zespołu Prawa Pracy
i Zabezpieczenia Społecznego
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Dyrektorze

W odpowiedzi na pismo Biura Rzecznika Praw Obywatelskich Nr RPO-58196S-III/08/MPR z dnia 3 marca br. (otrzymane w dniu 27 marca br.) w sprawie islandzkiej, antypolskiej strony internetowej, uprzejmie informuję, że pow. strona, której treść zbulwersowała Polaków i większość Islandczyków, istniała kilkadziesiąt godzin. Założone przez 14-latka w Reykjaviku blog i nieformalne stowarzyszenie zyskało poparcie ok. 700 osób (później okazało się, ze część zgłoszeń była fikcyjna). Użytkownicy, głównie młodociani, twierdzili, że Polacy to „wschodnioeuropejski motłoch, są gołosłowni, nie uczą się języka islandzkiego, nie chcą się dostosować", „Islandia musi pozbyć się Polaków zanim będzie za późno", bo „wszystko rujnują" i zachowują się jakby „nasz kraj do nich należał", „ale jeszcze gorsi są od nich, np. Litwini".

Na treści zawarte na stronie natychmiast zareagował polski konsul przebywający na Islandii, częścią wpisów zajmuje się policją gdyż mają znamiona przestępstwa. Sprawę nagłośniły media islandzkie i polskie.

W opinii islandzkiej wyraża się nadzieję, że wybryk nieodpowiedzialnych nastolatków nie jest wyrazem ksenofobicznej postawy Islandczyków, jakkolwiek może wynikać z faktu, iż nie są oni przyzwyczajeni do tak dużej obecności obcokrajowców. Przez napływ tak dużej liczby obcokrajowców, w tym szczególnie Polaków, powstała odmienna od dotychczasowych doświadczeń rzeczywistość społeczna. Powszechnie podkreśla się przy tym fakt, że bez obecności Polaków islandzka gospodarka nie poradziłaby sobie, a oni sami w swych miejscach pracy cieszą się zdecydowanie dobrą opinią pracowników sumiennych i zdyscyplinowanych.

W prasie islandzkiej ukazały się informacje (oficjalne dane policji) o tym, że Polacy popełniają najmniej przestępstw spośród przebywających na Islandii obcokrajowców. Wg statystyk w 2007 r. tylko 0,52 % Polaków było sprawcami przestępstw, podczas gdy samych Islandczyków 0,73. Inne nacje: Brytyjczycy - 2,66, Litwini 2,14, Duńczycy 0,95.

W dniu 20 lutego odbył się w Reykjaviku koncert zorganizowany przez popularnego artystę islandzkiego, Bubbi Martena, którego przesłaniem był sprzeciw dla jakichkolwiek przejawów rasizmu, nietolerancji i ksenofobii. Impulsem do zorganizowania koncertu był sprzeciw islandzkiego środowiska artystycznego wobec postawy grupy nastolatków, którzy założyli stronę przeciwko obecności Polaków na Islandii. Konsul podziękował artyście za jego zaangażowanie i wręczył mu pamiątkowy kalendarz.

Trudno mówić o wzroście nastrojów antypolskich na Islandii, choć nie można wykluczyć pojedynczych incydentów, sporadycznie powodujących powstawanie lokalnie antypolskich postaw. Miało to miejsce, na przykład, w przypadku polskiego obywatela podejrzanego o spowodowanie wypadku samochodowego w miejscowości Keflavik w końcu ub, roku, w wyniku którego zginęło islandzkie dziecko. Presja mieszkańców była tak duża, że policja zastosowała wobec podejrzanego areszt domowy. Sąd islandzki uznał, ze udział obywatela polskiego w wypadku jest wykluczony.

Ostatnio w prasie islandzkiej ukazały się informacje o brutalnych porachunkach pomiędzy grupami polskich mężczyzn. Czy i jak informacje takie mogą wpłynąć na potoczną opinię o Polakach - trudno przewidzieć.

O ile zatem polskie władze powinny stanowczo reagować na jawnie antypolskie incydenty, jak założenie pow. strony internetowej, co jest czynione, to nie sposób nie docenić postawy władz islandzkich i reprezentatywnej większości społeczeństwa islandzkiego wobec podobnych zjawisk. Z drugiej jednak strony nie można odmawiać wolnym mediom publikowania informacji o przestępstwach czy innych incydentach z udziałem Polaków, a takowe nieuchronnie, przy wzrastającej liczbie naszych obywateli na Islandii, będą się niestety zdarzać. W związku z pogarszającą się sytuacją gospodarczą na Islandii i możliwym wzrostem bezrobocia, można założyć też prawdopodobieństwo powstawania lokalnych napięć społecznych z udziałem Polaków.

Warto przy tym zaznaczyć, ze Islandczycy (szczególnie młodociani) słabo rozróżniają wschodnio-europejskie nacje i w ten sposób na Polaków - z racji ich liczby, może spadać odium odpowiedzialności za czyny popełniane przez innych.

Z wyrazami szacunku,

Kierownik Wydziału Konsularnego
/-/Marek Pędzich
Radca

Do wiadomości:
Pan Andrzej Jasionowski
Dyrektor
Departamentu Konsularnego i Polonii
Ministerstwo Spraw Zagranicznych

NedreVollgate 5t., 0158 Oslo, Tel.: 0047-21037200, Fax: 0047-21037201

Warszawa, 28/08/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-591059-III/08/MRP/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję Panią Minister, że do Rzecznika Praw Obywatelskich docierają informacje o naruszaniu praw pracowniczych obcokrajowców spoza UE wykonujących pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Przykładem tego może być sprawa Koreańczyków pracujących na terenie Stoczni Gdańskiej, sprawa zatrudnienia obywateli z Chin przy budowie apartamentowców w Stegnie, czy też sprawa poznańskiej firmy „P&L" sp. z o.o., która w ramach usługi eksportowej oferowała polskim pracodawcom sprowadzenie chińskich pracowników z jednoczesną informacją że pracownicy ci nie podlegają polskim przepisom prawa pracy.

Z analizy dokumentacji tych spraw, a w szczególności z relacji z czynności kontrolnych wykonanych przez państwowych inspektorów pracy, wynika, że istniejące obecnie w prawie polskim nieprecyzyjne regulacje w zakresie delegowania pracowników w ramach realizacji usługi eksportowej stwarzają pole do licznych nadużyć, mających na celu przede wszystkim redukcję kosztów zatrudnienia.

W umowach zawieranych przez zagranicznych pracodawców z polskimi wykonawcami usługi wprowadzane są postanowienia sprzeczne z obowiązującymi w Polsce normami czasu pracy, często także nie wprowadza się żadnych ustaleń odnośnie urlopów wypoczynkowych. Należy podkreślić, że pracodawcą w myśl k.p. jest firma zagraniczna. Powoduje to, iż jedynie jej właściciele mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności za naruszenie obowiązujących w Polsce norm ochronnych prawa pracy, co w praktyce jest trudne, a często niemożliwe do zrealizowania.

Zdarza się, a potwierdzają to wyniki kontroli, że wynagrodzenie w wysokości określonej w umowie było przekazywane na konto zagranicznego pracodawcy, a nie na indywidualne konta każdego z pracowników. Upoważnienie do korzystania z konta posiadał jeden z pracowników firmy przebywający w Polsce. Taka forma przekazu wynagrodzenia utrudnia sprawdzenie, jakie są rzeczywiste zarobki każdego z pracowników chińskich, i może prowadzić do nadużyć ze strony zagranicznego pracodawcy.

Postanowienia dyrektywy Nr 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 1996 r. dotyczącej delegowania pracowników w ramach świadczenia usług (Dz.U. UE.L.97.18.1)

mają zastosowanie do przedsiębiorstw prowadzących działalność w Państwie Członkowskim, które w ramach świadczenia usług poza jego granicami delegują pracowników na terytorium innego Państwa Członkowskiego. Z z art. 1 ust. 4 tej dyrektywy wynika obowiązek równego traktowania przez Państwa Członkowskie przedsiębiorstw prowadzących działalność w innym Państwie Członkowskim oraz w państwie niecłonkowskim. Z tego względu polski ustawodawca nałożył na pracodawców mających siedzibę w państwie niebędącym członkiem Unii Europejskiej obowiązek zapewnienia pracownikom skierowanym do wykonywania pracy na terytorium RP, w zakresie określonym w art. 67 k.p., warunków zatrudnienia nie mniej korzystnych niż wynikające z przepisów Kodeksu pracy oraz innych przepisów regulujących prawa i obowiązki.

Można przyjąć, że w Polsce w najbliższych latach pojawi się w szczególności zapotrzebowanie na zwiększenie zatrudnienia pracowników zagranicznych przy pracach budowlanych. W świetle art. 3 ust. 1 dyrektywy Nr 96/71/WE do pracowników skierowanych do wykonywania pracy na terytorium RP przez pracodawcę należy stosować warunki zatrudnienia określone w przepisach prawnych, rozporządzeniach lub przepisach administracyjnych, a także układach zbiorowych pracy lub orzeczeniach arbitrażowych obejmujących pracowników zatrudnionych przy pracach budowlanych, uznanych za powszechnie stosowane. Prace budowlane, o których wspomina art. 3 ust. 1 dyrektywy, zostały wymienione w załączniku do dyrektywy. Zgodnie z art. 3 ust. 8 tej dyrektywy za powszechnie stosowane uznawane są układy zbiorowe pracy oraz orzeczenia arbitrażowe, które powinny być przestrzegane przez wszystkie przedsiębiorstwa w danym obszarze geograficznym, zawodzie lub przemyśle. Ponieważ w Polsce nie obowiązuje obecnie w budownictwie ponadzakładowy układ zbiorowy pracy, który mógłby zostać uznany za powszechnie stosowany, mogą pojawiać się tutaj dodatkowe komplikacje.

Mając na uwadze powyższe i działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska wobec problemu realizacji usług eksportowych w kontekście potrzeby zmiany przepisów.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 24 września 2008r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak
DM1-IU-4030-10-1-MK/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

Podzielam zaniepokojenie Pana Rzecznika, wyrażone w piśmie RPO-591059-III-8/MRP/LN z 28 sierpnia br., dotyczące nadużyć zdarzających się w stosunku do pracowników delegowanych. Uprzejmie informuję, że w każdej sygnalizowanej sprawie tego rodzaju Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej występowało do właściwych organów o dokonanie stosownych działań kontrolnych. W niedawno poruszonej przez prasę sprawie poznańskiej firmy P&L sp. z o. o. takie wystąpienie do Okręgowego Inspektora Pracy i właściwych jednostek urzędu wojewódzkiego oraz wojewódzkiego urzędu pracy zostało również skierowane. We wspomnianej przez Pana Rzecznika sprawie Koreańczyków pracujących w przedsiębiorstwie wykonującym usługi na rzecz Stoczni Gdańskiej MPiPS oraz PIP współpracowały również z Humań Rights Watch.

Niezależnie od podejmowanych działań o charakterze interwencyjnym Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej podejmuje działania mające na celu ograniczenie zakresu możliwych patologii. Opracowana została nowelizacja przepisów dotyczących wykonywania pracy przez cudzoziemców, która w ramach projektu ustawy o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy będzie niebawem skierowana do Parlamentu. Nowelizacja ta zakłada m.in. unowocześnienie kryteriów wydawania zezwoleń na pracę w przypadku delegowania pracowników przez podmioty zagraniczne. Pośród kryteriów wydania zezwolenia na pracę w takich przypadkach będzie m.in. zgodność warunków wykonywania pracy z art. 67^3 k.p. oraz wysokość wynagrodzenia nie odbiegająca o więcej niż 30 procent od przeciętnej wysokości wynagrodzenia w województwie. Niewypełnienie przez pracodawcę tych wymagań stanowić będzie mogło podstawę uchylenia zezwolenia na pracę.

Zwracam jednakże uwagę na to, iż delegowanie w ramach tzw. usługi eksportowej w zamyśle ustawodawcy ma charakter dość ograniczony - dotyczy sytuacji, w której podmiot zagraniczny wykonuje pewną usługę na terytorium Polski, działanie to nie ma jednak charakteru zorganizowanego ani ciągłego. W przypadku, gdy działania podmiotu zagranicznego noszą znamiona zorganizowania i ciągłości (jak będzie to miało miejsce w większości przypadków realizacji usług budowlanych), podmiot ten powinien, zgodnie z art. 85-92 w powiązaniu z art. 2 ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 173, poz. 1807 z późn.

zmianami) posiadać w Polsce oddział, który prowadzi działalność gospodarczą na takich zasadach, jak podmioty polskie. Umowy zawierane przez oddział nie będą stanowić podstawy transgranicznego świadczenia usługi, z którym wiąże się delegowanie pracowników, W wypadku prowadzenia działalności gospodarczej (czyli działalności o charakterze zorganizowanym i ciągłym - polegającej np. na świadczeniu usług w stosunku do wielu kontrahentów, prowadzeniu akcji sprzedaży usług na rynku polskim itp.) w Polsce bez dopełnienia wymogów formalnych związanych z rejestracją oddziału podmiot zagraniczny może być uznany za winnego złamania przepisów o działalności gospodarczej.

Odnosząc się do poruszonej kwestii wypłaty wynagrodzeń na konto zagranicznego pracodawcy należy zauważyć, iż ze strony polskiego kontrahenta nie ma możliwości dokonywania bezpośredniej zapłaty pracownikom podmiotu zagranicznego, bowiem żadna umowa nie wiąże odbiorcy usługi z pracownikami usługodawcy.

Z poważaniem,

MINISTER
z up.
/-/Jarosław Duda
SEKRETARZ STANU

Warszawa, 19/01/2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-591059-III/08/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

W nawiązaniu do wcześniejszej korespondencji pragnę poinformować Panią Minister, iż w dalszym ciągu przedmiotem zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich pozostają problemy, związane z ochroną praw pracowniczych obcokrajowców z państw trzecich, delegowanych w ramach tzw. usługi eksportowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W związku ze wzrostem liczby informacji medialnych dotyczących łamania praw pracowniczych obcokrajowców nie będących obywatelami UE/EOG zatrudnionych na terytorium RP Zespół Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich wystąpił do Głównego Inspektoratu Pracy z prośbą o przedstawienie problemów z jakimi spotyka się Państwowa Inspekcja Pracy w trakcie bieżącej działalności kontrolnej prowadzonej w firmach korzystających z usług cudzoziemców. W odpowiedzi z dnia 25 listopada 2008 r., znak: GNL-439-079-61/08 (kopię pisma przesyłam w załączeniu) przedstawiono funkcjonowanie w praktyce obowiązujących przepisów, które - jak to wynika z przedłożonych przez Inspektorat wyjaśnień - praktycznie uniemożliwiają lub też niezwykle utrudniają prace inspektorów pracy działających w ramach Państwowej Inspekcji Pracy, a także nie zapewniają obcokrajowcom należnej im ochrony.

Uprzejmie informuję Panią Minister, że Rzecznik podziela przedstawione przez Główny Inspektorat Pracy uwagi oraz popiera przedstawione propozycje zmian w obowiązujących przepisach. Wśród przedstawionych propozycji na szczególną uwagę zasługuje propozycja nałożenia na firmy eksportujące pracowników do Polski następujących obowiązków:

- wyznaczenia przedstawiciela do kontaktu z organami kontrolnymi,
- wypełniania obowiązków z zakresu prawa pracy i zasad bhp w Polsce i według polskich przepisów (np. kwestie związane z badaniami lekarskimi),
- przechowywania dokumentacji pracowniczej w miejscu prowadzenia działalności w Polsce
- przedstawiania dokumentów w języku polskim i zapewnienie udziału tłumacza w trakcie kontroli.

Przyjęcie powyższych propozycji spowodowałoby widoczną poprawę praw pracowniczych, gdyż uniemożliwiłoby nierzetelnym przedsiębiorcom utrudnianie prowadzenia kontroli przez inspektorów pracy oraz rozwiązałoby problemy językowe i prawne (np. kwestie porównywania standardów polskiej i pakistańskiej medycyny pracy).

Jednocześnie - zdaniem Rzecznika - wprowadzenie zmian wnioskowanych przez Inspektorat najprawdopodobniej nie rozwiąże do końca problemu braku możliwości skutecznego egzekwowania przestrzegania przez pracodawców polskich przepisów prawa pracy i zasad bhp w stosunku do obywateli państw trzecich, świadczących pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Dlatego też w opinii Rzecznika warto rozważyć możliwość stworzenia kompleksowej ustawy regulującej kwestie związane z realizacją usługi eksportowej. Przepisy takiej ustawy mogłyby dotyczyć zasad działania zagranicznych przedsiębiorców, ich współpracy z polskimi kontrahentami, praw pracowników delegowanych oraz odpowiedzialności tych podmiotów za naruszenia praw pracowniczych.

Przedkładając powyższe uwagi, działając na podstawie art. 16 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), Rzecznik zwraca się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w powyższej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
prof.UW dr hab. /-/ Marek Zubik

Warszawa 19 lutego 2009 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

DMHI-4030-2-1-MK/09

Pan
Prof. dr hab. Marek Zubik
Zastępca Rzecznika Praw
Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

Odnosząc się do pisma Pana Rzecznika w sprawie pracowników delegowanych w ramach tzw. usług eksportowych (nr RPO-591059-III/08/MRP z 26 stycznia br.) uprzejmie informuję, że w przedmiotowej sprawie, tak jak informowałam we wrześniu ub. roku (pismo DMI-I1I-4030-10-1-MK/08) zostały podjęte odpowiednie kroki legislacyjne, zmierzające do ograniczenia zjawisk negatywnych w obszarze delegowania, na które wskazywał m. in. Pan Rzecznik w piśmie RPO-591059-III-8/MRP/LN z 28 sierpnia ub. roku. W tym okresie została opracowana i przyjęta przez parlament nowelizacja ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (ustawa nowelizująca - Dz. U. z 2009 r., nr 6, poz. 33) - przepisy te weszły w życie 1 lutego br.

Nowe przepisy, przygotowane we współpracy w wieloma partnerami, w tym Państwową Inspekcją Pracy, zakładają w przypadku pracowników delegowanych w ramach tzw. usług eksportowych m.in. następujące rozwiązania:

- Uwzględnienie w kryteriach wydania zezwolenia na pracę m.in. zgodności warunków wykonywania pracy z art. 67^3 k.p, oraz wysokości wynagrodzenia, która nie powinna być niższa o więcej niż 30 procent od przeciętnej wysokości wynagrodzenia w województwie;
- Niewypełnienie przez pracodawcę tych wymagań stanowi podstawę uchylenia zezwolenia na pracę;
- Pracodawca zagraniczny delegujący pracowników na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ma obowiązek wyznaczenia przebywającej w Polsce osoby, która będzie upoważniona do reprezentowania pracodawcy m.in. wobec organów kontrolnych oraz będzie posiadała dokumentację pracowniczą, potwierdzającą spełnienie przez pracodawcę wymagań polskiego prawa;
- Pracodawca ma obowiązek przedstawić organom kontrolnym dokumentację potwierdzającą spełnienie wymogów polskiego prawa sporządzoną po polsku lub przetłumaczoną.

Powyższe rozwiązania powinny w znaczący sposób zwiększyć skuteczność ochrony pracowników delegowanych przed patologiami oraz umożliwić sprawniejsze działanie służbom kontrolnym.

Z poważaniem,
MINISTER
z up.
/-/Czesława Ostrowska
PODSEKRETARZ STANU

Warszawa,07/11/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-601850-III/08/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Piotr WOJTCZAK
Konsul Generalny RP
w Brukseli

Szanowny Panie Konsulu

Uprzejmie informuję, że Sekretarz Komitetu Integracji Europejskiej, Pan Minister Mikołaj Dowgielewicz, zwrócił się do Rzecznika Praw Obywatelskich z problemem dotyczącym polskich obywateli zatrudnianych w instytucjach UE na terenie Królestwa Belgii oraz ich rodzin. Problem ten może dotyczyć około 1500-2000 osób.

Królestwo Belgii utrzymuje przejściowe ograniczenia w dostępie do rynku pracy dla obywateli polskich oraz obywateli państw członkowskich, które przystąpiły do UE z dniem 1 maja 2004 r. Dotyczy to w szczególności małżonków urzędników instytucji UE mających siedziby w tym kraju, którzy nawet w przypadku specjalistycznych ofert pracy (np. ze szkół międzynarodowych) muszą legitymować się pozwoleniem na pracę. Natomiast małżonkowie obywateli państw UE-15, nawet jeśli są obywatelami państwa trzeciego, mają prawo pracować w Belgii bez specjalnych pozwoleń. Problem ten był podnoszony przez komisarza ds. zatrudnienia, spraw społecznych i równości szans, Vladimira Spidlę. Sprawą zajęły się też związki zawodowe działające w instytucjach europejskich. Warto także odnotować, że analogiczna sytuacja w Luksemburgu została rozwiązana na korzyść pracowników z UE-12 i ich małżonków.

Podjęcie działań przez Rzecznika powinno nastąpić na podstawie wszechstronnego zbadania sprawy w oparciu o możliwie szeroki zasób informacji. Biorąc powyższe pod uwagę zwracam się do Pana Konsula z uprzejmą prośbą o przedstawienie wszelkich informacji, które mogłyby okazać się przydatne w tej sprawie.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Bruksela 01-12-2008 r.

Konsul Generalny
Rzeczypospolitej Polskiej
w Brukseli

/kg/t.m-k/23-08-00001/08

Pan Stanisław Trociuk
Z-ca Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W odpowiedzi na Patia pismo z dnia 07 listopada 2008 r. dotyczące sygnalizowanych problemów w dostępie do belgijskiego rynku pracy dla małżonków urzędników polskich zatrudnionych w instytucjach unijnych, uprzejmie informuję, co następuje:

- Dostęp do rynku pracy w Belgii w ramach drugiej fazy okresu przejściowego dla otwarcia granic dla pracowników pochodzących z nowych krajów członkowskich Unii jest w dalszym ciągu ograniczony - aktualnie do dnia 30 kwietnia 2009r. Belgia może jednak skorzystać z przedłużenia okresu przejściowego w dostępie do rynku pracy o kolejne 2 lata - do dnia 30 kwietnia 2011 roku.

- Podjęcie pracy na terenie Belgii /na mocy ustawy z dnia 30 kwietnia 1999 roku w sprawie zatrudniania pracowników zagranicznych i Rozporządzenia Królewskiego z dnia 9 czerwca 1999 r. odnoszącego się do realizacji ustawy z dni 30.04.1999 r. jest możliwe jedynie po uzyskaniu pozwolenia na pracę. Aktualnie m.in. obywateli polskich obowiązują pozwolenia typu B, o które - do odpowiedniego Ministerstwa Pracy dla danego regionu - występuje pracodawca a nie sam zainteresowany.

- Ogólną zasadą jest, w myśl art. 2 pkt. 1 wspomnianego Rozporządzenia Królewskiego z dnia 9 czerwca 1999r, zwolnienie z obowiązku ubiegania się o pozwolenie na pracę obywateli Państw Członkowskich Unii i Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz ich małżonków. Jednak Rozporządzenie Królewskie z dnia 12 kwietnia 2004 roku wprowadza dodatkowy zapis we wspomnianym wyżej art. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 1999 roku wyłączając obowiązywanie tego artykułu w stosunku do obywateli niektórych państw członkowskich Unii w tym Polski. Na mocy tego przepisu także małżonkowie polskich urzędników zatrudnionych w instytucjach europejskich traktowani są tak jak małżonkowie innych polskich obywateli zatrudnionych legalnie na terenie Belgii tj. mają obowiązek posiadania pozwolenia na pracę. Niestety przy utrzymującym się ograniczonym dostępie do rynku pracy decyzje tutejszych urzędów w sprawie wydania pozwoleń są często odmowne.

- Wprowadzona od 01.06.2006r. uproszczona procedura uzyskania pozwolenia na pracę /w ciągu 5 dni/ dotyczy jedynie tzw. zawodów deficytowych w których pracodawcy belgijscy maja, problem ze znalezieniem wykwalifikowanej siły roboczej. Każdy region opublikował własną listę

zawodów deficytowych: region Brukseli zawiera 23 zawody, region Flandrii 113, region Walonii 90 a Wspólnoty Niemieckiej 53.

Mając powyższe na uwadze Ambasador RP w Brukseli Sławomir Czarlewski podejmował już kilkakrotnie działania na rzecz szybszego otwarcia rynku pracy dla obywateli Polski. Ostatnie spotkanie w tej sprawie z szefem Dyrekcji Zatrudnienia i Rynku Pracy Panem Jan Venthuyne miało miejsce 18 listopada br. W czasie spotkania Pan Ambasador poruszył m.in. kwestię uregulowania dostępu do rynku pracy w ujęciu ogólnym, ale także możliwość swobodnego podejmowania pracy /bez obowiązku uzyskiwania pozwoleń/ przez współmałżonków urzędników instytucji unijnych pochodzących z Polski.

Pan Jan Venhuyne uznał aktualnie obowiązującą sytuację, szczególnie w odniesieniu do współmałżonków pracowników instytucji unijnych, za krzywdzącą i dyskryminującą, przyznając przy tym, że nie ma realnych przeszkód i uzasadnienia dla utrzymywania restrykcji. Dodał także, że aktualna sytuacja na rynku pracy spowodowana jest m.in. uwarunkowaniami wewnętrznej polityki Belgii i odmiennymi stanowiskami i interesami partii politycznych. W swej rozmowie zapewnił, że kwestia zatrudnienia małżonków pracowników instytucji unijnych pochodzących z nowych państw członkowskich Unii będzie omawiana na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 21 listopada br. Obiecał także, że postulaty i argumenty strony polskiej dotyczące zatrudnienia małżonków urzędników instytucji unijnych przekaże Pani Joëlle Milquet, Wicepremierowi i Ministrowi Zatrudnienia i Równości Szans w rządzie federalnym królestwa Belgii.

W dniu 03 grudnia w rozmowie telefonicznej pan Jan Venhuynem poinformował nas, że ze względu na dużą liczbę spraw związanych z okresem przejściowym w dostępie do belgijskiego rynku pracy dla ostatnio przyjętych państw Unii - Rumunii i Bułgarii, dyskusja na temat pozwoleń na pracę dla małżonków pracowników instytucji unijnych w trakcie posiedzenia Rady Ministrów /21 listopada br./ nie doszła do skutku i została przesunięta w czasie. Nie otrzymaliśmy jednoznacznej odpowiedzi, co do przewidywanego, kolejnego terminu posiedzenia w czasie którego powyższe kwestie będą omawiane.

Wyrażając całkowite poparcie dla działań mających na celu otwarcie rynku pracy dla naszych obywateli przez stronę Belgijską oferuję dalszą pomoc w tej sprawie w zakresie swoich kompetencji.

Z poważaniem,

/-/Piotr Wojtczak
Kierownik Konsulatu Generalnego RP
w Brukseli

28. nie des Francs tel: 02/ 73 90 121 Frankenstraat 28
1040 Bruxelles fax: 02/ 73 60 464 1040 Brüssel
info@konsulat.he www.konsulat.be

4. Zakaz dyskryminacji ze względu na religię (wyznanie) lub światopogląd

Warszawa, 23 maja 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-555326-I/07/KJ

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Mł. Bryg.
Marek Kubiak
Komendant Główny
Państwowej Straży Pożarnej
ul. Podchorążych 38
00 - 463 Warszawa

Szanowny Panie Komendancie

Działając na podstawie art. 14 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz.147 ze zm.) zwracam się do Pana Komendanta z uprzejmą prośbą o przeanalizowanie treści zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z dnia 21 czerwca 2006 r. w sprawie ramowego regulaminu służby w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej pod kątem jego ewentualnej nowelizacji.

Zdaniem Rzecznika rozważenia wymaga obecna treść § 119 zarządzenia przewidującego wyłącznie religijny charakter pogrzebu strażaka, nie uwzględniający światopoglądu zmarłego i jego rodziny. Takie uregulowanie w świetle art. 53 Konstytucji RP może budzić wątpliwości.

Rozważenia wymaga także ewentualna zmiana § 137 ust. 9 zarządzenia. Wymienione są tam jedynie kościoły prawosławny i ewangelicko - augsburski, jako te, w których liturgii mogą ewentualnie odbyć się uroczystości patriotyczno - religijne. Uwzględniając postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a w szczególności art. 25 ust. 1 przewidujący równe traktowanie kościołów i związków wyznaniowych oraz art. 53 ust. 5 wprowadzającego zakaz ograniczania obywateli w uzewnętrznianiu swoich przekonań religijnych, rozwiązaniem właściwszym byłoby stwierdzenie, iż dotyczy on uroczystości patriotyczno-religijnych również innych legalnie działających w Rzeczypospolitej Polskiej kościołów i związków wyznaniowych. Takie rozwiązanie pozostawało by w zgodzie z przepisami ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965).

Uprzejmie proszę Pana Komendanta o rozważenie powyższych uwag i poinformowanie mnie o zajętym stanowisku.

/-/ Stanisław Trociuk

Warszawa, czerwca 2007 r.

Komendant Główny
Państwowej Straży Pożarnej

ZP. 0261/73-4/07

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na pismo z dnia 23 maja 2007 r., znak: RPO-555326-I/07/KL dotyczące wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich o przeanalizowanie treści zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z dnia 21 czerwca 2006 r. w sprawie ramowego regulaminu służby w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej, stwierdzam, że nie mogę się zgodzić ze stwierdzeniem, iż § 119 zarządzenia przewiduje wyłącznie religijny charakter pogrzebu strażaka.

Otóż z ust. 2 tego przepisu przedstawiającego na rysunku 10 - ugrupowanie wyznaniowego konduktu żałobnego oraz na rysunku 1 l - ugrupowanie bezwyznaniowego konduktu żałobnego - jednoznacznie wynika, że uwzględnia się światopogląd zmarłego i jego rodziny.

Natomiast niewątpliwie zmiany wymaga § 137 ust. 9 zarządzenia.

Uprzejmie informuję, iż obecnie prowadzone są prace nad kompleksowymi zmianami powyższego zarządzenia, które uwzględniają zarówno propozycje kapelanów Państwowej Straży Pożarnej, jak i uwagi podniesione przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Z poważaniem
KOMENDANT GŁÓWNY
PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ
z up.
/-/mł. bryg. mgr inż. Józef Szrama
Zastępca Komendanta Głównego

Warszawa 3 lipca 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-555326-I/07/KJ
00-0W Warszawa Tei. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Mł. Bryg.
Józef Szrama
Zastępca Komendanta Głównego
Państwowej Straży Pożarnej
ul. Podchorążych 38
00-463 Warszawa

Dziękuję uprzejmie za nadesłane wyjaśnienia w sprawie ewentualnej nowelizacji zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z dnia 21 czerwca 2006 r. w sprawie ramowego regulaminu służby w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej. Uprzejmie proszę o poinformowanie Rzecznika Praw Obywatelskich o ostatecznych decyzjach jakie zapadną w tej sprawie.

Przyjmuję także wyjaśnienia dotyczące §. 119 zarządzenia. Pragę jednak zwrócić uwagę, iż obecna treść ust. 1 tego paragrafu przewiduje wyłącznie religijny charakter pogrzebu strażaka, przewidując uczestnictwo kapelana i symbolu religijnego. Dlatego też rozważyć należy wyraźniejsze uregulowanie, iż pogrzeb może mieć charakter religijny lub bezwyznaniowy, tak aby nie powstawały w tej kwestii wątpliwości.

/-/ Stanisław Trociuk

Warszawa, 8 października 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-555326-I/07/KJ
00-090 Warszawa TeL centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Mł Bryg.
Józef Szrama
Zastępca Komendanta Głównego
Państwowej Straży Pożarnej
ul. Podchorążych 38
00 - 463 Warszawa

W nawiązaniu do uprzedniej korespondencji uprzejmie proszę Pana Komendanta o przedstawienie Rzecznikowi Praw Obywatelskich aktualnego stanu prac nad nowelizacją zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z dnia 21 czerwca 2006 r. w sprawie ramowego regulaminu służby w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej. O trwających w tym zakresie pracach Rzecznik został poinformowany pismem ZP. 0261/73-4/07 z dnia 14 czerwca 2007 r.

/-/ Stanisław Trociuk

Warszawa, 6 listopada 2007 r.

Komendant Główny
Państwowej Straży Pożarnej

ZP. 0261/73-6/07

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na pismo z dnia 8 października 2007 r., znak: RPO-555326-I/07/KJ. uprzejmie informuję, iż zakończenie prac związanych z nowelizacją zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z dnia 21 czerwca 2006 r. w sprawie ramowego regulaminu służby w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej oraz regulaminu musztry i ceremoniału pożarniczego zostały przewidziane na koniec listopada 2007 r.

Podczas dotychczasowego toku prac nad nowelizacją zarządzenia ustalono treść dwóch nowych rozdziałów dotyczących uroczystości patriotyczno - religijnych, które powstały w uzgodnieniu z Prawosławnym Kapelanem Strażaków, ks. kpt. Igorem Siegeniem, Ewangelickim Duszpasterzem Strażaków, ks. mł. kpt. Adamem Glajcarem oraz Krajowym Kapelanem Strażaków, ks. mł. bryg. Krzysztofem Jackowskim.

W związku z uwagami Rzecznika Praw Obywatelskich powołany został zespół, który w uzgodnieniu z kapelanami poszczególnych wyznań przygotowuje projekt ceremoniału pożarniczego uwzględniający uregulowania dotyczące pogrzebu bezwyznaniowego oraz pogrzebu z urną.

Po zakończeniu prac zespołu projekt znowelizowanego zarządzenia zostanie przesłany do zaopiniowania do komórek organizacyjnych Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej i po uwzględnieniu nadesłanych opinii, ostateczna wersja ceremoniału pożarniczego będzie przedstawiona do podpisu Komendantowi Głównemu Państwowej Straży Pożarnej.

Tekst znowelizowanego zarządzenia powinien ukazać się w ostatnim w tym roku Dzienniku Urzędowym Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej lub w pierwszym w roku następnym.

Z poważaniem
/-/bryg. mgr mi. Marek Kubiak

Warszawa, 26/09/2007r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-568816-I/07/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Ryszard Legutko
Minister Edukacji Narodowej
Al. J. Ch. Szucha 25
00 - 918 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

W nawiązaniu do wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 4 września br. (RPO - 568110-I/07/MW) w sprawie stosowania rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 lipca 2007 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 130, poz. 906) pragnę zwrócić uwagę Pana Ministra na dodatkowe problemy, jakie mogą wystąpić w związku ze stosowaniem tego rozporządzenia.

Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych szkołach i przedszkolach (Dz. U. Nr 36, poz. 155 z późn. zm.), przedszkole i szkoła mają obowiązek zorganizowania lekcji religii dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału (wychowanków grupy przedszkolnej). Dla mniejszej liczby uczniów w klasie lub oddziale (wychowanków w grupie) lekcje religii w przedszkolu lub szkole powinny być organizowane w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej. Ust. 2 tego przepisu stanowi natomiast, iż, jeżeli w przedszkolu lub szkole na naukę religii danego wyznania lub wyznań wspólnie nauczających zgłosi się mniej niż siedmiu uczniów (wychowanków), organ prowadzący przedszkole lub szkołę, w porozumieniu z właściwym kościołem lub związkiem wyznaniowym, organizuje naukę religii w grupie międzyszkolnej lub w pozaszkolnym (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym. Liczba uczniów (wychowanków) w grupie lub punkcie katechetycznym nie powinna być mniejsza niż trzy.

Z listów kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, iż ów nałożony na szkoły lub organy prowadzące szkołę obowiązek organizowania lekcji religii dla uczniów należących do innych kościołów i związków wyznaniowych niż Kościół rzymskokatolicki nie zawsze jest

realizowany. Nie dotyczy to dużych skupisk wiernych danego wyznania, ale właśnie przypadków, gdy liczba uczniów wierzących, lecz należących do innych, będących w mniejszości, wyznań jest niewielka.

Uczniowie ci, nie mając możliwości brania udziału w lekcjach szkolnych swojej religii, nie chcą, ze zrozumiałych powodów, uczestniczyć w lekcjach religii katolickiej. Zmuszanie ich do tego byłoby naruszeniem konstytucyjnej zasady wolności sumienia i religii. Lekcje etyki - które również nie są organizowane we wszystkich szkołach - byłyby dla wspomnianej grupy uczniów tylko niesatysfakcjonującym rozwiązaniem zastępczym. Z tych powodów uczniowie ci, będą mieli obliczaną średnią ocen z mniejszej ilości przedmiotów niż ich koledzy. Stanowić to może naruszenie zasady równości wobec prawa.

Stąd też, w związku z napływającymi w tym zakresie skargami, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. j. Dz. U. z 2001 r. nr 14, poz.147 z późn. zm.), uprzejmie proszę Pana Ministra o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ

Warszawa, 2007-10-04

DKOS-ZF/GP-0701-2(2)/07

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 25
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku,

odpowiadając na pismo RPO-568816-1/07/KJ z 26 września br. dotyczące organizowania nauki religii i etyki w szkołach publicznych, uprzejmie przekazuję następujące wyjaśnienia:
W piśmie DKOS-ZF/GP-0701-2/07 z 25 września 2007 r., będącym odpowiedzią na pismo RPO-658110-I/07/MW z 4 września br., przekazałem informację w sprawie organizowania zajęć z etyki, wraz z uwagami kuratorów oświaty zebranymi w ramach sprawowanego przez nich nadzoru pedagogicznego.

W swoim kolejnym wystąpieniu z 26 września br. pragnie Pan Rzecznik zwrócić uwagę na ewentualne dodatkowe problemy związane z wprowadzeniem zmienionego sposobu liczenia średniej ocen ucznia, w kontekście organizowania nauki religii dla uczniów należących do innych kościołów i związków wyznaniowych niż Kościół Katolicki.

Uprzejmie wyjaśniam zatem, że Ministerstwo Edukacji Narodowej od 1990 r. współpracuje z kościołami i związkami wyznaniowymi, mającymi w Rzeczypospolitej Polskiej uregulowaną sytuację prawną zarówno w przygotowaniu aktów prawnych odnoszących się do nauczania religii, jak i w organizowaniu zajęć z religii (różnych wyznań) w ramach systemu oświaty publicznej.

Uczniowie różnych wyznań żyjący w zwartych skupiskach zazwyczaj uczestniczą w zajęciach z religii organizowanych we własnych szkołach - dotyczy to głównie wiernych wyznania prawosławnego, greckokatolickiego i wiernych różnych kościołów protestanckich (np. na terenie województwa podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego). Dla wiernych różnych wyznań żyjących w małych skupiskach organizowane są pozaszkolne punkty katechetyczne, w których zajęcia z religii nierzadko połączone są z nauką języka mniejszości narodowej lub etnicznej - dotyczy to głównie żyjących w rozproszeniu na terenie całego kraju wiernych wyznania prawosławnego i greckokatolickiego utożsamiających się z mniejszością ukraińską lub łemkowską.

Organy prowadzące szkoły i kuratoria oświaty informują corocznie o utworzeniu nowych pozaszkolnych punktów katechetycznych dla wiernych wyznania adwentystycznego, baptystycznego, metodystycznego, zielonoświątkowego, polskokatolickiego, mariawickiego

i innych wyznań, w tym reprezentowanych przez kościoły zrzeszone w Polskiej Radzie Ekumenicznej. W ostatnim roku powstały również pozaszkolne punkty katechetyczne dla uczniów będących wyznawcami islamu.

Ministerstwo Edukacji Narodowej nie otrzymywało żadnych sygnałów o zmuszaniu uczniów innych wyznań lub religii do udziału w zajęciach z religii katolickiej, natomiast kontakty z wizytatorami w kuratoriach oświaty oraz z pracownikami wydziałów edukacji w samorządach terytorialnych pozwalają wnioskować o ich zaangażowaniu i pomocy w uruchamianiu nauczania religii w systemie szkolnym dla uczniów różnych wyznań.

Nawiązując do wspomnianych w piśmie, napływających do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich skarg zarzucających niezorganizowanie przez szkołę zajęć z religii określonych wyznań, uprzejmie wyjaśniam, że warunkiem zorganizowania nauki religii lub wyznania reprezentowanego przez kościół lub związek wyznaniowy o uregulowanej w Rzeczypospolitej Polskie sytuacji prawnej (zgodnie z art, 53 ust. 4 Konstytucji) jest zachowanie warunków wynikających z art. 12 *ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,* czyli złożenie dyrektorowi szkoły oświadczenia przez zainteresowanych tymi zajęciami rodziców lub uczniów. Dopiero otrzymanie takiego życzenia przez dyrektora szkoły zobowiązuje go do podjęcia odpowiednich działań w celu umożliwienia uczniom udziału w zajęciach z religii określonego wyznania w grupie klasowej, międzyklasowej lub działającym w systemie oświaty publicznej pozaszkolnym punkcie katechetycznym.

Z rozpoznania przeprowadzonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 1990 r. wynika jednak, że - ze względów doktrynalnych lub formalnych - nie wszystkie kościoły lub związki wyznaniowe mające w Polsce osobowość prawną są zainteresowane organizowaniem dla swoich wiernych nauczania religii w systemie szkolnym. W takich przypadkach uczniowie będący wiernymi tych kościołów mają prawo zgłosić dyrektorowi szkoły chęć uczestniczenia w zajęciach z etyki. Wprowadzenie możliwości organizowania dla trzech uczniów zajęć z etyki w grupie międzyszkolnej lub zajęć z religii (określonego wyznania) w pozaszkolnych punktach katechetycznych ma na celu umożliwienie wszystkim zainteresowanym uczniom otrzymanie oceny z przedmiotu „religia/etyka" na świadectwie szkolnym oraz wliczanie jej do średniej ocen.

Z wyrazami szacunku
w/z MINISTRA
SEKRETARZ STANU
/-/Andrzej Waśko

Warszawa, 30 lipca 2007 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-56O379-1/07/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Zespół Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego

Pan
Prof. dr hab. n. med. Stanisław Orkisz
Dyrektor
Centrum Egzaminów Medycznych
ul. Rzgowska 281/289
93-338 Łódź

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w nawiązaniu do uprzedniej korespondencji (pismo z dnia 24 lipca 2006 r.), uprzejmie informuję Pana Profesora, iż do Rzecznika ponownie zwrócił się Zarząd Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w sprawie kłopotów z Lekarskim Egzaminem Państwowym wyznawczyni tego Kościoła Pani Angielki S.R.

Zgodnie z art. 11 ustawy z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 97, poz. 481 z późn. zm.) świętem adwentystycznym jest sobota. Wierni Kościoła mają prawo do zwolnienia od pracy i nauki na czas święta adwentystycznego, to jest od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę. Z tego względu zainteresowana odmawia przystąpienia do egzaminu w sobotę.

Podtrzymujemy dotychczasowe stanowisko, iż wyznaczenie egzaminu na sobotę trudno uznać za przejaw dyskryminacji religijnej, gdyż różne religie świętują w różnych dniach i szukanie „złotego środka" ze względów organizacyjnych może okazać się bezowocne.

Tryb przeprowadzania wspomnianych egzaminów reguluje rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2004 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza stomatologa (Dz. U. Nr 57, poz. 553 z późn. zm.). Egzaminy organizuje Centrum Egzaminów Medycznych we współpracy z właściwym wojewodą. Egzaminy odbywają się jednocześnie w całym kraju. Jednak przepis art. 16 ust. 3a stanowi „w przypadkach, o których mowa w § 2 ust. 4, oraz w innych uzasadnionych przypadkach uniemożliwiających przystąpienie do egzaminu w wyznaczonym terminie dyrektor CEM, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia, może wyznaczyć dodatkowy termin przeprowadzenia egzaminu, określając jednocześnie miejsce jego przeprowadzenia".

Uwzględniając postanowienia: art. 53 Konstytucji RP dotyczącym zapewnienia obywatelom wolność sumienia i religii, art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.) „Korzystając z wolności sumienia i wyznania obywatele mogą w szczególności: (...)2) zgodnie z zasadami swojego wyznania uczestniczyć w czynnościach i obrzędach religijnych oraz wypełniać obowiązki religijne i obchodzić święta religijnej..)", uprzejmie proszę Pana Profesora o rozważenie możliwości potraktowania tego przypadku właśnie jako wyjątkowego i wyznaczenie Pani Angelice S.R. egzaminu w innym dniu niż sobota. Będę zobowiązany za poinformowanie Rzecznika o zajętym w tej sprawie stanowisku.

Dyrektor Zespołu
/-/ Mirosław Wróblewski

do wiadomości:

1. Zarząd Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego
   ul. Foksal 8
   00-366 Warszawa
2. Pani Angelika S.R.

Centrum Egzaminów Medycznych
ul. Rzgowska 281/289, 93-338 Łódź
tel./fax 0 (prefix) 42 272-20-32; 272-20-41; fax 272-20-35

l.dz.-269/2007/org.

Szanowny Pan
Mirosław Wróblewski
Dyrektor Zespołu
Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Dyrektorze,

W związku pismem z dnia 30.07,2007 r., otrzymanym w dniu 06.08.2007 r. (Znak: RPO-560379-I/07/KJ, l.dz. 3308/2007), dotyczącym wyznaczenia terminu Lekarskiego Egzaminu Państwowego („LEP") w innym dniu niż sobota dla Pani Angeliki AR., Centrum Egzaminów Medycznych (CEM) uprzejmie informuje, iż powołany w przedmiotowym piśmie § 16 ust. 3a rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2004 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza stomatologa (Dz. U. Nr 57, poz. 553 z zm.) został dodany przez § 1 pkt 2. rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 11 lipca 2005 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza dentysty (Dz. U. Nr 133, poz. 1126). W uzasadnieniu do projektu nowelizacji stwierdzono, iż „nadzwyczajny" tryb LEP przeznaczony jest dla stażystów, którzy nie zakończyli stażu podyplomowego we właściwym terminie z powodu chorób i innych wypadków losowych. Stosując więc wykładnię celowościową tego zapisu, należy wskazać, iż dotyczy on sytuacji nieukończenia terminowego stażu, co powoduje brak możliwości przystąpienia do LEP w okresie wskazanym w § 16 ust. 3. Celem zatem wprowadzonej noweli było ograniczenie ujemnych skutków dla lekarzy, którzy nie zakończyli we właściwym terminie stażu i w związku z tym musieliby oczekiwać na LEP do kolejnej sesji egzaminacyjnej. Prawodawca wskazał jako przesłanki uzasadniające zastosowanie omawianego trybu, okoliczności o których mowa w § 2 ust. 4. Należą do nich przypadki powodujące przedłużenie czasu trwania stażu lekarza i należą do nich np. niezdolności do pracy lekarza, o której mowa w art. 92 § 1 Kodeksu pracy, trwającej łącznie przez okres dłuższy niż 21 dni; urlop macierzyński, powołanie lekarza, po zakończeniu studiów, do odbycia przeszkolenia wojskowego; czy przebywanie lekarza na urlopie wychowawczym, nie dłużej jednak niż rok. Są to więc okoliczności obiektywnie powodujące brak możliwości zrealizowania programu stażu w planowanym terminie. Ponadto w § 16 ust. 3a obok

tych przesłanek jako uzasadnienie „nadzwyczajnego trybu" LEP wskazano „inne uzasadnione przypadki uniemożliwiające przystąpienie do egzaminu w wyznaczonym terminie". Należy jednak przyjąć, iż jego wykładnia powinna uwzględniać wcześniejszą część omawianej normy. Stąd też owe inne przypadki dotyczą sytuacji zbliżonych do powołanych w § 2 ust. 4, a więc innych przeszkód uniemożliwiających zakończenie terminowe stażu i tym samym powodujących brak możliwości przystąpienia do LEP w dniu ustalonym na podstawie § 16 ust. 2. Powołany § 16 ust. 3a nie może więc stanowić podstawy do wyznaczenia dodatkowego terminu LEP dla wyznawczyni Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego.

Teza taka została przyjęta w piśmie z dnia 23.03.2007 r. Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Zdrowia (Znak: MZ-NSK-073-10657-2/MF/07, l.dz. 1524/2007), w którym podkreśla się, iż § 16 ust. 3a rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24.03.2004 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza dentysty, „przewidujący nadzwyczajny termin LEP nie odnosi się do wyznaczania dodatkowego terminu LEP z przyczyn konfesyjnych lub innych podobnych powodów".

Nie zmienia to jednak faktu, iż CEM będzie się starać wyznaczyć termin LEP w innym dniu niż sobota, tak by zadośćuczynić oczekiwaniom Zainteresowanej. Termin taki będzie wyznaczony, jeśli będzie to możliwe w oparciu o obiektywne względy organizacyjne (np. możliwość zarezerwowania sal egzaminacyjnych w innym dniu niż sobota oraz zabezpieczenie LEP pod względem kadrowym). Jednocześnie CEM informuje, iż w najbliższej sesji egzaminacyjnej nie ma już takiej możliwości, gdyż termin LEP został już zatwierdzony przez Ministra Zdrowia i podany do publicznej wiadomości oraz CEM z jego uwzględnieniem poczynił starania techniczno-organizacyjne.

Z wyrazami szacunku

Dyrektor

Centrum Egzaminów Medycznych

/-/ prof. dr hab. n. med. Stanisław Orkisz

Warszawa, 10/09/2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-560379-I/07/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Prof. dr hab. n. med. Stanisław Orkisz
Dyrektor
Centrum Egzaminów Medycznych
ul. Rzgowska 281/ 289
93 - 338 Łódź

Szanowny Panie Dyrektorze

Uprzejmie informuję, iż Rzecznik Praw Obywatelskich zapoznał się z pismem Pana Profesora z dnia 6 sierpnia 2007 r. w sprawie Lekarskiego Egzaminu Państwowego dla Pani Angielki S.R.

Rzecznik nie podziela argumentacji i interpretacji przedstawionej w tym piśmie. Przepis § 16 ust. 3a rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2004 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza stomatologa (Dz. U. Nr 57, poz. 553 z późn. zm.) stanowi jednoznacznie „w przypadkach, o których mowa w §2 ust. 4, oraz w innych uzasadnionych przypadkach uniemożliwiających przystąpienie do egzaminu w wyznaczonym terminie dyrektor CEM, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia, może wyznaczyć dodatkowy termin przeprowadzenia egzaminu, określając jednocześnie miejsce jego przeprowadzenia". Powołane uzasadnienie do projektu tego przepisu nie stanowi podstawy prawnej jego stosowania, chociaż wskazuje na intencje jego wprowadzenia, dotyczące, co zrozumiałe, przebiegu stażu lekarskiego. Trudno też przyjąć za właściwe i zgodne z prawem wyjaśnienia wynikające z wewnętrznych pism Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wyższego Departamentu Zdrowia. Zawarta tam argumentacja w powiązaniu z praktyką organizowania LEP w sobotę uniemożliwia przystąpienie do tego egzaminu wyznawcom tych religii, dla których sobota jest szczególnym świętem religijnym. Stanowi to ewidentne naruszenie zasad Konstytucji RP (zasada wolności sumienia i religii) oraz ustaw: z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.) oraz w tym konkretnym przypadku, z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 97, poz. 481 z późn. zra.).

Tak jak wskazaliśmy w naszym poprzednim piśmie podtrzymujemy dotychczasowe stanowisko, iż wyznaczenie egzaminu na sobotę trudno uznać za przejaw dyskryminacji religijnej, gdyż różne religie świętują w różnych dniach i szukanie „złotego środka" ze względów organizacyjnych może okazać się bezowocne, jednak praktyczne uniemożliwienie przystąpienia do LEP w innym terminie należy traktować jako przejaw dyskryminacji ze względów religijnych.

Z wskazanych powodów ponownie uprzejmie proszę Pana Profesora o rozważenie możliwości potraktowania tego przypadku właśnie jako wyjątkowego i wyznaczenie Pani Angelice S.R. egzaminu w innym dniu niż sobota. Z pewnością i w czasie najbliższej sesji egzaminacyjnej zdarzą się przypadki, iż nie wszyscy uprawnieni przystąpią do egzaminu. W takim przypadku możliwe jest, jak się wydaje, wyznaczenie dodatkowego terminu egzaminu w innym dniu niż sobota. Umożliwi to przystąpienie do niego zainteresowanej.

Z poważaniem
/-/ Stanisław Trociuk

Centrum Egzaminów Medycznych
ul. Rzgowska 281/289, 93-338 Łodź
tel./fax o (prefix) 42 272-20-32; 272-20-41; fax 272-20-35

l.dz. 289/2007/org

Łódź, 2007-09-19

Szanowny Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

W związku pismem z dnia 10.09.2007 r., otrzymanym w dniu 17.09.2007 r. (Znak: RPO-560379-I/07/KJ, l.dz. 3842/2007), dotyczącym wyznaczenia terminu Lekarskiego Egzaminu Państwowego („LEP") w innym dniu niż sobota dla Pani Angeliki AR., Centrum Egzaminów Medycznych („CEM") naturalnie podziela pogląd Pana Rzecznika, iż uzasadnienie projektu rozporządzenia nie stanowi podstawy prawnej. Zostało jednak powołane w poprzednim piśmie wyjaśniającym, gdyż zgodnie z zasadami wykładni przepisów zawiera ono wskazówki interpretacyjne danej normy. Wynika zaś z niego oraz z wykładni systemowej, iż intencją prawodawcy nie było wprowadzenie możliwości wyznaczania dodatkowego terminu LEP dla poszczególnych osób, jeśli byłoby to umotywowane jakimikolwiek „uzasadnionymi przypadkami uniemożliwiającymi przystąpienie do egzaminu w wyznaczonym terminie". Przesłanka ta stanowi wyjątek do zasady wyrażonej w § 16 ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2004 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza stomatologa (Dz. U. Nr 57, poz. 553 ze zm.), z którego wynika, iż LEP odbywa się jednocześnie w całym kraju dla wszystkich zdających, w terminach określonych w tym przepisie. Rozwiązanie to jest podyktowane koniecznością unifikacji egzaminu i równego traktowania wszystkich zdających. Wprowadzenie więc nadzwyczajnego terminu egzaminu stanowi wyjątek, który nie może być interpretowany rozszerzająco. Jego wykładnia wymaga więc odwołania się do innych przesłanek wskazanych w § 16 ust. 3a, uniemożliwiających przystąpienie do egzaminu w ustalonym terminie. Należą do nich w szczególności niezdolności do pracy lekarza, o której mowa w art. 92 § 1 Kodeksu pracy, trwającej łącznie przez okres dłuższy niż 21 dni; urlop macierzyński, powołanie lekarza, po zakończeniu studiów, do odbycia przeszkolenia wojskowego; czy przebywanie lekarza na urlopie wychowawczym, nie dłużej jednak niż rok. Są to więc okoliczności obiektywnie, powodujące brak możliwości zrealizowania programu stażu w planowanym terminie. Klauzula o innych

„uzasadnionych przypadkach” winna być zatem odczytywana w analogiczny sposób. Trudno więc ją odnosić do sytuacji nieprzystąpienia do LEP ze względów konfesyjnych.

Abstrahując jednak od podstaw prawnych wyznaczenia terminu LEP w innym dniu sobota, Dyrektor CEM podtrzymuje swą deklarację, zawartą w poprzednim piśmie, iż będzie się starał wyznaczyć termin LEP, tak by zadośćuczynić oczekiwaniom Zainteresowanej. Termin taki będzie wyznaczony, jeśli będzie to możliwe w oparciu o obiektywne względy organizacyjne (np. możliwość zarezerwowania sal egzaminacyjnych w innym dniu niż sobota oraz zabezpieczenie LEP pod względem kadrowym). Jednocześnie CEM informuje, iż w najbliższej sesji egzaminacyjnej nie ma już takiej możliwości, gdyż termin LEP został już zatwierdzony przez Ministra Zdrowia i podany do publicznej wiadomości oraz CEM z jego uwzględnieniem poczynił starania techniczno-organizacyjne.

Z poważaniem
Dyrektor
Centrum Egzaminów Medycznych
/-/ prof. dr hab. n. med. Stanisław Orkisz

Warszawa, 21 stycznia 2008 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-560379-I/07/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Zespół Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego

Pan
Prof. dr hab. n. med. Stanisław Orkisz
Dyrektor
Centrum Egzaminów Medycznych
ul. Rzgowska 281/289
93-338 Łódź

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich uprzejmie dziękuję Panu Profesorowi za pozytywne załatwienie sprawy wyznaczenia terminu Lekarskiego Egzaminu Państwowego w kwietniu 2008 r. na piątek, co umożliwi przystąpienie do niego osobom, dla których sobota jest dniem świątecznym. Rzecznik ma nadzieję, iż zarówno Pani Angelika S.R., w sprawie której występował do Pana Profesora, jako Dyrektora Centrum Egzaminów Medycznych, jak i inne osoby znajdujące się w podobnej sytuacji przyjmą decyzję o terminie egzaminu z satysfakcją.

Rzecznik przyjął jednak z zaniepokojeniem informację dotyczącą wyeliminowania takiej możliwości w przyszłości.

Dyrektor Zespołu
/-/ Mirosław Wróblewski

do wiadomości:
1. Zarząd Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego
   ul. Foksal 8
   00 - 366 Warszawa
2. Pani Angelika S.R.

Warszawa, 30/01/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO -578954- I/07/KJ

Pani
Ewa Kopacz
Minister Zdrowia
ul. Miodowa 15
00-952 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

W lipcu 2007 r. zwróciłem się do Dyrektora Centrum Egzaminów Medycznych w sprawie Lekarskiego Egzaminu Państwowego (dalej: LEP) Pani Angeliki S. R., wiernej Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Polsce. Egzaminy te, przede wszystkim, ze względów organizacyjnych odbywały się z reguły w sobotę.

Zgodnie z przepisem art. 11 ustawy z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 97, poz. 481 ze zm.)

„1. Świętem adwentystycznym jest sobota.

2. Wierni Kościoła mają prawo do zwolnienia od pracy i nauki na czas święta adwentystycznego, to jest od zachodu słońca w piątek do zachodu słońca w sobotę.

3. Na prośbę pracownika złożoną na początku okresu zatrudnienia lub w jego trakcie, nie później jednak niż 7 dni przed dniem zwolnienia, zakład pracy ustala dla niego indywidualny rozkład czasu pracy. Przepis ten stosuje się odpowiednio do uczniów i studentów, z tym że szkoły udzielając zwolnień od nauki określają sposób wyrównania zaległości dydaktycznych spowodowanych zwolnieniem".

Nie ulega wątpliwości, że LEP stanowi, biorąc pod uwagę jego znaczenie w kształceniu i uprawiania zawodu lekarza, zarówno przejaw nauki, jak i pracy. W tym stanie rzeczy przystąpienie do LEP w sobotę dla wiernej Kościoła Adwentystycznego stawało się niemożliwe i w konsekwencji oznaczało niemożność pracy w wyuczonym zawodzie lekarza. Dlatego też w pismach do Dyrektora Centrum zwracałem uwagę na przepis § 16 ust. 3a rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2004 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza stomatologa (Dz. U. Nr 57, poz. 553 ze zm.) który stanowi jednoznacznie, że „w przypadkach, o których mowa w § 2 ust. 4, oraz w innych uzasadnionych przypadkach uniemożliwiających przystąpienie do egzaminu w wyznaczonym terminie dyrektor Centrum Egzaminów Medycznych, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia, może wyznaczyć dodatkowy termin przeprowadzenia egzaminu,

określając jednocześnie miejsce jego przeprowadzenia". Niestety dodatkowego terminu - w przypadku Pani Angeliki S. R. - nie udało się wyznaczyć.

Sprawa Pani Angeliki S.R. znajdzie jednak jak się wydaje, pomyślne zakończenie. Termin LEP w 2008 r. wyznaczony został na piątek. Przyjmuje to z prawdziwą satysfakcją i w ślad za podziękowaniem skierowanym do Dyrektora Centrum Pana Profesora Stanisława Orkisza dziękuję również Pani Minister za przychylne ustosunkowanie się do prośby zainteresowanej i mojego wsparcia tej sprawy.

W piśmie Dyrektora Centrum, którego kopię przesyłam w załączeniu, znajduje się jednak niepokojąca informacja o planowanej zmianie przepisów określających przeprowadzanie LEP. Nie wkraczając w zasady egzaminowania przyszłych lekarzy z medycznego punktu widzenia, wyrażam przekonanie, iż możliwość organizowania tego egzaminu, w wyjątkowych sytuacjach, w terminie innym niż powszechnie obowiązujący, powinna być utrzymana. Z różnych powodów, w tym powodów natury religijnej lub wyznaniowej, określony termin może być dla kandydata niemożliwy do przyjęcia. W tym kontekście pragnę zwrócić uwagę Pani Minister na wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w Luksemburgu z dnia 2 października 1976 r. w sprawie 130-75 *(Vivien Prais przeciwko Rada Wspólnot Europejskich),* w której ETS stwierdził, iż „jeśli kandydat poinformował odpowiedni organ, że z przyczyn religijnych nie może brać udziału w postępowaniu rekrutacyjnym organ ten powinien wziąć to pod uwagę przy ustalaniu terminu egzaminu aby uniknąć takiej daty. Z drugiej strony, jeśli kandydat nie poinformuje o takiej sytuacji w stosownym terminie, organ rekrutujący może odmówić ustalenia alternatywnej daty egzaminu, jeśli inni kandydaci zostali już o egzaminie poinformowani". Oczywiście, orzeczenie to nie ma zastosowania do sytuacji czysto krajowych, ale państwa kształtując swoje regulacje prawne powinny mieć je na uwadze.

Działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. j. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o ustosunkowanie się do podniesionego problemu.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER ZDROWIA

Warszawa, 2008.03.14

MZ-NSK-078-10607-3/MF/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Profesorze,

Serdecznie dziękujemy za uwagi Pana Rzecznika wskazane przy piśmie znak: RPO-560379-I/09/KJ dotyczące sprawy Lekarskiego Egzaminu Państwowego Pani Angeliki S. R., wiernej Kościoła Adwentystów dnia Siódmego w Polsce. Wyrażamy zadowolenie, że powyższa sprawa znalazł pomyślne zakończenie zgodne z wolą wszystkich stron. Pragnę również zapewnić Pana Rzecznika, że aktualnie trwają prace nad nowelizacją przepisów dotyczących przeprowadzania Lekarskiego Egzaminu Państwowego wskazana ww. piśmie uwaga o potrzebie organizowania tego egzaminu w wyjątkowych sytuacjach w terminie innym niż powszechnie obowiązujący będzie przedmiotem dyskusji w tym zakresie. Wyrażamy nadzieję, że biorąc pod uwagę możliwości Centrum Egzaminów Medycznych oraz potrzebę wyjścia naprzeciw potencjalnym sytuacjom, na zaistnienie których Pan Rzecznik zwrócił uwagę będzie możliwe przyjęcie rozwiązań satysfakcjonujących wszystkie strony.

Z wyrazami szacunku,
Z upoważnienia
Ministra Zdrowia
Podsekretarz Stanu
/-/ Andrzej Włodarczyk

Warszawa, 30/01/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO -578954- I/07/KJ

Pan
Andrzej Urbański
Prezes Zarządu
Telewizji Polskiej SA
ul. J. P. Woronicza 17
00 - 999 Warszawa

Szanowny Panie Prezesie

Prawosławny Metropolita Warszawski i Całej Polski Sawa przesłał do wiadomości Rzecznika Praw Obywatelskich kopię swojego wystąpienia z dnia 9 stycznia 2008 r. skierowanego do Pana Prezesa w sprawie telewizyjnej transmisji nabożeństwa bożonarodzeniowego z prawosławnej cerkwi w Siemiatyczach.

Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny jest drugim pod względem liczby wiernych Kościołem w Polsce. Skupia licznych wiernych żyjących, często w niewielkich skupiskach, w wielu częściach kraju, dla których święta są często jedyną okazją do duchowego kontaktu ze współwyznawcami.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w przepisie art. 25 ust. 1 przewiduje równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych.. Z kolei ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 ze zm.) stanowi w art. 19 ust. 1, iż „Kościoły i inne związki wyznaniowe korzystają na zasadach równouprawnienia ze swobody pełnienia funkcji religijnych". Zaś ust. 2 pkt 11 tego przepisu głosi, że „wypełniając funkcje religijne kościoły i inne związki wyznaniowe mogą w szczególności (...) korzystać ze środków masowego przekazywania".

Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz. U. Nr 66, poz. 287 ze zm.) w art. 14 ust. 1 pkt 1 i 2 przewiduje, iż osoby należące do Kościoła mają prawo do obchodzenia świąt prawosławnych również według kalendarza juliańskiego a dni 7 i 8 stycznia są dniami prawosławnego Bożego Narodzenia. Wiernym w tych dniach przysługuje zwolnienie od nauki i pracy. Art. 36 ust. 1 tej ustawy stanowi, iż Kościół ma prawo emitowania w państwowych środkach masowego przekazywania nabożeństw w niedziele i święta prawosławne oraz swoich programów religijno-moralnych i kulturalnych. Sposób realizacji tych uprawnień ma regulować porozumienie między Świętym Soborem Biskupów a jednostkami mediów publicznych.

Dlatego też przeprowadzenie transmisji mszy świętej bożonarodzeniowej, nie w dniach świątecznych, a po tym terminie i to w okrojonej formie musi być uznane za naruszenie praw obywatelskich.

Wyrażam przekonanie, iż tegoroczny przypadek miał charakter incydentalny i taka sytuacja nie powtórzy się w przyszłości.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

5. Zakaz dyskryminacji ze względu niepełnosprawność

5.1. Rynek pracy

Warszawa, 17/01/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO/573544-X/07/AR
00-090 Warszawa Tel. centr. 0 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0 22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister
Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. z dnia 8 sierpnia 2003 r.) wydane na podstawie art. 6c ust. 9 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, ze zm.) określa m. in. szczegółowe zasady wydawania orzeczeń o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności oraz orzeczeń dla celów korzystania z ulg i uprawnień na podstawie odrębnych przepisów; standardy w zakresie kwalifikowania oraz postępowania dotyczącego orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności, oznaczenie symboli przyczyn niepełnosprawności, a także wzory legitymacji dokumentujących niepełnosprawność lub stopień niepełnosprawności oraz organy uprawnione do ich wystawiania.

Przewidziane jest w powołanym rozporządzeniu wydawanie przez organy orzekające trzech rodzajów orzeczeń:

1) o niepełnosprawności osób, które nie ukończyły 16 roku życia;
2) o stopniu niepełnosprawności osób, które ukończyły 16 rok życia;
3) o wskazaniach do ulg i uprawnień osób posiadających orzeczenia o inwalidztwie lub niezdolności do pracy.

Zgodnie z treścią § 13 rozporządzenia, wszystkie te rodzaje orzeczeń zawierają „symbol przyczyny niepełnosprawności". Nadto symbol ten jest wpisywany na rewersie legitymacji osoby niepełnosprawnej, która nie ukończyła 16-go roku życia i legitymacji osoby niepełnosprawnej, na wniosek zainteresowanego lub przedstawiciela ustawowego osoby niepełnoletniej (§35 ust. 5 rozporządzenia). Symbol ten odzwierciedla rozpoznanie uszkodzenia lub choroby, która niezależnie od przyczyny jej powstania powoduje zaburzenia funkcji organizmu oraz ograniczenia w wykonywaniu czynności życiowych i aktywności społecznej osoby zainteresowanej lub dziecka.

Art. 1 powołanej ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych określa właściwość podmiotową ustawy do osób, których niepełnosprawność została potwierdzona stosownym orzeczeniem. W konsekwencji, dla skorzystania z uprawnień

wynikających z ustawy, konieczne jest przedstawienie orzeczenia przez niepełnosprawnego pracownika zatrudniającemu go pracodawcy. Pracodawca zatrudniający osobę niepełnosprawną oraz zobowiązany do wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, ma prawo do obniżenia ustawowego wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w przypadku zatrudniania osób o szczególnych schorzeniach, które wymienia rozporządzenie z 18 września 1998 r. Ministra Pracy i Polityki w sprawie rodzajów schorzeń uzasadniających obniżenie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz sposobu jego obniżenia (Dz. U. nr 124, poz. 820 z późn. zm.). O tym, że zatrudnia osobę ze szczególnym schorzeniem może dowiedzieć się w pierwszej kolejności z zawartego w orzeczeniu o niepełnosprawności symbolu przyczyny niepełnosprawności.

Tak więc pracodawca, po przedstawieniu przez osobę niepełnosprawną orzeczenia o niepełnosprawności, uzyskuje faktyczny dostęp do „danych wrażliwych" dotyczących pracownika, bowiem ustalenie znaczenia symbolu choroby nie nastręcza żadnych trudności - wystarczy lektura powołanego rozporządzenia z dnia 15 lipca 2003 r. Udostępnienie pracodawcy tych danych, a w szczególności określonych symbolami 01-U (upośledzenie umysłowe), 02-P (choroby psychiczne) i 06-E (epilepsja), budzić może wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnego prawa do prywatności, ochrony danych osobowych, prawa do zachowania tajemnicy lekarskiej, w konsekwencji skutkować może dyskryminacją osoby niepełnosprawnej na rynku pracy. Należy dodać, że zaświadczenie lekarskie o czasowej niezdolności do pracy, zgodnie ze zmianami wprowadzonymi po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego, zawiera wprawdzie symbol choroby pacjenta, ale jest on wpisywany jedynie na egzemplarzu przeznaczonym dla ZUS-u, niedostępnym dla pracodawcy i osób postronnych.

Na podstawie art. 16 ust. 1 i ust.2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się więc do Pani Minister z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości zmiany zasad dokumentowania prawa osób niepełnosprawnych do korzystania z należnych im ulg i innych uprawnień, z uwzględnieniem potrzeby ochrony danych osobowych, dotyczących rodzaju i charakteru schorzenia. Będę wielce zobowiązany za informacje o stanowisku Pani Minister w przedstawionej sprawie oraz podjętych działaniach.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 22.02.2008 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak

BON-IV-0712-1-ZW/08

Pan
Stanislaw Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 17 stycznia 2008 roku, znak: RPO-573544-X/07/AR, w sprawie możliwości zmiany zasad dokumentowania prawa osób niepełnosprawnych do korzystania z należnych im ulg i innych uprawnień, z uwzględnieniem potrzeby ochrony danych osobowych, dotyczących rodzaju i charakteru schorzenia, uprzejmie wyjaśniam, co następuje:

Przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 września 1998 r. w sprawie rodzajów schorzeń uzasadniających obniżenie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz sposobu jego obniżania (Dz. U. Nr 124, poz. 820, z późn. zm.) stanowią wykonanie delegacji zawartej w art. 21 ust. 7 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2008 r. Nr 14, poz. 92). Istotą w/w delegacji jest wsparcie realizacji podstawowego celu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, który stanowi aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych. Jednym z najważniejszych elementów procesu aktywizacji jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym podjęcia i utrzymania zatrudnienia, które jest czynnikiem wspierającym integrację lub reintegrację w normalne życie społeczne. Zatrudnienie to powinno, biorąc pod uwagę stopień naruszenia sprawności organizmu, następować:

- w normalnym środowisku pracy (na otwartym rynku pracy)
- w środowisku chronionym (zakłady pracy chronionej oraz zakłady aktywności zawodowej)
- poprzez zatrudnienie wspomagane, łączące w sobie elementy obydwu tych środowisk.

Podstawową zasadę, w oparciu o którą następuje zatrudnienie, jest zakaz dyskryminacji osób niepełnosprawnych w środowisku pracy. Zatrudnieniu osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy, sprzyjają działania wspierające tworzenie nowych miejsc pracy oraz tworzenie systemu zachęt dla pracodawców. Nie bez znaczenia pozostają działania o charakterze systemowym dotyczące kwoty zatrudnienia, czyli wskaźnika zatrudnienia zwalniającego z obowiązku wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Przepisy przedmiotowego rozporządzenia stanowią praktyczny element realizacji ostatniego z tych działań. Osoby niepełnosprawne dotknięte m.in. chorobą Parkinsona, stwardnieniem rozsianym, znacznym upośledzeniem widzenia, epilepsją oraz innymi wskazanymi w przepisach w/w rozporządzenia

schorzeniami, znajdują się, przede wszystkim ze względu na następstwa przebytych schorzeń, w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy i to nie tyle na tle pracowników pełnosprawnych, co na tle pozostałych pracowników niepełnosprawnych. Generowane przez następstwa wskazanych schorzeń zwiększone koszty zatrudniania tych osób, połączone z obniżoną produktywnością oraz koniecznością zapewnienia w bardzo wielu przypadkach szczególnych warunków pracy powodują, iż zwiększenie szans osób ze schorzeniami wymienionymi w kwestionowanym rozporządzeniu, wymaga wsparcia przewyższającego wsparcie udzielane pozostałym osobom niepełnosprawnym. Istotę tego wsparcia stanowi zachęcenie pracodawców do zatrudniania osób ze wskazanymi w rozporządzeniu schorzeniami poprzez obniżenie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych stanowiącego podstawę obliczenia wysokości miesięcznej wpłaty na PFRON.

Konsekwencją korzystania z przedmiotowego instrumentu wsparcia aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych jest konieczność zapewnienia pracodawcom zatrudniającym osoby ze wskazanymi schorzeniami, informacji o rodzaju schorzenia. Wsparcie pracodawcy nie jest bowiem uzależnione od natężenia niepełnosprawności, którą definiuje się poprzez jej gradację w postaci stopni, ale wystąpienia ściśle określonego rodzaju schorzenia w ramach każdego z trzech stopni niepełnosprawności. Obliczenie wysokości należnej wpłaty na Fundusz stanowi obowiązek pracodawcy. Należy jednocześnie pokreślić, iż wykorzystanie do prawidłowego obliczenia wysokości tej wpłaty informacji o rodzaju schorzenia pracownika, nie zwalnia w żaden sposób pracodawcy, jako administratora tych danych od dołożenia szczególnej staranności w celu ochrony interesów osób, których dane dotyczą, a w szczególności zapewnienia aby dane te były przetwarzane zgodnie z prawem i niepoddawane dalszemu przetwarzaniu niezgodnemu z celami ich gromadzenia. Na pracodawcy ciąży w opisywanej sytuacji dokładnie taki sam obowiązek, jaki spoczywa na jednostkach organizacyjnych ZUS przetwarzających dane dotyczące symbolu choroby pacjenta, w tym pacjenta posiadającego status pracownika.

Analiza sygnalizowanego w piśmie problemu potencjalnego zaistnienia okoliczności dyskryminowania pracownika niepełnosprawnego z którymkolwiek z enumeratywnie wyliczonych w rozporządzeniu schorzeń - jako następstwa przyjętego sposobu ich dokumentowania, ale nie jego realizacji przez pracodawców, ze względu na indywidualny a nie systemowy charakter działania - powoduje konieczność zastanowienia się nad udzieleniem odpowiedzi na pytanie o charakter i granice prawa do prywatności. Zgodnie z art. 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 473, ze zm.) każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Konsekwencje tego prawa widoczne są w art. 51 Konstytucji, który może zobowiązywać jednostkę do ujawnienia informacji dotyczącej jej osoby, ale obowiązek taki może nałożyć tylko ustawa. Tak więc tylko ustawodawca został uprawniony do nakładania obowiązku ujawniania przez obywatela tego rodzaju informacji. Musi to być jednak uzasadnione interesem publicznym dla celów statystycznych, gospodarczych itp. Przepis ten jednocześnie ogranicza pozyskiwanie informacji o obywatelach do przypadków niezbędnych i uznawanych w demokratycznym państwie. Oznacza to, iż władze publiczne nie mogą

sobie ustalać dowolnie zasobu informacji, jakie pragną uzyskać od obywateli, są w tym względzie ograniczone postanowieniem ustawy.

Tak więc prawo do prywatności nie ma charakteru bezwzględnego, ponieważ ze względów m.in. gospodarczych istnieje możliwość nałożenia na obywateli obowiązku ujawnienia ściśle określonego zakresu informacji, w tym informacji o charakterze „wrażliwym". W tych okolicznościach szczególnego znaczenia nabiera problem ochrony tych danych. Pragnę w tym miejscu zwrócić uwagę na przepis art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.). Stanowi on, iż przetwarzanie danych osobowych może mieć miejsce ze względu na dobro publiczne, dobro osoby, której dane dotyczą, lub dobro osób trzecich w zakresie i trybie określonym ustawą. W piśmiennictwie przyjmuje się, iż jak wynika z treści art. 1 ust. 2, przetwarzanie danych osobowych może być usprawiedliwione jedną z wymienionych tam wartości; nie musi być tak, aby przemawiał za tym równocześnie i interes publiczny, i interes osób, na temat których dane są zbierane, i interes osób trzecich. Nie powstają też wątpliwości w odniesieniu do sytuacji, gdy przetwarzanie danych służyć będzie któremuś z wymienionych dóbr, natomiast będzie to obojętne z punktu widzenia dóbr pozostałych. Zasadniczy problem pojawi się jednak wówczas, gdy dojdzie do kolizji pomiędzy tymi dobrami; na przykład przetwarzanie danych służyć będzie interesowi publicznemu, natomiast nie będzie odpowiadać interesom osób, których dane miałyby być przetwarzane. Ocena będzie wówczas musiała być dokonywana na zasadzie wyważania kolidujących dóbr (interesów).

Z taką sytuacją mamy do czynienia na gruncie realizacji przepisów ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz rozporządzenia w sprawie rodzajów schorzeń uzasadniających obniżenie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz sposobu jego obniżania. Podzielając w pełni pogląd, iż przedmiotowe działania nie mogą w żaden sposób stanowić okoliczności dyskryminującej osoby niepełnosprawne, pragnę podkreślić iż w mojej ocenie funkcjonujący mechanizm właściwie równoważy interesy pracodawcy i pracobiorcy. Niewątpliwie wspomaga, poprzez obniżenie kosztów wpłat, działalność pracodawcy - ale przede wszystkim służy wsparciu osób niepełnosprawnych, które ze względu na wymienione w rozporządzeniu schorzenia, napotykają dodatkowe bariery w procesie swojej rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia.

MINISTER
/-/ Jolanta Fedak

Warszawa, 2 marca 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-630706-IX-9002/09/ZS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Adam RAPACKI
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Szanowny Panie Ministrze

W nawiązaniu do pisma z dnia 12 lutego 2010 r., sygn. BMP-079-230/10/AK, stanowiącego odpowiedź na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 11 stycznia 2010 r. w sprawie zmiany treści art. 28 ust. 3 ustawy o Policji, w zakresie, w jakiej skutkuje on odmowami przeprowadzania postępowań rekrutacyjnych wobec kandydatów do służby w Policji, nie przeniesionych do rezerwy na podstawie stosownych przepisów ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej pozwalam sobie poinformować, że jego treść nie w pełni odnosi się do istoty przedstawionego problemu. Nie wynika z niego bowiem, czy Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji podzielił przedstawione przez Rzecznika argumenty uzasadniające ten wniosek oraz czy zamierza podjąć działania zmierzające do jego zmiany.

Odmowy wszczęcia postępowań rekrutacyjnych, uzasadnione treścią art. 28 ust. 3 ustawy o Policji, rodzą uzasadnione wątpliwość Rzecznika, czy przepis ten jest zgodny z art. 60 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w zakresie w jakim gwarantuje on prawo obywateli do równego dostępu do służby publicznej. Trybunał Konstytucyjny bowiem w uzasadnieniu wyroku z dnia 23 listopada 2009 r. sygn. akt P 61/08 wskazał, że cyt. „art. 60 Konstytucji wymaga, aby zasady dostępu do służby publicznej były takie same dla wszystkich obywateli posiadających pełnię praw publicznych (...) ustawa musi zatem ustanowić obiektywne kryteria doboru kandydatów do tej służby oraz uregulować zasady i procedurę rekrutacji w taki sposób, aby zapewnić przestrzeganie zasady równości szans wszystkich kandydatów, bez jakiejkolwiek dyskryminacji i nieuzasadnionych ograniczeń".

Nie można zatem zgodzić się ze skutkami jakie niesie treść powołanego art. 28 ust. 3 (stosunek służbowy policjanta powstaje w drodze mianowania na podstawie dobrowolnego

zgłoszenia się do służby, które może nastąpić po odbyciu zasadniczej służby wojskowej albo po przeniesieniu do rezerwy) w przypadku kandydatów do służby w Policji, którym przed 11 lutego 2009 r. właściwe powiatowe lub wojskowe komisje lekarskie orzekły kategorię „E" lub „D" i którzy z uwagi na powyższe nie zostali przeniesione do rezerwy.

Zgodnie z treścią art. 29 ust. 3a tej ustawy, nie mogą oni skutecznie wystąpić do właściwego wojskowego komendanta uzupełnień, o skierowanie do wojskowej komisji lekarskiej w celu zmiany orzeczonej kategorii, mimo ustania zdrowotnych przyczyn jej wydania. Nie mogą więc wyłącznie z powodów formalnych, doprowadzić do wydania decyzji o przeniesieniu do rezerwy, w rozumieniu ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP. Nie mogą także skorzystać z treści ust. 5 tego przepisu, który uzależnia zmianę kategorii przydatności do czynnej służby wojskowej od występowania uzupełniających potrzeb Sił Zbrojnych.

Wskazane w piśmie przepisy ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 22, poz. 120 z późn. zm.), które weszły w życie w dniu 11 lutego 2009 r. zmieniły stan prawny, także w omawianym zakresie. Nie upoważniają jednak w ocenie Rzecznika do stwierdzenia, iż cyt. „w obowiązującym stanie prawnym bez względu na kategorię do której zostaje zaliczona osoba podlegająca kwalifikacji wojskowej, osoba ta powinna zostać przeniesiona do rezerwy (art. 32 ust. 6 pkt. 2 i 6). Tym samym, osoba starająca się o przyjęcie do służby w Policji będzie spełniać warunek określony w art. 28 ust. 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji ... w myśl którego mianowanie może nastąpić po odbyciu zasadniczej służby wojskowej albo po przeniesieniu do rezerwy". Wskazane wyżej przepisy tej ustawy zmieniły jedynie zasady kierowania do rezerwy osób, którym przyznano kategorię „D", czyli niezdolne do czynnej służby wojskowej w czasie pokoju. Nie zmieniły jednak statusu osób z orzeczoną kategorią „E" – trwale i całkowicie niezdolnych do czynnej służby wojskowej w czasie pokoju oraz w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny. Osoby te bowiem w dalszym ciągu nie są przenoszone do rezerwy, lecz skreślane z ewidencji mobilizacyjnej.

W tej sytuacji, problem odmów wszczynania postępowań rekrutacyjnych do Policji, mimo wskazanej wyżej nowelizacji, pozostaje nadal aktualny zarówno wobec osób, którym orzeczono kategorię „D" lub „E" przed 11 lutego 2009 r., jak i „E" na podstawie obecnie obowiązujących przepisów prawa. Nieuprawnionym zatem wydaje się przedstawione w piśmie stanowisko, że obecnie, dla tej kategorii kandydatów, ustała podstawa do odmowy przeprowadzenia postępowania rekrutacyjnego do Policji, w oparciu o treść art. 28 ust. 3 ustawy o Policji.

Nie można także podzielić przedstawionego w piśmie stanowiska, że brak możliwości zmiany kategorii zdolności do czynnej służby wojskowej, w przypadku poddania się odpowiednim procedurom medycznym i całkowitemu wyleczeniu chorób będących podstawą orzeczenia przez komisję lekarskie kategorii „D" lub „E", budzi wątpliwości w kontekście realizacji konstytucyjnego obowiązku obrony Ojczyzny oraz, że organem właściwym w rozwiązaniu tego problemu pozostaje Minister Obrony Narodowej.

Zgodnie z treścią art. 29 ust. 5 ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP, istnieją możliwość prawne skierowania, na ich wniosek, do wojskowej komisji lekarskiej osób, o nieuregulowanym stosunku do służby wojskowej w okresie, kiedy nie urzędują powiatowe komisje lekarskie, żołnierzy rezerwy, przeniesionych do rezerwy niebędących żołnierzami rezerwy (kat. „D") oraz innych niż wymienione, podlegających ze względu na wiek obowiązkowi służby wojskowej, które zgłosiły się ochotniczo do jej odbycia. Możliwość zmiany kategorii przydatności do czynnej służby wojskowej, nie dotyczy wyłącznie osób z orzeczoną przed 11 lutego 2009 r. kategorią „D" lub „E" oraz „E" orzeczoną po tym terminie, bowiem jedynie te osoby nie były i nie są przenoszone do rezerwy.

Mając na uwadze to, że zgodnie z art. 26 ust. 1 ustawy o Policji, zdolność fizyczną i psychiczną do służby w Policji ustalają komisje lekarskie podległe ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, wydaje się uzasadnionym wniosek Rzecznika o zmianę przepisu art. 28 ust. 3, w sposób umożliwiający poddania postępowaniu rekrutacyjnemu tych kandydatów .

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 16 ust. 1 i 2 pkt. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.) uprzejmie proszę Pana Ministra o ponowne rozważenie wniosku Rzecznika i przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Z poważaniem
/-/ Stanisław Trociuk

Warszawa, dnia 26 marca 2010 roku

RZECZPOSPOLITA POLSKA

MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

BMP-079-1764/10/AK

Pan
dr Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W nawiązaniu do pisma z dnia 11 stycznia 2010 roku (sygn. RPO-630706-IX-9002/09/ZS) *w sprawie odmowy przeprowadzania postępowań rekrutacyjnych w Policji,* po ponownym przeanalizowaniu przedstawionej w wystąpieniu Pana Rzecznika problematyki, uprzejmie przedstawiam następujące informacje.

Wymagania stawiane kandydatom do służby w Policji zostały określone w art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku *o Policji* (t.j.: Dz. U. z 2007 roku Nr 43, poz. 277 zpóźn. zra.), w myśl którego: „Służbę w Policji może pełnić obywatel polski o nieposzlakowanej opinii, niekarany, korzystający z pełni praw publicznych, posiadający co najmniej średnie wykształcenie oraz zdolność fizyczną i psychiczną do służby w formacjach uzbrojonych, podległych szczególnej dyscyplinie służbowej, której, której gotów jest się podporządkować."

Zgodnie z art. 26 ust. 1 przedmiotowej ustawy, zdolność fizyczną i psychiczną do służby ustalają komisje lekarskie podległe ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

Procedura doboru do służby w Policji realizowana jest na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 sierpnia 2007 roku *w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji* (Dz. U. Nr 170, poz. 1202). Stosownie do § 3 ust. 1 ww. rozporządzenia, postępowanie kwalifikacyjne w stosunku do kandydatów do służby w Policji ma na celu ustalenie, czy kandydat do służby spełnia określone w ustawie warunki przyjęcia do służby w Policji oraz określenie jego predyspozycji do tej służby. Jednym z etapów postępowania kwalifikacyjnego, określonych w § 11 przedmiotowego rozporządzenia, jest ustalenie przez komisję lekarską zdolności fizycznej i psychicznej kandydata do służby.

Zgodnie z art. 28 ust. 3 ustawy *o Policji,* mianowanie może nastąpić po odbyciu zasadniczej służby wojskowej albo po przeniesieniu do rezerwy. Wskazać należy, że interpretacja cytowanego przepisu była konsultowana z Zarządem Uzupełnień Generalnego Zarządu Zasobów Osobowych - PI Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

W ocenie Zarządu Uzupełnień, orzekanie o zdolności osób do czynnej służby wojskowej na podstawie ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (t.j.: Dz. U. z 2004 roku Nr 241, poz. 2416 z późn. zm.) prowadzone jest wyłącznie na potrzeby obowiązkowej służby wojskowej. Orzeczenie wobec osoby niezdolności do czynnej służby wojskowej w czasie pokoju (kat. D) oraz trwałej niezdolności do czynnej służby wojskowej w czasie pokoju oraz w razie ogłoszenia mobilizacji w czasie wojny (kat, E), skutkuje niepowoływaniem tych osób do odbycia obowiązkowej służby wojskowej i jest równoznaczne z uregulowaniem stosunku do służby wojskowej (art. 73 b ust. 1 i 2 ustawy *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej).*

Osoby, wobec których ostatecznie orzeczono niezdolność do czynnej służby wojskowej w czasie pokoju oraz w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (kategoria E), nie podlegają obowiązkowi służby wojskowej i nie są żołnierzami rezerwy. Z kolei osoba, wobec której orzeczono niezdolność do czynnej służby wojskowej w czasie pokoju (kategoria D) jest przenoszona do rezerwy i nabywa status żołnierza rezerwy. Osoba taka może zostać ponownie skierowana do komisji lekarskiej przez wojskowego komendanta uzupełnień, ale tylko i wyłącznie w przypadku istnienia potrzeb uzupełnieniowych Sił Zbrojnych. Jeżeli w wyniku skierowania, wobec takiej osoby orzeczona zostanie zdolność do czynnej służby wojskowej (kategoria A), w dalszym ciągu posiada ona status żołnierza rezerwy i uregulowany stosunek do służby wojskowej.

Jednocześnie podkreślenia wymaga, że zgodnie z art. 29 ust. 3a ustawy *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej,* wobec osób, dla których ustalono kategorię zdolności do czynnej służby wojskowej D lub E, przewodniczący powiatowej komisji lekarskiej wszczyna z urzędu postępowanie w sprawie zmiany kategorii zdolności do czynnej służby wojskowej, tylko w sytuacji jeżeli ostateczne orzeczenie o stopniu zdolności tych osób do czynnej służby wojskowej zostało wydane z naruszeniem przepisów prawa. Przedmiotowa ustawa nie przewiduje natomiast możliwości zmiany ostatecznego orzeczenia o zdolności do czynnej służby wojskowej ustalającego kategorię D lub E, w przypadku gdy stan zdrowia osoby, wobec której ustalono taką kategorię uległ zmianie. Wspomnianych osób w czasie pokoju nie kieruje się również do wojskowej komisji lekarskiej.

Mając powyższe na uwadze wskazać należy, że mężczyzna z orzeczoną trwałą niezdolnością do służby wojskowej w czasie pokoju oraz w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (kategoria E), jako osoba która, w myśl przepisów ustawy *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* nie podlega obowiązkowi służby wojskowej i nie jest żołnierzem rezerwy, nie spełnia warunków określonych w art. 28 ust. 3 ustawy o *Policji* i nie może zostać mianowany policjantem. Stąd też prowadzenie wobec ww. osób postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji jest bezcelowe.

Natomiast, jak przyjmują właściwe komórki doboru, warunki ustawowe określone w art. 28 ust. 3 ustawy *o Policji* spełnia kandydat do służby posiadający orzeczenie komisji lekarskiej

o kategorii D, i wobec takiej osoby prowadzenie postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji jest zasadne.

W tym miejscu podkreślić należy, że służba w Policji jest szczególnym rodzajem służby publicznej w umundurowanej i uzbrojonej formacji, podlegającej określonym rygorom i ograniczeniom, charakteryzującej się wysokimi wymaganiami stawianymi kandydatom na funkcjonariuszy. Stosunek służbowy wymaga od funkcjonariuszy Policji dyspozycyjności oraz gotowości poddania się szczególnej dyscyplinie, toteż niedopuszczalnym byłby fakt przyjęcia do służby w Policji osób, które nie posiadają odpowiedniej zdolności fizycznej i psychicznej.

Nie wydaje się przy tym zasadnym weryfikowanie rozstrzygnięć komisji lekarskich podległych Ministrowi Obrony Narodowej o zaliczeniu danej osoby do kategorii E, przez komisje lekarskie podległe Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji. Orzeczenie o zaliczeniu danej osoby do jednej z kategorii zdolności do czynnej służby wojskowej, właściwe komisje lekarskie podległe Ministrowi Obrony Narodowej wydają bowiem na podstawie badania lekarskiego fizycznej i psychicznej zdolności tej osoby do służby wojskowej, z uwzględnieniem wyników badań specjalistycznych, a w razie potrzeby również obserwacji szpitalnej.

Biorąc powyższe pod uwagę uprzejmie informuję, iż w ocenie resortu spraw wewnętrznych i administracji, zmiana art. 28 ust. 3 ustawy *o Policji* w zakresie umożliwiającym poddanie postępowaniu rekrutacyjnemu do Policji wskazanych w wystąpieniu osób, które nie odbyły zasadniczej służby wojskowej i nie są żołnierzami rezerwy - nie jest zasadna. Niemniej jednak pragnę zauważyć, iż osoby dla których ustalono kategorię zdolności do czynnej służby wojskowej E mogą starać się o przyjęcie do pracy w Policji jako pracownicy cywilni. W takim przypadku, ww. osoby będą podlegać takim samym zasadom naboru, jak wszystkie inne osoby starające się o przyjęcie do pracy w Policji.

Z poważaniem
Minister
Spraw Wewnętrznych i Administracji
/-/ z up. Adam Rapacki
Podsekretarz Stanu

5.2. Ubezpieczenia społeczne

PREZES
TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

Warszawa, dnia 22 listopada 2007 r.

Sygn. akt U 8/05
dot.: RPO-414315-02-XI/GR

Pan
dr Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Uprzejmie przesyłam odpis wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 listopada 2007 r., wraz z uzasadnieniem, w sprawie z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, sygn. akt U 8/05 - do wiadomości i odpowiedniego wykorzystania.

Wyrok ten został ogłoszony w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 listopada 2007 r. Nr 211, pod poz. 1548 i z tym dniem orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego weszło w życie.

/-/
Jerzy Stępień

Zał. 1

RPO-414315-02-XI/GR
Sygn. akt U 8/05

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 6 listopada 2007 r.

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Maria Gintowt-Jankowicz - przewodniczący
Zbigniew Cieślak
Marek Mazurkiewicz - sprawozdawca,
protokolant: Grażyna Szałygo,

po rozpoznaniu, z udziałem wnioskodawcy oraz Rady Ministrów i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniu 6 listopada 2007 r., wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności:

§ 43 pkt 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz. U. Nr 10, poz. 49, ze zm.) w zakresie, w jakim przepisy te mogą być stosowane do: 1) osób innych niż małoletni, którzy nie mają przedstawiciela ustawowego oraz 2) opiekunów faktycznych tych osób, z art. 30, art. 31 **i** art. 32 ust. 1 Konstytucji,

orzeka:

Paragraf 43 ust. 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 **lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń** (Dz. U. Nr 10, poz. 49, z 1988 r. Nr 10, poz. 73 oraz z 1990 r. Nr 68, poz. 402) **w zakresie, w jakim przepisy te odnoszą się do wypłat renty socjalnej z powodu niepełnosprawności umysłowej osobom pełnoletnim, które nie mają przedstawiciela ustawowego, oraz w zakresie, w jakim odnoszą się do opiekunów faktycznych tych osób i do organów administracji państwowej stopnia podstawowego, zobowiązanych przez organ rentowy do wystąpienia do sądu o ustanowienie opiekuna lub kuratora dla osoby uprawnionej do renty, są niezgodne z art. 30 i art. 31 w związku z art. 2 oraz art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie są niezgodne z art. 32 ust. 1 Konstytucji.**

Warszawa, 05/12/2007r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-414315-II/02/JA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Jolanta Fedak
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję Panią Minister, iż w dniu 6 listopada 2007 r. Trybunał Konstytucyjny rozpoznał wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczący zasad wypłacania świadczeń emerytalno-rentowych osobom z niepełnosprawnością intelektualną (sygn. akt U 8/05) uznając, iż przepis paragrafu 43 ust. 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz.U. Nr 10, poz. 49 ze zm.) w zakresie, w jakim odnosi się do wypłaty rent socjalnych pełnoletnim osobom niepełnosprawnym umysłowo, które nie mają przedstawiciela ustawowego, oraz w zakresie, w jakim odnosi się do opiekunów faktycznych tych osób i do organów administracji państwowej stopnia podstawowego, zobowiązanych przez organ rentowy do wystąpienia do sądu o ustanowienie opiekuna lub kuratora dla osoby uprawnionej do renty, jest niezgodny z art. 30 i art. 31 w związku z art. 2 oraz art. 92 ust. 1 Konstytucji RP. W końcowej części uzasadnienia wyroku Trybunał Konstytucyjny wskazał kierunek znowelizowania niekonstytucyjnego przepisu stwierdzając, iż po uprzednim ustawowym określeniu zasad stanowiących wytyczne do wydania rozporządzenia skutkiem wyroku powinna być nowa, zgodna z zasadami konstytucyjnymi, regulacja prawna.

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego muszą znaleźć odzwierciedlenie w prawodawstwie. Utrzymywanie niekonstytucyjnych unormowań prawnych stanowić może nie tylko źródło zakłóceń w obrocie prawnym, ale przede wszystkim poważne zagrożenie dla praw i wolności obywatelskich.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o nadesłanie informacji o projektowanych działaniach legislacyjnych zmierzających do wykonania wskazanego wyżej wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa,11/04/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-414315-III/02/JA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Agnieszka Chłoń-Domińczak
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Pracy i Polityki
Społecznej

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję, że Rzecznik Praw Obywatelskich skierował do Pani Minister Pracy i Polityki Społecznej Jolanty Fedak w dniu 5 grudnia 2007 r. wystąpienie w sprawie konieczności podjęcia prac legislacyjnych związanych z realizacją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 listopada 2007 r. syg. akt U 8/05 (OTK ZU Nr 10/A/2007, poz. 121).

Wyrokiem tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że § 43 ust. 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz. U. Nr 10, poz. 49 ze zm.) w zakresie, w jakim przepisy te odnoszą się do wypłat renty socjalnej z powodu niepełnosprawności umysłowej osobom pełnoletnim, które nie mają przedstawiciela ustawowego, oraz w zakresie, w jakim odnoszą się do opiekunów faktycznych tych osób i do organów administracji państwowej stopnia podstawowego, zobowiązanych przez organ rentowy do wystąpienia do sądu o ustanowienie opiekuna lub kuratora dla osoby uprawnionej do renty, są niezgodne z art. 30 i art. 31 w związku z art. 2 oraz art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie są niezgodne z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Jednakże dotychczas Rzecznik Praw Obywatelskich nie otrzymał odpowiedzi w tej sprawie. W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą do Pani Minister o spowodowanie przyspieszenia prac związanych z przedstawieniem Rzecznikowi oczekiwanych informacji.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa 21 kwietnia 2008 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Jolanta Fedak

DPS-I-0712-5-1656-AP/08

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na pismo z dnia 11 kwietnia 2008 r. znak RPO-414315-III/02/JA dotyczące wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 listopada 2007 r. sygn. akt U 8/05 (Dz.U. Nr 211, poz. 1548) w sprawie niezgodności z Konstytucją § 43 ust. 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń wyjaśniam, iż stosowne zmiany są obecnie w trakcie prac roboczych w Ministerstwie.

Kwestia wypłat renty socjalnej z powodu niepełnosprawności umysłowej osobom pełnoletnim, które nie mogą kierować swoim postępowaniem, a nie zostały ubezwłasnowolnione przez sąd i nie mają w związku z tym przedstawiciela ustawowego, wymaga dogłębnego rozważenia pod kątem konieczności wypracowania rozwiązań, które by w jak najlepszy sposób zabezpieczały prawa osób pobierających rentę socjalną.

Wydaje się, ze prawa osób niezdolnych do podejmowania decyzji dotyczących swojej osoby - upośledzonych, chorych psychicznie - najlepiej mogą reprezentować ich rodzice lub inne osoby bliskie, które ich wychowywały. W razie braku osób bliskich, uzasadnione jest zabezpieczenie praw osób z niepełnosprawnością umysłową poprzez ustanowienie opiekuna prawnego przez sąd. Należy pamiętać, że wielu rentobiorców socjalnych przebywa w domach pomocy społecznej, za które ponoszą odpłatność w wysokości 70 % swojego dochodu - renty socjalnej. Pozostałą kwotą renty osoby te mogą dysponować, jednak ze względu na stan zdrowia skutkujący brakiem rozeznania w konsekwencjach podejmowanych decyzji, istnieje ryzyko, że środki te nie będą spożytkowane właściwe, na potrzeby tych osób.

Z tego względu rozważa się nowelizację ustawy o rencie socjalnej, która umożliwiłaby odpowiednie zastosowanie przepisów dotyczących wypłat rent rodzinnych. Renta socjalna byłaby więc wypłacana osobie, która sprawowała opiekę nad wnioskodawcą przed osiągnięciem pełnoletniości. Planuje się, że nowelizacja ta będzie dokonana w ustawie o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz o zmianie innych ustaw.

Jednocześnie wyjaśniam, że nowelizacja zakwestionowanego przez Trybunał Konstytucyjny rozporządzenia nie jest możliwa, gdyż rozporządzenie to stosowane jest do wypłaty renty socjalnej

na zasadzie odesłania do art. 137 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a dodatkowo jest utrzymane w mocy jedynie przejściowo, do czasu wydania nowych aktów wykonawczych do wskazanej ustawy.

Projekt nowelizacji zostanie przedstawiony Panu Rzecznikowi z chwilą przekazania projektu do uzgodnień międzyresortowych. Będę wdzięczna za ewentualne sugestie i uwagi Pana Rzecznika.

Jednocześnie przepraszam za późny termin udzielenia odpowiedzi - wynikał on z konieczności przeanalizowania możliwych rozwiązań i wybrania tego z nich, który w najlepszy sposób chroniłby osoby z niepełnosprawnością umysłową.

MINISTER

Jolanta Fedak

Warszawa, 27/03/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-583433-III/08/JJ/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Na stronach internetowych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej został zamieszczony projekt ustawy o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (projekt z 11 lutego 2008 r.).

Projekt ten zawiera w zasadzie dwie propozycje zmian przepisów ustawowych. Pierwsza dotyczy nowego systemu naliczania rent z tytułu niezdolności do pracy dla osób urodzonych po 1948 r., bazującego na powiązaniu wysokości tych świadczeń z wysokością odprowadzanych składek. Druga zmiana dotyczy zniesienia osobom pobierającym rentę z tytułu niezdolności do pracy dotychczas obowiązujących ograniczeń z powodu osiągania przychodów z pracy zarobkowej, bez względu na ich wysokość.

Z uzasadnienia projektu wynika, że obowiązujące ograniczenia negatywnie wpływają na możliwość podejmowania zatrudniania przez osoby otrzymujące renty, co przyczynia się do bardzo niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Zniesienie tych ograniczeń służyć ma zatem poprawie sytuacji w tym obszarze. Ponadto zdaniem projektodawców osoby te nie powinny mieć ograniczanych możliwości zarobkowych także z tego względu, że emerytura obliczona według nowych zasad jest tym wyższa im wyższe przychody stanowiły podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie emerytalne. Umożliwienie pobierania renty bez względu na wysokość przychodów z pracy powinno też przyczynić się do zmniejszenia tzw. szarej strefy.

W wyniku proponowanej zmiany art. 103 i 104 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, renta z tytułu całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy byłaby wypłacana bez względu na wysokość przychodów z pracy zarobkowej (art. 1 pkt 4 i 5 projektu). Zmiana tych przepisów spowodowałaby, że bez względu na wysokość zarobków w pełnej wysokości byłyby wypłacane także renty z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową. Konsekwencją zniesienia zasad zmniejszania i zawieszania wypłaty rent z tytułu niezdolności do pracy z FUS jest wprowadzenie analogicznych zmian do ustawy o zaopatrzeniu

emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy tzw. służb mundurowych (art. 2 i 3 projektu ustawy).

Niestety w projekcie ustawy nie przewidziano zmian przepisów ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.). W świetle art. 10 ust. 6 tej ustawy prawo do renty socjalnej zawiesza się za miesiąc, w którym zostały osiągnięte przychody w łącznej kwocie wyższej niż 30% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego do celów emerytalnych.

Jak wynika z uzasadnienia projektu nowe rozwiązania dotyczące możliwości zarobkowych rencistów są ukierunkowane na wzmocnienie działań na rzecz osób niepełnosprawnych i ich integracji ze społeczeństwem, ponieważ przyczynią się do ułatwienia dostępu do różnych form rehabilitacji przewidzianych w przepisach określających zasady zatrudniania, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. Ponadto zniesienie uzależnienia prawa do wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy od wysokości przychodu z pracy zarobkowej ma też na celu zbliżenie rozwiązań systemowych funkcjonujących w polskim prawie do standardów europejskich, w szczególności wyraża dążenie do spełnienia minimalnych norm zabezpieczenia społecznego określonych w Konwencji Nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego, przyjętej w Genewie dnia 28 czerwca 1952 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 93, poz. 775).

Uprzejmie informuję Panią Minister, że do Rzecznika kierowane są skargi wskazujące na nierówne traktowanie osób niepełnosprawnych. Po wprowadzeniu projektowanej regulacji prawnej w życie w lepszej sytuacji znajdą się takie osoby niepełnosprawne, które nabyły uprawnienie do renty z tytułu niezdolności do pracy, w gorszej zaś osoby niepełnosprawne pobierające rentę socjalną. W ocenie Rzecznika zaopatrzeniowy charakter renty socjalnej, odróżniający to świadczenie od wypłacanej z systemu ubezpieczenia społecznego renty z tytułu niezdolności do pracy, nie stanowi dostatecznego uzasadnienia dla takiego zróżnicowania sytuacji prawnej osób niepełnosprawnych.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), uprzejmie proszę Panią Minister o przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 15 kwietnia 2008r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak

DUS-07-169-MJ/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W związku z pismem z dnia 27 marca br., znak: RPO-583433-III/08/JJ/LN, uprzejmie informuję, że do projektowanej ustawy *o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw,* zostały wprowadzone zmiany uwzględniające Pana stanowisko o konieczności kompleksowego uregulowania kwestii wypłacania świadczeń rentowych osobom niepełnosprawnym, osiągającym przychody z pracy zarobkowej.

Podzielam Pana opinię, że zmiana ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) w zakresie dotyczącym uniezależnienia wypłacania renty z tytułu niezdolności do pracy od wysokości osiąganych przychodów, wymusza również nowelizację ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268, ze zm.). Zgadzam się z poglądem, że istnieje potrzeba ujednolicenia przepisów regulujących kwestie wypłaty świadczeń rentowych, w celu zrównania praw osób pobierających rentę socjalną z osobami uprawnionymi do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Uprzejmie informuję, że projektowaną ustawę uzupełniono o propozycję nowelizacji ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.), polegającą na uchyleniu przepisów uzależniających wypłatę renty socjalnej od wysokości przychodów z pracy.

Zmiana przepisów umożliwiająca osobom uprawnionym do renty socjalnej uzyskiwanie dodatkowego źródła utrzymania bez obawy, że ze względu na wysokość zarobków wypłata renty socjalnej może ulec zawieszeniu lub zmniejszeniu, jest wprowadzana przede wszystkim z myślą o ludziach młodych, którzy z racji swojego wieku, nie posiadając dostatecznego doświadczenia zawodowego, mają znacznie utrudnione wejście na rynek pracy jak również problemy z utrzymaniem stałego i pewnego źródła dochodów. Renta socjalna gwarantuje ciągły dochód, na którego utratę decyduje się niewiele osób. Ze statystyk Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wynika, że to właśnie młode osoby niepełnosprawne (w wieku do 29 lat) stanowią najliczniejszą wiekowo grupę pobierającą rentę socjalną (ok. 124 tys.).

Mając na uwadze Pana opinię, że wprowadzanie nowych regulacji nie może powodować nierównego traktowania osób niepełnosprawnych, jak również postulaty, jakie w tej sprawie wpłynęły do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, uznałam za wskazane uzupełnienie projektowanej ustawy o propozycję, aby również renta rodzinna przysługująca osobie niezdolnej do

pracy była wypłacana bez względu na wysokość zarobków. Osoba niezdolna do pracy pobierająca rentę rodzinną, powinna być motywowana do pracy na takich samych zasadach i z tych samych powodów co osoba pobierająca rentę z tytułu niezdolności do pracy.

Należy nadmienić, że także obecna polityka Unii Europejskiej wobec osób niepełnosprawnych wskazuje na potrzebę wspierania zatrudnienia osób niepełnosprawnych przynoszącego zarówno indywidualne, jak też ogólnospołeczne korzyści. Popierane są zmiany w podejściu do osób niepełnosprawnych i zmiana wcześniej stosowanego medycznego modelu niepełnosprawności, skupionego na ograniczeniach, które należy kompensować - na model społeczny, uwzględniający potrzebę poszanowania różnic i takiego kształtowania procesów społecznych i ekonomicznych, które prowadzą do pełnej integracji społecznej osób niepełnosprawnych. Praca stanowi istotny element integracji społecznej.

Do podjęcia działań na rzecz osób niepełnosprawnych zachęca Rada Europy w przyjętym przez Komitet Ministrów w dniu 5 kwietnia 2006 roku Zaleceniu Rec(2006)5 dla państw członkowskich w sprawie *Planu Działania Rady Europy na rzecz idei promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie w latach 2006-2015*. Konkretne działania zalecane do realizacji w państwach członkowskich dotyczą m.in. usuwania czynników zniechęcających osoby niepełnosprawne do pracy, zawartych w systemie świadczeń i zachęcanie beneficjentów do pracy, jeśli jest to możliwe.

Nowe podejście do kwestii niepełnosprawności prezentowane w ciągu ostatnich lat przez struktury międzynarodowe, których Polska jest aktywnym członkiem, przesądza zatem o konieczności weryfikacji dotychczasowego systemu wypłat świadczeń rentowych dla osób niepełnosprawnych.

W załączeniu przesyłam Panu projekt ustawy *o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw,* w wersji przekazanej do rozpatrzenia przez Komitet Rady Ministrów. Przedstawione w projektowanej ustawie rozwiązania dotyczące możliwości zarobkowych rencistów są ukierunkowane na wzmocnienie działań na rzecz osób niepełnosprawnych i ich integracji ze społeczeństwem.

MINISTER
/-/Jolanta Fedak

Warszawa, 4.03.2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-630921-III/09/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję Panią Minister, że do Rzecznika wystąpił Rzecznik Praw Dziecka z wnioskiem o podważenie konstytucyjności art. 17 ust. 1 oraz/lub art. 17 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227).

Przepisy te odrębnie regulują zasady ustalania podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy dla określonych kategorii osób, a mianowicie takich, które nie ukończyły 30 lat życia przed powstaniem niezdolności do pracy i z tej racji nie mają dostatecznie długiego okresu ubezpieczenia (art. 17 ust. 1) oraz osób, które stały się niezdolne do pracy w wieku powyżej 30 roku życia, lecz nie przebyły 10 lat w ubezpieczeniu z powodu pełnienia zastępczej służby wojskowej, odbywania czynnej służby wojskowej albo korzystania z urlopu wychowawczego (art. 17 ust.3). W stosunku do wyżej wymienionych kategorii osób ustalenie podstawy wymiaru renty następuje z uwzględnieniem okresu faktycznego podlegania ubezpieczeniu (pomija się zatem lata puste). W tej grupie nie zostały jednak wymienione osoby, które ukończyły 30 lat życia, lecz nie pozostawały w ubezpieczeniu 10 lat wyłącznie z powodu odbywania nauki w szkole wyższej.

Problem ten został dostrzeżony przez Rzecznika już w 2002 r. w związku z regulacją dotyczącą ustalania podstawy wymiaru kapitału początkowego. Podjęcie tego problemu doprowadziło jednak tylko do modyfikacji zasad ustalania kapitału początkowego poprzez dodanie do art. 174 nowego ustępu 3 a przez art. 1 pkt 42 lit. b ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 121, poz. 1264).

W przekonaniu Rzecznika Praw Obywatelskich zawarta w art. 17 ust. 3 ustawy obecna regulacja katalogu przyczyn uzasadniających ustalanie podstawy
wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy jest krzywdząca dla osób, które z racji wieku (powyżej 30 roku życia) oraz z powodu nauki w szkole wyższej nie mają długiego okresu pracy i ubezpieczenia (10 lat).

Wydaje się, że w przypadku osób, które nie legitymują się wymaganym stażem ubezpieczenia wyłącznie z powodu odbywania nauki w szkole wyższej, sposób ustalania podstawy wymiaru renty powinien być tożsamy ze sposobem ustalania podstawy wymiaru kapitału początkowego.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o przedstawienie stanowiska w podniesionej kwestii.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywtelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 24 marca 2010 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak

DUS-071-7-MJ/10

dot. RPO- 630921-III/09//LN

Pan
Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W związku z Pana wystąpieniem z dnia 4 marca br., uprzejmie informuję, że nie podzielam opinii, że należy ujednolicić zasady ustalania podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy oraz kapitału początkowego, określone przepisami ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227). Uważam, że tylko w odniesieniu do kapitału początkowego właściwe było wprowadzenie przepisu, umożliwiającego obliczanie podstawy wymiaru z faktycznego okresu podlegania ubezpieczeniu w sytuacji, gdy osoba uprawniona nie ma 10 lat ubezpieczenia społecznego wyłącznie dlatego, że studiowała w szkole wyższej.

Kapitał początkowy jest jednym ze składników podstawy obliczenia emerytury według zreformowanych zasad. Ustalany jest dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r.. które przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywały zatrudnienie lub inną działalność zarobkową, objętą ubezpieczeniem społecznym. Ustala się go na dzień 1 stycznia 1999 r., ponieważ ma odzwierciedlać staż ubezpieczeniowy przed dniem wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Do obliczenia kapitału początkowego stosuje się tzw. stare zasady wymiaru emerytury, dlatego podstawą jego wymiaru jest przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne z co najmniej 10 lat, przypadających przed 1999 r.

Dzień, na który ustala się kapitał początkowy jest z punktu widzenia ubezpieczonych datą przypadkową, na którą nie mieli żadnego wpływu. Wiele osób. dla których ustala się ten kapitał ma z przyczyn obiektywnych krótki okres ubezpieczenia przed 1998 r.. który nie pozwala na ustalenie podstawy wymiaru z 10 lat ubezpieczenia. Mając to na uwadze przewidziano sytuacje, w których podstawa wymiaru kapitału początkowego może być ustalona z faktycznego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu.

Początkowo, taką możliwość przewidziano dla tego samego kręgu osób, który podlega szczególnej ochronie przy ustalaniu podstawy wymiaru renty z tytułu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy. Takie prawo miały więc jedynie osoby, które na dzień 1 stycznia 1999 r. nie miały co najmniej 10-letniego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu z racji młodego wieku, pełnienia służby wojskowej lub przebywania na urlopie wychowawczym. Następnie -

kierując się również Pana opinią w tej sprawie - prawo to rozszerzono również na osoby, które nie mogą przedłożyć do ustalenia podstawy wymiaru kapitału początkowego wysokości zarobków z 10 kolejnych lat, wyłącznie z powodu nauki w szkole wyższej.

Ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 121, poz. 1264) dodano zatem przepis, że jeżeli dla ubezpieczonego urodzonego przed dniem 31 grudnia 1968 r. nie można ustalić podstawy wymiaru kapitału początkowego w myśl art. 15 ust. 1 z powodu nauki w szkole wyższej, o której mowa w art. 7 pkt 9, to należy stosować odpowiednio przepis art. 17 ust. 1, który zezwala na ustalenie podstawy wymiaru z faktycznego okresu ubezpieczenia (art. 174 ust. 3a).

Nadmieniam, że ustawą tą równocześnie wprowadzono przepis, że przy ustalaniu kapitału początkowego, okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (okresy urlopu wychowawczego, niewykonywania pracy z powodu opieki nad dzieckiem w wieku do lat 4), uwzględnia się w pełnym wymiarze, przypadającym przed 1999 r. Nie stosuje się więc zasady, obowiązującej przy ustalaniu emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy, że okresy te mogą być uwzględnione w rozmiarze nie większym niż jedna trzecia udowodnionego okresu składkowego. Z natury rzeczy decyzje o urodzeniu dziecka i przerwaniu pracy w związku z koniecznością sprawowania nad nim opieki podejmowane są bowiem przez kobiety młode, dopiero rozpoczynające aktywność zawodową.

Data wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS, będąca jednocześnie dniem ustalenia kapitału początkowego, nie dawała żadnych możliwości uzupełnienia brakującego okresu ubezpieczenia, a tym bardziej zmiany wcześniej podjętych decyzji życiowych. Kapitał początkowy nie jest rodzajem świadczenia, które - tak jak np. renta z tytułu niezdolności do pracy - może być przeliczone w przypadku kontynuowania pracy zarobkowej.

Dlatego jak najbardziej właściwe było wprowadzenie zmiany zasad uwzględniania urlopu wychowawczego, jak też uznanie nauki w szkole wyższej, jako swego rodzaju usprawiedliwienia dla późniejszego rozpoczęcia aktywności zawodowej, uzasadniającego ustalenie podstawy wymiaru kapitału początkowego z faktycznego, krótszego niż 10 lal okresu ubezpieczenia.

Nie znajduję natomiast argumentów przemawiających za tym, że okolicznością uzasadniającą obliczenie podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy z faktycznego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznego, powinna być - poza sytuacjami wymienionymi w art. 17 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - również nauka w szkole wyższej.

Sytuacji studenta nie można bowiem porównywać z sytuacją osoby powołanej do wojska lub przerywającej pracę w związku z koniecznością opieki nad małym dzieckiem, a tym bardziej z sytuacją osoby, która stała się niezdolna do pracy przed 30 rokiem życia. Należy też mieć na uwadze, że podjęcie nauki w szkole wyższej nie wymaga rezygnacji z pracy zarobkowej. Studenci mają też od dnia 1 stycznia 1999 r. możliwość przystąpienia do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, nawet jeśli nie wykonują działalności zarobkowej podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia.

Wobec powyższego nie podzielam opinii, że zasada wyrażona w art. 174 ust. 3a ustawy o emeryturach i rentach z FUS powinna być stosowana również w przypadku ustalania podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy. Poszerzenie kręgu osób, które według obecnie obowiązującego stanu prawnego mogą mieć podstawę wymiaru renty ustaloną z faktycznego okresu ubezpieczenia, nie byłoby właściwe również ze względu na planowaną zmianę zasad wymiaru rent z tytułu niezdolności do pracy dla osób urodzonych po 1948 r., objętych zreformowanym system emerytalnym.

Minister
/-/ Jolanta Fedak

5.3.Dostęp do świadczeń z budżetu państwa

Warszawa, 23 stycznia 2007 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-543548-I/96/PK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Elżbieta Bojanowska
Dyrektor Departamentu Sportu Osób
Niepełnosprawnych Ministerstwo Sportu
ul. Senatorska 14
00-921 Warszawa

Uprzejmie informuję, iż do Rzecznika Praw Obywatelskich zwracają się byli reprezentanci Polski na igrzyskach paraolimpijskich sprzed 1992 r. z prośbą o podjęcie interwencji w związku z wyłączeniem tej grupy sportowców z kręgu beneficjentów świadczenia przewidzianego nowelizacją ustawy o kulturze fizycznej (Dz. U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889 ze zm.) z dnia 18 października 2006 r., dzięki której niepełnosprawni sportowcy będą mogli otrzymywać świadczenia pieniężne z budżetu państwa, podobne do tych, jakie otrzymuje pełnosprawni sportowcy.

W wyniku wspomnianej nowelizacji dokonano podziału historii igrzysk paraolimpijskich na dwa okresy, w których tylko w tym drugim, tj. od 1992 - po uzyskaniu przez paraolimpijczyka co najmniej jednego medalu oraz spełnieniu dodatkowych przesłanek określonych w ww. ustawie i rozporządzeniu z dnia 29 grudnia 2005 r. w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej osób niepełnosprawnych i kadry paraolimpijskiej (Dz. U. z 2006 r. Nr 5, poz. 32), istnieje podstawa do ubiegania się o świadczenie pieniężne.

Warto zaznaczyć, iż zasada równości, znajdująca swoje odzwierciedlenie w Konstytucji RP w art. 32 polega na tym, że wszystkie podmioty prawa (adresaci norm prawnych), charakteryzujący się daną cechą istotną (relewantną) w równym stopniu, mają być traktowani równo. Otrzymywana przez Rzecznika korespondencja wskazuje, iż charakter igrzysk olimpijskich przed i po roku 1992 również w pewnych przypadkach wykazywał znaczne podobieństwo. Może rodzić się zatem pytanie, czy zastosowanie kryterium różnicującego w postaci cezury roku 1992 w sposób bezwzględny wobec wszystkich podmiotów uzasadnia odmienne ich potraktowanie.

Mając na względzie powyższe, z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), uprzejmie proszę o rozważenie możliwości wyjścia naprzeciw oczekiwaniom rzeczonej grupy paraolimpijczyków oraz wyjaśnienie przesłanek zastosowania ww. kryterium różnicującego. Będę zobowiązany za poinformowanie mnie, jakie kroki mogą być ewentualnie podjęte dla rozwiązania sygnalizowanej kwestii.

p.o. DYREKTORA ZESPOŁU
/-/ Mirosław Wróblewski

Warszawa, 2007.01. 05

MINISTERSTWO SPORTU
Departament Sportu Osób Niepełnosprawnych

DSON-453/168/07/DR

Pan
Mirosław Wróblewski
p.o. Dyrektora Zespołu
Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Dyrektorze !

W odpowiedzi na pismo nr RPO-543548-I/06/PK z dnia 23.01.2007 r. dotyczące świadczeń z budżetu państwa dla zawodników niepełnosprawnych - medalistów igrzysk paraolimpijskich, uprzejmie informują, co następuje.

Wprowadzenie „świadczeń" dla medalistów igrzysk paraolimpijskich obejmowały dwa projekty ustaw: ustawa o zmianie ustawy o sporcie kwalifikowanym oraz niektórych innych ustaw (projekt rządowy) oraz projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (projekt poselski).

Projekt poselski uaktualniony i doprecyzowany został na Sejmowych Komisjach Kultury Fizycznej i Sportu i Podkomisjach Sejmowych z udziałem przedstawicieli organizacji sportowych niepełnosprawnych i wybranych niezależnych ekspertów.

I właśnie ten projekt trafił pod obrady Sejmu. Rozszerzył on m.in. zakres świadczeniobiorców o medalistów igrzysk olimpijskich głuchych, a także doprecyzował datę pierwszych oficjalnych igrzysk paraolimpijskich na rok 1992. Wynikało to m.in. z historii sportu osób niepełnosprawnych.

Historia zawodów organizowanych dla osób niepełnosprawnych datuje się od 1960 roku. Zawody organizowane w latach 1960-1988 nosiły różne nazwy, dotyczyły np. tylko jednej grupy niepełnosprawności, czy też zawodnicy startowali często przy niepełnej obsadzie (czasami 2 lub 3 osoby).

Zinstytucjonalizowanie ruchu paraolimpijskiego rozpoczęło się od 1989 r., tj. od powstania Międzynarodowego Komitetu Paraolimpijskiego /IPC/, koordynującego wszystkie sprawy związane z igrzyskami paraolimpijskimi. Nadano igrzyskom oficjalną nazwę „Igrzyska Paraolimpijskie". Wtedy też zawarto porozumienie z Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim w sprawie organizowania igrzysk w ciągu dwóch tygodni po igrzyskach olimpijskich w danym kraju i na tych samych obiektach sportowych. Umowa ta realizowana jest od Zimowych Igrzysk Paraolimpijskich Albertville '1992. Po powstaniu Międzynarodowego Komitetu Paraolimpijskiego: - zmieniono regulaminy,

- wprowadzono listy rankingowe, systemy kwalifikacyjne do igrzysk,
- ustalono zasady uczestnictwa w igrzyskach, których warunkiem startu jest m.in. uzyskanie pewnych minimum kwalifikacyjnych w poszczególnych dyscyplinach sportu.

Biorąc powyższe pod uwagę, projektodawcy ustawy z dnia 8 września 2006 r. o zmianie ustawy o kulturze fizycznej (Dz. U. z dnia 21 listopada 2006 r.) uwzględnili właśnie te kwestie dot. medalistów igrzysk paraolimpijskich od 1992 r.

Jednocześnie zapewniam, że sprawy osób niepełnosprawnych traktowane są przez nas z wielką troską i życzliwością. Rozwój sportu osób niepełnosprawnych jest jednym z priorytetowych zadań Ministerstwa Sportu.

Z poważaniem

DYREKTOR
Departamentu Sportu Osób Niepełnosprawnych
/-/ Elżbieta Bojanowska

Warszawa, dn. 27 lipca 2007 r.

RZECZPOSPOLITAPOLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-543548-/06/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Komunikat Rzecznika Praw Obywatelskich

W dniu 27 lipca 2007 r. Rzecznik Praw Obywatelskich, Pan dr Janusz Kochanowski spotkał się z Minister Sportu, Panią Elżbietą Jakubiak w sprawie wyłączenia z kręgu beneficjentów świadczeń pieniężnych przyznanych z budżetu państwa byłych reprezentantów Polski uczestniczących w igrzyskach paraolimpijskich przed 1992 rokiem. Pani Minister pozytywnie odniosła się do propozycji Rzecznika Praw Obywatelskich zmiany przedmiotowego uregulowania.

W wyniku nowelizacji ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. *o kulturze fizycznej* (t.j. Dz.U. z 2001 r. nr 81, poz. 889 ze zm.) ustawą z dnia 8 września 2006 r. (Dz. U. nr 208, poz. 1531) niepełnosprawni sportowcy uprawnieni są do odpowiednich świadczeń z tytułu udziału w zawodach tej rangi. Wobec dokonanego podziału historii igrzysk paraolimpijskich na dwa okresy, tylko w drugim, tj. od 1992 r. - po uzyskaniu przez paraolimpijczyka co najmniej jednego medalu oraz spełnieniu dodatkowych przesłanek określonych w w/w ustawie i rozporządzeniu z dnia 29 grudnia 2005 r. *w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej osób niepełnosprawnych i kadry paraolimpijskiej* (Dz. U. z 2006 r. nr 5, poz. 32) - istnieje podstawa do ubiegania się o świadczenie. Igrzyska paraolimpijskie w pierwszym okresie uznano bowiem za nie wyczerpujące kryterium konkurencyjności.

Rzecznik otrzymał skargi od sportowców uczestniczących w paraolimpiadach przed 1992 r. W świetle konstytucyjnej zasady równego traktowania (art. 32 Konstytucji RP) przyjęta regulacja nie jest - w opinii Rzecznika - usprawiedliwiona.

Należy zwrócić uwagę, że Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie art. 23 b ustawy *o kulturze fizycznej* w zakresie, w jakim pomija sportowców niepełnosprawnych, zdobywców medali na igrzyskach paraolimpijskich sprzed 1992 r. z art. 2 i art. 32 ust.1 Konstytucji RP (K 11/07).

W opinii Rzecznika zmiana ustawy mogłaby szybciej usunąć stan nierównego traktowania.

/-/Janusz Kochanowski

Warszawa, dn. 31 października 2007 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-543548-I/06/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax: 0-22 827 64 53

Zespół Prawa Konstytucyjnego
i Międzynarodowego

Pani
Elżbieta Bojanowska
Dyrektor Departamentu
Sportu Osób Niepełnosprawnych
Ministerstwo Sportu i Turystyki
ul. Senatorska 14
00-921 Warszawa

W związku z ustaleniami Ministra Sportu i Turystyki. Pani Elżbiety Jakubiak oraz Rzecznika Praw Obywatelskich, Pana dr Janusza Kochanowskiego, podjętymi na spotkaniu w dniu 27 lipca 2007 r., dotyczących sprawy świadczeń z budżetu państwa przeznaczonych dla zawodników niepełnosprawnych - medalistów igrzysk paraolimpijskich oraz mając na uwadze wcześniejszą korespondencję, przesyłam uprzejmie dodatkowe wyjaśnienia dla poparcia prezentowanej już argumentacji, z nadzieją, iż przyczynią się one do niezwłocznej realizacji zmiany - w oczekiwanym zakresie - obecnie obowiązujących przepisów.

Wypada przypomnieć, że w wyniku nowelizacji ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. *o kulturze fizycznej* (t.j. Dz.U. z 2001 r. nr 81. poz. 889 ze zm.) ustawą z dnia 8 września 2006 r. (Dz. U. nr 208. poz. 1531) niepełnosprawni sportowcy uprawnieni są do odpowiednich świadczeń z tytułu udziału w igrzyskach paraolimpijskich. Wobec dokonanego podziału historii igrzysk paraolimpijskich na dwa okresy, udział w zawodach tylko w drugim okresie, tj. od 1992 r. - po uzyskaniu przez paraolimpijczyka co najmniej jednego medalu oraz spełnieniu dodatkowych przesłanek określonych w w/w ustawie o rozporządzeniu z dnia 29 grudnia 2005 r. *w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej osób niepełnosprawnych i kadry paraolimpijskiej* (Dz. U. z 2006 r. nr 5, poz. 32) - daje podstawę do ubiegania się oświadczenie. Igrzyska paraolimpijskie w pierwszym okresie uznano bowiem za nie wyczerpujące kryterium konkurencyjności.

Rzecznik Praw Obywatelskich podjął niniejszą sprawę w związku z otrzymywanymi skargami od osób. które zostały w konsekwencji przyjęcia w/w regulacji wyłączone z kręgu osób

uprawnionych do świadczeń, przedstawiając ją - zgodnie z właściwością rzeczoną -Ministerstwu Sportu.

Rzecznik Praw Obywatelskich zwróci! się także do Międzynarodowego Komitetu Paraolimpijskiego z prośbą o zajęcie stanowiska w kwestii, czy w istocie w stosunku do igrzysk paraolimpijskich odbywających się przed 1992 rokiem nie był wypełniony warunek konkurencyjności. Przesyłam uprzejmie w załączeniu uzyskaną opinię, z prośbą o rozważenie podanych w niej informacji dotyczących przesłanek przyjętych w toku procesu legislacyjnego nad wspomnianą nowelizacją ustawy *o kulturze fizycznej*.

W świetle dotychczasowych ustaleń wydaje się nie pozostawiać wątpliwości, że charakter igrzysk paraolimpijskich zarówno przed, jak i po 1992 r. wykazuje wiele cech wspólnych. przesądzających o występowaniu cechy relewantnej u zainteresowanych podmiotów, co winno skutkować ich równym traktowaniem przez prawodawcę. Obecnie obowiązujące przepisy wydają się naruszać zasadę wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP. Należy zaznaczyć, że prezentowany pogląd nie jest odosobniony, o czym świadczy wniosek Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie art. 23b ustawy o *kulturze fizycznej* w zakresie, w jakim pomija sportowców niepełnosprawnych, zdobywców medali na igrzyskach paraolimpijskich sprzed 1992 r. z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji (K 11/07).

Mam nadzieję, iż sprawa zostanie zakończona zgodnie z oczekiwaniami skarżących, o co Rzecznik Praw Obywatelskich będzie nadal zabiegał. Uprzejmie proszę o bieżące informowanie o postępach prac w przedmiotowej kwestii.

Zał. 4

Dyrektor Zespołu
/-/ Mirosław Wróblewski

Warszawa, 31/01/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-543548-I/06/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Mirosław Drzewiecki
Minister Sportu i Turystyki
Ministerstwo Sportu i Turystyki
ul. Senatorska 14
00-921 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Uprzejmie informuję, iż do Rzecznika Praw Obywatelskich nadal zwracają się byli reprezentanci Polski na igrzyskach paraolimpijskich sprzed 1992 r. z prośbą o interwencję w związku z wyłączeniem tej grupy sportowców z kręgu beneficjentów świadczenia, o którym mowa w art. 23 b ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. *o kulturze fizycznej* (Dz. U. z 2001 r. nr 81, poz. 889 ze zm.), dodanym przez ustawę z dnia 8 września 2006 r. (Dz.U. nr 208, poz. 1531). Wobec powyższego, pozwalam sobie ponownie zwrócić uwagę na niniejszą sprawę. Liczę, że dzięki zainteresowaniu Pana Ministra możliwe będzie uwzględnienie wniosków obywateli w tym zakresie.

Zgodnie z treścią przepisów powołanego artykułu do świadczenia z budżetu państwa uprawnieni są reprezentanci Polski na zimowych lub letnich igrzyskach paraolimpijskich, którzy:

1) od 1992 r. zdobyli co najmniej jeden medal paraolimpijski,
2) ukończyli 40 rok życia,
3) nie uczestniczą we współzawodnictwie sportowym,
4) mają obywatelstwo polskie,
5) mają stałe miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
6) nie byli karani za przestępstwo popełnione umyślnie.

Wobec dokonanego podziału historii igrzysk paraolimpijskich na dwa okresy, udział w zawodach tylko w drugim okresie, tj. od 1992 r., daje podstawę do ubiegania się o świadczenie. Igrzyska paraolimpijskie w pierwszym okresie uznano bowiem za nie wyczerpujące kryterium konkurencyjności. Informacje, które zostały zawarte w przedstawionym na mój wniosek stanowisku

Międzynarodowego Komitetu Paraolimpijskiego z dnia 12 czerwca 2007 r. mogą jednak stanowić przesłankę uzasadniającą rewizję przyjętych ustaleń.

W świetle wskazanej oraz innych opinii, które uzyskałem w toku prowadzenia sprawy wydaje się nie pozostawiać wątpliwości, że charakter igrzysk paraolimpijskich zarówno przed, jak i po 1992 r. wykazuje wiele cech wspólnych, przesądzających o występowaniu cechy relewantnej u zainteresowanych podmiotów, co winno skutkować ich równym traktowaniem przez prawodawcę. Obecnie obowiązujące przepisy wydają się zatem naruszać zasadę równego traktowania wyrażoną w art. 32 Konstytucji. Należy zaznaczyć, że prezentowany pogląd nie jest odosobniony, o czym świadczy wniosek Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie art. 23 b ustawy *o kulturze fizycznej* w zakresie, w jakim pomija sportowców niepełnosprawnych, zdobywców medali na igrzyskach paraolimpijskich sprzed 1992 r. z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji (sygn. K 11/07).

Jednocześnie uprzejmie informuję, że niniejsza sprawa była przedmiotem spotkania Rzecznika Praw Obywatelskich z Ministrem Sportu w dniu 27 lipca 2007 r. oraz kolejnego wystąpienia z dnia 31 października 2007 r. Nie otrzymałem jednak dotąd informacji, czy resort podjął odpowiednie działania oraz na jakim etapie znajdują się ewentualne prace w tym zakresie.

Wobec powyższego, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r., nr 14, poz. 147 z późn. zm.), uprzejmie proszę Pana Ministra o rozważanie przedmiotowej sprawy i przedstawienie zajętego stanowiska. Ufam, że stan nierównego traktowania zostanie usunięty zanim wydane zostanie orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego. Wcześniejsze wprowadzenie oczekiwanych zmian może przyczynić się do wzrostu tak potrzebnego zaufania do władz państwowych i stanowionego prawa.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 2008-02-29

MINISTER
SPORTU I TURYSTYKI
BG-l-073/831/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W odpowiedzi na wystąpienie z dnia 31 stycznia 2008 r., (sygn. RPO-543548-I/06/MK) w sprawie wyłączenia reprezentantów Polski na zawody rangi igrzysk paraolimpijskich sprzed 1992 r. z kręgu beneficjentów świadczenia, o którym mowa w art. 23 b ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz. U. Nr 226, poz. 1675), uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Zmieniając zapisy ustawy przyznającej świadczenia pieniężne, należy wziąć pod uwagę, że Igrzyska podlegają ciągłej ewolucji a ruch sportowy osób niepełnosprawnych rozwija się w świecie niezwykle dynamicznie. Wzrasta poziom i standardy wyników sportowców niepełnosprawnych. Wzrasta liczba startujących zawodników w igrzyskach, liczba krajów uczestniczących - przybywa dyscyplin i konkurencji. Zostały zmienione i udoskonalone systemy klasyfikacji medycznych, tzn. podział zawodników niepełnosprawnych na grupy niepełnosprawności według rozpoznania lekarskiego i badania medycznego, systemy kwalifikacyjne i zasady uczestnictwa w igrzyskach, których warunkiem startu jest m.in. uzyskanie pewnych minimum kwalifikacyjnych w poszczególnych dyscyplinach sportu.

Po raz pierwszy letnie zawody dla osób niepełnosprawnych rozegrano w 1960 roku, a zimowe w 1976 roku. Tak więc historia światowego ruchu sportowego osób niepełnosprawnych w sportach letnich datuje się od roku 1960, a w sportach zimowych od roku 1976.

Jednakże znaczne zinstytucjonalizowanie tego ruchu rozpoczęło się od 1989 r., tj. od powstania Międzynarodowego Komitetu Paraolimpijskiego (IPC), koordynującego wszystkie sprawy związane z Igrzyskami Paraolimpijskimi. Zawody organizowane do 1988 roku nosiły różne nazwy i dotyczyły m.in. tylko jednej grupy niepełnosprawności, np. w Igrzyskach w Heidelbergu w 1972 roku brali udział wyłącznie sportowcy z grupy paraplegii i polio.

Po powstaniu Międzynarodowego Komitetu Paraolimpijskiego:

- zmienione zostały regulaminy, które zapewniły m.in. pełną obsadę zawodników w rozgrywanej konkurencji,
- wprowadzono systemy kwalifikacyjne do igrzysk, tzn. ustalono zasady uczestnictwa w igrzyskach, których warunkiem startu jest m.in. uzyskanie pewnych minimum

kwalifikacyjnych w poszczególnych dyscyplinach sportu,

- uporządkowano zasady współzawodnictwa sportowego, uniemożliwiające zdobywanie dużej liczby medali przez jednego zawodnika w kilku konkurencjach, często z bardzo nieliczną obsadą (dwie lub trzy osoby),
- uporządkowano przepisy w różnych dyscyplinach sportowych,
- wprowadzono udział wszystkich rodzajów schorzeń (amputacje, porażenia narządu ruchu, porażenia mózgowe, schorzenia narządu wzroku - niewidomi i niedowidzący).

Należy podkreślić, że poza Polską, świadczenia pieniężne wypłacane są tylko w Meksyku. Świadczenia otrzymują paraolimpijczycy po zakończeniu kariery sportowej w wysokości około 1.000,00 USD miesięcznie.

Zgodnie z ustawą z dnia 8 września 2006 r. o zmianie ustawy o kulturze fizycznej (Dz. U. Nr 208, poz. 1531) aktualnie uprawnionych do otrzymywania świadczeń paraolimpijskich jest 30 osób. Skutki finansowe wypłaty świadczeń w 2007 roku wyniosły 790 269,56 zł. Ewentualne skutki finansowe w skali roku przyznania świadczeń wszystkim paraolimpijczykm oraz głuchym olimpijczykom za zdobycie medalu wyniosłyby 6 282 558 zł. Objęłyby one 141 paraolimpijczyków i 74 głuchych olimpijczyków - razem 215 osób. W planie realizacji zadań Ministerstwa Sportu i Turystyki na 2008 rok w dziale 926 - kultura fizyczna i sport, na świadczenia paraolimpijskie zarezerwowane są środki z budżetu państwa w wysokości 921 000 zł.

Wobec powyższego obecnie obowiązujące przepisy nie naruszają zasady równego traktowania wyrażonej w art. 32 Konstytucji.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Ministra Sportu i Turystyki
/-/ Zbigniew Pacelt
Sekretarz Stanu

Warszawa, dnia 31 października 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-543548-I/06/MK

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Komunikat Rzecznika Praw Obywatelskich

W Dzienniku Ustaw RP nr 195 z dnia 31 października 2008 r., pod pozycją 1200 ogłoszona została ustawa z dnia 3 października 2008 r. o zmianie ustawy *o kulturze fizycznej*. Ustawa, która wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2009 r. tworzy podstawy do ubiegania się o świadczenie z budżetu państwa reprezentantom Polski na igrzyskach paraolimpijskich od pierwszego startu polskich zawodników, tj. od 1972 roku. W ten sposób zapewniona zostaje w tym zakresie realizacja konstytucyjnej zasady równego traktowania, o co od dłuższego czasu upominali się paraolimpijczycy, wspierani także przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

W wyniku przeprowadzonej w 2006 roku nowelizacji ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. *o kulturze fizycznej* niepełnosprawni sportowcy zostali uprawnieni do świadczeń z budżetu państwa z tytułu udziału w igrzyskach paraolimpijskich.

Wobec przyjętego przez ustawodawcę podziału historii igrzysk paraolimpijskich na dwa okresy, tylko w drugim, tj. od 1992 r. – po zdobyciu przez paraolimpijczyka co najmniej jednego medalu oraz spełnieniu dodatkowych przesłanek określonych w w/w ustawie i rozporządzeniu z dnia 29 grudnia 2005 r. *w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej osób niepełnosprawnych i kadry paraolimpijskiej* – istniała podstawa do ubiegania się o świadczenie. Igrzyska paraolimpijskie w pierwszym okresie uznano bowiem za nie wyczerpujące kryterium konkurencyjności. Przyjęte rozwiązanie wzbudziło, jak się okazało zasadne, wątpliwości.

Sprawa wykluczenia grupy sportowców z kręgu beneficjentów świadczenia z budżetu państwa została podjęta przez Rzecznika Praw Obywatelskich już w listopadzie 2006 r., na podstawie wniesionej skargi. W toku badania sprawy pozyskałem stanowiska Polskiego Komitetu Paraolimpijskiego, a także Międzynarodowego Komitetu Paraolimpijskiego. Argumenty podniesione przez Międzynarodowy Komitet Paraolimpijski istotnie wzmacniały moje stanowisko co do niezgodności przedmiotowej regulacji z konstytucyjną zasadą równego traktowania (art. 32

Konstytucji); w świetle przytoczonych faktów brak było wystarczających przesłanek do uznania za zasadne przyjętego kryterium zróżnicowania, a w konsekwencji dostępności świadczeń.

Wielokrotnie występowałem do Ministra Sportu, wskazując na potrzebę pilnego podjęcia działań legislacyjnych, jeszcze przed rozpatrzeniem przez Trybunał Konstytucyjny wniosku wniesionego w tej sprawie przez Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Z zadowoleniem przyjąłem więc inicjatywę poselską nowelizacji ustawy *o kulturze fizycznej*, która wychodziła naprzeciw oczekiwaniom paraolimpijczyków. Uznałem jednak, że w tej sprawie istnieje potrzeba stałego monitoringu prac. Burzliwe nierzadko dyskusje na forum właściwych komisji, a później izb Parlamentu doprowadziły do pożądanego rezultatu. Wszyscy reprezentanci Polski na zawodach rangi olimpijskiej, którzy osiągnęli wybitne rezultaty sportowe, otrzymają prawo do ubiegania się o świadczenie, zgodnie z intencją ustawodawcy.

/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 22 lutego 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-632522-X/09/TG
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję Panią Minister, że w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich toczy się postępowanie wyjaśniające w przedmiocie negatywnego rozpatrzenia przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żninie wniosku o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zakupu łóżka pielęgnacyjnego dla osoby niepełnosprawnej ruchowo, złożonego przez opiekuna faktycznego tej osoby.

Dyrektor Centrum poinformował o dokonanych w toku badania sprawy ustaleniach, iż osoba ta dotknięta jest równocześnie niepełnosprawnością intelektualną w związku z mózgowym porażeniem dziecięcym i cechuje ją „brak logicznego kontaktu. Na tej podstawie stwierdzono, że w/w osoba nie jest w stanie świadomie podjąć jakiejkolwiek decyzji, a przy tym podpisać umowy cywilno - prawnej czyli o dofinansowanie". W uzasadnieniu swego stanowiska, powołał się na dyspozycje § 14 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 96 poz. 861 ze zm.) dotyczące katalogu podmiotów uprawnionych do zawarcia umowy o dofinansowanie ze środków PFRON, a także na przesłanki nieważności oświadczenia woli wynikające z art. 82 Kodeksu cywilnego. Wyjaśnił również, że jest w posiadaniu tekstu apelu Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, negatywnie odnoszącego się do uzależnienia pomocy osobom z upośledzeniem intelektualnym od podjęcia działań zmierzających do ubezwłasnowolnienia tych osób, jednakże „nie stanowi on wykładni prawa".

Z punktu widzenia ochrony praw osób niepełnosprawnych należałoby podkreślić na wstępie, że ubezwłasnowolnienie jest poważną ingerencją w prawa podmiotowe jednostki, zaś instytucja ta jest powołana w wyłącznym interesie osoby chorej. Poziom ingerencji prawnej wobec osób niepełnosprawnych winien być przede wszystkim dostosowany do ich potrzeb i umiejętności. Nie może jednakże prowadzić do ubezwłasnowolnienia osoby niepełnosprawnej, gdy możliwe i korzystniejsze są inne formy wsparcia. W żadnym wypadku, użycia tego instrumentu nie może uzasadniać wygoda urzędników, obowiązanych do organizowania i dystrybuowania różnych form pomocy, w tym świadczeń pieniężnych na rzecz niepełnosprawnych.

Pogląd taki podzielił Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 6 listopada 2007r. (U 8/05, OTK z 2007 r. Nr lOA poz. 121) wskazując ponadto, że ubezwłasnowolnienie nie powinno następować automatycznie, z naruszeniem zasady proporcjonalności i indywidualizacji decyzji do konkretnych wypadków i w granicach określonych przepisem art. 31 ust. 3 Konstytucji. W ocenie TK, „ubezwłasnowolnienie może być orzeczone jedynie dla dobra osoby ubezwłasnowolnionej, w sytuacji gdy ma ona wyłączoną możliwość kierowania swym postępowaniem, i - nie może być nadużywane. Choć bowiem instytucja ubezwłasnowolnienia została pomyślna przez ustawodawcę jako forma ochrony prawnej osób niepełnosprawnych intelektualnie, to jednak pełen krzywdzących stereotypów sposób traktowania osób niepełnosprawnych może prowadzić do nadużywania tego narzędzia prawnego z naruszeniem podstawowych standardów ochrony praw osób niepełnosprawnych wynikających także z wiążących Polskę aktów prawa międzynarodowego, m.in. Deklaracji praw osób niepełnosprawnych ogłoszonej przez NZ 1975 r., Konwencji praw dziecka z 1989 r., Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych z 1993 r. Deklaracji madryckiej z marca 2002 r.”

W świetle powyższego, badanie kwestii konieczności czy celowości ubezwłasnowolniania osób o ograniczonej sprawności umysłowej przy ocenie zasadności wniosku o dofinansowanie zadań ze środków PFRON, a także uzależnienie pozytywnego rozpatrzenia takiego wniosku wyłącznie od ubezwłasnowolnienia osoby niepełnosprawnej, budzić musi poważne wątpliwości. Na podstawie art. 15 i art. 16 ust 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się więc do Pani Minister o zajęcie stanowiska wobec przedstawionego problemu. Proszę też Panią Minister o rozważenie zmiany powołanego § 14 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r., poprzez umieszczenie podmiotu „opiekun faktyczny osoby niepełnosprawnej” w katalogu podmiotów uprawnionych do zawierania umów w sprawie dofinansowania zadań ze środków PFRON.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 09.03.2010 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

BON-II-073-6-2-KD/10

Pan
Stanisław Trociuk
Z-ca Rzecznika
Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

Odpowiadając na pismo z dnia 22 lutego br., znak RPO-632522-X/09/TG, uprzejmie wyjaśniam, że pismem z dnia 25 stycznia br., znak BON-II-52350-115-MR/09/10, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych udzieliło wyjaśnień, stanowiących odpowiedź na pismo Pani Marii Zwolenkiewicz, dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żninie, z dnia 25 listopada 2009 r., znak: PCPR.8213-U/38/2009. Jednocześnie informuję, że pismo to nie stanowiło apelu Pełnomocnika Rządu, a jedynie wyjaśnienia spraw, poruszonych w zapytaniu dyrektora PCPR w Żninie. Poniżej przekazuję treść w/w wyjaśnień.

Zgodnie z przepisem art. 79 *ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.),* osoba nie mogąca pisać, łecz mogąca czytać może złożyć oświadczenie woli w formie pisemnej bądź w ten sposób, że uczyni na dokumencie tuszowy odcisk palca, a obok tego odcisku inna osoba wpisze jej imię i nazwisko umieszczając swój podpis, bądź też w ten sposób, że zamiast składającego oświadczenie podpisze się inna osoba, a jej podpis będzie poświadczony przez notariusza lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa z zaznaczeniem, że został złożony na życzenie nie mogącego pisać, lecz mogącego czytać.

Jak wynika z pisma problem dotyczy osoby, z którą nie można nawiązać żadnego kontaktu, nie potrafiącej pisać ani czytać. W takim wypadku wniosek oraz umowę powinien podpisać opiekun prawny tej osoby. Zastosowanie innej formy zawarcia umowy stanowiłoby naruszenie obowiązujących przepisów. W związku z powyższym wobec tej osoby, ze względu na jej dobro, jak również brak innych regulacji prawnych mogących dostatecznie chronić jej interesy, należałoby rozważyć zastosowanie instytucji ubezwłasnowolnienia. Na gruncie obowiązujących przepisów, pomimo faktu, iż ubezwłasnowolnienie może nieść za sobą silny ładunek emocjonalny, najbardziej optymalne, z obiektywnego punktu widzenia, wydaje się zastosowanie tej instytucji, która ma na celu ochronę osoby w tak ciężkim stanie psychofizycznym.

Instytucja ta regulowana jest przepisami kodeksu cywilnego, ma na celu ochronę osób, wobec których jest stosowana - w tym osób, u których nastąpiła długotrwała utrata świadomości. Racjonalność i słuszność zastosowania takiego systemu ochrony danej kategorii osób wynika z faktu, iż przy orzekaniu ubezwłasnowolnienia należy przede wszystkim mieć na względzie interes osoby, której dotyczy postępowanie w tym zakresie. Nie można orzekać ubezwłasnowolnienia z powołaniem się na interes innych osób lub instytucji (orz. SN z dnia 15 maja 1969 r., I CR 132/68, NP. 1970, nr 1, s. 114). Wnoszenie nawet nieuzasadnionych zażaleń samo w sobie nie

może stanowić powodu do ubezwłasnowolnienia. Instytucja ubezwłasnowolnienia nie może być wykorzystana dla ochrony interesów majątkowych innych osób. Ma na celu interes osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, a nie interes innych osób czy urzędów, jak np, zapobieganie tą drogą zabieraniu czasu nietypowymi zachowaniami danej osoby wynikającymi z choroby czy też uprzykrzaniu się osobom trzecim, itp. Trzeba zatem badać nie tylko rodzaj choroby i stopień jej nasilenia, lecz również sytuacje życiowe osoby, o której ubezwłasnowolnienie chodzi, a w szczególności to, skąd czerpie środki na utrzymanie, czy pracuje zarobkowo, jak daje sobie radę w zwykłych sprawach życia codziennego, czy posiada rodzinę mogącą jej zapewnić faktyczną pomoc i opiekę.

Przesłanką każdego ubezwłasnowolnienia musi być nie tylko sama choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy lub inne zaburzenia psychiczne, ale także element celowości, dla której instytucja ubezwłasnowolnienia została ustanowiona. Cel zaś tej instytucji musi zawsze polegać na niesieniu pomocy osobie zainteresowanej w załatwianiu jej spraw osobistych i majątkowych (postanowienie SN z dnia 7 sierpnia 1972 r., II CR 302/72).

Jednocześnie pragnę wyjaśnić, że Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych nie nadzoruje prac powiatowych centrów pomocy rodzinie, i nie może oceniać sposobu ich pracy, w tym sposobu rozpatrywania wniosków.

Należy jednak podkreślić, że w przypadku wniosku osoby, która nie potrafi czytać ani pisać i z którą nic ma żadnego kontaktu, brak podpisu opiekuna prawnego może stanowić brak formalny. Tym samym - o ile brak ten nie zostanie usunięty na wezwanie właściwej jednostki organizacyjnej samorządu terytorialnego w terminie nie dłuższym niż 14 dni od dnia otrzymania wezwania *(§ 12 ust. 4 rozporządzenia w sprawie zadań powiatu (...)* - wniosek może być pozostawiony bez rozpatrzenia. Nie może natomiast być rozpatrzony negatywnie z w/w przyczyny.

Odnosząc się do propozycji zmiany § 14 ust. 1 rozporządzenia w sprawie zadań powiatu uprzejmie wyjaśniam, że nie jest możliwe dokonanie proponowanej zmiany. Określenie „opiekun faktyczny" nie zostało zdefiniowane w żadnych przepisach prawa. Jedyna definicja takiego określenia znajduje się w ustawie z dnia 28 listopada 2003r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2006r., Nr 139 poz. 992 z późn. zm.). Zgodnie z art. 3 pkt 14 w/w ustawy opiekunem faktycznym dziecka jest osoba faktycznie opiekującą się dzieckiem, jeżeli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka.

Definicji lej nie można jednak zastosować w przypadku osoby dorosłej, która ukończyła 18 rok życia. W związku z tym trudno byłoby określić, kto dla danej osoby niepełnosprawnej jest opiekunem faktycznym. Istnieje ryzyko, że przepis taki powodowałby wykorzystywanie osób niepełnosprawnych dla własnych celów opiekuna, natomiast zweryfikowanie informacji o tym, kto jest rzeczywiście opiekunem osoby niepełnosprawnej, jest praktycznie niemożliwa.

Z szacunkiem
Minister
z up. /-/ Jarosław Duda
Sekretarz Stanu

5.4.Prawo wyborcze

Warszawa, dnia 12 marca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-572441-I/08/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Ferdynand Rymarz
Przewodniczący
Państwowej Komisji Wyborczej
ul. Wiejska 10
00-902 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Przewodniczący

Jeszcze przed rozszerzeniem Unii Europejskiej wysokie poparcie Polaków dla członkostwa w tej organizacji korespondowało z dużym zaufaniem i dobrymi ocenami działalności instytucji unijnych. Jednocześnie w ostatnich wyborach do Parlamentu Europejskiego udział wzięła zaledwie jedna piąta uprawnionych do głosowania w naszym kraju. W dniu 7 czerwca br. Polacy będą po raz drugi wybierać swoich przedstawicieli do Parlamentu Europejskiego. Specyfika tych wyborów, przy stosunkowo skromnej wiedzy na temat działalności instytucji unijnych, z pewnością nie przyczyni się do zwiększenia frekwencji wyborczej. Co należy podkreślić, jedną z nierozwiązanych dotąd spraw rzutujących na niską frekwencję w wyborach jest kwestia grupy około 2 milionów obywateli, którym obowiązujące przepisy prawa nie zapewniają wystarczających warunków do udziału w głosowaniu. Istotny procent tej dyskryminowanej grupy stanowią osoby niewidome i niedowidzące.

W obecnym stanie prawnym, głosowanie odbywa się przy pomocy urzędowych kart do głosowania w lokalu obwodowej komisji wyborczej. Wyborca oddając głos, stawia na karcie do głosowania znak „x" obok nazwiska wybranego przez siebie kandydata. Ponadto wymaga się, aby wyborca oddał głos osobiście, bez niczyjego pośrednictwa. Takie rozwiązanie prawne, nie tylko ogranicza, ale faktycznie pozbawia czynnego prawa wyborczego osoby niewidome i niedowidzące.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2004 r. *ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego* (Dz. U. Nr 25, poz. 219 ze zm., dalej: ordynacja do PE), wybory do Parlamentu Europejskiego są wyborami powszechnymi. Oznacza to, że organy władzy publicznej powinny umożliwić oddanie głosu wszystkim obywatelom wyrażającym chęć współdecydowania o losach państwa i narodu, którzy nie zostali pozbawieni tej możliwości prawomocnym wyrokiem sądowym. Nie ulega wątpliwości, że także osobom niewidomym i niedowidzącym należy stworzyć warunki zapewniające możliwość udziału w głosowaniu.

Wydaje się, że nowelizacja prawa wyborczego nie zostanie wprowadzona jeszcze przed zaplanowanymi na 7 czerwca br. wyborami do Parlamentu Europejskiego. W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Przewodniczącego z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości takiego oznakowania kart do głosowania, aby wyborca niewidomy i niedowidzący miał możliwość osobiście i bez pośrednika wziąć udział w głosowaniu. Ponadto będę zobowiązany za udzielenie informacji, w jaki sposób Państwowa Komisja Wyborcza zamierza zapewnić osobom niewidomym i niedowidzącym możliwość oddania głosu w najbliższych wyborach do Parlamentu Europejskiego.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 17 marca 2009 r.

PAŃSTWOWA
KOMISJA WYBORCZA
ZPOW-903-13/09

Pan
Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

Państwowa Komisja Wyborcza, odpowiadając na pismo z dnia 12 marca 2009 r. znak RPO-572441-I/08/AB, informuje o zajętym stanowisku.

Państwowa Komisja Wyborcza pragnie zwrócić uwagę, że przepisy obowiązującego prawa wyborczego nie pozbawiają osób niewidomych i niedowidzących konstytucyjnego prawa do udziału w glosowaniu, a także czynnego prawa wyborczego.

W obecnym stanie prawnym dopuszczalne jest wyłącznie glosowanie osobiste z jednoczesnym zapewnieniem możliwości skorzystania przez osoby niepełnosprawne z pomocy wybranej osoby. Stosownie do art. 69 ustawy z dnia 12 kwietnia 2001 r. -Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2007 r. Nr 190, poz. 1360 oraz Dz. U. z 2008 r. Nr 171, poz. 1056) w związku z art. 109 ustawy z dnia 23 stycznia 2004 r. - Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz. U. Nr 25, poz. 219, z późn. zm.) osobie niepełnosprawnej (w tym także niewidomej), na jej prośbę, może pomagać w głosowaniu członek rodziny, przyjaciel bądź inna osoba znajdująca się w lokalu wyborczym. Pomocy w głosowaniu nie może udzielać jedynie członek komisji ani mąż zaufania.

Państwowa Komisja Wyborcza dostrzega jednocześnie potrzebę wprowadzenia ułatwień w głosowaniu dla osób niewidomych oraz uznaje za niezbędne dokonanie zmian w prawie wyborczym, zmierzających do usprawnienia organizacji głosowania dla tej grupy wyborców. W związku z tym, w dniu 14 lutego 2008 r., przedstawiciele Państwowej Komisji Wyborczej odbyli spotkanie, na którym Fundacja Instytutu Rozwoju Regionalnego zaprezentowała rozwiązania w zakresie inicjatywy zastosowania w lokalach wyborczych szablonów umożliwiających osobiste oddanie głosu na określonego kandydata osobom niewidomym, a także osobom z dysfunkcją kończyn górnych. Jednakże duży rozmiar karty do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego (format A-2 lub B-3), a także specyfika miejsc zapewniających tajność głosowania w lokalach wyborczych, których powierzchnia jest znacznie ograniczona, nie pozwala na zastosowanie takich szablonów. Jednocześnie, w polskim prawie wyborczym brak jest uregulowań i rozwiązań dotyczących sporządzania kart do głosowania Braillem.

W związku z tym, w wyborach do Parlamentu Europejskiego zarządzonych na dzień 7 czerwca 2009 r., brak jest możliwości takiego oznakowania kart do głosowania, aby wyborca

niewidomy i niedowidzący wziął udział w głosowaniu bez pomocy wskazanej przez niego osoby.

Ponadto Państwowa Komisja Wyborcza wyjaśnia, że podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego w każdej gminie wyznaczone będą lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Zgodnie z art. 31 Ordynacji wyborczej do Parlamentu Europejskiego obowiązek zapewnienia takich lokali spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie miasta). Szczegółowe warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal wyborczy, tak aby został dostosowany do potrzeb wyborców niepełnosprawnych oraz liczbę takich lokali w gminie określają przepisy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 81, poz. 888). Praktyka wykazuje, iż w dniu głosowania wiele urzędów gmin organizuje pomoc w dotarciu do lokali wyborczych, dlatego też osoby niewidome i niedowidzące, które mają utrudnione dotarcie do siedzib obwodowych komisji powinny skontaktować się z właściwymi urzędami. Państwowa Komisja Wyborcza pragnie zwrócić uwagę, że w celu powszechnej i należytej realizacji, we wszystkich gminach, zadań związanych z zapewnieniem możliwości uczestnictwa w wyborach każdemu obywatelowi korzystającemu z pełni praw publicznych, zwróciła się w piśmie z dnia 27 stycznia 2009 r. znak ZPOW-903-1/09, podobnie jak czyni to przed każdymi wyborami, z apelem do przewodniczących rad gmin i rad miejskich, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast o szczególne zwrócenie uwagi na stworzenie optymalnych warunków organizacyjno-technicznych na rzecz udziału w głosowaniu osób niepełnosprawnych, które mają nierzadko trudności w realizacji prawa wybierania. Dodatkowo, Państwowa Komisja Wyborcza zaleci przed wyborami rejonowym komisjom wyborczym sprawdzanie w ramach uprawnień inspekcyjnych, czy zapewniono lokale do głosowania przystosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych oraz kontrolowanie jaka jest faktyczna możliwość skorzystania przez osoby niepełnosprawne z głosowania w takich lokalach,

Wiele gmin i miast ma już wypracowane w poprzednich wyborach dobre doświadczenia i rezultaty działań podejmowanych na rzecz wyborców niepełnosprawnych. W związku z powyższym Państwowa Komisja Wyborcza wyraża przekonanie, że także w obecnych wyborach zostaną zapewnione tej grupie wyborców znaczne udogodnienia umożliwiające skorzystanie z prawa głosowania.

Przewodniczący Państwowej
Komisji Wyborczej
/-/ Ferdynand Rymarz

Warszawa, dnia 2 kwietnia 2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-572441-I/07/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Apel Rzecznika Praw Obywatelskich
do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast
przed wyborami do Parlamentu Europejskiego

W dniu 7 czerwca bieżącego roku Polacy będą po raz drugi wybierać swoich przedstawicieli do Parlamentu Europejskiego. Pomimo wysokiego poparcia dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej oraz stosunkowo dużego zaufania do działalności instytucji unijnych, w ostatnich wyborach do Parlamentu Europejskiego udział wzięła zaledwie jedna piąta uprawnionych do głosowania w naszym kraju. Według deklaracji osób nieuczestniczących w wyborach, jednym z powodów ich absencji były różnego rodzaju obiektywne trudności w dotarciu do lokali wyborczych. Problem ten dotyczy w szczególności osób niepełnosprawnych oraz osób w podeszłym wieku.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2004 r. *ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego* (Dz. U. Nr 25, poz. 219 ze zm., dalej: ordynacja do Parlamentu Europejskiego), wybory do Parlamentu Europejskiego są wyborami powszechnymi. Oznacza to, że organy władzy publicznej powinny umożliwić oddanie głosu wszystkim obywatelom wyrażającym chęć współdecydowania o losach państwa i narodu, którzy nie zostali pozbawieni tej możliwości prawomocnym wyrokiem sądowym. Nie ulega wątpliwości, że osobom niepełnosprawnym oraz osobom starszym należy stworzyć odpowiednie warunki zapewniające możliwość udziału w głosowaniu. Wprawdzie osoby niepełnosprawne mogą przy głosowaniu korzystać z pomocy osób trzecich, jednak doświadczenia poprzednich wyborów wskazują, że ze względu na usytuowanie lokali wyborczych osoby niepełnosprawne ze schorzeniami narządów ruchu, osoby niewidome, a także osoby w podeszłym wieku nie zawsze mogły wziąć w nich udział.

Zgodnie z art. 31 ordynacji do Parlamentu Europejskiego, wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek zapewnić w każdej gminie lokale wyborcze odpowiadające warunkom technicznym określonym w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. *w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych* (Dz. U. Nr 81, poz. 888, dalej: rozporządzenie). W myśl § 2 ust. 1 rozporządzenia, szczegółowe wymagania techniczne powinien spełniać jeden lokal wyborczy na 15 000 mieszkańców i nie mniej niż jeden w każdej gminie. Wszystkie pozostałe lokale, zgodnie z art. 30 ust. 2 ordynacji do Parlamentu Europejskiego, powinny być łatwo dostępne dla osób

niepełnosprawnych (bez wskazania szczegółowych parametrów technicznych). Mając powyższe na uwadze wraz ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji rozpoczęliśmy akcję „Dostosowujemy lokale wyborcze". Celem przedsięwzięcia jest przegląd tych lokali, które w ostatnich latach pełniły funkcje siedzib obwodowych komisji wyborczych pod kątem ich dostępności dla osób niepełnosprawnych i osób w podeszłym wieku.

W związku z powyższym apeluję do Szanownych Państwa - wszystkich wójtów, burmistrzów i prezydentów miast - o taki wybór lokali wyborczych, aby umożliwić oddanie głosu wszystkim obywatelom wyrażającym chęć współdecydowania o losach państwa i narodu. Informacja o numerach i granicach obwodów głosowania utworzonych w gminach oraz o siedzibach obwodowych komisji wyborczych powinna zostać podana do wiadomości publicznej do dnia 8 maja 2009 r. Do tego czasu samorządy mogą zdecydować o zmianie dotychczasowej siedziby obwodowej komisji wyborczej (jeśli budynku w najbliższym czasie nie będzie można dostosować do potrzeb osób niepełnosprawnych) i wyborze nowej lokalizacji, w miejscu wyposażonym w odpowiednie podjazdy lub windy. Ponadto apeluję o umożliwienie osobom niepełnosprawnym skorzystania w dniu wyborów z bezpłatnego transportu na terenie gminy, który pozwoli im dotrzeć do lokalu wyborczego.

Doceniając wysiłek tych gmin, które od lat mogą pochwalić się dobrą praktyką w zakresie ułatwiania osobom niepełnosprawnym udziału w głosowaniu, zwracam się z prośbą o poinformowanie mnie o prowadzonych w gminie działaniach. Wszystkie inicjatywy godne naśladowania zostaną wyróżnione i upowszechnione.

Wierzę, że wspólny wysiłek pozwoli zapewnić osobom niepełnosprawnym oraz osobom w podeszłym wieku możliwość wyrażenia opinii, komu powierzyć prawo decydowania o naszej przyszłości w Europie.

/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 13 lipca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-572441-I/07/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 F a x 0-22 827 64 53

Pan Donald Tusk
Prezes Rady Ministrów
al. Ujazdowskie 1/3
00 - 583 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Premierze

Niespełna miesiąc temu Państwowa Komisja Wyborcza ogłosiła wyniki wyborów do Parlamentu Europejskiego oraz podała informację o frekwencji wyborczej na terenie kraju. Zgodnie z tą informacją trzech na czterech Polaków nie wzięło udziału w głosowaniu. Z napływających do mnie skarg wynika, że istotną część tej grupy stanowią osoby, które z przyczyn od siebie niezależnych nie mogły oddać głosu w wyborach. Także złożone w Sądzie Najwyższym protesty wyborcze, zdają się potwierdzać, że rosnące zainteresowanie Polaków udziałem w głosowaniu nie koresponduje z anachronicznym dziś prawem wyborczym. Do dnia 18 czerwca w Sądzie Najwyższym złożono niemal dwukrotnie więcej protestów wyborczych niż w ostatnich wyborach europejskich, a część z zarzutów dotyczy uniemożliwienia osobom niepełnosprawnym, w tym osobom niewidomym i niedowidzącym, udziału w głosowaniu na zasadach przysługujących pozostałym obywatelom naszego kraju. Nie ulega wątpliwości, że takie zaniedbanie może naruszać zasadę powszechności wyborów. Tymczasem, jak stwierdził Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do postanowienia z dnia 25 października 2000 r. (sygn. akt III SW 54/00): *na organach państwa ciąży* (...) *obowiązek zapewnienia możliwości efektywnego korzystania przez obywateli polskich z czynnego prawa wyborczego, o którym mowa w art. 127 ust. 1 Konstytucji RP*.

Prawo do równego udziału w życiu publicznym wszystkich obywateli potwierdzają także wiążące Polskę umowy międzynarodowe, w tym *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, dalej: Pakt). Zgodnie z art. 25 lit. b Paktu każdy obywatel ma prawo i możliwość, bez żadnej dyskryminacji i bez nieuzasadnionych ograniczeń korzystać z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach, przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażanie woli. Także nieobowiązująca do tej pory, ale podpisana przez Polskę *Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych* z dnia 6 grudnia 2006 r. w art. 29 stanowi, że Państwa-Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym ochronę prawa do udziału w tajnym głosowaniu w wyborach i referendach publicznych (...) również poprzez umożliwienie osobom niepełnosprawnym, w razie konieczności, korzystania z urządzeń

pomocniczych i nowych technologii. Oznacza to, że różnicowanie wyborców ze względu na stopień ich sprawności oraz brak wystarczających gwarancji dla Polaków zamieszkałych poza granicami kraju stanowi naruszenie zasady równego udziału wszystkich obywateli w życiu publicznym.

Mając powyższe na uwadze, czuję się w obowiązku poinformować Pana Premiera o istotnym naruszeniu praw wielomilionowej grupy obywateli naszego kraju.

1. Niewystarczające ułatwienia dla niepełnosprawnych wyborców oraz wymóg osobistego stawiennictwa w lokalach obwodowych komisji wyborczych.

W ostatnich latach polskie prawo wyborcze ulegało istotnym zmianom, a podczas prac legislacyjnych wielokrotnie próbowano wprowadzić nowe rozwiązania uwzględniające potrzeby niepełnosprawnych wyborców. Przepisy mające ułatwiać osobom niepełnosprawnym udział w wyborach zawarte są we wszystkich polskich ordynacjach wyborczych oraz w ustawach o referendach ogólnokrajowych i lokalnych. Jednak zakres tych regulacji jest wyjątkowo skromny i niejednolity. Przede wszystkim polskie prawo wyborcze przewiduje obowiązek osobistego stawiennictwa w lokalach komisji wyborczych. Wobec zmieniających się uwarunkowań społecznych, rozwoju polskiej demokracji, masowej ponadgranicznej migracji zarobkowej oraz powiększającej się liczby obywateli chcących świadomie decydować o przyszłości swojego kraju, rozwiązania te są niewystarczające. W corocznych wystąpieniach dotyczących stanu przestrzegania praw i wolności obywatelskich w Polsce oraz w wystąpieniach generalnych wielokrotnie podkreślałem, iż obecne rozwiązania prawne mogą ograniczać czynne prawo wyborcze osób niepełnosprawnych, ale także Polaków zamieszkałych za granicą oraz innych obywateli, którzy z różnych przyczyn nie mogą w dniu wyborów stawić się w lokalu wyborczym. Jak informowałem Pana Premiera pismem z dnia 14 listopada 2008 r. Polska pozostaje obecnie jednym z ostatnich krajów Europy, w którym prawo nadal wymaga, aby bez względu na wszelkie trudności, obywatele osobiście udawali się do lokalu wyborczego. Tymczasem rozwiązania mające na celu ułatwienie osobom niepełnosprawnym udziału w wyborach są standardowym elementem prawa wyborczego w demokratycznych państwach świata. Analiza porównawcza systemów prawa wskazuje, że ułatwienia w wykonywaniu czynnego prawa wyborczego przez osoby niepełnosprawne można podzielić na trzy podstawowe grupy. Po pierwsze w przepisach dotyczących organizacji wyborów formułuje się nakazy dostosowania lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych. W Polsce szczegółowe wymagania dotyczące lokali wyborczych reguluje rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. *w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych* (Dz. U. Nr 81, poz. 888). Rozporządzenie to określa minimalną liczbę lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych - na każde 15 000 mieszkańców gminy powinien przypadać jeden, z tym że co najmniej jeden taki lokal w każdej gminie. Mając na uwadze liczbę niepełnosprawnych wyborców jest to zdecydowanie za mało. Ponadto polskie prawo wyborcze całkowicie pomija kwestię dowozu wyborców niepełnosprawnych do lokali wyborczych. Pomimo braku podstaw prawnych transport taki bywa organizowany przez organy samorządu terytorialnego. Dobrymi doświadczeniami w tym zakresie mogą pochwalić się m.in. Kraków, Trójmiasto, czy Warszawa. W większości gmin zorganizowanie podobnych przedsięwzięć jest jednak znacznie utrudnione -

najczęściej z braku funduszy.

Drugi rodzaj ułatwień dotyczy tzw. alternatywnych form głosowania. Na świecie z powodzeniem wprowadzono np. głosowanie przez pełnomocnika (Belgia, Francja, Łotwa, Hiszpania, Holandia, Szwecja, Wielka Brytania i inne) oraz głosowanie korespondencyjne (Niemcy, Kanada, Irlandia, Litwa, Norwegia, Portugalia i inne). Dynamicznie rozwijającą się techniką głosowania jest także głosowanie elektroniczne (tzw. e-voting). Polskie prawo wyborcze nie przewiduje, o czym była już mowa, innego sposobu głosowania, aniżeli głosowanie osobiste w lokalu wyborczym. Próby wprowadzenia do naszego systemu wyborczego alternatywnych do głosowania w lokalu wyborczym rozwiązań były podejmowane od wczesnych lat 90-tych. Pierwsze propozycje Państwowa Komisja Wyborcza przedstawiła już w roku 1992. Ja, a także moi poprzednicy na urzędzie Rzecznika Praw Obywatelskich występowaliśmy w tej sprawie w sumie kilkadziesiąt razy (tylko od roku 2000 skierowano 17 wystąpień z postulatem odstąpienia od wymogu osobistego stawiennictwa w lokalach komisji wyborczych). Ustawa wprowadzająca możliwość głosowania przez pełnomocnika w wyborach do Parlamentu Europejskiego oczekuje aktualnie na rozpatrzenie przez Trybunał Konstytucyjny, jednak nowelizacji wymagają także pozostałe akty prawne regulujące wybory do Sejmu i Senatu, wybory prezydenckie oraz głosowanie w referendum krajowym i lokalnym. Wydaje się, że dwadzieścia lat jakie minęło od zmiany ustroju państwa to wystarczający okres na przeprowadzenie niezbędnych zmian w tym zakresie.

2. Brak ułatwień dla wyborców niewidomych i niedowidzących.

Kolejną - trzecią grupą ułatwień wprowadzanych w systemach wyborczych państw demokratycznych są specjalne zasady dotyczące kart do głosowania, uwzględniające potrzeby osób niewidomych i niedowidzących. W Polsce, w obecnym stanie prawnym, głosowanie odbywa się przy pomocy urzędowych kart do głosowania w lokalu obwodowej komisji wyborczej. Wyborca oddając głos, stawia na karcie do głosowania znak „x" obok nazwiska wybranego przez siebie kandydata. Ponadto wymaga się, aby wyborca oddał głos osobiście, bez niczyjego pośrednictwa. Takie rozwiązanie prawne, nie tylko ogranicza, ale faktycznie pozbawia czynnego prawa wyborczego osoby niewidome i niedowidzące.

Mając powyższe na uwadze zwróciłem się do Państwowej Komisji Wyborczej z prośbą o rozważenie możliwości takiego oznakowania kart do głosowania, aby wyborca niewidomy i niedowidzący miał możliwość osobiście i bez pośrednika wziąć udział w głosowaniu. W odpowiedzi poinformowano mnie, że w obecnym stanie prawnym przygotowanie kart do głosowania, które odpowiadałyby na potrzeby osób niewidomych jest z różnych przyczyn niemożliwe. Ponadto Państwowa Komisja Wyborcza wskazała, że osoba niewidoma może przy głosowaniu korzystać z pomocy osoby trzeciej. Takie rozwiązanie nie gwarantuje jednak realizacji zasady tajności głosowania i nie może być uznane za satysfakcjonujące.

Na świecie znane są liczne przykłady dostosowania prawa wyborczego do potrzeb i możliwości niewidomych wyborców. Z powodzeniem stosowane są np.: specjalne koperty oznakowane w języku Braille'a (Hiszpania, Szwecja i inne), matryce umożliwiające oddanie głosu na wybranego kandydata (Austria, Hiszpania, Malta, Niemcy i inne), elektroniczne maszyny do głosowania z transmisją głosową (Holandia, Wielka Brytania, planowane w Belgii), a nawet

pilotażowy program umożliwiający wysłuchanie za pomocą linii telefonicznej informacji na temat programów partii i poszczególnych kandydatów (Holandia). Należy jednak podkreślić, że najczęściej spotykaną i najefektywniejszą formą umożliwienia oddania głosu przez osobę niewidomą, czy niedowidzącą są alternatywne formy głosowania.

3. Niezachowanie odpowiedniego *vacatio legis.*

Być może najistotniejszą kwestią w zakresie reformy polskiego prawa wyborczego jest sposób procedowania nad kolejnymi zmianami ordynacji wyborczych oraz zachowanie odpowiedniego *vacatio legis*. Europejska Komisja na rzecz Demokracji przez Prawo (tzw. Komisja Wenecka) w Kodeksie dobrych praktyk wyborczych przyjętych podczas 52. sesji w dniach 18-19 października 2002 r. podkreśla, że prawo wyborcze musi cechować stabilność a zmiany podstawowych jego elementów powinny następować ze stosownym wyprzedzeniem. Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 3 listopada 2006 r. (sygn. akt K 31/06) ustalił, że dla dochowania wymogów konstytucyjnych istotne zmiany prawa wyborczego powinny być przeprowadzone nie później niż sześć miesięcy przed kolejnymi wyborami. Zdaniem Trybunału, tak ustalony termin jest normatywnym składnikiem treści art. 2 Konstytucji RP, a ewentualne wyjątki mogłyby wynikać jedynie z nadzwyczajnych okoliczności o charakterze obiektywnym. Niezachowanie odpowiedniego *vacatio legis* było jednym z zarzutów podniesionych przez Prezydenta RP we wniosku do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie konstytucyjności ustawy z dnia 12 lutego 2009 r. *o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy o referendum ogólnokrajowym oraz ustawy - Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego.*

W związku z powyższym, a także mając na uwadze przyszłoroczne wybory samorządowe oraz wybory prezydenckie - niezbędne zmiany polskiego prawa wyborczego nie mogą być dłużej odkładane.

Z tych powodów, działając w oparciu o art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), ponownie zwracam się do Pana Premiera z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości podjęcia przez Radę Ministrów inicjatywy ustawodawczej, w zakresie najważniejszych zmian polskiego prawa wyborczego, w terminie umożliwiającym ich wprowadzenie do polskiego porządku prawnego jeszcze przed zbliżającymi się wyborami samorządowymi i prezydenckimi. Przede wszystkim konieczne jest ujednolicenie przepisów prawa wyborczego oraz zwiększenie wymogów co do minimalnej liczby lokali dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Kwestią priorytetową jest także wprowadzenie kart do głosowania lub odpowiednich matryc dostosowanych do potrzeb wyborców niewidomych i niedowidzących, a także rozwiązanie kwestii transportu osób niepełnosprawnych do lokali wyborczych. Ponadto należy odstąpić od wymogu osobistego stawiennictwa w lokalach wyborczych i wprowadzić do polskiego prawa możliwość głosowania korespondencyjnego, głosowania przez pełnomocnika lub głosowania elektronicznego - instytucji sprawdzonych w wielu innych krajach europejskich.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

PREZES RADY MINISTRÓW

Warszawa, dnia 5 sierpnia 2009 r.

RCL 1603-5/09
ds. RPO-572441-I/07/AB

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W nawiązaniu do skierowanego do Prezesa Rady Ministrów pisma z dnia 13 lipca 2009 r. w sprawie rozważenia możliwości podjęcia przez Radę Ministrów inicjatywy ustawodawczej w zakresie zmian polskiego prawa wyborczego, umożliwiających ułatwienie osobom niepełnosprawnym udziału w głosowaniu, z upoważnienia Prezesa Rady Ministrów uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Pragnę na wstępie podziękować Panu Rzecznikowi za zwrócenie uwagi na problematykę prawa do udziału w życiu publicznym osób niepełnosprawnych. Za wyrażoną troskę o prawo i możliwość, aby każdy obywatel, bez żadnej dyskryminacji i bez nieuzasadnionych ograniczeń mógł korzystać z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach gwarantujących wyborcom swobodne wyrażanie woli.

W zakresie zagadnień będących przedmiotem wystąpienia Pana Rzecznika należy wskazać, iż część z nich stała się przedmiotem prac Sejmu obecnej kadencji. Uchwalona przez Sejm ustawa z dnia 12 lutego 2009 r. o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy o referendum ogólnokrajowym oraz ustawy - Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego wprowadza możliwość udzielenia pełnomocnictwa do głosowania osobom o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Na wniosek Prezydenta RP powołana ustawa została jednak skierowana do Trybunału Konstytucyjnego gdzie oczekuje na rozpatrzenie.

Kolejnym krokiem zmierzającym do ułatwienia wykonywania czynnego i biernego prawa wyborczego przez osoby niepełnosprawne są ustalenia komisyjnego projektu ustawy o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (druk 1740). W powołanym projekcie ustawy zawarto przepisy umożliwiające dopisanie osoby niepełnosprawnej do wybranego przez nią lokalu wyborczego oraz przepisy zobowiązujące wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do dostosowania lokali wyborczych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych.

Informuję jednocześnie, że wystąpiono do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o ocenę zasadności nowelizacji rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 81, poz. 888) w zakresie zwiększenia liczby tych lokali. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji poinformuje Pana Rzecznika o podjętych w sprawie działaniach.

z up. Prezesa Rady/Ministrów
Tomasz Arabski
Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów

Warszawa, dnia 25 sierpnia 2009 roku

RZECZPOSPOLITA POLSKA

MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

BMP-079-6835/09/AK

Pan
dr Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie

W nawiązaniu do pisma z dnia 13 lipca 2009 roku (sygn. RPO-572441-I/07/AB) *w sprawie podjęcia przez Radę Ministrów inicjatywy ustawodawczej w zakresie zmian polskiego prawa wyborczego, umożliwiających osobom niepełnosprawnym ułatwienie udziału w wyborach,* uprzejmie przedstawiam stanowisko Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, dotyczące zmiany rozporządzenia w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, w zakresie zwiększenia liczby tych lokali.

Na wstępie pragnę poinformować, iż obowiązek zapewnienia lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, stosownie do art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 12 kwietnia 2001 roku - *Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej* (t.j.: Dz. U. z 2007 roku Nr 190, poz. 1360 z późn. zm,), spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie miasta).

Odnosząc się do kwestii zwiększenia minimalnej liczby lokali dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych pragnę wskazać, iż wspomniane w wystąpieniu rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 roku *w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych* (Dz. U. Nr 81, poz. 888) - zgodnie z upoważnieniem zawartym w art. 53 ust. 2 ww. ustawy -wydawane jest w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw polityki społecznej oraz Państwową Komisją Wyborczą, W strukturze urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw polityki społecznej, tj. w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej powołano stanowisko Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Z kolei organem wykonawczym Państwowej Komisji Wyborczej, do którego zadań należy zapewnienie warunków organizacyjno-administracyjnych, związanych z organizacją i przeprowadzaniem wyborów i referendów, a także współpraca w tej materii z organami administracji rządowej i organami jednostek samorządu terytorialnego jest Krajowe Biuro Wyborcze. Uznać należy, iż podmioty te dysponują danymi na temat rzeczywistych potrzeb odnośnie liczby lokali dostosowanych do wymagań osób niepełnosprawnych. Postulaty

zwiększenia liczby lokali nie były natomiast zgłaszane do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ponadto wskazać należy, iż zmiana rozporządzenia *w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych,* poza koniecznością przeprowadzenia szczegółowych analiz oraz konsultacji z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej. Państwową Komisją Wyborczą oraz ze stroną samorządową wiązałaby się z potrzebą zagwarantowania dodatkowych środków na ten cel, co z uwagi na obecną sytuację finansów publicznych wydaje się mało możliwe.

Z poważaniem

Minister
Spraw Wewnętrznych i Administracji
z up. /-/ Tomasz Siemoniak
Sekretarz Stanu

Warszawa, dnia 27 stycznia 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-572441-I/07/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Bronisław Komorowski
Marszałek Sejmu RP
Kancelaria Sejmu
ul. Wiejska 4/6/8
00 - 902 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Marszałku

Należy powitać z uznaniem uchwalenie przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. *o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy - Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz ustawy o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta* (Dz. U. Nr 213, poz. 1651). Wprowadzona niniejszą ustawą instytucja pełnomocnika - jako alternatywna forma głosowania przewidziana dla osób niepełnosprawnych i osób w podeszłym wieku jest odpowiedzią na wieloletnie oczekiwania środowiska osób z niepełnosprawnością oraz postulaty kolejnych Rzeczników Praw Obywatelskich. Wielka w tym zasługa Komisji Nadzwyczajnej Sejmu RP do rozpatrzenia niektórych projektów ustaw z zakresu prawa wyborczego, której powołanie w kwietniu 2009 r. przyczyniło się niewątpliwie do szybkiego rozwiązania problemu, który pozostawał bez odpowiedzi przez kolejne kadencje Sejmu.

Zmiany wprowadzone przywołaną powyżej ustawą, a także zeszłoroczna nowelizacja ustawy - Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego pozwolą osobom z niepełnosprawnością współdecydować - na równi z innymi obywatelami -o kształcie władz samorządowych, reprezentacji Polski w Parlamencie Europejskim oraz o tym kto sprawować będzie urząd Prezydenta RP.

Nie ulega jednak wątpliwości, że pilnej nowelizacji wymagają pozostałe ustawy regulujące prawo wyborcze w Polsce tj. ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. *Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. z 2007 r. Nr 190, poz. 1360 ze zm.), ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o *referendum ogólnokrajowym* (Dz. U. Nr 57, poz. 507 ze zm.) oraz ustawa z dnia 15 września 2000 r. *o referendum lokalnym* (Dz. U. Nr 88, poz. 985 ze zm.). Nierozwiązanym dotąd problemem pozostaje nadal sytuacja osób przebywających w dniu

wyborów poza granicami kraju lub osób, które z innych przyczyn nie mogą stawić się w lokalu komisji wyborczej.

Jednym z możliwych rozwiązań jest w tym przypadku wprowadzenie do polskiego prawa wyborczego instytucji tzw. głosowania korespondencyjnego. Doświadczenia wyborów parlamentarnych z roku 2007, kiedy obywatele polscy przebywający poza granicami kraju byli zmuszeni do wielogodzinnego oczekiwania w kolejkach przed lokalami komisji wyborczych nie pozwalają na bagatelizowanie tego problemu.

Mając powyższe na uwadze, działając w oparciu o art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Marszałka z uprzejmą prośbą o przyjęcie powyższych sugestii i poinformowanie mnie, czy we właściwych komisjach sejmowych toczą się aktualnie prace nad nowelizacją przywołanych wyżej ustaw w zakresie wprowadzenia do polskiego prawa wyborczego tzw. alternatywnych form głosowania.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Do wiadomości:
Pan Waldy Dzikowski
Przewodniczący Komisji Nadzwyczajnej
Sejmu RP do rozpatrzenia niektórych
projektów ustaw z zakresu prawa wyborczego
Kancelaria Sejmu
ul. Wiejska 4/6/8
00-902 WARSZAWA

5.5.Dostęp do edukacji

Warszawa, 16 kwietnia 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-556682-X/07/PM
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Roman GIERTYCH
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Edukacji Narodowej

Wielce Szanowny Panie Premierze,

Zwracam się do Pana Premiera w sprawie dotyczącej tegorocznej maturzystki Katarzyny K. z Liceum Profilowanego Nr 8 we Wrocławiu. Z informacji uzyskanych od Prezesa Fundacji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy Pana Jerzego Owsiaka oraz z reportażu nadanego w I programie Polskiego Radia w dniu 28 marca br. wynika, iż uczennica ta jest osobą chorą na cukrzycę i ze względu na wskazania medyczne zmuszona jest do częstej kontroli poziomu cukru we krwi. Dyrekcja Liceum odmawia jej jednakże prawa do wniesienia na salę w czasie egzaminów pisemnych glukometru, niezbędnego do wykonania niezbędnych pomiarów. Uczennicę *de facto* zmuszono do złożenia podania o możliwość zdawania pisemnego egzaminu maturalnego w osobnej sali, przed specjalnie do tego powołaną komisją, co - poza wątpliwością- stanowić będzie dla niej dodatkowe obciążenie psychiczne.

Pragnę wyrazić swoje zaniepokojenie zaistniałą sytuacją, która stanowi przykład dyskryminacji ucznia ze względu na stan zdrowia, pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego i ustanowioną w art. 32 *Konstytucji RP* zasadą równości wobec prawa.

Zważyć należy, że stosownie do przepisu § 55 ust. 6 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 199, poz. 2046 ze zm.), absolwenci chorzy lub niesprawni czasowo, na podstawie zaświadczenia o stanie zdrowia, wydanego przez lekarza, mogą przystąpić do egzaminu maturalnego w warunkach i formie odpowiednich ze względu na ich stan zdrowia. Tymczasem, jak wynika z posiadanych przeze mnie informacji, Dyrekcja Liceum oraz Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu - brak zgody na zdawanie przez Katarzynę Kucaj egzaminu pisemnego razem z kolegami i koleżankami uzasadnia obawą, iż dopuszczenie jej

do zdawania na zasadach ogólnych mogłoby doprowadzić do odwołań innych uczniów, a w konsekwencji do unieważnienia egzaminu.

Przytoczony przepis rozporządzenia winien być interpretowany w sposób racjonalny i w zgodzie ze zdrowym rozsądkiem. Podkreślić należy przede wszystkim, że jego wykładnia prowadzi jednoznacznie do wniosku, iż egzamin w przypadku osób chorych winien być przeprowadzony w warunkach i formie odpowiednich ze względu na stan zdrowia absolwentów. A zatem dobrem nadrzędnym jest zapewnienie tym osobom komfortu wówczas, gdy jest to konieczne z uwagi na rodzaj schorzenia. Bez wątpienia przyjęcie z góry założenia, że osoba chora na cukrzycę lub inne schorzenie wymagające posiadania określonego oprzyrządowania winna zdawać w odrębnym pomieszczeniu przed specjalnie powołaną do tego komisją, uznać należy za wysoce biurokratyczne i instrumentalne. Takie podejście wprowadza dodatkowy ładunek stresu i bez wątpienia nie wpływa korzystnie na stan psychiczny ucznia, który ma prawo czuć się pokrzywdzonym i dyskryminowanym.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 14 pkt 3 ustawy z dnia 15 lipca 1987 roku *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (tekst jedn. D z . U. z 2001 r . , Nr 14, poz. 1 4 7 ze zm.), zwracam się do Pana Premiera z uprzejmą prośbą o pilne podjęcie stosownej interwencji na rzecz wycofania się Dyrekcji Liceum Profilowanego Nr 8 oraz Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu z dyskryminacyjnych praktyk wobec uczennicy Katarzyny Kucaj. Ponadto, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 powołanej ustawy o RPO, uprzejmie proszę Pana Premiera o rozważenie możliwości podjęcia działań legislacyjnych mających na celu wprowadzenie do powołanego rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. regulacji, które określą zasady uczestnictwa w egzaminach osób chorych lub czasowo niesprawnych w sposób jednoznaczny, z uwzględnieniem konstytucyjnej zasady równości wobec prawa oraz zakazu dyskryminacji.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 2007-05-15

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ

DKOS-EZ-5031-62/07

Szanowny Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

w związku z pismem RPO-556682-X/07/PM z 16 kwietnia br. uprzejmie informuję:

bardzo wnikliwie zapoznałem się z problemem tegorocznej maturzystki z Zespołu Szkół Ekonomicznych we Wrocławiu, p. Katarzyny K., jeszcze przed otrzymaniem Pańskiego listu. Spowodował to szum medialny wywołany rzekomym dyskryminowaniem absolwentów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Spowodowany był tendencyjnie niewłaściwą interpretacją istniejących przepisów oraz uzurpowaniem sobie prawa do mówienia w imieniu osób, których sprawa dotyczy.

Za organizację i przebieg egzaminu maturalnego w danej szkole odpowiada przewodniczący szkolnego zespołu egzaminacyjnego, czyli dyrektor szkoły. Zadaniem przewodniczącego szkolnego zespołu egzaminacyjnego jest zapewnienie każdemu zdającemu warunków do spokojnej, niezakłóconej, samodzielnej pracy.

Zgodnie z § 55.9 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 199 poz. 2046, z późn. zm.), na podstawie którego przeprowadzany będzie egzamin maturalny w 2007 roku, za dostosowanie warunków i formy przeprowadzania egzaminu maturalnego do potrzeb absolwentów, o których mowa w ust. 1 i 6 przywołanego paragrafu rozporządzenia, odpowiada przewodniczący szkolnego zespołu egzaminacyjnego.

Szczegółowa informacja o sposobie dostosowania warunków i formy przeprowadzania egzaminu maturalnego zawarta w *Komunikacie Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej w sprawie dostosowania warunków i formy przeprowadzania egzaminu maturalnego od 2007 roku (Komunikat* dostępny na stronie internetowej CKE) w punkcie 1E stanowi:

Dostosowanie warunków i formy przeprowadzania egzaminu maturalnego może polegać na korzystaniu w czasie egzaminu maturalnego ze specjalistycznego sprzętu i środków dydaktycznych oraz urządzeń technicznych, sprzętu medycznego i leków koniecznych ze względu na chorobę lub niepełnosprawność oraz pomocy medycznej, pod warunkiem zgłoszenia takiej potrzeby w odpowiednim wniosku.

Nie ma zatem prawnych przeszkód, aby Kasia K. pisała egzamin maturalny razem z innymi zdającymi, w tej samej sali.

Działania ministerstwa idą w kierunku uczulenia dyrektorów szkół na to, by każdy przypadek chorego dziecka rozpatrywali indywidualnie i niezwykle starannie.

Tak też było w przypadku Kasi.

Dyrektor Departamentu Kształcenia Ogólnego i Specjalnego rozmawiała z dyrektorem szkoły, do której uczęszcza Kasia, i ma bieżącą wiedzę na temat stanu zdrowia uczennicy.

Jak wynika z wyjaśnień dyrektora szkoły, uczennica osobiście *złożyła* - 10 października 2006 roku - na ręce dyrektora szkoły wniosek o wydłużenie czasu egzaminu o 30 minut i możliwość pisania go w oddzielnej sali.

Po informacjach prasowych zleciłem ustalić, czy Kasia mogłaby pisać egzamin w sali ogólnej i jak doszło do wyznaczenia jej sali indywidualnej.

Jednak w rozmowie z dyrektorem szkoły, w dniu 13 marca br., uczennica podtrzymała swoją decyzję. Poinformowała także dyrektora szkoły, iż obecnie ma bardzo duże kłopoty z uregulowaniem poziomu cukru w organizmie. Usadzenie jej na egzamin w sali ogólnej mogłoby być trudne dla innych piszących.

Jeszcze raz z całą mocą podkreślam, że bardzo bym chciał, aby Kasia mogła pisać egzamin razem ze swoimi kolegami, ale w tym przypadku decyzja musi należeć do niej. Robiąc wokół jej choroby nadmierny szum, możemy jedynie pogorszyć jej stan zdrowia.

Kasia - poprzez dyrektora szkoły - prosiła o to, abyśmy przestali nagłaśniać problem, który bardzo ją stresuje.

W sytuacji, gdy wszyscy jesteśmy przekonani, że nikt nie chciałby dyskryminować Kasi ani jej zaszkodzić, pozwólmy - biorąc pod uwagę uwarunkowania zdrowotne - zdecydować zainteresowanej.

Jednocześnie informuję Pana Rzecznika, że w sprawie, której dotyczy wystąpienie, ministerstwo odpowiadało już Panu Jerzemu Owsiakowi (pismo o sygn. DKOS-UPZ-532/24/07 z 17 kwietnia br.).

Z poważaniem
wz MINISTRA
SEKRETARZ STANU
/-/ Mirosław Orzechowski

MINISTERSTWO
EDUKACJI NARODOWEJ
SEKRETARZ STANU

DNO -185-07/5081/KZ

Warszawa, 23 maja 2007 roku

Pan
Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w związku z pismem z 26 kwietnia 2007 roku w sprawie tegorocznej maturzystki Katarzyny K. z Liceum Profilowanego Nr 8 we Wrocławiu, uprzejmie informuję, że Dyrekcja Liceum postąpiła zgodnie z obowiązującymi przepisami tzn.:

- § 55 ust. 8 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U z 2004 r. nr 199, poz. 2046 oraz z 2005 r. nr 74, poz. 649, nr 108, poz. 905 i nr 218, poz. 1840),

- § 6 ust. 8 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U z 2005 r. Nr 19, poz. 166),

- § 6 ust. 8 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U z 2005 r. Nr 19, poz. 167),

Na tej podstawie Dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej wydał Komunikat na który złożyła się: „Szczegółowa informacja o sposobie dostosowania warunków formy i przeprowadzenia egzaminu maturalnego".

Za prawidłowość dokumentacji na podstawie, której dostosowane zostały warunki i forma przeprowadzania egzaminu maturalnego odpowiada przewodniczący szkolnego zespołu egzaminacyjnego.

Okręgowe Komisje Egzaminacyjne mają prawo skontrolować, czy w danej szkole zostały dostosowane warunki i forma przeprowadzania egzaminu maturalnego.

Dlatego Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu postąpiła stosownie do obowiązujących przepisów prawa oświatowego.

Jednocześnie zapewniam, że Pańskie sugestie dotyczące możliwości działań legislacyjnych

mających na celu wprowadzenie do rozporządzenia z dnia 7 września 2004 roku regulacji, które określą zasady uczestnictwa w egzaminach osób chorych lub czasowo niesprawnych w sposób jednoznaczny zostaną z należną powagą rozważone.

Z poważaniem
SEKRETARZ STANU
/-/ Mirosław Orzechowski

Warszawa, 20 grudnia 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-556682-X/2007/PM
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej

Szanowna Pani Minister

Pragnę zasygnalizować Pani Minister, iż Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 16 kwietnia 2007 roku skierował do ówczesnego Ministra Edukacji Narodowej wystąpienie, w którym, w trybie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 roku *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (t.j. Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwrócił się o rozważenie możliwości podjęcia działań legislacyjnych, mających na celu wprowadzenie takich regulacji, które w sposób precyzyjny określą przypadki, gdy absolwenci chorzy lub niesprawni czasowo będą mogli przystępować do egzaminu maturalnego na równi z innymi, tak aby nie dochodziło do ich nieuzasadnionej dyskryminacji. Przypadek takiego arbitralnego postępowania został zasygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich w przedmiotowym wystąpieniu.

W odpowiedzi, datowanej na 23 maja 2007 roku, Sekretarz Stanu w MEN zapewnił Rzecznika Praw Obywatelskich, iż zgłoszony problem zostanie z należytą powagą rozważony. Rzecznik nie został jednakże dotychczas powiadomiony o podjęciu działań legislacyjnych.

Równocześnie należy zasygnalizować dwie kwestie. Po pierwsze, obecnie wskazaną problematykę reguluje § 59 ust. 6 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 roku *sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (Dz. U. z 2007 r., Nr 83, poz. 562 ze zm.), który stanowi powtórzenie § 55 poprzedniego rozporządzenia, wydanego na podstawie 22 ust. 2 pkt 4 ustawy *o systemie oświaty*. Po drugie zaś, że doprecyzowania wymaga również sytuacja chorych lub niesprawnych **czasowo** innych absolwentów, na przykład zdających egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe, co także w sposób niedostateczny reguluje przedmiotowy akt wykonawczy.

Wobec powyższego, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy *o Rzeczniku Praw Obywatelskich,* zmuszony jestem ponownie wnosić o podjęcie stosownych kroków legislacyjnych.

Z poważaniem
Z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ

DNO-LB-5081-185a/07/08

Warszawa, 2008.01.07

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

dotyczy: pisma nr RPO-556682-X/72007/PM

Szanowny Panie,

nawiązując do pisma w sprawie egzaminu maturalnego chorej na cukrzycę uczennicy wrocławskiego liceum, w której przywołuje Pan odpowiedź Ministra Edukacji Narodowej z 23 maja 2007 r. zapewniającą rozważenie sugestii dotyczących możliwości podjęcia działań legislacyjnych mających na celu wprowadzenie regulacji w zakresie zasad uczestnictwa w egzaminach osób chorych lub czasowo niesprawnych uwzględniających jednoznacznie opisaną w Konstytucji ich równość wobec prawa, uprzejmie informuję, iż rozporządzenia:

- *Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562 ze zmianami)*
- *Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz* w *ośrodkach (Dz. U.* z *2005 r. Nr 19, poz. 166)*
- *Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształceni, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych łub integracyjnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 19, poz. 167)*

regulują podnoszone przez Pana kwestie w sposób wystarczający.

Każdy absolwent szkoły, której ukończenie daje prawo przystąpienia do egzaminu maturalnego ma szanse zdania tego egzaminu, bez względu na stwierdzone dysfunkcje, określoną niesprawność bądź chorobę.

Dyrektor szkoły, w której przeprowadzany jest egzamin, dysponuje odpowiednimi narzędziami prawnymi i jest odpowiedzialny za zorganizowanie egzaminu stosownie do możliwości psychofizycznych i stanu zdrowotnego każdego zdającego.

Należy jednak pamiętać, że dostosowanie warunków egzaminu dla konkretnego zdającego

nie może zakłócać przebiegu egzaminu innym zdającym. Dlatego w sytuacjach szczególnych egzamin może być przeprowadzony w osobnej sali, a nawet w domu zdającego bądź w szpitalu.

Przepisy regulujące poruszoną kwestię nie dyskryminują żadnej grupy absolwentów. Wszystkim gwarantują zdawanie egzaminu w warunkach spokojnej, niezakłóconej, samodzielnej - stosownie do określonych możliwości zdrowotnych - pracy.

Wobec powyższego, po rozważeniu sugestii Pana Rzecznika, nie przewiduję w najbliższym czasie zmiany regulacji prawnych w omawianym zakresie.

Jednocześnie zapewniam, że problematyka dostosowywania warunków sprawdzianów i egzaminów do możliwości psychofizycznych i zdrowotnych uczniów zawsze będzie przedmiotem troski dyrektorów szkół oraz organów sprawujących nadzór pedagogiczny nad szkołami.

Z poważaniem

/-/ Katarzyna Hall

Warszawa, 25/01/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz, KOCHANOWSKI
RPO - 572275 - I/07/JS/AB

Pani Ewa Kopacz
Minister Zdrowia
ul. Miodowa 15
00 - 952 WARSZAWA

Wielce Szanowna Pani Minister

Do Rzecznika Praw Obywatelskich, za sprawą środków masowego przekazu, a także w drodze indywidualnych skarg obywateli, docierają niepokojące informacje na temat realizacji zasady równego dostępu do nauki dzieci przewlekle chorych.

W ostatnich latach kwestia ochrony zdrowia dzieci i młodzieży podlegających obowiązkowi nauki była przedmiotem zainteresowania kolejnych rządów Rzeczpospolitej Polskiej. Działania podjęte na rzecz wyrównania szans edukacyjnych dzieci przewlekle chorych zasługują na pełne poparcie i uznanie, mowa tu m.in. o:

1. Przyjętym na posiedzeniu Komitetu Rady Ministrów w dniu 19 grudnia 2002 r. i zaakceptowanym na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 r. zaleceniu nr 9 Rządowej Rady Ludnościowej, w którym zapisano m.in.: *konieczne jest reaktywowanie przez Ministerstwo Zdrowia medycyny szkolnej we wszystkich jej funkcjach: promocji zdrowia i profilaktyki oraz leczenia i rehabilitacji;*

2. Przyjętych przez Prezesa Rady Ministrów, Wicepremiera i Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Zdrowia w dniu 15 maja 2006 r. ustaleniach *w sprawie powrotu systemu opieki zdrowotnej do szkół* oraz powołaniu sześcioosobowego, międzyresortowego zespołu do spraw przygotowania powrotu opieki zdrowotnej do szkół, a także przedstawienia projektu odpowiednich zmian prawnych koniecznych dla realizacji tego projektu.

Pomimo tych deklaracji, Rzecznik Praw Obywatelskich nie dysponuje żadnymi informacjami na temat sposobu, zakresu i efektów realizacji powyższych ustaleń, dotyczących poprawy opieki zdrowotnej w szkołach i placówkach oświatowych, a także wyrównania szans edukacyjnych dzieci przewlekle chorych.

1. Narodowy Program Zdrowia na lata 2007 - 2015

Rada Ministrów, w drodze uchwały nr 90/2007 z dnia 15 maja 2007 r. przyjęła Narodowy Program Zdrowia na lata 2007 - 2015. Cel operacyjny nr 8, przywołanego wyżej Programu przewiduje: *wspieranie rozwoju i zdrowia fizycznego i psychospołecznego oraz zapobieganie najczęstszym problemom zdrowotnym i społecznym dzieci i młodzieży.* Dodatkowo, pośród

ogólnych zadań realizacyjnych w obszarze: *Polityka państwa, legislacja,* uwzględniono zadanie nr 3: *tworzenie, aktualizacja oraz egzekwowanie przestrzegania przepisów w zakresie:*
- *pomocy dla rodzin dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i przewlekle chorych,*
- *eliminowania barier w dostępności do nauki, zajęć pozaszkolnych i ciągłej rehabilitacji dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.*

Jednak w zadaniach przewidzianych do realizacji powyższego celu przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Zdrowia brak jest jakichkolwiek działań, które mogłyby zostać podjęte w odpowiedzi na potrzeby dzieci niepełnosprawnych i przewlekle chorych.

2. Skala problemu

Z badań przeprowadzonych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, iż prawna lub biologiczna niepełnosprawność dotyczy 291,3 tys. dzieci i młodzieży w wieku 5-19 lat, co stanowi 3,8% tej populacji wiekowej. Jednakże znacznie więcej osób w tym wieku zmaga się . z długotrwałymi problemami zdrowotnymi - ma kłopoty ze słuchem, wzrokiem, trudności w mówieniu, poruszaniu się lub inne trudności - stwierdza się je u 1250,2 tys. dzieci i młodzieży, co stanowi 16,5% populacji. Wiadomo także, iż 1569,7 tys. dzieci i młodzieży w wieku 5 - 19 lat (aż 20,7% populacji) cierpi na choroby przewlekłe i są to najczęściej: alergie - 577,8 tys. dzieci, astma - 279,3 tys., choroby kręgosłupa - 149,1 tys., przewlekłe stany lękowe, depresja lub zaburzenia zachowania - 114,2 tys., choroby serca i układu krążenia 109,5 tys., choroby nerek i układu moczowego - 85,2 tys., padaczka - 40,9 tys., cukrzyca - 8,1 tys. .

Na tej podstawie można oszacować, iż co szósty uczeń w wieku obowiązkowego nauczania ma długotrwałe kłopoty ze zdrowiem, a co piąty uczeń potrzebuje odpowiedniej opieki medycznej z powodu choroby przewlekłej. Przedstawione dane wskazują na istnienie poważnego problemu społecznego.

Zgodnie z opublikowanymi informacjami GUS tylko 2,2% uczniów w Polsce (w tym 2,5% chłopców i 1,6% dziewcząt) posiada opinie bądź orzeczenia o specjalnych potrzebach edukacyjnych wydawane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne na wniosek rodziców (prawnych opiekunów) dziecka. Najliczniejsza grupa (1,6%) tych dzieci posiada orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.

Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie występował w indywidualnych przypadkach utrudniania uczniom niepełnosprawnym lub przewlekle chorym dostępu do edukacji. Przedstawione powyżej dane świadczą jednak o potrzebie podjęcia znacznie szerszych działań w odpowiedzi na problem równego dostępu do edukacji wszystkich dzieci w wieku szkolnym.

3. Sytuacja prawna dzieci przewlekle chorych

Rzecznik Praw Obywatelskich w lipcu 2007 r. za sprawą środków masowego przekazu powziął informacje na temat ucznia chorego na hemofilię, któremu z tego powodu odmówiono przyjęcia do gimnazjum w Szczecinie. W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika w powyższej

sprawie, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej -Pan Mirosław Orzechowski zapewnił, że warunki organizowania kształcenia dzieci przewlekle chorych, w tym chorych na hemofilię, zapisane w prawie oświatowym umożliwiają dostosowanie procesu kształcenia tych dzieci do ich potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych.

Dodatkowo, Sekretarz Stanu poinformował, że:

- na podstawie zaświadczenia lekarskiego informującego o wymaganiach zdrowotnych dziecka wynikających z jego choroby, istnieje możliwość wydania przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne opinii wskazującej na inne niż dydaktyczne potrzeby chorych dzieci;
- przywołane wyżej opinie mają na celu poinformowanie rodziców i dyrektora szkoły o zakresie potrzebnej dziecku pomocy medycznej, możliwej do udzielenia na terenie szkoły oraz wskazanie warunków, których spełnienie poprawi komfort psychiczny ucznia;
- powyższe opinie nie mogą zobowiązywać nauczycieli do wykonywania nawet najprostszych zabiegów medycznych, bowiem nie mają oni uprawnień i kwalifikacji do wykonywania zadań przypisanych ustawowo pracownikom resortu zdrowia. Opinie mogą. natomiast zawierać wskazanie do uczęszczania dziecka do klasy integracyjnej, w grupie uczniów pełnosprawnych, lub do klasy terapeutycznej;
- dzieciom przewlekłe chorym, których stan zdrowia utrudnia lub uniemożliwia uczęszczanie do szkoły, stwarza się warunki realizowania obowiązku szkolnego w zakładach opieki zdrowotnej, natomiast na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania dyrektor szkoły organizuje indywidualne nauczanie w szczególności w miejscu pobytu tego dziecka (w domu rodzinnym).

Ponadto, zdaniem Sekretarza Stanu: *w przeciwieństwie do uczniów niepełnosprawnych, zakwalifikowanych do kształcenia specjalnego orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, wydanym przez publiczną poradnią psychologiczno-pedagogiczną, uczniowie przewlekle chorzy, uczęszczający do szkół ogólnodostępnych, nie wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki i wprowadzania innych niż dla ich zdrowych rówieśników metod pracy dydaktycznej. Posiadanie przez nich orzeczenia o niepełnosprawności, wydanego przez Zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności, uprawnia ich wyłącznie do uzyskiwania pomocy socjalnej i rehabilitacyjnej w jednostkach podlegających resortowi pracy i polityki społecznej oraz resortowi zdrowia.*

Należy podkreślić, że stanowisko wyrażone przez Sekretarza Stanu nie odnosi się wyłącznie do jednostkowego przypadku, ale ma wymiar znacznie szerszy - dotyczy jednej piątej populacji uczniów, u których rozpoznano choroby przewlekłe.

Pomimo zapewnień Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej o szerokich możliwościach dostosowania procesu kształcenia do potrzeb dzieci niepełnosprawnych i przewlekle chorych, sprawa chłopca chorego na hemofilię zakończyła się niepowodzeniem. Wbrew stosownej opinii lekarskiej, dziecko zostało zmuszone do zmiany wybranej przez siebie szkoły gimnazjalnej. Przedstawione powyżej wyniki badań, zdają się sugerować, że podobnych przypadków w skali kraju może być znacznie więcej. Co za tym idzie, obecnie obowiązujące przepisy, mające na celu

zapewnienie dzieciom niepełnosprawnym i przewlekle chorym równego dostępu do edukacji, w praktyce nie spełniają swojej funkcji należycie.

Nie budzi wątpliwości, że zdecydowana większość dzieci przewlekle chorych (w tym dzieci chore na hemofilię) powinna uczęszczać do szkół powszechnych, gdzie dzięki stałemu kontaktowi z rówieśnikami, będzie miała szansę na prawidłowy rozwój.

W przypadku hemofilii dostępne są poradniki przeznaczone dla nauczycieli i wychowawców dzieci chorych na skazy krwotoczne, a także dla pracowników kuratorium oświaty. Znane są zalecenia lekarzy specjalistów odnośnie warunków zapewnienia tym dzieciom opieki w szkole, a mianowicie:

1. nauczyciel i rówieśnicy powinni być poinformowani o chorobie dziecka i niebezpieczeństwie urazów;

2. każde krwawienie wymaga podania koncentratu czynnika krzepnięcia krwi, z wyjątkiem krwawień z nosa i skaleczonej skóry, jeśli zostaną zatrzymane leczeniem stosowanym miejscowo;

3. w gabinecie medycznym powinien być spongostan i trombina w celu wykonania tamponady przedniej nosa w razie krwawienia z nosa przez przeszkoloną pielęgniarkę;

4. wskazane byłoby posiadanie w lodówce szkolnego gabinetu medycznego koncentratu czynnika, którym chłopiec chory na hemofilię jest leczony i podanie w razie urazu lub krwawienia;

5. w razie większego urazu nawet po podaniu czynnika krzepnięcia krwi konieczne jest przewiezienie dziecka do szpitala w celu kontynuacji leczenia;

6. należy ustalić wcześniej, gdzie chory na hemofilię może otrzymać przetoczenie koncentratu czynnika krzepnięcia krwi w razie krwawienia, które wystąpi w szkole.

Według pozyskanych przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich danych, w wielu szkołach w Polsce dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi związanymi z hemofilią były dotychczas otoczone zarówno właściwą opieką pedagogiczną, jak i medyczną.

W dniu 26 września 2007 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej wydało komunikat w sprawie wykazywania w Systemie Informacji Oświatowej uczniów i wychowanków z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, w tym z niepełnosprawnością sprzężoną, w którym czytamy: *przepisy prawa oświatowego nie przewidują organizowania dzieciom przewlekle chorym kształcenia specjalnego.* Oznacza to, że sytuacja dzieci przewlekle chorych może ulec dalszemu pogorszeniu.

W związku z powyższym, koniecznym wydaje się podjęcie pilnych prac mających na celu rzetelną analizę sytuacji prawnej dzieci niepełnosprawnych i przewlekle chorych, a także znowelizowanie przepisów ustawy o systemie oświaty tak, aby zapewnić realizację równego dostępu do edukacji wszystkich uczniów, w tym dzieci chorych i niepełnosprawnych. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich pomocne w opracowaniu skutecznych działań zaradczych może się okazać, m.in.:

1. Uzyskanie wiarygodnych informacji na temat efektów realizacji dotychczasowych ustaleń dotyczących poprawy opieki zdrowotnej nad uczniami przewlekle chorymi. W szczególności

chodzi tu o efekty pracy międzyresortowego zespołu do spraw przygotowania powrotu opieki zdrowotnej do szkół, powołanego w maju 2006 r.

2. Wypracowanie wspólnego stanowiska Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Ministerstwa Zdrowia odnośnie do kryteriów orzekania o niepełnosprawności uczniów oraz o specjalnych potrzebach edukacyjnych dzieci przewlekle chorych. Istotne jest także przygotowanie wspólnego stanowiska obu Ministerstw w sprawie sposobu realizacji tych potrzeb w warunkach szkolnictwa powszechnego.

3. Wskazanie w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2007 - 2015 konkretnych zadań przeznaczonych do wykonania przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Zdrowia, dotyczących poprawy sytuacji dzieci przewlekle chorych.

4. Uzyskanie wiarygodnych informacji dotyczących funkcjonowania szkół przy zakładach opieki zdrowotnej, zwłaszcza w świetle danych o systematycznym zmniejszaniu się liczby tych placówek oświatowych.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii oraz poinformowanie mnie o zajętym w sprawie stanowisku. Pragnę także wyrazić przekonanie, że skoordynowany wysiłek instytucji państwowych działających w sektorach edukacji i ochrony zdrowia, przy współpracy samorządów oraz innych organizacji zajmujących się problematyką dzieci chorych i niepełnosprawnych, może przyczynić się do wypracowania efektywnego programu na rzecz ochrony zdrowia oraz prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży, w tym uczniów niepełnosprawnych i przewlekle chorych.

Niniejsze pismo przesyłam również Minister Edukacji Narodowej - Pani Katarzynie Hall.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER ZDROWIA

Warszawa, 2008-02-13

MZ-ZP-D-073-9893-1/WS/08

Pani
Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję, że do Ministerstwa Zdrowia wpłynęło wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące realizacji zasady równego dostępu do nauki dzieci przewlekle chorych. W przedmiotowym wystąpieniu Rzecznik Praw Obywatelskich odnosi się do działań podjętych *w sprawie poprawy opieki zdrowotnej nad uczniami przewlekle chorymi,* a zwłaszcza do realizacji zadań przez *międzyresortowy zespół do spraw przygotowania powrotu opieki zdrowotnej do szkół,* powołany w 2006 roku przez Pana Romana Giertycha, ówczesnego Ministra Edukacji Narodowej.

W związku z powyższym, zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o spowodowanie przekazania informacji na temat działań *zespołu do spraw przygotowania powrotu opieki zdrowotnej* do szkół oraz stanowiska w odniesieniu do podnoszonych w piśmie problemów będących we właściwości resortu edukacji.

Łącząc wyrazy szacunku

Z upoważnienia
MINISTRA ZDROWIA
PODSEKRETARZ STANU
/-/Mariola Dwornikowska

Załącznik 1 - 7 ark.

Do wiadomości:
Pan Janusz Kochanowski - Rzecznik Praw Obywatelskich

Warszawa 2008.02.13

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ
DZSE-523/7/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

odpowiadając na pismo z 24 stycznia br. Nr RPO-572275-I/07/JS/AB uprzejmie informuję, że przepisy prawa oświatowego zapewniają uczniom przewlekle chorym, **w zależności od stanu zdrowia** i **zgodnie z wyborem dokonanym przez ich rodziców** powszechny i równy dostęp do wykształcenia oraz pełne uczestnictwo w otaczającym życiu.

Realizowanie obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki przez dzieci i młodzież przewlekle chorych, może bowiem odbywać się w przedszkolach i szkołach: ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej, w tym zakładach lecznictwa uzdrowiskowego, a także w formie indywidualnego nauczania w miejscu pobytu dziecka.

Przy uwzględnianiu potrzeb edukacyjnych tej grupy uczniów, w pełni uzasadnione jest stosowanie specjalnych warunków nauki i metod pracy w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej[1], podczas ich pobytu na leczeniu lub przy realizowaniu indywidualnego nauczania[2] w miejscu ich przebywania (tj. najczęściej w domu rodzinnym) na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wydanego przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną.

Obie te formy kształcenia są organizowane **na wniosek rodziców dziecka, zgodnie ze wskazaniami lekarzy uczestniczących w procesie leczenia** i nie wymagają posiadania przez dziecko orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.

Wobec uczniów z przewlekłą chorobą, których stan zdrowia pozwala na codzienne uczęszczanie do szkoły ogólnodostępnej, w tym integracyjnej, nie stosuje się w procesie kształcenia

---

[1] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej, (Dz.U, z 2O03r. Nr 51, poz. 446).

[2] Rozporządzenie ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. z 2003 r. Nr 23, poz. 193)
„Rozporządzenie ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 r., w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. z 2003 r. Nr 23, poz. 193)

innych, niż wobec pozostałych uczniów metod pracy dydaktycznej, zatem nie ma merytorycznego uzasadnienia do wydawania im orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego i zatrudniania do pracy z nimi dodatkowego nauczyciela. Ich inne niż edukacyjne potrzeby są określane w opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Biorąc powyższe pod uwagę, przedstawione przez Pana problemy zaistniałe przy przyjmowaniu ucznia z hemofilią do konkretnej szkoły, nie wynikały zatem z braku uregulowań w przepisach prawa oświatowego, były raczej przejawem trudności występujących przy zapewnianiu w szkołach, adekwatnych do potrzeb tych uczniów form opieki medycznej i bezpiecznych warunków nauki.

W 2006 roku członkowie międzyresortowego zespołu roboczego, pracownicy Ministerstwa Edukacji i Ministerstwa Zdrowia po dokonaniu analizy sytuacji w zakresie zapewnienia profilaktycznej opieki zdrowotnej uczniom w szkołach, liczby i rozmieszczenia funkcjonujących w szkołach gabinetów profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej oraz gabinetów stomatologicznych ustalili, że wprowadzenie do szkół profilaktycznej opieki zdrowotnej sprawowanej przez lekarza wymagałoby wprowadzenia szeregu zmian legislacyjnych w regulacjach prawnych resortu zdrowia tj. w ustawie o świadczeniach opieki zdrowotnej i w rozporządzeniu w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą[3].

Według określonych w ww. przepisach zasad sprawowania opieki medycznej nad uczniami, tak jak nad innymi ubezpieczonymi, opiekę tę sprawują, zgodnie z obowiązkowymi deklaracjami wyboru złożonymi przez rodziców, wskazani przez nich lekarze rodzinni, bądź inni lekarze posiadający, z Narodowym Funduszem Zdrowia, kontrakty na udzielanie świadczeń zdrowotnych w podstawowej opiece zdrowotnej.

Narodowy Fundusz Zdrowia zabezpiecza świadczenia zdrowotne z ubezpieczenia zdrowotnego zgodnie z kompetencjami lekarza podstawowej opieki zdrowotnej (lekarza rodzinnego), pielęgniarki środowiskowej/rodzinnej, położnej środowiskowej/rodzinnej, pielęgniarki środowiska nauczania i wychowania. Świadczeniodawca, który podpisuje kontrakt z Funduszem odpowiada za jakość i sposób ich wykonywania.

Jak wynika z informacji przekazanych przez Ministerstwo Zdrowia nie jest możliwe płacenie, przez Narodowy Fundusz Zdrowia, po raz drugi lekarzom „szkolnym" za wykonywanie tego samego zakresu świadczeń profilaktycznej opieki zdrowotnej.

Szanowny Panie Ministrze,

w pełni podzielam Pana opinię na temat potrzeby ograniczania do niezbędnego minimum kształcenia w formie indywidualnego nauczania uczniów z przewlekłymi chorobami. Zapewniam,

[3] Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210 poz. 2135 z późn. zm.) i rozporządzeniu z dnia 22 grudnia 20O4r.w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz. U. 282, poz. 2814 z późn. zm.).

że pomimo występowania jeszcze w wielu środowiskach szkolnych barier społecznych, spowodowanych min. brakiem akceptacji dziecka z przewlekłą chorobą, niekompetencją lub lękiem przed nieznanym, w coraz większej liczbie szkół ogólnodostępnych uczniom przewlekle chorym nie odmawia się prawa do „normalności" i na co dzień traktuje w szkole tak samo jak ich zdrowych rówieśników, bez etykietowania i „wypominania choroby".

Z poważaniem

w/z MINISTRA
PODSEKRETARZ STANU
/-/Zbigniew Włodkowski

Warszawa, 2008-03-19

MINISTER ZDROWIA

MZ-ZP-D-073-9893-4/WS/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo *z* dnia 25 stycznia 2008 r., znak: RPO-572275-1/07/JS/AB zawierające prośbę *o ustosunkowanie się do zagadnień dotyczących sytuacji, dzieci niepełnosprawnych i przewlekle chorych,* uprzejmie przedstawiam stanowisko w odniesieniu do podnoszonych w wystąpieniu problemów będących we właściwości resortu zdrowia.

1. Ochrona zdrowia dzieci i młodzieży w Polsce

Obowiązujący w Polsce system opieki zdrowotnej w pełni respektuje postanowienie artykułu 24 pkt. 1 *Konwencji o prawach dziecka w* brzmieniu *„Państwa - Strony uznają prawo dziecka do jak najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej. Państwa - Strony będą dążyły do zapewnienia, aby żadne dziecko nie było pozbawione swojego prawa dostępu do tego rodzaju opieki zdrowotnej"".* Realizację tego zapisu zapewniają przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135 z późn. zm.) oraz aktów wykonawczych do wymienionej ustawy. Zgodnie z przepisami, dzieci i młodzież, bez względu na status materialny i bez względu na uprawnienia z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego ich rodziców/opiekunów, mają zapewniona bezpłatną opiekę zdrowotną, obejmująca, zapobieganie chorobom, wykrywanie chorób. leczenie oraz zapobieganie niepełnosprawności.

W aktach wykonawczych do tej ustawy określone zostały zasady opieki medycznej nad dziećmi i młodzieżą. Rodzaj i zakres badań profilaktycznych wykonywanych u dzieci w wieku 0-6 lat określa rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2004 r. *w sprawie zakresu świadczeń opieki zdrowotnej, w tym badań przesiewowych oraz okresów, w których badania te są przeprowadzane* (Dz. U. Nr 276, poz. 2740). Szczegółowe regulacje prawne dotyczące profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą szkolną w wieku 7-19 lat, zawarte są w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2004r. *w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą* (Dz. U. Nr 282, poz. 2814 z późn. zm.).

Dzieci przewlekle chore i niepełnosprawne mają pełne prawo do korzystania ze świadczeń na równi z innymi osobami ubezpieczonymi, adekwatnie do istniejącego problemu zdrowotnego. Należy zaznaczyć, że osoby niepełnosprawne nie stanowią jednolitej grupy pacjentów - inne są bowiem

potrzeby zdrowotne osób niewidzących, inne osób upośledzonych umysłowo, jeszcze inne osób z dysfunkcją narządu ruchu czy też z chorobą przewlekłą np. cukrzycą. Niezbędne świadczenia zdrowotne są udzielane przez fachowy personel medyczny w ramach funkcjonujących placówek opieki zdrowotnej i finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia.

Mając na względzie przyjęte przez Radę Ministrów *w* dniu 14 stycznia 2003 r. *Zalecenie nr 9 Rządowej Rady Ludnościowej* oraz uznając konieczność zapewnienia dzieciom i młodzieży ich prawidłowego, harmonijnego rozwoju, a także dbałość o bezpieczne warunki nauki w szkole - opracowano *Rządowy Program „Profilaktyczna opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą w środowisku nauczania i wychowania".* Program ten został przyjęty i wdrożony Uchwałą Rady Ministrów w dniu 2 listopada 2004 r. Zastosowano w nim rozwiązania na miarę możliwości finansowych państwa. Rozwiązania te dotyczą zakresu, organizacji i form profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą. Zostały wypracowane i uzgodnione przez zespół ekspertów zajmujących się tą dziedziną ochrony zdrowia, reprezentujących środowiska lekarzy, pielęgniarek, z udziałem przedstawicieli Narodowego Funduszu Zdrowia. Zakładu Medycyny Szkolnej Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie, Ministra Zdrowia oraz Krajowych Konsultantów w dziedzinach medycyny dotyczących ochrony zdrowia dzieci i młodzieży. Ministerstwo Zdrowia we współpracy z Instytutem Matki i Dziecka w Warszawie systematycznie monitoruje dostępność i jakość profilaktycznej opieki zdrowotnej nad uczniami. Trzyletni monitoring funkcjonowania Programu Rządowego wskazuje na systematyczną poprawę jakości i dostępności tej opieki.

2. Narodowy Program Zdrowia na lata 2007 - 2015

Zgodnie z założeniami. Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015 „*uwzględnia główne kierunki polityki zdrowotnej i stwarza szanse na skuteczną realizację zadań związanych ze zdrowiem społeczeństwa. Podstawowym warunkiem osiągnięcia celów NPZ jest włączenie się do ich realizacji organów administracji rządowej, organizacji pozarządowych, a przede wszystkim samorządom; społeczności lokalnych i samych obywateli. Rolą rządu jest natomiast tworzenie warunków sprzyjających realizacji działań podejmowanych przez wszystkie ww. podmioty. Tylko przy wspólnym wysiłku i ścisłym współdziałaniu obywateli możemy poprawić stan zdrowia Polaków, a tym samym jakość ich życia".* Jak wynika z powyższego, nie jest możliwe wskazanie w przedmiotowym dokumencie szczegółowych zadań przeznaczonych do wykonania przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Zdrowia, w zakresie realizacji działań na rzecz dzieci przewlekle chorych.

3. Skala problemu

Jak wyjaśniono w wystąpieniu, prezentowane dane statystyczne pochodzą z badań przeprowadzonych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich (na podstawie danych GUS) i wskazują, że *prawna lub biologiczna niepełnosprawność dotyczy 291 300 dzieci i młodzieży w wieku 5-19 lat, co stanowi 3,8% tej populacji wiekowej.* Nie jest znany rok[7] którego dotyczą przedmiotowe dane. Z opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny danych z 2002 roku

(pochodzących z Narodowego spisu powszechnego) wynika, że liczba dzieci niepełnosprawnych wynosiła 286 452; w tym w wieku: 0 - 14 lat - 184 206 oraz 15 - 19 lat -102 246. W roku 2004 - według GUS - liczba dzieci niepełnosprawnych w wieku 0-14 lat wynosiła 209 000. Ze względu na fakt, iż publikowane dane dotyczące dzieci i młodzieży niepełnosprawnych nie są jednolite (dotyczą rożnych przedziałów wiekowych), nie jest możliwa rzetelna analiza w tym względzie.

W wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawiono informację, *że znacznie więcej osób w tym wieku zmaga się z długotrwałymi problemami zdrowotnymi — ma kłopoty ze słuchem, wzrokiem, trudności w mówieniu, poruszaniu lub inne trudności - stwierdza się je u 1 250 200 dzieci i młodzieży, co stanowi 16,5% populacji.* Liczby te pozostają w sprzeczności z prezentowanymi wcześniej danymi Głównego Urzędu Statystycznego.

Ponadto w piśmie stwierdzono, że *wiadomo także, iż 1 569 700 dzieci i młodzieży w wieku 5 - 19 lat (20,7 % populacji) cierpi na choroby przewlekłe i są to najczęściej: alergie – 577 800 dzieci:, astma - 279 300: choroby kręgosłupa - 149 100, przewlekłe stany lękowe lub zaburzenia zachowania - 114 200: choroby serca i układu krążenia - 109 500: choroby nerek i układu moczowego - 85 200; padaczka - 40 900; cukrzyca -8 100.* Nie można zgodzić się z przedstawionym w wystąpieniu sposobem szacowania, polegającym na sumowaniu wybranych problemów zdrowotnych dzieci i młodzieży. Ten sposób prezentacji danych nie uwzględnia sytuacji, gdy u jednego dziecka występuje więcej niż jeden problem zdrowotny (np. dziecko niedosłyszące z cukrzycą i bocznym skrzywieniem kręgosłupa).

Przedstawiona w wystąpieniu Rzecznika analiza danych statystycznych na temat niepełnosprawności oraz występowania chorób przewlekłych u dzieci budzi wątpliwości. Wybiórcze analizowanie danych, brak jednolitych kryteriów (porównywanie danych z różnych przedziałów wiekowych), a następnie wywodzenie daleko idących wniosków budzi zastrzeżenia w odniesieniu do prezentowanych wniosków końcowych.

Według danych Ministerstwa Zdrowia, liczba dzieci przewlekle chorych w Polsce w roku 2005 przedstawiała się następująco:

Rozpoznanie	Liczba dzieci, u których stwierdzono schorzenie
Nowotwory	5 802
Niedokrwistości	55 142
Choroby tarczycy	34 546
Cukrzyca	10 569
Niedożywienie	40 858
Otyłość	110 607
Zaburzenia odżywiania	29 964
Upośledzenie umysłowe	38 569
Padaczka	35 375
Dziecięce porażenie mózgowe	20 719
Zaburzenia refrakcji i akomodacji oka	324 426
Choroba nadci śnieni owa	16 376
Dychawica oskrzelowa	173 792
Alergie pokarmowe	96 515
Alergie skórne	117 368
Zniekształcenia kręgosłupa	421 042

Źródło: Dane o stanie zdrowia dzieci i młodzieży. Roczne sprawozdanie o działalności i zatrudnieniu w podstawowej opiece zdrowotnej (druk MZ-t I) - Ministerstwo Zdrowia, Centrum Systemów Informacyjnych w Ochronie Zdrowia.

Przedstawiona - w ślad za publikacjami GUS - informacja, iż *tylko 2,2% uczniów w Polsce posiada opinie bądź orzeczenia o specjalnych potrzebach edukacyjnych,* wymaga uzupełnienia, bowiem sugeruje występowanie zaniedbań w tym zakresie. Należy zaznaczyć, że nie w każdym przypadku choroby przewlekłej konieczne jest posiadanie przez dziecko orzeczenia o specjalnych potrzebach edukacyjnych. W większości, dzieci przewlekle chore mogą bez przeszkód realizować program kształcenia w szkole masowej, bez konieczności stosowania innych, niż dla zdrowych rówieśników, metod pracy dydaktycznej i organizacji nauki.

4. Sytuacja prawna dzieci przewlekle chorych

Przedstawiona w wystąpieniu Pana Rzecznika sprawa *odmowy przyjęcia do gimnazjum chłopca z hemofilią* może budzić kontrowersje. Należy podkreślić, że w aktualnym stanie prawnym pracownicy resortu oświaty, nie posiadają stosownych uprawnień do realizacji zadań z zakresu wykonywania świadczeń zdrowotnych u dzieci i młodzieży (zwłaszcza do wykonywania na terenie szkoły takich specjalistycznych zabiegów, jak *podanie we wlewie dożylnym koncentratu czynnika krzepnięcia krwi czy tamponada przednia nosa,* które zostały wymienione w piśmie Pana Rzecznika). Przepisy prawne nie wykluczają możliwości uczęszczania do szkoły dziecka przewlekle chorego i niepełnosprawnego. Decyzja o przyjęciu dziecka nie może być jednak uwarunkowana wyborem szkoły (w tym przypadku -gimnazjum) przez dziecko. Na decyzję o przyjęciu dziecka przewlekle chorego do szkoły, winna przede wszystkim wpłynąć możliwość zagwarantowania dziecku, stosownie do rodzaju schorzenia czy niepełnosprawności, właściwych - czyli bezpiecznych dla tego dziecka -warunków pobytu.

Zgodnie z przedstawioną w wystąpieniu Pana Rzecznika opinią, *w wielu szkołach w Polsce dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi związanymi z hemofilią były dotychczas otoczone zarówno właściwą opieką pedagogiczną, jak i medyczną.* Należy zatem przypuszczać, że ostatecznie chłopiec z hemofilią (o którym była mowa w piśmie), bez przeszkód kontynuuje edukację w takim gimnazjum, które zapewniło mu bezpieczne warunki pobytu i nauki.

5. Międzyresortowy zespół do spraw powrotu opieki zdrowotnej do szkół

W dniu 15 maja 2006 r. Pan Roman Giertych, ówczesny Minister Edukacji Narodowej, na spotkaniu u Pana Kazimierza Marcinkiewicza - Premiera Rządu RP, zaproponował powołanie *międzyresortowego zespołu do spraw przygotowania powrotu opieki zdrowotnej do szkól.* W związku z tym, w Ministerstwie Edukacji Narodowej odbyły się 3 robocze spotkania przedstawicieli Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ministerstwa Zdrowia (w dniach 17 maja, 31 maja oraz 21 czerwca 2006 r.). Na trzecim spotkaniu wnioskowano o:

- formalne powołanie zespołu *do spraw przygotowania powrotu opieki zdrowotnej do szkól,* określenie jego statusu, zadań i uprawnień;

- □ ustalenie, czy skład zespołu zostanie powołany przez Ministra Zdrowia, czy Ministra Edukacji Narodowej;
- □ rozszerzenie składu Zespołu o przedstawicieli Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Rolnictwa, Narodowego Funduszu Zdrowia i Instytutu Matki i Dziecka.

Ustalono, że dalsze spotkania przedstawicieli będą kontynuowane po powołaniu zespołu. Na uwagę zasługuje fakt, iż do końca kadencji Rządu przedmiotowy zespół nie został powołany.

6. Wypracowanie wspólnego stanowiska Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Ministerstwa Zdrowia odnośnie kryteriów w sprawie orzekania o niepełnosprawności uczniów oraz o specjalnych potrzebach edukacyjnych dzieci przewlekle chorych.

Orzekanie o niepełnosprawności uczniów jest integralną częścią całości sytemu orzeczniczego, obejmującego zarówno osoby dorosłe, jak również dzieci i młodzież do ukończenia 16 roku życia. Zgodnie z artykułem *6 c* ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych* (Dz. U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.). przedmiotowa sprawa jest uregulowana rozporządzeniem ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. *w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności* (Dz. U. Nr 139, poz. 1328) uregulowano, między innymi, zagadnienie standardów w zakresie kwalifikowania oraz postępowania dotyczącego orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności.

Orzekanie o specjalnych potrzebach edukacyjnych dzieci niepełnosprawnych i przewlekle chorych regulują akty wykonawcze do ustawy z dnia 7 września 1991r. *o systemie oświaty* (Dz. U. Nr 67 poz. 329 z późn. zm.):

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. *w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego łub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania* (Dz. U. Nr 13, poz. 114 z późn. zm.);
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 r. *w sprawie trybu i organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz. U. Nr 23, poz. 193).

Nie ma zatem podstaw prawnych do podejmowania przez Ministra Zdrowia zadań, pozostających w kompetencji: ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego oraz ministra właściwego do spraw oświaty. Jednocześnie, w razie zaistnienia takiej potrzeby, Minister Zdrowia deklaruje wolę pełnej otwartości współpracy z innymi resortami, w celu rozwiązywania problemów zdrowotnych dotyczących osób niepełnosprawnych oraz jakości świadczeń zdrowotnych udzielanych tym osobom.

7. Funkcjonowanie szkól przy zakładach opieki zdrowotnej

Zgodnie z przepisami zawartymi w ustawie z dnia 7 września 199Ir. *o systemie oświaty* (Dz. U. Nr 67 poz. 329 z późn. zm.), przedszkola, szkoły i placówki oświatowe - również te, które

funkcjonują przy zakładach opieki zdrowotnej - pozostają we właściwości Ministra Edukacji Narodowej. Pozwalam sobie zatem zasugerować zwrócenie się z zapytaniem *o funkcjonowanie tych placówek* do resortu edukacji.

Na zakończenie pragnę zapewnić Pana Rzecznika, że Minister Zdrowia dostrzega problemy środowiska osób niepełnosprawnych, w tym dzieci przewlekle chorych i rozumie konieczność pomocy i wsparcia ze strony całego społeczeństwa. Z tych powodów, stale podejmuje -w ramach swoich uprawnień - działania, które zmierzają do zapewnienia jak najwyższego poziomu świadczeń zdrowotnych, udzielanych tym osobom. Celem wzmożonych działań

Ministra Zdrowia jest poprawa dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej dla wszystkich obywateli naszego kraju, która to poprawa przyczyni się jednocześnie do polepszenia sytuacji dzieci przewlekle chorych i niepełnosprawnych jako integralnej części społeczeństwa. Obok poprawy dostępności do świadczeń istotne jest także zapewnienie odpowiedniej jakości tychże świadczeń. Realizacji wymienionych celów służy całość działań podejmowanych aktualnie przez resort zdrowia, zgodnie z kierunkami wskazanymi w expose Pana Premiera Donalda Tuska.

Z poważaniem

Z upoważnienia
MINISTRA ZDROWIA
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Adam Fronczak

Warszawa, 24 lipca 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-564289-XI/07/JS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Roman Giertych
Wicepremier
Minister Edukacji Narodowej

Wielce Szanowny Panie Premierze

W związku z opisanym w „Gazecie Wyborczej" z dnia 19.07.2007 roku przypadkiem odmowy przyjęcia do Gimnazjum nr 16 w Szczecinie chłopca cierpiącego na hemofilię uprzejmie proszę o udzielenie wyjaśnień oraz podjęcie wszelkich niezbędnych kroków umożliwiających dziecku, ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, realizację prawa do edukacji w szkole.

Według doniesienia prasowego, wbrew opinii lekarza specjalisty prowadzącego leczenie dziecka oraz opinii pielęgniarki szkolnej, dyrektor szkoły odmówił przyjęcia dziecka, natomiast dyrektor wydziału nadzoru pedagogicznego Kuratorium Oświaty domaga się pisemnego poinformowania przez rodziców, co ma być dopiero warunkiem zbadania sprawy i następnie wydania decyzji w ciągu miesiąca.

Według opublikowanych danych Instytutu Hematologii i Transfuzjologii w Warszawie oraz Katedry i Kliniki Pediatrii, Hematologii i Onkologii Akademii Medycznej w Warszawie — w Polsce zarejestrowano 2269 chorych na hemofilię w 1752 rodzinach. Chorzy podlegają opiece regionalnej Poradni Specjalistycznej Skaz Krwotocznych/Hematologicznej, która to poradnia, w przypadku uczniów, wydaje zalecenia dla szkoły dotyczące możliwości lub ograniczenia uczestniczenia dziecka w zajęciach sportowych, nauczania indywidualnego w domu, realizacji szczepień.

Dzieci chore na hemofilię powinny chodzić do szkoły ponieważ dzięki kontaktowi z rówieśnikami mogą się prawidłowo rozwijać. Dostępne są poradniki przeznaczone dla nauczycieli i wychowawców dzieci chorych na skazy krwotoczne a także dla pracowników kuratorium oświaty.

Znane są zalecenia lekarzy specjalistów odnośnie warunków zapewnienia tym dzieciom opieki w szkole, a mianowicie:

1. Nauczyciel i rówieśnicy powinni być poinformowani o chorobie dziecka i niebezpieczeństwie urazów;

2. Każde krwawienie wymaga podania koncentratu czynnika krzepnięcia krwi, z wyjątkiem krwawień z nosa i skaleczonej skóry, jeśli zostaną zatrzymane leczeniem stosowanym

miejscowo;

3. W gabinecie medycznym powinien być spongostan i trombina w celu wykonania tamponady przedniej nosa w razie krwawienia z nosa przez przeszkoloną pielęgniarkę.

4. Wskazane byłoby posiadanie w lodówce szkolnego gabinetu medycznego koncentratu czynnika, którym chłopiec chory na hemofilię jest leczony i podanie w razie urazu lub krwawienia;

5. W razie większego urazu nawet po podaniu czynnika krzepnięcia krwi konieczne jest przewiezienie dziecka do szpitala w celu kontynuacji leczenia;

6. Należy ustalić wcześniej, gdzie chory na hemofilię otrzymać może przetoczenie koncentratu czynnika krzepnięcia krwi w razie krwawienia, które wystąpi w szkole.

Według pozyskanych przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich danych, w wielu szkołach w Polsce dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi związanymi z hemofilią były dotychczas otoczone właściwą opieką pedagogiczną i medyczną. Dlatego niepokojem i troską napawa zarówno decyzja dyrektora Gimnazjum Nr 16 w Szczecinie, ignorująca zalecenia medyczne, jak i stanowisko przedstawiciela kuratorium nie uwzględniające znaczenia przeżyć psychoemocjonalnych chorego dziecka.

W związku z powyższym uprzejmie proszę o podjęcie stosownych działań w celu niezwłocznego załatwienia tej sprawy, z korzyścią dla dziecka i jego rodziców.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa 2007.08.01

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ
DKOS-2-ZS-523/105/06

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie

dziękuję za troskę o warunki organizowania kształcenia dzieci przewlekle chorych, w tym chorych na hemofilię i zapewniam, że przepisy prawa oświatowego umożliwiają dostosowanie procesu kształcenia tych dzieci do ich potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych.

W zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, na podstawie zaświadczenia lekarskiego informującego o wymaganiach zdrowotnych dziecka wynikających z jego choroby, przepisy te przewidują możliwość wydawania przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne opinii wskazującej na inne niż dydaktyczne potrzeby tych dzieci.

Opinie takie mają na celu poinformowanie rodziców i dyrektora szkoły o zakresie potrzebnej dziecku pomocy medycznej, możliwej do udzielenia na terenie szkoły oraz wskazanie warunków, których spełnienie poprawi komfort psychiczny ucznia (istotna może być np. liczebność oddziału, do którego ten uczeń uczęszcza, usytuowanie oddziału w budynku szkolnym, lub wyposażenie szkoły w „sprzęt" dostosowany do jego potrzeb zdrowotnych). Opinia nie może jednak zobowiązywać nauczycieli do wykonywania nawet najprostszych zabiegów medycznych, bowiem nie mają oni uprawnień i kwalifikacji do wykonywania zadań przypisanych ustawowo pracownikom resortu zdrowia.

Może ona natomiast zawierać wskazanie do uczęszczania dziecka do klasy integracyjnej, w grupie uczniów pełnosprawnych, lub do klasy terapeutycznej.

Dzieciom przewlekle chorym, których stan zdrowia utrudnia lub uniemożliwia uczęszczanie do szkoły, stwarza się warunki realizowania obowiązku szkolnego w zakładach opieki zdrowotnej[1] lub na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania dyrektor szkoły organizuje indywidualne nauczanie[2] w szczególności w miejscu pobytu tego dziecka (w domu rodzinnym).
Jednocześnie uprzejmie wyjaśniam, że w przeciwieństwie do uczniów niepełnosprawnych, zakwalifikowanych do kształcenia specjalnego orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, wydanym przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną, uczniowie przewlekle chorzy,

[1] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej. (Dz.U. z 2003r, Nr 51,poz. 446).

[2] Rozporządzenie ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U. z 2003 r. Nr 23, poz. 193).

uczęszczający do szkół ogólnodostępnych, nie wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki i wprowadzania innych niż dla ich zdrowych rówieśników metod pracy dydaktycznej.
Posiadanie przez nich orzeczenia o niepełnosprawności, wydanego przez Zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności, uprawnia ich wyłącznie do uzyskiwania pomocy socjalnej i rehabilitacyjnej w jednostkach podlegających resortowi pracy i polityki społecznej oraz resortowi zdrowia.

Szanowny Panie Ministrze,

ze smutkiem przyjmuję informację o niesatysfakcjonującym rodziców chłopca, cierpiącego na hemofilię, rozstrzygnięciu dotyczącym niezapewnienia przez szkołę odpowiednich warunków kształcenia ich syna w wybranym przez nich gimnazjum, jednak decyzja o wyposażeniu szkoły należy do kompetencji organu prowadzącego.

Na najbliższej konferencji zlecę wszystkim kuratorom oświaty zintensyfikowanie współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego, prowadzącymi szkoły i placówki, w zakresie zaspokajania potrzeb uczniów przewlekle chorych w szkołach. Zwrócę szczególną uwagę na włączanie tej grupy uczniów do kształcenia w ww. oddziałach terapeutycznych. Przypomnę również o tym. że na kształcenie uczniów w tych oddziałach przewidziane są dodatkowe środki finansowe w ramach podziału części oświatowej subwencji ogólnej.

Uważam, że problemy podniesione na konferencji zobligują kuratorów do rozpoznania i zdiagnozowania omawianego problemu, a wnioski wynikające z dokonanej analizy przyczynią się do przekonania organów prowadzących szkoły do wprowadzania i doskonalenia rozwiązań służących optymalnej pomocy tej grupie uczniów i ich rodzicom.

Z poważaniem

wz MINISTRA
SEKRETARZ STANU
/-/ Mirosław Orzechowski

Warszawa,29/10/2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-571999-/07/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Andrzej Waśko
Sekretarz Stanu
w Ministerstwie Edukacji Narodowej
Al. J. Ch. Szucha 25
00-918 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

„Gazeta Wyborcza" w dniu 16 października 2007 r. opublikowała artykuł „Niewidomi uczniowie czekają na podręczniki" (kopia artykułu w załączeniu). Podniesiono w nim bardzo istotny problem braku aktualnych podręczników pisanych językiem Braill'a (oraz pisanych powiększoną czcionką), z których mogliby korzystać uczniowie niewidomi i niedowidzący. Ma to szczególne znaczenie dla tych spośród nich, którzy przygotowują się do egzaminów maturalnych. Opisana w artykule sytuacja dotyczy realizacji przepisu art. 71d ustawy z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (t.j. D. U. z 2004 r. Nr. 256, poz. 2572 ze zm.).

W związku z powyższym, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o podjęcie niezbędnych kroków zmierzających do rozwiązania tego problemu i poinformowanie Rzecznika o podjętych w tej sprawie działaniach.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

MINISTERSTWO
EDUKACJI NARODOWEJ
SEKRETARZ STANU

Warszawa, 2007.11.12

Departament Kształcenia
Ogólnego i Specjalnego

DKOS-WSM-523-209/07

Pan
Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku

w związku z pismem z 29 października 2007 r. nr RPO-571999/07/KJ w sprawie braku podręczników szkolnych dla uczniów niewidomych i słabo widzących, uprzejmie wyjaśniam.

Do roku 2004 Ministerstwo zwyczajowo finansowało zakup podręczników szkolnych dla uczniów niepełnosprawnych: z upośledzeniem umysłowym, niewidomych, słabo widzących i niesłyszących.

W roku 2004 w znowelizowanej ustawie o systemie oświaty[*], w art. 71d, został zawarty przepis, na podstawie którego wymienione podręczniki są dofinansowywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania.

W roku 2001 weszła w życie podstawa programowa kształcenia ogólnego, w poszczególnych typach szkół, do której trzeba było wydać nowe podręczniki szkolne[**], które następnie trzeba było zaadoptować na brajla i druk powiększony z przeznaczeniem dla uczniów niewidomych i słabo widzących. Z różnych względów, również ekonomicznych (koszt jednego egzemplarza podręcznika brajlowskiego dochodzi do 1500 zł) nie było możliwe jednorazowe wydanie i zakupienie tych podręczników do wszystkich typów szkół.

Wspólnie z nauczycielami uczącymi uczniów niewidomych i słabo widzących zdecydowano, że w pierwszej kolejności będą sukcesywnie kupowane podręczniki do szkoły podstawowej i gimnazjum.

---

[*] Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).

[**] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół oraz kształcenia w profilach w liceach profilowanych (Dz.U. z 2001 r. Nr 61, poz. 625 z późn. zm.).

Do chwili obecnej zakupiono wszystkie podręcznik do szkoły podstawowej. Do gimnazjum brakuje jedynie podręcznika do muzyki. Rozpoczęto druk podręczników do szkół ponadgimnazjamych. Dotychczas zakupiono 15 tytułów podręczników brajlowskich i 12 tytułów w powiększonym druku.

Obecnie trwa przetarg na adaptację, druk i dystrybucję 22 tytułów podręczników w wersji brajlowskiej i 26 tytułów podręczników w powiększonym druku przeznaczonych do szkół ponadpodstawowych. Przewiduje się, że realizacja zadania zostanie zakończona w marcu 2008 r.
W podręczniki, o których mowa, zaopatrywani są również niewidomi i słabo widzący uczniowie szkół ogólnodostępnych i integracyjnych.

Ponadto w bieżącym roku zostanie zrealizowany uzupełniający zakup podręczników i ćwiczeń, wydanych dotychczas, które uległy zużyciu lub ich nakład okazał się niewystarczający w stosunku do potrzeb uczniów.

Szanowny Panie Rzeczniku,

rozumiem trudności, na jakie napotykają nauczyciele i uczniowie z powodu braku niektórych podręczników szkolnych. Niewątpliwie podręcznik szkolny jest dla nich ważną pomocą dydaktyczną, ale przecież nie jedyną. Nie mniej ważne w procesie kształcenia uczniów niewidomych i słabo widzących są też inne środki dydaktyczne. Takimi m.in. okazały się nowoczesne techniczne środki dydaktyczne, w które Ministerstwo wyposażyło wszystkie szkoły specjalne dla uczniów z tego rodzaju niepełnosprawnością. Jestem pełen uznania dla nauczycieli szkół specjalnych, którzy, służąc również pomocą nauczycielom szkół ogólnodostępnych i integracyjnych, wykorzystują te środki w[7] celu zapewnienia uczniom niewidomym i słabo widzącym powodzenia w nauce szkolnej. O efektach tej pracy mogą świadczyć chociażby wyniki egzaminów maturalnych przeprowadzonych w placówkach kształcących tę grupę uczniów. W roku szkolnym 2006/07 *w* Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Dzieci i Młodzieży Niewidomych i Słabo Widzących w Krakowie, 100% przystępujących do egzaminu maturalnego ten egzamin zdało, Podobnie przedstawiała się sytuacja w pozostałych szkołach specjalnych, do których uczęszczają ci uczniowie.

Zapewniam, że Ministerstwo w dalszym ciągu będzie podejmowało działania zmierzające do zaopatrywania uczniów niepełnosprawnych we wszystkie podręczniki szkolne.

Z wyrazami szacunku
SEKRETARZ STANU
/-/Andrzej Waśko

MINISTERSTWO
EDUKACJI NARODOWEJ
SEKRETARZ STANU

Warszawa, 2007.11.16

Departament Kształcenia
Ogólnego i Specjalnego

DKOS-WSM-523-209/07

Pan
Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

W związku z pismem z 29 października 2007 r. nr RPO-571999/07/KJ w sprawie braku podręczników szkolnych dla uczniów niewidomych i słabo widzących, uprzejmie wyjaśniam.

Do roku 2004 Ministerstwo zwyczajowo finansowało zakup podręczników szkolnych dla uczniów niepełnosprawnych: z upośledzeniem umysłowym, niewidomych, słabo widzących i niesłyszących.

W roku 2004 w znowelizowanej ustawie o systemie oświaty*, w art. 71d, został zawarty przepis, na podstawie którego wymienione podręczniki są dofinansowywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania.

W roku 2001 weszła w życie podstawa programowa kształcenia ogólnego, w poszczególnych typach szkół, do której trzeba było wydać nowe podręczniki szkolne**, które następnie trzeba było zaadoptować na brajla i druk powiększony z przeznaczeniem dla uczniów niewidomych i słabo widzących. Z różnych względów, również ekonomicznych (koszt jednego egzemplarza podręcznika brajlowskiego dochodzi do 1500 zł) nie było możliwe jednorazowe wydanie i zakupienie tych podręczników do wszystkich typów szkół.

Wspólnie z nauczycielami uczącymi uczniów niewidomych i słabo widzących zdecydowano, że w pierwszej kolejności będą sukcesywnie kupowane podręczniki do szkoły podstawowej i gimnazjum.

---

* Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).

** Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół oraz kształcenia w profilach w liceach profilowanych (Dz.U. z 2001 r. Nr 61, poz. 625 z późn. zm.).

Do chwili obecnej zakupiono wszystkie podręcznik do szkoły podstawowej. Do gimnazjum brakuje jedynie podręcznika do muzyki. Rozpoczęto druk podręczników do szkół ponadgimnazjalnych. Dotychczas zakupiono 15 tytułów podręczników brajlowskich i 12 tytułów w powiększonym druku.

Obecnie trwa przetarg na adaptację, druk i dystrybucję 22 tytułów podręczników w wersji brajlowskiej i 26 tytułów podręczników w powiększonym druku przeznaczonych do szkół ponadpodstawowych. Przewiduje się, że realizacja zadania zostanie zakończona w marcu 2008 r.

W podręczniki, o których mowa, zaopatrywani są również niewidomi i słabo widzący uczniowie szkół ogólnodostępnych i integracyjnych.

Ponadto w bieżącym roku zostanie zrealizowany uzupełniający zakup podręczników i ćwiczeń, wydanych dotychczas, które uległy zużyciu lub ich nakład okazał się niewystarczający w stosunku do potrzeb uczniów.

Szanowny Panie Rzeczniku,

Niewątpliwie podręcznik szkolny jest ważną pomocą dydaktyczną dla ucznia i nauczyciela ale nie jedyną. Rozumiem trudności, na które napotykają nauczyciele i uczniowie z powodu braku niektórych podręczników szkolnych. Jestem pełen uznania dla nauczycieli, którzy wykorzystując nowoczesne techniczne środki nauczania, w które zostały wyposażone wszystkie szkoły uczące uczniów niewidomych i słabo widzących, zapewniają tym uczniom powodzenie w nauce szkolnej. Świadczą o tym wyniki chociażby egzaminów maturalnych przeprowadzonych w roku szkolnym 2006/2007. W specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Dzieci i Młodzieży Niewidomych i Słabo Widzących w Krakowie 100% przystępujących do egzaminu maturalnego ten egzamin zdało. Podobnie przedstawiała się sytuacja w pozostałych placówkach kształcących tę grupę uczniów niepełnosprawnych.

Służą również pomocą nauczycielom niewidomych oraz słabo widzącym uczniom szkół ogólnodostępnych i integracyjnych.

Zapewniam, że Ministerstwo w dalszym ciągu będzie podejmowało działania zmierzające do zapewnienia uczniom niepełnosprawnych wszystkich podręczników szkolnych.

PODSEKRETARZ STANU

/-/ Stanisław Sławiński

Warszawa, 08/09/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-571999-I/07/KJ

Pani
Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej
Al. J. Ch. Szucha 25
00 - 918 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

Pismem z dnia 29 października 2007 r. zwróciłem się do ówczesnego Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podręczników dla uczniów niewidomych i niedowidzących. Z publikowanych wtedy informacji prasowych wynikało, iż sytuacja w tym zakresie jest daleka od doskonałości. Otrzymana odpowiedź zawierała treści uspakajające informacje, iż zainteresowani otrzymają podręczniki w nieodległym czasie, gdyż toczą się procedury przetargowe na ich adaptację, druk i dystrybucję. Z kolei z wypowiedzi uczestników odbytej w dniu 26 lutego 2008 r. na Uniwersytecie Warszawskim konferencji „Edukacja równych szans. Podręczniki dla uczniów niewidomych i słabowidzących nowe podejście, nowe możliwości" wynikało, iż opóźnienia w tym zakresie są znaczne. Tam też przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej wskazywali na trwające zabiegi w celu zapewnienia druku i pełnej dostępności do tych podręczników. Analogiczne informacje przedstawił Departament Kształcenia Ogólnego i Specjalnego MEN, który, po tej konferencji, w piśmie skierowanym do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich informował o podpisaniu umów na adaptację, druk i dystrybucję 25 podręczników (kolejne 3 były w końcowej fazie procedury), które w ciągu 3 miesięcy powinny być zrealizowane. Informowano także o trwających pracach koncepcyjnych nad usprawnieniem systemu zaopatrywania uczniów niewidomych i słabowidzących w środki dydaktyczne, w tym podręczniki.

Rozpoczynający się nowy rok szkolny skłania do powtórzenia pytania o aktualny stan prac nad wydaniem podręczników drukowanych językiem Braill'a i powiększoną czcionką. Obowiązek władz oświatowych zapewnienia dostępności do tych podręczników wynika wyraźnie z art. 71d ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tj. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.).

Uwzględniając powyższe, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), uprzejmie proszę Panią Minister o poinformowanie mnie o aktualnym stanie prac w przedmiotowym zakresie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ

Warszawa, 2008.09.24

DZSE-2-JW-043-1/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,
odpowiadając na pismo z dnia 8 września 2008 r. (RPO-571999-1/07/KJ) w sprawie aktualnego stanu prac nad wydaniem podręczników drukowanych w systemie Braille'a oraz powiększoną czcionką, uprzejmie wyjaśniam.
W roku 2008 Ministerstwo Edukacji Narodowej zakupiło 22 tytuły (w łącznym nakładzie 3460 egzemplarzy) podręczników oraz zeszytów ćwiczeń dla uczniów niewidomych wykonanych w systemie Braille'a, przeznaczonych do kształcenia w gimnazjum, zasadniczej szkole zawodowej, liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym oraz technikum, za kwotę 1 239 754,00 zł, oraz 26 tytułów (w łącznym nakładzie 11960 egzemplarzy) podręczników oraz zeszytów ćwiczeń dla uczniów słabo widzących wykonanych w druku powiększonym, przeznaczonych do kształcenia w szkole podstawowej i gimnazjum, za kwotę 1 494 641,00. co daje łącznie kwotę 2 734 395,00 złotych wydatkowanych na wykonanie adaptacji, druk i dystrybucję podręczników przeznaczonych do kształcenia uczniów niewidomych oraz słabo widzących, w okresie od stycznia do września 2008 r.
Podręczniki te zostały dostarczone przez Wydawców do szkół i placówek oświatowych, w których edukację pobierają uczniowie niewidomi oraz słabo widzący, jeszcze przed 1 września 2008 r. Wydane podręczniki otrzymały też kuratoria oświaty w celu przekazania do szkół ogólnodostępnych, w których uczą się uczniowie niewidomi oraz słabo widzący.
Ponadto Ministerstwo Edukacji Narodowej finansuje również druk i dostawę czasopism „Światełko" i „Promyczek" - wykonanych w systemie Braille'a, przeznaczonych dla uczniów niewidomych oraz wykonanych w druku powiększonym, przeznaczonych dla uczniów słabo widzących. W roku 2008 kwota dofinansowania wyniosła 285 000,44 złotych.
Podane czasopisma również są dostarczane do szkół i placówek oświatowych, w których uczą się uczniowie niewidomi oraz słabo widzący. Czasopisma otrzymują też odbiorcy indywidualni oraz instytucje zajmujące się między innymi pomocą osobom niepełnosprawnym.
Każda szkoła, w której naukę pobierają uczniowie niewidomi oraz słabo widzący została zaopatrzona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w komputery i syntezatory mowy oraz linijki brajlowskie, które umożliwiają dostosowywanie podręczników dostępnych na rynku do potrzeb uczniów niedowidzących oraz niewidomych.

Ponadto informuję, że w chwili obecnej w Ministerstwie Edukacji Narodowej trwają prace nad zmianą rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia (Dz. U. Nr 25, poz. 220) oraz zmianą systemu zaopatrywania uczniów w podręczniki przeznaczone do kształcenia specjalnego.
Proponowane zmiany mają na celu modyfikację zasad i warunków dopuszczania do użytku szkolnego programów nauczania i podręczników.

w/z MINISTRA
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Zbigniew Marciniak

Warszawa, dnia 22/09/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-571999-I/07/KJ

Pani
Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej
Al. J. Ch. Szucha 25

Wielce Szanowna Pani Minister

Kilkakrotnie już w ostatnich latach zwracałem się do kierownictwa Ministerstwa Edukacji Narodowej w sprawie podręczników dla uczniów niewidomych i niedowidzących. Za każdym razem otrzymywałem uspakajające wiadomości odnośnie do czynionych starań na rzecz zapewnienia opracowania właściwych podręczników, jak i wydania ich w odpowiedniej dla potrzebujących ilości. Z zadowoleniem odebrałem informacje zawarte w piśmie Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej Pani Krystyny Szumilas z dnia 25 sierpnia 2009 r., skierowanym do Rzecznika Praw Dziecka odnośnie do kolejnych podejmowanych w tym zakresie działaniach.

Jednak podawane przez media informacje wskazujące na znaczne, bo wynoszące aż 1,5 mln zł, ograniczenia wysokości dotacji na ten cel muszą budzić uzasadniony niepokój związany z możliwością realizacji zamierzeń przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Plany resortu budzą też zrozumiałe wątpliwości Polskiego Związku Niewidomych. Należy podzielić opinię, iż przeszkody w druku podręczników dla uczniów niewidomych i niedowidzących z uwagi na rozpoczęcie nowego roku szkolnego powinny być przezwyciężone jak najszybciej.

Uwzględniając powyższe, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), uprzejmie proszę Panią Minister o ustosunkowanie się do przedstawionego problemu. Będę wdzięczny w szczególności za przedstawienie działań, podjętych w bieżącym roku, zmierzających do rozwiązania tego zagadnienia. Kopię artykułu z „Gazety Wyborczej" pozwalam sobie przesłać w załączeniu.

Łączę wyrazy szacunku
/-/Janusz Kochanowski

Do wiadomości:
Pani Anna Woźniak - Szymańska
Prezes Polskiego Związku
Niewidomych
ul. Konwiktorska 9
00-216 Warszawa

Warszawa, 2009.10.08

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ
DZSE-2-JW-043-7/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

odpowiadając na pismo nr RPO-571999-1/07/KJ z dnia 22 września 2009 r. w sprawie zaopatrywania uczniów niewidomych w podręczniki szkolne, uprzejmie wyjaśniam.
Ministerstwo Edukacji Narodowej od wielu lat dofinansowuje zakup podręczników szkolnych i książek pomocniczych przeznaczonych dla uczniów niewidomych, słabo widzących, niesłyszących i z upośledzeniem umysłowym.

Każdego roku, we współpracy z dyrektorami specjalnych ośrodków szkolno wychowawczych, opracowywana była lista kolejnych tytułów podręczników, których adaptacja do potrzeb uczniów niewidomych i słabo widzących była wykonywana w pierwszej kolejności. Ministerstwo Edukacji Narodowej pokrywało koszty związane z wykonaniem powyższej adaptacji, druku oraz dystrybucji przygotowanych podręczników. Dzięki temu uczniowie szkól podstawowych oraz gimnazjum, a także w większej części szkół ponadgimnazjalnych, mają do dyspozycji podręczniki wykonane w systemie Braille'a (dla uczniów niewidomych) oraz w druku powiększonym (dla uczniów słabo widzących) - do każdego przedmiotu co najmniej jeden tytuł podręcznika i zeszytu ćwiczeń.

W budżecie zadaniowym MEN na 2009 rok finansowanym z cz. 30 - *Oświata i wychowanie z wyłączeniem projektów realizowanych przy udziale środków pochodzących z UE,* na realizację zadania „Zakup podręczników szkolnych i książek pomocniczych dla uczniów niewidomych, słabo widzących, nieslyszących i z upośledzeniem umysłowym" zaplanowano kwotę w wysokości 6 996 000 zł. Zmniejszenie zaplanowanej kwoty o 1,5 min zł. -do wysokości 5 496 000 zł - nie stanowi zagrożenia dla właściwej realizacji zadania określonego w art. 71 d *ustawy o systemie oświaty,* na podstawie którego minister właściwy do spraw oświaty i wychowania dofinansowuje zakup podręczników szkolnych i książek pomocniczych dla ww. grup uczniów. W kompetencjach Ministra Edukacji Narodowej pozostaje bowiem każdorazowe określenie wysokości udzielanego dofinansowania oraz formy jego przekazania. W bieżącym roku środki te zostaną przeznaczone przede wszystkim na dofinansowanie podręczników opracowanych zgodnie z nową podstawą programową kształcenia ogólnego (wg rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. *w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17)), przeznaczonych dla

uczniów klas pierwszych szkoły podstawowej oraz gimnazjum. Obowiązujące regulacje prawne stanowią bowiem, iż w roku szkolnym 2009/2010 nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego obowiązuje tylko w przedszkolach, klasach pierwszych szkól podstawowych oraz gimnazjów. W związku z tym, tylko ci uczniowie potrzebują nowych podręczników. W pozostałych klasach mogą bowiem być stosowane podręczniki przeznaczone do kształcenia specjalnego, zakupione przez MEN w latach ubiegłych. Każdego roku będą zatem dofinansowywane przez MEN kolejne tytuły podręczników przeznaczonych do kształcenia zgodnie z nową podstawą programową, tak, aby ułatwić szkołom optymalne wdrażanie reformy programowej oraz, w miarę posiadanych środków finansowych, kolejne tytuły podręczników opracowanych zgodnie z podstawą programową z 2002 r., w szczególności przeznaczonych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Powyższe zadanie jest w trakcie realizacji. Wykonanie tego zadania wymagało pozyskania ze szkół i placówek oświatowych danych niezbędnych do opracowania listy podręczników dostosowanych do nowej podstawy programowej, których adaptacje dla potrzeb uczniów niewidomych zostaną wykonane w pierwszej kolejności. Dane te mogły być zebrane w szkołach dopiero po 15 czerwca 2009 r. Jest to termin określony w art. 22a *ustawy o systemie oświaty,* zgodnie z którym nauczyciele mają obowiązek wskazania wybranych podręczników i podania do wiadomości uczniów i rodziców szkolnego zestawu podręczników obowiązującego w kolejnym roku szkolnym.

Jednocześnie informuję, że w Ministerstwie Edukacji Narodowej opracowano nowy system zapewniania uczniom niewidomym dostępu do podręczników szkolnych. Dotychczas adaptacje tych podręczników były zlecane wykonawcom w trybie ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. *Prawo zamówień publicznych* (Dz.U. z 2007 r. Nr 223, poz. 1655 z późn. zm.), co wymagało stosowania długotrwałych i czasochłonnych procedur, a jednocześnie w trakcie prowadzonego postępowania nie dawało możliwości elastycznego dokonywania zmian w wyborze tytułów podręczników, czy też liczby zamawianych egzemplarzy.

Obecnie, na zlecenie MEN, adaptacje wybranych tytułów podręczników szkolnych i książek pomocniczych dostosowanych do potrzeb uczniów niewidomych, opracowanych zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego z 2008 r., są przygotowywane przez nauczycieli specjalnych ośrodków szkolno - wychowawczych dla dzieci niewidomych i/lub słabo widzących. Wersje elektroniczne tych adaptacji udostępniane są dyrektorom szkól i placówek oświatowych do pobrania ze strony internetowej MEN.

Niezależnie od tego, Minister Edukacji Narodowej na podstawie art. 40 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.) wystąpił do Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego o wyrażenie zgody na zlecenie wykonania adaptacji kolejnych podręczników szkolnych do potrzeb uczniów niewidomych i słabo widzących uczelniom wyższym mającym doświadczenie w wykonywaniu takich adaptacji oraz posiadającym w swoich strukturach organizacyjnych stałe ośrodki adaptacji materiałów dydaktycznych. Podjęcie współpracy z uczelniami wyższymi będzie dużym wsparciem dla Ministra Edukacji Narodowej w

zakresie realizacji powyższego zadania i jednocześnie pozwoli na jego bieżące wykonywanie, zarówno dla uczniów niewidomych realizujących obowiązek szkolny i obowiązek nauki w szkołach specjalnych, jak też w ogólnodostępnych i integracyjnych.

Ponadto, odnosząc się do treści artykułu pt. *„Nie ma pieniędzy na podręczniki pisane brajlem”* zamieszczonego w „Gazecie Wyborczej” i załączonego do pisma Pana Rzecznika, uprzejmie informuję, że 14 sierpnia 2009 r., w trybie art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.) został ogłoszony otwarty konkurs ofert na realizację zadania publicznego pn.: *„Zapewnienie uczniom niewidomym i słabo widzącym czasopism przeznaczonych dla dzieci i młodzieży, wykonanych w systemie Braille'a oraz w druku powiększonym”*. Na realizację powyższego zadania Ministerstwo Edukacji Narodowej przeznaczyło środki w wysokości 100 000 zł. Polski Związek Niewidomych wziął udział w powyższym konkursie i pozytywnie przeszedł weryfikację formalną i merytoryczną. W najbliższych dniach zostanie podpisana umowa pomiędzy Ministrem Edukacji Narodowej, a Polskim Związkiem Niewidomych na realizację tego zadania. Ponadto, Polski Związek Niewidomych został poinformowany szczegółowo o zmianach w systemie zaopatrywania uczniów niewidomych i słabo widzących w podręczniki szkolne.

Z poważaniem
w/z MINISTRA
PODSEKRETARZ STANU
/-/Zbigniew Włodkowski

5.6.Prawa osób niepełnosprawnych na rynku dóbr i usług konsumpcyjnych

Warszawa,02/10/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-598882-I/08/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Hanna Gronkiewicz - Waltz
Prezydent
Miasta Stołecznego Warszawy
Urząd m. st. Warszawy
Plac Bankowy 3/5
00-950 WARSZAWA

Szanowna Pani Prezydent

Z głębokim ubolewaniem przyjąłem informację o niedawnym wypadku niewidomego studenta na stacji metra Warszawa Centrum. Zdarzenie to wydaje się być tym bardziej przykre, że wypadku można było łatwo uniknąć dostosowując stacje warszawskiego metra do potrzeb osób niewidomych i niedowidzących.

Obowiązkiem władzy publicznej jest udzielanie wszelkiej pomocy osobom niepełnosprawnym tak, aby mogły one prowadzić życie w społeczeństwie, co jest jedną z koniecznych przesłanek poszanowania godności człowieka. Oznacza to przede wszystkim nakaz podejmowania działań chroniących życie osób niepełnosprawnych. Prawo ochrony życia jest bowiem pierwszym z praw człowieka, które w naturalny sposób warunkuje istnienie wszystkich dalszych wolności i praw. Z uzyskanych przeze mnie informacji wynika, że organizacje działające na rzecz ochrony praw osób niepełnosprawnych wielokrotnie postulowały o właściwe dostosowanie peronów warszawskiego metra do potrzeb osób niewidomych i niedowidzących, sugerując m.in. konieczność zamontowania na końcach peronów specjalnych pasów o odpowiedniej szerokości - łatwo wyczuwalnych laską bądź stopą a także odpowiedniego oznaczenia krawędzi schodów.

W związku z powyższym, w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Prezydent z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji na temat działań podjętych przez władze Stolicy oraz zarząd warszawskiego metra zmierzających do usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości. Jestem głęboko przekonany, że właściwa reakcja na ten nieszczęśliwy wypadek przyczyni się do rozwoju Warszawy w kierunku miejsca przyjaznego i przystępnego dla osób niepełnosprawnych. Miarą jakości życia w dzisiejszym społeczeństwie jest bowiem poziom opieki, jaką otacza ono osoby najsłabsze i najbardziej potrzebujące oraz poszanowanie ich godności.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy
plac Bankowy 3/5, 00-950 Warszawa, tel. (022) 595 30 50, 595 30 51, faks (022) 595 30 52
www.um.warszawa.pl

Warszawa, dnia 14.11.2008 r.

BD-BD-KP-LMO-0717-6-5-08

Pan Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 78
00-090 Warszawa

Szanowny Panie,

W odpowiedzi na Pana pismo Nr RPO-598882-I/08/AB w sprawie możliwości wprowadzenia rozwiązań konstrukcyjnych, służących przystosowaniu obiektów I linii metra do potrzeb osób niepełnosprawnych , wyjaśniam co następuje:

1. **Stan prawny**

- Zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt. 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, przy projektowaniu i budowie obiektów użyteczności publicznej, należy zapewnić niezbędne warunki do korzystania z nich przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich.
- Przepisy wykonawcze, przede wszystkim rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, określają szczegółowe wymagania związane z zapewnieniem dostępności obiektu dla osób niepełnosprawnych ruchowo (minimalne szerokości dojść i wejść do budynku, wymóg zapewnienia dostępu na wszystkie kondygnacje, wymagane wymiary wind i pochylni itp.).
- Nie istnieją akty prawne ani normy określające sposób i warunki przystosowania budowli do potrzeb osób niewidomych, poza jednym przepisem, nakazującym wyposażenia kabiny dźwigu osobowego w dodatkowe oznakowanie i informację głosową.
- Zgodnie z art. 20 ustawy Prawo budowlane, osobom odpowiedzialną za zgodność projektu budowlanego ze wszystkimi obowiązującymi przepisami oraz za uzyskanie wymaganych opinii, uzgodnień i sprawdzeń, jest projektant.
- Zgodnie z art. 59a ust. 1 i 2 ustawy Prawo budowlane, właściwe organy administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego, przed wydaniem pozwolenia na użytkowanie obiektu użyteczności publicznej, przeprowadzają obowiązkową kontrolę w zakresie zapewnienia warunków niezbędnych do korzystania z obiektu przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich.

2. **Stan formalny I linii metra.**

Proces inwestycyjny budowy I linii metra został przeprowadzony zgodnie ze wszystkimi obowiązującymi w tym zakresie przepisami:

- Projekty budowlane stacji metra były opiniowane i uzyskały uzgodnienia Państwowej Straży Pożarnej, Państwowej Inspekcji Pracy, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego i Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego.
- Odbiory końcowe obiektów metra odbywały się przy udziale Projektanta i Inwestora.
- Kontrole obiektów, przed dopuszczeniem do użytkowania, przeprowadzili inspektorzy Państwowej Straży Pożarnej, Państwowej Inspekcji Pracy, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego i Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego.
- Decyzje o pozwoleniu na użytkowanie metra zostały wydane przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

3. Przystosowanie I linii metra do potrzeb osób niewidomych.

- Brak przepisów i norm określających warunki, jakie należy spełnić w celu umożliwienia korzystania z obiektu przez osoby niewidome i niedowidzące, przekłada się na brak jednoznacznych rozwiązań projektowych i konstrukcyjnych. Świadczy o tym stanowisko projektanta stacji metra, architekta Andrzeja Chołdzyńskiego, który przedstawiając propozycje możliwych rozwiązań zwiększających bezpieczeństwo poruszania się w rejonie krawędzi peronu, zastrzegł, że zastosowane elementy „nie mogą stwarzać niebezpieczeństwa potknięcia ani poślizgnięcia, zarówno w warunkach suchej posadzki, jak i mokrej" Projektant nie wskazał konkretnych sposobów uniknięcia tego zagrożenia, zalecając jedynie szerokie konsultacje z przedstawicielami osób niepełnosprawnych, Państwową Inspekcją Pracy i specjalistami w dziedzinie BHP.
- Organizacje zrzeszające i reprezentujące osoby niepełnosprawne nie wypracowały dotychczas wspólnego stanowiska, jakie rozwiązania byłyby najlepsze z punktu widzenia różnych - czasem rozbieżnych - potrzeb osób niewidomych i osób niepełnosprawnych ruchowo.

  Przedstawiciele środowiska niewidomych prezentują czasem sprzeczne opinie i oceny w odniesieniu do niektórych kwestii związanych z bezpieczeństwem. Na posiedzeniu Komisji Rady Miasta st. Warszawy ds. polityki społecznej i przeciwdziałania patologiom, które odbyło się w dniu 14.10.2008 r., dyrektor Zarządu Głównego Polskiego Związku Niewidomych i pełnomocnik rektora Uniwersytetu Warszawskiego ds. osób niepełnosprawnych, zajęli odmienne stanowiska, jaki typ peronu (wyspowy czy boczny) jest lepszy i bardziej bezpieczny dla niewidomych pasażerów metra.

  Wśród osób niepełnosprawnych ruchowo występują opinie, że stosowane na chodnikach i przejściach pasy z wypukłymi guzami, w niektórych miejscach stanowią istotne utrudnienie dla osób na wózkach inwalidzkich.
- Prezentowane rozwiązania i materiały, służące do oznakowania krawędzi peronu (pasy z guzami, taśmy ostrzegawcze), nie posiadają wszystkich wymaganych zezwoleń i atestów, umożliwiających zastosowanie na linii metra. Zgodnie z ustawą o wyrobach budowlanych oraz przepisami wykonawczymi do ustawy wolno nam używać tylko takich produktów, które przeszły procedury sprawdzające określone w przepisach i zostały na tej podstawie dopuszczone do obrotu i stosowania w budownictwie. Ze względu na specyfikę metra, dodatkowo wymagane jest posiadanie certyfikatu bezpieczeństwa pożarowego, zezwalającego na stosowanie wyrobu

w budowlach podziemnych.

- Żaden z potencjalnie możliwych sposobów oznakowania czy wyodrębnienia pasa wzdłuż krawędzi peronu, nie był sprawdzany pod kątem możliwości bezpiecznego stosowania w metrze, w warunkach dużego natężenia potoków pasażerskich.

  W najważniejszych punktach przesiadkowych I linii, na poszczególne stacje wchodzi od 30 do 70 tysięcy osób dziennie. Podczas wjazdu pociągu na stacje w godzinach szczytu w czasie niespełna dwóch minut przez peron przemieszcza się kilkusetosobowy potok pasażerów, wsiadających i wysiadających.

  Konieczne jest w związku z tym przeprowadzenie badań, jaki wpływ na bezpieczeństwo poruszających się w różnym tempie osób, może mieć bezpośredni styk dwóch nawierzchni o krańcowo różnej fakturze i gładkości. Badania muszą uwzględniać takie czynniki, jak specyficzne potrzeby i ograniczenia osób niepełnosprawnych ruchowo i poruszających się na wózkach inwalidzkich, zawilgocenie posadzki peronu w czasie opadów atmosferycznych oraz maksymalne natężenia potoków pasażerskich.

Jednocześnie pragnę zaznaczyć, że zapewnienie bezpieczeństwa i ułatwień dla osób niewidomych, nie jest wyłącznym i specyficznym problemem jedynej w kraju linii metra. W równym stopniu dotyczyło całej komunikacji kolejowej, innych środków transportu publicznego oraz wielu obszarów w przestrzeni miejskiej.

Pragnę również wyjaśnić, że od 2006 roku w m. st. Warszawie realizowany jest program wprowadzania udogodnień dla osób niewidomych i słabowidzacych .

- Pierwszy etap polegał na wprowadzeniu specjalnej kolorystyki elementów informacyjnych, zainstalowaniu systemu informacji dźwiękowej w windach oraz wymianie przycisków na zawierające kod brajlowski. Modernizacje te zostały zakończone w 2007roku.
- Kolejny etap przewiduje oznakowanie schodów stałych i ruchomych, oznakowanie peronów i dojść do peronów, oznakowanie dróg dojścia do wind.

Ponadto w oparciu o postulaty osób niepełnosprawnych wprowadzono na nowych stacjach metra system sygnalizacji dźwiękowej i wizyjnej informacji o wjeździe pociągu na stacje. System ten będzie sukcesywnie uruchamiany na wszystkich stacjach z peronami bocznymi. Na monitorach ekranowych zainstalowanych w wagonach, co kilka minut wyświetlany jest apel do podróżnych o zwracanie uwagi i udzielanie pomocy niepełnosprawnym pasażerom.

Pragnę podkreślić, że jestem głęboko poruszona niedawnym wypadkiem niewidomego studenta na stacji metra Warszawa Centrum i zapewnić, że m. st. Warszawa dołoży wszelkich starań, aby zwiększyć poziom bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych korzystających z metra warszawskiego.

Z poważaniem
Prezydent
miasta stołecznego Warszawy
/-/ Hanna Gronkiewicz-Waltz

Warszawa, dnia 29 maja 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-598882-I/08/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Cezary Grabarczyk
Minister Infrastruktury
Ministerstwo Infrastruktury
ul. Chałubińskiego 4/6
00-928 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Możliwość swobodnego i bezpiecznego przemieszczania się jest jednym z podstawowych praw jakie demokratyczne państwo powinno gwarantować swoim obywatelom, w tym osobom niepełnosprawnym. Nie ulega wątpliwości, że osoby pozbawione możliwości bezpiecznego przemieszczania się pozostają uzależnione od innych w najbardziej podstawowych aspektach życia. Najpopularniejszym środkiem transportu publicznego na dalekie odległości pozostaje w dalszym ciągu kolej i to z niej najczęściej korzystają osoby niepełnosprawne. Podobną funkcję na terenie miasta stołecznego Warszawa pełni warszawskie metro. Pomimo wielu działań zmierzających do zapewnienia osobom niepełnosprawnym pełnej dostępności dworców i peronów kolejowych, poziom bezpieczeństwa kolei pozostaje wysoce niezadowalający. Poruszony informacją o zeszłorocznym wypadku niewidomego studenta na stacji metra Warszawa Centrum, wystąpiłem do Prezydent m. st. Warszawy apelując o pilne dostosowanie warszawskiego metra do potrzeb osób niedowidzących i niewidomych. W odpowiedzi Pani Prezydent zwróciła uwagę na brak krajowych regulacji prawnych zapewniających dostępność dworców i przystanków komunikacji publicznej dla osób niewidomych. Z raportu Komisji Europejskiej sporządzonego w marcu 2008 r. wynika, że Polska pozostaje jednym z czterech państw, które nie posiadają norm i przepisów w tym zakresie. Jednocześnie, na potrzebę podjęcia odpowiednich kroków w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobom niepełnosprawnym wskazuje decyzja Komisji Europejskiej nr 2008/164/WE z dnia 21 grudnia 2007 r. *dotycząca technicznej specyfikacji interoperacyjności w zakresie aspektu „Osoby o ograniczonej możliwości poruszania się" transeuropejskiego systemu kolei konwencjonalnych i transeuropejskiego systemu kolei dużych prędkości* (Dz.U. UE.L.08.64.72). Także z tych powodów osoby niepełnosprawne nie mogą być dyskryminowane w dostępie do usług transportowych a zagadnienia dotyczące dostosowania infrastruktury transportu kolejowego do ich potrzeb nie powinny być marginalizowane.

Z uzyskanych przeze mnie informacji wynika, że w kierowanym przez Pana resorcie toczą się aktualnie prace nad wprowadzeniem stosownych regulacji dotyczących zasad dostosowania peronów i stacji kolejowych do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001, Nr 14, poz.147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji o etapie na jakim znajdują się obecnie prace nad stosownym projektem oraz o przewidywanym terminie ich zakończenia. Ponadto będę zobowiązany za poinformowanie mnie o głównych założeniach projektowanych zmian i prowadzonych w tym zakresie konsultacjach ze środowiskiem osób niepełnosprawnych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 01 lipca 2009 r.

MINISTERSTWO INFRASTRUKTURY
PODSEKRETARZ STANU
Juliusz Engelhardt
NrTK7ms-073l-l/09

Pan Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na pismo nr RPO-598882-1/08/AB z dnia 29.05.2009 r. w sprawie informacji o etapie prac nad projektem regulacji prawnych zapewniających dostępność przystanków metra i dworców dla osób niepełnosprawnych informuję jak poniżej:

Ministerstwo Infrastruktury, wobec braku odpowiednich uregulowań prawnych problemu, a także na skutek wspomnianego przez Pana ubiegłorocznego wypadku w metrze, rozpoczęło prace nad opracowaniem warunków technicznych jakim powinny odpowiadać linie metra, ze szczególnym uwzględnieniem dostosowania budowli linii metra do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i niedowidzących.

Obecnie trwają prace badawcze Centrum Naukowo-Technicznego Kolejnictwa w sprawie opracowania warunków technicznych stosowania elementów dotykowych dla obiektów infrastrukturalnych transportu szynowego (metro, kolej), prowadzone przy współpracy Metra Warszawskiego Sp. z o.o. i PKP Oddział Dworce Kolejowe. Opracowane rozwiązania techniczne będą miały zastosowanie na obiektach metra, ale także na obiektach i dworcach kolejowych. Planowany termin ich zakończenia wyznaczono na 31 lipca 2009 r. Przyjęte rozwiązania będą konsultowane ze środowiskiem osób niepełnosprawnych.

Dotychczas opracowany materiał ma charakter instrukcji i zapisów technicznych, nie jeszcze formy aktu normatywnego. Wstępnego opracowania w formie legislacyjnej oczekujemy w ciągu najbliższych miesięcy. O zakończeniu prac nad regulacją i przyjętych rozwiązaniach zostanie Pan poinformowany. Przewidywany termin zakończenia prac legislacyjnych nad projektem odpowiedniego rozporządzenia - koniec 2009 roku.

/-/Juliusz Engelhardt

Ministerstwo Infrastruktury, ul. T. Chałubińskiego 4/6, 00-928 Warszawa
tel.+48 22 630 14 00, fax+48 22 630 14 02 e-rnail: info@mi.gov.pl, www.ini.pov.pl

Warszawa, 10/11/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-609893/I/KŁ/09
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Art. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Krzysztof Kwiatkowski
Minister Sprawiedliwości
ART. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze

W kierowanych do mnie skargach poruszany jest problem regulacji art. 80 Kodeksu cywilnego, który przewiduje szczególną formę czynności prawnych podejmowanych przez osoby nie mogące czytać. Otóż, zgodnie z tą regulacją, jeżeli osoba nie mogąca czytać ma złożyć oświadczenie woli na piśmie, oświadczenie powinno być złożone w formie aktu notarialnego. Zdaniem skarżących, przepis ten ma charakter dyskryminujący w stosunku do osób niewidomych, które zmuszone są stosować notarialną formę czynności prawnej i ponosić koszty sporządzenia aktu notarialnego przy każdym istotnym zobowiązaniu majątkowym. I tak, art. w ostatnim czasie obserwuje się praktykę, stosowaną przez niektóre banki, iż osoba niewidoma w celu zawarcia umowy z bankiem musi udać się do notariusza. Podobne rygory obowiązują przy zawieraniu umów z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz w kontaktach z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych. Sytuacja taka wyklucza często osoby niewidzące z życia społecznego, czyniąc z nich w praktyce osoby ubezwłasnowolnione, które nie mogą same decydować we własnych sprawach.

Faktem jest, że nie zawsze brak wymaganej formy pisemnej (a w konsekwencji –brak formy notarialnej w sytuacji określonej w art. 80 kc) skutkuje nieważnością czynności prawnej: w świetle art. 73 i 74 kc, zasadą jest zastrzeżenie formy pisemnej dla celów wyłącznie dowodowych (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1977 r., sygn. III CZP 81/77, publ. OSNC z 1978 r., nr 8, poz. 131). Niemniej jednak, jak wskazują skarżący, kontrahent osoby nie mogącej czytać – chcąc zabezpieczyć własne interesy majątkowe – z reguły odmawia zawarcia umowy, o ile nie przybierze ona formy notarialnej. Ta sytuacja powoduje faktyczne ograniczenie osób niewidomych w dostępie do dóbr i usług.

Owo ograniczenie przybiera szczególnie dotkliwą postać w przypadku usług bankowych: przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (t.j.: Dz. U. z 2002 r., nr 72, poz. 665

ze zmian.) przewidują wymóg formy pisemnej w przypadku korzystania z tak podstawowych produktów bankowych, jak rachunek bankowy (art. 52), kredyt (art. 69 ustawy) – w tym kredyt konsumencki (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim: Dz. U. nr 100, poz. 1081 ze zmian.). Od zachowania formy pisemnej ustawa uzależnia również skuteczność oświadczenia o poddaniu się egzekucji (art. 97 ust. 1 ustawy Prawo bankowe), a także ważność oświadczenia właściciela nieruchomości o ustanowieniu hipoteki bankowej (art. 95 ust. 4 ustawy). We wszystkich tych przypadkach osoba niewidoma będzie *de facto* zmuszona skorzystać z formy aktu notarialnego, która dla osób widzących nie jest obowiązkowa; zważywszy na fakt, że stawka taksy notarialnej pozostaje w określonej proporcji do wartości przedmiotu czynności prawnej, koszty obrotu prawnego dla takich osób mogą okazać się znaczne, a w praktyce uniemożliwiające dokonanie danej czynności prawnej.

Bez wątpienia regulacja przepisu art. 80 kc służy zapewnieniu pewności obrotu prawnego: jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, *ratio legis* tego przepisu polega na ochronie praw i interesów osoby nie mogącej czytać przed wykorzystaniem takiej sytuacji przez jej kontrahenta. Mógłby on bowiem, odczytując sporządzoną na piśmie umowę, zmienić treść oświadczenia woli ze szkodą dla art. osoby niewidomej. Z drugiej strony, ów wymóg służy również ochronie interesów kontrahenta takiej osoby. Osoba pozbawiona możności czytania nie będzie mogła podważać doniosłości prawnej swojego oświadczenia woli, art. poprzez podniesienie zarzutu, że dokument czynności prawnej został podstępnie zniekształcony przez drugą stronę, wykorzystującą jej stan niewidzenia. Oświadczenie woli złożone w formie aktu notarialnego gwarantuje kontrahentowi takiej osoby trwałość i bezpieczeństwo położenia prawnego, w jakim znalazł się on wskutek dokonania czynności prawnej z osobą nie mogącą czytać (zob. A. Jedliński, [w:] A. Kidyba, [red.] *Kodeks cywilny. Komentarz.* Tom I, Warszawa 2009, teza 2 do art. 80).

Niemniej jednak, jak wskazują w swoich wnioskach skarżący, przynajmniej w przypadku osób słabo widzących pojęcie „osoby nie mogącej czytać" jest pojęciem względnym; także osoba całkiem niewidoma może korzystać z istniejących współcześnie urządzeń technicznych (art. komputerowego programu skanowania i odczytywania tekstu) wspomagających jej komunikację. Okazuje się jednak, że w praktyce obrotu prawnego o zaistnieniu warunków z art. 80 kc decyduje kontrahent osoby niewidzącej lub niedowidzącej, oferujący daną usługę czy produkt, który z reguły jest podmiotem o silniejszej pozycji ekonomicznej.

Nie bez znaczenia pozostaje także inny przywoływany w skargach argument, iż brak jest analogicznych do art. 80 kc wymagań wobec osób nie posługujących się językiem polskim, nie mówiąc już o innych kompetencjach do właściwego rozumienia treści czynności prawnej.

Niezależnie od powyższego, należy zwrócić uwagę na następującą kwestię: otóż oczywistym jest, że ustawodawca zobowiązany jest do zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawnego wszystkim jego uczestnikom. Rzecznik Praw Obywatelskich dostrzega także racjonalne uzasadnienie regulacji z art. 80 kc, mającej charakter ochronny. Tak więc można uznać, że kryterium różnicowania (możność czytania) pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią owej regulacji (zapewnienie wiarygodności dokumentu prywatnego).

Jednak w mojej opinii, dla pełnej realizacji art. 32 Konstytucji RP powyższe uzasadnienie nie jest wystarczające. Ustawodawca respektuje wymogi przewidziane przez ów wzorzec wówczas, gdy uwzględnia wszystkie, także pośrednie skutki regulacji ustawowych dla sytuacji jednostki. W przypadku, gdy skutki te okażą się znaczące konieczne jest rozważenie, czy zakładane przez ustawodawcę cele można osiągnąć za pomocą innych, mniej uciążliwych środków prawnych. Jeśli w ocenie ustawodawcy nie jest to możliwe, powinien on rozważyć wprowadzenie pewnych ułatwień dla adresatów normy prawnej (art. w postaci obniżenia wysokości opłat notarialnych).

Jeśli żadne z takich środków nie zostaną podjęte, ustawodawca może narazić się na zarzut co najmniej pośredniej dyskryminacji określonej grupy osób – korzystających przecież ze szczególnej ochrony konstytucyjnej (art. 69 Konstytucji RP).

Należy w tym miejscu zauważyć, że gruncie prawa unijnego wypracowano pojęcie tzw. dyskryminacji pośredniej, do którego odwołują się regulacje dotyczące równego traktowania: tak, art. dyrektywa Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U.UE.L.00.303.16) w art. 2 ust. 2 lit. b stwierdza, że dyskryminacja pośrednia występuje w przypadku, gdy przepis, kryterium lub pozornie neutralna praktyka może doprowadzić do szczególnej niekorzystnej sytuacji dla osób danej religii lub przekonań, niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej, w stosunku do innych osób.

Dyskryminacja pośrednia nie będzie jednak miała miejsca w sytuacji, gdy taki przepis, kryterium lub praktyka jest obiektywnie uzasadniona zgodnym z prawem celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne, lub – w odniesieniu do osób niepełnosprawnych – gdy podejmowane są właściwe środki zgodnie z zasadami określonymi w art. 5, w celu zlikwidowania niedogodności spowodowanych tym przepisem, kryterium lub praktyką. Artykuł 5 dyrektywy wprowadza zasadę, że owe „właściwe środki" powinny być finansowane z funduszy publicznych. W odniesieniu do omawianej tutaj regulacji, „właściwy środek", likwidujący niedogodności związane ze stosowaniem art. 80 kc, mógłby się sprowadzać do pokrywania lub co najmniej współfinansowania przez Państwo opłat notarialnych.

W analogiczny sposób pojęcie „dyskryminacji pośredniej" definiuje art. 4 projektu ustawy w sprawie wdrożenia niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, implementujących m. w powołaną dyrektywę 2000/78/WE – projekt ten w maju b.r. stał się przedmiotem prac Rady Ministrów. Rozszerza on zakaz dyskryminacji, wynikający bezpośrednio z dyrektyw, obejmując nim również dostęp do nabywania praw i usług przez osoby niepełnosprawne (art. 5 ust. 2 pkt 8 projektu ustawy). Artykuł 80 kc w obecnym kształcie może uniemożliwić realizację celów powołanej (projektowanej) ustawy.

W mojej opinii, art. 80 kc można traktować jako normę skutkującą pośrednią dyskryminacją osób niewidomych – współczesne standardy prawne, wyznaczane przez Konstytucję RP oraz prawo Unii Europejskiej, wymagają, aby zróżnicowanie sytuacji prawnej podmiotów następowało wyłącznie z uzasadnionych przyczyn. Jeśli jest ono rzeczywiście konieczne, Państwo powinno podjąć określone działania niwelujące dolegliwości takiego zróżnicowania.

Można rozważać kilka wariantów przeciwdziałania owej dyskryminacji. W pierwszym rzędzie należy ocenić niezbędność art. 80 kc, który w europejskich systemach prawnych jest regulacją odosobnioną. Kodeksy cywilne innych krajów zazwyczaj nie różnicują wymogów czynności prawnych w zależności od umiejętności odczytania tekstu.

Jeśliby nawet uznać konieczność odrębnej regulacji, to pozostaje pytanie, czy wyłącznie forma notarialna zapewni bezpieczeństwo obrotu prawnego; wydaje się, że wystarczająca byłaby art. obecność przy dokonywaniu czynności prawnej osoby zaufanej, która odczytuje osobie niewidomej osnowę dokumentu –jednak bez rygorów analogicznych do tych, które przewidziane są dla udzielenia pełnomocnictwa przez art. 99 kc.

Z kolei zachowanie art. 80 kc w dotychczasowym kształcie zobowiązuje ustawodawcę – w mojej ocenie – do odrębnego uregulowania kwestii taksy notarialnej. Problem ten jest rozwiązywany w różny sposób, art. brytyjski *Disability Discrimination Act 1995,* co do zasady, kosztami szczególnego traktowania osób niepełnosprawnych obciąża dostawcę usług (sekcja 21 i 20 (5), z wyjątkiem określonym w sekcji 20 (4 e); można jednak rozważyć refundację takich wydatków ze środków publicznych – co jest zgodne z powołanym wyżej prawem zapobiegającym dyskryminacji oraz modelem przyjętym (art. co do niektórych wydatków związanych z udogodnieniami dla niepełnosprawnych, ponoszonych przez pracodawców) w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j: Dz. U. z 2008 r., nr 14, poz. 92 ze zmian). Przykładowo wskazać także należy, iż w ustawodawstwie francuskim istnieje regulacja, która wyraźnie stanowi, iż to Państwo jest gwarantem równego traktowania osób niepełnosprawnych (art. 1 4 4 – 1 Kodeksu Pomocy Socjalnej i Rodziny).

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r., nr 14, poz. 147 ze zmian.) zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o przedstawienie swojego stanowiska w powyższej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 9 grudnia 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Minister Sprawiedliwości

DL-P-II-0760-12/09
dot. RPO-609893/I/KŁ/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 10 listopada 2009 r. Nr RPO-609893/I/KŁ/09, dotyczące prośby o zajęcie stanowiska w przedmiocie regulacji prawnej wynikającej z art. 80 k.c, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Ratio legis art. 80 k.c. stanowi ochrona praw i interesów osób niemogących czytać, a także zapewnienie pewności obrotu prawnego poprzez ochronę interesów kontrahentów osób niemogących czytać przed możliwością podważenia doniosłości prawnej oświadczenia woli złożonego przez te osoby.

Należy jednak wskazać, że interes osoby niemogącej czytać nie wymaga szczególnych środków ochrony. Osoba taka może zawsze skorzystać z pomocy osoby, do której ma zaufanie (w celu odczytania treści dokumentu, który ma podpisać), może także uchylić się od skutków swojego oświadczenia woli, o ile zostało złożone pod wpływem błędu. Szczególnej ochrony nie wymaga także interes kontrahentów osób niemogących czytać. Kontrahent osoby niemogącej czytać może zadbać o potencjalne środki dowodowe dla wykazania, że osoba niemogąca czytać nie działała pod wpływem błędu, przykładowo poprzez zapewnienie udziału osoby trzeciej, czy też udokumentowanie odczytania osobie niemogącej czytać treści oświadczenia woli i jego akceptacji w drodze zapisu dźwiękowego.

Dodatkowo należy wskazać, że uchylenie art. 80 k.c. nie będzie oznaczać, iż osoby objęte hipotezą tego przepisu zostaną pozbawione możliwości złożenia oświadczenia woli w formie aktu notarialnego. Należy bowiem zauważyć, że normy prawa cywilnego są częścią systemu prawnego skonstruowanego według cywilnoprawnej metody regulacji stosunków społecznych, której wyróżnikiem jest zasada autonomii woli stron. Zakłada ona, że istnieje nie tylko swoboda stron, co do tego, czy w ogóle chcą dokonać czynności prawnej oraz swoboda kształtowania treści czynności prawnej, ale również, że istnieje swoboda wyboru kontrahenta oraz swoboda (co do zasady) wyboru formy czynności prawnej. Dlatego też osoby niemogące czytać, zawierając umowę, będą mogły zawsze zabezpieczyć swoje interesy poprzez skorzystanie z formy aktu notarialnego. Analogicznie, kontrahenci osób niemogących czytać, chcący zabezpieczyć swoje interesy, będą mogli zawsze

domagać się, aby osoba niemogąca czytać złożyła oświadczenia woli właśnie w formie aktu notarialnego.

Przepisy, które przewidują wymóg zachowania określonej formy czynności prawnych mają charakter regulacji wyjątkowych i to nie tylko w stosunku do zasady swobody wyboru formy czynności prawnej, czy też formy oświadczenia woli, ale też w stosunku do całej zasady autonomii woli stron. Rezygnacja z normy wyrażonej w art. 80 k.c. przywróciłaby zasadę autonomii woli stron w zakresie wyboru formy oświadczenia woli, które ma być złożone przez osoby niemogące czytać (o ile dla danej czynności prawnej nie byłaby zastrzeżona forma szczególna). Tym samym, osoby niemogące czytać zostałyby zrównane w powyższym zakresie z pozostałymi uczestnikami obrotu cywilnoprawnego.

Należy też zauważyć, że przepisy Kodeksu cywilnego nie wymagają dla zachowania formy pisemnej, aby osoba, która składa oświadczenie woli w tej formie zapoznała się z treścią oświadczenia woli, pod którym składa własnoręczny podpis, aby rozumiała treść składanego oświadczenia woli, a w przypadku, gdy oświadczenie woli sporządzone jest w języku obcym, aby władała tym językiem – poza jednym przypadkiem – mianowicie, od osób objętych hipotezą art. 80 k.c. ustawodawca wymaga, aby treść oświadczenia woli była tym osobom znana (temu bowiem służy art. wymóg zachowania formy aktu notarialnego, odczytywanego osobie składającej oświadczenie woli).

Z drugiej strony, *ratio legis* art. 80 k.c. stanowi ochrona kontrahentów osób niemogących czytać przed możliwością uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego przez te osoby. Zatem można przyjmować, że skoro ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie regulacji chroniącej kontrahentów osób niemogących czytać, niejako z góry założył, że osoby te stanowią kategorię uczestników obrotu cywilnoprawnego, przed którą należy chronić kontrahentów we wzmożony sposób. Dla porównania można wskazać, że podobnych regulacji ochronnych nie wprowadza się w stosunku do kontrahentów innych uczestników obrotu cywilnoprawnego mających pełną zdolność *do* czynności prawnych, ale mogących, z uwagi na pewną, właściwą im cechę (jak art. choroba psychiczna), powoływać się na wady oświadczenia woli.

Z powyższych względów, jak się wydaje, można przyjmować, iż norma prawna wynikająca z art. 80 k.c. ma charakter normy dyskryminującej wskazaną w nim kategorię uczestników obrotu cywilnoprawnego.

Należy też podnieść, że rozwiązania, które obowiązują w niektórych państwach członkowskich Unii Europejskiej, nie zawierają analogicznych, jak wynikające z art. 80 k.c, ograniczeń dotyczących składania oświadczeń woli przez osoby niemogące czytać (niewidome).

W belgijskim Kodeksie cywilnym nie ma żadnych uregulowań, które dotyczyłyby osób niewidomych. Osoby niemogące czytać mogą składać oświadczenia woli i dokonywać czynności prawnych w dowolnej formie. Francuskie prawo cywilne także nie zawiera żadnych regulacji dotyczących składania oświadczeń woli przez osoby niewidome, a przedstawiciele francuskiej doktryny wyraźnie stoją na stanowisku, że narzucanie szczególnego obowiązku na osobę niewidomą przy zawieraniu przez nią umów, do których wymagana jest forma pisemna, byłoby

dyskryminacją. Swoje stanowisko uzasadniają min. tym, że niemożność widzenia nie jest tożsama z niemożnością postrzegania otaczającej rzeczywistości i rozumienia znaczenia swoich czynów. Również holenderski kodeks cywilny nie zawiera, z powodów przytoczonych wyżej, żadnych ograniczeń formalnych dla osób niewidomych podpisujących dokumenty.

Nie można też nie zauważyć, że obowiązywanie art. 80 k.c. powoduje wiele praktycznych utrudnień dla osób niemogących czytać (zwłaszcza niewidomych), szczególnie w sytuacjach, w których osoby te szeroko uczestniczą w obrocie cywilnoprawnym, art. jako przedsiębiorcy. Składanie oświadczeń woli w formie aktów notarialnych wymaga bowiem podjęcia szeregu stosownych działań oraz poświęcenia czasu. Dodatkowo osoby niemogące czytać nie dostrzegają potrzeby tak daleko posuniętej ingerencji ustawodawcy w ochronę ich interesów. Z tych względów wskazany przepis spotkał się z zasadniczą krytyką ze strony reprezentantów Polskiego Związku Niewidomych, którzy wskazywali na liczne utrudnienia, jakie płyną z jego obowiązywania – i to nie tylko w przypadkach, w których osoby niewidome prowadzą działalność gospodarczą lub społeczną (w związku z czym każdego dnia zobligowane są do podpisywania wielu dokumentów), ale także w przypadkach, w których osoby takie nie prowadzą żadnej działalności, ale dokonują czynności prawnych (art. w stosunkach z bankami).

Z tych względów problematyka składania oświadczeń woli przez osoby niemogące czytać została objęta projektem nowego Kodeksu cywilnego, opracowywanym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego działającą przy Ministrze Sprawiedliwości W projektowanych art. 104-115 zawarto nowe regulacje dotyczące form oświadczeń woli. W proponowanym art. 114 utrzymano treść art. 79 k.c. regulującego sposób złożenia oświadczenia woli w formie pisemnej przez osobę niemogącą pisać, lecz mogącą czytać. Zrezygnowano natomiast z regulacji zawartej w art. 80 k.c, który zastrzega formę aktu notarialnego dla składnia oświadczeń woli w formie pisemnej przez osoby niemogące czytać.

Należy również wskazać, że obecnie w Sejmie trwają prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (druk nr 2368) przygotowanym przez sejmową Komisję Nadzwyczajną „Przyjazne Państwo". W projekcie tym zaproponowano uchylenie art. 80 k.c. W stanowisku Rządu (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 20 listopada 2009 r.) pozytywnie zaopiniowano komisyjny projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (druk nr 2368). Argumenty przedstawione w uzasadnieniu komisyjnego projektu ustawy pokrywają się z tymi argumentami, które legły u podstaw rezygnacji z omawianej normy prawnej w projekcie nowego Kodeksu cywilnego opracowywanym przez działającą przy Ministrze Sprawiedliwości Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego.

Z poważaniem
z upoważnienia MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
/-/ Stanisław Chmielewski
SEKRETARZ STANU

Warszawa, 25 maja 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-600925-VI/08/KP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Art. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Cezary Grabarczyk
Minister Infrastruktury

Szanowny Panie Ministrze

Postanowiłem zasygnalizować Panu Ministrowi problemy z jakimi zwracają się do mnie osoby niepełnosprawne w szczególności z dysfunkcjami narządów ruchu, przystępujące do egzaminów na prawo jazdy.

W celu uzyskania informacji o osobach niepełnosprawnych przystępujących do egzaminów na prawo jazdy wystąpiłem do Marszałków kilku wybranych województw, nadzorujących Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego. Przekazane wyjaśnienia wskazują, iż na terenie działania poszczególnych Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego problemy sygnalizowane przez Skarżących są rozwiązywane w różny sposób. Brak jest standardowych zasad postępowania wobec osób niepełnosprawnych przystępujących do egzaminu na prawo jazdy. Natomiast rozwiązanie przyjęte w obowiązującym rozporządzeniu może budzić pewne wątpliwości wobec faktu obciążenia osób niepełnosprawnych koniecznością ponoszenia dodatkowych kosztów zarówno z tytułu zapewnienia w trakcie szkolenia, jak i na egzaminie pojazdu przystosowanego do posiadanej niepełnosprawności.

W myśl obowiązujących przepisów prawa Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego nie mają obowiązku posiadania pojazdów przystosowanych do egzaminowania osób niepełnosprawnych. Zgodnie z postanowieniami § 19 pkt 3 lit. b rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 27 października 2005 r. w sprawie szkolenia i uzyskiwania uprawnień przez kierujących pojazdami, instruktorów i egzaminatorów (Dz. U. z 2005 r. Nr 217, poz. 1834 z późn. zm) pojazdy egzaminacyjne powinny być zapewnione przez osoby niepełnosprawne.

Z wyjaśnień udzielonych przez Marszałków wybranych województw na podstawie informacji przekazanych przez Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego wynika, że zapewnienie pojazdów przystosowanych do egzaminowania osób niepełnosprawnych w praktyce jest niemożliwe. Różnorodność modyfikacji przystosowujących pojazd dla potrzeb osób niepełnosprawnych powodowałaby konieczność posiadania przez ośrodki egzaminowania bardzo wielu różnych pojazdów, które wykorzystywane byłyby kilka lub kilkanaście razy w roku. Przykładowo ilość przeprowadzonych egzaminów praktycznych dla osób niepełnosprawnych

w niektórych ośrodkach egzaminowania na terenie województwa mazowieckiego nie przekracza 4 – 5 osób rocznie. Istnieje możliwość wyposażenia ośrodka egzaminowania w pojazdy, które posiadałyby kilka rodzajów modyfikacji dostosowanych do różnych rodzajów schorzeń, ale nie zapewniałyby one możliwości zdawania egzaminu wszystkim osobom niepełnosprawnym.

W przypadku egzaminów dla osób z dysfunkcjami narządów ruchu pojazd egzaminacyjny zgodnie z dyspozycją obowiązującego rozporządzenia był zapewniany przez osobę zdającą egzamin na prawo jazdy. Były to pojazdy wypożyczane ze szkół nauki jazdy. Przykładowo pojazdy przystosowane do niepełnosprawności narządów ruchu na terenie działania Małopolskiego Ośrodka Ruchu Drogowego były wypożyczane z 11 szkół nauki. Podobnie w latach 2005 – 2008 w Wojewódzkich Ośrodkach Ruchu Drogowego na terenie województwa mazowieckiego do egzaminu praktycznego, z wykorzystaniem pojazdu przystosowanego do rodzaju schorzenia, wypożyczonego ze szkoły nauki jazdy przystąpiło łącznie 491 osób niepełnosprawnych posiadających w dokumentacji lekarskiej adnotację o konieczności przystosowania pojazdu do rodzaju schorzenia. Na terenie województwa Kujawsko – Pomorskiego w latach 2005 – 2008 do egzaminu państwowego na prawo jazdy kategorii B przystąpiło łącznie 177 osób niepełnosprawnych. Na terenie województwa Podlaskiego 258 osób, Na terenie Warmińsko – Mazurskiego – 39 osób, natomiast na terenie Województwa Mazurskiego pozyskanie danych z tego okresu okazało się niemożliwe. Z informacji uzyskanych od Małopolskich Ośrodków Ruchu Drogowego w Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu wynika, iż w latach 2005 – 2008 przeprowadzono art. 130 egzaminów na prawo jazdy dla osób z dysfunkcjami narządów ruchu. Odbyły się także egzaminy dla osób głuchoniemych na pojeździe należącym do ośrodka egzaminowania.

Przekazane dane liczbowe mają charakter orientacyjny, przybliżony, gdyż zostały przygotowane na podstawie danych posiadanych przez WORD (zawartych w dokumentacji osób przystępujących do egzaminów). Ze względu na fakt, że program statystyczny nie wyróżnia osób niepełnosprawnych zdających egzamin, nie można dokładnie oszacować ilości przeprowadzonych egzaminów dla osób niepełnosprawnych.

Podobnie jak w WORD-ach działających na terenie województwa Małopolskiego także ośrodki egzaminowania kierowców na terenie województwa Podlaskiego oraz Kujawsko – Pomorskiego w Bydgoszczy i we Włocławku nie posiadają pojazdów przystosowanych dla osób niepełnosprawnych, co oznacza, iż osoby te zmuszone były do samodzielnego zapewnienia sobie pojazdu egzaminacyjnego. Na odmiennych zasadach funkcjonuje WORD w Toruniu, który od 2005 roku posiada samochód osobowy przystosowany do szkolenia i egzaminowania osób niepełnosprawnych dotkniętych dysfunkcją narządów ruchu. Pojazd ten jest odpłatnie udostępniany ośrodkom szkolenia kierowców zgodnie z regulaminem opublikowanym na stronie internetowej Ośrodka. Cena najmu wynosi obecnie 25 zł netto za godzinę. Osoby niepełnosprawne egzaminowane w pojeździe wyposażonym w specjalistyczny osprzęt nie ponoszą z tego tytułu dodatkowych kosztów. Natomiast na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje wiele szkół nauki jazdy oferujących szkolenie osób niepełnosprawnych z wykorzystaniem specjalnie

przystosowanych pojazdów. Koszt wypożyczenia takiego pojazdu w celu przeprowadzenia egzaminu praktycznego kształtuje się na terenie województwa mazowieckiego pomiędzy 100 a 260 zł. W opinii Marszałka Województwa Podlaskiego zasadne byłoby dopuszczenie zdawania przez osoby niepełnosprawne egzaminów na prawo jazdy z wykorzystaniem pojazdów własnych osób niepełnosprawnych. Należy uznać za prawdopodobne, iż niepełnosprawny przystępując do egzaminu na prawo jazdy zamierza korzystać z nabytych uprawnień i zazwyczaj nabywa samochód przystosowany o posiadanej niepełnosprawności.

Skarżący sygnalizując Rzecznikowi problemy osób niepełnosprawnych w dostępie do szkolenia i przystępowania do egzaminów na prawo jazdy podnoszą zarzut ponoszenia wyższych kosztów niż osoby pełnosprawne, czego nie rekompensują obniżone koszty samego egzaminu. Zgodnie z § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 11 grudnia 2003 r. w sprawie wysokości opłat i stawek wynagrodzenia za sprawdzenie kwalifikacji oraz wydanie dokumentów w tych sprawach (Dz.U. z 2003 r., Nr 219, poz. 2162 ze zm.) za przeprowadzenie egzaminu praktycznego osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie lekarskie z adnotacją, że mogą prowadzić pojazd silnikowy po przystosowaniu go do rodzaju schorzenia, jeśli jazda egzaminacyjna odbywa się pojazdem tych osób, opłatę za egzamin zmniejsza się o 50%. Natomiast całkowite koszty szkolenia i wypożyczenia pojazdu na egzamin przez osobę niepełnosprawną są przeciętnie około 60%-100% wyższe niż koszty ponoszone przez inne osoby.

W obowiązującym stanie prawnym sygnalizowany problem dostępu przez niepełnosprawnych do pojazdów dostosowanych do posiadanych przez nich schorzeń nie jest związany z obowiązkami ośrodków egzaminacyjnych. Z tej przyczyny we wszystkich przedstawionych Rzecznikowi informacjach nie zgłoszono potrzeby zmiany obowiązujących przepisów. Natomiast wyższe koszty szkolenia i przystępowania do egzaminów na prawo jazdy przez osoby niepełnosprawne w ogóle nie były rozpatrywane jako okoliczność mogąca mieć bezpośredni wpływ na stosunkowo małą liczę niepełnosprawnych przystępujących do egzaminu na prawo jazdy.

Jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, iż dostęp do szkolenia i możliwość zdania egzaminu na prawo jazdy stwarza dla niepełnosprawnych szanse wyrównania ich pozycji na rynku pracy, a także daje nadzieję na podwyższenie standardu codziennego życia wówczas problem podwyższonych kosztów uzyskania prawa jazdy przez osobę niepełnosprawną nabiera szczególnego charakteru.

Trudności w szkoleniu na prawo jazdy, na które napotykają osoby niepełnosprawne mają charakter wielowątkowy, na co – jako jedyny – w odpowiedzi adresowanej do Rzecznika, zwrócił uwagę Marszałek Województwa Warmińsko –Mazurskiego. W jego opinii do tych trudności należy zaliczyć:

1) małą ilość niepełnosprawnych starających się o uzyskanie prawa jazdy, co powoduje brak zainteresowania podjęciem tematu przez ośrodki szkolenia,

2) wysokie koszty przystosowania samochodu do indywidualnych potrzeb, uwarunkowanych rodzajem schorzenia oraz brak możliwości stworzenia jednego uniwersalnego pojazdu,

3) nieracjonalność zakupu pojazdów egzaminacyjnych przez ośrodki egzaminacyjne, ze względu

na małą liczbę osób przystępujących do egzaminów,
4) brak możliwości zakupu na korzystnych warunkach pojazdu przystosowanego do stopnia niepełnosprawności, którym osoba powinna odbyć szkolenie w ośrodku, następnie zdać egzamin państwowy, a w konsekwencji poruszać się samodzielnie.

W opinii Marszałka Województwa Warmińsko – Pomorskiego przeprowadzanie egzaminów dla osób niepełnosprawnych jedynie przy wykorzystaniu pojazdów udostępnianych przez ośrodki szkolenia kierowców ogranicza dostęp do szkolenia i egzaminowania osób niepełnosprawnych, co także – na terenie tego Województwa –odzwierciedliło się w przystąpieniu do egzaminu na prawo jazdy w latach 2005 – 2008 jedynie 39 niepełnosprawnych. Z tej przyczyny WORD Olsztyn podjął starania nabycia samochodu o szerokim zakresie przystosowania do schorzeń narządów ruchu. Z tego samochodu na określonych warunkach będą mogły korzystać ośrodki szkolenia kierowców, które będą posiadały warunki do szkolenia osób niepełnosprawnych, a takie osoby wyrażą wolę szkolenia i przystąpienia do egzaminu na prawo jazdy.

Na podstawie przekazanych informacji należy stwierdzić, iż problem szkolenia i przystępowania do egzaminów na prawo jazdy przez osoby niepełnosprawne jest różnie rozumiany i rozwiązywany na terenie poszczególnych Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego. Obowiązujące przepisy nie nakładają obowiązku wspierania osób niepełnosprawnych w zdobywaniu umiejętności sprawnego kierowania pojazdami mechanicznymi, a w praktyce dostęp do tych szkoleń jest ograniczony z powodu nieprzygotowania ośrodków szkoleniowych i egzaminacyjnych, ale także konieczności poniesienia dodatkowych kosztów przez osoby niepełnosprawne.

Mając na względzie dobro osób niepełnosprawnych zwracam się stosownie do art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.) do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zbadanie zasygnalizowanych problemów oraz przedstawienie stanowiska w sprawie możliwości wprowadzenia uregulowań prawnych mających na celu wyrównanie szans osób niepełnosprawnych w dostępie do uzyskania umiejętności prowadzenia pojazdów mechanicznych.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 09 czerwca 2009 r.

MINISTER INFRASTRUKTURY

TD-4p-073-19/09

Pan
Stanisław Torciuk
Zastępca Rzecznika Praw
Obywatelskich

Szanowny Panie

Odpowiadając na pismo z dnia 25 maja 2009 r. nr RPO-600925-VI/08/KP w sprawie uzyskiwania uprawnień do kierowania pojazdami przez osoby niepełnosprawne przedstawiam następujące wyjaśnienia.

Zasady uzyskiwania uprawnień przez kierujących pojazdami określają przepisy ustawy – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.). Szczegółowy sposób szkolenia i egzaminowania kandydatów na kierowców określa rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 27 października 2005 r. w sprawie szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez kierujących pojazdami, instruktorów i egzaminatorów (Dz. U. z 2005 r. Nr 217, poz. 1834 z późn. zm.).

Pragnę podkreślić, że resort Infrastruktury zawsze zwraca szczególną uwagę na ułatwienie dostępu osób niepełnosprawnych do pojazdów mechanicznych, poczynając od transportu miejskiego i infrastruktury drogowej kończąc na możliwości samodzielnego poruszania się w ruchu drogowym. W naszej ocenie sprawne przemieszczanie się ludzi niepełnosprawnych pozwala przede wszystkim na ich aktywizację zawodową, a dysfunkcje nie muszą być przyczyną wyłączenia osób niepełnosprawnych z aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym.

Bardzo ważna jest możliwość korzystania przez osoby niepełnosprawne z samochodów osobowych. System uzyskiwania uprawnień do kierowania pojazdami jest w pełni otwarty dla potrzeb osób niepełnosprawnych chcących uzyskać prawo jazdy. Osoby takie mogą szkolić się i zdawać egzamin państwowy na prawo jazdy pojazdem dostosowanym do rodzaju ich niepełnosprawności. Pojazd ten może być ich własnością lub może być dostarczony art. przez ośrodek szkolenia kierowców. Nie wymaga się specjalistycznego przystosowania tego pojazdu do nauki jazdy za wyjątkiem umieszczenia tablicy ze znakiem „L” na dachu. Także cena egzaminu dla osoby niepełnosprawnej jest obniżona o 50%. Takie rozwiązanie tworzy przyjazne warunki uzyskiwania uprawnień do kierowania pojazdami przez osoby niepełnosprawne.

Odnosząc się do propozycji wyposażenia poszczególnych ośrodków egzaminowania w samochody przystosowane dla osób niepełnosprawnych, należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że z technicznego punktu widzenia nie jest możliwe przystosowanie pojazdu egzaminacyjnego lub szkoleniowego do wszystkich rodzajów niepełnosprawności. Ze względu na to oraz na

niewielką ilość osób niepełnosprawnych zainteresowanych przystępowaniem do egzaminu na prawo jazdy nałożenie na Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego obowiązku zapewnienia osobom niepełnosprawnym odpowiednio przystosowanego pojazdu ze względów ekonomicznych nie znajduje uzasadnienia.

Poruszony przez Pana Rzecznika problem podwyższonych kosztów finansowych uzyskania prawa jazdy przez osoby niepełnosprawne, związany z koniecznością zakupu lub wynajęcia odpowiedniego pojazdu czy dojazdem do miejsca szkolenia w mojej ocenie nie leży w bezpośredniej kompetencji Ministra Infrastruktury. Problem wsparcia finansowego w uzyskiwaniu prawa jazdy powinien i jest rozwiązywany przez instytucje powołane w tym celu takie jak Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Zgodnie z wiedzą posiadaną przez Ministerstwo Infrastruktury w poprzednich latach PFRON realizował program „Sprawny dojazd – pomoc w nabyciu przez osoby niepełnosprawne samochodu osobowego oraz w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B".

Podsumowując należy podkreślić, że Ministerstwo Transportu, w zakresie swoich kompetencji, dokłada wszelkich starań w celu stwarzania podstaw prawnych umożliwiających osobom niepełnosprawnym powrót do aktywnego życia w społeczeństwie, a likwidowanie występujących barier prawnych czy technicznych, w tym zakresie, jest jednym z priorytetów naszych działań.

Z poważaniem
Z upoważnienia
MINISTRA INFRASTRUKTURY
/-/ Tadeusz Jarmuziewicz
Sekretarz Stanu

Warszawa, dnia 21 lipca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA Rzecznik
Praw Obywatelskich
RPO-600925-VI-08/KP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Art. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Tadeusz Jarmuziewicz
Sekretarz Stanu w
Ministerstwie Infrastruktury

Szanowny Panie Ministrze

Pragnę podziękować za odpowiedź Pana Ministra (pismo z dnia 9 czerwca 2009 r. o sygn. TD-4p-073-19/09) na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie osób niepełnosprawnych przystępujących do egzaminów na prawo jazdy. Niestety odpowiedź ta nie usuwa wszystkich wątpliwości w omawianym zakresie. Wręcz przeciwnie, rodzi dalsze pytania, również te natury fundamentalnej, a mianowicie dotyczące zgodności obowiązującego w interesującym zakresie stanu prawnego ze standardami konstytucyjnymi. Dlatego też pragnę podzielić się z Panem Ministrem tymi wątpliwościami.

Otóż zgodnie z § 16 pkt 3 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 27 października 2005 r. w sprawie szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez kierujących pojazdami, instruktorów i egzaminatorów (Dz. U. Nr 217, poz. 1834 ze zm.) Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego powinien posiadać pojazdy przeznaczone do przeprowadzania egzaminów w liczbie umożliwiającej obsługę zaplanowanych egzaminów, z zastrzeżeniem § 19 pkt 3. Z treści § 19 pkt 3 lit. b rozporządzenia wynika zaś, że pojazdy do przeprowadzenia egzaminów powinny być zapewnione przez osoby niepełnosprawne posiadające orzeczenie lekarskie z adnotacją, że może prowadzić pojazd silnikowy po przystosowaniu go do rodzaju schorzenia – pojazd przystosowany jest do rodzaju schorzenia.

W świetle powołanego § 19 pkt 3 lit. b rozporządzenia obowiązek zapewnienia stosownego pojazdu przeznaczonego do przeprowadzenia egzaminów spoczywa na osobach niepełnosprawnych. Należy w kontekście tego obowiązku zwrócić uwagę na to, iż omawiane rozporządzenie zostało wydane na podstawie upoważnień ustawowych zawartych w art. 115 ust. 1 pkt 1-4 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908 ze zm.). Zgodnie z brzmieniem tych upoważnień minister właściwy do spraw transportu, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych oraz Ministrem Obrony Narodowej, uwzględniając konieczność właściwego przygotowania osób ubiegających się wydanie uprawnień do kierowania pojazdami oraz zapewnienie obiektywnego obowiązku sprawdzenia ich kwalifikacji, określi, w drodze rozporządzenia:

1) wymagania w stosunku do podmiotów prowadzących szkolenie w zakresie wyposażenia, warunków lokalowych, placu manewrowego, pojazdów przeznaczonych do szkolenia;
2) wymagania w stosunku do podmiotów prowadzących egzaminy państwowe w zakresie wyposażenia, warunków lokalowych, placu manewrowego i pojazdów przeznaczonych do egzaminowania;
3) program szkolenia osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami silnikowymi, tramwajami oraz kandydatów na instruktorów i egzaminatorów;
4) warunki i tryb :

a) uzyskiwania uprawnień do kierowania pojazdami silnikowymi i tramwajami, szkolenia i egzaminowania osób ubiegających się o te uprawnienia lub podlegających sprawdzeniu kwalifikacji oraz wzory dokumentów z tym związanych,

b) szkolenia i egzaminowania kandydatów na instruktorów i egzaminatorów, pracy komisji egzaminacyjnych oraz wzory dokumentów z tym związanych.

Wskazane powyżej upoważnienia zawierały umocowanie dla organu wydającego rozporządzenie do określenia w jego treści wymagań w stosunku do podmiotów prowadzących szkolenie oraz egzaminy państwowe w zakresie pojazdów przeznaczonych do egzaminowania. Wymagania te są adresowane do podmiotów prowadzących szkolenia i egzaminy, a nie do osób szkolących się i następnie egzaminowanych. Również upoważnienie do określenia warunków i trybu szkolenia i egzaminowania osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami silnikowymi nie uprawniało organu wykonującego to upoważnienie do określenia w rozporządzeniu obowiązku zapewnienia przez osoby niepełnosprawne pojazdów przeznaczonych do przeprowadzenia egzaminu. Prowadzi to do wniosku, że w istocie treść § 19 pkt 3 lit. b rozporządzenia wykracza poza granice upoważnień ustawowych zawartych w art. 115 ust. 1 pkt 1-4 ustawy – Prawo o ruchu drogowym.

Omawiany § 19 pkt 3 lit. b rozporządzenia w konsekwencji jest także niezgodny ustawowego nakłada na osoby niepełnosprawne obowiązek zapewnienia pojazdu przeznaczonego do przeprowadzenia egzaminu.

W związku z powyższym, stosownie do treści art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) ponownie zwracam się do Pana Ministra w tej sprawie z prośbą o rozważenie dodatkowych argumentów przedstawionych w niniejszym piśmie. Jeśli zaś Pan Minister podziela te argumenty, z prośbą o podjęcie prac nad zmianą krytykowanego stanu prawnego.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 05 listopada 2009 r.

MINISTER INFRASTRUKTURY

TD-4p-073-46/09

Pan
Stanisław Truciuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie

Odpowiadając na pismo z dnia 21 lipca 2009 r. nr RPO-600925-VI/08/KP przesyłające kolejne uwagi w sprawie uzyskiwania uprawnień do kierowania pojazdami przez osoby niepełnosprawne przedstawiam następujące wyjaśnienia.

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 27 października 2005 r. w sprawie szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez kierujących pojazdami, instruktorów i egzaminatorów (Dz. U. z 2005 r. Nr 217, poz. 1834 z późn. zm.), zostało wydane na podstawie upoważnienia ustawowego zawartego w art. 115 ust. 1 pkt 1 do 4 ustawy- Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.).

Przepis § 16 pkt. 3 li b ww. rozporządzenia określa, że Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego powinien posiadać pojazdy przeznaczone do przeprowadzania egzaminów na prawo jazdy. W § 19 określono, że odpowiedni pojazd do egzaminowania powinna zapewnić osoba egzaminowana w tym osoba niepełnosprawna, zakupienie przez WORD pojazdu przystosowanego dla potrzeb osób niepełnosprawnych teoretycznie jest możliwe. Jednakże należ zauważyć, że z punktu widzenia konstrukcji urządzeń dostosowujących pojazdy do niepełnosprawności, przystosowanie jednego pojazdu dla potrzeb wszystkich osób niepełnosprawnych jest niemożliwe. Zakup pojazdu przystosowanego do niektórych niepełnosprawności mógłby doprowadzić do sytuacji, w której nie wszystkie osoby niepełnosprawne mogłyby przystąpić do egzaminu. Dlatego też rozwiązanie, polegające na zapewnieniu odpowiedniego pojazdu przez osobę egzaminowaną jest swego rodzaju wytyczną pozwalającą na zastosowanie w trakcie egzaminów pojazdów innych niż pojazdy stanowiące własność WORD. Jest to szczególnie ważne w przypadku egzaminowania osób niepełnosprawnych. Ponownie podkreślam, że dostosowanie pojazdu dla osoby niepełnosprawnej wymaga indywidualnego i specjalistycznego podejścia dlatego aby mogła ona bezpiecznie kierować nim w ruchu drogowym. Ze względu na to zapewnienie pojazdu przez osobę niepełnosprawną jest rozwiązaniem optymalnym. Problem zakupu takiego pojazdu przez osobę niepełnosprawną był i jest rozwiązywany przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, który w poprzednich latach realizował program „Sprawny dojazd – pomoc w nabyciu przez osoby niepełnosprawne samochodu osobowego oraz w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B". W ramach tego programu PFRON dofinansowywał osobom niepełnosprawnym zakup pojazdu i przystosowanie go do ich rodzaju niepełnosprawności tak aby mogły wykorzystać go do

nauki jazdy, zdania egzaminu państwowego na prawo jazdy, a po uzyskaniu uprawnień bezpiecznego poruszania się nim w ruchu drogowym.

Z uzyskanych przez resort Infrastruktury informacji wynika, że realizacja pilotażowego programu „Sprawny dojazd" uchwałą Rady Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji została zakończona. W zamian PFRON podjął decyzję o zmianie zasad realizowanego programu PEGAZ 2003 w tym zakresie.

W mojej ocenie delegację prawną do utworzenia przepisu § 19 stanowił art. 115 ust. 1 pkt 2 ustawy – Prawo o ruchu drogowym. Faktycznie określa on wymagania w stosunku do ośrodków egzaminowania jednakże należy zwrócić uwagę, że przepis § 19 jest przepisem dającym możliwość wykorzystania do przeprowadzenia egzaminu pojazdów innych niż pojazdy WORD. Konstrukcja omawianego przepisu jest działaniem na rzecz i w interesie osób niepełnosprawnych, a przypadku braku takiego przepisu nie wszystkie osoby niepełnosprawne mogłyby przystąpić do egzaminu, ponieważ zapewnione wyłącznie przez WORD pojazdy przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych niekoniecznie spełniałyby wymagania poszczególnych osób niepełnosprawnych. Należy także podkreślić, że takie rozwiązanie od wielu lat jest stosowane na egzaminach państwowych na prawo jazdy, a jego słuszność, czy zgodność z delegacją ustawową nigdy nie była kwestionowana przez Rządowe Centrum Legislacji.

Należy zwrócić szczególna uwagę na fakt, iż w ocenie Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, wyrażonej w piśmie z dnia 21 października 2009 r., brak jest podstaw do kwestionowania stanowiska Ministra Infrastruktury w sprawie istniejącego rozwiązania systemowego odnośnie zasad uzyskiwania uprawnień do kierowania pojazdami przez osoby niepełnosprawne.

Podsumowując uznaję obowiązujący stan prawny za właściwy i odpowiadający oczekiwaniom osób niepełnosprawnych, oraz nie widzę merytorycznego uzasadnienia do dokonania zmiany przepisów w tym zakresie.

Z poważaniem
Z upoważnienia
MINISTRA INFRASTRUKTURY
/-/ Tadeusz Jarmuziewicz
Sekretarz Stanu

Warszawa, 6 października 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-599669-X/08/TG
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Art. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Jarosław DUDA
Pełnomocnik Rządu
do Spraw Osób Niepełnosprawnych
ul. Gałczyńskiego 4
00-362 WARSZAWA

Szanowny Panie Ministrze

W „Rzeczpospolitej" z dnia 16 września 2008 r., w artykułach „Firmy badawcze dyskryminują ciężarne i niepełnosprawnych" oraz „Niepełnosprawni głosu nie mają", podjęty został problem dyskryminowania osób niepełnosprawnych przez ośrodki, prowadzące badania opinii publicznej w formie badań grupowych. Problem ten budzi zainteresowanie z punktu widzenia ochrony praw i wolności obywatelskich. O interwencje w tej sprawie zwrócił się poseł Jan Filip Libicki.

Jeden z wskazanych materiałów prasowych przytacza zapowiedź podjęcia przez Pana Ministra interwencji w tej sprawie. Na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się więc z uprzejmą prośbą o informacje na temat zakresu, adresatów oraz efektów tej interwencji.

Z poważaniem
Z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 17 października 2008

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
SEKRETARZ STANU
PEŁNOMOCNIK RZĄDU
DO SPRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH
Jarosław Duda
BON-VI- 0712 – 1 –MW/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie,

W odpowiedzi na Pana pismo, znak: RPO-599669-X/08/TG z dnia 6 października 2008 r. w sprawie poinformowania o zakresie, adresatach oraz efektach interwencji przeze mnie podjętej w wyniku ukazania się w dniu 16 września artykułów w „Rzeczpospolitej", dotyczących dyskryminacji osób niepełnosprawnych przez ośrodki prowadzące badania opinii publicznej, uprzejmie informuję:

W związku z zaistniałą sytuacją, w dniu 19 września br., na stronie internetowej Biura Pełnomocnika Rządu art. Osób Niepełnosprawnych www.niepelnosprawni.gov.pi zamieszczone zostało moje stanowisko, w którym stanowczo wyraziłem sprzeciw wobec przedstawionych w artykułach praktyk, stosowanych przez opisane w nich ośrodki badania opinii publicznej, dyskryminujących niektórych polskich obywateli oraz podkreśliłem prawo osób niepełnosprawnych do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia pozbawionego dyskryminacji z jakiegokolwiek powodu. Jednocześnie zwróciłem uwagę na moralny obowiązek spoczywający na całym społeczeństwie w zakresie ochrony praw osób, posiadających szczególne ograniczenia (kopia wystąpienia w załączeniu).

Ponadto pismem, znak: BON-VI- 0783 – 1 –MW/08, z dnia 30 września br. zwróciłem się do Prezesa Zarządu TNS OBOP Pana Andrzeja Olszewskiego o zaniechanie opisanych w prasie praktyk i poinformowanie mnie o sposobie zajęcia się sprawą bezprawnej dyskryminacji niektórych obywateli, którym poszanowanie i ochronę ich godności gwarantuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (w załączeniu kopia w/w pisma). Niestety, do dnia dzisiejszego nie otrzymałem odpowiedzi na moje wystąpienie.

Z poważaniem
SEKRETARZ STANU
Pełnomocnik Rządu
art. Osób Niepełnosprawnych
/-/ Jarosław Duda

Warszawa, dnia 26 marca 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-640371-I/10/AB

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Krzysztof Kwiatkowski
Minister Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
al. Ujazdowskie 11
00 - 950 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Likwidacja barier pomiędzy niepełnosprawnymi, a pełnosprawnymi obywatelami należy do szczególnych obowiązków demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Z trafiających do mnie listów wynika, że zarówno obowiązujące przepisy ustawowe, jak i wykonawcze nie są w stanie zapobiec faktycznej dyskryminacji, zauważalnej przy zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz zabezpieczaniu ich konkurencyjności na rynku pracy. Pomimo różnych instrumentów działania i podejmowanych kroków, osoby z niepełnosprawnością nadal spotykają się z barierami w dostępie do zawodów atrakcyjnych społecznie. Przykładem takich barier są zasady i tryb przeprowadzania egzaminów na tłumacza przysięgłego, regulowane w drodze rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. *w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego* (Dz. U. Nr 15, poz. 129, dalej także jako: rozporządzenie).

Zawód tłumacza przysięgłego jest szczególnie atrakcyjny dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Charakter i sposób świadczenia pracy nie wymagają aktywności ruchowej i pozwalają na wykonywanie znacznej części zadań w domu lub w biurze dostosowanym do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Tymczasem przywołane powyżej rozporządzenie nie przewiduje żadnych środków dostosowania egzaminu na tłumacza przysięgłego do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W szczególności, na gruncie przepisów rozporządzenia, nie ma możliwości wydłużenia czasu trwania egzaminu w części pisemnej. Zgodnie z §7 ust. 3 rozporządzenia, część pisemna egzaminu trwa cztery godziny, w trakcie których zdający obowiązany jest przetłumaczyć cztery teksty, w tym pisma sądowe, urzędowe albo napisane językiem prawniczym. Jak wynika z kierowanych do mnie skarg, określony w rozporządzeniu czas trwania egzaminu jest za krótki dla osób z ograniczoną możliwością pisania ręcznego (będącej następstwem niedowładu kończyn). W tym miejscu warto zauważyć, że regulacje dotyczące dostosowania warunków i formy egzaminu do potrzeb osób niepełnosprawnych zostały przewidziane np. dla egzaminów maturalnych. Zgodnie z Komunikatem

Centralnej Komisji Egzaminacyjnej *w sprawie szczegółowej informacji o sposobie dostosowania warunków i formy przeprowadzania egzaminu maturalnego od 2009 roku,* dostosowanie warunków i formy przeprowadzania egzaminu maturalnego może polegać na: korzystaniu z komputera lub maszyny do pisania, wydłużeniu czasu trwania egzaminu lub korzystaniu ze specjalistycznego sprzętu medycznego i leków koniecznych ze względu na chorobę lub niepełnosprawność zdającego.

Na obowiązek wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w dostępie do zawodu wskazuje podpisana przez Polskę Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. W art. 27 przywołanej Konwencji podkreśla się potrzebę promowania szans zatrudnienia oraz awansu zawodowego osób niepełnosprawnych. Wydaje się, że w dobie dostosowywania przepisów powszechnie obowiązującego prawa do wymagań Konwencji - co pozwoliłoby w niedługim czasie na jej ratyfikowanie przez Prezydenta RP - szczególna wrażliwość na potrzeby osób niepełnosprawnych jest wyjątkowo istotna. Mając powyższe na uwadze, działając w oparciu o art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości takiej zmiany przepisów przywołanego rozporządzenia, która bez obniżania stawianych wymagań, pozwoliłaby jednocześnie dostosować warunki i formę egzaminu na tłumacza przysięgłego do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 8 marca 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-639666-I/10/AJK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Jarosław Duda
Biuro Pełnomocnika Rządu
do Spraw Osób
Niepełnosprawnych
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęła skarga, której przedmiotem jest brak ścieżek dialogowych (napisów) w języku polskim w filmach produkcji polskiej dystrybuowanych w kinach oraz wydawanych na płytach DVD. Na skutek tego stanu rzeczy prawo osób niesłyszących do uczestnictwa w życiu kulturalnym zagwarantowane w art. 73 Konstytucji RP doznaje poważnych ograniczeń.

Odnosząc się do poruszonego problemu należy przypomnieć, iż zgodnie z zapowiedzią Pana Pełnomocnika wyrażoną m.in. w publikacji „Głusi widzowie chcą oglądać polskie filmy" (dziennik „Polska The Times" z dnia 1 lutego 2009 r.), w przygotowywanej wówczas przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej ustawie o języku migowym znaleźć miał się zapis wprowadzający obowiązek umieszczania **w** filmach produkcji polskiej napisów w języku ojczystym.

W założeniach do niniejszej ustawy przewiduje się wymóg zapewnienia przez nadawców telewizji publicznej minimum programowego dostosowanego do potrzeb osób niesłyszących. Brak w nich jednak postanowień odnoszących się do zapowiedzi Pana Pełnomocnika.

Zgodnie z art. 30 podpisanej przez Polskę w dniu 30 marca 2007 r. Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych (zwana dalej: Konwencją), Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do udziału, na zasadach równości z innymi osobami, w życiu kulturalnym i zobowiązują się podjąć odpowiednie środki w celu zapewnienia korzystania przez te osoby z dostępu do programów telewizyjnych, filmów, teatru i innego rodzaju działalności kulturalnej oraz do miejsc takich jak kina, teatry czy muzea w dostępnych dla nich formach.

Mając na uwadze powyższą regulację, podkreślenia wymaga, iż wprowadzenie wymogu umieszczania napisów w polskich produkcjach filmowych będzie jedną z form stanowiącą cenny wkład w dostosowywanie polskiego porządku prawnego do postanowień niniejszej Konwencji.

Mając na względzie powyższe, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001, Nr 14, poz.147 ze zm.), będę wielce zobowiązany Panu Pełnomocnikowi za udzielenie informacji w przedmiocie aktualnego stanu prac legislacyjnych nad założeniami ustawy o języku migowym. Będę również wdzięczny za poinformowanie mnie, czy zgodnie ze złożoną przez Pana Pełnomocnika obietnicą znalazł się w nich zapis o tym, iż wszystkie filmy produkcji polskiej będą obowiązkowo posiadały napisy w języku polskim.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 31.03.2010 r.

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
SEKRETARZ STANU
PEŁNOMOCNIK RZĄDU
DO SPRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH
Jarosław Duda

BON-VIH-071-l-2-KP/10

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 8 marca 2010 r. (znak: RPO-639666-I/10/AJK) uprzejmie wyjaśniam, iż obecnie trwają intensywne prace w Biurze Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych nad projektem Założeń do *Ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się.*

Projekt Założeń, który jest dostępny na stronie internetowej www.niepelnosprawni.gov.pl w zakładce: Aktualności, powstał przy współpracy zespołu roboczego, powołanego w celu wypracowania wspólnego stanowiska i zaproponowania rozwiązań, które będą kompletne i przede wszystkim będą wychodziły naprzeciw oczekiwaniom środowiska osób niepełnosprawnych. Projekt ten został skierowany do konsultacji zewnętrznych, w trakcie których zostały zgłoszone liczne uwagi. Trwające obecnie prace nad projektem Założeń mają na celu odniesienie się do wszystkich kwestii, jakie zostały podniesione w trakcie ww. konsultacji zewnętrznych, przy jednoczesnej próbie zachowania kompromisu środowiska osób niepełnosprawnych wypracowanego w trakcie prac.

Pragnę zauważyć, że prace nad projektem Założeń nie zostały jeszcze ukończone i nie wykluczam możliwości ujęcia w projekcie Założeń kwestii poruszonej przez Pana odnośnie umieszczania ścieżek dialogowych (napisów) w języku polskim w filmach produkcji polskiej dystrybuowanych w kinach oraz wydawanych na płytach DVD.

Jednocześnie korzystając z okazji chciałbym Panu podziękować za zwrócenie uwagi na tak ważny aspekt, który może przyczynić się do ograniczenia barier w komunikacji osób niepełnosprawnych, co z kolei wpłynie pozytywnie na ich sytuację.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Jarosław Duda

Warszawa, dnia 8 marca 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-642120-I/10/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Romuald Orzeł
Telewizja Polska S.A.
Prezes Zarządu TVP S.A.
ul. Jana Pawła Woronicza 17
00 - 999 WARSZAWA

Szanowny Panie Prezesie

W ostatnim czasie otrzymuję liczne skargi przedstawicieli środowiska osób głuchych w sprawie decyzji Zarządu Spółki Telewizja Polska S.A. o zmniejszeniu liczby audycji dostosowanych do potrzeb niesłyszącego odbiorcy. Z informacji umieszczonej na stronie internetowej wynika m.in., że zawieszeniu uległa emisja napisów do programu „Teleexpress". Tymczasem szeroka dostępność usług audiowizualnych jest warunkiem wyrównywania szans osób niepełnosprawnych oraz zapewnienia tej grupie obywateli pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym. Stwarzanie warunków dla nieograniczonego korzystania przez osoby niepełnosprawne z wszystkich fundamentalnych praw i wolności człowieka - w tym prawa do informacji oraz dostępu do dóbr kultury jest konsekwencją demokratycznego ustroju państwa oraz przyjętych przez Rzeczpospolitą Polską zobowiązań międzynarodowych. Na obowiązek świadczenia dostępnych dla osób niepełnosprawnych usług audiowizualnych wskazuje Dyrektywa 2007/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 grudnia 2007 r. *zmieniająca dyrektywą Rady 89/552/EWG w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących wykonywania telewizyjnej działalności transmisyjnej* (Dz. U. UE. L. z 2007 r. 332/27), a także podpisana przez Polskę Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. W art. 30 przywołanej Konwencji wskazuje się na potrzebę podjęcia stosownych działań umożliwiających osobom niepełnosprawnym dostęp do programów telewizyjnych, filmów, teatru, i innych form działalności kulturalnej. Wydaje się, że w dobie dostosowywania przepisów powszechnie obowiązującego prawa oraz praktyki działania polskich instytucji publicznych do wymagań Konwencji - co pozwoliłoby w niedługim czasie na jej ratyfikowanie przez Prezydenta RP - szczególna wrażliwość na potrzeby osób niepełnosprawnych jest wyjątkowo istotna.

Zakaz dyskryminacji osób niepełnosprawnych w dostępie do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym oraz obowiązek pomocy władz publicznych na rzecz osób

z niepełnosprawnością został ponadto podkreślony w art. 69 Konstytucji RP oraz w uchwale Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych* (M.P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475 ze zm.). Rozumiejąc, że konsekwencje światowego kryzysu finansowego dotknęły w równym stopniu media publiczne, pragnę zaapelować, aby źródłem oszczędności nie stały się te grupy obywateli, których sytuacja życiowa jest szczególnie trudna nawet w czasach prosperity. Mając powyższe na uwadze, w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Prezesa z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji na temat planowanych przez Zarząd TVP S.A. zmian w zakresie dostępności programów telewizyjnych dla osób niepełnosprawnych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Do wiadomości:
Pani Ewa Chmielewska
Zarząd Główny
Polski Związek Głuchych
ul. Podwale 23
00 - 261 WARSZAWA

6. Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek

6.1. Informacja o raporcie Rzecznika Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 18 maja 2007 r. powołał Zespół ekspercki ds. praw osób starszych, którego zadaniem było opracowanie raportu określającego diagnozowane obszary dyskryminacji ze względu na wiek oraz propozycje działań eliminujących negatywne zjawiska. W dniu 1 października 2008 r. – w Międzynarodowym Dniu Osób Starszych – podczas konferencji odbywającej się z udziałem mediów oraz organizacji obywatelskich, przedstawiony został raport Rzecznika Praw Obywatelskich pt. *Stan przestrzegania praw osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań* (red. naukowa B. Szatur – Jaworska, *Biuletyn RPO – materiały. Nr 65, 2008*; Raport dostępny jest na stronie internetowej RPO www.rpo.gov.pl). Rzecznik przekazał ten raport także Prezydentowi RP, Prezesowi Rady Ministrów oraz Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej, a także Parlamentarnemu Zespołowi ds. Osób Starszych.

Warszawa, 30/09/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-599337-I/08/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Donald Tusk
Prezes Rady Ministrów

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Premierze,

W dniu 1 października obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Osób Starszych, ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1990 roku.

Wobec coraz częściej powtarzającej się w publicznej debacie tezy o dyskryminacji osób starszych, jako Rzecznik Praw Obywatelskich uznałem za wskazane opracowanie raportu, który odzwierciedlałby rzeczywisty, aktualny stan w tym zakresie.

Przedstawiam w załączeniu publikację stanowiącą efekt pracy Zespołu ekspertów, działającego przy moim urzędzie, pt. *Stan przestrzegania praw osób starszych. Analiza i rekomendacje działań*. Poruszone w niej zostały następujące tematy: zagrożenia praw osób starszych na rynku pracy, pieniężne świadczenia społeczne i sytuacja mieszkaniowa osób starszych, wskazanie wprowadzenia społecznego ubezpieczenia pielęgnacyjnego, rodzina i środowisko zamieszkania jako obszary ryzyka wykluczenia społecznego osób starszych, przemoc, dostęp do edukacji, uczestnictwo w sferze publicznej, zagrożenia praw osób starszych na rynku dóbr i usług konsumpcyjnych, ochrona zdrowia. Mam nadzieję, że opracowanie to będzie pomocne w pracy Rady Ministrów.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że w dniu 1 października 2008 r. o godz. 12:00 odbędzie się w moim Biurze konferencja prasowa oraz debata poświęcona tej problematyce. Chciałbym także prosić o rozważenie możliwości przyjęcia członków Zespołu ekspertów ds. praw osób starszych przez Pana Premiera lub osobę go reprezentującą.

Łączę wyrazy szacunku,
/-/ Janusz Kochanowski

6.2. Usługi bankowe

Warszawa, 13/01/2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-600592-VI/08/JS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Sz.P.
Stanisław Kluza
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego
Plac Powstańców Warszawy 1
00-950 Warszawa

Szanowny Panie Przewodniczący

Z informacji napływających do Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że Bank Ochrony Środowiska S.A. różnicuje swoich klientów pod kątem wieku. Jak wynika z wiedzy Rzecznika, rzeczony bank w okresie od 3 października 2008 r. do 13 listopada 2008 r. oferował zapisy na lokatę o nazwie „Oszczędzaj z rysiem Ryszardem" Za lokatę (od 20 tys. do 2 mln zł) klient w ciągu roku otrzyma 6, 48% (tj. 8% pomniejszone o stosowny podatek), przy czym bank ograniczył dostępność lokaty dla osób, które ukończyły 75 rok życia.

Praktyka taka nasuwa, zdaniem Rzecznika, duże wątpliwości co do jej zgodności z prawem oraz zasadami prawa bankowego oraz Konstytucji RP.

Przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu oraz prowadzenie innych rachunków bankowych jest, stosownie do art. 5 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. 02. Nr 72, poz. 665), czynnością bankową. W odniesieniu do osób fizycznych, stosownie do art. 49 ust. 3 w/w ustawy, banki mogą prowadzić art. rachunki terminowych lokat oszczędnościowych. Lokata terminowa służy gromadzeniu środków na rachunku w ten sposób, że zostają one „zamrożone" na określony czas, poprzez zawarcie w umowie z bankiem klauzuli wyłączającej możliwość dysponowania nimi przez posiadacza rachunku i w żadnym razie nie wiąże się z koniecznością spełnienia dodatkowych wymogów, co ewentualnie może mieć miejsce tylko w trakcie badania zdolności kredytowej.

Zgodnie z art. 32 Konstytucji RP wszyscy są równi wobec prawa i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. Równość wobec prawa oznacza przede wszystkim takie same traktowanie podmiotów w jednakowych okolicznościach. W niniejszej sprawie istnieje niebezpieczeństwo różnicowania sytuacji osób ze względu na ich status wieku. Posiadanie lokaty wiąże się z zapewnieniem

dostarczenia środków na jej utworzenie, co przesądza o konieczności zapewnienia wszystkim osobom, wykazującym się określonym dochodem, lub innymi możliwościami finansowymi, szansy nieograniczonego dostępu do dobrodziejstw płynących z możliwości korzystania z instytucji lokat, w szczególności tych o korzystnym wysokim oprocentowaniu..

Uprzejmie proszę Pana Przewodniczącego o przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Z poważaniem

/-/ Stanisław Trociuk

KOMISJA NADZORU FINANSOWEGO
Przewodniczący
Stanisław Kluza

Warszawa dn. 25 lutego 2009 r.

DPP/023/82/2/09

Sz. Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W nawiązaniu do pisma z dn. 13 stycznia 2009 r. o sygn. znak RPO-600592-VI/08/JS w sprawie różnicowania przez Bank Ochrony Środowiska S.A. klientów pod względem wieku w przypadku zapisów na produkt o nazwie „Oszczędzaj z rysiem Ryszardem II", której dostępność ograniczono wobec osób powyżej 75 roku życia, Komisja Nadzoru Finansowego pragnie uprzejmie przedstawić następujące stanowisko:

Produkt, o którym mowa dystrybuowany był przez Bank Ochrony Środowiska S.A. do dnia 13 listopada 2008 r. i miał zapewniać klientom zwrot *„zainwestowanych"* w ramach tego produktu środków pieniężnych (dla kwoty od 20.000 zł do 2.000.000 zł) w wysokości 6,48%, tj, 8% pomniejszone o należny podatek. Szczegółowe informacje dotyczące tego produktu dostępne sana stronie internetowej o adresie www.polskirys.bosbank.pl/flash/index.swf.

Należy jednakże podkreślić, iż produkt określany mianem „Oszczędzaj z rysiem Ryszardem II" nie jest rachunkiem bankowym, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r.. Nr 72, poz. 665 z późn. zm. dalej: Prawo bankowe). Produkt ten jest w istocie produktem *stricte* ubezpieczeniowym, tj. ubezpieczeniem na życie, w ramach którego, osoby przystępujące do ubezpieczenia zostają objęte ochroną ubezpieczeniową z tytułu umowy grupowego ubezpieczenia „Oszczędzaj z Rysiem II" zawartej pomiędzy Powszechnym Zakładem Ubezpieczeń Życie S.A. a Bankiem Ochrony Środowiska S.A. Ogólne warunki ubezpieczenia zatwierdzone zostały uchwałą Nr UZ/373/2008 Zarządu Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Życie S.A. z dnia 2 października 2008 r.

Potwierdzić natomiast należy, iż ograniczono dostępność produktu dla osób, które ukończyły 75 rok życia. Zgodnie z § 7 ust. 1 Ogólnych warunków ubezpieczenia do ubezpieczenia może przystąpić osoba, która w dniu początku odpowiedzialności Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Życie S.A. ukończyła 18 rok życia i nie ukończyła 75 roku życia. Jednakże, z uwagi na specyfikę umowy ubezpieczenia, w szczególności fakt, że jednym z podstawowych czynników w ramach ryzyka ubezpieczeniowego jest wiek beneficjenta takiego produktu ubezpieczeniowego, brak jest zdaniem Komisji Nadzoru Finansowego podstaw do postawienia w niniejszym przypadku

zarzutu naruszenia przez przytoczone ograniczenie konstytucyjnej zasady równości wobec prawa i zakazu dyskryminacji. Komisja Nadzoru Finansowego w pełni zgadza się z poglądem, iż w przypadku odniesienia komentowanego stanu faktycznego do rachunku bankowego w rozumieniu przepisów Prawa bankowego, praktyka polegająca na ograniczaniu dostępności takiego produktu ze względu ma wiek klienta nie miałaby żadnego uzasadnienia w przepisach Prawa bankowego, a wreszcie mogłaby stanowić naruszenie przepisów Konstytucji RP.

Komisja Nadzoru Finansowego pragnie ponadto uprzejmie poinformować, iż kwestia tzw. „polis lokacyjnych", do których można zaliczyć produkt o nazwie „Oszczędzaj z rysiem Ryszardem II" była już przedmiotem zainteresowania Komisji. Efektem przeprowadzonej analizy praktyki rynkowej w tym zakresie było między innymi wystosowanie przez Komisję Nadzoru Finansowego pism: w dniu 27 października 2008 r. do Polskiej Izby Ubezpieczeń oraz w dniu 3 listopada 2008 r. do Związku Banków Polskich. Komisja zwróciła szczególną uwagę na potrzebę rzetelnego informowania potencjalnych klientów o prawnej konstrukcji takich produktów, ich charakterystycznych cechach oraz o ryzyku i korzyściach związanych z zawarciem stosownej umowy.

Z wyrazami szacunku
PRZEWODNICZĄCY
KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
/-/ Stanisław Kluza

6.3.Dostęp do funduszy Unii Europejskiej

Warszawa, 24/04/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-606698-I/09/AWO
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Marek Sawicki
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
ul. Wspólna 30
00 – 930 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Ministrze

W ostatnim czasie zaczęły napływać do mnie skargi rolników, którzy otrzymali niekorzystne rozstrzygnięcia regionalnych oddziałów Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Akty te odmawiały wnioskodawcom przyznania pomocy finansowej w ramach programu „Modernizacja gospodarstw rolnych". Jak wynika z uzasadnień załączonych do wniosków decyzji przyczyną odmowy przyznania pomocy finansowej było niespełnienie przez tych beneficjentów warunków określonych w § 2 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 (Dz. U. z 2007 r., Nr 193, poz. 1397 ze zm.). Zgodnie z treścią tego przepisu, w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych", objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013, o pomoc może ubiegać się osoba fizyczna, która jest pełnoletnia i nie ukończyła 60 roku życia. W złożonych skargach rolnicy zarzucili tym przepisom dyskryminowanie ich ze względu na wiek. Wymagania co do wieku, z uwagi na to, że odnoszą się do osób fizycznych mają również przełożenie na beneficjentów będących wspólnikami spółki cywilnej. Stosownie do treści § 4 pkt 1 omawianego rozporządzenia o pomoc mogą ubiegać się wspólnicy spółki cywilnej jeżeli każdy z nich spełnia warunki wymienione w § 2 aktu, czyli między innymi nie ukończył 60 roku życia.

W toku prowadzonej działalności wielokrotnie podejmowałem działania mające na celu ochronę praw osób starszych. W ramach tych działań powołałem między innymi Zespół ekspercki, którego podstawową misją było przygotowanie raportu zawierającego diagnozę stanu przestrzegania praw osób starszych w naszym kraju. Wyniki tego raportu nie są zadawalające.

Wszyscy są wobec prawa równi i nikt, jak stanowi art. 32 Konstytucji RP, nie może być

dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. Chciałbym zwrócić uwagę Pana Ministra, iż zakaz dyskryminacji jest w Konstytucji RP ujęty bardzo szeroko i obejmuje w zasadzie wszystkie dziedziny życia człowieka. Dyskryminacja występuje, gdy osoba jest traktowana mniej korzystnie niż inna w podobnej sytuacji z powodu określonego kryterium jak w szczególności płeć, rasa, pochodzenie etniczne, narodowość czy wiek. Dyskryminacja ze względu na wiek, utożsamia przede wszystkim postawy, jak też przekonania, oparte na stereotypach i uprzedzeniach odwołujących się do biologicznego zróżnicowania ludzi, związanego z problemem starzenia się. Postawa tego rodzaju skierowana jest przeciwko ludziom starszym, ponieważ łatwo im przypisać cechy o wydźwięku pejoratywnym, jak art. niesamodzielność, łatwowierność czy powolność.

W swoich licznych wystąpieniach odnoszących się do właściwego wykorzystania środków unijnych, także w ramach funduszy w obrębie Wspólnej Polityki Rolnej, zwracałem uwagę na priorytetową rolę państwa członkowskiego w tym zakresie. Celem, jaki stawiać sobie powinny organy państwa realizujące te zadania to z pewnością prawidłowe i skuteczne wykorzystanie europejskich środków z poszanowaniem jednak praw i wolności obywateli. Celem Wspólnej Polityki Rolnej jest między innymi poprawa konkurencyjności sektora rolnego poprzez modernizację gospodarstw rolnych oraz zwiększenie ich efektywności. Program „Modernizacja gospodarstw rolnych" ma za zadanie przyczyniać się także do poprawy środowiska naturalnego, warunków bezpieczeństwa, higieny produkcji i warunków utrzymania zwierząt. Mając na uwadze charakter tego programu, jak też jego podstawowe założenia, trudno ustalić, jaki cel przyświecał ustawodawcy przy wprowadzeniu dla beneficjentów starających się o pomoc w tym zakresie górnej granicy wieku 60. roku życia.

Ministerstwo Rolnictwa, jak wskazują rolnicy, w założeniach określających podstawowe kryteria realizowanej pomocy w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, w zakresie osi programu „Modernizacja gospodarstw rolnych" wskazuje, jako jeden z warunków eliminujących możliwość objęcia pomocą, osiągnięcie wieku emerytalnego. Zgodnie z przepisem art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tj. Dz. U. z 2008 r., Nr 50, poz. 291 ze zm.) emerytura rolnicza przysługuje ubezpieczonemu, który osiągnął wiek emerytalny. Wiek emerytalny mężczyzny, zgodnie z omawianym aktem wynosi 65 lat. Rolnicy, na mocy powołanej ustawy, mogą – co prawda – skorzystać z przysługującego im prawa i przejść na wcześniejszą emeryturę po osiągnięciu wieku 60 lat i spełnieniu szeregu przesłanek w omawianym akcie wymienionych, ale możliwość ta jest wyłącznie ich prawem, a nie obowiązkiem. Zasadą jest bowiem, stosownie do treści powołanej wyżej ustawy, iż wiek emerytalny rolników mężczyzn wynosi 65 lat.

Rozwiązania, przyjęte w opisanym wyżej zakresie w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013, budzą moje poważne wątpliwości z punktu widzenia ochrony wolności i praw obywateli. W mojej ocenie, analizowany

przepis omawianego rozporządzania dyskryminuje w sposób nieuzasadniony rolników ze względu na wiek i narusza w tym zakresie nakaz równego traktowania statuowany w art. 32 ust.2 Konstytucji RP. Nakaz ten nie ma – co prawda – charakteru absolutnego i może podlegać ograniczeniom konstytucyjnie usprawiedliwionym ze względu na inne istotne wartości, jednak w omawianym przypadku ograniczenia te wydają się mieć charakter arbitralny.

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tj. Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska i przedstawienie wyjaśnień w przedstawionej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dn. 23.06.2009 r.

MINISTER ROLNICTWA
I ROZWOJU WSI
ROW/pi/mk-217/69/3858/09

Pan
Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

W odpowiedzi na pismo znak: RPO-606698-I/09/AWO z dnia 24 kwietnia br. zawierające prośbę o zajęcie stanowiska w sprawie zgodności z art. 32 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej § 2 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 193, poz. 1397, z późn. zm.), przedstawiam następujące stanowisko.

Zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 4 ww. rozporządzenia w ramach działania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) „Modernizacja gospodarstw rolnych", o pomoc może ubiegać się osoba fizyczna, która jest pełnoletnia i nie ukończyła 60 roku życia. Ponadto zgodnie z § 4 pkt 1, o pomoc mogą ubiegać się wspólnicy spółki cywilnej, jeżeli każdy ze wspólników spełnia warunki wymienione w § 2 ust. 1 pkt 4.

Na wstępie pragnę podkreślić, że, zgodnie z art. 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), podstawowym celem wszystkich programów rozwoju obszarów wiejskich realizowanych w państwach członkowskich UE jest przyczynienie się do wsparcia zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na terytorium całej Wspólnoty Europejskiej.

Odnosząc się do kryterium wieku obowiązującego w działaniu „Modernizacja gospodarstw rolnych", PROW 2007-2013 informuję, że pomoc ze wszystkich programów finansowanych ze środków Unii Europejskiej jest przyznawana na określonych zasadach i pod warunkiem spełnienia ściśle określonych kryteriów dostępu. Zgodnie z art. 43 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1974/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), w odniesieniu do działań inwestycyjnych PROW 2007-2013, do których zalicza się działanie „Modernizacja gospodarstw rolnych", Polska ma obowiązek zapewnienia ukierunkowania wsparcia na wyraźnie określone cele. które odzwierciedlają stwierdzone potrzeby strukturalne i terytorialne oraz niekorzystne czynniki strukturalne. Ustalając szczegółowe kryteria dostępu kieruje się pomoc do określonej grupy

docelowej, dzięki czemu zapewnia się możliwie najbardziej efektywne wykorzystanie dostępnych, jednakże ograniczonych środków oraz osiągnięcie zamierzonych celów wsparcia,

Uprzejmie przypominam, że zarówno Rada Ministrów przyjmując, jak i Komisja Europejska akceptując PROW 2007 – 2013, uznały, że pewne ograniczenia mające na celu ukierunkowanie pomocy w ramach przedmiotowego działania są uzasadnione, mimo że, zgodnie z art. 8 ww. rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005, jedną z zasad wsparcia rozwoju obszarów wiejskich ze środków EFRROW jest równość i zapobieganie dyskryminacji, w tym ze względu na wiek.

Należy również zwrócić uwagę na fakt, że w ramach przedmiotowego działania ukierunkowanie pomocy wyraża się nie tylko w definicji beneficjenta, ale również w poziomach wsparcia określonych na wyższym poziomie dla preferowanych grup, w tym dla osób które w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyły 40 roku życia. Powyższe wynika bezpośrednio z art. 26 ust. 2 i załącznika do ww. rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 oraz § 8 ust. 4 ww. rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Podobne preferencje, wynikające z tych samym przepisów, zastosowane są dla podmiotów realizujących operacje na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), obszarach NATURA 2000 oraz obszarach związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej.

Należy zaznaczyć, że zawierając umowę przyznania pomocy beneficjent zobowiązuje się do osiągnięcia celu operacji i zachowania tego celu w okresie pięcioletnim, liczonym od dnia dokonania przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa płatności ostatecznej. Powyższe zgodne jest z art. 72 ww. rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005, który określa czas trwania operacji związanych z inwestycjami. W § 5 ust. I pkt 3 wzoru umowy przyznania pomocy w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych" określone są pięcioletnie zobowiązania beneficjenta, wśród których należy wymienić w kontekście przedmiotowej sprawy przede wszystkim: zobowiązanie do osiągnięcia i zachowania celu współfinansowanej operacji, zobowiązanie do nieprzenoszenia posiadania lub prawa własności nabytych dóbr, wybudowanych, przebudowanych, wyremontowanych lub zmodernizowanych budynków lub budowli, na które została przyznana pomoc, oraz ich wykorzystywania zgodnie z przeznaczeniem i celem operacji oraz zobowiązanie do prowadzenia działalności, której służyła realizacja operacji oraz prowadzenia działalności rolniczej bez zmiany miejsca jej wykonywania.

Z tego względu w działaniu „Modernizacja gospodarstw rolnych" wprowadzono kryterium wieku stanowiące jeden z warunków, jakie musi spełnić osoba fizyczna ubiegająca się o przyznanie pomocy (osoba pełnoletnia, która nie ukończyła 60 roku życia). Tak więc wiek jest jednym z elementów definiujących grupę docelową, do której kierowana jest pomoc w ramach tego działania. Pomoc kieruje się do osób w wieku produkcyjnym, wyznaczając jednakowe granice wieku dla mężczyzn i kobiet. Ponadto, biorąc pod uwagę wspomniane wyżej zobowiązania beneficjenta, ustalono górną granicę wieku w taki sposób, by wywiązanie się ze zobowiązania nie kolidowało z możliwością przejścia na emeryturę po osiągnięciu wieku emerytalnego – dotyczy to mężczyzn, których wiek emerytalny wynosi 65 lat.

W omawianym przypadku, dyskryminacja ze względu na wiek nie ma miejsca, gdyż nie mamy do czynienia z odmiennym traktowaniem osób znajdujących się w analogicznej sytuacji. Osoba powyżej 60 roku życia, chcąca przejść na emeryturę po osiągnięciu wieku emerytalnego, nie będzie w stanie dochować zobowiązań wynikających z umowy o przyznanie pomocy w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych", dlatego nie znajduje się ona w identycznej sytuacji, jak inna osoba w wieku produkcyjnym, której do osiągnięcia wieku emerytalnego pozostaje więcej niż 5 lat.

Pragnę podkreślić, że wprowadzenie kryterium wieku w omawianym działaniu zostało podyktowane wyżej omówionymi względami i w żadnym wypadku nie wynika z, opisanych w piśmie znak: RPO-606698-I/09/AWO z dnia 24 kwietnia br., stereotypów i uprzedzeń odwołujących się do biologicznego zróżnicowania ludzi, związanego z problemem starzenia się.

Z poważaniem
Z up. Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Artur Ławniczak

Warszawa, 10/09/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-606698-I/09/AWO
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Marek Sawicki
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
ul. Wspólna 30
00 – 930 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Ministrze

W dniu 24 kwietnia 2009 r. skierowałem do Pana Ministra wystąpienie w sprawie dyskryminacji wiekowej rolników starających się o przyznanie pomocy finansowej w ramach programu „Modernizacja gospodarstw rolnych". W wystąpieniu tym wskazałem, że zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 (Dz. U. Nr 193, poz. 1397 ze zm.) o pomoc może ubiegać się osoba fizyczna, która jest pełnoletnia i nie ukończyła 60 roku życia. Podkreśliłem jednocześnie, że wymagania co do wieku, z uwagi na to, że odnoszą się do osób fizycznych mają również przełożenie na beneficjentów będących wspólnikami spółki cywilnej. Stosownie bowiem do treści § 4 pkt 1 omawianego rozporządzenia, o przyznanie pomocy unijnej mogą ubiegać się wspólnicy spółki cywilnej, jeżeli każdy z nich spełnia warunki wymienione w § 2 aktu. Jednym z warunków jest, aby każdy ze wspólników spółki cywilnej był w wieku poniżej 60 roku życia.

W odpowiedzi na moje wystąpienie otrzymałem stanowisko Pana Ministra z dnia 23 czerwca 2009 r. (znak: ROW/pi/mk-217/69/3858/09). Nie zostały w nim jednak wskazane powody, które wyjaśniałby, dlaczego owo kryterium wiekowe musi spełniać każdy ze wspólników spółki cywilnej celem uzyskania pomocy unijnej.

Mając powyższe na uwadze, działając w oparciu art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tj. Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o uzupełnienie odpowiedzi w tym zakresie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dn. 04.11.2009 r.

MINISTER ROLNICTWA
I ROZWOJU WSI
ROW/pi/mk-217/69/6551 /09

Pan
Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

W odpowiedzi na pismo znak: RPO-606698-I/09/AWO z dnia 10 września br., zawierające prośbę o uzupełnienie stanowiska w sprawie zgodności z art. 32 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej § 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 193, poz. 1397, z późn. zm.), przedstawiam następujące informacje.

W piśmie znak: ROW/pi/mk-217/69/3858/09 z dnia 23 czerwca br. wskazano, że zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 4 ww. rozporządzenia w ramach działania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) „Modernizacja gospodarstw rolnych", o pomoc może ubiegać się osoba fizyczna, która jest pełnoletnia i nie ukończyła 60 roku życia, oraz że zgodnie z § 4 pkt l, o pomoc mogą ubiegać się wspólnicy spółki cywilnej, jeżeli każdy ze wspólników spełnia warunki wymienione w § 2 ust. 1 pkt 4. W ww. piśmie wyjaśniono przyczyny wprowadzenia kryterium wieku w przedmiotowym działaniu.

W związku z Pana prośbą, wyrażoną w piśmie z dnia 10 września br., pragnę uzupełnić moje wcześniejsze stanowisko o uzasadnienie wprowadzenia kryterium wieku w przypadku ubiegania się o pomoc przez wspólników spółki cywilnej.

Konieczność zastosowania tego kryterium w przypadku wspólników spółki cywilnej, wnioskujących o pomoc w ramach działania PROW 2007-2013 „Modernizacja gospodarstw rolnych", wynika z charakteru podmiotu jakim jest przedmiotowy typ spółki. Zgodnie z polskim prawem, spółka cywilna nie może być traktowana jako przedsiębiorca, ponadto nie posiada osobowości prawnej, ani nie stanowi jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej. Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095, z późn. zm.), za przedsiębiorców uznaje się jedynie poszczególnych wspólników spółki cywilnej w ramach wykonywanej przez nich działalności gospodarczej. Tym samym, spółka cywilna nie nabywa praw i nie zaciąga zobowiązań. Zawarcie przez wspólników spółki cywilnej umowy o przyznanie pomocy z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, sprawia, że każdy z tych wspólników podejmuje zobowiązania, a rzeczy nabyte w związku z tą umową, wchodzą do majątku wspólnego wspólników, stanowiącego ich współwłasność.

W związku z powyższym, jeżeli wspólnikiem spółki cywilnej jest osoba fizyczna, nie wskazane jest różnicowanie wymagań stawianych tej osobie i osobie fizycznej wnioskującej indywidualnie, chyba że takie zróżnicowanie jest uzasadnione lub konieczne ze względu na charakter podmiotu składającego wniosek.

W przypadku indywidualnego ubiegania się o pomoc przez osobę fizyczną oraz ubiegania się o pomoc przez wspólnika spółki cywilnej będącego osobą fizyczną, nie występują uzasadnione powody, które pozwalałyby uznać, iż sytuacja tych osób jest na tyle inna, że powinny być zastosowane względem nich inne wymagania co do wieku.

Ponadto zgodnie z § 6 pkt 3 ww. rozporządzenia pomoc w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych" jest przyznawana wspólnikom spółki cywilnej. Wydaje się więc, że w związku z brzmieniem tego przepisu do wszystkich wspólników będących osobami fizycznymi, którym przyznawana jest pomoc, należy stosować wymagania w zakresie wieku, które mają zastosowanie do beneficjentów będących osobami fizycznymi.

Zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) możliwe jest zastosowanie wyższego poziomu dofinansowania operacji, jeżeli beneficjentem jest osoba, która nie ukończyła 40 roku życia. W związku z powyższym konieczne jest badanie wieku osób wnioskujących.

Zgodnie z § 8 ust. 5 ww. rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w przypadku wspólników spółki cywilnej poziom refundacji kosztów kwalifikowanych poniesionych przez beneficjenta jest odpowiednio wyższy, jeżeli żaden ze wspólników w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończył 40 roku życia. W tym przypadku wymagania dotyczące wieku muszą być zastosowane do wszystkich wspólników spółki cywilnej. Należy podkreślić, że odnoszenie wymagania dotyczącego wieku wspólników w niektórych przypadkach do wszystkich wspólników, a w innych tylko do jednego lub kilku, byłoby niekonsekwentne.

Jeszcze raz pragnę zapewnić, że wprowadzenie kryterium wieku w omawianym działaniu zostało podyktowane uzasadnionymi przyczynami i w żadnym wypadku nie wynika z, opisanych w piśmie znak: RPO-606698-I/09/AWO z dnia 24 kwietnia br., stereotypów i uprzedzeń odwołujących się do biologicznego zróżnicowania ludzi, związanego z problemem starzenia się.

Z poważaniem
Z up. Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Artur Ławniczak

6.4. Rynek pracy

Warszawa, 10/07/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-571564-III/07/LN/MRP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Art. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

W najbliższych latach będziemy mieli do czynienia z pogłębiającym się problemem braku siły roboczej na polskim rynku pracy. Konieczne są zatem działania ukierunkowane na aktywizację zawodową osób w wieku starszym, obok innych działań, takich w szczególności jak zachęcanie polskich migrantów zarobkowych do powrotu do kraju, czy też szersze otwarcie polskiego rynku pracy na obcokrajowców (z krajów nie należących do Unii Europejskiej).

Z przygotowanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej programów („Program 45/50 PLUS" i „Solidarność pokoleń – Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+") wynika, że wyjątkowo niekorzystnie przedstawia się na rynku pracy sytuacja osób w wieku powyżej lat 50, w szczególności kobiet. Jak wynika z zawartych w tych programach informacji niepokojąco duża część osób z przedziału wiekowego 50-65 jest zawodowo nieaktywna. Przyczyny tego stanu rzeczy są różne, jak i różne są proponowane środki, które mają przeciwdziałać temu negatywnemu zjawisku (opisane w projekcie programu „Solidarność pokoleń").

W dniu 26 maja 2008 r. opublikowano w „Rzeczpospolitej" artykuł pt.: „Emeryci w firmach są dyskryminowani" (w załączeniu przesyłam wydruk ze strony internetowej „Rzeczpospolitej"). W artykule tym autor (p. Mateusz Rzemek) zwraca uwagę, że Rada Ministrów prowadząc prace nad aktywizacją osób w wieku wiadczeniobiorcó powinna także starać się, podejmując odpowiednie działania legislacyjne, wyeliminować niekorzystną i dyskryminującą (dyskryminacja ze względu na wiek) praktykę rozwiązywania umów o pracę z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego przez pracownika i nabycia uprawnień emerytalnych.

W orzecznictwie sądów powszechnych i Sądu Najwyższego coraz częściej prezentowany jest pogląd, że osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury stanowi wystarczającą i samoistną przyczynę wypowiedzenia pracownikowi, szczególnie zaś pracownicy, stosunku pracy (zob. art. wyrok SN z dnia 21 kwietnia 1999 r., sygn. akt I PKN 31/99, wyrok SN z dnia 25 lipca 2003 r., sygn. akt I PK 305/02, wyrok SN z dnia 26 listopada 2003 r., sygn. akt I PK

616/02, wyrok SN z dnia 29 września 2005 r., sygn. akt II PK 19/05). Taka linia orzecznicza sankcjonuje, a w pewnych okolicznościach może nawet zachęcać pracodawców do eliminowania z zatrudnienia osób w wieku emerytalnym.

Z drugiej strony z treści pism wpływających do Rzecznika wynika, że tego rodzaju działania pracodawców zniechęcają osoby w wieku przedemerytalnym do planowania dalszej kariery i przyśpieszają ich decyzje o zakończeniu kariery zawodowej. Problem ten jest szczególnie widoczny w przypadku kobiet, gdyż osiągają one wcześniej niż mężczyźni wiek emerytalny (o 5 lat), a co za tym idzie odpowiednio wcześniej podejmują decyzje o „wygaszaniu" kariery zawodowej. Jednocześnie należy mieć na względzie, że w niedalekiej przyszłości nieuniknioną tendencją będzie stopniowe wyrównywanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, a także jego podwyższanie. Dopóki jednak nie nastąpi zrównanie wieku emerytalnego, dopóty kobiety będą wcześniej osiągały wiek emerytalny i wcześniej będą decydowały się na odejście z rynku pracy.

Zestawiając informacje o działaniach Rady Ministrów mających na celu aktywizowanie zawodowe osób dojrzałych wiekowo (tj. osób w wieku powyżej lat 50) z kształtującą się linią orzeczniczą nie sposób nie zauważyć powstałego dysonansu. Dlatego też, mając na uwadze potrzebę zachowania równowagi działań w prawidłowym kształtowaniu rynku pracy, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o rozważenie wprowadzenia do Kodeksu pracy przepisu, z którego wynikałoby, iż osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie przez pracownika prawa do emerytury nie powinno stanowić jedynej i wystarczającej przyczyny rozwiązania z nim stosunku pracy.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 25 lipca 2008 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak

DPR-1 – 0712 – 14/JS/Agw/08

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

W nawiązaniu do Pana wystąpienia z dnia 10 lipca br., znak: RPO-571564-III/07/LN/MRP, dotyczącego rozważenia wprowadzenia do Kodeksu pracy przepisu, z którego wynikałoby, iż osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie przez pracownika prawa do emerytury nie powinno stanowić jedynej i wystarczającej przyczyny rozwiązania z nim stosunku pracy, uprzejmie informuję, co następuje:

W oświadczeniu pracodawcy o wypowiedzeniu umowy o pracę zawartej na czas nie określony powinna być wskazana przyczyna uzasadniająca wypowiedzenie umowy (art. 30 § 4 Kodeksu pracy). Przepisy Kodeksu pracy nie określają katalogu przyczyn uzasadniających wypowiedzenie umowy o pracę. Skatalogowanie tych przyczyn jest charakterystyczne dla pragmatyk służbowych, art. dotyczących pracowników mianowanych. Osiągnięcie przez nich wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury jest uznane, z mocy prawa, za przyczynę uzasadniającą wypowiedzenie stosunku pracy. Niekiedy wypowiedzenie stosunku pracy z tej przyczyny jest nawet obowiązkiem pracodawcy (art. w odniesieniu do nauczycieli).

Należy podkreślić, że w świetle przepisów Kodeksu pracy przyczyna wypowiedzenia pracownikowi umowy o pracę ma dwojakie znaczenie: jedno występuje w aspekcie zgodności z prawem czynności pracodawcy, a drugie – jej zasadności. Ocena zasadności wypowiedzenia umowy o pracę musi być dokonywana w każdym konkretnym przypadku przez pracodawcę, a jeżeli pracownik zakwestionuje zasadność tej przyczyny i odwoła się od wypowiedzenia –ocena ta będzie należała do sądu pracy. W razie ustalenia, że wypowiedzenie umowy o pracę zawartej na czas nie określony jest nieuzasadnione, sąd pracy – stosownie do żądania pracownika – orzeka o bezskuteczności wypowiedzenia, a jeżeli umowa uległa już rozwiązaniu – o przywróceniu pracownika do pracy na poprzednich warunkach albo o odszkodowaniu (art. 45 § 1 Kodeksu pracy).

Należy również podkreślić, że zgodnie z art. 18^{3a} § 1 Kodeksu pracy pracownicy powinni być równo traktowani art. w zakresie rozwiązania stosunku pracy. Równe traktowanie oznacza niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, art. ze względu na wiek (art. 18^{3a} § 2 Kodeksu pracy). Tak więc wypowiadając pracownikowi umowę o pracę pracodawca musi mieć na względzie zakaz dyskryminacji ze względu na wiek. Biorąc pod uwagę powyższe

ocena zasadności wypowiedzenia umowy o pracę jest dokonywana przez sąd, także z uwzględnieniem zasady niedyskryminacji.

Pragnę dodać, że prawo pracy chroni trwałość stosunku pracy pracowników w wieku przedemerytalnym, którzy po jego osiągnięciu nabędą prawo do emerytury (art. 39 Kodeksu pracy). Uchylenie tej ochrony po osiągnięciu przez pracownika wieku emerytalnego i nabyciu prawa do emerytury nie jest równoznaczne z koniecznością rozwiązania z nim stosunku pracy. Ma jednak znaczenie przy wykładni innych przepisów o rozwiązywaniu umów o pracę, w tym art. 45 Kodeksu pracy, i ocenie, czy nabycie prawa do emerytury uzasadnia wypowiedzenie umowy o pracę. Po okresie ochronnym taki pracownik podlega bowiem przepisom dotyczącym ogółu pracowników. Nie wydaje się uzasadnione – w mojej ocenie – poszerzanie granic ochrony stosunku pracy tej grupy pracowników.

Pragnę zwrócić uwagę, iż w orzecznictwie sądowym ugruntowany jest pogląd, iż spełnienie przez pracownika warunków nabycia prawa do emerytury jest społecznie usprawiedliwioną przesłanką jego wyboru do zwolnienia z pracy w ramach racjonalizacji zatrudnienia (art. wyrok SN z 3.12,2003 r. sygn. akt I PK 80/03, OSNP z 2004 r. Nr 21, poz. 363; wyrok SN z 4.11.2004 r., sygn. akt I PK 7/04, OSNP z 2005 r. Nr 12, poz. 171).

Problematyczną kwestią jest natomiast zasadność wypowiedzenia pracownikowi umowy o pracę wyłącznie z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego i uzyskania prawa do emerytury. Linia orzecznicza w tym zakresie nie jest jednak jednolita. Nie do końca zatem można zgodzić się z poglądem zaprezentowanym w wystąpieniu, iż „linia orzecznicza sankcjonuje, a w pewnych okolicznościach może nawet zachęcać pracodawców do eliminowania z zatrudnienia osób w wieku emerytalnym". Pragnę bowiem zauważyć, że w wyroku z dnia 4 listopada 2004 r. (sygn. akt I PK 7/04, OSNP z 2005 r. Nr 12, poz. 171), a więc w jednym z nowszych orzeczeń, Sąd Najwyższy orzekł, że wypowiedzenie umowy o pracę na czas nie określony wyłącznie z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego jest nieuzasadnione w rozumieniu art. 45 § 1 KP. Jednocześnie w uzasadnieniu do tego wyroku Sąd Najwyższy podkreślił, że „dostateczność uzasadnienia wypowiedzenia umowy o pracę, w tym również ocena podanej przez pracodawcę przyczyny pod kątem stosowania praktyk dyskryminacyjnych, nie powinna być dokonywana w oderwaniu od okoliczności konkretnego przypadku. Próba wprowadzenia powszechnie obowiązujących – w tym zakresie – kryteriów może być skazana na niepowodzenie. W sytuacji wysokich wskaźników bezrobocia i dużej liczby osób poszukujących pracy i niemających żadnych źródeł utrzymania dla siebie i swych rodzin, nie można powiedzieć, że dokonanie wypowiedzenia umowy o pracę umotywowanego osiągnięciem wieku emerytalnego połączonym z uzyskaniem prawa do emerytury jest nieuzasadnione jako oparte na dyskryminujących podstawach. Generalnie ujmując ten problem, należy zauważyć, że sam wiek pracownika nie jest w takim przypadku jedyną okolicznością uzasadniającą wypowiedzenie. Za uzasadniające wypowiedzenie mogą, zwłaszcza w aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju, być uznane występujące łącznie dwie przesłanki: wiek emerytalny i prawo do emerytury. Wypowiedzenie dokonane wyłącznie z powodu osiągnięcia przez pracownika wieku emerytalnego musiałoby być uznane za nieuzasadnione, a do dokonania takiej oceny przydatne są generalne

zasady prawa pracy ujęte między innymi w art. II^3 k.p. traktującym o zakazie stosowania praktyk dyskryminacyjnych.”.

Podzielam stanowisko zaprezentowane przez Sąd Najwyższy w powołanym wyżej wyroku, iż należy każdorazowo analizować okoliczności konkretnego stanu faktycznego w kontekście obecnie obowiązujących przepisów prawa pracy. Nie można także z góry założyć, że wprowadzenie postulowanych przez Pana regulacji wpłynie na zmianę podejścia pracodawców do zatrudniania osób w wieku emerytalnym.

W związku z powyższym uprzejmie informuję, że obecnie nie planuję wprowadzania zmian w zakresie będącym przedmiotem Pana wystąpienia. W mojej ocenie przepisy prawa pracy w sposób wystarczający chronią pracowników osiągających wiek emerytalny i nabywających uprawnienia emerytalne przed nieuzasadnionym zwolnieniem z pracy.

Niemniej jednak ze względu na sygnalizowany problem i niejednolite orzecznictwo sądowe pragnę zapewnić, iż zagadnienia przez Pana poruszane pozostaną w obszarze moich zainteresowań i będą poddawane dalszej analizie. Pragnę dodać, że jakiekolwiek zmiany w przepisach Kodeksu pracy muszą być dokonywane z udziałem partnerów społecznych. Zarówno partnerzy społeczni, jak i rząd zgłaszają postulaty w zakresie zmian w przepisach Kodeksu pracy, które dyskutowane są w Zespole Prawa Pracy i Układów Zbiorowych Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno – Gospodarczych. Podnoszony przez Pana problem będzie również poddany dyskusji, właśnie na forum tego Zespołu.

MINISTER
/-/ Jolanta Fedak

Komunikat Biura Rzecznika Praw Obywatelskich
dotyczący pytania prawnego RPO z dnia 27 października 2008 r. do Sądu Najwyższego

w sprawie podjęcia uchwały mającej na celu wyjaśnienie przepisów prawnych, których stosowanie wywołało rozbieżność w wykładni prawa w orzecznictwie Sądu Najwyższego, poprzez odpowiedź na pytanie:

„Czy osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury może stanowić wyłączną przesłankę rozwiązania za wypowiedzeniem stosunku pracy z pracownikiem – kobietą lub mężczyzną i nie oznacza dyskryminacji pracownika ze względu na płeć i wiek (art. 11 k.p.)?"

Przyczyna wystąpienia: inicjatywa własna RPO

Przedmiot wystąpienia: Osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury – jako przyczyna uzasadniająca wypowiedzenie pracownikowi umowy o pracę, jest różnie traktowana w ukształtowanym na przestrzeni ostatnich lat orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Jednolicie traktuje się takie sytuacje faktyczne, w których osiągnięcie przez pracownika wieku emerytalnego i nabycie przez niego prawa do emerytury (również wcześniejszej) *de facto* jest jedynie współprzyczyną wypowiedzenia stosunku pracy. Dzieje się tak w szczególności w razie restrukturyzacji w zakładzie pracy połączonej z koniecznością zmniejszenia zatrudnienia. W takich sytuacjach wytypowanie do zwolnienia pracownika, który po rozwiązaniu stosunku pracy ma zapewnione środki utrzymania w postaci uprawnień emerytalnych, jest humanitarnym i słusznym kryterium wyboru pracowników do zwolnienia z pracy, gdyż nie pozbawia pracy i środków utrzymania tych, którzy nie mają żadnego zabezpieczenia materialnego.

W orzecznictwie SN dominuje natomiast pogląd, że nabycie przez pracownika prawa do emerytury stanowi uzasadnioną przyczynę wypowiedzenia umowy o pracę w rozumieniu art. 45 § 1 k.p. Sąd Najwyższy wskazał art., iż osiągnięcie wieku emerytalnego nie oznacza starości biologicznej. Dlatego też nabycie prawa do emerytury nie jest zdarzeniem prawnym, które automatycznie prowadzi do przekształcenia statusu formalnego uprawnionego do tego świadczenia z pracowniczego na ubezpieczeniowy. Jednak prawo pracy wiąże z jego osiągnięciem określone konsekwencje prawne. Do najistotniejszych i powszechnych należy utrata prawa do przewidzianej w art. 39 k.p. szczególnej ochrony przed wypowiedzeniem umowy o pracę. Co prawda uchylenie szczególnej ochrony przed wypowiedzeniem umowy o pracę po osiągnięciu przez pracownika wieku emerytalnego i nabyciu prawa do emerytury nie jest równoznaczne z koniecznością rozwiązania z nim stosunku pracy, ma jednak znaczenie dla wykładni innych przepisów o rozwiązywaniu umów o pracę – w tym art. 45 k.p. i oceny, czy nabycie prawa do emerytury uzasadnia wypowiedzenie umowy o pracę. Z tą chwilą (nabycia prawa do emerytury) ustaje obowiązek traktowania pracownika jako osoby uprawnionej do zabezpieczenia społecznego z tytułu pozostawania bez pracy. Sąd Najwyższy podkreślił, że nie można odmówić pracodawcy prawa decydowania o dalszej dla niego przydatności pracownika, który –aczkolwiek jedynie formalnie – utracił zdolność do wykonywania pracy. Wypowiedzenie uzasadnione nabyciem przez pracownika

prawa do emerytury – czy też osiągnięciem wieku emerytalnego, przy spełnieniu pozostałych warunków nabycia prawa do emerytury – nie dyskryminuje zatem pracownika. Nie osiągnięcie wieku emerytalnego jest bowiem przyczyną rozwiązania stosunku pracy, ale fakt, że po osiągnięciu tego wieku pracownik pozyskuje inne, poza zatrudnieniem, źródło stałego dochodu. A to jest usprawiedliwionym kryterium dyferencjacji sytuacji pracowników.
W ostatnim czasie ukształtowała się zasadniczo odmienna linia orzecznicza SN zgodnie z którą – co do zasady – osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa o emerytury nie uzasadnia wypowiedzenia stosunku pracy, ponieważ zdarzenia te nie wiążą się z pracą, a w szczególności nie wskazują na nieprzydatność pracownika lub istnienie, związanego z racjonalizacją zatrudnienia, interesu pracodawcy w rozwiązaniu stosunku pracy. W opinii Rzecznika to stanowisko SN zasługuje na aprobatę.

Inne informacje związane z przedmiotem działania/(wcześniej podjęte działania): wystąpienie do Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 lipca br. (RPO-571564/III/07/MRP/LN) w sprawie wprowadzenia do k.p. przepisu, z którego wynikałoby, iż osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie przez pracownika prawa do emerytury nie powinno stanowić jedynej i wystarczającej przyczyny rozwiązania z nim stosunku pracy.

Dotyczy sprawy: RPO-571564/HI/07/JP

RPO-571564-III/07

Sygn. akt II PZP 13/08

UCHWAŁA
składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 21 stycznia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

Prezes SN Walerian Sanetra (przewodniczący)
SSN Teresa Flemming-Kulesza
SSN Katarzyna Gonera (sprawozdawca, uzasadnienie)
SSN Beata Gudowska
SSN Józef Iwulski
SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca)
SSN Romualda Spyt
Protokolant Łukasz Prasołek

przy udziale Prokuratora Prokuratury Krajowej Jana Szewczyka po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym w dniu 21 stycznia 2009 r. wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 27 października 2008 r., sygn, akt RPO- 571564-III/07/JP, skierowanego przez Prezesa Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych do rozpoznania przez skład siedmiu sędziów w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego, o podjęcie uchwały zawierającej odpowiedź na następujące pytanie prawne:

„Czy osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury może stanowić wyłączną przesłankę rozwiązania za wypowiedzeniem stosunku pracy z pracownikiem – kobietą lub mężczyzną i nie oznacza dyskryminacji pracownika ze względu na płeć i wiek (art.11^3 k.p.)?”

podjął uchwałę:

Osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury nie może stanowić wyłącznej przyczyny wypowiedzenia umowy o pracę przez pracodawcę (art. 45 § 1 k.p.).

Warszawa, 16/05/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-583636-III/08/DU

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Barbara Kudrycka
Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęły skargi mianowanych nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowiskach profesorów na regulację z art. 127 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U.Nr 164, poz. 1365 ze zm.) przewidującą wygaśnięcie stosunku pracy z mianowanym profesorem zwyczajnym lub nadzwyczajnym z końcem roku akademickiego, w którym ukończył 70 rok życia, w sytuacji, gdy osiągnięcie tego wieku nie stanowi przyczyny zakończenia z mocy prawa stosunku pracy innych mianowanych nauczycieli akademickich. To zróżnicowanie odbierane jest przez skarżących jako dyskryminacja mianowanych profesorów w zatrudnieniu.

Rzecznik pismem z dnia 13 marca 2008 r. (znak jak wyżej) wystąpił do Dyrektora Departamentu Spraw Pracowników Szkolnictwa Wyższego w kierowanym przez Panią Ministerstwie z prośbą o stanowisko resortu w tej kwestii.

Otrzymana odpowiedź (pismo z dnia 15 kwietnia 2008 r. nr DSP-2-619-001/ST/08) nie wyjaśnia problemu ani nie wyraża jasnego stanowiska resortu, co więcej, w pewnych akapitach zawiera błędną informację i interpretację obowiązujących regulacji prawnych – szczególnie przepisów Kodeksu pracy.

W związku z powyższym przedstawiam Pani Minister, w skrótowym ujęciu historycznym, problem prawny stanowiący podłoże skarg mianowanych profesorów akademickich z jednoczesnym zwróceniem uwagi na konsekwencje aktualnie obowiązującej regulacji prawnej w sferze stosunków pracy mianowanych nauczycieli akademickich.

Nieobowiązująca od 1 września 2006 r. ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385 ze zm.) w art. 95 ust.2 przewidywała wygaśnięcie stosunku pracy mianowanego nauczyciela akademickiego z końcem roku akademickiego, w którym nauczyciel ten ukończył 65 lat życia, jeżeli okres zatrudnienia umożliwia nabycie prawa do emerytury. Stosunek pracy mianowanego profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego wygasał z ukończeniem przez niego 70 roku życia.

W prezydenckim projekcie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym –wniesionym do Sejmu 23 marca 2004 r. przewidziano jednakowy dla wszystkich mianowanych nauczycieli

akademickich wiek wygaśnięcia stosunku pracy z racji nabycia uprawnień emerytalnych. Następowałoby to z końcem roku akademickiego, w którym nauczyciel ukończył 70 rok życia.

W trakcie prac Sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży zapisy te uległy zasadniczej zmianie. Przyjęto propozycję przedstawiciela Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu ograniczającą wygaśnięcie stosunku pracy z mianowania, z ukończeniem 70 roku życia, wyłącznie do grupy nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowisku profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego. Tym samym doprowadzono do zróżnicowania sytuacji prawnej, w zakresie wygaszania stosunków pracy, mianowanych nauczycieli akademickich zatrudnionych na różnych stanowiskach w uczelni.

Aktualnie obowiązująca ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz.1365) stanowi, że nauczycielami akademickimi są pracownicy naukowo-dydaktyczni, dydaktyczni, naukowi, dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej. Mogą być oni zatrudniani (po spełnieniu określonych w ustawie warunków) na podstawie mianowania albo umowy o pracę.

Zgodnie z art. 76 Kodeksu pracy stosunek pracy nawiązuje się na podstawie mianowania w przypadkach określonych w przepisach szczególnych. Wypowiedzenie, rozwiązanie lub wygaśnięcie tego stosunku pracy może nastąpić tylko w przypadkach wskazanych w przepisach, które regulują status prawny pracowników mianowanych. Dla pracowników uczelni jest to ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym. Przepisy tej ustawy nie wskazują nabycia uprawnień emerytalnych jako przyczyny wypowiedzenia lub rozwiązania stosunku pracy przez pracodawcę, a także wygaśnięcia z mocy prawa stosunku pracy mianowanego nauczyciela akademickiego. Wyjątkiem jest przewidziane w art. 127 ust. 2 wygaśnięcie stosunku pracy mianowanego nauczyciela akademickiego zatrudnionego na stanowisku profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego z końcem roku akademickiego, w którym ukończył 70 rok życia. Tak więc, mianowany nauczyciel akademicki, jeśli nie zostanie mu wypowiedziany stosunek pracy z mianowania z powodu nabycia uprawnień emerytalnych na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z FUS (Dz. U.z 2004r. Nr 39, poz.353 ze zm.), do których odsyła art.137 ust. l Prawa o szkolnictwie wyższym, może pracować bez żadnego ograniczenia w czasie, niezależnie od osiągniętego wieku. Wygaśnie jedynie z mocy prawa stosunek pracy profesora, gdy ukończy on 70 rok życia.

Należy przypomnieć, że w myśl przepisów powołanej wyżej ustawy o emeryturach i rentach z FUS ubezpieczonym przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku emerytalnego wynoszącego co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 dla mężczyzn. W kontekście powyższego trzeba zwrócić uwagę na brak jednoznacznej relacji między przepisami ustawy emerytalnej, a regulacją z art.138 ust.2 wskazującą na 65 rok życia, z osiągnięciem którego mianowany nauczyciel akademicki (a więc zarówno kobieta jak i mężczyzna) przechodzący na emeryturę nie może zostać ponownie mianowany. Jeśli zatem z własnej inicjatywy nie skorzysta z uprawnienia emerytalnego lub nie zostanie mu wypowiedziany stosunek pracy przez pracodawcę, jego stosunek z mianowania będzie trwał nadal, gdyż przepisy nie przewidują w tym względzie żadnych ograniczeń.

Analiza odnośnych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym prowadzi do konstatacji, że sytuacja prawna nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowisku profesora w zakresie trwałości stosunku pracy, paradoksalnie, z uprzywilejowanej w poprzednim stanie prawnym, zmieniła się na niekorzystną w stosunku do sytuacji pozostałych mianowanych nauczycieli akademickich.

Polemizując z wyjaśnieniami, zawartymi w powołanym na wstępie piśmie Departamentu Spraw Pracowników Szkolnictwa Wyższego, pragnę przede wszystkim odnieść się do stwierdzenia, że „...stosunek pracy wszystkich pracowników uczelni zgodnie z Kodeksem pracy wygasa po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego wynoszącego co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn". Otóż, Kodeks pracy w ogóle nie przewiduje, iż osiągnięcie wieku emerytalnego stanowi przyczynę wygaśnięcia umowy o pracę. Przyczynami tymi, zgodnie z art.63^1-66 Kp, są wyłącznie: śmierć pracownika, śmierć pracodawcy, tymczasowe aresztowanie pracownika (z upływem 3 miesięcy nieobecności pracownika w pracy). Ewentualne inne przypadki wygaśnięcia umowy o pracę, czy stosunku pracy zawartego na innej podstawie, mogą przewidywać przepisy regulujące zatrudnienie konkretnych grup pracowniczych lub zawodowych tzw. pragmatyki służbowe. Ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym zawiera katalog przyczyn stanowiących podstawę wypowiedzenia, rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy. Przepisy Kodeksu pracy znajdują zastosowanie jedynie w zakresie zasad obowiązujących przy rozwiązywaniu lub wygaśnięciu umowy o pracę z nauczycielem akademickim (art.128 Prawa o szkolnictwie wyższym).

Wyjaśnienia udzielone Rzecznikowi i zainteresowanemu w sprawie obywatelowi wskazują, że interpretacja przepisów dotyczących ustania stosunku pracy mianowanych nauczycieli akademickich w związku z nabyciem uprawnień emerytalnych nie jest oczywista. Świadczy to, w ocenie Rzecznika, o pilnej konieczności dokonania dogłębnej analizy prawnej regulacji dotyczących powyższego przedmiotu i podjęcia prac legislacyjnych, w wyniku których wyeliminowane zostaną zasygnalizowane wątpliwości, a przede wszystkim zapisy dyskryminujące mianowanych profesorów.

Działając na podstawie 16 ust. l ustawy z dnia 15 .lipca 1987r. o RPO (Dz.U. z 2001r. Nr 14, poz.147 ze zm.) zwracam się do pani Minister z uprzejmą prośbą o przeanalizowanie zreferowanego problemu i przedstawienie stanowiska zarówno, co do kwestii merytorycznych jak również zakresu ewentualnych działań legislacyjnych resortu.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 2008-06-24

MINISTER
NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

DSP-2-619-050/ST/08

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Art. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie,

odpowiadając na pismo z dnia 16 maja 2008 r. (sprawa RPO-583636-III/08/DU), w którym podnoszony jest problem związany ze skargami dotyczącymi dyskryminacji mianowanych nauczycieli akademickich, uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

W piśmie z dnia 15 kwietnia 2008 r. (nr DSP – 2 -619-001/ST/08) w sprawie wygaśnięcia stosunku pracy mianowanych nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowisku profesora zwyczajnego lub profesora nadzwyczajnego w związku z ukończeniem 70-go roku życia, Departament Spraw Pracowników Szkolnictwa Wyższego oparł się o wykładnię w kontekście ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Wygaśnięcie stosunku pracy z nauczycielem akademickim zatrudnionym na stanowisku profesora zwyczajnego lub profesora nadzwyczajnego, który osiągnął 70 rok życia, uważane jest przez niektórych przedstawicieli nauki jako preferencja, a nie dyskryminacja.

Niemniej jednak wskazać należy, iż sytuacja prawna wszystkich mianowanych nauczycieli akademickich dotycząca wygaśnięcia ich stosunku pracy w obecnie obowiązującej ustawie w stosunku do wcześniej obowiązującej ustawy o szkolnictwie wyższym z 1990 r. jest zróżnicowana. Przepis art. 127 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.), dotyczący nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowisku profesora zwyczajnego lub profesora nadzwyczajnego, w stosunku do stanu prawnego przed wejściem w życie ww. ustawy, może być traktowany jako przejaw dyskryminacji wobec profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych.

W tym miejscu pragnę zaznaczyć, iż problem ten stal się przedmiotem prac Zespołu art. opracowania nowelizacji ustawy z dnia z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz, U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.).

Z wyrazami szacunku
/-/prof. Barbara Kudrycka

Warszawa, 27.10.2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-583636-III/09/DU
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Barbara Kudrycka
Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję, że do Rzecznika Praw Obywatelskich nadal napływają skargi mianowanych nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowiskach profesorów na regulację zawartą w art. 127 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 163, poz.1365 ze zm.). Przepis ten przewiduje, że stosunek pracy mianowanego nauczyciela akademickiego zatrudnionego na stanowisku profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego wygasa z końcem roku akademickiego, w którym ukończył on 70. rok życia.

W ocenie skarżących obecne brzmienie tego przepisu stanowi przejaw dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na wiek wobec tych mianowanych nauczycieli akademickich, którzy są zatrudnieni na stanowisku profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego.

Rzecznik, podzielając to stanowisko, wystąpił z wnioskiem o stosowną zmianę obowiązującego stanu prawnego. W piśmie z dnia 24 czerwca 2008 r. Pani Minister podzieliła stanowisko Rzecznika o dyskryminującym charakterze przepisu i poinformowała, że problem ten stał się przedmiotem prac zespołu ds. opracowania nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym.

Z posiadanych informacji wynika, że dotychczas nie doszło do zmiany dyskryminującego przepisu. Z tego względu, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz.147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji o przewidywanym terminie zmiany art. 127 ust. 2 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa 4 luty 2010 r.

MINISTER
NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
MniSW-DNS-WSP-619-7373/l/ZM/09/10

Pan
Stanisław TROCIUK
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie,

w nawiązaniu do pism z dnia 21 grudnia 2009 r. (znak:RPO-583636-III/09/DU i RPO-6333429-III/09/DU) poruszających kwestie biernego prawa wyborczego nauczycieli akademickich, którzy osiągnęli wiek emerytalny uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, ze zm.) nie określa wprost wieku emerytalnego dla pracowników uczelni. Wobec powyższego należy przyjąć wiek emerytalny powszechnie obowiązujący, tj. 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet – zarówno dla pracowników uczelni będących nauczycielami akademickimi jak i pracowników uczelni niebędących nauczycielami akademickimi.

Zgodnie z art. 138 ust. 2 ww. ustawy każdy mianowany nauczyciel akademicki (zarówno kobieta jak i mężczyzna) przechodzący na emeryturę w związku z osiągnięciem 65 roku życia nie może zostać ponownie mianowany, a więc traci uprawnienia wiążące się z zatrudnieniem na podstawie mianowania.

Jednocześnie ustawa w art. 127 ust. 2 przyznała, mianowanym nauczycielom akademickim zatrudnionym wyłącznie na stanowisku profesora zwyczajnego lub profesora nadzwyczajnego, możliwość pozostawania na ww. stanowiskach do końca roku akademickiego, w którym ukończą 70. rok życia. W związku z tym uprawnieniem, nauczycielowi akademickiemu mianowanemu na stanowisku profesora zwyczajnego lub profesora nadzwyczajnego przysługuje również bierne prawo wyborcze do końca roku akademickiego, w którym ukończy on 70 rok życia, jednak pod warunkiem, że nie skorzysta z prawa określonego w art. 138 ust. 2, tj. nie przejdzie na emeryturę po osiągnięciu 65 roku życia.

Ponadto, zgodnie z art. 127 ust, 4 ww. ustawy stosunek pracy mianowanego nauczyciela akademickiego pełniącego funkcję rektora, z końcem roku akademickiego, w którym ukończył on 70. rok życia, przekształca się – na czas pozostały do zakończenia pełnienia tej funkcji – w stosunek pracy na podstawie umowy o pracę.

Analizując kwestię biernego prawa wyborczego, wskazać trzeba, iż nadzór ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego nad uczelniami powinien być wykonywany z poszanowaniem ich konstytucyjnie zagwarantowanej autonomii. Uczelnie, zgodnie z art. 70 ust. 5 Konstytucji RP oraz art. 4 ust. 1 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym są autonomiczne we

wszystkich obszarach swojego działania na zasadach określonych w ustawie, zaś szczególnie w sferze wyboru organów. W związku z tym, ingerencja w proces wyborczy w uczelni, polegająca nawet tylko na ocenie sytuacji, stanowi naruszenie konstytucyjnie zagwarantowanej autonomii uczelni. Przyznać jednocześnie należy, że przepisy ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym dotyczące biernego prawa wyborczego – w zakresie pojęcia „nieosiągnięcia wieku emerytalnego" nie są jednoznaczne i dają pole do różnorodnej interpretacji. Treść tych przepisów była przedmiotem wielu ekspertyz prawnych. Zgodnie z ugruntowanym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego każdy podmiot stosujący prawo jest zobowiązany do dokonywania jego interpretacji, w tym również uczelnia. Pragnę zaznaczyć, że przyjęcie w tej sytuacji określonej wykładni powyższych przepisów jest uprawnieniem uczelni, które mieści się w sferze jej autonomii.

Stanowisko w sprawie biernego prawa wyborczego zajęła w dniu 18 stycznia 2008 r. art. Fundacja Rektorów Polskich, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przedstawił komunikaty w sprawie biernego prawa wyborczego dnia 30 stycznia 2008 r. i dnia 9 maja 2008 r. (w załączeniu).

Jak wynika z powyższych wyjaśnień, uprawnienia nauczycieli akademickich są uprawnieniami szczególnymi wynikającymi z ich statusu. Zgodnie z art. 127 ust, 4 omawianej ustawy stosunek pracy mianowanego nauczyciela akademickiego zatrudnionego na stanowisku profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego wygasa z końcem roku akademickiego, w którym ukończył on 70. rok życia. Przepis ten jest szczególnym uprawnieniem nauczycieli akademickich i odnosi się zarówno do kobiety jak i mężczyzny. Nie wyklucza to możliwości skorzystania z prawa do przejścia na wcześniejszą emeryturę już w wieku 55 lat w przypadku kobiet. Ustawodawca pozostawia wybór zainteresowanemu. Nie można zatem mówić o niekorzystnym ukształtowaniu warunków zatrudnienia i zagrożenia równości obywateli wobec prawa w podwójnym aspekcie – nierówności nauczycieli akademickich ze względu na wiek, a także ze względu na płeć.

Ponadto uprzejmie informuję, że Rada Ministrów przyjęła już założenia reformy szkolnictwa wyższego. Trwają prace nad projektem zmian ustaw. Proponowane zmiany przewidują m. w. doprecyzowanie przepisów w sposób sprzyjający jednoznacznej interpretacji dotyczącej uprawnień związanych z wiekiem emerytalnym pracowników uczelni oraz przysługujących im praw wyborczych.

Łączę wyrazy szacunku
z up. Ministra
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Zbigniew MARCINIAK

Warszawa, 5 października 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-630431-X/09/AA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Art. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
EWA KOPACZ
MINISTER ZDROWIA

Szanowna Pani Minister

Załącznik Nr 2 do rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze (Dz. U. Nr 139, poz. 1141), zawierający wykaz świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w środki pomocnicze wraz z określeniem poziomu, w tym limitu cen tych świadczeń i sposobu ich finansowania oraz warunków ich realizacji, wymienia – w przypadku osób dorosłych – aparat słuchowy na przewodnictwo powietrza lub kostne przy jednostronnym lub obustronnym ubytku słuchu i stanowi, że podwójne protezowanie dotyczy osób czynnych zawodowo.

Ograniczenie w rozporządzeniu zaopatrzenia osób dorosłych w aparaty słuchowe obustronne do osób czynnych zawodowo przemawia za dyskryminacją pozostałych świadczeniobiorców, w tym głównie emerytów i rencistów, w dostępie do tego rodzaju środków pomocniczych zaleconych przez upoważnionego lekarza przy obustronnym ubytku słuchu.

Ograniczenie to nie znajduje również uzasadnienia w treści upoważnienia do wydania powyższego rozporządzenia, wynikającego z art. 31d ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 25 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz ustawy o cenach (Dz. U. Nr 118, poz. 989).

Nie sposób nie zauważyć, że wspomniane ograniczenie nie ma charakteru kryterium medycznego, a zatem nie może być zawarte we „wskazaniach medycznych do wystawiania zlecenia" na aparat słuchowy, jak stanowi załącznik Nr 2 pkt 6a powyższego rozporządzenia.

Ponadto, powołane rozporządzenie nie precyzuje pojęcia „osoby czynne zawodowo", co – jak pokazuje dotychczasowa praktyka z ustalaniem dostępu do aparatów słuchowych i wózków inwalidzkich aluminiowych gdzie zawarto omawiane ograniczenie – stwarza dodatkowe problemy osobom niepełnosprawnym przy ubieganiu się o tego rodzaju zaopatrzenie. Ograniczenie to nie znajduje nadto racjonalnego uzasadnienia w przypadku innych niż „czynne zawodowo", osób aktywnie uczestniczących w kontaktach z otoczeniem. Pozwolę sobie przypomnieć, że art. ten problem Rzecznik Praw Obywatelskich sygnalizował Pani Minister w wystąpieniach dotyczących

zmiany dotychczasowych przepisów w sprawie zaopatrzenia świadczeniobiorców w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz w środki pomocnicze (pismo z dnia 3 sierpnia i 17 grudnia 2007 r. oraz z dnia 10 lipca 2008 r. – RPO-563259-X/07).

Wątpliwości budzi również zróżnicowanie limitów cen świadczeń w zależności od wieku świadczeniobiorcy. Przykładowo, limit ceny aparatu słuchowego na przewodnictwo powietrza dla dzieci i młodzieży do 18 roku życia lub do 26 roku życia w przypadku pobierania nauki wynosi 1500 zł, a dla osób dorosłych – 800 zł.

W związku z powyższym, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w powyższej sprawie oraz podjęcie działań w kierunku wyeliminowania sygnalizowanych nieprawidłowości.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

MINISTER ZDROWIA

Warszawa, 2009-10-26

MZ-PLW-463-8928-35/SM/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W nawiązaniu do pisma z dnia 5 października 2009 roku, znak: RPO-630431-X/09/AA w sprawie zawartych zapisów dotyczących aparatu słuchowego w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze (Dz. U. Nr 139, poz. 1141), uprzejmie informuję, iż kształt przedmiotowego rozporządzenia jest ściśle związany ze stanowiskiem nr 54/16/2009 z dnia 6 sierpnia 2009 roku w sprawie wykazu świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych do finansowania ze środków publicznych Rady Konsultacyjnej Agencji Oceny Technologii Medycznych dotyczącego wykazów świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych do finansowania ze środków publicznych, która rekomendowała finansowanie ze środków publicznych świadczeń zawartych w wykazach załączonych do projektów rozporządzeń w poszczególnych zakresach, pod warunkiem, że obejmują one wszystkie świadczenia dotychczas finansowane w ochronie zdrowia.

W związku z powyższym zakres świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze nie mógł ulec zmian, ani w zakresie wykazu, ani w zakresie wysokości limitu i możliwości ich przyznawania.

Jednocześnie informuję, iż zgodnie z art. 31c ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.), w dniu 16 października 2009 roku Minister Zdrowia wysiał projekt rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze (Dz. U. Nr 139, poz. 1141), do Agencji Oceny Technologii Medycznych celem przygotowanie rekomendacji dla świadczeń opieki zdrowotnej zamieszczonych w załącznikach do przedmiotowego projektu, które zawierają wykaz świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze wraz z określeniem poziomu, w tym limitu cen tych świadczeń oraz sposobu ich finansowania, a także warunków ich realizacji.

W przedmiotowym projekcie wyrażenie „czynny zawodowo” zostało wykreślone i zostały zaproponowane takie zapisy, które umożliwiłyby zaopatrzenie w aparaty słuchowe osób z ubytkiem obustronnym.

Po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady Konsultacyjnej Agencji Oceny Technologii Medycznych przedmiotowy projekt rozpocznie bieg legislacyjny i podczas konsultacji społecznych zostanie przekazany do Rzecznika Praw Obywatelskich celem przedstawienia opinii w przedmiotowej sprawie.

Z poważaniem
Z upoważnienia
MINISTRA ZDROWIA
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Marek Haber

7. Zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną

7.1. Monitoring i potrzeba debaty publicznej

Warszawa, 25 czerwca 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO- 559455 - I/07/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Ludwik Dorn
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Wielce Szanowny Panie Marszałku

W odpowiedzi na niepokojące sygnały dotyczące naruszania przez państwa Unii Europejskiej praw osób homoseksualnych, Parlament Europejski w dniu 26 kwietnia 2007 r. uchwalił Rezolucję przeciwko homofobii w Europie. Parlament podkreślił, że Unia Europejska jest wspólnotą wartości, z których najcenniejsze to poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, demokracja, praworządność, równość oraz brak dyskryminacji. Parlament Europejski zwrócił uwagę, że obowiązkiem państw członkowskich Unii Europejskiej jest ochrona praw człowieka przysługujących mieszkańcom Europy, a na przywódcach politycznych ciąży odpowiedzialność za przyczynianie się do tworzenia klimatu tolerancji i równości.

W związku z powyższym pragnę poddać pod rozwagę Pana Marszałka możliwość zorganizowania sejmowej debaty na temat sytuacji i problemów osób homoseksualnych w Polsce, które stały się przyczynkiem do uchwalenia przez Parlament Europejski cytowanej Rezolucji.

Wierzę, że zasygnalizowane przez Parlament Europejski problemy nie powinny pozostać niezauważone, a poświęcona im debata sejmowa przyczyni się do realizacji zapisanej w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej idei demokratycznego państwa prawa.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 18 lipca 2007 roku

Marszałek **S**ejmu
Rzeczypospolitej **P**olskiej

Szanowny Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 25 czerwca 2007 roku, zank: RPO-559455-I/07/AB (data wpływu do GMS: 26 czerwca 2006 r.), w sprawie możliwości zorganizowania debaty sejmowej dotyczącej sytuacji i problemów osób homoseksualnych w Polsce, przedstawiam poniżej stanowisko w przedmiotowej sprawie.

Zdaniem Pana Rzecznika, wyrażonym we wskazanym powyżej piśmie, debata sejmowa miałaby być odpowiedzią oraz ustosunkowaniem się Parlamentu Polskiego do uchwalonej w dniu 26 kwietnia 2007 roku rezolucji Parlamentu Europejskiego przeciwko homofonii w Europie.

Odnosząc się do zarzutów Parlamentu Europejskiego w stosunku do Polski, pragnę zauważyć, że w Sejmie RP nie jest procedowany projekt ustawy określającej sankcje za propagandę homoseksualizmu w szkołach, która przewiduje „zwolnienia, grzywny, lub kary pozbawienia wolności wobec dyrektorów szkół, nauczycieli i uczniów za promowanie zachowań homoseksualnych".

Biorąc pod uwagę powyższe, jako Marszałek nie widzę w chwili obecnej możliwości ani potrzeby zorganizowania debaty sejmowej oraz dyskusji poświęconej zagadnieniu celowego naruszania lub ograniczania praw osób homoseksualnych w Polsce.

W mojej ocenie zdecydowana większość zarzutów przedstawionych przez Parlament Europejski w stosunku do Polski jest w sposób oczywisty nieprawdziwa oraz nie ma swego odzwierciedlenia w polskim ustawodawstwie.

Pragnę zauważyć, że Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku stoi na straży poszanowania godności oraz wolności człowieka, a także gwarantuje wszystkim obywatelom brak dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

/-/ Ludwik Dorn

Warszawa,13/11/2007r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-572746-I/07/AB

Pan
Constantinos Manolopoulos
Dyrektor
Agencji Praw Podstawowych
Unii Europejskiej
Rahlgasse 3
A - 1060 WIEDEŃ
AUSTRIA

Rzecznik Praw Obywatelskich Rzeczypospolitej Polskiej powziął informacje na temat przygotowywanego przez Agencję Praw Podstawowych raportu dotyczącego przypadków dyskryminacji ze względu na orientacją seksualną obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej.

Kwestia poszanowania praw osób homoseksualnych, jest w mojej ocenie jednym z problemów wymagających szczególnej uwagi. Na poparcie i uznanie zasługują podejmowane przez Parlament Europejski oraz Agencję Praw Podstawowych działania na rzecz upowszechnienia w Europie takich wartości jak demokracja, tolerancja, równość obywateli wobec prawa oraz brak dyskryminacji.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich - stojąc na straży praw i wolności człowieka i obywatela - wielokrotnie podejmowałem sprawy związane z dyskryminacją ze względu na orientacje seksualną. Pozostaję także w stałym kontakcie z przedstawicielami organizacji pozarządowych zajmujących się promocją praw i wolności człowieka i obywatela oraz na bieżąco monitoruję sytuację prawną oraz przypadki dyskryminacji osób o odmiennej orientacji seksualnej.

W związku z powyższym, pragnę zaoferować Panu Dyrektorowi wszelką pomoc przy gromadzeniu oraz analizowaniu danych służących do przygotowania wymienionego wyżej raportu. Jeśli mój udział w tym projekcie mógłby okazać się pomocny - pozostaję do Pańskiej dyspozycji.

/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 13 listopada 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-572746-I/07/AB

Pan
Jean Marie Cavada
Przewodniczący
Komisji Wolności Obywatelskich,
Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych
Parlamentu Europejskiego
Rue Wiertz
B - 1047 BRUKSELA
BELGIA

Rzecznik Praw Obywatelskich Rzeczypospolitej Polskiej powziął informacje na temat przygotowywanego przez Agencję Praw Podstawowych raportu dotyczącego przypadków dyskryminacji ze względu na orientacją seksualną obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej.

Kwestia poszanowania praw osób homoseksualnych, jest w mojej ocenie jednym z problemów wymagających szczególnej uwagi. Na poparcie i uznanie zasługują podejmowane przez Parlament Europejski oraz Agencję Praw Podstawowych działania na rzecz upowszechnienia w Europie takich wartości jak demokracja, tolerancja, równość obywateli wobec prawa oraz brak dyskryminacji.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich - stojąc na straży praw i wolności człowieka i obywatela - wielokrotnie podejmowałem sprawy związane z dyskryminacją ze względu na orientacje seksualną. Pozostaję także w stałym kontakcie z przedstawicielami organizacji pozarządowych zajmujących się promocją praw i wolności człowieka i obywatela oraz na bieżąco monitoruję sytuację prawną oraz przypadki dyskryminacji osób o odmiennej orientacji seksualnej.

W związku z powyższym, pragnę zaoferować Panu Przewodniczącemu wszelką pomoc przy gromadzeniu oraz analizowaniu danych służących do przygotowania wymienionego wyżej raportu. Jeśli mój udział w tym projekcie mógłby okazać się pomocny - pozostaję do Pańskiej dyspozycji.

/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 31/03/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-580873-I/08/AK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Constantinos Manolopoulos
Dyrektor
Agencji Praw Podstawowych
Unii Europejskiej
Rahlgasse 3
A -1060 WIEDEŃ
AUSTRIA

Rzecznik Praw Obywatelskich Rzeczypospolitej Polskiej - niezależny organ stojący na straży praw i wolności jednostki - powziął informacje na temat przygotowywanego przez Agencję Praw Podstawowych raportu dotyczącego przejawów dyskryminacji ze względu na orientację seksualną w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia sprawnej współpracy pomiędzy władzami publicznymi poszczególnych państw Unii, jak również z organizacjami i instytucjami wspólnotowymi, pozwalam sobie przesłać na ręce Pana Dyrektora niniejszy raport, dotyczący sytuacji osób homoseksualnych w Polsce w perspektywie działań RPO. Liczę, że okaże się on przydatny w trakcie prac nad przygotowaniem pełnej i kompletnej analizy porównawczej na ten temat w całej Unii Europejskiej.

/-/ Janusz Kochanowski

Raport

Dyskryminacja ze względu na orientację seksualną w kontekście działalności polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich

Jednym z podstawowych obowiązków Rzeczypospolitej Polskiej, wynikających z członkowstwa w Unii Europejskiej jest sprawna współpraca zarówno z władzami publicznymi innych państw członkowskich, jak i z organizacjami i instytucjami wspólnotowymi. W związku z tym, wobec konieczności realizacji zlecenia Parlamentu Europejskiego z dnia 2 maja 2007 r. dla Agencji Praw Podstawowych, polegającego na dokonaniu pełnej i kompletnej analizy porównawczej na temat przejawów dyskryminacji ze względu na orientację seksualną w poszczególnych krajach Unii Europejskiej, pozwalam sobie przedstawić niniejszy raport na temat sytuacji osób homoseksualnych w Polsce.

1. Sytuacja społeczna osób homoseksualnych.

Na początku niniejszego opracowania warto zwrócić uwagę, jakie problemy prawne i społeczne podnoszą największe organizacje reprezentujące środowiska homoseksualne i biseksualne w Polsce - Kampania Przeciw Homofobii oraz Lambda. Na podstawie przeprowadzanych corocznie badań wskazują one na następujące problemy prawne i społeczne.

- przemoc fizyczna

Z danych tych organizacji wynika, że, wśród ankietowanych, 17,6 proc. zaznało w ciągu ostatnich dwóch lat jakiejś formy przemocy. Wśród osób, które doznały przemocy aż 41,9 proc. doznało jej częściej niż trzy razy. Najczęściej homoseksualiści są potrącani, uderzani, szarpani lub kopani. Na drugim miejscu znajdują się zaczepki seksualne naruszające nietykalność cielesną. Prawie jedna czwarta badanych została pobita, a 4 proc. doświadczyło przemocy seksualnej. W 59,7 proc. przypadków sprawca przemocy nie był znany ofierze, w 29,5 proc. byli to koledzy ze szkoły lub studiów. Wśród sprawców pojawiła się również rodzina - matka (6,3 proc.) i ojciec (5,1 proc). Do przemocy najczęściej dochodzi w miejscach publicznych - 56,8 proc. Kolejne miejsca zajmuje szkoła, sklep i własne mieszkanie. W 85,1 proc. przypadków policja nie została powiadomiona o zdarzeniu, ankietowani w większości przypadków uznali, że nie przyniesie to oczekiwanego skutku.

- przemoc psychiczna

Najczęstsza formą tego typu przemocy jest agresja słowna - 75 proc. osób, które doznały przemocy psychicznej mówi o zaczepkach werbalnych.

- miejsce pracy

Około 10 proc respondentów, którzy pracowali lub poszukiwali pracy w trakcie badania, dotknęła jakaś forma dyskryminacji w miejscu pracy. Najczęstszymi formami dyskryminacji są: podniesienie wymagań w stosunku do innych pracowników - 44 proc, odmowa zatrudnienia - 27,9 proc, zwolnienie - 23 proc, odmowa awansu - 14,8 proc. Ponad 99% gejów i lesbijek ukrywa w pracy swoją orientację seksualną (dane ze strony internetowej Kampanii Przeciw Homofobii). Środowiska homoseksualne twierdzą że bardzo często osoby homoseksualne nie tylko nie

przyznają się do swojej orientacji seksualnej, ale są również z tego względu dyskryminowane w pracy oraz z niej zwalniane. Faktem jest również to, że homoseksualiści bardzo często w takiej sytuacji nie dochodzą swoich praw. Nie przyznawanie się do swojej orientacji seksualnej nazywane jest przez homoseksualistów „niewidocznością". Homoseksualiści czują się również dyskryminowani w przyjmowaniu ich do pracy określonego rodzaju, jak zawodu nauczyciela czy wychowawcy w przedszkolu.

- służba zdrowia

Wśród ankietowanych zaledwie 20 proc. ujawniło swoją orientację seksualną w kontaktach z personelem medycznym, wśród nich 23,5 proc. zetknęło się z gorszym traktowaniem. Większość zdarzeń dotyczyła niemożności oddania krwi, zarówno przez kobiety jak i mężczyzn, którzy zadeklarowali orientację homoseksualną. Równie ważne jest zakazywanie odwiedzanie partnera przebywającego w szpitalu. Jeśli chodzi o osoby świadome (np. zgłaszające się na operację) to każdy pacjent otrzymuje specjalna kartę, w której wskazuje osobę mogącą go odwiedzać, nie musi to być osoba spokrewniona.

- mowa nienawiści

Termin określający sposób używania języka w celu znieważenia, pomówienia lub rozbudzenia nienawiści wobec pewnej osoby, grupy osób lub innego wskazanego przez mówcę obiektu. Z reguły wykorzystuje syndrom grupowego myślenia lub poczucie adresata mowy o istnieniu grupy podzielającej jego nienawistne przekonania. Z mową nienawiści mamy do czynienia przy znieważaniu osób lub grupy osób z powodu ich przynależności rasowej, etnicznej, narodowej, religijnej lub orientacji seksualnej. W Polsce znieważanie lub nawoływanie do nienawiści na tle narodowościowym, rasowym, etnicznym, wyznaniowym jest zabronione i karalne na podstawie art. 256 i 257 Kodeksu karnego. Nie ma w Polsce przepisu szczególnego prawa karnego chroniącego wprost osoby przed nienawiścią z powodu orientacji seksualnej. Jednak w zależności od stanu faktycznego zachowanie osoby używającej mowy nienawiści może wyczerpywać znamiona przestępstwa, np. z art. 190, 212 lub 216 Kodeksu karnego.

- homoseksualizm a pedofilia

Brak świadomości w społeczeństwie, na co powołują się działacze środowisk homoseksualnych, dotyczący definicji homoseksualizmu powoduje, że bardzo często jest mylony albo utożsamiany z pedofilią Polskie Towarzystwo Seksuologiczne stoi na stanowisku, że orientacja seksualna nie ma żadnego wpływu na skłonności do pedofilii. Zwraca również uwagę na to, że większość przypadków molestowania seksualnego jest dokonywana przez heteroseksualnych mężczyzn i ma miejsce w rodzinie.

- związki partnerskie

Kwestia ta nie jest uregulowana w polskim prawie. Środowiska homoseksualne zwracają uwagę, iż Polska jest jednym z nielicznych krajów Unii Europejskiej, w których w chwili obecnej nie toczy się parlamentarna dyskusja na ten temat. Zawarte za granicą małżeństwa osób takiej samej płci nie są uznawane w Polsce.

2. Działania podejmowane przez polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w związku z naruszeniami praw osób homoseksualnych i transseksualnych

Całkowita ilość spraw dotyczących dyskryminacji ze względu na orientację seksualną które wpłynęły do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w latach 2000 - 2007 ukształtowała się na poziomie 26. W 10 sprawach Rzecznik stwierdził prawdopodobieństwo naruszenia praw osób homoseksualnych i podjął również działania o charakterze generalnym.

W roku 2005 były to następujące wystąpienia:

- **RPO-505746-I/05** - wystąpienie skierowane do Prezydenta miasta stołecznego Warszawy, z prośbą o wyjaśnienie przyczyn decyzji Prezydenta o zakazie zorganizowania tzw. Parady Równości. Zgodnie z wyjaśnieniami, udzielonymi przez Prezydenta, powodem wydania decyzji odmownej było niedopełnienie obowiązku przygotowania projektu organizacji ruchu.
- **RPO-518893-I/05** - przystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do postępowania sądowoadministracyjnego, w przedmiocie wydania decyzji zakazującej zorganizowania pokojowego zgromadzenia przez organizację osób o odmiennej orientacji seksualnej.

Konsekwencją oby powyższych spraw, jak również licznych skarg osób homoseksualnych na regulację ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908 ze zm.), uzależniającą zorganizowanie zgromadzenia od uzyskania zezwolenia na jego przeprowadzenie, było wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o abstrakcyjną kontrolę norm. Wyrokiem z dnia 18 stycznia 2006 r. (sygn. K 21/05, OTK ZU nr 1/2006, poz. 4) Trybunał uznał kwestionowane przez Rzecznika przepisy za niezgodne z normami ustawy zasadniczej, przewidującymi wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich.

W roku 2006 były to następujące wystąpienia:

- **RPO-533883-I/06** - Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej z prośbą o informacje dotyczące przyczyn odwołania dyrektora Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w związku z wydaniem Poradnika Rady „Kompas - edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą". Publikacja ta wzbudziła sprzeciw Ministerstwa Edukacji Narodowej w związku ze znajdującym się tam rozdziałem o edukacji seksualnej. W scenariuszu zajęć dla młodzieży zasugerowano, aby zaprosić przedstawicieli organizacji homoseksualnej, którzy mogą wypowiedzieć się na temat równości i praw których odmawia się osobom homoseksualnym. W ramach tej sprawy Rzecznik Praw Obywatelskich przystąpił do postępowania sądowego, dotyczącego odwołania dyrektora Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli toczącego się przed Sądem Rejonowym dla Warszawy-Mokotowa. Na chwilę obecną apelacja jest rozpatrywana przez Sąd Okręgowy.
- **RPO-537307-X/06** - Rzecznik wystąpił do Ministra Zdrowia w sprawie wniosku skierowanego przez Prezesa Kampanii Przeciw Homofobii, dotyczącego dyskryminacji mężczyzn homoseksualnych w zakresie honorowego krwiodawstwa.
- **RPO-529111-1/06** - sprawa dotyczyła działalności edukacyjnej Stowarzyszenia Kultury

Chrześcijańskiej im. Piotra Skargi. Stowarzyszenie wydało broszurę pt. „Przemilczane problemy homoseksualizmu", którą rozesłało do krakowskich szkół. Broszura zawierała informacje homofobiczne, szerzące wizerunek homoseksualistów jako dewiantów, których należy wyeliminować ze społeczeństwa. Sam homoseksualizm został przedstawiony jako choroba psychiczna. Broszura zawierała również szczegółowe opisy praktyk seksualnych bynajmniej nie adresowane do dzieci. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich skierowało pismo do Prezydenta Krakowa, a ten przekazał ją Wydziałowi Edukacji Urzędu Miasta Krakowa. W odpowiedzi otrzymanej z Wydziału Edukacji jest mowa o tym, że broszura nie trafiła do uczniów oraz, że w ubiegłym roku zostało skierowane do dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych pismo, w którym dyrektorzy zostali zobowiązani do zwracania szczególnej uwagi na materiały reklamowe i propagandowe trafiające do szkół.

W roku 2007 były to następujące wystąpienia:

- **RPO-560091-1/07** - Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie wypowiedzi Ministra podczas Marszu dla Życia i Rodziny. Z relacji medialnych wynikało, iż Minister Edukacji wypowiedział swoją osobistą opinię na temat uczestników wcześniejszej Parady Równości; osoby te zostały określone jako „wstrętni pederaści". Rzecznik Praw Obywatelskich stwierdził, że publiczna wypowiedź Ministra, która odnosi się do osób korzystających z konstytucyjnej wolności zgromadzeń, nie respektuje wymogu poszanowania godności przynależnej każdemu człowiekowi - niezależnie od jego światopoglądu bądź orientacji seksualnej.
- **RPO-560097-I/07** - Rzecznik **wystąpił** do Komendanta Głównego Policji w sprawie prowadzonych przez Policję czynności służbowych wobec osób o orientacji homoseksualnej. Uwagę Rzecznika zwróciły doniesienia medialne na temat prowadzonych przez Policję czynności służbowych wobec osób o orientacji homoseksualnej. W publikacjach podnosi się, iż działacze organizacji mniejszościowych wzywani są przez funkcjonariuszy Policji do udzielania informacji o prowadzonej działalności i zaangażowanych w nią osobach oraz wyjaśnień o będącym w użyciu żargonie środowiska. W ocenie osób objętych zainteresowaniem Policji niejasne są motywy i cel podejmowanych czynności; powstaje subiektywne przeświadczenie o próbie ich zastraszenia. Policja jest formacją służącą społeczeństwu. Sytuacja, w której osoby zaliczane do jednej z grup społecznych wyodrębnianych z uwagi na pewną cechę relewantną, mają poczucie nieuzasadnionego, w szczególności względami bezpieczeństwa i porządku publicznego, ingerowania w sferę prywatną nie przyczynia się do budowania tak potrzebnego zaufania do organów państwowych. Rzecznik - mając na uwadze ochronę podstawowych wolności i praw człowieka i obywatela oraz standardy demokratycznego państwa - zwrócił się do Komendanta Głównego Policji z prośbą o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie i wskazanie podstaw prawnych prowadzonych czynności.
- **RPO-560530-I/07** - Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Prezesa Stowarzyszenia Kampania Przeciw Homofobii w sprawie przechowywanych w zasobach archiwalnych IPN

materiałów operacyjnych akcji „Hiacynt”. W nawiązaniu do przesłanego do wiadomości Rzecznika pisma z dnia 29.05.2007 r. skierowanego do Marszałka Sejmu RP, Rzecznik przedstawił wyjaśnienia dotyczące możliwości ujawniania materiałów operacyjnych akcji "Hiacynt" znajdujących się w zasobach archiwalnych IPN. W ocenie Rzecznika przechowywanie tych materiałów w zasobach archiwalnych IPN nie stanowi samoistnego zagrożenia dla praw osób, których one dotyczą. Okoliczność legalizującą przechowywanie przedmiotowych danych stanowić może konieczność ich zachowania na potrzeby badań naukowych. Należy jednak podkreślić, że z uwagi na prawo każdego do prawnej ochrony życia prywatnego, ewentualne opublikowanie wyników takich badań nie może następować w sposób umożliwiający identyfikację osób, których dane zostały przetworzone. Z tych samych powodów niedopuszczalne jest, w ocenie Rzecznika, upublicznienie materiałów dotyczących życia seksualnego osób inwigilowanych przez służby bezpieczeństwa, a w szczególności udostępnianie takich danych poprzez umożliwienie wglądu do nich przez nieokreślony krąg podmiotów. Rzecznik podkreślił, że konieczność zagwarantowania prawa do prywatności osobom, przeciwko którym kierowane były działania funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa, nie może jednak pociągać za sobą obowiązku zniszczenia materiałów znajdujących się w archiwum IPN. Organizacje osób homoseksualnych wnosiły o przeprowadzenie przez IPN śledztwa w sprawie akcji „Hiacynt”. Dnia 25 lutego pion śledczy IPN odmówił wszczęcia śledztwa w przedmiotowej sprawie. IPN uznał, że zarzuty autorów zawiadomienia „nie znajdują potwierdzenia w dostępnym materiale postępowania sprawdzającego, a w związku z tym nie uzasadniają podejrzenia popełnienia zbrodni komunistycznej. Niezasadne jest bowiem twierdzenie zawiadamiających o bezprawności działań podjętych w latach 1985-1987, w ramach operacji „Hiacynt”, przez ówczesne kierownictwo KG MO”. Zdaniem IPN, „czynności przeprowadzone w ramach tej operacji związane były z ustawowymi zadaniami ówczesnej MO, określonymi w ustawie o powołaniu tej służby, do obowiązków której należała m.in. ochrona porządku i bezpieczeństwa, wykrywanie przestępstw, ściganie sprawców i przeciwdziałanie przestępczości”. IPN podkreśla, że akcja miała charakter prewencyjny, a jej celem było „rozpoznanie zagrożeń kryminalnych w hermetycznych środowiskach osób homoseksualnych i w konsekwencji zapobieganie i zwalczanie przestępczości. Z powyższego powodu działaniom przedsięwziętym przez funkcjonariuszy MO nie sposób przypisać cech bezprawności”.

- **RPO-559455-I/07** - Rzecznik wystąpił do Marszałka Sejmu RP w sprawie możliwości zorganizowania debaty sejmowej na temat sytuacji i problemów osób homoseksualnych w Polsce. W odpowiedzi na niepokojące sygnały dotyczące naruszania przez państwa Unii Europejskiej praw osób homoseksualnych, Parlament Europejski w dniu 26.04.2007 r. uchwalił rezolucję przeciwko homofobii w Europie. Parlament Europejski zwrócił uwagę, że obowiązkiem państw członkowskich Unii Europejskiej jest ochrona praw człowieka przysługujących mieszkańcom Europy, a na przywódcach politycznych ciąży

odpowiedzialność za przyczynianie się do tworzenia klimatu tolerancji i równości. W związku z powyższym Rzecznik zwrócił się do Marszałka Sejmu RP o rozważenie zorganizowania sejmowej debaty na temat sytuacji i problemów osób homoseksualnych w Polsce. Zasygnalizowane przez Parlament Europejski problemy nie powinny pozostać niezauważone, a poświęcona im debata sejmowa przyczyni się do realizacji zapisanej w Konstytucji RP idei demokratycznego państwa prawa. Marszałek Sejmu nie przychylił się do prośby Rzecznika.

- **RPO-572746-I/07** - Rzecznik wystąpił do Przewodniczącego Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych Parlamentu Europejskiego w sprawie przygotowywanego przez Agencję Praw Podstawowych raportu dotyczącego przypadków dyskryminacji ze względu na orientację seksualną obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej. Kwestia poszanowania praw osób homoseksualnych, jest w ocenie Rzecznika jednym z problemów wymagających szczególnej uwagi. Na poparcie i uznanie zasługują podejmowane przez Parlament Europejski oraz Agencję Praw Podstawowych działania na rzecz upowszechnienia w Europie takich wartości jak demokracja, tolerancja, równość obywateli wobec prawa oraz brak dyskryminacji. Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie podejmował sprawy związane z dyskryminacją ze względu na orientację seksualną. Pozostaje także w stałym kontakcie z przedstawicielami organizacji pozarządowych zajmujących się promocją praw i wolności człowieka i obywatela oraz na bieżąco monitoruje sytuację prawną oraz przypadki dyskryminacji osób o odmiennej orientacji seksualnej. W związku z powyższym, Rzecznik zaoferował pomoc przy gromadzeniu oraz analizowaniu danych służących do przygotowania wymienionego wyżej raportu. Na pismo to Rzecznik nie otrzymał odpowiedzi.
- **RPO-563120-1/07** - Rzecznik wystąpił do Marszałka Sejmu RP w sprawie zorganizowania debaty mającej na celu polepszenie poszanowania przez władze państwowe praw człowieka w Polsce. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy w przygotowanym memorandum zwrócił uwagę na budzące niepokój kwestie dotyczące przestrzegania praw człowieka w Polsce, w tym tolerancji i niedyskryminacji, swobody wypowiedzi, a także funkcjonowania polskiego sądownictwa, policji i sytuacji w więziennictwie. Jednym z postulatów w powyższym dokumencie jest ustanowienie kompleksowego prawa antydyskryminacyjnego oraz utworzenie jednego wyspecjalizowanego organu do walki z dyskryminacją we wszystkich sferach. Ze względu na wagę problemów wskazane jest w opinii Rzecznika, aby do przedmiotowych kwestii odniósł się polski Parlament. Marszałek Sejmu nie przychylił się do prośby Rzecznika.

Ponadto, przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich uczestniczyli, w charakterze obserwatorów, w Paradach/Marszach Równości organizowanych w Warszawie, Krakowie, Poznaniu. Przedstawiciele Rzecznika mieli za zadanie dokonać bieżącej analizy sytuacji z punktu widzenia ewentualnych naruszeń praw człowieka. Nie stwierdzili oni poważniejszych naruszeń

praw jednostek. Rzecznik Praw Obywatelskich zgodził się na wysyłanie obserwatorów przy okazji organizacji kolejnych zgromadzeń tego typu.

3. **Spotkania Rzecznika Praw Obywatelskich z przedstawicielami organizacji reprezentujących prawa osób odmiennej orientacji seksualnej.**

W Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich kilkukrotnie odbywały się spotkania z przedstawicielami organizacji środowisk homoseksualnych (przykładowo w roku 2007: w dniu 17 kwietnia i 20 listopada). Na spotkaniach tych ustalono, iż organizacje prześlą Rzecznikowi Praw Obywatelskich m.in. listy lokali, w okolicach których stosowana jest przemoc w stosunku do osób o odmiennej orientacji seksualnej, a także indywidualne skargi dotyczące przejawów dyskryminacji. Ponadto, organizacje te zobowiązały się do przekazania propozycji dotyczących szkoleń dla funkcjonariuszy Policji o prawidłowym postępowaniu w sytuacji, w której pokrzywdzonym jest osoba o odmiennej orientacji seksualnej. Przekazane materiały mogłyby stanowić przedmiot wystąpienia generalnego Rzecznika do komendanta Głównego Policji, z sugestią ich wykorzystania w programie szkoleń dla funkcjonariuszy. Informacje takie nie zostały jednak przez organizacje osób o odmiennej orientacji seksualnej Rzecznikowi przekazane.

Przedstawiciele organizacji podnosili również na spotkaniach problemy związane z zaświadczeniami z Urzędu Stanu Cywilnego, które nie są wydawane, a są niezbędne dla osób, które chcą zawrzeć związek „partnerski" poza granicami Rzeczypospolitej. Rzecznik poprosił o przekazanie indywidualnych skarg osób, które nie otrzymały takiego zaświadczenia w celu podjęcia interwencji.

4. **Konkluzje**

Analiza ilości spraw osób o odmiennej orientacji seksualnej, którymi w ostatnich latach zajmował się Rzecznik Praw Obywatelskich prowadzi do wniosku, że stale zwiększa się ich liczba. Można domniemywać, że jest to spowodowane zmianami zachodzącymi w społeczeństwie oraz faktem, iż osoby homoseksualne zaczynają coraz częściej wypowiadać się publicznie o swoich problemach.

Rzecznik Praw Obywatelskich stale monitoruje problemy osób o odmiennej orientacji seksualnej. Każda skarga złożona przez osobę, która twierdzi, że naruszono jej prawa i wolności zostanie indywidualnie rozpatrzona. Rzecznik stale wykorzystuje swoje kompetencje w celu pomocy osobom homoseksualnym, o czym świadczy duża ilość wystąpień o charakterze generalnym w ostatnich latach. Doświadczenia spotkań z środowiskami homoseksualnymi pokazują jednak, iż nie zawsze wyrażają one jasno swoje oczekiwania względem Rzecznika. Po omówieniu licznych problemów zgłaszanych przez te organizacje, są one proszone o dostarczenie indywidualnych skarg, materiałów opracowań, co nie zawsze jednak następuje.

Oprac.: *Adam Krzywoń*

Warszawa, 15/12/2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-635281-I/09/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Elżbieta Radziszewska
Pełnomocnik Rządu
ds. Równego Traktowania
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Wielce Szanowna Pani Minister

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, stojąc na straży wolności i praw obywatelskich, zobowiązany jestem między innymi do monitorowania stanu przestrzegania zasady równego traktowania i zakazu dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny. W tym zakresie prowadzę także działania analityczne. W niniejszym wystąpieniu chciałbym zwrócić uwagę na podnoszony postulat prawnej regulacji związków partnerskich, w tym homoseksualnych.

Ostatnie lata przyniosły wyraźne zmiany, jeśli chodzi o zasięg i akceptację praw osób homoseksualnych w krajach rozwiniętych. Związki homoseksualne coraz częściej są prawnie uznawane - tendencję tę obserwujemy również w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Podobne oczekiwania, związane z prawnym usankcjonowaniem społecznego funkcjonowania par homoseksualnych, formułują również środowiska LGBT w Polsce. W dniu 29 września 2009 r. odbyłem spotkanie w tej sprawie z członkami Grupy Inicjatywnej ds. związków partnerskich, która stawia sobie za cel przeprowadzenie konsultacji społecznych w zakresie pożądanej regulacji prawnej związków pozamałżeńskich, w tym związków jednopłciowych. Przyjęto m. in., iż w ramach podjętych działań przeprowadzona zostanie analiza obecnie obowiązujących regulacji celem ustalenia obszarów problemowych, w tym występowania ewentualnej dyskryminacji ze względu na orientację seksualną.

Należy podkreślić, że w polskim systemie prawnym Konstytucja wyraźnie określa małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny (art. 18). W świetle postanowień konstytucyjnych małżeństwa jednopłciowe są w naszym kraju niedopuszczalne. Trzeba jednak uwzględnić, iż istnieją różne formuły prawnej regulacji praw i obowiązków dwojga osób pozostających w związku

- jako rejestrowanego związku partnerskiego, w drodze umowy cywilno-prawnej czy poprzez przyjęcie modelu konkubenckiego,

otwartego również dla par jednopłciowych. W tym kontekście warto odnotować, że m.in. w badaniu CBOS z czerwca 2008 r. dwie piąte ankietowanych (41 %) opowiedziało się za prawnym usankcjonowaniem związków gejów lub lesbijek, w których partnerzy mieliby prawa majątkowe przysługujące małżonkom. W świetle przytoczonych okoliczności wydaje się zasadne podjęcie analizy niniejszego zagadnienia, celem wypracowania diagnozy problemu oraz adekwatnych rozwiązań.

Jednocześnie uprzejmie informuję, iż do dnia dzisiejszego otrzymałem do wiadomości już około 100 skarg adresowanych do Pani Minister dotyczących stanowiska Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. Związane są one głównie z wypowiedzią Pani Minister z dnia 21 listopada 2009 r., w toku wywiadu udzielonego stacji radiowej RMF FM, będącą odpowiedzią na pytanie o możliwość podjęcia prac nad ustawą dotyczącą związków partnerskich, w tym homoseksualnych: „dzisiaj w Polsce nie ma przestrzeni ani społecznej, ani politycznej na uchwalenie ustawy o małżeństwach dotyczących osób homoseksualnych".

Mając powyższe na względzie, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska odnośnie do podniesionej kwestii oraz o poinformowanie mnie o treści udzielanej odpowiedzi na wskazane skargi.

Łączę wyrazy szacunku

/-/ Janusz Kochanowski

KANCELARIA PREZESA RADY MINISTRÓW
SEKRETARZ STANU
PEŁNOMOCNIK RZĄDU
DS. RÓWNEGO TRAKTOWANIA

Elżbieta Radziszewska

Warszawa, dnia 14 stycznia 2010 r.

BPRT-574-256(3)/10/MG

Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

Uprzejmie informuję, iż Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania powołany został na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia *22* kwietnia 2008 r. (Dz. U. z dnia 30 kwietnia 2008 r., Nr 75, poz. 450), Głównym zadaniem urzędu Pełnomocnika jest realizowanie polityki Rządu w zakresie równego traktowania, w tym przeciwdziałania dyskryminacji, w szczególności ze względu na płeć, stan cywilny oraz rodzinny, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię i wyznanie, poglądy polityczne, wiek oraz orientację seksualną.

Do zadań Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania należy m.in. włączenie problematyki przeciwdziałania dyskryminacji do procesu decyzyjnego Rządu. W tym celu Pełnomocnik monitoruje, koordynuje i nadzoruje w imieniu Prezesa Rady Ministrów działania antydyskryminacyjne poszczególnych ministerstw, także poprzez opiniowanie projektów aktów prawnych i innych dokumentów rządowych w zakresie równego traktowania, w tym przeciwdziałania dyskryminacji, w szczególności ze względu na pleć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię lub wyznanie, poglądy polityczne, wiek, orientację seksualną, stan cywilny oraz rodzinny. Do zadań Pełnomocnika należy również podejmowanie działań zmierzających do eliminacji lub ograniczenia skutków powstałych w wyniku naruszenia zasady równego traktowania, rozumianej w świetle prawa wspólnotowego jako brak jakiejkolwiek bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, w szczególności ze względu na płeć, stan cywilny lub rodzinny, wiek, rasę, (nie)pełnosprawność, pochodzenie etniczne, narodowość, religię lub wyznanie, orientację seksualną i poglądy polityczne, gdzie dyskryminacja rozumiana jest jako różnicujące traktowanie ze względu na którąkolwiek z objętych ochroną prawną podstaw dyskryminacji, jeżeli nie jest ono obiektywnie uzasadnione zgodnym z prawem celem lub środki mające służyć osiągnięciu tego celu nie są właściwe i konieczne.

W związku z pismem z dnia 15 grudnia 2009 roku dotyczącym mojej wypowiedzi w radiu RMF FM 21 listopada 2009 r. dot. legalizacji małżeństw homoseksualnych, w której stwierdziłam,

iż dzisiaj w Polsce nie ma przestrzeni ani społecznej, ani politycznej na uchwalenie ustawy o małżeństwach osób homoseksualnych, pragnę zapewnić, iż bliskie mi są problemy środowisk LGBTQ i jako Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania działam i będę działać na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji we wszystkich obszarach. W swojej wypowiedzi 21 listopada 2009 r. w radiu RMF FM odniosłam się do podstaw prawnych i postaw społecznych w kwestii małżeństw homoseksualnych. Legalizacja małżeństw homoseksualnych wymagałaby zmiany Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, która definiuje małżeństwo jako związek mężczyzny i kobiety (art. 18) - zmiany takiej nie wymagają żadne obowiązujące Polskę regulacje międzynarodowe, nie ma też konsensusu społecznego i politycznego, aby taką zmianę przeprowadzić. Jest natomiast gotowość na działania w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji środowisk LGBTQ. Moje Biuro rozpoczyna właśnie m.in. realizację projektu *Równe traktowanie standardem dobrego rządzenia.* Celem projektu jest przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji, w tym dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, poprzez:

a) szkolenia dla administracji rządowej z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji, w tym dyskryminacji ze względu na orientację seksualną
b) opracowanie *Rządowego Planu Działań na Rzecz Równego Traktowania,* z uwzględnieniem obszaru przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na orientację seksualną
c) powołanie we wszystkich urzędach centralnych i wojewódzkich *Koordynatorów ds. Równego Traktowania.* Zadaniem Koordynatorów będzie m.in. podejmowanie działań w ramach polityki danej instytucji w obszarze przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na orientację seksualną.

Szczególnie istotnym elementem ww. projektu jest opracowanie Rządowego Planu Działań na Rzecz Równego Traktowania, z uwzględnieniem obszaru przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. Jestem przekonana, iż pozwoli to na uwzględnienie w działaniach Rządu najważniejszych i najbardziej bolących dla środowisk LGBTQ kwestii oraz ich konsekwentną realizację.

Z poważaniem
Sekretarz Stanu
Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania
/-/ Elżbieta Radziszewska

7.2.Mowa nienawiści

Warszawa, 29 maja 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-560091-I/07/BB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Roman Giertych
Minister Edukacji Narodowej
Wiceprezes Rady Ministrów
Al. Szucha 25
00-918 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Premierze

Z relacji medialnych dotarła do mnie informacja, iż w trakcie Marszu dla Życia i Rodziny, który miał miejsce w Warszawie dnia 20 maja 2007 r., Pan Minister wypowiedział swoją opinię na temat uczestników wcześniejszej Parady Równości; osoby te zostały określone słowami „wstrętni pederaści".

Z ogromnym niepokojem stwierdzam, że publiczna wypowiedź Pana Ministra, która odnosi się do osób korzystających z konstytucyjnej wolności zgromadzeń, nie respektuje wymogu poszanowania godności przynależnej każdemu człowiekowi - niezależnie od jego światopoglądu bądź orientacji seksualnej.

Wolność wyrażania swoich poglądów podlega ograniczeniom wynikającym z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, czyli między innymi ze względu na ochronę godności innych osób. Konstytucja w art. 30 podkreśla, iż obowiązek poszanowania i ochrony godności ludzkiej ciąży w szczególności na władzach publicznych.

W moim głębokim przekonaniu w debacie publicznej nie powinny padać słowa, które należą do tzw. mowy nienawiści, używanej w celu dyskryminacji jednostek bądź grup społecznych. Wyrażanie opinii, także tych znajdujących mocne podstawy w wyznawanych wartościach, może następować wyłącznie w granicach wyznaczanych przez Konstytucję RP.

W mojej opinii, Minister Rzeczypospolitej Polskiej, który w Jej imieniu podejmuje wszelkie działania o charakterze publicznym, powinien wykazywać szczególną odpowiedzialność, gdy wypowiada się o obywatelach i ich poglądach. Na ten aspekt wolności wypowiedzi zwrócił ostatnio uwagę Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z dnia 3 maja 2007 r. (sprawa Bączkowski przeciwko Polsce, skarga nr 1543/06), w którym podkreślono, że wolność ta - oczywiście - przysługuje także politykom. Jeśli jednak sprawują oni jednocześnie funkcje organu władzy

wykonawczej, to korzystając z wolności wypowiedzi powinni pamiętać, że prezentowane przez nich poglądy mogą być postrzegane jako stanowisko władz publicznych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 22/02/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-554164-I/07/AB

Pan
Stefan Niesiołowski
Wicemarszałek Sejmu RP
ul. Wiejska 4/6/8
00 - 902 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Marszałku

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymałem skargi organizacji działających na rzecz praw osób homoseksualnych i transgenderowych dotyczące wywiadów, jakich Pan Marszałek udzielił przedstawicielom mediów. Mowa tu m.in. o Pana wypowiedzi zacytowanej przez dziennik „Rzeczpospolita" w dniu 8 listopada 2007 r.: *chodzi im* [organizacjom działającym na rzecz ochrony praw osób homoseksualnych] o *demonstrację pogardy dla Kościoła, norm moralnych i obyczajowych. Te środowiska, które dla siebie domagają się tolerancji, same słyną z nietolerancji dla innych i agresywnego zachowania.*

Zdaniem skarżących użyte przez Pana Marszałka wyrażenia oraz publicznie głoszone opinie naruszają prawa osób homoseksualnych oraz godzą w dobre imię organizacji działających na rzecz ich ochrony.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), czuję się w obowiązku przesłania kopii pisma Stowarzyszenia Kampania Przeciw Homofobii z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii oraz poinformowanie mnie o zajętym stanowisku.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 29 maja 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-554164-I/07/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Stefan Niesiołowski
Wicemarszałek Sejmu RP
ul. Wiejska 4/6/8
00 - 902 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Marszałku

Do chwili obecnej nie otrzymałem odpowiedzi na pismo z dnia 22 lutego 2008 r., znak: RPO-554164-I/07/AB (kserokopia pisma w załączeniu), w sprawie skargi Stowarzyszenia Kampania Przeciw Homofobii dotyczącej wywiadów jakie Pan Marszałek udzielił przedstawicielom mediów.

W związku z powyższym, w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), ponownie zwracam się do Pana Marszałka z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych w skardze kwestii i poinformowanie mnie o zajętym w sprawie stanowisku.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Zał. 1

Do wiadomości:
Stowarzyszenie KPH
ul. Żelazna 68
00 - 866 WARSZAWA

Warszawa, dnia lipca 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-554164-I/07/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
AL Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Bronisław Komorowski
Marszałek Sejmu RP
ul. Wiejska 4/6/8
00 - 902 WARSZAWA

Wielce Szanowny Panie Marszałku

W ostatnim czasie otrzymuję skargi organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony praw osób homoseksualnych i transgenderowych dotyczące wywiadów jakie Pan Marszałek Stefan Niesiołowski udzielił przedstawicielom mediów. W ocenie skarżących publiczne wypowiedzi Pana Marszałka Niesiołowskiego naruszają prawa osób homoseksualnych oraz godzą w dobre imię organizacji działających na rzecz ich ochrony.

W związku z powyższym, w dniu 22 lutego 2008 r. (pismo nr RPO-554I64-I/07/AB) wystąpiłem do Pana Marszałka Niesiołowskiego z prośbą o zajęcie stanowiska wobec kierowanych do mnie skarg. Niestety, pomimo ponowienia wystąpienia w dniu 29 maja 2008 r. do chwili obecnej moje pisma pozostały bez odpowiedzi.

Działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Marszałka z uprzejmą prośbą o spowodowanie przyśpieszenia udzielenia odpowiedzi na wymienione wyżej wystąpienia. Pragnę także zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 17 ustawy o RPO, organ, organizacja lub instytucja, do których zwróci się Rzecznik, obowiązane są z nim współdziałać. Obowiązek ten w równym stopniu dotyczy Wicemarszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

W załączeniu przesyłam do wglądu kopię przywołanych wyżej wystąpień.

Łączę wyrazy szacunku
/-/Janusz Kochanowski

Zał. 2

Warszawa, dnia 16 września 2008 r.

Wicemarszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej
STEFAN NIESIOŁOWSKI

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich R.P.
AL Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku,

Bardzo przepraszam, że nie odpisałem do tej pory na Pański list z dnia 22 lutego. Nie uczyniłem tego, bo wielokrotnie odpowiadałem w mediach na sformułowane wobec mnie przez organizacje zrzeszające część homoseksualistów zarzuty. Zgadzam się, że to nie jest to samo, co odpowiedź Panu, jako nadawcy listu i raz jeszcze przepraszam. Mój stosunek do działalności liderów w/w organizacji jest krytyczny. Uważam organizowane przez nich manifestacje, podczas których dochodzi do obscenicznych gestów i wrogich wobec Kościoła i religii zachowań - np. napisy „rzuć granat na tacę" lub „ich procesje, nasze parady" itp. Jest to irytujący przykład prowokowania ludzi stanowiących olbrzymią większość i nie życzących sobie takiej propagandy homoseksualizmu.

W Polsce homoseksualiści nie są dyskryminowani. Wydają własne pisma, mają swoje organizacje i są stale (moim zdaniem za często) obecni w mediach. Nie wydaje mi się, by były zasadne ich zarzuty o „prześladowaniu" i „dyskryminacji". Wielokrotnie miało miejsce ze strony w/w środowisk wysuwanie postulatów adopcji dzieci (a przecież dziecko nie jest przedmiotem-zabawką, lecz człowiekiem mającym również prawo do warunków pełnego rozwoju i do chronienia go przed poniżeniem i śmieszeniem), ślubów itp. Mieliśmy przykład niesłychanych zachowań, jak branie „ślubów" przez lesbijki, albo demonstrowanie „miłości" przez parę kanadyjskich homoseksualistów skarżących Polskę o „brak tolerancji". Jeden z nich powoływał się nawet na Ewangelię. Wolałbym, aby pozostawił głoszenie Dobrej Nowiny komuś innemu.

Nietolerancja w/w wymienionych środowisk jest faktem. Mieliśmy z przejawami takiej nietolerancji do czynienia m.in. w Szwecji i w Parlamencie Europejskim (sprawa Rocco Butiglione). Nietolerancja polega także na próbach niedopuszczania do krytyki w/w środowisk.

Agresywne i niesłychane zachowanie wobec mnie zademonstrował np. p. Biedroń mówiąc podczas telewizyjnej dyskusji - „mogę panu umyć plecy". Nie mam zamiaru prowadzić jednak publicznej polemiki z w/w środowiskami, jestem też przeciwnikiem atakowania ich demonstracji, groźbom, wyzwiskom itp., co czasami ma miejsce. Każdemu należy się prawo do własnych poglądów i stylu życia pod warunkiem, ze nie kosztem innych. Niczyje prawa w demokratycznej Polsce nie są zagrożone i zawsze starałem się i staram postępować tak, by Polska była wspólnym domem Jej Obywateli.

Z wyrazami szacunku
/-/S. Niesiołowski

Warszawa, dnia 8 maja 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-607860-I/09/MK/KMŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Andrzej Czuma
Minister Sprawiedliwości
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Konstytucja RP stanowi, iż przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Ustawa zasadnicza ustanawia także zakaz dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny. W tym kontekście, uwzględniając także prawo i zalecenia organizacji międzynarodowych, których Polska jest członkiem, a także wpływające do mnie skargi obywateli oraz ich organizacji, chciałbym przedstawić Panu Ministrowi następujące zagadnienie.

Kampania Przeciw Homofobii, jedna z wiodących organizacji społecznych przeciwdziałających dyskryminacji lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych (LGBT), przedstawiła postulat dokonania zmian w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. nr 88, poz. 553, z późn. zm.) (dalej: kk), które miałyby na celu wzmocnienie ochrony godności osób LGBT oraz poszanowania ich nietykalności cielesnej. Według Stowarzyszenia, polskie prawo karne nie chroni w odpowiedni sposób przed homofobiczną mową nienawiści i przestępstwami nienawiści wobec osób o odmiennej orientacji seksualnej. Kampania Przeciw Homofobii wnosi o zmianę następujących przepisów Kodeksu karnego: art. 119 § 1, w ten sposób, aby karalne stało się stosowanie przemocy i gróźb ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową, art. 256 § 2 i 3, gdzie karalne stałoby się rozpowszechnianie lub publiczne prezentowanie treści mogących wywołać nienawiść na tle orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej oraz art. 257, gdzie penalizowane byłoby publiczne znieważanie grupy ludności albo poszczególnej osoby na tle orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej.

Wobec dość licznych, niepokojących przypadków występowania aktów przemocy werbalnej lub fizycznej wobec osób LGBT oraz doniesień o niewystarczających środkach ochrony prawnej pozostających w dyspozycji osób pokrzywdzonych, wydaje się, że na szczególną uwagę zasługują postulaty zmiany art. 256 § 2 i 3 i art. 257 kk. Przepisy te penalizują obecnie

nawoływanie do nienawiści oraz publiczne znieważanie na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych czy religijnych.

Profesor Andrzej Rzepliński w Raporcie nt. homofobii i dyskryminacji ze względu na orientację seksualną w Polsce *(Legal Study on Homofobia and Dicrimination on Grounds of Sexual Orientation - Poland)* z kwietnia 2008 roku, przygotowanym dla Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej, podnosi, że osoby dyskryminowane ze względu na orientację seksualną są ofiarami podobnie, jak grupy wymienione w obu przepisach. Zauważa też, że obecna ochrona przed mową nienawiści motywowaną odmienną orientacją seksualną oparta jedynie na generalnych zasadach kk, a więc głównie na art. 212 kk, a także zawartych w Kodeksie cywilnym przepisów dotyczących ochrony dóbr osobistych, nie jest wystarczająca. Podkreśla, że na zróżnicowanie ochrony wpływa również fakt, iż przestępstwa z art. 256 i art. 257 kk ścigane są z urzędu, a przestępstwo zniesławienia z art. 212 kk - z oskarżenia prywatnego, co stawia dodatkowy warunek w postaci aktywności pokrzywdzonego. Autor Raportu stwierdza, że nie ma podstaw, aby obejmować poszczególne mniejszości różnym stopniem ochrony i rozróżniać przestępstwa na tle etnicznym czy wyznaniowym od dyskryminacji ze względu na orientację seksualną czy tożsamość płciową. Korzeni takiego rozróżnienia upatruje w źródłach polskiego kodeksu karnego, który powstawał w okresie, gdy problem homofobii nie był nagłaśniany, a późniejsze działania legislacyjne nie były nakierowane na rozszerzenie liczby mniejszości podlegających silniejszej ochronie prawem karnym.

Do podjęcia inicjatywy w kwestii rozszerzenia zakresu unormowania penalizującego „mowę nienawiści" mogą skłaniać ponadto liczne rekomendacje organizacji międzynarodowych. Pozwolę sobie zwrócić uwagę na kilka takich dokumentów:

1. Memorandum do polskiego rządu z dnia 20 czerwca 2007 r., dotyczące oceny postępu implementacji zaleceń Komisarza Praw Człowieka Rady Europy, w którym zwraca się uwagę polskich władz na konieczność podwyższenia standardów ochrony prawnej osób dyskryminowanych ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową Postuluje się wprowadzenie środków prawnych, które miałyby umożliwić walkę z mową nienawiści.
2. Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie nasilenia przemocy powodowanej rasizmem i homofobią w Europie z dnia 12 czerwca 2006 r. wzywa państwa członkowskie do zaostrzenia kar za zachowania homofobiczne i zbliżenia sposobu ich penalizacji we wszystkich krajach Wspólnoty.
3. Raport Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej „Homofobią i dyskryminacja z powodu orientacji seksualnej w krajach członkowskich Unii Europejskiej" z 2008 roku wśród działań, jakie powinny zostać podjęte przez państwa członkowskie, wymienia wprowadzenie odpowiednich przepisów prawa karnego, które miałyby penalizować mowę nienawiści, zachowania dyskryminujące osoby ze względu na ich orientację seksualną oraz tożsamość płciową. Zaleca ujednolicenie tych kwestii w prawie wspólnotowym i w systemach prawnych poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej, wzorując się na sposobie, w jaki zostały uregulowane sprawy ksenofobii i rasizmu w prawie UE. Raport zwraca uwagę na

zagrożenia dla swobody i bezpieczeństwa obywateli, które są związane z występowaniem wyżej wymienionych zjawisk.

4. „Report of the working group on the Universal Periodic Review. Poland" przedstawiony Radzie Praw Człowieka ONZ w kwietniu 2008 roku zaleca Polsce przyjęcie ustawodawstwa antydyskryminacyjnego, którego zakres obejmowałby wszystkie mniejszości, w tym osoby dyskryminowane ze względu na tożsamość płciową i orientację seksualną.

Mając powyższe na względzie, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz.147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości podjęcia prac legislacyjnych mających na celu postulowaną nowelizację Kodeksu karnego, która miałaby zapewnić skuteczniejszą ochronę praw i wolności członków wszystkich mniejszości narażonych na zachowania o charakterze dyskryminacyjnym. Będę wdzięczny za informowanie mnie o wszelkich inicjatywach i działaniach podejmowanych w tej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 24 czerwca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

DL-P-I-0760-12/09
dot. RPO-607860-I/09/MK7KMŁ

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 8 maja 2009 r., numer RPO-607860-I/09/MK/KMŁ, zawierające postulat podjęcia prac legislacyjnych zmierzających do nowelizacji Kodeksu karnego, które miałyby na celu wzmocnienie ochrony godności osób biseksualnych i transpłciowych, gejów i lesbijek, a także nietykalności cielesnej tych osób, uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Podnoszony w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich problem należytej ochrony człowieka przed dyskryminacją ze względu na orientację seksualną, czy też tożsamość płciową jest problemem ważnym i wymaga zaangażowania organów państwa zarówno w sferze prawodawczej, jak i poprzez należyte egzekwowanie od obywateli respektowania przepisów chroniących nietykalność cielesną, godność i wolność każdego człowieka. W walce ze zjawiskami dyskryminacyjnymi ze względu na powołane wyżej pobudki, szczególna rola przypada więc organom władzy ustawodawczej, organom wymiaru sprawiedliwości i organom ścigania. Bardzo istotna jest też postawa organizacji pozarządowych w odniesieniu do tego zjawiska, a zwłaszcza ich działania w zakresie promowania postaw tolerancji i szacunku wobec drugiego człowieka.

Proponowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich sposób reakcji na przypadki homofobii to zmiany legislacyjne zmierzające do istotnego poszerzenia zakresu kryminalizacji typów czynów zabronionych określonych w art. 119, 256 i 257.

Analizę propozycji wypada poprzedzić zasadniczymi uwagami natury konstytucyjnej. Prawo karne, w demokratycznym państwie prawa stanowi instrumentem *ultima ratio,* którym ustawodawca może się posłużyć tylko wówczas, gdy istniejące instytucje prawne okazały się niewystarczające, a także gdy przewidziane w innych gałęziach prawa instrumenty regulacyjne okazały się niewystarczające. Pogląd ten czerpie bezpośrednie uzasadnienie z art. 31 ust. 3 Konstytucji, gdzie została wyrażona zasada proporcjonalności w ustanawianiu ograniczeń w zakresie korzystania z wolności i praw konstytucyjnych. Zgodnie z powołaną zasadą ustanawianie ograniczeń praw i wolności konstytucyjnych wymaga właściwego rozpoznania określonego problemu społecznego, W tym też zakresie ustawodawca musi wykazać, że określone dobra prawne wymagają wzmożonej ochrony, w szczególności zaś, że istniejące instrumenty prawne ochrony tej nie zapewniają, bądź zapewniają ją na niedostatecznym poziomie.

Ustawodawca jest następnie związany wymaganiami wynikającymi z doboru instrumentów prawnych, przy pomocy których chce zapewnić określonym dobrom odpowiednią ochronę - mają one być z jednej strony jak najmniej uciążliwe z punktu widzenia praw i wolności jednostki, z drugiej zaś strony mają zapewniać dostateczną ochronę określonym dobrom prawnym.

Przedstawione w powołanym wyżej wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich propozycje nowelizacji zmierzają do rozszerzenia zakresu znamion tzw. przestępstw dyskryminacyjnych o zachowania, które motywowane są orientacją seksualną lub tożsamością płciową. Zgodnie z tymi propozycjami karalne miałoby stać się stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową (w drodze nowelizacji art. 119 k.k.), publiczne propagowanie treści mogących wywołać nienawiść na tle orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej (w drodze nowelizacji art. 256 § 2 i 3 k.k.) oraz publiczne znieważanie albo naruszanie nietykalności cielesnej z powodu orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej (w drodze nowelizacji art.257 k.k.).

Należy zauważyć, że obecny kształt jurydyczny analizowanych przepisów ujmuje najbardziej typowe zachowania dyskryminacyjne - wskazując na następującą ich motywację: przynależność narodowa, etniczna, rasowa, wyznaniowa bądź bezwyznaniowość. Warto podkreślić, że większość czynności sprawczych stypizowanych w powołanych przepisach, samodzielnie stanowi również przestępstwa - naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.), znieważenie (art. 216 k.k.), kierowanie gróźb karalnych (art. 190 k.k.). Wyodrębnienie zaś przestępstw dyskryminacyjnych ma to zasadnicze znaczenie, że są to zachowania zagrażające określonym dobrom ogólnym. Istotną wskazówkę interpretacyjną w tym zakresie daje systematyka Kodeksu karnego. Art. 119 k.k, został umieszczony w Rozdziale XVI, grupującym przestępstwa przeciwko pokojowi i ludzkości oraz przestępstwa wojenne, zaś art. 256 i art. 257 k.k., w Rozdziale XXXII, obejmującym przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu.

Ogólny przedmiot ochrony w wypadku czynów zabronionych określonych w art. 119 § 1 i 2 k.k. stanowi dobro w postaci pokojowego współżycia członków społeczeństwa pluralistycznego i właśnie w związku z koniecznością ochrony tegoż dobra następuje wyodrębnienie zachowań typowo zagrażających pokojowemu współżyciu ludzi o różnych postawach politycznych, światopoglądowych, czy też należących do określonej rasy, narodowości, czy grupy etnicznej. Istotą tego rodzaju regulacji nie jest zatem objęcie zakresem wynikającej z niej penalizacji wszelkiego rodzaju aktów dyskryminacji człowieka - ta może być bowiem motywowana bardzo różnymi czynnikami, a tylko tych, które równocześnie ze swej istoty zagrażają wartości, jaką stanowi pokojowe współżycie międzyludzkie.

Podobnie analizowany problem przedstawia się w odniesieniu do typów przestępstw określonych w art. 256 k.k. i art. 257 k.k.. Również w tych wypadkach ustawodawca poddaje wzmożonej penalizacji określone zachowania motywowane takiego rodzaju okolicznościami, które mogą wywołać niepokoje społeczne, godząc tym samym bezpośrednio w dobro o charakterze ogólnospołecznym, jakim jest porządek publiczny. Istotą zatem analizowanych norm prawnych nie jest penalizacja wszystkich zachowań o charakterze dyskryminacyjnym, ale tylko tych, które równocześnie zagrażają określonym dobrom ogólnospołecznym.

Powyżej przedstawione wnioski nie oznaczają bynajmniej, że zachowania o charakterze

dyskryminacyjnym motywowane innymi powodami niż wymienione w art. 119 k.k., art. 256 k.k. i art. 257 k.k., pozbawione są należytej prawnokarnej reakcji ze strony państwa. Jak już wskazano wcześniej - godność i cześć człowieka, jego wolność, nienaruszalność cielesna, zdrowie psychiczne i fizyczne stanowi przedmiot ochrony szeregu norm prawa karnego. Niezależnie zatem z jakich powodów, czy też w związku z jaką motywacją dobra te są naruszane, w razie realizacji znamion odpowiednich typów czynów zabronionych, aktualizuje się odpowiedzialność karna sprawcy naruszenia.

Warto odrębnie odnieść się do podniesionego problemu prywatnoskargowego trybu ścigania większości przestępstw, które w aktualnym stanie prawnym poręczają prawnokarną ochronę przed tymi zachowaniami o charakterze dyskryminacyjnym, które nie realizują znamion przestępstw określonych w art 119 k.k., art. 256 k.k. i art. 257 k.k. W piśmie został podniesiony argument, w myśl którego prywatno skargowy tryb ścigania istotnie zmniejsza skuteczność ścigania tego rodzaju przestępstw. Należy jednak pamiętać, że prywatnoskargowy tryb ścigania dotyczący m.in. przestępstw określonych w art. 216 lub 217 k.k. wynika z konieczności uszanowania woli osoby pokrzywdzonej, która z różnych przyczyn może nie być zainteresowana inicjowaniem procesu karnego, w szczególności na chęć uniknięcia eskalacji negatywnych przeżyć związanych z popełnionym na jej szkodę przestępstwem. Sfera życia płciowego człowieka, niezależnie od orientacji lub tożsamości płciowej, jest sferą na tyle intymną, iż uzależnienie ścigania sprawców niektórych przestępstw wyłącznie od aktywności pokrzywdzonego znajduje uzasadnienie. Z drugiej zaś strony należy zasygnalizować, że postępowanie dowodowe w tego rodzaju sprawach zazwyczaj nie jest skomplikowane, i z tej racji nie przesądza celowości zaangażowania czynnika profesjonalnego po stronie oskarżenia. Należy w końcu zauważyć, że udział prokuratora w postępowaniu dotyczącym czynów o znacznym ładunku społecznej szkodliwości albo w wypadku skomplikowanego charakteru sprawy jest możliwy w każdym wypadku na zasadzie art. 60§1 Kodeksu postępowania karnego.

Wszelkie akty dyskryminacji, które jednocześnie realizują znamiona typu czynu zabronionego, winny być wnikliwie rozpoznawane, a pobudki, motywacja sprawcy powinna znaleźć stosowne odzwierciedlenie w jednostkowym wymiarze kary. Niewątpliwie bowiem zachowania o charakterze dyskryminacyjnym - niezależnie od konkretnej przyczyny, z powodu której następuje akt dyskryminacji drugiego człowieka, są nie do pogodzenia z fundamentalną zasadą konstytucyjną Rzeczypospolitej Polskiej, jaką jest ochrona przyrodzonej i niezbywalnej godności każdej jednostki ludzkiej. Uzasadniony jest jednak pogląd, że obowiązujące unormowania Kodeksu karnego w sposób prawidłowy i wystarczający zapewniają ochronę każdego przed zachowaniami powszechnie uznawanymi za dyskryminujące ze względu na orientację płciową lub tożsamość płciową.

Z wyrazami szacunku
z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
/-/ Zbigniew Wrona
PODSEKRETARZ STANU

Warszawa,07/11/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-599671-I/08/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Elżbieta Radziszewska
Sekretarz Stanu
Pełnomocnik Rządu
do Spraw Równego Traktowania
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00 - 583 WARSZAWA

Wielce Szanowna Pani Minister

W dniu 30 czerwca 2008 r. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej opublikowała raport pn. „Homofobia i dyskryminacja z powodu orientacji seksualnej w krajach członkowskich Unii Europejskiej". Raport sporządzony na zlecenie Parlamentu Europejskiego jest kompleksowym opracowaniem dotyczącym stanu przestrzegania praw osób homoseksualnych w krajach członkowskich - w tym w Polsce.

Zakres przedmiotowy opracowania obejmuje m.in. kwestie związane z implementacją Dyrektywy nr 78/2000 zakazującej dyskryminacji z powodu orientacji seksualnej w zatrudnieniu i pracy, odpowiedzialności karnej za przestępstwa propagowania nienawiści wobec osób homoseksualnych, wolności zrzeszania się, a także zasad uznawania zawartych przez obywateli polskich rejestrowanych związków partnerskich za granicą.

W związku z powyższym, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do zawartych w raporcie konkluzji dotyczących stanu przestrzegania praw osób homoseksualnych w Polsce, a także udzielenie informacji na temat ewentualnych działań dotyczących wypełniania rekomendacji Agencji Praw Podstawowych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

KANCELARIA PREZESA RADY MINISTRÓW
SEKRETARZ STANU
PEŁNOMOCNIK RZĄDU
DS. RÓWNEGO TRAKTOWANIA
Elżbieta Radziszewska
BPRT-2514-3(1)/09

Warszawa, dnia 24 lutego 2009

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

W związku z otrzymanym pismem o numerze RPO-599671-I/08/AB na temat konkluzji zawartych w raporcie Agencji Praw Podstawowych „Homofobia i dyskryminacja z powodu orientacji seksualnej w krajach członkowskich Unii Europejskiej", uprzejmie informuję, iż Polska implementowała Dyrektywę nr 2000/78/WE co zostało zaznaczone w ww. raporcie. Wskazano jednakże na brak w Polsce niezależnego organu ds. równego traktowania oraz brak możliwości rejestrowania związków homoseksualnych i mechanizmów uznawania tego typu związków zawartych w innych krajach członkowskich UE.

Zgodnie z art. l ww. Dyrektywy celem jej jest wyznaczenie ogólnych ram dla walki z dyskryminacją ze względu m.in. na orientację seksualną w odniesieniu do zatrudnienia i pracy w celu realizacji w państwach członkowskich zasady równego traktowania. Dyrektywa ta została implementowana do Kodeksu pracy drogą kolejnych nowelizacji (ostatnia nowelizacja weszła w życie 18 stycznia br.: ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy, Dz. U. Nr 223, poz.1460). Wśród podstawowych zasad prawa pracy znajduje się zakaz jakiejkolwiek dyskryminacji w zatrudnieniu, także ze względu na orientację seksualną (art. 11 k.p.)

Ponadto w chwili obecnej trwają prace nad projektem ustawy w sprawie wdrożenia niektórych przepisów dyrektyw UE w zakresie równego traktowania. Projekt zawiera uregulowania zakazujące dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny, również ze względu na orientację seksualną. Projekt ten zawiera również regulacje dotyczące ustanowienia organu ds. równego traktowania.

Co się tyczy kwestii zawierania związków partnerskich lub małżeńskich między partnerami homoseksualnymi, to w tej chwili w polskim prawie nie są przewidziane żadne regulacje związane z zawieraniem związków między partnerami tej samej płci.

Z poważaniem
Sekretarz Stanu
Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania
/-/ Elżbieta Radziszewska

7.3.Ochrona zdrowia

Warszawa, 03/07/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-622579-I/09/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Piotr Farfał
p.o. Prezesa Zarządu TVP SA
Telewizja Polska S.A.
ul. Jana Pawła Woronicza 17
00-999 Warszawa

Moje zaniepokojenie wzbudziły doniesienia prasowe na temat dyskryminacyjnych postanowień „ogólnych warunków ubezpieczenia kosztów leczenia" umowy o ubezpieczenie zdrowotne, która przedstawiana jest współpracownikom TVP S.A. (Dziennik z dnia 24 czerwca 2009 r., „Zdrowotne ubezpieczenie w telewizji nie dla gejów"). W świetle powołanej publikacji przedmiotowa umowa dopuszcza zgłoszenie do ubezpieczenia nie tylko danej osoby-strony umowy, ale także jej współmałżonka, dzieci i partnera. Wątpliwości powstają w związku z zastrzeżeniem, że partner nie może być osobą tej samej płci.

Chciałbym zwrócić uwagę, że Konstytucja RP ustanawia zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym czy gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny (art. 32), w tym z powodu płci czy orientacji seksualnej. Wedle mojej oceny w niniejszej sprawie nie zachodzą przesłanki odmiennego traktowania partnerów ubezpieczonych w zależności od ich płci, które mogłyby zostać uznane za obiektywnie uzasadnione usankcjonowanym prawnie celem.

W związku powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o przedstawienie wyjaśnień w niniejszej sprawie oraz o poinformowanie, czy dyskryminujące postanowienie naruszające zasadę równego traktowania zostanie usunięte z przedstawianych współpracownikom TVP SA umów.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

TELEWIZJA POLSKA

Piotr Farfał
p.o. Prezes Zarządu

TVP-PF/3413/1/2009

Warszawa, dnia 10 lipca 2009 r.

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Dot.: pisma RPO-622579-I/09/MK

Szanowny Panie Rzeczniku,

w piśmie nr TVP-PF/2932 *IM* 2009 z dnia 23.06.2009 r. (kopia w załączeniu) poinformowałem Pana o umowach dotyczących opieki medycznej dla pracowników Spółki i ich rodzin oraz współpracowników.

Uprzejmie informuję, że na wniosek Zarządu TVP S.A., Zarząd Towarzystwa InterRisk podjął decyzję o zmianie definicji Partnera w ubezpieczeniu zdrowotnym dla współpracowników TYP i w/w zmiana została wprowadzona.

Z poważaniem
/-/ Piotr Farfał

Warszawa, 7 sierpnia 2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-537307-X/06/AA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Profesor
ZBIGNIEW RELIGA
MINISTER ZDROWIA

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Zwrócił się do mnie Pan Robert Biedroń - Prezes Kampanii Przeciw Homofobii, z prośbą o interwencję w sprawie dyskryminacji mężczyzn homoseksualnych w zakresie honorowego krwiodawstwa. Z wniosku skarżącego (kopia w załączeniu) wynika, iż kierowana przez niego organizacja, otrzymuje sygnały o praktyce stosowanej przez stacje krwiodawstwa z terenu całego kraju, polegającej na odmawianiu przyjmowania krwi od mężczyzn homo seksualnych, którzy nie ukrywają swojej orientacji seksualnej.

W toku podjętego w tej sprawie postępowania wyjaśniającego ustaliłem, że obecnie, warunki dopuszczalności pobierania krwi określa ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o publicznej służbie krwi (Dz.U. Nr 106, poz. 681 z póź.zm.) oraz rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 kwietnia 2005 r. w sprawie warunków pobierania krwi od kandydatów na dawców krwi i dawców krwi (Dz.U. Nr 79, 691). W świetle przepisów tego rozporządzenia, kandydat na dawcę krwi lub dawca krwi powinni odpowiadać wymaganiom zdrowotnym pozwalającym na ustalenie, że każdorazowe pobranie krwi nie spowoduje ujemnych skutków dla ich stanu zdrowia lub stanu zdrowia biorców. O spełnianiu przez kandydata na dawcę krwi lub dawcę krwi wymagań zdrowotnych orzeka lekarz po przeprowadzeniu badania lekarskiego, które obejmuje ocenę informacji zawartych w wypełnionym kwestionariuszu dla dawców krwi, wywiad lekarski oraz badanie przedmiotowe. Wywiad lekarski powinien w szczególności zapewnić uzyskanie danych pozwalających na ustalenie braku stałych lub czasowych przeciwwskazań do oddawania krwi, określonych stosownie do kryteriów zawartych w załączniku nr 1 do rozporządzenia. Załącznik ten, wśród kryteriów dyskwalifikacji stosowanych wobec dawców krwi, wymienia m.in. zachowania seksualne (osoby, które ze względu na swoje zachowania seksualne należą do grup podwyższonego ryzyka zakażenia poważnymi chorobami, mogącymi przenosić się drogą przetoczenia krwi).

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (jt. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się do

Pana Ministra z uprzejmą prośbą o wyrażenie stanowiska w sprawie zarzutów skarżącego oraz odnośnie dopuszczalności odmowy przyjmowania krwi z powodu orientacji seksualnej kandydata na dawcę, w tym od mężczyzn homoseksualnych.

Będę zobowiązany za przekazanie informacji w tej sprawie oraz odnośnie ewentualnych działań Pana Ministra w tej materii.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dn. 5 września 2006 r.

MINISTER ZDROWIA
MZ-PZ - HEM -400-319-334/WK/06

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo znak RPO-537307-X/06/AA z dnia 7 sierpnia 2006 r. w sprawie dyskryminacji mężczyzn homo seksualnych w zakresie honorowego krwiodawstwa uprzejmie informuję, że działalność służby krwi w Polsce, podobnie jak w innych krajach, ma na celu przygotowanie krwi i jej składników zgodnie z aktualnie obowiązującymi wymogami bezpieczeństwa. Celowi temu służą między innymi przepisy dotyczące stałych i tymczasowych przeciwwskazań do oddawania krwi. Jedno z przeciwwskazań stałych dotyczy osób, które ze względu na swoje zachowania seksualne należą do grup podwyższonego ryzyka zakażenia poważnymi chorobami, mogącymi przenosić się drogą przetoczenia krwi (Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 kwietnia 2005 w sprawie warunków pobierania krwi od kandydatów na dawców krwi i dawców krwi, (Dz. U. 79, poz.691).

Od dwudziestu lat epidemia HIV/AIDS stanowi kluczowy problem polityki zdrowia publicznego. Unia Europejska i kraje z nią sąsiadujące stoją obecnie w obliczu zagrożenia nową falą epidemii. Pewne części regionu europejskiego wykazują najszybszy na świecie wskaźnik przyrostu nowych przypadków HIV/AIDS. Dane ogłoszone w roku 2004 przez UNAIDS (United Nations Programme on HIV/AIDS) potwierdzają fakt, że liczba nowych zakażeń wzrasta we wszystkich 25 państwach członkowskich.

Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich z dnia 15.12.2005 w sprawie zwalczania HIV/AIDS w Unii Europejskiej i w państwach z nią sąsiadujących w latach 2006-2009 podkreśla znaczenie profilaktyki jako podstawowej metody walki z HIV/AIDS, przy czym jako jedną z grup wymagających szczególnych działań prewencyjnych wymienia mężczyzn uprawiających seks z mężczyznami (MSM). Według raportów EuroHIV, europejskiej agendy WHO, w ciągu ostatnich lat liczba nowych zakażeń wśród MSM znacznie wzrosła. Wzrost liczby zakażeń o ponad 50% zaobserwowano m.in. w Danii, Finlandii i w Niemczech.

Zagadnienie dyskwalifikacji MSM jako dawców krwi omawia raport Grupy Roboczej do Spraw Bezpieczeństwa Krwi EBA (European Blood Alliance) z dnia 26.10.2005. Celem stosowania dyskwalifikacji MSM jest zwiększenie bezpieczeństwa przetaczanej krwi, przede wszystkim ze względu na HIV/AIDS, jednak również z uwagi na inne choroby przenoszone drogą płciową i drogą przetoczeń.

Przy opracowaniu raportu uwzględniono m.in.:

1. Wyniki badań epidemiologicznych dotyczących występowania zakażenia HIV, HBV i innymi chorobami przenoszonymi drogą płciową w populacji MSM
2. Wyniki badań epidemiologicznych, oceniających czynniki i zachowania wysokiego ryzyka, występujące u dawców, u których stwierdzono zakażenie HIV, HBV i kiłą
3. Stanowiska zajmowane w sprawie dyskwalifikacji MSM przez rządy poszczególnych państw
4. Treść dyrektywy EU 2004/33/EC, wykonującej dyrektywę 2002/98/EC Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie niektórych wymagań technicznych dotyczących krwi i składników krwi

Na podstawie dostępnych badań epidemiologicznych dotyczących zarówno zdrowia publicznego, jak populacji krwiodawców, ryzyko zakażenia HIV występujące u MSM oceniono jako szczególnie wysokie. Badania epidemiologiczne wykazały również zwiększone ryzyko zakażenia MSM chorobami przenoszonymi drogą płciową, m.in. kiłą i ziarniniakiem wenerycznym (Lymphogranuloma Venereum -LGV), a także innymi chorobami, dla których przenoszenie drogą kontaktów płciowych nie było dotychczas uważane za typowe (HCV). Dane te dowodzą, że zachowania występujące wśród MSM stwarzają większe od przeciętnego ryzyko zakażenia zarówno chorobami już znanymi, jak i chorobami, które mogą zostać wykryte w przyszłości.

Zgodnie z dyrektywą EU 2004/33/EC osoby, które ze względu na swoje zachowania seksualne należą do grup podwyższonego ryzyka zakażenia poważnymi chorobami, mogącymi przenosić się drogą przetoczenia krwi, powinny podlegać dyskwalifikacji stałej jako krwiodawcy. Zgodnie z opinią Grupy Roboczej EBA, MSM stanowią taką właśnie grupę, a ich dyskwalifikacja jako krwiodawców jest uzasadniona, przede wszystkim ze względu na ryzyko przeniesienia zakażenia HIV.

Pomimo wprowadzenia badania krwi dawców na obecność przeciwciał anty-HIV, a ostatnio także badań metodami biologii molekularnej, nie udało się całkowicie wyeliminować możliwości zakażenia HIV drogą przetoczenia krwi. Zgodnie z zaleceniami raportu wskazane jest więc utrzymanie obowiązujących obecnie przepisów zalecających dyskwalifikację stałą MSM jako krwiodawców.

Rozwiązania takie obowiązują obecnie w wielu krajach, w tym we Francji, Niemczech, Holandii, Wielkiej Brytanii, Belgii, Słowenii, Irlandii. Przepisy obowiązujące w Polsce pozostają pod tym względem w zgodzie z prawodawstwem unijnym, a w szczególności ze wspomnianą dyrektywą EU 2004/33/EC, także z wydawnictwem Rady Europy „Guide to the preparation, use and quality assurance of blood components", wyd. 13. Należy podkreślić, że uregulowania te mają na celu wyłącznie zapewnienie bezpieczeństwa przetaczanej krwi i dotyczą nie tylko MSM, lecz także wielu innych grup potencjalnych krwiodawców. Przyczyną dyskwalifikacji nie jest zatem sam fakt orientacji homoseksualnej, ale zwiększone ryzyko zakażenia MSM chorobami przenoszonymi drogą przetoczeń. Ryzyko to związane jest z występującymi częściej w środowisku homoseksualnym zachowaniami wysokiego ryzyka. Zagadnieniu temu poświęcono ostatnio szereg

badań behawioralnych, zarówno w Europie, jak ostatnio w USA. Przeprowadzone na wielką skalę (10 300 uczestników MSM) badania amerykańskie wykazały m.in. że 76% z nich miało w ciągu ostatniego roku kontakty seksualne z więcej niż jednym partnerem, a 75% - kontakty seksualne z przypadkowymi partnerami (od 1 do 300, mediana - 4), przy czym 58% uczestników uprawiało seks bez zabezpieczenia. Wyniki te nie oznaczają oczywiście, że zachowania takie są typowe dla każdego mężczyzny o orientacji homoseksualnej; prawdopodobnie wiele osób może uznać swoją dyskwalifikację za nieuzasadnioną, a nawet krzywdzącą. Przedstawiając powyższe uprzejmie informuję, że odmowa przyjmowania krwi z powodu orientacji seksualnej kandydata nie dyskryminuje mężczyzn homoseksualnych, lecz służy priorytetowemu celowi działania służby krwi tj. zapewnienie bezpieczeństwa przetoczeń krwi, a co za tym idzie - dobro pacjenta.

Z upoważnienia
MINISTRA ZDROWIA
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Jarosław Pinkas

7.4.Przemoc wobec osób homoseksualnych

Warszawa, dnia 24 lipca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-620144-I/09/KMŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Gen. insp. Andrzej Matejuk
Komendant Główny Policji
ul. Puławska 148/150
02-514 Warszawa

Szanowny Panie Generale

Pozwalam sobie zwrócić uwagę Pana Komendanta na problem dotyczący standardów zachowania funkcjonariuszy polskiej policji wobec osób transpłciowych, z którym spotkałem się w ramach swojej działalności. Został on zasygnalizowany zarówno na organizowanych przeze mnie cyklicznych spotkaniach z działaczami organizacji LGBT, jak również we wpływających do BRPO skargach indywidualnych. Na podstawie jednej z takich skarg zdecydowałem się wystąpić do Komendanta Wojewódzkiego Policji w Gdańsku. Sprawa dotyczyła zarzutu nieprzestrzegania regulowanych prawnie procedur oraz przepisów etyki zawodowej podczas podejmowania przez funkcjonariusza czynności służbowych w stosunku do osób transpłciowych. W odpowiedzi otrzymałem wyczerpujące wyjaśnienia odnośnie do wspomnianego incydentu. Na ich podstawie można jednoznacznie stwierdzić, że pewne nieprawidłowości w realizacji procedur wynikały nie z winy funkcjonariusza który ich dokonywał, ale z braku odpowiedniego przeszkolenia. Komendant Wojewódzki Policji w Gdańsku podjął w związku z tym, cenną w mojej ocenie inicjatywę, organizacji, we współpracy z Kampanią Przeciw Homofobii, szkoleń dla funkcjonariuszy uwzględniających specyficzne problemy osób transpłciowych oraz zdecydował się na przesłanie jednostkom Policji na terenie województwa pomorskiego wytycznych regulujący sposób postępowania w omawianych sprawach. Należy w tym kontekście zauważyć, że działania w tej sprawie nie powinny się ograniczyć do województwa pomorskiego.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się do Pana Komendanta z uprzejmą sugestią rozważenia zorganizowania podobnych warsztatów na terenie całego kraju oraz opracowania ogólnych wytycznych postępowania w stosunku do osób transpłciowych w zakresie charakterystycznych dla nich problemów. Z pewnością pomocne w tym zakresie mogą być wyspecjalizowane organizacje pozarządowe, które podczas odbywanych ze mną spotkań poświęconych przestrzeganiu praw osób LGBT oferowały pomoc w realizowaniu podobnych inicjatyw. Będę bardzo wdzięczny za informacje, jakie działania zostały podjęte w niniejszej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

RZECZPOSPOLITA POLSKA
KOMENDANT GŁÓWNY POLICJI

Warszawa, 26.08.2009 r.

Gpc - 402/09

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie

W odpowiedzi na pismo RPO-620144-I/09/KMŁ z dnia 24 lipca br. w sprawie standardów zachowania funkcjonariuszy polskiej Policji wobec osób transpłciowych poniżej przedstawiam informację na temat aktualnych i planowanych przedsięwzięć w tym zakresie.

Przywołany w Pana piśmie przykład z Gdańska, gdzie w reakcji na przypadki niewłaściwych zachowań policjantów w stosunku do osób LGBT, kierownictwo KWP podjęło odpowiednie działania w celu zminimalizowania prawdopodobieństwa wystąpienia takich incydentów w przyszłości, dowodzą, że problem szeroko rozumianej dyskryminacji jest przez Policję traktowany z należną temu zjawisku powagą. Jest również dowodem na dobrą współpracę w tym zakresie z podmiotami pozapolicyjnymi, w tym instytucjami i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ta problematyką. Główną rolę w koordynacji tych działań pełnią pełnomocnicy KGP, KWP i KSP ds. ochrony praw człowieka. W zakresie ich zadań leży m. in. monitorowanie skarg i innych doniesień dotyczących dyskryminujących zachowań policjantów, a także inicjowanie przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku. Wśród takich działań główne miejsce zajmują szkolenia policjantów organizowane w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego w jednostkach Policji. W zależności od potrzeb i możliwości szkolenia takie są organizowane przez pełnomocników w każdym województwie, a do ich realizacji zapraszani przedstawiciele organizacji pozarządowych.

Na poziomie szkolenia centralnego tematyka z zakresu tolerancji i przeciwdziałania dyskryminacji znajduje się w programie szkolenia podstawowego policjantów w ramach szeroko rozumianej problematyki etyki zawodowej, praw człowieka i działań antydyskryminacyjnych. Problematyka ta obejmuje podstawowe pojęcia: tolerancja, dyskryminacja, ksenofobia, przemoc rasowa i „mowa nienawiści", molestowanie, mobbing, zwraca uwagę na zależność zachowań dyskryminacyjnych od stereotypów, dokonuje analizy przypadku pod kątem rodzaju występującej dyskryminacji i omawia środki przeciwdziałania dyskryminacji.

Ponadto w polskiej Policji realizowany jest aktualnie program Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR) OBWE w zakresie szkoleń funkcjonariuszy porządku prawnego w zakresie rozpoznawania i skutecznego ścigania sprawców przestępstw z nienawiści. Powołany przeze mnie Zespół programowy opracował już projekt programu kursu

specjalistycznego dla policjantów w tym zakresie, który obecnie jest w fazie procedury wdrożeniowej. Realizacja tego programu zapewni przeszkolenie dużej liczby policjantów, co pozwoli im skuteczniej zapobiegać przestępstwom z nienawiści, współpracować z organizacjami pozarządowymi oraz zapewnić wsparcie ofiarom tych przestępstw (jedną z grup ryzyka zagrożonych tymi przestępstwami są osoby LGBT).

W ramach współpracy Pełnomocnika KGP ds. Ochrony Praw Człowieka z przedstawicielami Kampanii Przeciwko Homofobii, Policja zgłosiła swój akces do udziału w projekcie „Safe and out" mającym na celu podniesienie wśród policjantów świadomości na temat specyfiki środowiska LGBT i zasad postępowania z takimi osobami a jednocześnie uświadomienie przedstawicieli tych środowisk w zakresie specyfiki funkcjonowania Policji i obowiązujących procedur. Jednym z założeń projektu jest wypracowanie odpowiednich wytycznych dotyczących zasad postępowania Policji w stosunku do osób LGBT przy uwzględnieniu charakterystycznych dla nich problemów. Głównym organizatorem projektu jest Kampania Przeciwko Homofobii oraz belgijska federacja ponad stu organizacji osób o odmiennej orientacji seksualnej „Holebifederatie", która m. in. organizowała szkolenia dla policjantów belgijskich.

Z poważaniem
/-/ genr. insp. Andrzej Matejuk

Warszawa, 4 czerwca 2007 r .

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-560097/07/I/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Konrad Kornatowski
Komendant Główny Policji
ul. Puławska 148/150
02-514 Warszawa

Szanowny Panie Komendancie,

Zwróciły moją uwagę doniesienia medialne na temat prowadzonych przez Policję czynności służbowych wobec osób o orientacji homoseksualnej (por. Metro z dnia 29 maja 2007 r. *Przychodzi Policja do geja* oraz informacje podane na portalach elektronicznych gazeta.pl oraz onet.pl *Policja pyta działaczy: co to znaczy „silny pedał").* W publikacjach podnosi się, iż działacze organizacji mniejszościowych wzywani są przez funkcjonariuszy Policji do udzielania informacji o prowadzonej działalności i zaangażowanych w nią osobach oraz wyjaśnień o będącym w użyciu żargonie środowiska. W ocenie osób objętych zainteresowaniem Policji niejasne są motywy i cel podejmowanych czynności; powstaje subiektywne przeświadczenie o próbie ich zastraszenia.

Policja jest formacją służącą społeczeństwu. Sytuacja, w której osoby zaliczane do jednej z grup społecznych wyodrębnianych z uwagi na pewną cechę relewantną, mają poczucie nieuzasadnionego, w szczególności względami bezpieczeństwa i porządku publicznego, ingerowania w sferę prywatną nie przyczynia się do budowania tak potrzebnego zaufania do organów państwowych.

Jeżeli przytoczone przez prasę zdarzenia rzeczywiście miały miejsce, mając na uwadze ochronę podstawowych wolności i praw człowieka i obywatela oraz standardy demokratycznego państwa, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (t.j. Dz. U. z 2001 r. nr 14, poz. 147 z późn. zm.), zwracam się do Pana Komendanta z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie i wskazanie podstaw prawnych prowadzonych czynności.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 25.06.2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
KOMENDANT GŁÓWNY POLICJI

Gb- 3981/3722/07/PB

Rzecznik Praw Obywatelskich
Pan Janusz KOCHANOWSKI

Szanowny Panie

W odpowiedzi na pismo Pana Rzecznika nr RPO-560097/07/l/MK z dnia 4 czerwca br. dotyczące *doniesień medialnych na temat prowadzonych przez Policję czynności służbowych wobec osób o orientacji homoseksualnej,* uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

Na wstępie należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 20 ust. 2a ustawy o *Policji,* Policja może pobierać, uzyskiwać, gromadzić, przetwarzać i wykorzystywać w celu realizacji zadań ustawowych informacje, o osobach podejrzanych o popełnienie przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego, nieletnich dopuszczających się czynów zabronionych przez ustawę jako przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego, osobach o nieustalonej tożsamości lub usiłujących ukryć swoją tożsamość oraz o osobach poszukiwanych, także bez ich zgody i wiedzy. Jednocześnie art. 20 ust. 2b pkt 5 lit. d wyżej wymienionej ustawy przewiduje, że dane te mogą obejmować informacje o sposobie działania sprawcy, jego środowisku i kontaktach.

Należy podkreślić, że policyjne systemy informatyczne nie zawierają danych na temat preferencji seksualnych osób. Brak jest podstaw prawnych do zbierania informacji o osobach wyłącznie z powodu wykazywania określonej orientacji, dlatego też gromadzenie określonych danych następuje niezależnie od orientacji seksualnej.

Odnosząc się do publikacji zamieszczonej w gazecie „Metro", należy wskazać, że wymienione są w niej dwie osoby, które uczestniczyły w czynnościach wykonywanych m.in. przez Policję.

Warto podkreślić, że wspomniany w powyższym artykule Pan Szymon N. był pokrzywdzonym w prowadzonym przez Komendę Stołeczną Policji pod nadzorem Prokuratury Okręgowej w Warszawie postępowaniu przygotowawczym.

W trakcie prowadzonego postępowania był on przesłuchiwany w charakterze świadka. Powyższe czynności procesowe wynikały wyłącznie z potrzeby uzupełnienia zeznań w celu zgromadzenia dostatecznego materiału dowodowego. Warto dodać, że przedmiotowe postępowanie zakończone zostało sporządzeniem przez Prokuraturę Okręgową aktu oskarżenia.

Poza wymienioną sprawą, Pan Szymon N. wezwany był do stawienia się w Komendzie Stołecznej Policji jeszcze raz, w ramach prowadzonego przez Komendę Stołeczną Policji pod nadzorem Prokuratury Okręgowej w Warszawie śledztwa w innej sprawie.

Natomiast czynności procesowe z udziałem Pana Janusza B. wykonane zostały przez funkcjonariusza Policji we Wrocławiu w ramach pomocy prawnej zleconej przez Komendę Stołeczną Policji. Wymieniony został przesłuchany w charakterze świadka.

Odnosząc się do przedstawionego stanu faktycznego, należy zauważyć, że zarówno w Komendzie Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu jak i Komendzie Stołecznej Policji, orientacja seksualna nie była wyznacznikiem podjęcia bądź odstąpienia od wykonywania czynności służbowych.

Z poważaniem
/-/Konrad KORNATOWSKI

7.5. Osoby transpłciowe

Warszawa, 19/06/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-615323-I/09/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Grzegorz Schetyna
Minister Spraw Wewnętrznych
i Administracji
ul. Stefana Batorego 5
02-591 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Premierze

Konstytucja RP stanowi, iż przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Ustawa zasadnicza ustanawia także zakaz dyskryminacji z jakiejkolwiek przyczyny. W tym kontekście, uwzględniając zadania Rzecznika Praw Obywatelskich, pragnę podkreślić, że wiele cennych informacji, niezbędnych dla prawidłowej oceny stanu przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela w naszym kraju, otrzymuję ze strony organizacji pozarządowych. Podmioty te z powodzeniem realizują wiele znakomitych inicjatyw na rzecz osób i środowisk, których sprawy i problemy reprezentują.

Uprzejmie informuję, iż w toku jednego z cyklicznych spotkań z organizacjami społecznymi przeciwdziałającymi dyskryminacji lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych (LGBT), zwrócono moją uwagę na problem, z jakim borykają się osoby, które czasowo lub trwale nie identyfikują się ze swoją płcią fizyczną, tj. transseksualiści, transwestyci, a także transgenderowcy i crossdresserzy.

Osoby, których wygląd różni się od tego, który przedstawiony jest w podstawowym dokumencie stwierdzającym tożsamość, tj. dowodzie osobistym, często spotykają się z odmową realizacji przysługujących im praw. W przypadku osób, które poddają się leczeniu - tzn. zabiegom korekty płci -jest to sytuacja tymczasowa. Trudno jednak uznać, iż respektowane jest prawo do prywatności w sytuacji, gdy osoba np. odbierając przesyłkę pocztową musi się wykazywać stosownym zaświadczeniem lekarskim. Warto także uwzględnić, że sprawy sądowe o ustalenie płci toczą się stosunkowo długo. Ponadto, w przypadku wielu osób nie podejmujących leczenia – z różnych względów, w tym również braku jego finansowania ze środków publicznych - sytuacja taka nie ma charakteru wyłącznie przejściowego.

W związku z tym Fundacja Trans-Fuzja przedstawiła projekt legitymacji dla osób transpłciowych z dwoma zdjęciami. Dokument ten obrazowo stwierdzałby, że dana osoba oświadcza, że czasowo używa także imienia i końcówki nazwiska innych niż w dowodzie osobistym i posiada odmienny wizerunek, niż ten, który łączony jest z płcią wskazaną w jej dowodzie osobistym. Zaświadczenia tego rodzaju miałyby pomóc w identyfikacji jej posiadacza. Fundacja ze szczególnym apelem zwraca się do wszelkich służb i funkcjonariuszy publicznych o poszanowanie odmienności okaziciela. W obecnym stanie prawnym możliwości posługiwania się tego typu dokumentem ustawodawca nie przewidział.

Wobec powyższego, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz.147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie przedstawionego postulatu, który mógłby ułatwić funkcjonowanie osób transpłciowych w społeczeństwie. Zdając sobie sprawę z trudności, jakie wiązałyby się z tego typu rozwiązaniem prawnym, zwracam się z prośbą o przedstawienie stanowiska Pana Ministra w tej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 10 lipca 2009 roku

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
BMP-079-5384/09/AK

Pan
dr Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Panie Rzeczniku

W nawiązaniu do pisma z dnia 19 czerwca 2009 roku (sygn. RPO-615323-I/09/MK) *w sprawie postulatu wprowadzenia legitymacji dla osób transpłciowych,* uprzejmie przedstawiam następujące informacje.

Współczesne systemy prawne posługują się dychotomicznym podziałem ludzi ze względu na płeć, tj. mężczyzn i kobiety, a z podziałem tym wiąże się szereg konsekwencji o znaczeniu fundamentalnym dla porządku prawnego. Prawo w tym względzie jest odbiciem ogólnego stanu świadomości społecznej, w której kanon takiego podziału został głęboko zinternalizowany i stanowi jedną z podstaw funkcjonowania społeczeństwa.

Należy zauważyć, iż jakkolwiek stworzenie osobom transpłciowym możliwości posługiwania się dwuimienną i dwuzdjęciową legitymacją w trakcie dokonywania czynności urzędowych, gwarantowałoby ochronę subiektywnych odczuć danej grupy łudzi, to jednak pozostawałoby w sprzeczności z podstawowymi zasadami identyfikacji człowieka, określonymi w przepisach prawa. Podstawowymi dokumentami określającymi pochodzenie człowieka są akty stanu cywilnego, w których odnotowywane są dane osobowe człowieka, m.in. imię i nazwisko, data i miejsce urodzenia, płeć oraz dane rodziców. Ponieważ akt stanu cywilnego, jako dokument konstytutywny, ma wyłączną moc dowodową i w sposób najbardziej wierny odzwierciedla rzeczywistość - na jego podstawie wydawane są inne dokumenty urzędowe potwierdzające tożsamość.

Ustawodawstwo polskie, uznając wagę problemów towarzyszących osobom nieutożsamiającym się z własną płcią, stworzyło w ramach wzajemnie aprobowanego kompromisu między rzeczywistością medyczno - biologiczną a rzeczywistością prawną możliwość chirurgicznej i sądowej zmiany płci. W celu ułatwienia funkcjonowania w okresie jej trwania, wydawane jest stosowne zaświadczenie lekarskie, informujące o procesie zmiany płci i co się z tym wiąże - rozbieżnościach pomiędzy wizerunkiem a danymi osobowymi.

Powyższe sprowadza się do uporządkowania spraw związanych z tożsamością osoby poprzez dokonanie zmiany tzw. płci metrykalnej z odnotowanej pierwotnie w księgach stanu cywilnego na nową. Zgodnie z linią orzeczniczą, kierownik urzędu stanu cywilnego wypełniając

dyspozycję sądu. po dostarczeniu prawomocnego orzeczenia sądu, dokonuje w akcie urodzenia stosownego wpisu w trybie art. 21 ustawy z dnia 29 września 1986 roku - *Prawo o akiach stanu cywilnego* (t.j.: Dz. U. z 2004 roku Nr 161, poz. 1688 z późn. zm.) stanowiącego, że jeżeli po sporządzeniu aktu stanu cywilnego nastąpią zdarzenia, które mają wpływ na jego treść lub ważność, zmiany z nich wynikające wpisuje się do aktu w formie wzmianki dodatkowej. Zmiana płci powinna być odzwierciedlona w akcie urodzenia osoby, co następnie umożliwia zmianę imienia i nazwiska w trybie ustawy z dnia 17 października 2008 roku *o zmianie imienia i nazwiska* (Dz. U. Nr 220, poz. 1414).

Prawo nie przewiduje analogicznych rozwiązań dla osób, które mają poczucie przynależności do innej płci, a z różnych względów nie dokonują zmiany płci. Podkreślenia bowiem wymaga, że nie mogą obowiązywać regulacje podważające wiarygodność dokumentów stwierdzających konkretny stan rzeczy. Posługiwanie się zaś legitymacją Fundacji Trans-fuzja sprowadzałoby się do niedozwolonego prawem tworzenia - w sposób dowolny i subiektywny - drugiej, równoległej tożsamości.

Pragnę jednak dodać, że zgodnie z art. 40 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 roku *o ewidencji ludności i dowodach osobistych* (t.j.: Dz. U. z 2006 roku Nr 139, poz. 993 z późn. zm.), zmiana wizerunku, tak jak zmiana innych danych zamieszczanych w dowodzie osobistym, jest podstawą jego wymiany.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że poczucie przynależności do płci odmiennej nie może stać się kryterium identyfikacji osoby przez organy administracji publicznej. Przedmiotowa opinia zbieżna jest z poglądem Osoby transseksualnej, która poddała się całej procedurze medyczno - prawnej zmiany płci. W e-mailu z dnia 23 czerwca 2009 roku, skierowanym zarówno do Rzecznika Praw Obywatelskich, jak również do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Osoba ta nie zgodziła się z postulatami Fundacji Trans-fuzja twierdząc, że noszą one znamiona celowej dezinformacji i manipulacji faktami. Osoba ta wskazała szereg praktycznych kwestii z życia codziennego, mogących wywoływać zakłopotanie w kontaktach z osobami posługującymi się legitymacjami dwuimiennymi i dwuzdjęciowymi (poruszając kwestie korzystania z publicznych toalet, czy też sytuacje osadzania w celach więziennych).

Mając powyższe na uwadze pragnę poinformować, iż w opinii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, brak jest uzasadnienia dla inicjatywy Fundacji Trans-fuzja.

Z poważaniem
MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
z up. /-/ Witold Drożdż
Podsekretarz Stanu

8. Zakaz dyskryminacji grup społeczno-zawodowych

8.1. Rynek pracy i dostęp do świadczeń z ubezpieczeń społecznych

Warszawa, 23 sierpnia 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-563617-X/2007/PM
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
prof. Ryszard Legutko
Minister Edukacji Narodowej

Szanowny Panie Ministrze

Pragnę poinformować Pana Ministra, iż Rzecznik Praw Obywatelskich, na podstawie publikacji prasowej pt. „Nauczyciel - byle nie brzydal" (dodatek do Gazety Wyborczej - „Gazeta Rzeszów" z dnia 16 lipca b.r.), podjął z urzędu postępowanie wyjaśniające w sprawie możliwości dyskryminowania kandydatów do Nauczycielskich Kolegiów Języków Obcych.

W ramach dotychczasowych działań ustalono, iż w Nauczycielskich Kolegiach Języków Obcych stosuje się dodatkowe kryteria, na podstawie których *a priori* przesądza się o predyspozycjach osób do wykonywania w przyszłości zawodu nauczyciela. Aplikujący na słuchaczy kolegiów zobowiązani są bowiem do przedkładania „Zaświadczenia lekarskiego o przydatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego dla kandydatów do Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych". Wśród przeciwwskazań do uznania danej osoby za predysponowaną do zawodu nauczycielskiego wskazano między innymi „widoczne zmiany chorobowe skóry, zwłaszcza części odkrytych", oraz „zniekształcenia lub zeszpecenia powodujące odrażający wygląd".

Wskazana praktyka, nie znajdująca podstawy w obowiązującym prawie - albowiem wzór „zaświadczenia nie został wprowadzony aktem prawa powszechnie obowiązującego (ustawą lub rozporządzeniem) - budzi poważne zastrzeżenia Rzecznika Praw Obywatelskich. Równocześnie wskazać należy na możliwość obrazy art. 31 oraz art. 32 *Konstytucji RP* (zakaz dyskryminacji w życiu społecznym i zmuszanie do podejmowania działań nie nakazanych przez obowiązujące prawo). Nadto stanowi naruszenie zasady ustanowionej w art. 65 ust. 1 *Konstytucji RP* (wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wymóg określenia wyjątków w drodze ustawy).

Wobec powyższego, na podstawie art. 16 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 roku *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (t.j. Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się do Pana Ministra z wnioskiem o podjęcie stosownych działań legislacyjnych w celu zapewnienia skutecznej ochrony praw i wolności obywatelskich.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa,19/11/2007r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-563617-X/2007/PM
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 F a x 0-22 827 64 53

Pani Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej

Szanowna Pani Minister

Pragnę zasygnalizować Pani Minister, iż Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 23 sierpnia 2007 roku skierował do ówczesnego Ministra - prof. Ryszarda Legutko -wystąpienie, w sprawie podjętej na podstawie publikacji prasowej pt. „Nauczyciel -byle nie brzydal" (dodatek do Gazety Wyborczej - „Gazeta Rzeszów" z dnia 16 lipca b.r.), a dotyczącej możliwości dyskryminowania kandydatów do Nauczycielskich Kolegiów Języków Obcych.

W przedmiotowym wystąpieniu Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował, iż w ramach dotychczasowych działań ustalono, że w Nauczycielskich Kolegiach Języków Obcych stosuje się dodatkowe kryteria, na podstawie których *a priori* przesądza się o predyspozycjach osób do wykonywania w przyszłości zawodu nauczyciela. Aplikujący na słuchaczy kolegiów zobowiązani są bowiem do przedkładania „Zaświadczenia lekarskiego o przydatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego dla kandydatów do Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych". Wśród przeciwwskazań do uznania danej osoby za predysponowaną do zawodu nauczycielskiego wskazano między innymi „widoczne zmiany chorobowe skóry, zwłaszcza części odkrytych", oraz „zniekształcenia lub zeszpecenia powodujące odrażający wygląd".

Równocześnie Rzecznik wskazał, iż owa praktyka, nie znajdująca podstawy w obowiązującym prawie - albowiem wzór „zaświadczenia" nie został wprowadzony aktem prawa powszechnie obowiązującego (ustawą lub rozporządzeniem) - budzi poważne zastrzeżenia. Zasygnalizowano możliwość obrazy art. 31 oraz art. 32 *Konstytucji RP* (zakaz dyskryminacji w życiu społecznym i zmuszanie do podejmowania działań nie nakazanych przez obowiązujące prawo). Podkreślono, że takie działanie stanowi naruszenie zasady ustanowionej w art. 65 ust. 1 *Konstytucji RP* (wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wymóg określenia wyjątków w drodze ustawy).

Niestety, mimo upływu blisko trzech miesięcy, Rzecznik Praw Obywatelskich nie uzyskał stanowiska byłego Ministra Edukacji Narodowej.

Wobec powyższego, na podstawie art. 16 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 roku *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (t.j. Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z wnioskiem o podjęcie stosownych działań legislacyjnych w celu zapewnienia skutecznej ochrony praw i wolności obywatelskich.

Z poważaniem
Z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ

Warszawa, 03 stycznia 2008 r.

DSN-WK-WD-043-1/08

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Odpowiadając na pismo Nr RPO-563617-X/2007/PM, w sprawie zaświadczeń lekarskich wymaganych od kandydatów do zakładów kształcenia nauczycieli - nauczycielskich kolegiów języków obcych i kolegiów nauczycielskich uprzejmie wyjaśniam, co następuje:

Zakłady kształcenia nauczycieli działają na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.). Szczegółowe zasady i warunki tworzenia, przekształcania i likwidowania oraz organizację i zasady działania kolegiów określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1997 r. w sprawie zakładów kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 104, poz. 664, z późn. zm.).

Zgodnie z § 38 ww. rozporządzenia słuchaczem kolegium może być osoba, która posiada świadectwo dojrzałości, przedstawiła zaświadczenie lekarskie o przydatności do zawodu nauczycielskiego oraz uzyskała pozytywny wynik w postępowaniu rekrutacyjnym.

Zgodnie z przepisami § 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 15 września 1997 r. w sprawie badań lekarskich kandydatów do szkół ponadpodstawowych lub wyższych, uczniów tych szkół oraz studentów i uczestników studiów doktoranckich, którzy w trakcie praktycznej nauki zawodu lub studiów są narażeni na działanie czynników szkodliwych, uciążliwych lub niebezpiecznych dla zdrowia, oraz sposobu dokumentowania tych badań (Dz. U. Nr Nr 120, poz. 767) zakres badań profilaktycznych określa lekarz przeprowadzający badanie. Rozporządzenie to określa również wzór zaświadczenia lekarskiego zawierającego orzeczenie o braku przeciwwskazań zdrowotnych (lub o ich istnieniu) do podjęcia nauki w określonej specjalności.

Wykorzystywane podczas rekrutacji przez część zakładów kształcenia nauczycieli *świadectwo lekarskie o przydatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego* - o którym mowa w Pańskim piśmie - stanowiło załącznik Nr 1 do zarządzenia Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 maja 1967 r. (Nr KZ3-1406/66) zmieniającego zarządzenie w sprawie wzorów zaświadczeń i dyplomów kwalifikacyjnych nauczycieli i wychowawców (D. Urz. MO i SW Nr B-6, poz. 58) i było - na podstawie obowiązujących wówczas przepisów- stosowane do 1990 r.

Z uzyskanych informacji wynika, że dokument, jaki w latach ubiegłych był wydawany przez lekarzy w związku z wymaganiami stawianymi kandydatom do zawodu nauczyciela jest - pomimo, że nie ma ku temu żadnych podstaw - w dalszym ciągu wykorzystywany.

Podzielam też pogląd, iż praktyka ta może stanowić podstawę dyskryminacji kandydatów do nauki w zawodzie nauczyciela i konieczne jest podjęcie stosownych działań w celu zapewnienia skutecznej ochrony praw i wolności obywatelskich. W związku z powyższym Ministerstwo Edukacji Narodowej skieruje do dyrektorów kolegiów nauczycielskich i nauczycielskich kolegiów języków obcych pismo zawierające stosowne wyjaśnienia w sprawie poprawnego dokumentowania zaświadczeniem lekarskim przydatności do zawodu nauczycielskiego. W mojej ocenie sytuacja ta nie wymaga podejmowania dodatkowych działań legislacyjnych.

w/z MINISTRA
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Zbigniew Marciniak

Warszawa, 22 lipca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-563617-X/2007/PM
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej

Szanowna Pani Minister

Pragnę przypomnieć Pani Minister, iż Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 23 sierpnia 2007 roku skierował do ówczesnego Ministra - prof. Ryszarda Legutko -wystąpienie, którego przedmiotem była możliwość dyskryminowania kandydatów do Nauczycielskich Kolegiów Języków Obcych.

W przedmiotowym wystąpieniu Rzecznik Praw Obywatelskich zasygnalizował, iż w ramach dotychczasowych działań ustalono, że w Nauczycielskich Kolegiach Języków Obcych stosuje się dodatkowe kryteria, na podstawie których *a priori przesądza* się o predyspozycjach osób do wykonywania w przyszłości zawodu nauczyciela. Aplikujący na słuchaczy kolegiów zobowiązani są bowiem do przedkładania „Zaświadczenia lekarskiego o przydatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego dla kandydatów do Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych". Wśród przeciwwskazań do uznania danej osoby za predysponowaną do zawodu nauczycielskiego wskazano między innymi „widoczne zmiany chorobowe skóry, zwłaszcza części odkrytych", oraz „zniekształcenia lub zeszpecenia powodujące odrażający wygląd".

Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał ponadto, iż owa praktyka, nieznajdująca podstawy w obowiązującym prawie - albowiem wzór „zaświadczenia" nie został wprowadzony aktem prawa powszechnie obowiązującego (ustawą lub rozporządzeniem) -budzi poważne zastrzeżenia. Zasygnalizowano możliwość obrazy art. 31 oraz art. 32 *Konstytucji RP* (zakaz dyskryminacji w życiu społecznym i zmuszanie do podejmowania działań nienakazanych przez obowiązujące prawo). Podkreślono, że takie działanie stanowi naruszenie zasady ustanowionej w art. 65 ust. 1 *Konstytucji RP* (wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wymóg określenia wyjątków w drodze ustawy).

W związku z powyższym, Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do MEN z wnioskiem o podjęcie stosownych działań legislacyjnych.

Pismem z dnia 3 stycznia 2008 roku, Podsekretarz Stanu w MEN, Pan Zbigniew Marciniak (Wasz znak: DSN-WK-WD-043-1/08), poinformował Rzecznika, iż podziela jego pogląd, zgodnie z którym zasygnalizowana praktyka może stanowić podstawę dyskryminacji kandydatów do nauki w zawodzie nauczyciela. W związku z tym, Podsekretarz Stanu zobowiązał się, iż Ministerstwo Edukacji Narodowej skieruje do dyrektorów kolegiów nauczycielskich i nauczycielskich kolegiów

języków obcych pismo zawierające stosowne wyjaśnienia w sprawie poprawnego dokumentowania zaświadczeniem lekarskim przydatności do zawodu nauczycielskiego. Wskazał równocześnie, iż w jego ocenie sytuacja ta nie wymaga podejmowania dodatkowych działań legislacyjnych.

W związku z powyższym zmuszony jestem poinformować Panią Minister, iż zasygnalizowana w 2007 roku przez Rzecznika Praw Obywatelskich dyskryminacja nadal ma miejsce. Z ustaleń poczynionych przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wynika bowiem, iż dotyczy ona między innymi następujących placówek: kolegiów nauczycielskich języków obcych w Legnicy oraz we Wrocławiu, a także kolegiów nauczycielskich we Wrocławiu, Zgierzu, Gliwicach, Radomiu, Wieluniu i w Białymstoku.

Wobec powyższego, na podstawie art. 16 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 roku *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (t.j. Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się ponownie do Pani Minister z wnioskiem o podjęcie stosownych działań legislacyjnych w celu zapewnienia skutecznej ochrony praw i wolności obywatelskich.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ

Warszawa, 18 sierpnia 2009

DKOW-WK-WD-043-32/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku!

Odpowiadając na pismo Nr RPO-563617-X/2007/PM z dnia 22 lipca 2009 r., w sprawie zaświadczeń lekarskich wymaganych od kandydatów do zakładów kształcenia nauczycieli - nauczycielskich kolegiów języków obcych i kolegiów nauczycielskich uprzejmie wyjaśniam, co następuje:

Jak wynika z przedstawionych informacji, cześć zakładów kształcenia nauczycieli -mimo stanowiska Ministerstwa Edukacji Narodowej w tej sprawie - wykorzystuje podczas rekrutacji *świadectwo lekarskie o przydatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego,* którego wzór określało zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 maja 1967 r. (Nr KZ3-1406/66) zmieniające zarządzenie w sprawie wzorów zaświadczeń i dyplomów kwalifikacyjnych nauczycieli i wychowawców (D. Urz. MO i SW Nr B-6, poz. 58), jakie zgodnie z obowiązującymi przepisami mogło być stosowane do 1990 r.

Uprzejmie informuję, że podtrzymuję stanowisko w przedmiotowej sprawie wyrażone w piśmie nr DSN-WK-WD-043-1/08 z dnia 3 stycznia 2008 r., w dalszym ciągu uważając, że nie ma ku temu żadnych podstaw prawnych.

W związku z zaistniałą sytuacją skierowałam do dyrektorów kolegiów wystąpienie zawierające stosowne wyjaśnienia w sprawie poprawnego dokumentowania zaświadczeniem lekarskim przydatności do zawodu nauczycielskiego.

Mimo zaistniałych zdarzeń, w mojej ocenie sytuacja ta nie wymaga podejmowania dodatkowych działań legislacyjnych. Niezgodne z prawem oświadczenia wykorzystało jedynie kilka spośród 108 funkcjonujących kolegiów. Rekrutacja w pozostałych kolegiach przeprowadzana jest na podstawie dokumentów wydawanych zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 15 września 1997 r. w sprawie badań lekarskich kandydatów do szkól ponadpodstawowych lub wyższych, uczniów tych szkół oraz studentów i uczestników studiów doktoranckich, którzy w trakcie praktycznej nauki zawodu lub studiów są narażeni na działanie czynników szkodliwych, uciążliwych lub niebezpiecznych dla zdrowia, oraz sposobu dokumentowania tych badań (Dz. U. Nr Nr 120, poz. 767).

Sytuacja prawna dotycząca wzoru zaświadczenia lekarskiego zawierającego orzeczenie o braku przeciwwskazań zdrowotnych (lub o ich istnieniu) do podjęcia nauki w określonej specjalności jest uregulowana. Ww. przepisy w tym zakresie, na podstawie stosownego upoważnienia, wydał Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej.

Z poważaniem
w/z MINISTRA
SEKRETARZ STANU /-/ Krystyna Szumilas

Warszawa, 23.02.2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-640635-III/lO/JP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Pragnę uprzejmie poinformować Panią Minister, że w ostatnim czasie napływają do Rzecznika Praw Obywatelskich listy od obywateli, w których wyrażane jest niezadowolenie z braku powszechnie obowiązującej regulacji prawnej, umożliwiającej wliczanie do okresu zatrudnienia, od którego zależą różnego rodzaju uprawnienia pracownicze (np. dodatek za wysługę lat, nagroda jubileuszowa) okresu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na własny rachunek. Niezadowolenie to rodzi się przede wszystkim w związku z istnieniem nieomal od 20 lat ustawy z dnia 20 lipca 1990 r. o wliczaniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do stażu pracy (Dz. U. Nr 54, poz. 310). która umożliwia wliczanie do stażu pracy warunkującego uprawnienia pracownicze m.in. okresu prowadzenia indywidualnego gospodarstwa rolnego (art. 1 ust. 1 pkt 1). Obywatele uważają, że takie wybiórcze regulacje prawne, stwarzające przywileje tylko jednej grupie podmiotów podobnych, pozostają w sprzeczności z zasadą sprawiedliwości społecznej, wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP oraz zasadą równości wobec prawa i niedyskryminacji, wynikającą z art. 32 ustawy zasadniczej.

Wymaga podkreślenia, że w dobie gospodarki rynkowej oraz dynamicznie zmieniającej się koniunktury wzrasta zainteresowanie elastycznymi formami zatrudnienia, wśród których na pierwsze miejsce wysuwa się praca na własny rachunek, określana mianem „samo zatrudnienia", „działalności gospodarczej osób fizycznych" oraz „samodzielnej działalności zarobkowej".

Praca na własny rachunek od wielu lat jest istotnym elementem wspólnotowego rynku pracy. Również w Polsce zjawisko samozatrudnienia zaczyna odgrywać istotną rolę, a najistotniejszym powodem upowszechniania się tego zjawiska jest konieczność ograniczania kosztów prowadzenia działalności przedsiębiorstw, powodowana chęcią poprawy ich konkurencyjności w obrocie gospodarczym. Do częstych przypadków należy zlecanie wykonania oznaczonych usług byłym pracownikom, którzy działają w warunkach samozatrudnienia. Taka praktyka pozwala na uwolnienie się od wielu ciężarów socjalnych wiążących się z zatrudnianiem pracowników, a wynikających z przepisów prawa pracy oraz na istotne ograniczenie obciążeń publicznoprawnych dotyczących świadczenia pracy.

Osoby fizyczne podejmujące pracę na własny rachunek w warunkach samodzielnej działalności gospodarczej przyjmują na siebie odpowiedzialność za swoje bezpieczeństwo socjalne. W ramach tej odpowiedzialności ustawodawstwo nakłada na samozatrudnionych wiele obowiązków o charakterze publicznoprawnym, wśród których istotną rolę odgrywają powinności wynikające z przepisów prawa ubezpieczeń społecznych, a dotyczących finansowania z własnych środków składek na ubezpieczenie emerytalno-rentowe, wypadkowe, zdrowotne, a fakultatywnie - również chorobowe. Ponadto osoby samozatrudnione prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą są objęte obciążeniami podatkowymi uregulowanymi w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 ze zm.).

W świetle powyższego brak jest racjonalnych przesłanek usprawiedliwiających brak powszechnej regulacji prawnej, pozwalającej - podobnie jak czyni to cytowana ustawa z 20 lipca 1990 r. - na wliczanie okresów prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na własny rachunek do stażu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownika wynikające ze stosunku pracy. Problemu tego nie rozwiązuje możliwość wprowadzania przez poszczególnych pracodawców w układach zbiorowych pracy i regulaminach wynagradzania zapisów umożliwiających wliczanie tych okresów do stażu pracy warunkującego uprawnienia pracownicze. Z natury bowiem pracodawcy nie są zainteresowani wprowadzaniem takich rozwiązań.

Działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o rozważenie zasadności wprowadzenia regulacji prawnej w wyżej wymienionym zakresie, mającej powszechny charakter, a w przypadku podzielenia argumentacji przedstawionej w niniejszym wystąpieniu, podjęcie stosownych działań legislacyjnych.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, marca 2010 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak
DPR-0712-4/JS/KJ/10

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na Pana wystąpienie Z dnia 23.02.2010 r., znak: RPO-640635-III/10/JP w sprawie postulatu zmiany powszechnie obowiązujących przepisów prawa pracy, w kierunku umożliwiającym wliczanie do okresu zatrudnienia, od którego zależą uprawnienia pracownicze, okresów prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, uprzejmie wyjaśniam co następuje.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 22 § 1 Kodeksu pracy - przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca - do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem. Poza tym należy dodać, iż w doktrynie i orzecznictwie za konstytutywne cechy stosunku pracy uważa się także: osobiste świadczenie pracy przez pracownika oraz ryzyko podmiotu zatrudniającego. Pierwsza z nich oznacza, iż pracownik nie może świadczyć pracy przez zastępcę. Natomiast druga to, iż za niewykonanie lub nienależyte wykonanie obowiązków pracownik odpowiada na zasadzie winy, zaś ryzyko np. socjalne (usprawiedliwiona nieobecność w pracy), techniczne (przestój) obciąża zawsze pracodawcę.

Zatem porównanie zasadniczych cech stosunku pracy oraz prowadzenia działalności gospodarczej, wykonywanej na własny rachunek podmiotu prowadzącego taką działalność i polegającej na tym, że przedsiębiorca dobrowolnie podejmuje określony rodzaj działalności wytwórczej czy usługowej i występuje na rynku na równych prawach z innymi podmiotami gospodarczymi, wyraźnie pokazuje, iż obie formy działalności zarobkowej w sposób zasadniczy różnią się od siebie.

Mając powyższe na względzie trudno więc podzielić pogląd, iż brak prawnej możliwości zaliczania do stażu pracy okresu prowadzenia działalności gospodarczej pozostaje w sprzeczności z zasadą sprawiedliwości społecznej oraz równości wobec prawa i niedyskryminacji, wynikających z art. 2 oraz 32 Konstytucji RP. Zestawienie cech charakteryzujących działalność gospodarczą oraz zatrudnienia na podstawie stosunku pracy prowadzi do wniosku, iż przedsiębiorcy i pracownicy nie należą do tej samej lub podobnej kategorii podmiotów, które konstytucyjna zasada równości podmiotów wobec prawa nakazuje traktować jednakowo. Skoro więc pracownicy i przedsiębiorcy należą do różnych kategorii podmiotów, dozwolone jest, w świetle zasady równości, ich odmienne traktowanie przez prawo. Uprawnione jest więc uznanie, iż okres prowadzenia działalności gospodarczej nie jest okresem pracowniczego zatrudnienia, jak również, że okres zatrudnienia w ramach stosunku pracy nie jest okresem prowadzenia działalności gospodarczej.

Odnosząc się natomiast do poruszonego w Pana wystąpieniu argumentu sugerującego niespójność systemu prawa pracy, z uwagi na obowiązywanie od 20 lat ustawy z dnia 20 lipca 1990 r. o wliczaniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy (Dz. U. Nr 54, poz. 310), która umożliwia zaliczenie do okresu zatrudnienia, od którego zależą uprawnienia pracownicze, okresu prowadzenia indywidualnego gospodarstwa rolnego, pragnę zwrócić uwagę na szczególną specyfikę tych regulacji. Otóż warunkiem zaliczenia okresu pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy, jest spełnienie szeregu przesłanek takich jak m.in. wiek osoby pracującej w gospodarstwie rolnym, okres w którym wykonywano pracę, tytuł prawny posiadania indywidualnego gospodarstwa rolnego, czy też objęcie ubezpieczeniem osoby pracującej w takim gospodarstwie. Należy także dodać, iż w świetle powołanej ustawy, okres pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym podlega zaliczeniu do pracowniczego stażu pracy tylko wówczas, gdy przepisy prawa pracy określające dane uprawnienie pracownicze uzależniają jego wymiar od łącznego okresu zatrudnienia, czyli posługują się tzw. ogólnym, a nie zakładowym stażem pracy. Biorąc pod uwagę przepisy powszechnie obowiązujące chodzi tu zatem wyłącznie o okres zatrudnienia warunkujący wymiar urlopu wypoczynkowego, gdyż jest on uzależniony między innymi od łącznego okresu zatrudnienia przypadającego u wszystkich pracodawców, u których pracownik wykonywał pracę. Jeżeli natomiast wymiar danego uprawnienia pracowniczego nie jest uzależniony od okresów zatrudnienia przypadających u innych pracodawców, a od tzw. zakładowego stażu pracy - nie ma obowiązku uwzględnienia w takim okresie zatrudnienia okresu pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na przepis art. 1 ust. 2 powołanej ustawy, zgodnie z którym okres pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym nie podlega wliczeniu do stażu pracy warunkującego nabycie uprawnienia branżowego albo wymaganego do zajęcia określonego stanowiska lub związanego z wykonywaniem pracy w szczególnych warunkach.

Ponadto pragnę zauważyć, iż obciążenia finansowe pracodawców związane ze stosowaniem przepisów omówionej wyżej ustawy są w mojej ocenie, nieznaczne, zwłaszcza ze względu na ściśle określony, specyficzny krąg adresatów jej norm prawnych. Natomiast realizacja przedstawionego przez Pana postulatu skutkowałaby znacznie poważniejszymi obciążeniami finansowymi pracodawców. Prowadzenie działalności gospodarczej, w świetle przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, obejmuje bowiem zarobkową działalność wytwórczą, budowlaną handlową usługową oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodową, wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły.

Podsumowując powyższe rozważania nie widzę zatem zasadności zmiany obowiązujących przepisów prawa pracy, polegającej de facto na zrównaniu statusu pracownika i osoby prowadzącej działalność gospodarczą a zwłaszcza, mając na względzie obecną sytuację społeczno - ekonomiczną kraju, także racjonalności nałożenia na pracodawców wyżej wspomnianych obciążeń.

Minister
/-/ Jolanta Fedak

Warszawa, 19 marca 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-620748-III/09/DU
00-090 Warszawa Tel, centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Krzysztof Kwiatkowski
Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze

Uprzejmie informuję Pana Ministra, że do Rzecznika Praw Obywatelskich nadal kierowane są skargi asystentów sędziów, zatrudnionych w sądach przed wejściem w życie ustawy z 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (Dz. U. Nr 26, poz.157 ze zm.). Przedmiotem skarg są regulacje prawne określające ich status i zasady wynagradzania.

Problem ten był przedmiotem wystąpień Rzecznika z dnia 15 czerwca i 11 września 2009 r., skierowanych do Ministra Sprawiedliwości. W skierowanych do Rzecznika odpowiedziach podzielono pogląd o konieczności dostosowania brzmienia art. 155 § 6 ustawy z 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) do standardów wynikających z art. 92 ust. 1 Konstytucji. Zapowiedziano również rezygnację z rozwiązania, dotyczącego zróżnicowania wynagrodzenia asystentów sędziów w zależności od rodzaju sądu, w którym są zatrudnieni. Obie te kwestie miały zostać uwzględnione w opracowywanym w Ministerstwie Sprawiedliwości projekcie ustawy o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o informację, na jakim etapie postępowania legislacyjnego znajduje się projekt noweli ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych i jak została w nim unormowana problematyka dotycząca statusu zawodowego asystentów sędziów i zasad ich wynagradzania.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 26/03/2010

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI

RPO-639535-III/10/J J/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Wielce Szanowna Pani Minister,

W wyroku z dnia 7 lutego 2006 r., sygn. akt SK 45/04 Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 103 ust. 2 a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 8, poz. 38) jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3, art. 32 i art. 67 ust. 1 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 30, art. 65 ust. 1, art. 70 ust. 5 i art. 73 Konstytucji. W uzasadnieniu tego wyroku Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że kwestionowany przepis nie narusza konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego i nie pozbawia minimum życiowego osób, które osiągnęły wiek emerytalny. Emerytura z założenia jest świadczeniem, które nie uzupełnia, ale zastępuje wynagrodzenie wynikające ze stosunku pracy. Istota prawa do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego polega zatem na zagwarantowaniu minimalnego poziomu świadczeń dla osób, które osiągnęły wiek emerytalny i zaprzestały w związku z tym aktywności zawodowej. Konstytucja nie nakłada na prawodawcę obowiązku zapewnienia świadczeń emerytalnych wypłacanych pomimo kontynuowania aktywności zawodowej. Zdaniem Trybunału zawieszenie wypłacania emerytury niewątpliwie zmusza do dokonania wyboru pomiędzy pracą zawodową u dotychczasowego pracodawcy a pobieraniem emerytury, nie stanowi jednak ingerencji w wolność wykonywania zawodu i wyboru pracodawcy. Zostaje bowiem zachowana możliwość kontynuowania pracy.

Od dnia 8 sierpnia 2009 r. na mocy art. 37 pkt 5 lit. b ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych (Dz. U. Nr 228, poz. 1507) uchylony został ust. 2a w art. 103 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych., uzależniający pobieranie świadczenia, bez względu na wysokość osiąganego przychodu, od uprzedniego spełnienia warunku rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz
którego emeryt wykonywał pracę bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury.

Obecnie zatem mamy do czynienia z sytuacją, w ramach której całkowicie wyeliminowano instytucję zawieszalności świadczeń emerytalnych w sytuacji, gdy ubezpieczony osiąga

powszechny wiek emerytalny, ustala uprawnienie emerytalne i rozpoczyna pobieranie emerytury w połączeniu z kontynuacją zatrudnienia.

Oznacza to, że pobieranie świadczenia i wynagrodzenia z pracy prowadzi obecnie do zawieszalności prawa do emerytury jedynie wobec świadczeniobiorców, pobierających emerytury w wieku niższym niż powszechnie obowiązujący.

W moim przekonaniu utrzymanie takiego zróżnicowania w grupie świadczeniobiorców pobierających emeryturę jest wątpliwe z punktu widzenia zasad równości i sprawiedliwości społecznej, zwłaszcza wobec konieczności dalszej rozbudowy działań promujących zatrudnianie osób starszych w wieku ponad 50 lat. W tym kontekście wątpliwości budzi również utrzymanie w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wymogu, uzależniającego nabycie prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechnie obowiązujący od rozwiązania stosunku pracy.

Z tego względu, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do podniesionego problemu.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 6 marca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-607984-III/09/JA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Jolanta Fedak
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Panie Minister

Uprzejmie informuję, że do Rzecznika Praw Obywatelskich napływają skargi (kopie przykładowych listów w załączeniu) od osób, które rezygnują z pracy zawodowej ze względu na konieczność zapewnienia opieki niepełnosprawnym dorosłym członkom ich rodzin i nie posiadają prawa do ubiegania się o świadczenie pielęgnacyjne przewidziane w art. 17 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zm.).

Problem ten był przedmiotem korespondencji Rzecznika z Departamentem Świadczeń Rodzinnych w kierowanym przez Panią Minister resorcie, jednakże uzyskane wyjaśnienia nie rozwiały wątpliwości Rzecznika (kserokopie pism w załączeniu).

Przepis art. 17 ust. 1 i 2 ustawy o świadczeniach rodzinnych stanowi, iż świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej przysługuje osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. -Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, ze zm.) ciąży obowiązek alimentacyjny, a także opiekunowi faktycznemu dziecka, jeżeli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Świadczenie to przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kryterium dochodowego określonego w ustawie.

W myśl zatem art. 17 ust. 5 pkt 2a ustawy o świadczeniach rodzinnych świadczenie pielęgnacyjne nie przysługuje, gdy osoba wymagająca opieki pozostaje w związku małżeńskim.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 18 lipca 2008 r. (sygn. akt P 27/07, OTK ZU Nr 6/A/2008, poz. 107) stwierdził, iż art. 17 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych w zakresie, w jakim uniemożliwia nabycie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego obciążonej obowiązkiem alimentacyjnym osobie zdolnej do pracy, niezatrudnionej ze względu na konieczność sprawowania opieki nad innym niż jej dziecko niepełnosprawnym członkiem rodziny, jest niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Było to przyczyną nowelizacji ustawy z dniem 2 stycznia 2009 r. Przeprowadzona zmiana przepisów niestety okazała się niewystarczająca, a skierowane do Rzecznika skargi ujawniły - jak dotychczas - dwa przypadki, w których zastosowanie powyższych rozwiązań prawnych budzi wątpliwości.

W pierwszej sytuacji córka opiekująca się rodzicami pozostającymi w związku małżeńskim i legitymującymi się orzeczeniami o znacznym stopniu niepełnosprawności nie może uzyskać świadczenia pielęgnacyjnego z uwagi na niespełnienie kryterium ustawy wynikającego z art. 17 ust. 5 pkt 2a, mimo, iż niewątpliwie ciąży na niej względem obojga rodziców wynikający z przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązek alimentacyjny. Sytuacja wskazana powyższej prowadzi do-wniosku, że przepis art. 17 ust. 5 pkt 2a ustawy o świadczeniach rodzinnych w nieuprawniony sposób preferuje grupę dzieci (zstępnych) uprawnionych do ubiegania się o świadczenie pielęgnacyjne, których wymagający opieki rodzice nie są małżeństwem w stosunku do dzieci (zstępnych) rezygnujących z pracy i sprawujących opiekę nad dwojgiem znacznie niepełnosprawnych rodziców pozostających w małżeństwie - mimo, iż jest to grupa będąca w takie samej lub często gorszej sytuacji bytowej. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie - zdaniem Rzecznika - może godzić w zagwarantowaną konstytucyjnie zasadę równości. Podstawę zróżnicowania osób opiekujących się swymi niepełnosprawnymi rodzicami, która umożliwia ich różne traktowanie pod rządami obecnie obowiązujących przepisów jest jedynie fakt pozostawania rodziców w małżeństwie. Takie zróżnicowanie powoduje, że świadczenie znacznej grupie osób będących faktycznie w trudnej sytuacji nie przysługuje.

W drugim natomiast przypadku żona opiekująca się mężem z orzeczonym znacznym stopniem niepełnosprawności nie jest uprawniona do ubiegania się o świadczenie pielęgnacyjne również z powodu niespełnienia kryterium ustawy wynikającego z art. 17 ust.5 pkt 2a. Małżonek, który opiekuje się drugim niepełnosprawnym małżonkiem z całą pewnością jest zobligowany do wypełniania nałożonego przez art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązku wzajemnej pomocy. Małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie i są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. Obowiązek małżeńskiej pomocy należy odnieść przede wszystkim i w najszerszym zakresie do sfery rodzinnej, wspólnego życia, czyli obszaru bliskich kontaktów między małżonkami. W tej dziedzinie wzajemna pomoc oznacza wsparcie psychiczne udzielane małżonkowi, zainteresowanie wspólnymi i indywidualnymi problemami, osobiste usługi polegające np. na opiece w chorobie. Zakres obowiązku wzajemnej pomocy w tej sferze jest bardzo szeroki. Odmowa pomocy jest poważnym naruszeniem obowiązków małżeńskich, podkopującym zaufanie między bliskimi osobami. Z tego punktu widzenia, jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 18 lipca 2008 r. (P 27/07), nie sposób w całości przerzucać na państwo zobowiązań o charakterze prawnorodzinnym, zwłaszcza w sytuacji, gdy osoba wstępująca w związek małżeński ma świadomość choroby i niepełnosprawności małżonka oraz wynikających stąd obciążeń.

Dokonując jednak analizy powyżej przedstawionej sytuacji należy brać pod uwagę jej

szerszy kontekst. Nie sposób nie zauważyć, że niepełnosprawność i ciężka choroba nie zawsze występują na początku zawierania małżeństwa, a często pojawiają się w jego trakcie. Trudno jest zatem obarczać w pełni sprawnego małżonka całkowitą, także finansową odpowiedzialnością za byt ich rodziny. Zdaniem Rzecznika skoro małżonek wywiązuje się ze swych moralnych i prawnych obowiązków wobec ciężko chorego małżonka i wymaga to od niego zrezygnowania z zarobkowania, to winien on w swych działaniach otrzymywać wsparcie państwa. Obecny kształt przepisów, w którym prawo do świadczenia pielęgnacyjnego przysługuje tylko osobie zobowiązanej do alimentacji, na rzecz osoby wymagającej opieki w przypadku opiekujących się sobą małżonków prowadzić może do sytuacji, gdzie takie małżeństwa często funkcjonujące na granicy progu wsparcia dochodowego rodziny będą poszukiwać rozwiązań polepszających ich sytuację i w stosunkowo szybkim czasie spełnić mogą wymogi przewidziane w ustawie poprzez ustalenie swego formalnego statusu jako osób niepozostających w małżeństwie wyłącznie w celu uzyskania uprawnienia do świadczenia pielęgnacyjnego. Kodeks rodzinny normuje bowiem w art. 60 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego kwestie obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami.

Treść art. 17 ust. 5 pkt 2a ustawy o świadczeniach rodzinnych stwarza zatem zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania rodziny i małżeństwa, a w takim razie naruszać może wyrażony w art. 18 Konstytucji RP nakaz zapewnienia przez państwo rodzinie i małżeństwu ochrony i opieki. Skłania także do tworzenia sytuacji pozorujących rozkład pożycia między małżonkami, po to, by w konsekwencji uzyskać pomoc finansową ze środków publicznych.

Reasumując pragnę zwrócić uwagę Pani Minister na fakt, iż treść art. 17 ust. 5 pkt 2a ustawy o świadczeniach rodzinnych może naruszać gwarancje konstytucyjne: zasadę równości i zasadę sprawiedliwości społecznej, godzić też w konstytucyjny nakaz ochrony małżeństwa i rodziny w ogólności oraz szczególnej pomocy władz publicznych rodzinom w trudnej sytuacji materialnej i społecznej.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust 2 pkt 1 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Zał. 5

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 7 kwietnia 2009 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak
DSR-II-073-4-OP/09

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Odpowiadając na pismo z dnia 6 marca 2009 r. znak: RPO-607984-III/09/JA w sprawie osób, które rezygnują z pracy zawodowej ze względu na konieczność zapewnienia opieki niepełnosprawnym dorosłym członkom ich rodzin i nie posiadają prawa do świadczenia pielęgnacyjnego uprzejmie informuję:

W Rządowym Centrum Legislacji podjęto prace nad nowelizacją ustawy o świadczeniach rodzinnych w kierunku skreślenia w art. 17 w ust. 5 punktu 2a ustawy. Zmiana ta pozwoli na przyznanie świadczenia pielęgnacyjnego w przypadku gdy osoba wymagająca opieki pozostaje w związku małżeńskim. Należy jednak wskazać na powstałe wątpliwości:

1) uchwalona w 2003 roku ustawa o świadczeniach rodzinnych określała prawo rodziców do świadczeń w przypadku wychowywania dzieci niepełnosprawnych (wyjątkiem był zasiłek pielęgnacyjny, który jest świadczeniem osobistym i przysługuje bez względu na wiek osoby niepełnosprawnej oraz jej dochód). Ostatnie nowelizacje związane z wyrokami Trybunału Konstytucyjnego spowodowały, że prawo do świadczenia pielęgnacyjnego przysługuje również innym krewnym, także w przypadku sprawowania opieki nad dorosłą niepełnosprawną osobą.
   Należy zwrócić uwagę, że ustawa o świadczeniach rodzinnych nie zawiera żadnych mechanizmów mogących zweryfikować, czy osoba faktycznie sprawuje opiekę (urzędnicy ustalający prawo do świadczeń nie mają możliwości przeprowadzenia wywiadu). Brak takich mechanizmów może spowodować w niedługiej przyszłości sytuację, gdy na wszystkie osoby legitymujące się odpowiednią niepełnosprawnością przyznawane będzie świadczenie pielęgnacyjne, co spowoduje lawinowy wzrost kosztów.
2) całkowity docelowy koszt przyznania świadczenia pielęgnacyjnego wraz z wydatkami na składki emerytalne, rentowe oraz zdrowotne w przypadku przyznania świadczenia pielęgnacyjnego na osobę niepełnosprawną pozostającą w związku małżeńskim, nie jest możliwy do oszacowania. Wyniesie on jednak co najmniej 230 mln zł (wraz z kosztem składek oraz 3% kosztami realizacji zadania).

Ponadto w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, w odpowiedzi na liczne petycje środowisk opiekunów dzieci niepełnosprawnych, wymagających szczególnej pielęgnacji, kierowane do Prezesa Rady Ministrów, bezpośrednio do Ministra Pracy i Polityki Społecznej, a także do Rzecznika Praw Obywatelskich i Parlamentarzystów (tylko w okresie ostatnich kilku

miesięcy Minister Pracy i Polityki Społecznej odpowiadał na blisko 70 interpelacji i zapytań w tych sprawach) prowadzone są prace nad nowelizacją ustawy o świadczeniach rodzinnych w kierunku zniesienia kryterium dochodowego przy świadczeniu pielęgnacyjnym.

Przyznanie świadczenia pielęgnacyjnego, w sytuacji gdy osoba wymagająca opieki pozostaje w związku małżeńskim, przy zniesionym kryterium dochodowym oznaczać będzie, że wskazane koszty będą dużo wyższe.

MINISTER
/-/Jolanta Fedak

Warszawa, 19 sierpnia 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH
RPO-625358-III/09/JP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję Panią Minister, że na tle wystąpienia pracownicy zatrudnionej na stanowisku inspektora kontroli Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Biuro Rzecznika korespondowało z Departamentem Ubezpieczeń Społecznych w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej. Przedmiotem tego wystąpienia był zarzut wyżej wymienionej, że art. 93 ust. 4 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) nakładający na Prezesa Zakładu, na wniosek głównego inspektora kontroli Zakładu, obowiązek odwołania ze stanowiska inspektora kontroli Zakładu osoby, która ma ustalone prawo do emerytury - jest niezgodny z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W udzielonej Biuru odpowiedzi w piśmie: DUS-07-244-BS/09 z dnia 9 lipca 2009 r. Departament Ubezpieczeń Społecznych MPiPS w porozumieniu z działającym w tej sprawie z upoważnienia Prezesa ZUS Departamentem Spraw Pracowniczych podkreślił, że kategoryczne brzmienie wyżej wymienionego przepisu art. 93 ust. 4 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych „nie pozostawia Prezesowi swobody w zakresie podjęcia decyzji w tej sprawie." Jednocześnie Departament Ubezpieczeń Społecznych podniósł, że „uchylenie art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) stworzyło pracownikom możliwość pobierania świadczenia emerytalnego bez rozwiązania stosunku pracy. W świetle powołanych wyżej przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych inspektorzy kontroli Zakładu takiej możliwości nie mają."

Pragnę przeto podkreślić, że w ostatnim czasie zaczyna kształtować się orzecznictwo Sądu Najwyższego, które w odmienny - niż do tej pory - sposób postrzega związek między osiągnięciem wieku emerytalnego i spełnieniem pozostałych warunków do nabycia prawa do emerytury, a rozwiązaniem stosunku pracy z pracownikiem. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 19 listopada 2008 r., I PZP 4/08 (OSNP 2009/13-14/165) Sąd Najwyższy stwierdził, że „wypowiedzenie umowy o pracę na czas nieokreślony pracownicy wyłącznie z powodu nabycia przez nią prawa do emerytury na podstawie art. 40 w związku z art. 50 ustawy z dnia 17 grudnia

1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) stanowi dyskryminację ze względu na płeć (art. 11^3 Kp).” Podobnie w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 21 stycznia 2009 r., II PZP 13/08, Sąd Najwyższy przyjął, że „osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury nie może stanowić wyłącznej przyczyny wypowiedzenia umowy o pracę przez pracodawcę (art. 45 § 1 Kp).” Sąd podkreślił, że w sytuacji gdy pracodawca stosuje politykę wypowiadania umów o pracę wszystkim pracownikom, którzy osiągnęli wiek emerytalny i nabyli prawo do świadczeń, ale w rezultacie takiej polityki personalnej kobiety zatrudnione u tych pracodawców są bardziej dotknięte skutkami takiej praktyki niż mężczyźni - mamy do czynienia z dyskryminacją pośrednią. Kryterium nabycia uprawnień emerytalnych jest przy tym pozornie neutralne, gdy się zważy ustawowe zróżnicowanie powszechnego wieku emerytalnego kobiet (60 lat) i mężczyzn (65 lat), a także zróżnicowanie obniżonego wieku emerytalnego (55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn). Na tle przepisów o nabywaniu uprawnień emerytalnych, praktyka pracodawców polegająca na rozwiązywaniu umów o pracę według kryterium osiągnięcia wieku emerytalnego i nabycia uprawnień do emerytury jest niedozwoloną praktyką dyskryminującą zatrudnione kobiety. Jest to przy tym dyskryminacja pośrednia ze względu na płeć w rozumieniu art. 18^{3a} § 4 Kp, ponieważ pracodawcy nie nawiązują przy rozwiązywaniu umów o pracę bezpośrednio do kryterium płci, lecz do kryterium osiągnięcia wieku emerytalnego i nabycia uprawnień do świadczeń emerytalnych, które to kryterium jest jednak dyskryminujące, gdyż stawia w praktyce zatrudnione kobiety w gorszej sytuacji od zatrudnionych mężczyzn, ze względu na niższy wiek emerytalny dla kobiet, negatywnie wpływając na ich dalszą karierę zawodową, wysokość zarobków lub świadczeń emerytalnych.

W obowiązującym stanie prawnym wynikającym z Kodeksu pracy (art. 11 Kp, art. 18^{3a} - 18^{3e} Kp) - a także w kontekście obowiązku dokonywania przez sądy państwa członkowskiego Unii Europejskiej wykładni przepisów prawa krajowego z uwzględnieniem porządku prawnego wynikającego z przepisów prawa wspólnotowego (europejskiego) - nie można już przyjmować, że wypowiedzenie kobiecie stosunku pracy z powodu osiągnięcia przez nią wieku emerytalnego, który jest niższy niż wiek emerytalny przewidziany dla mężczyzn, nie stanowi dyskryminacji. W podobny sposób należy ocenić przyczynę wypowiedzenia odnoszącą się do nabycia prawa do emerytury (nabycia uprawnień emerytalnych) co jest ściśle związane z osiągnięciem wieku emerytalnego.

Skoro zatem wypowiedzenie pracownikowi umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony wyłącznie z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego i nabycia prawa do emerytury nie może stanowić uzasadnionej - w rozumieniu art. 45 § 1 Kp - przyczyny wypowiedzenia, ponieważ wypowiedzenie umowy wyłącznie z tych przyczyn stanowiłoby dyskryminację (pośrednią) ze względu na płeć oraz dyskryminację (bezpośrednią) ze względu na wiek, a tym samym byłoby bezprawne, to - w ocenie Rzecznika - tym bardziej nieuprawniony jest zapis, który nakłada na pracodawcę obowiązek odwołania ze stanowiska pracownika (inspektora kontroli ZUS), który ma ustalone prawo do emerytury lub renty.

Wprawdzie przepis art. 93 ust. 4 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie stanowi o obowiązku czy też możliwości rozwiązania stosunku pracy z inspektorem kontroli ZUS w związku z osiągnięciem wieku i stażu pracy uprawniającego do przyznania emerytury, to jednak zapis nakładający na pracodawcę obowiązek odwołania inspektora kontroli w przypadku, gdy ma on ustalone prawo do emerytury, wywołuje takie same konsekwencje. Aktualny zapis przekłada się bowiem na nierówne traktowanie kobiet i mężczyzn, ponieważ - w świetle ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, różnicującej powszechny wiek emerytalny kobiet i mężczyzn - kobieta może wystąpić o ustalenie prawa do emerytury o 5 lat wcześniej niż mężczyzna i fakt ustalenia tego prawa zmusza pracodawcę do doprowadzenia do ustania stosunku pracy. Taki zapis również kryje w sobie dyskryminację - pośrednią ze względu na płeć i bezpośrednią ze względu na wiek. Problematyka ta jest przedmiotem nie tylko orzecznictwa Sądu Najwyższego, ale również Trybunału Konstytucyjnego. W orzecznictwie ukształtowanym na tle niektórych pragmatyk pracowniczych Trybunał uznał, że przepisy dopuszczające czy też nakazujące rozwiązanie stosunku pracy z pracownikiem, który nabył prawo do emerytury na podstawie przepisów dotyczących ogółu pracowników, naruszają zasadę równouprawnienia kobiety i mężczyzny (art. 33 Konstytucji) oraz zasadę równości wobec prawa i niedyskryminacji (art. 32 Konstytucji). Na przykład w wyroku z 28 marca 2000 r., K. 27/99 (OTK 2000/2/62) Trybunał Konstytucyjny rozpatrywał sprawę zgodności art. 23 ust. 1 pkt 4 ustawy - Karta Nauczyciela z art. 32 i art. 33 Konstytucji RP. TK uznał, że powyższy przepis, prowadzący do nierównego traktowania kobiet i mężczyzn jest niezgodny ze wskazanymi wzorcami konstytucyjnymi. Trybunał podkreślił, że sformułowanie użyte w powyższym przepisie ma charakter kategoryczny, bo ustanawia nakaz rozwiązania stosunku pracy po osiągnięciu przez nauczyciela wieku emerytalnego, określonego w przepisach ustawy o emeryturach i rentach z FUS, niezależnie od woli stron. Te zaś ustalają zróżnicowaną granicę wieku: 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Powoduje to naruszenie równouprawnienia kobiet i mężczyzn, przez które należy rozumieć także równość zawodową, w tym równość szans. Oznacza to, że w odniesieniu do niektórych grup zawodowych obniżenie wieku emerytalnego kobiet należy traktować jako szczególne uprawnienie do wcześniejszego przejścia na emeryturę, natomiast wprowadzenie w ustawie postanowienia skutkującego wcześniejszym niż dla mężczyzn i przymusowym rozwiązaniem stosunku pracy - jako ograniczenie szans zawodowych kobiet, w warunkach, gdy biologiczne i społeczne różnice nie mają istotnego znaczenia dla skutecznego kontynuowania pracy zawodowej. Takie zróżnicowanie pozostaje w kolizji z zasadą równości i równouprawnienia kobiet i mężczyzn, a tym samym stanowi zakazaną konstytucyjnie dyskryminację ze względu na płeć.

Trybunał stwierdził, że unormowania podobne w treści do art. 23 ust. 1 pkt 4 Karty Nauczyciela były już przedmiotem orzekania i zostały uznane za niezgodne z Konstytucją. Na przykład w orzeczeniu z dnia 24 września 1991 r., Kw 5/91 (OTK 1991) Trybunał uznał niekonstytucyjność przepisu ustawy o szkolnictwie wyższym, który przewidywał, że stosunek pracy z nauczycielem akademickim wygasa z końcem roku akademickiego, w którym nauczyciel ten osiągnął wiek emerytalny. W orzeczeniu z dnia 29 września 1997 r., K 15/97 (OTK ZU 1997) TK

uznał niezgodność z Konstytucją unormowania zawartego w ustawie o służbie cywilnej, dopuszczającego przymusowe przeniesienie na emeryturę po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego.

Podniesiony w niniejszym piśmie problem wystąpił wprawdzie na tle nowelizacji ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, dokonanej ustawą z dnia 21 listopada 2008 r. (Dz. U. Nr 228, poz. 1507), umożliwiającą od 8 stycznia 2009 r. pobieranie przez pracownika - z wyjątkiem inspektora kontroli ZUS przy obecnej, krytykowanej regulacji prawnej - emerytury bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu kontynuowania zatrudnienia (bez rozwiązania stosunku pracy) u pracodawcy, u którego pozostawał on w stosunku pracy bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury, to jednak zakładana przez Rząd ponowna nowelizacja wskazanej ustawy, mająca na celu przywrócenie poprzedniego stanu prawnego, uniemożliwiającego pobieranie emerytury przy jednoczesnym kontynuowaniu zatrudnienia u tego samego pracodawcy nie rozwiąże tego problemu.

Przepis art. 93 ust. 4 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jest najbardziej - spośród znanych Rzecznikowi - restrykcyjnym zapisem, nie tylko nie dającym pracodawcy żadnej możliwości złożenia własnego oświadczenia woli co do możliwości i potrzeby dalszego zatrudnienia inspektora kontroli w przypadku nabycia przez niego uprawnień emerytalnych, ale również zawierającym element represyjny za fakt ustalenia prawa do emerytury w wyniku wystąpienia przez pracownika w tej sprawie do ZUS. A przecież każdy pracownik - bez udziału pracodawcy - ma prawo zwrócić się do ZUS z wnioskiem o ustalenie prawa do emerytury i fakt ten nie powinien wywoływać negatywnych konsekwencji w sferze stosunku pracy. Samo bowiem ustalenie prawa do emerytury nie oznacza woli pracownika natychmiastowego skorzystania z przysługującego mu świadczenia.

Nie sposób przy tym zgodzić się z poglądem wyrażonym w cytowanym na wstępie piśmie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 lipca 2009 r. w myśl którego „...ze względu na specyfikę pracy inspektorów kontroli, którzy wykonują zadania służbowe w trudnych i stresujących warunkach istotną kwestią oprócz kompetencji staje się również ich sprawność psychofizyczna. Dlatego też ich wiek może mieć bezpośredni wpływ na prawidłową realizację zadań.” Błędem jest utożsamianie osiągnięcia wieku emerytalnego z domniemaną utratą sił witalnych i niezdolnością do pracy. Wiek emerytalny należy traktować jako granice obowiązku pracy na rzecz społeczeństwa. Po przekroczeniu tej granicy członek danej społeczności może już odejść z rynku pracy i liczyć na środki publiczne (z budżetu państwa w systemie zaopatrzenia społecznego albo ze specjalnego funduszu w systemie ubezpieczenia społecznego). Wypada przy tym zauważyć, że art. 93 ust. 4 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przewiduje konieczność odwołania ze stanowiska inspektora kontroli Zakładu osoby, która utraciła zdolność fizyczną lub psychiczną do pracy na zajmowanym stanowisku, stwierdzoną orzeczeniem lekarskim. Nie należy zatem utożsamiać tych przypadków z apriorycznym i niepodważalnym założeniem nieprzydatności do pracy osoby, wobec której ustalono prawo do emerytury.

Na marginesie pragną także zwrócić uwagę, że zgodnie z ukształtowanym orzecznictwem Sądu Najwyższego, nawiązanie stosunku pracy na podstawie powołania jest możliwe tylko wtedy, gdy przepis odrębny w rozumieniu art. 68 § 1 Kp wyraźnie odnosi się do podstawy nawiązania stosunku pracy (por. wyroki: z 15 kwietnia 1999 r., I PKN 611/98, OSNAPiUS 2000/12/474; z 6 września 2005 r., I PK 58/05, OSNP 2006/13-14/205; z 12 lipca 2007 r., I PK 45/07, OSNP 2008/17-18/255). Związane to jest - jak zauważa Sąd Najwyższy - z niekonsekwentnym używaniem w systemie prawnym sformułowań dotyczących „powołania" i „odwołania", które często dotyczą powierzenia funkcji lub stanowiska, a nie postawy nawiązania stosunku pracy. Zachodzi zatem potrzeba zbadania przepisów art. 93 ust. 2 i ust. 4 cytowanej ustawy, mówiących o powoływaniu i odwoływaniu inspektorów kontroli Zakładu w kontekście wykładni przepisów o nawiązywaniu i rozwiązywaniu stosunków pracy w tym trybie przez Sąd Najwyższy.

Działając na podstawie art. 12 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o zbadanie przedmiotowej sprawy i zajęcie stanowiska w przedstawionych kwestiach.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 6 listopada 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-625358-III/09/JP
00-090 Warszawa Tel.centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

W nawiązaniu do wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 19 sierpnia 2009 r. (znak j.w.), na które Rzecznik nie otrzymał dotychczas odpowiedzi, pragnę dodatkowo wskazać, co następuje.

Art. 93 ust. 4 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, nakłada na Prezesa ZUS obowiązek odwołania ze stanowiska inspektora kontroli Zakładu osoby, która ma ustalone prawo do emerytury. W świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego da się zauważyć jakby dwa nurty związane z osiąganiem wieku emerytalnego i rozwiązywaniem stosunku pracy w związku z nabyciem prawa do emerytury. Jeden - wynikający z orzecznictwa TK (por. wyroki: z 29.09.1997 r., K 15/97, OTK 1997/3-4/37; z 28.03.2000 r., K 27/99, OTK 2000/2/62; z 5.12.2000 r., K 35/99, OTK 2000/8/295; z 11.12.2008 r., K 33/07, OTK-A 2008/10/177) - wskazuje na potrzebę zrównania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, drugi zaś - związany z orzecznictwem SN - podważa kryterium osiągnięcia wieku emerytalnego i nabycia prawa do emerytury, jako wyłączną przesłankę rozwiązania stosunku pracy (por. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z dnia 21 stycznia 2009 r., II PZP 13/08, OSNP 2009/19-20/248). W ocenie Sądu Najwyższego, „wypowiedzenie umowy o pracę pracownikowi, który nabył prawo do świadczeń emerytalnych, tylko z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego i nabycia tego prawa, nie stanowi uzasadnionej przyczyny wypowiedzenia, gdyż nie pozostaje w żadnym związku z wykonywaną przez niego pracą, ani z sytuacją ekonomiczną pracodawcy, ani z żadnym innym zdarzeniem lub zdarzeniami, które wskazywałyby na nieprzydatność pracownika lub istnienie interesu pracodawcy w rozwiązaniu stosunku pracy... Powszechne prawo pracy (Kodeks pracy) nie przewiduje wyraźnie, że osiągnięcie wieku emerytalnego i nabycie prawa do emerytury stanowi uzasadnioną przyczynę rozwiązania stosunku pracy z pracownikiem. Można z tego wyprowadzić - jako zasadę - zachowanie przez pracownika, spełniającego warunki do nabycia emerytury, prawa do pracy, które nie powinno być ograniczane przez dopuszczalność wypowiadania stosunku pracy tylko z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego lub nabycia prawa do świadczeń emerytalnych”.

W świetle kształtującego się orzecznictwa Sądu Najwyższego zachodzi również potrzeba rozważenia, czy określona grupa zawodowa, której dotyczy dana pragmatyka pracownicza, powinna mieć wyznaczoną górną granicę wieku (wówczas jednak jednakową dla mężczyzn i kobiet), przekroczenie której może stanowić zagrożenie dla właściwego wykonywania obowiązków służbowych, czy też należałoby w ogóle zrezygnować z zapisu zezwalającego pracodawcy (nie mówiąc już o formie nakazowej) na rozwiązanie stosunku pracy z pracownikiem, który osiągnął wiek emerytalny i nabył prawo do emerytury.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o uwzględnienie podniesionych wyżej kwestii w przygotowywanej odpowiedzi na wystąpienie z dnia 19 sierpnia 2009 r.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 11 stycznia 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-625358-III/09/JP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Pragnę uprzejmie przypomnieć, że dotychczas Rzecznik Praw Obywatelskich nie otrzymał odpowiedzi na wystąpienie z dnia 19 sierpnia 2009 r.. jak również na skierowane w dniu 6 listopada 2009 r. pismo (sygn. jak wyżej) w sprawie art. 93 ust. 4 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.). Dlatego leż ponownie zwracani się do Pani Minister, stosownie do art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 zc zm.), o przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 19 stycznia 2010 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak

DUS/0210/16/BS/09

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

W związku z wystąpieniami z dnia 19 sierpnia 2009 r. i 6 listopada 2009 r., w których Rzecznik Praw Obywatelskich zakwestionował przepis art. 93 ust. 4 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585, z późn. zm.), nakładający na Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na wniosek głównego inspektora kontroli Zakładu, obowiązek odwołania ze stanowiska inspektora osoby, która ma ustalone prawo do emerytury, uprzejmie informuję, że podzielam pogląd, że rozwiązania zawarte w tym przepisie mogą być oceniane jako niezgodne z Konstytucją RP,

Projekt nowelizacji tego przepisu został zawarty w przedkładanym *projekcie założeń projektu ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń.*

Celem nowelizacji jest uchylenie tego przepisu. Ponadto zaproponowano zastosowanie rozwiązań analogicznych do tych, jakie zostały przyjęte w przepisach Kodeks pracy i w ustawie z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz. U. Nr 227, poz. 1505). Chodzi o wprowadzenie możliwości odwołania ze stanowiska inspektora kontroli, który jest niezdolny do pracy z powodu choroby dłużej niż trwa okres ochrony pracownika przed rozwiązaniem stosunku pracy, określony w art. 53 § 1 pkt 1 lit. b Kodeksu pracy oraz wprowadzenie możliwości fakultatywnego odwołania inspektora kontroli w przypadku osiągnięcia wieku 65 lat, jeżeli okres zatrudnienia umożliwia mu uzyskanie prawa do emerytury analogicznie jak art. 71 ust. 2 pkt 1 ustawy o służbie cywilnej.

Projekt *Założeń* zawiera także propozycje zmian w zakresie prewencji wypadkowej realizacji świadczeń zdrowotnych z zakresu stomatologii i szczepień ochronnych.

Minister
/-/ Jolanta Fedak

9. Zakaz dyskryminacji ze względu m. in. na sytuację materialną i prawną, wykształcenie, zawód, pochodzenie społeczne

9.1. Dostęp do edukacji

Warszawa, 10/5/2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-528075-I/06/KŁ
00-090 Warszawa Tel. centr. 022 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 022 827 64 53

Pan
Prof. dr Michał Seweryński
Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
ul. Wspólna 1/3
00-529 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

W ubiegłym roku skierowałem do ówczesnego Ministra Edukacji Narodowej i Sportu wystąpienie w sprawie nowych zasad wstępu na studia, a w szczególności problemu nierównego traktowania podczas postępowania rekrutacyjnego kandydatów na studia posiadających tzw. „starą maturę" (wystąpienie RPO z dnia 27 lipca 2005 r. RPO-508992-I/04/KŁ).

Wprowadzenie zapowiadanej od kilku lat nowej matury oraz zmiana, w związku z powyższym, zasad naboru na studia przez szkoły wyższe ujawniło, iż w okresie przejściowym brak jest porozumienia co do zasad rekrutacji na studia, które uwzględniałyby interesy zarówno „starych", jak i „nowych" maturzystów.

Pomimo upływu czasu, przedstawione w poprzednim wystąpieniu kwestie nadal pozostają aktualne, o czym świadczą napływające do mnie skargi młodych ludzi, którzy legitymują się tzw. „starą maturą". Piszący do mnie kandydaci na studia stawiają zarzut, iż ustalone przez szkoły wyższe zasady naboru na studia naruszają ich konstytucyjne prawo równego dostępu do wykształcenia. Osoby z tzw. „starą maturą" znajdują się bowiem w sytuacji nieporównywalnie gorszej, niż osoby z tzw. „nową maturą", jeżeli chodzi o postępowanie rekrutacyjne na studia. Zgodnie z art. 169 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365), podstawę przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie stanowią wyniki egzaminu maturalnego, zaś Senat uczelni ustala, jakie wyniki egzaminu maturalnego stanowią podstawę przyjęcia na studia. W przypadku gdy podstawę przyjęcia na studia stanowią wyniki egzaminu dojrzałości, Senat uczelni może przeprowadzić egzaminy wstępne (art. 169 ust. 4).

Z docierających do mnie sygnałów wynika jednak, iż nie wszystkie uczelnie mają zamiar organizować dodatkowe egzaminy wstępne. Taka sytuacja jest m.in. na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie zasady rekrutacji nie uwzględniają kandydatów zdających maturę

w starym systemie (np. na kierunek socjologia -*Trybuna z dnia 9 marca 2006 r., „Indeks nie dla wszystkich”).* Osoby legitymujące się tzw. „starą maturą”, w przypadku braku na świadectwie dojrzałości oceny z przedmiotu, który jest brany pod uwagę przy rekrutacji na dany kierunek studiów, nie mają możliwości zdawania dodatkowego egzaminu wstępnego na studia, natomiast brak oceny na maturze z tego przedmiotu jest równoznaczny z przyznaniem 0 punktów. Nadto, osoby zdające nową maturę na poziomie rozszerzonym, mają punktację naliczaną podwójnie. „Starzy maturzyści” nie mają więc żadnych szans z osobami z nową maturą.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich w okresie przejściowym, do czasu ustalenia jednolitych standardów naboru na studia, wskazany byłby obowiązek organizowania przez uczelnie wyższe dodatkowych egzaminów wstępnych, które umożliwiłyby wszystkim kandydatom na studia równe szansę w dostępie na wymarzony kierunek.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. j.- Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się do Pana Ministra, mając na uwadze konstytucyjną zasadę równości i dobro tegorocznych kandydatów na studia z tzw. „starą” i „nową” maturą, o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER
NAUKI i SZKOLNICTWA
WYŻSZEGO

Warszawa, 2006-05-31

DSW.R-4122/90/06

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Rzeczniku,

W odpowiedzi na pismo RPO-528075-I/06/KŁ z dnia 10 maja 2006 r., przekazuję następujące informacje.

Zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 12 września 1990 roku o szkolnictwie wyższym jak również Ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365), która weszła w życie z dniem 1 września 2005 roku, o zasadach i trybie przyjęć na studia decydują senaty poszczególnych szkół wyższych. W praktyce oznacza to, iż senaty określają przedmioty, z których wyniki uzyskane przez kandydata będą stanowiły podstawę przyjęcia na studia.

Uchwała senatu w powyższej sprawie powinna być podana do wiadomości publicznej do 31 maja roku poprzedzającego rok akademicki, którego uchwała dotyczy. W przypadku roku akademickiego 2006/2007 był to termin 31 maja 2005 roku.

Nowe prawo o szkolnictwie wyższym nie zawiera przepisów przejściowych dostosowujących zasady przeprowadzania rekrutacji w roku akademickim 2006/2007, określone na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów ustawowych, do nowych uregulowań prawnych. Dlatego też należało ustalić, czy i w jakim zakresie obowiązują uchwały podjęte przez senaty w sprawie zasad rekrutacji na studia w roku akademickim
2006/2007.

Przepisy art. 169 Ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym weszły w życie 1 września 2005 r. z czego wynika, iż ustawodawca nie przewidział późniejszego terminu wejścia w życie tych przepisów, co dawałoby podstawę do wnioskowania, że zamierzał on zachować ustalone dotychczas zasady rekrutacji na najbliższy rok. Trudno więc było przyjąć, iż uchwały senatów podjęte na podstawie starej ustawy w całości zachowują moc, gdyż prowadziłoby to do sytuacji, w której obowiązywałyby uchwały niezgodne z obowiązującą ustawą. Zastosowanie natomiast zasady bezpośredniego działania nowego prawa i uznanie, że z chwilą uchylenia ustawy, na podstawie której uchwały te zostały podjęte tracą moc, prowadziłoby do sytuacji, w której nie istniałyby żadne akty określające zasady i tryb rekrutacji na studia w roku akademickim 2006/2007, bowiem upłynął już ustawowy termin, w jakim dopuszczalne jest podejmowanie tych uchwał. Dlatego też przyjęto rozwiązanie polegające na uznaniu, że uchwały podjęte na podstawie

dotychczasowego prawa zachowują moc w zakresie, w jakim nie są one sprzeczne z obowiązującym prawem.

Zgodnie z art. 169 ust. 3, podstawę przyjęcia na studia stanowią wyniki egzaminu maturalnego, zaś senat uczelni ustalając warunki i tryb rekrutacji określa jakie wyniki egzaminu maturalnego stanowią podstawę przyjęcia na studia. Ponadto ustawa stanowi, że dodatkowe egzaminy wstępne uczelnia może przeprowadzić, za zgodą ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, tylko w przypadku konieczności sprawdzenia wiedzy lub umiejętności niesprawdzanych w trybie egzaminu maturalnego lub gdy osoba ubiegająca się o przyjęcie na studia posiada świadectwo dojrzałości uzyskane za granicą.

Oznacza to, iż z chwilą wejścia w życie Ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, zachowują moc te postanowienia uchwał senatów uczelni, które przewidywały dla kandydatów z „nową maturą" przeprowadzenie rekrutacji w oparciu o wyniki egzaminu maturalnego.

Tak więc, w przypadku kandydatów ze świadectwem dojrzałości „nowej matury" będą to wyniki z przedmiotów określonych dla danego kierunku studiów, uzyskane przez kandydata na egzaminie maturalnym i ewentualnie dodatkowych egzaminów, na przeprowadzenie których wyrazi zgodę minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego.

Na podstawie uchwał senatów szkół wyższych można stwierdzić, iż postępowanie kwalifikacyjne na studia w roku 2006/2007 dla kandydatów, którzy uzyskali świadectwo dojrzałości w systemie tzw. „starej matury", lecz z różnych przyczyn nie ubiegali się (lub nie zostali przyjęci) na studia, prowadzane będzie (analogicznie jak w roku 2005) na podstawie wyników z tych samych przedmiotów co dla kandydatów z „nową maturą", uzyskanych przez kandydata ze sprawdzianów przeprowadzanych przez uczelnię (tradycyjny egzamin pisemny, egzamin ustny, rozmowa kwalifikacyjna, sprawdzian predyspozycji i uzdolnień itp.), wyników uzyskanych na świadectwie dojrzałości lub na świadectwie ukończenia szkoły (przy braku oceny z danego przedmiotu na świadectwie dojrzałości)

Konieczność określenia zróżnicowanych kryteriów przyjęć, dostosowanych do kandydatów uzyskujących świadectwo dojrzałości w systemie „nowej" lub „starej matury", wymagała od uczelni zastosowania takich zasad przeliczania wyników „nowej matury" na system ocen wyników egzaminów wstępnych organizowanych przez uczelnię, które pozwolą na umieszczenie na liście przyjętych na studia „najlepszych" kandydatów - bez względu na rok i system uzyskania świadectwa dojrzałości. Zdecydowana większość uczelni dokonuje kwalifikacji na studia na podstawie wspólnych list rankingowych dla wszystkich kandydatów.

W dziewiętnastu uczelniach publicznych przyjęto zasadę podziału planowanej liczby miejsc na danym kierunku studiów proporcjonalnie do liczby kandydatów ze świadectwem dojrzałości uzyskanym w systemie „nowej matury" i „starej matury".

Uchwalając zasady przyjęć na studia uczelnie przywiązują dużą wagę do zachowania porównywalności wymagań stawianych kandydatom z „nową maturą" i „starą maturą". Problem ten podnoszony jest na wszystkich spotkaniach z kierownictwami uczelni. Stosowanie tej zasady wydaje się w pełni uzasadnione, chociaż budzi też niezadowolenie u pewnej grupy maturzystów. I tak np. w przypadku egzaminów na kierunek lekarski i lekarsko dentystyczny kandydaci z „nową

maturą” uważają, iż zdawania z trzech przedmiotów egzaminu maturalnego jest o wiele trudniejsze niż zdawanie z tych samych przedmiotów egzaminu organizowanego przez uczelnię.

Niektóre uczelnie rezygnują z przeprowadzania dla kandydatów ze świadectwem dojrzałości uzyskanym w systemie „starej matury” egzaminów wstępnych przeprowadzanych przez uczelnię, zastępując je konkursem wyników na świadectwie dojrzałości lub świadectwie ukończenia szkoły. Jest to uzasadnione chociażby malejącą liczbą kandydatów z takim świadectwem, ale również (jak informują uczelnie) zachowaniem porównywalności kryteriów kwalifikacyjnych dla kandydatów, bez względu na system uzyskania świadectwa dojrzałości.

Senaty uczelni mają prawo do wprowadzania takich zmian. Jednak dla wielu kandydatów, zakładających możliwość zdawania egzaminu na uczelni, jest to zaskoczeniem -bardzo często przykrym. Kandydat wybierając przedmioty (liczba przedmiotów była ograniczona) na egzaminie dojrzałości nie zawsze przewidywał, iż oceny z nich uzyskane będą stanowiły podstawę kwalifikacji na studia. Wyniki uzyskane na świadectwie ukończenia szkoły, uwzględniane przy braku danych przedmiotów na świadectwie dojrzałości, są zwykle niżej punktowane.

Fakt, iż decyzje w sprawie zasad przyjęć na studia pozostają w gestii poszczególnych uczelni, powoduje zróżnicowanie tychże zasad nie tylko między uczelniami, ale również na poszczególne kierunki, lub nawet specjalności, w danej uczelni.

Było to przyczyną w ubiegłym roku, iż w niektórych uczelniach i na niektóre kierunki studiów prawie wszystkie planowane miejsca zostały zajęte przez kandydatów z „nową maturą” lub ze „starą maturą”. Tak np. na kierunek „psychologia”: na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy: na 80 przyjętych osób - 78 to kandydaci z „nową maturą”, na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie - na 99 przyjętych osób: tylko 4 osoby to kandydaci z „nową maturą”.

Uchwały określające zasady przyjęć na rok akademicki 2006/2007 zostały podjęte w maju 2005 roku, a więc przed rekrutacją 2005. Tym samym doświadczenia zdobyte w ubiegłorocznej rekrutacji będą mogły być w pełni uwzględnione w odniesieniu do roku
akademickiego 2007/2008.

Tegoroczna rekrutacja będzie odbywać się po raz drugi z uwzględnieniem wyników „nowej matury”. Uczelnie zapewniają, że dołożą wszelkich starań, aby rekrutacja na studia w roku akademickim 2006/2007 została przeprowadzona sprawnie i aby zmiany wprowadzone nową ustawą nie miały niekorzystnego wpływu na przebieg postępowania kwalifikacyjnego.

Przebieg tegorocznej rekrutacji będzie przedmiotem wnikliwej analizy, która posłuży do dokonania ewentualnych korekt w latach następnych.

Z wyrazami szacunku
Wz. MINISTRA
SEKRETARZ STANU
/-/ prof. dr hab. Stefan JURGA

Warszawa, 21 maja 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-544829-I/06/KJ
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Prof. dr hab. Michał Seweryński
Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
ul. Wspólna 1/3
00-529 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Zwrócili się do mnie uczniowie, i ich rodzice, z II Liceum Ogólnokształcącego im S. Batorego w Warszawie w sprawie rekrutacji uczniów posiadających tzw. maturę międzynarodową na studia na Uniwersytecie Warszawskim roku akademickim 2007/2008.

Zgodnie z wymogami koniecznymi do uzyskania matury międzynarodowej uczeń powinien wybrać trzy przedmioty na poziomie podstawowym - SL i trzy przedmioty na poziomie wyższym - HL. Wymagania dotyczące przedmiotów uwzględnianych przy rekrutacji, jakie są stawiane kandydatom na studia nie są skorelowane ze stawianymi maturzystom, co powoduje nierówność szans wszystkich ubiegających się o indeksy. Z pism kandydatów na studia wynika, że przedmioty możliwe do zdawania na maturze wymagane przy rekrutacji na studia nie pokrywają się.

Jak wynika z wyjaśnień Prorektora Uniwersytetu Warszawskiego „zgodnie z art. 169 ust. 5 w związku z art. 3 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz uwzględnieniem standardów Programu Matury Międzynarodowej, kandydaci posiadający dyplom IB, którzy ubiegają się o przyjęcie na studia w UW kwalifikowani są według zasad obowiązujących osoby, które zdały egzamin maturalny (tzw. „nowa maturę"), a więc na podstawie wyników maturalnych, z jednoczesnym dostosowaniem przedmiotów i sposobu przeliczania wyników uzyskanych na Maturze Międzynarodowej do systemu oceny kandydatów z nową maturą, m.in. poprzez zastąpienie przedmiotów nieprzewidzianych w Programie IB (np. WOS) przedmiotami najbliżej spokrewnionymi z tymi, które wymagane są od tzw. nowych maturzystów (np, ekonomią). Rzecznik Praw Obywatelskich docenia te starania i uważa je za rozwiązania idące we właściwym kierunku, chociaż nie zawsze uda się tak ukształtować regulacje prawne by spełniały one spełnią powszechne oczekiwania odnośnie wymogów przedmiotowych na wszystkie kierunki studiów na wyższych uczelniach.

Sprawa wymogów stawianych przez uczelnie kandydatom na studia posiadającym maturę międzynarodową, jak można sądzić, nie dotyczy wyłącznie Uniwersytetu Warszawskiego, wymaga więc rozwiązań systemowych. Nie można oczywiście dostosowywać wymogów rekrutacyjnych do partykularnych oczekiwań poszczególnych grup kandydatów, ale niezbędne jest zapewnienie korelacji pomiędzy Programem Matury Międzynarodowej a unormowaniami wynikającymi z ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, na podstawie których uczelnie ustaliły i opublikowały zasady rekrutacji. W celu uniknięcia tego typu problemów w przyszłości przy ustalaniu wymogów rekrutacyjnych uprzejmie proszę, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz.147 ze zm.), o podjęcie stosownych działań i poinformowanie mnie o nich na piśmie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER
NAUKI i SZKOLNICTWA
WYŻSZEGO

DSS.R-4122/23/07

Warszawa, 2007-06- 08

Pan
Dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na pismo RPO-544829-I/06/KJ z dnia 21 maja 2007 r. pragnę przekazać, co następuje.

Należy się zgodzić, iż sprawa wymogów stawianych przez uczelnie kandydatom na studia posiadającym maturę międzynarodową wymaga rozwiązań systemowych. Z chwilą wejścia w życie w 2002 r. programu „nowej matury" przedstawiciele Stowarzyszenia Szkól Matury Międzynarodowej w Polsce zwrócili się do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o spowodowanie potraktowania kandydatów z dyplomem „IB" na takich zasadach, jak kandydatów z „nową maturą", na co nie pozwalały przepisy ówcześnie obowiązującej ustawy *o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. Nr 65, poz. 385 z późn zm.).

Postulaty w tej sprawie były ponawiane kilkakrotnie, przede wszystkim przez dyrektorów szkół realizujących program „międzynarodowej matury", ale również przez parlamentarzystów. Wmoski kierowane przez wyżej wymienione gremia znalazły odzwierciedlenie w ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. - *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.). Pragnę nadmienić, iż podczas prac legislacyjnych i dyskusji nad zapisem dotyczącym „międzynarodowej matury" (art. 169 ust. 5 ustawy) podnoszono, że niekoniecznie będzie on korzystny dla kandydatów z dyplomem IB. Wskazywano między innymi, iż brak będzie ocen z przedmiotów wymaganych przez uczelnie przy postępowaniu kwalifikacyjnym na I rok studiów, takich jak np. „wiedza o społeczeństwie".

Z napływających sygnałów - także od rodziców klas IB II Liceum Ogólnokształcącego im. St. Batorego w Warszawie - na temat trudności, jakie mają w procesie rekrutacji na studia kandydaci legitymujący się maturą międzynarodową wynika, iż zgłaszane w trakcie prac legislacyjnych obawy potwierdziły się w praktyce.

W związku z powyższym pragnę poinformować Pana Rzecznika, iż podjęte prace nad nowelizacją ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* uwzględniają niezbędną korektę omawianego przepisu.

Wyrażam nadzieję, iż wkrótce problemy związane z rekrutacją na studia kandydatów z dyplomem IB zostaną rozwiązane w sposób zapewniający równe szanse w stosunku do kandydatów z „nową maturą".

Łączę wyrazy szacunku
/-/ prof. Michał Seweryński

Warszawa, 12/02/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-556183-I/07/AB

Pani
Barbara Kudrycka
Minister Nauki
i Szkolnictwa Wyższego
ul. Wspólna 1/3
00 - 529 WARSZAWA

Wielce Szanowna Pani Minister

Do Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane są liczne skargi dotyczące sposobu i trybu rekrutacji absolwentów szkół średnich na uczelnie wyższe. Zgodnie z art. 169 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.), tryb rekrutacji ustala w drodze uchwały senat uczelni wyższej. Swoboda w ustalaniu konkretnych zasad i kryteriów rekrutacji na studia jest konsekwencją konstytucyjnej zasady autonomii uczelni wyższych (art. 70 ust. 5 Konstytucji).

Jednak autonomicznie podejmowane decyzje szkoły wyższej co do liczby studentów przyjmowanych na studia prowadzone w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym muszą uwzględniać cele szkoły jako instytucji publicznej, określone bezpośrednio w Konstytucji, a także w ustawie o szkolnictwie wyższym (por. wyrok TK z dnia 8 listopada 2008 r. sygn. akt SK 18/99).

Zgodnie z art. 169 ust. 3 ustawy o szkolnictwie wyższym, podstawę przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie stanowią wyniki egzaminu maturalnego. Natomiast to, jakie wyniki egzaminu maturalnego stanowią podstawę przyjęcia na konkretną uczelnię wyższą ustala w drodze uchwały senat danej uczelni.

Ustawową zasadą rekrutacji jest więc konkurs wyników egzaminu maturalnego. Rozwiązanie to, co do zasady, nastawione jest na tych kandydatów, którzy zdawali egzamin maturalny w rozumieniu przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562), w którym określa się zasady przeprowadzania tzw. nowej matury.

Tymczasem jako Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymuję liczne skargi absolwentów szkół średnich legitymujących się świadectwem dojrzałości (tzw. stara matura), dotyczące utrudnionego dostępu tych maturzystów do nauki na uczelniach wyższych.

Zgodnie z art. 169 ust. 2 zd. 2 ustawy o szkolnictwie wyższym, uchwałę o warunkach i trybie rekrutacji, senat uczelni podaje do publicznej wiadomości oraz przesyła ministrowi właściwemu do spraw szkolnictwa wyższego. Natomiast w myśl art. 36 ust. 1 przywołanej ustawy, właściwy minister stwierdza nieważność uchwały organu kolegialnego uczelni w przypadku stwierdzenia jej niezgodności z prawem lub statutem uczelni.

W związku z powyższym, pragnę zwrócić uwagę Pani Minister, na najczęstsze problemy sygnalizowane w skargach do Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące sposobu i trybu rekrutacji na studia wyższe.

1. Stosowanie tzw. parytetów.

Ustalając zasady i kryteria rekrutacji na studia wyższe, niektóre uczelnie wprowadziły system tzw. parytetów, gdzie limit miejsc został podzielony proporcjonalnie pomiędzy kandydatów z tzw. starą i nową maturą. Co za tym idzie, na ogólną liczbę miejsc na danym kierunku studiów, ustalona z góry część zostaje zarezerwowana dla kandydatów legitymujących się świadectwem dojrzałości.

Tymczasem równość dostępu do wykształcenia należy postrzegać na tle ogólnej zasady równości obywateli wobec prawa, wyrażonej w art. 32 Konstytucji RP. Zasada ta polega na tym, że wszystkie podmioty prawa (adresaci norm prawnych) charakteryzujący się daną cechą istotną (relewantną) w równym stopniu powinny być traktowane równo, według jednakowej miary, **bez zróżnicowań dyskryminujących lub faworyzujących** (por. m.in. wyrok TK z 22 lutego 2005 r., sygn. akt K 10/04). Punktem wyjścia oceny porównywanych sytuacji kandydatów ubiegających się o przyjęcie na studia wyższe jest więc ustalenie, czy istnieje jakaś wspólna cecha relewantna, a więc czy zachodzi podobieństwo tych sytuacji, uzasadniające stosowanie zasady równości. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich za wspólną cechę istotną należy tu uznać jednakowy zasób rzeczywiście posiadanej wiedzy i talentów, nie zaś rodzaj zdanej matury.

W związku z powyższym, możliwa wydaje się sytuacja, w której osoba o obiektywnie wyższym zasobie wiedzy i umiejętności, legitymująca się świadectwem dojrzałości, nie zostanie przyjęta na studia z uwagi na ograniczony limit miejsc dla „starych maturzystów", a osoba gorzej przygotowana, która zdawała nowy egzamin maturalny odbierze indeks uczelni wyższej. Nie trudno zauważyć, że ta sama sytuacja może się okazać dyskryminująca dla kandydata legitymującego się świadectwem maturalnym (tzw. nową maturą), który nie zostanie przyjęty na studia, wyłącznie dlatego, że część miejsc jest z góry przeznaczona dla „starych maturzystów", bez względu na to, czy reprezentują oni wyższy czy niższy poziom wiedzy od „nowych maturzystów".

2. Stosowanie tzw. przeliczników.

Tryb przeprowadzania egzaminów maturalnych ulegał w ostatnich latach licznym zmianom i przeobrażeniom. W konsekwencji wiele uczelni wyższych stosuje system tzw. przeliczników, pozwalających na porównanie wyników egzaminów dojrzałości oraz egzaminów maturalnych. System ten budzi jednak wiele kontrowersji. W uzasadnieniu do wyroku Trybunału

Konstytucyjnego z dnia 16 stycznia 2007 r. (sygn. akt U 5/06) czytamy m.in.: *przeliczanie ocen jest czynnością dodatkową, następczą. Jest w istocie rekwalifikacją, realizowaną wobec już dokonanej bezpośredniej oceny egzaminu. Nie może zatem być uznane za tożsame z „przeprowadzeniem oceny", którego bezpośrednim przedmiotem są zachowania i czynności osób zdających egzamin.*

W tej sytuacji ustawodawca, chcąc zapewnić realizację konstytucyjnej zasady równego dostępu do nauki obu grup maturzystów, wprowadził możliwość przeprowadzania przez uczelnie wyższe dodatkowych egzaminów wstępnych dla osób legitymujących się świadectwem dojrzałości (art. 169 ust. 4 ustawy o szkolnictwie wyższym). Takie rozwiązanie pozwala na przeprowadzenie rekrutacji:

a) dla osób legitymujących się świadectwem maturalnym (tzw. nową maturą) - zgodnie z ustawową zasadą konkursu wyników egzaminów maturalnych,

b) dla osób legitymujących się świadectwem dojrzałości (tzw. starą maturą) - na podstawie wyników egzaminów wstępnych, tj. zgodnie z zasadami obowiązującymi do momentu wprowadzenia tzw. nowych matur.

Co za tym idzie, zasadnym wydaje się takie ukształtowanie zasad rekrutacji na studia wyższe, aby podstawowym kryterium rekrutacji kandydatów na studia pozostawała ocena uzyskana bezpośrednio na egzaminie maturalnym lub ocena uzyskana w wyniku egzaminów wstępnych.

3. Egzaminy wstępne.

Zgodnie z przepisami rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu oceniania, osoby legitymujące się świadectwem dojrzałości (tzw. starą maturą), w przeciwieństwie do osób legitymujących się świadectwem maturalnym (tzw. nową maturą) nie mają możliwości ponownego przystąpienia do egzaminu maturalnego w celu poprawy uzyskanego wyniku.

Warto zauważyć, że wraz ze zmianą sposobu i trybu przeprowadzania egzaminów maturalnych zmianie uległ także program nauczania w szkołach ponadgimnazjalnych tak, aby uczniowie tych szkół zostali w pełni przygotowani do nowej formuły egzaminu maturalnego. Co za tym idzie, nawet umożliwienie osobom legitymującym się tzw. starą maturą poprawy uzyskanego wyniku w drodze przystąpienia do tzw. nowej matury nie może przynieść oczekiwanego efektu. Absolwenci szkół średnich, którzy ukończyli szkołę przed 2004 r. byli bowiem kształceni innym systemem oraz przygotowywani do innej formy egzaminu.

Z uwagi na to, jak wyżej wspomniano, ustawodawca pozostawił uczelniom wyższym możliwość organizowania dodatkowych egzaminów wstępnych dla tzw. starych maturzystów. W efekcie, osoby legitymujące się świadectwem dojrzałości, podobnie jak tzw. nowi maturzyści, mają co roku możliwość poprawienia swojego wyniku uzyskanego podczas rekrutacji na daną uczelnię wyższą poprzez ponowne przystąpienie do egzaminu wstępnego.

Z uzyskanych przeze mnie informacji wynika jednak, że niejednokrotnie egzaminy wstępne przeprowadzane przez uczelnie wyższe dla tzw. starych maturzystów zakresem materiału, a także poziomem trudności, znacznie przewyższają poziom tzw. nowych matur. Potwierdza to

niewielki procent osób, który z całej grupy kandydatów legitymujących się świadectwem dojrzałości zostaje co roku przyjęty na studia wyższe.

Co za tym idzie, zasadnym wydaje się takie ukształtowanie egzaminów wstępnych do szkół wyższych, aby zakresem przedmiotowym, a także stopniem trudności, nie różniły się znacząco od egzaminów zdawanych w chwili obecnej przez absolwentów szkół średnich.

4. Przedmioty punktowane.

Ustalając zasady i kryteria rekrutacji na studia wyższe, uczelnie określają także przedmioty, które będą punktowane w ramach konkursu wyników egzaminów maturalnych. Do Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane są skargi osób legitymujących się świadectwem dojrzałości (tzw. stara matura), którzy zgodnie z obowiązującymi wówczas zasadami, egzamin dojrzałości zdawali z trzech przedmiotów (język polski, język obcy nowożytny oraz dodatkowy przedmiot), tymczasem niektóre uczelnie wyższe wymagają ocen z trzech przedmiotów dodatkowych (np. matematyka, fizyka, chemia). Osoby nie spełniające powyższych kryteriów, co do zasady nie mogą aplikować na daną uczelnię. Moim zdaniem, także w takich sytuacjach zasadnym wydaje się przeprowadzenie dodatkowych egzaminów wstępnych dla tzw. starych maturzystów.

Ponadto znany jest mi przypadek uchylenia w drodze wyroku sądowego decyzji rektora o odmowie przyjęcia na studia absolwentki szkoły średniej, legitymującej się świadectwem maturalnym (tzw. nowa matura), w stosunku do której nie zachowano zasad równego traktowania kandydatów ze starą i nową maturą ponieważ kandydatom z nową maturą nie zaliczono ocen uzyskanych na świadectwie z przedmiotów nie zdawanych na maturze, a w odniesieniu do kandydatów ze starą maturą takie zaliczenie następowało (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 września 2007 r. sygn. akt I OSK 1037/07). Wydaje się zatem, że dodatkowy egzamin wstępny dla tzw. starych maturzystów z przedmiotów, których nie zdawali na egzaminie dojrzałości, pozwoli im aplikować na daną uczelnię wyższą nie naruszając jednocześnie praw osób legitymujących się tzw. nową maturą.

Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 8 listopada 2000 r. (sygn. akt SK 18/99) stwierdził, co następuje: *nie może też budzić żadnych wątpliwości - zważywszy na szczególny status szkół publicznych, że to przede wszystkim za ich pośrednictwem władza publiczna powinna urzeczywistniać wskazane zasady równości i powszechności w dostąpię do studiów. Publiczne szkoły wyższe mają w konsekwencji nie tylko kompetencje, ale i obowiązek realizacji zasady powszechności dostępu do wyższego wykształcenia poprzez wszelkie formy studiów* (...).

Co za tym idzie, koniecznym wydaje się takie ukształtowanie systemu rekrutacji na poszczególne uczelnie wyższe, aby szanując konstytucyjną zasadę autonomii szkół wyższych, zapewnić jednocześnie równy dostęp do nauki wszystkim grupom maturzystów.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą

prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii oraz poinformowanie mnie o zajętym w sprawie stanowisku.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich jestem także świadomy bezpośredniego wpływu, jaki na system rekrutacji studentów na uczelnie wyższe wywiera sposób i tryb przeprowadzania egzaminów maturalnych. W wystąpieniu z dnia 31 grudnia 2007 r. do Minister Edukacji Narodowej - Pani Katarzyny Hall, zwróciłem uwagę, że w ostatnich latach system kształcenia ponadgimnazjalnego podlegał ewolucji, zmierzającej do zasadniczej zmiany charakteru i celu egzaminu maturalnego. System ten nie powinien być bez dostatecznego uzasadnienia destabilizowany. Kolejne zmiany rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu oceniania inaczej regulowały zasady zdawania egzaminu maturalnego, czego skutkiem jest obecnie skomplikowany tryb rekrutacji na studia wyższe. Zwróciłem więc uwagę, że kolejna zmiana zasad przeprowadzania egzaminów maturalnych powinna być poprzedzoną głęboką analizą i rzetelną oceną skutków wprowadzanych regulacji.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER
NAUKI 1 SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Warszawa, 2008-02-27

DSS-071- /BW/08

Pan
Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

pragnę podziękować za zasygnalizowanie problemów dotyczących sposobu i trybu rekrutacji absolwentów szkół średnich na studia, na tle interpretacji przepisów art. 169 ust.2 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym.

Pozwalam sobie poinformować, iż zwróciłam się do rektorów szkół wyższych z prośbą o wykorzystanie uwag Pana Rzecznika i przyjęcie w podejmowanych właśnie przez Senaty Uczelni uchwałach rekrutacyjnych takich rozwiązań, które - przy pełnym poszanowaniu autonomii uczelni, zapewnią jednocześnie równy dostęp do nauki wszystkim maturzystom. Problem poruszony przez Pana Rzecznika stanie się także jednym z wątków dyskusji nad proponowanymi zmianami ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym.

Jednocześnie pragnę poinformować, iż kopię wystąpienia Pana Rzecznika przekazałam Panu Prof dr hab. Tadeuszowi Lutemu, Przewodniczącemu Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich - do wykorzystania w pracach Konferencji i dyskusji nad rozwiązaniami prawnymi problemów rekrutacji na studia.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ prof. Barbara Kudrycka

Warszawa, dnia 24 lutego 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO - 556183 - I/08/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Barbara Kudrycka
Minister Nauki
i Szkolnictwa Wyższego
ul. Wspólna 1/3
00 - 529 WARSZAWA

Wielce Szanowna Pani Minister

Przeszło dwa lata temu zwracałem się do Pani Minister w sprawie niepokojących sygnałów dotyczących sposobu i trybu rekrutacji absolwentów szkół średnich na uczelnie wyższe. Pomimo wielu korzystnych zmian w tym zakresie, do mojego Biura nadal wpływają skargi w sprawie problemów występujących podczas procedury rekrutacyjnej, które wymagają pilnego rozwiązania. Prawo do nauki jest nie tylko samoistnym prawem podmiotowym, stanowi także niezbędną przesłankę do należytej realizacji wielu pozostałych praw i wolności człowieka i obywatela. Organy administracji centralnej oraz państwowe szkoły wyższe powinny zatem zapewnić taką organizację procesu rekrutacji i nauczania, aby zagwarantować właściwą realizację prawa do nauki przez wszystkich, komu ono przysługuje. Mając powyższe na uwadze, czuję się w obowiązku poinformować Panią Minister o najważniejszych problemach sygnalizowanych w kierowanych do mnie skargach.

1. Brak właściwej koordynacji procedury rekrutacyjnej z systemem organizacji egzaminów maturalnych.

Zgodnie z art. 169 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.; dalej: ustawa o szkolnictwie wyższym), podstawę przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie stanowią wyniki egzaminu maturalnego. Natomiast to, jakie wyniki egzaminu maturalnego decydują o przyjęciu na konkretną uczelnię wyższą ustala w drodze uchwały senat danej szkoły (art. 169 ust. 2 i 3). Ustawową zasadą rekrutacji jest więc konkurs wyników egzaminu maturalnego. Tym samym - w zamyśle ustawodawcy - tryb prowadzonej przez uczelnie wyższe rekrutacji powinien korespondować z procedurą i zasadami przeprowadzania egzaminów maturalnych. Tymczasem analiza przepisów ustawy o szkolnictwie wyższym oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz*

przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562 ze zm.; dalej: rozporządzenie) - regulującego zasady przeprowadzania egzaminów maturalnych - wskazuje, że przyjęte tam rozwiązania *mogą de facto* utrudnić lub całkowicie uniemożliwić niektórym absolwentom szkół średnich aplikowanie na wybraną uczelnię wyższą.

Zasadniczy problem wiąże się z rozdzieleniem poziomów egzaminów maturalnych i zasadą swobody w ustalaniu warunków rekrutacji przez uczelnie wyższe. Jak już wspomniano, to jakie wyniki egzaminu stanowią podstawę przyjęcia na studia należy do senatu danej uczelni. Szkoła wyższa - w ramach przysługującej jej autonomii - nie tylko samodzielnie ustala zasady rekrutacji, ale dysponuje także znaczną swobodą w zakresie zmiany raz przyjętych kryteriów rekrutacyjnych. Jak wskazuje dotychczasowa praktyka zasady rekrutacji na poszczególne uczelnie niemal co roku ulegają pewnym przeobrażeniom. Tymczasem możliwość zmiany raz wybranego przedmiotu lub poziomu egzaminu maturalnego przez absolwenta szkoły średniej jest znacznie trudniejsza. Zasadniczą przeszkodę w kolejnych sesjach egzaminu stanowi zmiana poziomu rozszerzonego na poziom podstawowy. Zgodnie bowiem z § 105 ust. 1 b rozporządzenia, zdający, który raz zdecydował się przystąpić do egzaminu na poziomie rozszerzonym nie ma możliwości - w kolejnych sesjach tego egzaminu - przystąpienia do matury na poziomie podstawowym (w przeciwieństwie do absolwentów przystępujących do egzaminu na poziomie podstawowym, którzy w kolejnych sesjach mogą zdać egzamin na obu poziomach - tj. podstawowym lub rozszerzonym). Zdarza się natomiast, że uczelnia rezygnuje z wymaganego wcześniej egzaminu na poziomie rozszerzonym na rzecz poziomu podstawowego. Przy takiej zmianie kryteriów maturzysta legitymujący się egzaminem na poziomie rozszerzonym (teoretycznie trudniejszym) będzie miał zamkniętą drogę do aplikowania na uczelnię, która paradoksalnie złagodziła swoje wymagania. Tylko w tym roku do mojego Biura wpłynęły już skargi dotyczące tego rodzaju zmiany regulaminów rekrutacji przez Akademię Medyczną we Wrocławiu oraz Uniwersytet Jagielloński.

Mając powyższe na uwadze konieczna wydaje się taka zmiana obecnie obowiązujących przepisów prawa, która umożliwi maturzystom aplikowanie na wybraną uczelnię wyższą pomimo zmienionych kryteriów rekrutacyjnych. O przedstawionych tu problemach poinformowałem także Minister Edukacji Narodowej - Panią Katarzynę Hall.

2. Inne zastrzeżenia dotyczące kryteriów rekrutacyjnych.

Wielokrotne zmiany procedury przeprowadzania egzaminów maturalnych rodzą dodatkowe konsekwencje w procesie rekrutacji na studia. Uczelnie wyższe, chcąc porównać wyniki uzyskane przez kandydatów w kolejnych sesjach tego egzaminu, stosują kontrowersyjny system tzw. przeliczników. Zasadnicze wątpliwości pojawiają się zwłaszcza w przypadku aplikowania na studia wyższe osób legitymujących się tzw. starą maturą. Do mojego Biura w dalszym ciągu wpływają skargi tzw. starych maturzystów, którym nie zapewniono równego dostępu do nauki na uczelniach wyższych. Przykładem nierównego traktowania osób legitymujących się tzw. starą i nową maturą była rekrutacja przeprowadzona w roku akademickim 2008/2009 przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Zgodnie z uchwałą Senatu UWM, kandydaci z tzw. nową

maturą otrzymali w postępowaniu rekrutacyjnym dodatkowe punkty za egzaminy zaliczone na poziomie rozszerzonym. W konsekwencji maksymalna ilość punktów możliwych do uzyskania przez kandydatów z tzw. nową maturą na przykład na kierunku lekarskim wynosiła 800 punktów, a kandydaci ze starą maturą mogli uzyskać najwyżej 600 punktów. Tymczasem liczba punktów uprawniająca do przyjęcia na I rok studiów kierunku lekarskiego wynosiła 724 - tj. o 124 punkty więcej niż maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania przez kandydatów z tzw. starą maturą. W postępowaniu rekrutacyjnym jeden z kandydatów uzyskał 567 punktów na 600 możliwych do uzyskania przez absolwentów ze starą maturą (tj. 94,5%) i nie został przyjęty z powodu braku miejsc. Sprawę wniesiono do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, który ostatecznie umorzył postępowanie z uwagi na późniejsze uwzględnienie skargi przez Rektora Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w trybie autokontroli.

Przypadek Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego jest tylko jednym z przykładów nierównego traktowania różnych grup maturzystów w procedurze rekrutacyjnej. Do mojego Biura każdego roku wpływają skargi dotyczące praktyk dyskryminacyjnych dalece wykraczających poza ramy swobody w kształtowaniu zasad kwalifikacji kandydatów, a tym samym poza ramy przyznanej Konstytucją autonomii szkół wyższych. Wydaje się jednak, że przypadkom dyskryminujących praktyk - zamykających dostęp do nauki niektórym absolwentom szkół średnich, można przeciwdziałać w drodze kontroli sprawowanej na podstawie przepisu art. 36 ust. 1 w zw. Z art. 169 ust. 2 przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Mając powyższe na uwadze, zwracam się z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji na temat sposobu sprawowania przez resort szkolnictwa wyższego kontroli nad uchwałami senatów uczelni wyższych ustalającymi warunki i tryb rekrutacji na studia. W szczególności będę zobowiązany za przedstawienie danych dotyczących rodzaju zgłaszanych przez ministra zastrzeżeń oraz liczby takich uchwał, które w ostatnich latach - z uwagi na niezgodność z przepisami prawa lub statutem uczelni - zostały uchylone na mocy art. 36 ust. 1 ustawy o szkolnictwie wyższym.

3. Błędy w procedurze odwoławczej i zawężenie podstawy odwołania wyłącznie do naruszenia warunków i trybu rekrutacji na studia.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sądowym do indywidualnych spraw studentów załatwianych przez organy uczelni wyższych stosuje się przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, a sprawy te co do zasady rozstrzygane są w drodze decyzji administracyjnej (zob.: wyrok NSA z dnia 5 lutego 1999 r., sygn. akt I SA 1477/98, wyrok NSA z dnia 21 września 2007 r., sygn. akt I OSK 1037/07). Zasada ta znajduje zastosowanie także w postępowaniu rekrutacyjnym, regulowanym na mocy art. 169 ust. 8 ustawy o szkolnictwie wyższym. Tymczasem znaczna część kontrolowanych przeze mnie decyzji o odmowie przyjęcia na studia zawiera rażące błędy formalne. Do najczęściej powtarzających się uchybień należą: brak wyczerpującego uzasadnienia faktycznego i prawnego wydanego rozstrzygnięcia, brak pouczenia o przysługujących środkach odwoławczych, a także podpisanie decyzji przez osoby nieuprawnione. Tego rodzaju nieprawidłowości w postępowaniu rekrutacyjnym mają negatywny wpływ na sytuację maturzystów i nie powirmy być bagatelizowane. Warunki prawidłowości decyzji administracyjnej określone

w art. 107 ust. 1 *Kodeksu postępowania administracyjnego* (Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.), dotyczą bowiem w równym stopniu decyzji podejmowanych w indywidualnych sprawach studentów przez organy uczelni wyższych i to pomimo szczególnego charakteru tych rozstrzygnięć.

Z punktu widzenia interesów absolwentów szkół średnich wątpliwości budzi także zawężenie podstawy odwołania od decyzji komisji rekrutacyjnej. Zgodnie z przywołanym powyżej art. 169 ust. 8 ustawy o szkolnictwie wyższym, podstawą odwołania może być jedynie wskazanie naruszenia warunków i trybu rekrutacji na studia określonych w drodze uchwały senatu uczelni wyższej. Tym samym ustawodawca wyłączył możliwość powołania się w postępowaniu przed organem drugiej instancji na naruszenie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego oraz innych przepisów powszechnie obowiązującego prawa. Takie zawężenie prawa do weryfikacji rozstrzygnięć wydawanych przez organy pierwszej instancji budzi jednak uzasadnione wątpliwości. W związku z powyższym będę zobowiązany za poinformowanie mnie o celach i przyczynach zastosowanego wyłączenia.

Podsumowując, analiza skarg napływających do mojego Biura wskazuje na istotne problemy podczas naboru absolwentów szkół średnich na uczelnie wyższe. Należy do nich niewłaściwa koordynacja zasad przeprowadzania egzaminów maturalnych z procedurą rekrutacyjną, system tzw. przeliczników, dyskryminujący niektóre grupy maturzystów, błędy formalne w procedurze naborowej oraz nieuzasadnione zawężenie podstawy odwołania od decyzji komisji rekrutacyjnej. Mając powyższe na uwadze, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 i art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii i poinformowanie mnie o zajętym w sprawie stanowisku.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 24 lutego 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSK
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO - 556183 - I/08/AB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej
al. Szucha 25
00-918 WARSZAWA

Wielce Szanowna Pani Minister

Mając na uwadze kierowane do mnie skargi dotyczące niewłaściwej koordynacji zasad przeprowadzania egzaminów maturalnych z procedurą rekrutacji absolwentów szkół średnich na uczelnie wyższe przesyłam do wiadomości Pani Minister pismo, które skierowałem w tej sprawie do Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego - Pani Barbary Kudryckiej. Jednocześnie, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 i art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych w nim kwestii dotyczących organizacji egzaminów maturalnych, a także rozważenie możliwości takiej zmiany obecnie obowiązujących przepisów prawa, która umożliwi maturzystom aplikowanie na wybraną uczelnię wyższą w sytuacji częstych zmian kryteriów rekrutacyjnych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTERSTWO
EDUKACJI NARODOWEJ
SEKRETARZ STANU

Warszawa, dnia 2010-03-10

DPN-l-UW-5031-22/10

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77 00-090 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na Pana prośbę o ustosunkowanie się do treści listu skierowanego do Pani Barbary Kudryckiej, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w sprawie sposobu i trybu rekrutacji absolwentów szkól ponadgimnazjalnych na uczelnie wyższe, w kwestii dotyczącej organizacji egzaminów maturalnych uprzejmie informuję, że w myśl art. 169 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.) podstawą przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie stanowią wyniki egzaminu maturalnego. Natomiast senat uczelni ustala jakie wyniki egzaminu maturalnego stanowią podstawę przyjęcia na studia.

Zasady przeprowadzania egzaminu maturalnego reguluje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562, z późn. zm.). Egzamin maturalny jest formą oceny poziomu wykształcenia ogólnego, sprawdza wiadomości i umiejętności, ustalone w standardach wymagań będących podstawą do przeprowadzania egzaminu maturalnego określonych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (Dz. U. Nr 92, poz. 1020, z późn. zm.). Do egzaminu mogą przystąpić absolwenci szkół ponadgimnazjalnych: liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych, techników, uzupełniających liceów ogólnokształcących i techników uzupełniających.

Od roku szkolnego 2009/2010 w ramach przedmiotów obowiązkowych, obok języka polskiego i języka obcego nowożytnego, absolwent będzie zdawał w części pisemnej matematykę. Egzamin maturalny z przedmiotów obowiązkowych będzie zdawany na poziomie podstawowym, z tym że dla części ustnej egzaminu z języka polskiego nie określa się poziomu.

W ramach egzaminu maturalnego absolwent może wybrać do sześciu przedmiotów dodatkowych:

- w części ustnej: język obcy nowożytny, język mniejszości etnicznej, język regionalny,
- w części pisemnej: biologię, chemię, filozofię, fizykę i astronomię, geografię, historię muzyki, historię sztuki, informatykę, język łaciński i kulturę antyczną, język mniejszości etnicznej, język mniejszości narodowej, język obcy nowożytny, język polski, język regionalny, matematykę, wiedzę

o społeczeństwie, wiedzę o tańcu. Egzamin maturalny z przedmiotów dodatkowych może być zdawany na poziomie podstawowym albo na poziomie rozszerzonym, z wyjątkiem przedmiotów zdawanych jako przedmioty obowiązkowe - język polski, język obcy nowożytny, matematyka. Wymienione przedmioty, jako przedmioty dodatkowe absolwent zdaje na poziomie rozszerzonym.
Projektując zmiany zasad przeprowadzania egzaminu maturalnego Ministerstwo Edukacji Narodowej stara się wprowadzać je z odpowiednim wyprzedzeniem. W związku z powyższym informacja o tym, że matematyka od roku szkolnego 2009/2010 będzie zdawana jako przedmiot obowiązkowy została podana w ww. rozporządzeniu o ocenianiu w 2007 r., natomiast zmiana tego rozporządzenia z dnia 28 września 2008 r. określiła poziomy na jakich zdawane będą przedmioty:
- obowiązkowe - poziom podstawowy,
- przedmioty dodatkowe - do wyboru poziom podstawowy lub poziom rozszerzony (wyjątek stanowi egzamin z języka polskiego i matematyki, o czym była mowa wyżej).
Stąd też senat uczelni przystępując do określania warunków i trybu rekrutacji na rok akademicki 2009/2010 posiadał informację w jaki sposób zmienią się warunki przeprowadzania egzaminu maturalnego, mógł więc odpowiednio zaprojektować wymagania rekrutacyjne.
Istotnym problemem jest poruszona przez Pana kwestia często zmieniających się kryteriów naboru na uczelnie, co, jak wskazał Pan w przesłanym piśmie, niejednokrotnie uniemożliwia absolwentom aplikowanie na wybrane kierunki studiów. Maturzyści dokonując wyboru przedmiotów dodatkowych i poziomów, na jakich decydują się zdawać te przedmioty na egzaminie maturalnym, kierują się przede wszystkim wymaganiami rekrutacyjnymi określonymi przez wybraną uczelnię. Absolwenci, którzy w danym roku zdali egzamin maturalny i przystąpili do procesu rekrutacyjnego na określonej uczelni mogą mieć niejednokrotnie przewagę nad swoimi kolegami, którzy w latach wcześniejszych przystępowali do egzaminu maturalnego i dokonywali wyboru przedmiotów uwzględniając obowiązujące w tym czasie wymagania rekrutacyjne (często równice dotyczą poziomu, na którym zdawany był egzamin maturalny z określonego przedmiotu). W podobnej sytuacji znajdują się również osoby legitymujące się tzw. „starą maturą". Stąd też ważne jest, aby przyjęte przez uczelnie zasady naboru dawały wszystkim aplikującym wyrównane szanse na naukę na wybranym kierunku studiów.

W związku z wprowadzeniem rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. *w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17) przewiduje się zmianę zasad przeprowadzania egzaminu maturalnego, dostosowanych do nowej podstawy programowej. Projektuje się, że w 2015 r. absolwenci szkół ponadgimnazjalnych będą przystępowali do egzaminu maturalnego z przedmiotów obowiązkowych tylko na poziomie podstawowym, a z przedmiotów dodatkowych tylko na poziomie rozszerzonym.

Z poważaniem
SEKRETARZ STANU
/-/ Krystyna Szumilas

MINISTER
NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
MNiSW-DNS-WUP-6201-1952-24/GS/10

Warszawa, 15 marca 2010 r.

Pan
Janusz KOCHANOWSKI
Rzecznik Praw Obywatelskich
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Rzeczniku,

pragnę uprzejmie podziękować za ponowne zwrócenie uwagi na występujące problemy w warunkach i trybie rekrutacji na studia w świetle obowiązujących przepisów, a w szczególności art. 169 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym.

Odnosząc się do problemów sygnalizowanych w Pana liście pozwolę sobie przekazać, co następuje.

Zgodnie z przywołanym przez Pana Rzecznika art. 169 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 - *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U, Nr 164, poz.1365. z późn. zm.) - uchwałę senatu ustalającą warunki i tryb rekrutacji oraz formy studiów na poszczególnych kierunkach podaje się do wiadomości publicznej nie później niż do dnia 31 maja roku poprzedzającego rok akademicki, którego uchwala dotyczy, i przesyła ministrowi właściwemu do spraw szkolnictwa wyższego. Zgodnie z powyższym, warunkiem obowiązywania uchwały rekrutacyjnej jest podjęcie jej w trybie art. 169.

Mając na uwadze powyższe stwierdzić należy, iż maturzyści wskazujący na przedmioty, które będą zdawać na egzaminie maturalnym (oraz ich poziomy), znają warunki rekrutacji obowiązujące we wszystkich uczelniach i - o ile są zainteresowani studiowaniem na określonym kierunku studiów, w danej uczelni - mają możliwość dokonania takiego wyboru przedmiotów, aby umożliwiał on wstęp na studia w danej uczelni. Tym samym, co było intencją ustawodawcy, tryb prowadzonej przez uczelnie rekrutacji koresponduje z procedurą i zasadami przeprowadzania egzaminu maturalnego.

Jednocześnie pragnę z całą mocą podkreślić, iż za niedopuszczalne uważam dokonywanie jakichkolwiek zmian w zasadach rekrutacji na dany rok akademicki, podjętych i podanych do publicznej wiadomości przez senat uczelni w trybie art. 169. W przypadkach otrzymywania zmienionych zasad rekrutacji na dany rok akademicki (sytuacja taka ma miejsce kilka razy w roku) - zwracam uwagę uczelni, iż przyjęte zmiany uchwał stanowią rażące naruszenie art. 169 ustawy i nie mają mocy prawnej.

Odnosząc się do poruszonego przez Pana Rzecznika „zawężenia" podstaw odwołania od decyzji komisji rekrutacyjnej pragnę zwrócić uwagę, że przed wejściem w życie art. 169 ust. 8

ustawy, składane przez kandydatów odwołania dotyczyły w mniejszym stopniu warunków i trybu rekrutacji, w większym zaś *de facto* stanowiły prośbę o przyjęcie na studia. a ich uzasadnienia opisywały głównie komplikacje życiowe kandydatów (trudna sytuacja socjalna, choroba, śmierć członka rodziny itp.). W moim przekonaniu, zapis art. 169 ust. 8 stanowiący, iż podstawą odwołania może być jedynie wskazanie warunków i trybu rekrutacji na studia określonych w uchwale senatu, uporządkował tryb składania odwołań od decyzji komisji rekrutacyjnych, nie wykluczając przy tym drogi wniesienia odwołania na podstawie przepisów Kpa.

Pragnę poinformować, iż za pośrednictwem strony internetowej ministerstwa ponownie zwróciłem się do rektorów szkół wyższych z apelem o wykorzystanie uwag Pana Rzecznika w procesie podejmowania przez organy uczelni uchwał rekrutacyjnych na rok akademicki 2011/2012 i lata następne.

Jednocześnie dla podkreślenia wagi problemu, kopię listu Pana Rzecznika przekazałem Przewodniczącej Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich Pani prof. Katarzynie Chałasińskiej-Macukow - do wykorzystania w pracach Konferencji.

Łączę wyrazy szacunku
z up. Ministra
PODSEKRETARZ STANU
/-/ prof. Zbigniew MARCINIAK

Warszawa, 12/02/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-573601-I/07/AB

Pani
Ewa Kopacz
Minister Zdrowia
ul. Miodowa 15
00 - 952 WARSZAWA

Wielce Szanowna Pani Minister

Do Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane są liczne skargi dotyczące sposobu i trybu rekrutacji absolwentów szkół średnich na akademie medyczne. Zgodnie z art. 169 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.), tryb rekrutacji ustala w drodze uchwały senat uczelni medycznej. Swoboda w ustalaniu konkretnych zasad i kryteriów rekrutacji na studia medyczne jest konsekwencją konstytucyjnej zasady autonomii uczelni wyższych (art. 70 ust. 5 Konstytucji).

Jednak autonomicznie podejmowane decyzje szkoły wyższej co do liczby studentów przyjmowanych na studia prowadzone w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym muszą uwzględniać cele szkoły jako instytucji publicznej, określone bezpośrednio w Konstytucji, a także w ustawie o szkolnictwie wyższym (por. wyrok TK z dnia 8 listopada 2008 r. sygn. akt SK 18/99).

Zgodnie z art. 169 ust. 3 ustawy o szkolnictwie wyższym, podstawę przyjęcia na studia medyczne stanowią wyniki egzaminu maturalnego. Natomiast to, jakie wyniki egzaminu maturalnego stanowią podstawę przyjęcia na konkretną akademię medyczną ustala w drodze uchwały senat danej uczelni.

Ustawową zasadą rekrutacji jest więc konkurs wyników egzaminu maturalnego. Rozwiązanie to, co do zasady, nastawione jest na tych kandydatów, którzy zdawali egzamin maturalny w rozumieniu przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562), w którym określa się zasady przeprowadzania tzw. nowej matury.

Tymczasem jako Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymuję liczne skargi absolwentów szkół średnich legitymujących się świadectwem dojrzałości (tzw. stara matura), dotyczące utrudnionego dostępu tych maturzystów do nauki na akademiach medycznych.

Zgodnie z art. 169 ust. 2 zd. 2 w związku z art. 33 ust. 2 pkt 4 ustawy o szkolnictwie wyższym, uchwałę o warunkach i trybie rekrutacji, senat uczelni podaje do publicznej wiadomości oraz przesyła ministrowi właściwemu do spraw zdrowia. Natomiast w myśl art. 36 ust. 1

przywołanej ustawy, właściwy minister stwierdza nieważność uchwały organu kolegialnego uczelni w przypadku stwierdzenia jej niezgodności z prawem lub statutem uczelni.

W związku z powyższym, pragnę zwrócić uwagę Pani Minister, na najczęstsze problemy sygnalizowane w skargach do Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące sposobu i trybu rekrutacji studentów na akademie medyczne.

1. Stosowanie tzw. przeliczników

Tryb przeprowadzania egzaminów maturalnych ulegał w ostatnich latach licznym zmianom i przeobrażeniom. W konsekwencji wiele uczelni wyższych stosuje system tzw. przeliczników, pozwalających na porównanie wyników egzaminów dojrzałości oraz egzaminów maturalnych. System ten budzi jednak wiele kontrowersji. W uzasadnieniu do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 stycznia 2007 r. (sygn. akt U 5/06) czytamy m.in.: *przeliczanie ocen jest czynnością dodatkową, następczą. Jest w istocie rekwalifikacją, realizowaną wobec już dokonanej bezpośredniej oceny egzaminu. Nie może zatem być uznane za tożsame z „przeprowadzeniem oceny", którego bezpośrednim przedmiotem są zachowania i czynności osób zdających egzamin.*

W tej sytuacji ustawodawca, chcąc zapewnić realizację konstytucyjnej zasady równego dostępu do nauki obu grup maturzystów, wprowadził możliwość przeprowadzania przez uczelnie wyższe dodatkowych egzaminów wstępnych dla osób legitymujących się świadectwem dojrzałości (art. 169 ust. 4 ustawy o szkolnictwie wyższym). Takie rozwiązanie pozwala na przeprowadzenie rekrutacji:

a) dla osób legitymujących się świadectwem maturalnym (tzw. nową maturą) - zgodnie z ustawową zasadą konkursu wyników egzaminów maturalnych,

b) dla osób legitymujących się świadectwem dojrzałości (tzw. starą maturą) - na podstawie wyników egzaminów wstępnych, tj. zgodnie z zasadami obowiązującymi do momentu wprowadzenia tzw. nowych matur.

Co za tym idzie, zasadnym wydaje się takie ukształtowanie zasad rekrutacji na akademie medyczne, aby podstawowym kryterium rekrutacji kandydatów na studia pozostawała ocena uzyskana bezpośrednio na egzaminie maturalnym lub ocena uzyskana w wyniku egzaminów wstępnych.

2. Egzaminy wstępne

Zgodnie z przepisami rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu oceniania, osoby legitymujące się świadectwem dojrzałości (tzw. starą maturą), w przeciwieństwie do osób legitymujących się świadectwem maturalnym (tzw. nową maturą) nie mają możliwości ponownego przystąpienia do egzaminu maturalnego w celu poprawy uzyskanego wyniku.

Warto zauważyć, że wraz ze zmianą sposobu i trybu przeprowadzania egzaminów maturalnych zmianie uległ także program nauczania w szkołach ponadgimnazjalnych tak, aby uczniowie tych szkół zostali w pełni przygotowani do nowej formuły egzaminu maturalnego. Co za tym idzie, nawet umożliwienie osobom legitymującym się tzw. starą maturą poprawy uzyskanego wyniku w drodze przystąpienia do tzw. nowej matury nie może przynieść oczekiwanego efektu. Absolwenci szkół średnich, którzy ukończyli szkołę przed 2004 r. byli bowiem kształceni innym systemem oraz przygotowywani do innej formy egzaminu.

Z uwagi na to, jak wyżej wspomniano, ustawodawca pozostawił uczelniom wyższym możliwość organizowania dodatkowych egzaminów wstępnych dla tzw. starych maturzystów. W efekcie, osoby legitymujące się świadectwem dojrzałości, podobnie jak tzw. nowi maturzyści, mają co roku możliwość poprawienia swojego wyniku uzyskanego podczas rekrutacji na daną uczelnię wyższą poprzez ponowne przystąpienie do egzaminu wstępnego.

Z uzyskanych przeze mnie informacji wynika jednak, że niejednokrotnie egzaminy wstępne przeprowadzane przez akademie medyczne dla tzw. starych maturzystów zakresem materiału, a także poziomem trudności, znacznie przewyższają poziom tzw. nowych matur. Potwierdza to niewielki procent osób, który z całej grupy kandydatów legitymujących się świadectwem dojrzałości zostaje co roku przyjęty na uczelnie medyczne.

Co za tym idzie, zasadnym wydaje się takie ukształtowanie egzaminów wstępnych na akademie medyczne, aby zakresem przedmiotowym, a także stopniem trudności, nie różniły się znacząco od egzaminów zdawanych w chwili obecnej przez absolwentów szkół średnich.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 8 listopada 2000 r. (sygn. akt SK 18/99) stwierdził, co następuje: *nie może też budzić żadnych wątpliwości - zważywszy na szczególny status szkół publicznych, że to przede wszystkim za ich pośrednictwem władza publiczna powinna urzeczywistniać wskazane zasady równości i powszechności w dostępie do studiów. Publiczne szkoły wyższe mają w konsekwencji nie tylko kompetencje, ale i obowiązek realizacji zasady powszechności dostępu do wyższego wykształcenia poprzez wszelkie formy studiów* (...).

Co za tym idzie, koniecznym wydaje się takie ukształtowanie systemu rekrutacji na poszczególne uczelnie medyczne, aby szanując konstytucyjną zasadę autonomii szkół wyższych, zapewnić jednocześnie równy dostęp do nauki wszystkim grupom maturzystów.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii oraz poinformowanie mnie o zajętym w sprawie stanowisku.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich jestem także świadomy bezpośredniego wpływu, jaki na system rekrutacji studentów na uczelnie wyższe wywiera sposób i tryb przeprowadzania egzaminów maturalnych. W wystąpieniu z dnia 31 grudnia 2007 r. do Minister Edukacji Narodowej - Pani Katarzyny Hall, zwróciłem uwagę, że w ostatnich latach system kształcenia ponadgimnazjalnego podlegał ewolucji, zmierzającej do zasadniczej zmiany charakteru i celu egzaminu maturalnego. System ten nie powinien być bez dostatecznego uzasadnienia destabilizowany. Kolejne zmiany rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu oceniania inaczej regulowały zasady zdawania egzaminu maturalnego, czego skutkiem jest obecnie skomplikowany tryb rekrutacji na studia wyższe. Zwróciłem więc uwagę, że kolejna zmiana zasad przeprowadzania egzaminów maturalnych powinna być poprzedzoną głęboką analizą i rzetelną oceną skutków wprowadzanych regulacji.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 2008-03-20

MINISTERSTWO ZDROWIA
Podsekretarz Stanu
Andrzej Włodarczyk
MZ-NSK-820-14244- l/ML/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Profesorze

W odpowiedzi na pismo znak: RPO-573601-I/07/AB uprzejmie informuję, że w wyniku reformy edukacyjnej Państwa, rekrutacja do uczelni medycznych „rozdzieliła" kandydatów na tych ze „starą" maturą i tych, którzy zdawali maturę w nowym systemie. **Pomysłodawcą „dwutorowego" systemu przyjęć na studia nie są uczelnie medyczne, ponieważ problem ten dotyczy rekrutacji do wszystkich uczelni wyższych w kraju.**

Zanim Senaty Uczelni Medycznych uchwaliły swoje zasady rekrutacji na mocy samorządnych decyzji, odbyło się wiele spotkań i dyskusji z udziałem wielu ekspertów, prawników, a także opinii samorządu studenckiego. Dostępność do studiów w myśl zapisów Konstytucji RP była również przedmiotem korespondencji z Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich.

Zasady rekrutacji na kierunki medyczne prowadzone przez daną uczelnię zostały zatwierdzone przez senaty uczelni i podane do publicznej wiadomości dla kandydatów na studia.

Na skutek sugestii Departamentu Prawnego Ministra Edukacji Narodowej o konieczności zachowania zasad równości konstytucyjnej w dostępie na studia obu grup kandydatów, egzamin dla „starych" maturzystów został organizacyjnie i merytorycznie możliwie jak najbardziej ujednolicony z nową maturą, poprzez następujące działania:

1. Egzamin ten obejmuje sprawdzian wiedzy z tych samych przedmiotów, które zdawali nowi maturzyści (biologia, fizyka, chemia),
2. Pytania zostały opracowane przez zespół ekspertów Centralnej Komisji Egzaminacyjnej Ministerstwa Edukacji Narodowej i posiadają ten sam stopień trudności jak pytania stosowane w nowej maturze,
3. Egzamin jest sprawdzany w uczelniach medycznych przez egzaminatorów analogicznie przygotowanych do tego zadania, jak egzaminatorzy sprawdzający nową maturę.

Zasadnym jest więc stwierdzenie, iż Uczelniane Komisje Rekrutacyjne dołożyły wszelkiej staranności, by obie grupy zdających miały możliwie tożsamy dostęp do studiów. Wszystkim kandydatom postawiono wysokie wymogi merytoryczne.

Nieco inny system przyjęć zaproponowała jedynie uczelnia poznańska (kandydaci zdają dwa przedmioty z trzech kierunkowych: biologia oraz do wyboru chemia lub fizyka - zarówno ze starą jak i nową maturą). Na powyższe zezwalają zapisy cytowanej ustawy.

We wszystkich uczelniach o przyjęciu na studia decyduje łączny wynik egzaminu zdawanego przez „nowych" i „starych" maturzystów.

Minister Zdrowia nie ma tytułu prawnego do interwencji w samorządne decyzje senatów uczelni i przyjętą procedurę, która jest zgodna z cytowaną ustawą.

Departament Nauki i Szkolnictwa Wyższego również otrzymuje skargi od absolwentów szkół średnich legitymujących się tzw. „starą" maturą dotyczące utrudnionego, zdaniem tych absolwentów, dostępu do nauki na uczelniach medycznych. Nie podzielamy jednak poglądu iż z faktu, że tylko niewielki procent osób legitymujących się „starą" maturą zostaje co roku przyjęty na uczelnie medyczne, można wyciągać wniosek, ze egzaminy wstępne dla „starych" maturzystów zakresem materiału, a także poziomem trudności, znacznie przewyższają poziom tzw. nowych matur. Od bardzo wielu lat, jeszcze przed rozdzieleniem maturzystów na „starych" i „nowych" na uczelnie medyczne dostali się głównie absolwenci szkół średnich z aktualnego rocznika maturalnego i im dalej od matury tym mniejszy procent kandydatów zostawał przyjęty.

Dziękuję za wszystkie uwagi Pana Rzecznika i zapewniam, że w rozmowach z władzami uczelni medycznych będziemy przekazywać Pana stanowisko.

Z wyrazami szacunku
SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Zdrowia
/-/ Andrzej Włodarczyk

9.2. Dostęp do dóbr i usług

Warszawa, 13/11/1008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-602425-I/08/MSW
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Jacek Majchrowski
Prezydent Miasta Krakowa
Pl. Wszystkich Świętych 3/4
31-004 Kraków

Szanowny Panie Prezydencie

Z głębokim zaniepokojeniem przyjąłem wiadomość o zamieszczeniu na drzwiach krakowskiego baru mlecznego mieszczącego się w Krakowie przy ul. Daszyńskiego nr 19 informacji o nie obsługiwaniu m.in. „osób brudnych". Jak podała „Gazeta Wyborcza Kraków" w artykule zatytułowanym „Brudasów i pijaków nie obsługujemy!", pełna treść tej informacji brzmi następująco: „Uprzejmie informujemy, że osoby pijane, brudne i zachowujące się agresywnie nie będą obsługiwane. Prosimy nie przeszkadzać innym w spożywaniu posiłków".

Należy zauważyć, iż poszanowanie i ochrona godności człowieka jest podstawowym obowiązkiem władz publicznych. Zasada godności człowieka posiada fundamentalne znaczenie dla określenia konstytucyjnego statusu jednostki, dlatego też ujęta została w Konstytucji jako źródło wszelkich praw i wolności człowieka. Zgodnie z art. 30 Konstytucji RP godność człowieka jest nienaruszalna.

Godność przysługuje człowiekowi zawsze, niezależnie od jego postępowania i zachowania, przysługuje też każdemu w jednakowym stopniu. Różnicowanie tej godności w zależności od osobistych właściwości jednostki jest niedopuszczalne. Godność oznacza pozostawienie pewnej sfery autonomii, jak również zakaz stawiania człowieka w takich sytuacjach, w których godność ta mogłaby zostać naruszona.

Również w kontekście społecznym poruszona w artykule prasowym sprawa budzi poważne kontrowersje. Jak wynika z doniesień prasowych, a także licznych komentarzy internautów w portalu internetowym „Onet.pl", wywołała ona oburzenie nie tylko klientów barów mlecznych, lecz także innych obywateli. W opinii społecznej przeważa bowiem pogląd, że bary mleczne jako dotowane z budżetu państwa, zawierają najtańszą ofertę gastronomiczną na rynku, a co za tym idzie w praktyce korzystają z nich osoby ubogie.

O ile, zgodnie z przyjętymi w naszym kręgu kulturowym normami, uzasadnione wydaje

się odmówienie obsługi osoby nietrzeźwej, czy zachowującej się w sposób agresywny i wykraczający poza ustalony porządek panujący w danym miejscu, o tyle istotne zastrzeżenia budzi taka odmowa skierowana do „osoby brudnej". Abstrahując od jakże nieostrego zakresu tego pojęcia, w pierwszej kolejności przedmiotowy komunikat wydaje się naruszać godność człowieka. Ponadto przyzwalanie na umieszczanie tego typu zakazów propaguje złe wzorce społeczne i mogłoby prowadzić do izolacji osób ubogich i nieporadnych, dla których skorzystanie z usług baru mlecznego jest często jedyną możliwością spożycia ciepłego i taniego posiłku.

Jak wynika z Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 20 czerwca 2006 r. w sprawie stawek, szczegółowego sposobu i trybu udzielania i rozliczania dotacji przedmiotowych do posiłków sprzedawanych w barach mlecznych (Dz. U. Nr 112, poz. 760), przedsiębiorcy prowadzący bary mleczne otrzymują za pośrednictwem izb skarbowych, po spełnieniu określonych warunków, dotacje z budżetu państwa (§ 4 ust 1). Bary mleczne zlokalizowane są też najczęściej w lokalach stanowiących własność gminy, przez co ma ona wpływ na sposób ich wykorzystania. Dlatego też odpowiednie władze publiczne odpowiedzialne są za ich prawidłowe funkcjonowanie.

W związku z powyższym, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Prezydenta z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji na temat działań podjętych przez władze Miasta Krakowa, zmierzających do usunięcia stwierdzonej nieprawidłowości. W mojej opinii właściwa reakcja na to bulwersujące ogłoszenie przyczyniłaby się z pewnością do zapobieżenia przyszłym naruszeniom w sferze godności człowieka.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

ZASTĘPCA PREZYDENTA MIASTA KRAKOWA

MOPS-DM/MT/070/165/W/14535/08

Kraków, 30 grudnia 2008

Dotyczy: zamieszczenia na drzwiach jednego z krakowskich barów mlecznych informacji o nieobsługiwaniu m.in. „osób brudnych”,

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

W odpowiedzi na pismo z 13 listopada 2008 r. znak: RPO-602425-I/08/MSW dotyczące zamieszczenia na drzwiach jednego z krakowskich barów mlecznych informacji o nieobsługiwaniu m.in. „osób brudnych", przedstawiam następujące informacje:

Gmina Miejska Kraków dostrzega potrzebę podejmowania działań na rzecz poprawy sytuacji bytowej osób ubogich oraz niezaradnych życiowo i w tym celu podejmuje szereg działań ukierunkowanych na zabezpieczanie ich niezbędnych potrzeb, m.in. poprzez zapewnienie mieszkańcom Krakowa pomocy w formie gorących posiłków. W okresie od stycznia do września 2008 r. z przyznanej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie pomocy w formie gorących posiłków wydawanych w barach mlecznych i innych placówkach prowadzących tego typu usługi skorzystało 2 677 osób dorosłych.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 20 czerwca 2006 r. w sprawie stawek, szczegółowego trybu udzielania i rozliczania dotacji przedmiotowych do posiłków sprzedawanych w barach mlecznych (Dz. U. nr 112 poz. 760) nie daje żadnych podstaw do podejmowania działań przez Gminę miejska Kraków w stosunku do przedsiębiorców prowadzących bary mleczne. Natomiast w sytuacji, kiedy zapewnienie i wydawanie posiłków jest zlecane podmiotowi, który prowadzi jadłodajnię, organ zlecający to zadanie (w tym przypadku - Miejski Ośrodek pomocy Społecznej w Krakowie) może skontrolować sposób realizacji zadania w zakresie, wynikającym z zawartej umowy.

Zgodnie z informacją uzyskaną z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie, żadna z osób (również osób bezdomnych) korzystających z pomocy w formie ciepłego posiłku nie sygnalizowała pracownikom socjalnym, aby pojawił się jakikolwiek problem z wydaniem posiłku (również w związku z ewentualnym uznaniem ich za „osoby brudne”). Również przeprowadzone przez pracowników kontrole w jadłodajniach, dotyczące realizowania zleconego zadania, czyli wydawania ciepłego posiłku osobom korzystającym z pomocy społecznej nie wykazały żadnych nieprawidłowości.

Po uzyskaniu od dziennikarza „Gazety Wyborczej" informacji o zawieszonej kartce, pracownicy socjalni Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie także udali się do jadłodajni, aby dowiedzieć się więcej na temat zaistniałej sytuacji. Pracownicy uzyskali od kierownika jadłodajni zapewnienie, że osoby, które sprawiały problemy w jadłodajnie nie korzystają z pomocy społecznej i nie wyglądają na osoby ubogie. W związku z niewłaściwym, w ocenie pracowników jadłodajni, zachowaniem klientów, utrudniającym innym osobom spożywanie posiłku, wzywana była Straż Miejska. Pracownicy socjalni uzgodnili z kierownikiem baru, że w sytuacji pojawienia się tych osób w barze, powiadomi ich, aby mogli w osobistej rozmowie ustalić, czy jednak nie wymagają objęcia pomocą. W dniu 3 grudnia br. pracownicy socjalni zostali poinformowani przez pracowników jadłodajni, że w barze jest jedna z „uciążliwych" osób. Pracownicy socjalni w rozmowie ze wskazanym klientem baru ustalili, że ma stałe źródło utrzymania (emeryturę), posiada też swoje mieszkanie i dom - w związku z tym, nie potrzebuje żadnej pomocy. Klient jadłodajni podkreślił, że lubi i ma prawo tutaj przychodzić i spędzać czas „nad herbatą".

Odnosząc się zaś do licznych komentarzy do artykułu w przedmiotowej sprawie pragnę zauważyć, że wśród 114 komentarzy, zdecydowana większość wyrażała aprobatę dla działania właściciela baru mlecznego, który starał się zapewnić stosowne warunki do spożywania posiłków dla wszystkich klientów jadłodajni: http://forum.aazela.pl/forum/72,2.html?f=410&w=86859759&v=2&s=l, Dla znakomitej większości internautów kontrowersyjne było stwierdzenie, że nieobsługiwanie osób brudnych stanowi przejaw dyskryminacji.

Jednocześnie wyrażam głębokie zaniepokojenie utożsamianiem osób ubogich i niezaradnych z „osobami brudnymi". Bez wątpienia jest to powielanie szkodliwego stereotypu i stygmatyzuje osoby znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej lub mające trudności z funkcjonowaniem w społeczeństwie.

ZASTĘPCA PREZYDENTA
MIASTA KRAKOWA
/-/ Elżbieta Lęcznarowicz

Otrzymują:
1 x Adresat
1 x aa

Warszawa, 3 sierpnia 2004 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-481256-IV/04/BB
00-090 Warszawa Tel. centr. 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 827 64 53

Pan
Marek Sadowski
Minister Sprawiedliwości
WARSZAWA

I. W dniu 2 lipca 2004 r. Sejm - po rozpatrzeniu poprawek Senatu - przyjął rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Wprowadzone zmiany wyłączają możliwość orzekania sądu ponad żądanie strony, pozostawiając jedynie obowiązek przewodniczącego - w sprawach o alimenty, o naprawienie szkody pochodzącej z deliktu oraz o roszczenia z zakresu prawa pracy - do pouczania strony o roszczeniach wynikających z przytoczonych przez nią faktów (art. 212, art. 477 kpc). Zasadniczej zmianie ulega także treść art. 5 kpc: z sądu został zdjęty obowiązek udzielania stronom (występującym w sprawie bez adwokata i radcy prawnego) wskazówek i pouczeń o skutkach prawnych czynności procesowych. Jednocześnie rozszerzono przymus adwokacko - radcowski na wszelkie czynności podejmowane przed Sądem Najwyższym, a także na czynności podejmowane przed innymi sądami, związane z postępowaniem przed Sądem Najwyższym (art. 87^1 kpc).

W uzasadnieniu projektu ustawy (druk sejmowy nr 965) podkreślono, że proponowane zmiany mają na celu eliminację unormowań kształtujących zasadę prawdy obiektywnej, a także takie sprecyzowanie zasad współdziałania sądu ze stronami, aby nie dochodziło do naruszenia konstytucyjnej i kodeksowej zasady równości (równouprawnienia) stron. Dotychczasowa praktyka orzecznicza, powstała na tle obecnej regulacji prawnej, prowadziła do naruszenia prawa do bezstronnego sądu i obowiązku równego traktowania stron.

Natomiast związanie sądu żądaniem zgłoszonym w pozwie wynika z zasady dyspozycyjności i kontradyktoryjności; współgra także z indywidualistyczną istotą prawa cywilnego, opartego na zasadzie wolności i autonomii praw prywatnych.

Wzmocnienie zasady kontradyktoryjności wymusza wzmożoną aktywność oraz profesjonalizm działania stron, co z kolei czyni koniecznym rozszerzenie przymusu adwokacko - radcowskiego.

Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego w sposób istotny pogarsza sytuację osób, które występują w procesie bez adwokata lub radcy prawnego. Dodatkowo, dokonanie pewnych czynności procesowych będzie niemożliwe bez zaangażowania profesjonalnego pełnomocnika.

Oceny wprowadzonych zmian nie można dokonać w oderwaniu od realiów ekonomicznych społeczeństwa; profesjonalna reprezentacja prawna stron w postępowaniu nie jest standardem obowiązującym w praktyce polskich sądów - dotychczas jedynie niewielka część spraw cywilnych toczy się z udziałem adwokatów i radców prawnych.

Konieczna wydaje się więc szeroka analiza istniejącego systemu reprezentacji prawnej (zarówno w sprawach cywilnych, jak i karnych), zwłaszcza w zakresie pomocy prawnej udzielanej osobom ubogim. W szczególności wymaga rozważenia, czy dotychczasowe zasady udzielania bezpłatnej pomocy prawnej (w tym przyznawanie przez sąd pełnomocnika „z urzędu") odpowiadają istniejącym potrzebom społecznym.

II. Pomoc prawną udzielaną przez Państwo osobom najuboższym należy rozpatrywać co najmniej w dwóch aspektach: pomocy socjalnej oraz gwarancji wykonywania innych konstytucyjnych praw, w tym zwłaszcza prawa do sądu.

Zapewnione przez art. 67 Konstytucji RP prawo do zabezpieczenia społecznego realizowane jest m. in. przez przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. nr 64, poz. 593 z późn. zmian.). W zakres pomocy społecznej wchodzi także poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne; realizuje się ono przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów (art. 46 ust. 2).

Podmiotami organizującymi pomoc społeczną są organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi (art. 2 ust. 2).

Nie oznacza to jednak, że pomoc prawna dla osób ubogich świadczona jest tylko przez organy administracji; jak podkreślił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 21 września 2000 r., (III CZP 14/00, publ. OSNC z 2001 r., nr 2, poz. 21) w polskim systemie prawnym (w odróżnieniu od wielu innych państw), zarówno o potrzebie udzielenia osobie niezamożnej pomocy społecznej w postaci zwolnienia od należnych państwu kosztów sądowych, jak i o ustanowieniu adwokata, nie decydują organy, których zadaniem jest świadczenie tej pomocy, ale sądy rozpoznające sprawy z udziałem osób deklarujących swoją niezamożność lub - rzadziej - zamierzających dopiero sprawę wytoczyć. W uchwale tej, komentującej szeroko system bezpłatnej pomocy prawnej, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż nałożony na sądy obowiązek świadczenia pomocy społecznej osobom zwracającym się o udzielenie ochrony prawnej niewątpliwie wykracza poza zakres zadań sądów. Kompetencje organów władzy sądowniczej, odrębnych od władzy wykonawczej (art. 10 ust. 1 Konstytucji RP), polegają bowiem wyłącznie na sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

Można też wskazać, że w niektórych sytuacjach rola sądu wykracza poza decyzję o przyznaniu pomocy prawnej, ale w dalszym ciągu polega na udzielaniu fachowej informacji. Poza wymogiem informowania o środkach zaskarżenia, szczególne regulacje rozszerzają zakres świadczonej pomocy (np. w przypadku dochodzenia roszczeń alimentacyjnych - § 55 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych

czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych - Dz. U. nr 17, poz. 164).

Jak podkreślono wyżej, zagadnienie bezpłatnej pomocy prawnej wykracza poza problematykę pomocy społecznej, należy rozpatrywać je także w aspekcie gwarancji prawa do sądu. Jest to wymóg stawiany zarówno przez art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, jak i art. 6 ust. 2 pkt c Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Zarówno Konstytucja, jak i Konwencja ograniczają zapewnienie bezpłatnej reprezentacji prawnej do obrońcy w sprawach karnych (art. 6 Konwencji dodatkowo zastrzega, iż obrona ta przysługuje, „gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości"). Obejmuje to także udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym - w tym tylko zakresie, w jakim istnieje prawdopodobieństwo, że rzetelność późniejszego procesu sądowego dozna uszczerbku na skutek wstępnej niezgodności postępowania z przepisami (wyrok w sprawie *Berliński v. Polska,* skarga nr 27715/95, *Brennan v. Wielka Brytania,* skarga nr 39846/98). W orzeczeniu *Airey v. Irlandia* (skarga nr 6289/73, § 26) Trybunał rozszerzył wymóg zapewnienia reprezentacji prawnej także na proces cywilny, jeśli ta reprezentacja okazuje się niezbędna dla efektywnego dostępu do sądu - bądź w sytuacji wyraźnego ustawowego wymogu działania strony przez adwokata, bądź w sytuacji złożoności przepisów proceduralnych lub okoliczności konkretnej sprawy.

Orzecznictwo Trybunału na tle problematyki jakości świadczonej pomocy prawnej nie jest stabilne; w niektórych sprawach podkreślono, że obowiązek państwa ogranicza się do ustanowienia adwokata z urzędu, a późniejsze działanie adwokata nie jest już działaniem władzy publicznej, i dlatego nie może być oceniane z punktu widzenia art. 6 Konwencji (np. *Tripodi* v. Włochy, skarga nr 13743/88). Sposób prowadzenia sprawy jest kwestią pomiędzy adwokatem a jego klientem; władze mają jednak obowiązek działać, gdy niepowodzenie adwokata w udzieleniu pomocy prawnej jest oczywiste bądź wiadome władzy publicznej *(Kamasinski v. Austria* skarga nr 9783/82, § 65). Natomiast w sprawie *Artico* v. *Włochy* (skarga nr 6694/74, § 33) Trybunał uznał, iż skoro Konwencja mówi o prawie do „korzystania" z pomocy adwokata, a nie tylko „wyznaczenia", państwo odpowiada także za sposób, w jaki pomoc prawna jest świadczona. Gdy z jakichkolwiek powodów nie jest ona wystarczająca, obowiązkiem władz jest spowodowanie, by adwokat wypełniał należycie swoje obowiązki, bądź zmiana adwokata. Konwencja gwarantuje bowiem prawa, które są realne i skuteczne, a nie tylko teoretyczne i iluzoryczne. Dyskryminacja w korzystaniu z wolności i praw, m. in. z uwagi na stan majątkowy, jest w świetle art. 14 Konwencji niedopuszczalna.

Pozostając w kręgu prac organów Rady Europy - kwestią dostępu do pomocy prawnej zajmuje się m. in. Zalecenie Nr R (93) 1 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich, dotyczące skutecznego dostępu do prawa i wymiaru sprawiedliwości osób w sytuacji wielkiego ubóstwa (przyjęte w dniu 8 stycznia 1993 r.). W dokumencie tym przypomniano, że problem skutecznego dostępu osób biednych do prawa i wymiaru sprawiedliwości nie jest tylko kwestią sprawiedliwości społecznej i polityki państwa, ale także należy do dziedziny praw człowieka i podstawowych wolności, które biorą swój początek

w uznaniu przyrodzonej godności człowieka (pkt 7 Raportu wyjaśniającego). Rządom państw członkowskich zalecono ułatwianie dostępu do prawa („prawa do ochrony prawnej") m. in. przez pokrywanie kosztów doradztwa prawnego w ramach systemu pomocy prawnej (pkt 1c), ułatwianie osobom biednym dostępu do sądów m.in. przez uznanie prawa do korzystania z pomocy fachowego doradcy (jeśli to możliwe z własnego wyboru), który otrzyma należyte wynagrodzenie (pkt 2c). Pomoc prawna - według punktu 9 Raportu - ma mieć szeroki zakres; powinna obejmować nie tylko pomoc prawną rozumianą jako częściowe lub całkowite zwolnienie z kosztów sądowych oraz darmową bądź symbolicznie opłacaną pomoc adwokata, ale również wszelką bezpłatną pomoc prawną w postaci udzielania informacji, porad, mediacji, itp., łączącą się zarówno z postępowaniem sądowym, jak i quasi sądowym.

Podsumowując standardy wyznaczane przez Konstytucję i międzynarodowe zobowiązania Polski - realizacja praw i wolności człowieka wymaga stworzenia systemu ochrony prawnej, w szczególności ochrony sądowej. Dostęp do ochrony prawnej nie powinien być ograniczony ze względu na ubóstwo. Z tego względu niezbędne jest zapewnienie bezpłatnej (bądź płatnej symbolicznie) pomocy prawnej. Polega ona zarówno na reprezentacji przez fachowego pełnomocnika w trakcie procesu (szczególnie karnego), jak i na pozasądowym poradnictwie prawnym. W określonym zakresie Państwo odpowiada także za jakość pomocy prawnej - powinno reagować, gdy pomoc ta jest świadczona w sposób oczywiście nieprawidłowy.

III. Jednak dla skuteczności i efektywności systemu nie jest konieczne, by był on organizowany i administrowany przez władzę sądowniczą. Wprost przeciwnie, świadczenie pomocy prawnej nie należy to do jej konstytucyjnych zadań. Pomoc społeczna (na którą składa się także pomoc prawna) należy do zadań administracji państwowej, dysponującej odpowiednimi narzędziami z zakresu polityki socjalnej; pozwalają one m. in. na właściwe ustalenie adresatów tej pomocy, poprzez odpowiednie procedury sprawdzające ich stan majątkowy i sytuację życiową.

Istniejący system zarówno zwalniania od kosztów sądowych, jak i przyznawania pełnomocnika z urzędu, ma wiele wad; jedna z nich to właśnie ograniczona wiedza sądu o sytuacji materialnej stron procesu. Odchodząc od obowiązku urzędowego zaświadczenia ubóstwa, ustawodawca chciał uprościć procedurę aplikacji o zwolnienie od kosztów. Jednak czynności sprawdzające, podejmowane na podstawie art. 116 kpc, nie zawsze prowadzą do właściwej oceny sytuacji (co potwierdziło także orzeczenie Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Kreutz* v. *Polska,* skarga nr 28249/95). Brak też jednolitych przesłanek kwalifikacji danej osoby do uzyskania pomocy prawnej. Zdarzają się sytuacje, że osoby starające się o tę pomoc - w analogicznej sytuacji procesowej, o podobnym statusie materialnym - są traktowane w sposób odmienny, w zależności od praktyki orzeczniczej konkretnego sądu.

Z drugiej strony sąd jest dysponentem środków finansowych Skarbu Państwa, przy czym gospodarka tymi środkami odbywa się w sposób nieuporządkowany, a kontrola organów budżetowych nad wydatkami jest ograniczona. W takim systemie pomocy prawnej trudno jest oszacować jej planowane koszty. To z kolei stwarza ryzyko zbyt dużej ostrożności w dysponowaniu

przez sąd środkami budżetowymi, „nieobliczalność" kwot przeznaczanych na ten cel nie pozwala na rozsądne planowanie wydatków.

W tym kontekście niezbędna jest uwaga, że w świetle badań przeprowadzonych m. in. w USA, Kanadzie i RPA, koszty analogicznego do polskiego modelu pomocy prawnej (system pełnomocników „z urzędu") okazują się najwyższe.[1] W realiach polskich, wydatki Skarbu Państwa na nieopłaconą pomoc prawną od 1997 r. do 2002 r. wzrosły ponad dziesięciokrotnie.[2] W efekcie zdarzają się znaczne opóźnienia w wypłacie wynagrodzeń adwokatów i radców. Jednocześnie analizy porównawcze wskazują, że mimo wysokich kosztów, model pełnomocników „z urzędu" zapewnia pomoc stosunkowo niewielkiej liczbie osób.

Odrębną kwestią jest jakość pomocy prawnej świadczonej przez pełnomocników. Chociaż potoczna obserwacja praktyki może prowadzić do nieuprawnionych uogólnień, już sam fakt, że nie istnieje żaden system ewaluacji i kontroli efektów pracy opłacanych przez państwo prawników musi budzić niepokój. Wydaje się także, że samorządy zawodowe nie wypracowały sprawnego systemu kontroli jakości świadczonych usług. Jedynym sposobem oceny pracy pełnomocnika pozostaje merytoryczne rozstrzygnięcie przez sąd co do istoty sprawy, przy czym praca pełnomocnika jest wynagradzana niezależnie od jej wyniku. Faktem jest, że w orzeczeniu z dnia 17 lipca 2002 r. (I CK 199/02, publ. LEX 54507) Sąd Najwyższy stwierdził - w odniesieniu do „namiastki środka odwoławczego", jakim była sporządzona przez adwokata kasacja - iż rażąco sprzeczne z zasadą profesjonalizmu czynności adwokata ustanowionego z urzędu nie uprawniają go do skutecznego ubiegania się o wynagrodzenie: jednak wciąż w tym zakresie brak jest wyraźnej regulacji ustawowej. Dodatkowo, szczególna konstrukcja przewidziana w § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. nr 163, poz. 1348) oraz § 17 rozporządzenia z tego samego dnia dotyczącego radców prawnych (Dz. U. nr 163, poz. 1349), powoduje, iż co do egzekucji zasądzonego wynagrodzenia pełnomocnik z urzędu jest w lepszej sytuacji, jeśli przegra sprawę sądową.

Z badań prowadzonych przez Helsińską Fundację Praw Człowieka[3] wynika, że w opinii samych adwokatów jakość obsługi prawnej świadczonej z urzędu jest gorsza niż w przypadku prowadzenia sprawy z wyboru.

Oceniając istniejący poziom obsługi prawnej należy mieć na względzie okoliczność, że w postępowaniu cywilnym wszelkie zaniedbania pełnomocnika obciążają reprezentowaną stronę (orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 1999 r., I PKN 76/99, z dnia 7 lutego 2000 r., I CKN 1261/99), a uchwalona ustawa nowelizująca dodatkowo wzmacnia tę zasadę (np. art. 207 § 3, art. 370^1 kpc).

---

1 V. Terzieva *Financing a Legal Aid System: Comparative perspective* w: *Access to Justice in Central and Eastern Europe - source book* (ed. Public Interest Law Initiative, Interights, Bułgarski Komitet Helsiński, Helsińska Fundacja Praw Człowieka) Budapeszt 2003, s. 46 i dalsze, tłum. także w: Ł. Bojarski *Dostępność nieodpłatnej pomocy prawnej* Warszawa 2003).

2 Dane przekazane przez Ministerstwo Sprawiedliwości: Ł. Bojarski *Dostępność... op. cit.* s. 40 - 45

3 Ł. Bojarski *Dostępność... op. cit.* s. 91

Dodatkową wadą istniejącego systemu jest to, że nie zapewnia ona w wystarczający sposób bezpłatnego poradnictwa prawnego w przypadku czynności pozasądowych. Właściwie nie istnieje żadne systemowe rozwiązanie w tym zakresie, a nie są nim na pewno dyżury prawników w ośrodkach pomocy społecznej. W większych miastach lukę tę wypełniają organizacje pozarządowe i uniwersyteckie poradnie prawne, jednak z uwagi na skalę świadczonych usług trudno oczekiwać, iż wypełnią wszystkie zadania publiczne w tym zakresie.

Tymczasem z obserwacji poczynionych chociażby w praktyce działania Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, istnieje ogromna potrzeba zapewnienia bezpłatnego poradnictwa prawnego, obejmującego np. sprawy mieszkaniowe, socjalne i rodzinne, i to zanim jeszcze trafią na drogę sądową. Na około 40 000 spraw, które w 2003 r. wpłynęły do Biura, w ponad 50% wskazano skarżącemu przysługujące mu środki prawne, z których dotychczas nie skorzystał. Dane te wskazują na to, że znaczna część społeczeństwa nie potrafi się poruszać w istniejącym systemie prawym, nie ma świadomości obowiązujących procedur i nie umie korzystać z przysługujących uprawnień. Osoby te wymagają profesjonalnego wsparcia, którego Rzecznik nie może im zapewnić w zakresie odpowiadającym istniejącym potrzebom - wykracza to bowiem poza przyznane mu ustawą kompetencje i środki prawne.

Wracając jednak do reprezentacji procesowej; pewną zaletą obowiązującego w Polsce systemu pełnomocników z urzędu jest znaczne uproszczenie procedury udzielania tej formy pomocy prawnej, co wynika przede wszystkim z faktu, że nie jest ona w żaden sposób administrowana. To z kolei minimalizuje koszty obsługi organizacyjnej i biurowej, co jednak – o czym była mowa wcześniej - nie sprawia, że jest to system opłacalny. Wprost przeciwnie, wydatki rosną w sposób niekontrolowany.

IV. Istnieją trzy podstawowe modele udzielania przez państwo bezpłatnej pomocy prawnej: obrona z urzędu (inaczej tzw.*judicare),* system kontraktowy oraz programy korzystające z etatowych prawników (tzw. obrońców publicznych). Bardzo często w obrębie jednego państwa funkcjonują modele mieszane, np. w większych ośrodkach miejskich działa biuro obrońcy publicznego, a gdzie indziej - system kontraktowy bądź *judicare* (np. USA, Kanada, RPA)[4]. Jeśli różne modele funkcjonują na jednym terenie, często stają się konkurencyjne, co zwiększa jakość świadczonej pomocy. Zdarza się także, że oddzielny system istnieje w zakresie obsługi spraw cywilnych, rodzinnych i pracowniczych, a inny - w sprawach karnych (np. Wielka Brytania).

Analogiczny do polskiego system pełnomocników z urzędu działa np. we Francji od połowy XIX w. (tak jak w Polsce, początkowo był on nieodpłatnym obowiązkiem adwokatury, umotywowanym zasadami solidarności społecznej, a także „ceną" monopolu zawodowego). Jednak poza tym modelem, przy określonych sądach funkcjonują urzędy doradztwa prawnego, udzielające bezpłatnych porad. Natomiast w Niemczech jest zasadą, że jeśli jedna strona procesu jest

[4] Wszystkie przedstawione w tej części informacje pochodzą z cyt. wcześniej raportu *Access to Justice in Central and Eastern Europe - source book* oraz ze sprawozdania z *European Forum on Access to Justice,* które odbyło się w Budapeszcie w grudniu 2002 r.

reprezentowana przez adwokata, to druga - dla zachowania zasady „równości broni" - może się starać o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

System kontraktowy funkcjonuje (w zakresie spraw cywilnych) w Wielkiej Brytanii od 1949 r.- na terenie państwa istnieje sześć *legal offices,* które działają jak prywatne firmy prawnicze, ale są opłacane ze środków publicznych; budżet kontraktuje określone usługi prawne (w sprawach karnych każdy ma prawo do bezpłatnego prawnika od momentu zatrzymania - w systemie obrony „z urzędu"). Planowana jest jednak reforma pomocy prawnej ze względu na bardzo wysokie koszty obecnego systemu. W klasycznym modelu kontraktowym (np. w niektórych stanach USA) prywatne firmy prawnicze stają do przetargów na wykonywanie usług w zakresie *legal aid* finansowanej przez władze stanowe.

W Irlandii od 1979 roku pomoc prawna w zakresie spraw cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i zabezpieczenia społecznego (włącznie z reprezentacją procesową) organizowana jest przez ośrodki zarządzane bezpośrednio przez tzw. Radę Pomocy Prawnej. System ten funkcjonuje poprzez zatrudnianie etatowych prawników. Dopiero od 1996 r. do poszczególnych usług dopuszczane są indywidualne kancelarie adwokackie, jednak w bardzo ograniczonym zakresie. Analogiczny system obowiązuje w 50% stanów USA, gdzie działa tzw. *staff attorney program.*

Bardzo efektywne rozwiązanie kwestii pomocy prawnej dla ubogich wprowadzono w Holandii - jednak z uwagi na liberalne kryteria selekcji, do pomocy tej uprawnione jest ponad 48% ludności, co czyni ten system jednym z najbardziej kosztownych. Każdy z korzystających z ośrodka pomocy prawnej ma zapewnione pół godziny bezpłatnej konsultacji; w tym czasie prawnik decyduje, czy jednorazowa konsultacja jest wystarczająca. Jeśli tak, to może ją przedłużyć. Jeśli sytuacja klienta wymaga kompleksowej obsługi prawnej, składa wniosek o przyznanie pomocy. Wnioski rozpatruje jedna z pięciu Rad Pomocy Prawnej, która decyduje także, czy obsługa w konkretnej sprawie obejmuje reprezentację w sądzie, oraz czy klient będzie ponosił część kosztów. Według ostatnich danych, 80% klientów korzysta jedynie z półgodzinnej porady, 15% - z kompleksowych konsultacji, a tylko 5% jest reprezentowanych także w sądzie. Ośrodki pomocy prawnej zatrudniają etatowych prawników, kontraktują też usługi z kancelariami indywidualnymi - w systemie pomocy prawnej uczestniczy około 67% praktykujących w Holandii prawników. Każdy z nich przechodzi specjalne szkolenia i egzaminy.

Także funkcjonujące w Izraelu Biura Obrońcy Publicznego stosują system „mieszany" - zarówno etatowych pracowników, jak i usług kontraktowanych. Również tutaj adwokat wpisany na listę obrońców publicznych musi przejść procedurę szkoleń. Charakterystyczne dla systemu jest to, że koncentruje się na obsłudze prawnej osób aresztowanych, a także młodocianych i nieletnich.

W każdym z tych systemów pomoc prawna jest z reguły koordynowana przez Radę Pomocy Prawnej, funkcjonującą w ramach Ministerstwa Sprawiedliwości. Często jest jednak podmiotem niezależnym od Ministerstwa, a przynajmniej ma odrębny budżet. W skład Rady wchodzą przedstawiciele palestry, wymiaru sprawiedliwości i Ministra. Rada odpowiada za kontraktowanie usług, zapewniając ich optymalny poziom, tworzy kryteria przyznawania pomocy prawnej i jej

wynagradzania, organizuje szkolenia prawników. Często także prowadzi badania systemowe, dostarczające informacji o istotnych problemach społecznych, w tym o praktyce wymiaru sprawiedliwości i administracji publicznej.

V. Istniejący obecnie w Polsce system pomocy prawnej jest nieefektywny i kosztowny. Jest to opinia wyrażana także przez adwokatów i radców prawnych, którzy zgłaszają problem zarówno opóźnień w wypłacie wynagrodzeń, jak i braku mechanizmów kontroli jakości świadczonych usług. Krytycznie oceniają także niejasne zasady przyznawania pomocy prawnej; zbyt często zdarza się, że reprezentują z urzędu osobę majętną, a osobom rzeczywiście biednym sąd nie przyznaje pomocy.[5] Obie korporacje podkreślają nierównomierne obciążenie obowiązkiem reprezentacji z urzędu - w 2002 r. adwokaci prowadzili 87 612 spraw z urzędu, podczas gdy radcowie prawni obsłużyli 3316 takich spraw w ciągu 5 lat (1997 - 2002)[6]. Tej ogromnej dysproporcji nie tłumaczy wyłączenie radców prawnych z pewnej kategorii spraw. W większych miastach adwokaci często zlecają prowadzenie spraw z urzędu wyspecjalizowanym kancelariom, ponosząc przy tym znaczne koszty. Wydaje się więc, że również środowiska prawnicze dojrzały do zasadniczych zmian w systemie świadczenia pomocy prawnej opłacanej z funduszy publicznych.

W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich należy rozważyć wprowadzenie do istniejącego systemu instytucji wzorowanych na Biurach Obrońcy Publicznego, sprawnie funkcjonujących w wielu krajach. Rozwiązanie to ma wiele zalet: pierwszorzędne znaczenie ma okoliczność, iż zarówno etatowi pracownicy, jak i współpracujący z biurem prawnicy chcą uczestniczyć w takim systemie świadczenia usług, dokonali wyboru drogi zawodowej. Jest to sytuacja korzystna zarówno dla klientów pomocy prawnej, jak i prawników, którzy obecnie zgłaszają zbyt duże obciążenie reprezentacją „z urzędu". Sytuacja, która i tak ma miejsce (specjalizacja niektórych prawników w sprawach „z urzędu") zostanie uporządkowana w ramach formalnej struktury. Ten model instytucjonalny pozwala na specjalizację poszczególnych prawników w określonej kategorii spraw, jest też w stanie efektywnie obsłużyć sprawy bardzo złożone i czasochłonne - prowadzenie ich za stawki „urzędowe" jest ogromnym obciążeniem dla kancelarii indywidualnych.

Co jednak najważniejsze, wszystkie te czynniki wpływają na odpowiednio wysoki standard świadczonych usług. Jest on zapewniany także przez system rekrutacji, stałą kontrolę pracy w ramach nadzoru służbowego, szkolenia i obowiązkowe egzaminy; co więcej, instytucja obrońcy publicznego w większości krajów „wpisana" jest w tok aplikacji prawniczych, stając się niezbędnym elementem ćwiczenia umiejętności zawodowych. Na podobnych zasadach organizowana jest współpraca ze studenckimi poradniami prawnymi.

W pewnym stopniu rozwiązany zostałby problem bezpłatnego poradnictwa prawnego w sprawach pozasądowych, co oczywiście zależy od skali przedsięwzięcia. Stosowna porada prawna często pozwala na uniknięcie sporu sądowego, bądź przez rezygnację strony z dochodzenia niesłusznych roszczeń, bądź przez ugodowe rozwiązanie konfliktu.

---

[5] Ł. Bojarski *Dostęp...op. cit.* s. 92 - 93

[6] *Ibidem,* s. 53 -55; dane przekazane przez Krajową Radę Radców Prawnych i Naczelną Radę Adwokacką.

Alternatywne do drogi sądowej metody rozwiązywania sporów (mediacja, negocjacje) mogłyby się rozwinąć we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Po raz kolejny warto podkreślić zalety kontrolowanego dysponowania środkami budżetowymi: system ośrodków pomocy prawnej pozwoliłby na stosowne kalkulacje, racjonalne zarządzanie wydatkami i oczekiwane oszczędności. W ramach istniejącej struktury, państwo mogłoby także realizować określone cele z zakresu polityki społecznej, takie jak program pomocy ofiarom przestępstw, poradnictwo dla imigrantów, praca w środowiskach społecznie upośledzonych. W zależności od skali potrzeb określonej grupy i stopnia pożytku publicznego, można dysponować środkami finansowymi w sposób celowy.

Również w istniejącym systemie pomocy prawnej możliwe są reformy; niestety, wśród krajów o modelu *judicare,* Polska stosuje jego najbardziej archaiczną wersję. W innych krajach klient może z reguły wybrać pełnomocnika, istnieją także listy adwokatów chętnych do podjęcia reprezentacji z urzędu, wraz z deklarowaną specjalizacją zawodową. Warto rozważyć, czy należy koniecznie łączyć reprezentację „z urzędu" ze zwolnieniem od kosztów - często strona jest w stanie ponieść koszty sądowe, nie stać jej natomiast na korzystanie z usług prywatnego adwokata.

Jednak istniejący system wymaga zmian fundamentalnych, zapewniających optymalne wykorzystanie środków budżetowych i potencjału palestry. Moim zdaniem, najbardziej efektywny model to pomoc prawna świadczona przez wyspecjalizowane instytucje publiczne, zatrudniające etatowych prawników, a poszczególne (często specjalistyczne) usługi kontraktujące z prywatnymi kancelariami, także indywidualnymi.

Zmiany systemowe można wprowadzać stopniowo; dobrym przykładem jest Litwa, gdzie od 2001 r. funkcjonuje pilotażowy program Biur Obrońcy Publicznego. Na początek wybrano dwa miasta (Wilno i Siauliai), w których adwokaci nie byli w stanie sprostać skali obowiązków związanych z obroną „z urzędu". W mniejszych ośrodkach, gdzie publiczna pomoc prawna jest poważnym źródłem dochodów dla adwokatów, funkcjonuje ona nadal w modelu *judicare.* Trzy lata działalności Biur Obrońcy Publicznego wskazują na wysoką skuteczność systemu, będzie on nadal rozwijany.

Jak podkreślono na wstępie, reforma procedury cywilnej zmierza do wzmocnienia zasady kontradyktoryjności, coraz więcej elementów tej zasady wprowadzanych jest także do procesu karnego. Jednocześnie system prawny staje się bardziej złożony, a korzystanie ze środków ochrony prawnej wymaga wiedzy specjalistycznej; zwiększony formalizm procedur, korzystny z uwagi na sprawność i szybkość postępowania i wymogi informatyzacji obsługi wymiaru sprawiedliwości, ma także drugie oblicze. Znaczna część społeczeństwa nie jest w stanie samodzielnie sprostać wysokim wymaganiom profesjonalizmu prawnego, jednocześnie właśnie te nieporadne osoby z reguły nie dysponują środkami finansowymi; nie korzystają więc z usług adwokatów i radców prawnych.

W efekcie może zaistnieć sytuacja, w której reforma procedur doprowadzi do skutków innych niż zamierzone; kontradyktoryjność procesu, przy rażącej dysproporcji sił poszczególnych

stron, nie prowadzi do właściwego wymierzania sprawiedliwości. Nie można zapominać, że jest to cel systemu ochrony prawnej, a wszelkie zasady procesowe (w tym zasada kontradyktoryjności, ciężaru dowodzenia, tzw. prawdy formalnej) mają charakter wtórny i pomocniczy, a nie autonomiczny.

Dlatego - moim zdaniem - równolegle ze zmianami procedury należy przeprowadzić reformę systemu pomocy prawnej świadczonej ludziom ubogim. Wymaga tego poszanowanie zasad uczciwego procesu i sprawiedliwości społecznej.

W tej sytuacji, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r., nr 14, poz. 147), proszę Pana Ministra o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie. W szczególności proszę o informację, czy są prowadzone prace legislacyjne dotyczące reformy systemu pomocy prawnej dla osób ubogich.

Będę wdzięczny za przekazanie uwag Pana Ministra, dotyczących reformy obowiązującego modelu świadczenia tej pomocy.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 13 września 2004 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

P.II. 4308/727/04

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 3 sierpnia 2004r., nr RPO-481256-IV/04/BB, dotyczące potrzeby przeprowadzenia reformy systemu pomocy prawnej świadczonej najuboższym obywatelom, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Reforma obecnego systemu udzielania pomocy prawnej najuboższym obywatelom - jest celowa i konieczna.

Wraz ze wzrostem stopnia złożoności obowiązującego systemu prawa, model pełnomocników „z urzędu" staje się coraz bardziej niewystarczający do zaspokojenia społecznego zapotrzebowania na nieodpłatną bądź symbolicznie płatną pomoc prawną.

Rozwiązania funkcjonujące obecnie w tej dziedzinie są niewystarczające. Poszczególne aspekty tej problematyki w rozproszonej formie reguluje wiele aktów prawnych. Obowiązujące regulacje nie przewidują istnienia odrębnej instytucji zajmującej się wyłącznie udzielaniem opłacanej przez państwo pomocy prawnej „z urzędu” ani osobnego funduszu pomocy prawnej.

Nie została też uregulowana i ujęta w odpowiednie ramy organizacyjne pozaprocesowa pomoc prawna świadczona osobom najuboższym (nieodpłatne porady prawne, pisanie pism i inne). Działalność w tym zakresie prowadzą niektóre instytucje i organizacje pozarządowe np. uniwersyteckie poradnie prawne, związki zawodowe, organizacje kombatanckie. Jest to jednak działalność daleko niewystarczająca i nie zaspokaja potrzeb w tym przedmiocie.

Trudno jest również właściwie ocenić rzeczywistą ilość prowadzonych spraw, w których udzielana jest bezpłatnie pomoc prawna, jak i koszty udzielania tej pomocy, gdyż w tym zakresie nie prowadzi się badań i odpowiedniej sprawozdawczości, pozwalających na uzyskanie reprezentatywnych danych, wskazujących na niedostatki systemu oraz pożądane kierunki zmian.

Niemniej konieczność zmiany istniejącej sytuacji w dziedzinie dostępu do pomocy prawnej opłacanej przez państwo nie budzi wątpliwości.

Zakres i sposób udzielania bezpłatnej pomocy prawnej wymaga zdecydowanego rozszerzenia, w szczególności poprzez wprowadzenie rozwiązań pozwalających na korzystanie z tej

pomocy już na etapie przedsądowym, a także zapewnienie dostępu do bezpłatnej pomocy prawnej szerszej grupie obywateli.

Mogłoby to także, jak się wydaje, wpłynąć na ograniczenie obciążenia sądów, gdyż wyjaśnienie czy pouczenie o przepisach prawnych na tym etapie, w niektórych wypadkach, mogłoby doprowadzić do załatwienia sprawy bez udziału sądu.

Poprawy wymaga również jakość udzielanej bezpłatnej pomocy prawnej, w czym pomocne mogą okazać się m.in. odpowiednie mechanizmy nadzoru nad jej wykonywaniem.
Rozważenia wymaga zatem kierunek i sposób ewentualnych zmian.

Przedstawiona przez Pana Rzecznika propozycja utworzenia do świadczenia pomocy prawnej w dużych ośrodkach miejskich wyspecjalizowanych instytucji publicznych - Biur Obrońcy Publicznego - zatrudniających etatowych prawników oraz kontraktujących z prywatnymi kancelariami czy indywidualnymi prawnikami usługi specjalistyczne, jak również usługi dla mieszkańców mniejszych ośrodków, wydaje się przekonywująca. Za takim modelem może też przemawiać efektywność takiej pomocy. Istnienie Biur Obrońcy Publicznego zapewniłoby łatwiejszy dostęp do pomocy prawnej, bardziej precyzyjne zasady finansowania, planowanie wydatków, kontrolę jakości pracy prawników.

Z drugiej strony jednak nie ulega wątpliwości, że powołanie sieci Biur Obrońcy Publicznego wymagałoby znaczących nakładów finansowych, co może stanowić istotną przeszkodę w realizacji tego projektu, aczkolwiek koncepcja przedstawiona przez Pana Rzecznika może stanowić podstawę dalszych prac w celu przyjęcia - ostatecznie - takiego modelu, który uwzględniałby również wydatki związane z utworzeniem nowej struktury organizacyjnej.

Przy tworzeniu założeń do reformy systemu pomocy prawnej należy, jak się wydaje, rozważyć kwestię rozdzielenia przyznawania zwolnienia od kosztów sądowych od przyznania uprawnienia do bezpłatnej pomocy prawnej, tak aby sąd został odciążony od określania i badania sytuacji materialnej osób ubiegających się o przyznanie tej pomocy. W kompetencji sądu winna zaś być pozostawiona jedynie ocena, czy w danej sprawie zachodzi potrzeba udzielenia pomocy prawnej.

Wybór kierunku zmian w omawianym zakresie wymaga także dokonania analizy porównawczej z systemami pomocy prawnej innych państw.

Ponadto opracowanie i wdrożenie nowego systemu pomocy prawnej dla szerokiego kręgu niezamożnej ludności wymaga wielu jeszcze działań i analiz zarówno w sferze organizacyjnej, jak i legislacyjnej, a także wymaga zapewnienia znacznych środków finansowych.

Niezbędna też jest współpraca i konsultacje w tym zakresie z zainteresowanymi środowiskami, w tym sędziowskim, prawniczych korporacji zawodowych, instytucji i organizacji pozarządowych.

Należy podkreślić, że już w roku 2002 Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło współpracę z ekspertami z państw członkowskich Unii Europejskiej celem wymiany informacji i doświadczeń dotyczących omawianej problematyki. W 2002 r. miała miejsce wizyta ekspertów Unii Europejskiej w ramach Programu Horyzontalnego Phare. W roku 2003 w ramach umowy bliźniaczej „Wsparcie

dla wymiaru sprawiedliwości" (Program Phare 2002) odbyło się 14 spotkań ekspertów francuskich z grupami prawników polskich (10 w Polsce i 4 we Francji). Na spotkaniach dokonano prezentacji systemów pomocy prawnej w Polsce i Francji, wymieniono poglądy, dokonano porównań i oceny. Realizacja umowy trwa nadal.

Należy dodatkowo wskazać, że wstępne prace nad projektem reformy systemu udzielania bezpłatnej pomocy prawnej podjęło również środowisko adwokackie. Naczelna rada Adwokacka powołała bowiem specjalny zespół, którego zadaniem jest wypracowanie propozycji adwokatury w tym zakresie.

Na zakończenie pragnę podkreślić, że w pełni podzielam wyrażony przez Pana Rzecznika pogląd o potrzebie zreformowania istniejących zasad przyznawania pomocy prawnej osobom niezamożnym.

z *upoważnienia*
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
/-/Andrzej Grzelak
SEKRETARZ STANU

7

Warszawa, dnia 6 maja 2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

P.II. 440/13/04

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 13 kwietnia 2006 r., nr RPO-481256-IV/04/MC, dotyczące projektu ustawy o dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Problematyka pomocy prawnej, w tym nieodpłatnej pomocy dla osób ubogich, znana jest i pozostaje w sferze zainteresowania Rządu, a w szczególności Ministra Sprawiedliwości.

Świadczenia ze strony Państwa dla zapewnienia dostępu do pomocy prawnej dla osób ubogich nie są wystarczające, zwłaszcza w warunkach znacznego wzrostu zapotrzebowania społeczeństwa na pomoc prawną oraz wynikających stąd oczekiwań w tym przedmiocie.

Nie ma wątpliwości, że istnieje potrzeba usprawnienia i rozszerzenia zakresu pomocy prawnej, szczególnie na rzecz osób ubogich.

Jednakże projekt ustawy o dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym, który przedłożył poprzedni Rząd, wymaga poważnych korekt.

Projekt ten budził wiele kontrowersji, w szczególności ze względu na tworzenie bardzo kosztownych struktur, wyłączenie udziału organizacji pozarządowych z udzielania takiej pomocy oraz ograniczenie zakresu udzielanej pomocy prawnej tylko do pewnej kategorii spraw.

W związku z powyższym Minister Sprawiedliwości wystąpił do Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z prośbą o odroczenie prac nad tym projektem do czasu dopracowania rozwiązań w nim przewidzianych, a w konsekwencji przekazania autopoprawki przygotowanej przez Radę Ministrów.

Jednak opracowanie autopoprawki Rządu do projektu ustawy o dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym, wymaga wielu działań i analiz zarówno w sferze organizacyjnej, jak i legislacyjnej.

W projekcie budżetu na rok 2006 nie przewidziano środków na sfinansowanie wydatków wynikających z wejścia w życie projektowanej ustawy, której nie nadano biegu w Parlamencie.

Stąd zachodzi także potrzeba zapewnienia środków finansowych w budżecie państwa na realizację tego zadania.

Niezbędna będzie również ponowna szeroka konsultacja z prawniczymi korporacjami zawodowymi oraz innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz dostępu obywateli do informacji i porady prawnej.

W pełni podzielam wyrażany w wielu środowiskach, a także przez Pana Rzecznika pogląd o potrzebie rozszerzenia istniejących możliwości korzystania z nieodpłatnej pomocy prawnej.

W Ministerstwie Sprawiedliwości podjęto już działania dla realizacji tego celu. Wstępnie założenia, które nie nabrały jeszcze kształtu projektu aktu normatywnego, przewidują ograniczenie nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym do pozaprocesowej pomocy prawnej dla osób, których z powodu braku środków finansowych nie stać na opłacenie konsultacji prawnych.

W przyszłości efekty tych prac zostaną przedstawione do konsultacji, zgodnie z przepisami o postępowaniu z projektami dokumentów rządowych.

Z wyrazami szacunku
z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
/-/Andrzej Grzelak
PODSEKRETARZ STANU

Warszawa, 11/09/2006

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-481256-IV/04/MC
00-090 Warszawa Tel. centr. 0 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0 22 827 64 53

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

W odpowiedzi na pismo Pana Ministra z dnia 8 sierpnia 2006 r., dotyczące projektu autopoprawki do projektu ustawy o dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez Państwo osobom fizycznym, uprzejmie przedstawiam swoje stanowisko co do głównych założeń projektu. Jednocześnie z przykrością zawiadamiam o swej nieobecności na konferencji uzgodnieniowej zaplanowanej na dzień 8 września 2006 r. Doceniając potrzebę prowadzenia wspólnych działań na rzecz gruntownej reformy systemu udzielania pomocy prawnej najuboższym obywatelom Rzecznik Praw Obywatelskich nie może jednak ingerować bezpośrednio w sam proces tworzenia prawa, ani też konstruować poszczególnych rozwiązań legislacyjnych. Pozostaje to bowiem domeną podmiotów wyposażonych w inicjatywę ustawodawczą oraz samej legislatywy. Stąd też również i moje uwagi do projektu mają z konieczności charakter ogólny i punktują jedynie kwestie kluczowe dla potrzeby zapewnienia należytej ochrony konstytucyjnie zagwarantowanych praw najuboższych obywateli.

Przede wszystkim Rzecznik Praw Obywatelskich pozytywnie ocenia podjęcie wysiłków zmierzających do polepszenia dostępu najuboższych obywateli do nieodpłatnej pomocy prawnej, niemniej jednak jego poważne zastrzeżenia budzi zakres przedmiotowy projektu ustawy, jak również leżące u jej podstaw założenia aksjologiczne.

Do niewątpliwych zalet projektu należy upowszechnienie dostępu do pomocy prawnej świadczonej na etapie przedsądowym - co oczywiście wynika ze zmiany całej koncepcji systemu i rezygnacji z sieci Biur Pomocy Prawnej. Na poparcie zasługuje więc przede wszystkim „zejście" z udzielaniem pomocy na poziom powiatu. Bezspornie zapewnić to może dotarcie do szerszej grupy obywateli. Prawdopodobnie również przekształcenie dotychczas proponowanego systemu biur obrońcy publicznego (Biur Pomocy Prawnej) w system kontraktowy będzie dla budżetu Państwa tańszy, jako że zaoszczędzone zostaną środki uprzednio przeznaczane na organizację i funkcjonowanie systemu biur. Projekt obecny realizuje jednak jedynie niewielką część zadań, jakie uprzednio nałożono na biura - i to przede wszystkim budzi zasadniczą krytykę Rzecznika.

I. Zakres przedmiotowy ustawy - ograniczenie do pomocy przedsądowej

Otóż obecny projekt koncentruje się wyłącznie na zapewnieniu obywatelom dostępu do pomocy prawnej świadczonej na etapie przedsądowym. Całkowicie pomija natomiast pozostałe komponenty systemu udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej przez Państwo, do którego - poza pomocą przedsądową - zaliczyć można również zwolnienie z opłat sądowych (w całości lub w części) oraz finansowanie przez Państwo zastępstwa procesowego osoby ubogiej; regulujące tę materię przepisy kodeksu postępowania cywilnego oraz ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych („u.k.s.") mają bowiem pozostać w niezmienionym kształcie. Projekt dotychczasowy skupiał natomiast w jednej instytucji (sieci BPP) wszystkie trzy podstawowe funkcje: (1) badanie sytuacji majątkowej obywatela ubiegającego się o przyznanie pomocy, (2) udzielanie pomocy przesądowej (tzw. pomoc podstawowa), (3) świadczenie pomocy „z urzędu" na etapie postępowania sądowego (pomoc kwalifikowana). Była to zatem próba przeprowadzenia niezbędnej, choć oczywiście niezmiernie trudnej, kompleksowej reformy całego systemu. Rezygnacja z niej stanowi więc niestety poważny regres w stosunku do projektu poprzedniego. Co więcej, ponieważ środki budżetowe przeznaczane obecnie na obsługę systemu zwalniania od kosztów sądowych oraz na finansowanie usług pełnomocników z urzędu nie podlegają wliczeniu w koszty nowego systemu, argumentacja o zaoszczędzeniu dzięki „autopoprawce" znacznych kwot nie wydaje się do końca przekonująca.

Sprzeciw budzi także całkowita akceptacja „ugruntowanego już w okresie II Rzeczypospolitej" dotychczas funkcjonującego systemu udzielania pomocy prawnej z urzędu. Ocena taka jest o tyle zaskakująca, że uwagi krytyczne w tej kwestii zgłaszał, i to wielokrotnie, nie tylko Rzecznik Praw Obywatelskich (zob. w szczególności argumentację zawartą w piśmie interwencyjnym Rzecznika do Ministra Sprawiedliwości z dnia 3.08.2004 r.); takie też było wcześniejsze stanowisko Ministra Sprawiedliwości. O gruntowną reformę systemu zabiegały organizacje społeczne zajmujące się poradnictwem prawnym i ochroną praw człowieka, podobne głosy płynęły z samych środowisk prawniczych, nie wspominając już nawet o opiniach obywateli, którzy system obecny postrzegają jako rażąco niesprawiedliwy. Niestety, analiza skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich nie pozostawia najmniejszej wątpliwości, że w wielu wypadkach oceny takie są całkowicie uzasadnione. Podstawowe zastrzeżenia to:

1. o zwolnieniu od kosztów sądowych oraz o przyznaniu adwokata (radcy prawnego) z urzędu orzekają sądy, podczas gdy administrowanie pomocą Państwa nie należy do wymiaru sprawiedliwości *sensu stricte;* wydaje się również, że odjęcie sądom zadań nie pozostających w związku z ich podstawowymi funkcjami i przekazanie zarządzania pomocą w ręce administracji publicznej znacznie by sądy odciążyło i zapewniłoby sprawniejsze i szybsze wykonywanie przez nie funkcji ściśle orzeczniczych;

2. sądy nie mają możliwości rzetelnej weryfikacji stanu majątkowego osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów; zdarza się zatem, iż pomoc prawna w postępowaniu sądowym

(zwolnienie od kosztów oraz opłacony przez Skarb Państwa pełnomocnik) przydzielana jest osobie zamożnej, podczas gdy osoby rzeczywiście ubogie sąjej pozbawione;

3. pomoc udzielana ze środków budżetowych nie podlega żadnej kontroli i jest niemożliwa do racjonalnego administrowania,

4. praktyka wypłacania zasądzonych kosztów nieopłaconej pomocy z urzędu z budżetu sądu, w którym postępowanie się toczy, stwarza z kolei ryzyko nadmiernej „ostrożności" sądu w ustanawianiu pełnomocnika z urzędu (za którego *de facto* płaci sąd), wikła także sędziego orzekającego w swoisty konflikt interesów; do notoriów należą także znaczne opóźnienia w wypłacaniu takich kwot pełnomocnikom, którzy swoje skargi kierują również do Rzecznika Praw Obywatelskich,

5. brak jest efektywnej kontroli jakości pomocy świadczonej przez pełnomocników „z urzędu", o czym świadczyć może chociażby znaczna ilość skarg napływających do Rzecznika na nierzetelne zachowania pełnomocników czy ich brak profesjonalizmu (być może spowodowany z kolei mniejszym zaangażowaniem w sprawy osób, dla których nie są pełnomocnikami „z wyboru") - również i tu w wielu wypadkach zastrzeżenia te są niestety całkowicie uzasadnione; jest to zaś problem o tyle poważny, że w postępowaniu cywilnym błędy pełnomocnika w zasadzie zawsze obciążają samą stronę, stąd też nawet późniejsze stwierdzenie naruszenia prawa czy etyki zawodowej przez pełnomocnika nie daje obywatelowi skutecznych możliwości „naprawienia" procesu przegranego na skutek uchybień pełnomocnika.

Z tych wszystkich względów, w opinii Rzecznika system funkcjonujący obecnie, w jego dotychczasowym kształcie jest niewydolny i niesprawiedliwy, a zatem kompleksowa reforma jest tu bezwzględnie konieczna. Dysfunkcjonalność przyjętych rozwiązań dostrzega stopniowo również Europejski Trybunał Praw Człowieka. Tak np. w znanych sprawach *Kreutz przeciwko Polsce* (skarga nr 28249/95) czy *Podbielski i PPU Polpure przeciwko Polsce* (skarga nr 39199/98) Trybunał zakwestionował skuteczność mechanizmów zwalniania z kosztów sądowych - wysokość wpisu sądowego w obu tych sprawach pozbawiła skarżących skutecznego prawa do sądu, gwarantowanego przez art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencji"). Również w wyroku z dnia 27.06.2006 r. *Tabor przeciwko Polsce* (skarga nr 12825/02) Trybunał dopatrzył się naruszenia przez Polskę art. 6 Konwencji na skutek przewlekłego rozpatrzenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu na potrzeby postępowania kasacyjnego (rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego zapadło już po upływie terminu do wniesienia skargi). Skrytykował również brak uzasadnienia tego rozstrzygnięcia - nie wymaganego wprawdzie przez przepisy procesowe, ale koniecznego dla realizacji zasady uczciwego procesu. Obecna konstrukcja pomocy z urzędu w postępowaniu kasacyjnym będzie również badana w dwóch kolejnych skargach przyjętych ostatnio do rozpoznania przez Trybunał, tj. *Siałowska przeciwko Polsce* (skarga nr 8932/05) oraz *Staroszczyk przeciwko Polsce* (skarga nr 59519/00).

Na marginesie warto również zauważyć, że pozostawienie sądom uciążliwego obowiązku orzekania o zwolnieniu od kosztów sądowych (które nb. powinno być skorelowane z przesłankami dostępu do pomocy publicznej, a tak nie jest), poza prowadzeniem do przewlekłości postępowania

w innych „właściwych” sprawach cywilnych, pozostawia w systemie prawnym dwutorowość orzekania o - w gruncie rzeczy - tożsamych sprawach. Zwolnienie od kosztów uzasadnione jest kryteriami czysto majątkowymi, co do zasady tożsamymi z warunkami udzielenia przesądowej porady prawnej. Ponieważ zarówno pomoc na etapie sądowym, jak i przedsądowym stanowią element pomocy publicznej Państwa, stąd też celowe jest, by ocena stanu majątkowego osoby ubogiej ubiegającej się o przyznanie pomocy była dokonywana przez jeden podmiot (organ), wyposażony w skuteczne instrumentarium weryfikowania wniosków obywateli i poddana sprawnej i jednolitej kontroli organów Państwa.

II. Procedura ubiegania się o pomoc prawną - brak drogi odwoławczej

W ocenie Rzecznika świadczenie przez Państwo nieodpłatnej pomocy prawnej – w szerokim, wskazanym wyżej, rozumieniu - stanowi element pomocy społecznej. Obejmuje ona m.in. świadczenia niepieniężne w postaci poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego, polegającego m.in. na udzielaniu informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego czy ochrony praw lokatorów (zob. art. 36 pkt. 2 lit. g) oraz art. 46 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej -„u.p.s.”).

Otóż na gruncie tej ustawy w postępowaniu w sprawie przyznania pomocy wnioskodawca ma zapewnione pełne gwarancje rzetelnego postępowania. Rozstrzygnięcie przybiera postać decyzji administracyjnej (poprzedza ją rodzinny wywiad środowiskowy), od której oczywiście służy odwołanie, a następnie skarga do sądu administracyjnego. Weryfikację stanu majątkowego osoby ubiegającej się o pomoc - a zatem badanie, czy osoba ta spełnia kryteria z art. 8 ustawy - umożliwia zobowiązanie „sądów, organów i jednostek organizacyjnych do niezwłocznego, nie później jednak niż w terminie 7 dni, udostępnienia lub udzielenia na wniosek pracownika socjalnego odpowiednich informacji, które mają znaczenie dla rozstrzygnięcia o przyznaniu lub wysokości świadczeń z pomocy społecznej” (art. 105 i 106 u.p.s.).

Tego rodzaju gwarancji postępowanie w sprawie przyznania pomocy prawnej jest pozbawione. O przyznaniu świadczeń decyduje wyłącznie świadczeniodawca (adwokat, radca prawny, „zwykły" prawnik, pracownik jednostki samorządowej czy np. student kliniki prawa?), po zweryfikowaniu przesłanek z art. 8 pomocy społecznej oraz innych jeszcze okoliczności (art. 6 ust. 3, art. 8 ust. 1 i 2 projektu), a jeżeli stwierdzi brak podstaw do udzielenia pomocy prawnej, informuje o tym wnioskodawcę (art. 26 ust. 2 projektu), przy czym „decyzja” taka jest ostateczna i niezaskarżalna (skreślone art. 27-29 projektu poprzedniego).

Wypada zatem zauważyć, że rozwiązanie takie oczywiście narusza art. 77 ust. 2 oraz art. 78 Konstytucji RP. Ponadto całkowite wyłączenie prawa do zaskarżenia rozstrzygnięcia wydanego w pierwszej instancji akurat przy przyznawaniu pomocy prawnej stanowi niezrozumiałe, niekonieczne i nieracjonalne zróżnicowanie pozycji wnioskodawców w stosunku do osób ubiegających się o innego rodzaju świadczenia z pomocy społecznej (co jest niezgodne również z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Nie powinna również mylić „powaga” spraw z zakresu pomocy

społecznej i z zakresu dostępu do pomocy prawnej. W postępowaniu na gruncie u.p.s. przyznaje się bowiem nie tylko zasiłki pieniężne czy pobyt w domu pomocy społecznej, ale także np. posiłek czy bilet kredytowany.

Najistotniejsze jest tu jednak to, że rozstrzygnięcie w sprawie przyznania nieodpłatnej pomocy prawnej jest orzeczeniem w indywidualnej sprawie osoby ubiegającej się o pomoc. Rozstrzyga o spełnieniu przez tę osobę kryteriów kwalifikujących ją do uzyskania przyznanego jej ustawą świadczenia ze środków publicznych. **Ma zatem charakter decyzji administracyjnej.**

Taką interpretację potwierdza również orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego, który wielokrotnie oceniał rozmaite formy działania różnych podmiotów pod kątem spełnienia przez nie kryteriów „organu administracyjnego" (w sensie funkcjonalnym) oraz „decyzji administracyjnej". Otóż decyduje tu przede wszystkim to, czy dany podmiot jest uprawniony do działania w formach o charakterze władczym, tj. czy może władczo rozstrzygać o prawach lub obowiązkach prawnych osób w sprawie indywidualnej. Nie jest przy tym konieczne, aby taka forma działania wynikała z wyraźnego przepisu - może o tym świadczyć nawet sam charakter wykonywanej czynności (tak wynika m.in. z uchwały składu siedmiu sędziów NSA z dnia 29.03.2006 r., II GPS 1/06, dot. ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych czy z wyroku NSA z dnia 8.06.2006 r., II GSK 63/06). Szczególnie istotne jest orzeczenie w tej ostatniej sprawie, w której dogłębnej kontroli poddano kształt postępowania w sprawie dystrybucji przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa środków Unii Europejskiej w ramach programu „Ułatwianie startu młodym rolnikom". Pomimo tego, że odmowa przyznania pomocy następuje w formie „pisma w przedmiocie odrzucenia wniosku o dofinansowanie realizacji projektu" (rzekomo równoznacznym z „zawiadomieniem o niespełnieniu warunków formalnych z przyczyn leżących po stronie kontrahenta - po przeprowadzeniu czynności ustalających spełnienie kryteriów dostępu do danego programu"), Sąd uznał jednak wyraźnie, że ocena spełnienia przesłanek do otrzymania pomocy publicznej następuje tu w formie decyzji administracyjnej. W konsekwencji poddana jest oczywiście kontroli sądu administracyjnego. Przechodząc na grunt komentowanego projektu ustawy, trudno jest wskazać powody, dla których argumentacja NSA nie miałaby zastosowania także do postępowania w przedmiocie oceny, czy osoba ubiegająca się o przyznanie pomocy prawnej spełnia kryteria z art. 8 u.p.s.

Po drugie, zastrzeżenia budzi również brak kontroli sądu nad rozstrzygnięciem świadczeniodawcy, co stanowi naruszenie praw obywatelskich określonych w art. 77 ust. 2 oraz art. 45 Konstytucji RP (tożsamego pojęciowo z art. 6 Konwencji). Takie dyrektywy interpretacyjne wyraźnie płyną z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wypada tu przytoczyć chociażby ostatnio zapadły wyrok z dnia 8.06.2006 r. w sprawie *Woś przeciwko Polsce* (skarga nr 22860/02). Trybunał uznał, iż Polska naruszyła art. 6 Konwencji przez to, że decyzji Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie w sprawie przyznania rekompensaty nie kontrolował żaden sąd, ani administracyjny, ani cywilny. Naruszono tu zatem konwencyjne (konstytucyjne) prawo do sądu, które wśród praw obywateli społeczeństwa demokratycznego zajmuje miejsce naczelne. Wedle

Trybunału, ani konieczność jak najszybszego rozdysponowania środków (uzasadniona wiekiem i stanem zdrowia poszkodowanych), ani szczególny charakter świadczonej w ten sposób pomocy nie może przeważyć bezwzględnej konieczności zapewnienia dostępu do sądu. Państwo nie może również wyłączyć całej kategorii osób czy skarg „cywilnych" (w rozumieniu Konwencji) spod jurysdykcji sądów. Jedynie sąd może bowiem wszechstronnie ocenić zarówno okoliczności faktyczne danej sprawy, jak i dokonać prawidłowej oceny, czy dana osoba spełnia kryteria uzyskania określonego rodzaju pomocy. Wyraźnie też podkreślono, iż **niedopuszczalne jest zamknięcie drogi odwoławczej do sądu od rozstrzygnięcia w indywidualnej sprawie w sytuacji, gdy skargę na dane rozstrzygnięcie oparto na zarzucie wadliwego ustalenia okoliczności faktycznych stanowiących jego podstawę.** Na marginesie warto tu też zauważyć, że w nowym projekcie o przyznaniu pomocy prawnej decydują nie tylko „twarde" kryteria dochodowe, ale również - czysto ocenne (jak np. „oczywisty brak potrzeby udzielenia pomocy"). Pozostawienie tego rodzaju decyzji poza jakąkolwiek kontrolą jest niedopuszczalne.

Po trzecie, rozstrzygnięcie o spełnieniu (bądź nie) przez daną osobę kryteriów z art. 8 u.p.s. musi zostać poprzedzone adekwatnym postępowaniem wyjaśniającym. Przesłanki uznania danej osoby za „ubogą" bynajmniej jednak nie są proste ani klarowne - przeciwnie, sam art. 8 u.p.s. przewiduje rozmaite metody wyliczania dochodu wnioskodawcy w zależności od konkretnych sytuacji faktycznych. Należy z całą mocą podkreślić, że **świadczeniodawca nie ma żadnej możliwości zweryfikowania stanu majątkowego wnioskodawcy** i przeprowadzenia szczegółowego badania okoliczności faktycznych pod kątem spełnienia kryteriów z art. 8 u.p.s. Nie ma on żadnego dostępu np. do danych objętych tajemnicą skarbową czy bankową, z braku podstaw prawnych żaden organ czy instytucja publiczna nie udzieli mu również tego rodzaju informacji. I o ile Rzecznik podnosił już wcześniej, że nierzadko rozstrzygnięcia sądów w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych były niesprawiedliwe z powodu braku rzetelnie przeprowadzonego „stosownego dochodzenia" na podstawie dawnego art. 116 k.p.c. (obecnie art. 109 u.k.s.), o tyle w sytuacji obecnej, przy braku jakiejkolwiek skutecznej metody zbadania rzeczywistej sytuacji majątkowej wnioskodawcy, ryzyko nadużyć i rozstrzygnięć całkowicie arbitralnych i niesprawiedliwych jest nieporównanie wyższe. Do tego nie ma bowiem żadnej efektywnej kontroli nad tym, do kogo pomoc publiczna trafia.

III. Uwagi szczegółowe

1. Wątpliwości budzi zaliczenie do kręgu potencjalnych świadczeniodawców **jednostek samorządu terytorialnego** (art. 19 ust. 1 pkt. 5 projektu). Praktyka Rzecznika wskazuje na to, że znaczny procent kierowanych do niego skarg dotyczy właśnie działań samorządu - i to działań zarówno w formach władczych (są to wówczas skargi na decyzje administracyjne czy uchwały), jak i w formach niewładczych, tj. podejmowanych przez samorząd jako zwykłego uczestnika obrotu cywilnoprawnego wyposażonego w osobowość prawną. Rodzi to poważne ryzyko możliwego konfliktu interesów - trudno przyjąć, by np. gmina rzetelnie wskazała obywatelowi skuteczne środki prawne „przeciwko sobie" (chociażby w tak typowych sytuacjach, jak np. bezczynność organu

gminy, protesty przeciwko decyzjom planistycznym, spory o zwrot wywłaszczonych nieruchomości czy spory czysto cywilne pomiędzy daną jednostką samorządową a obywatelem).

2. Poważnym problemem jest **ocena jakości usług świadczeniodawców.** Po pierwsze, zastrzeżenia budzi brak skorelowania formalnych kwalifikacji Krajowej Rady Pomocy Prawnej z nałożonymi na nią zadaniami. Jeżeli bowiem istotnie to właśnie Rada ma oceniać jakość świadczonych usług (art. 11 pkt. 2 projektu), musi mieć ku temu odpowiednie kwalifikacje. „Wyróżnianie się wiedzą prawniczą" - przy braku chociażby warunku ukończenia uniwersyteckich studiów prawniczych -jest wymogiem stanowczo zaniżonym. Trudno przyjąć, by np. o jakości porady adwokata decydowała osoba, która w ogóle nie ma wykształcenia prawniczego. Nie wiadomo również, wedle jakich kryteriów Rada miałaby jakość tych usług weryfikować - czy jedynie czysto ocennych, jak „wiarygodność oferenta i rękojmia rzetelnego wykonywania przezeń umowy" (art. 19 ust. 3 pkt. 1 projektu)? Wydaje się również, że Rada nie będzie miała ani żadnych skutecznych narzędzi weryfikacji jakości usług, ani też - mimo wszystko - odpowiedniego zaplecza organizacyjnego. Rodzi to obawy, iż kontrola jakości pozostanie jedynie fikcją. Poza wszystkim wreszcie pojawia się pytanie, czy kontrola taka nie byłaby jednak prostsza i skuteczniejsza w porzuconym obecnie systemie Biur Pomocy Prawnej.

3. Po drugie, wątpliwości budzi również powstający z samego założenia **konflikt z systemem odpowiedzialności zawodowej** członków korporacji prawniczych (odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów i radców prawnych). Obecnie zasadą jest, iż o rzetelności świadczonych usług prawniczych orzekają samorządy prawnicze oraz niezawisłe sądy - w projekcie pojawia się ocena przez podmiot zewnętrzny, kryteria tej oceny nie są jasne, podobnie jak i konsekwencje oceny negatywnej.

4. Na koniec wreszcie otwartą pozostaje kwestia **odpowiedzialności odszkodowawczej Państwa** za tak skonstruowany system pomocy prawnej (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP, art. 417 i n. kodeksu cywilnego). Wydaje się, że odpowiedzialność tę, na zasadach deliktowych, Państwo może ponosić także za usługi świadczone w ramach systemu kontraktowego i - także ze względu na zasady swej odpowiedzialności - nie powinno się skutecznie ekskulpować brakiem winy w wyborze (art. 429 k.c). Warto tu również wskazać, iż co do zasady, Europejski Trybunał Praw Człowieka odpowiedzialnością za funkcjonowanie systemu obarcza Państwo. Naruszenia praw człowieka dopatruje się nie tylko w uchybieniach w samym zapewnieniu nieodpłatnej pomocy prawnej (wyrok w sprawie *Tripodi przeciwko Włochom,* skarga nr 13743/88), ale również - w jej nienależytej jakości (wyrok w sprawie *Kamasinski przeciwko Austrii,* sprawa nr 9783/82, § 65, a przede wszystkim - wyrok w sprawie *Artico przeciwko Włochom,* skarga nr 6694/74, § 33). Także zatem z punktu widzenia interesów samego Państwa konieczne staje się ponowne rozważenie metod skutecznej kontroli jakości usług, jakie **Państwo za pomocą wybranych podmiotów obywatelom świadczy.**

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 18/04/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-481256-IV/04/MC
00-090 Warszawa Tel. centr. 0 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0 22 827 64 53

Pan
dr. hab. Zbigniew Cwiąkalski
Minister Sprawiedliwości

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Nawiązując do wcześniejszej obszernej korespondencji, rozpoczętej przez Rzecznika jeszcze w sierpniu 2004 r., a dotyczącej uregulowania kwestii dostępu do nieodpłatnej pomocy prawnej dla osób ubogich, pozwalam sobie ponownie zwrócić się do Pana Ministra z prośbą o poinformowanie Rzecznika, czy obecnie toczą się prace nad projektami stosownych ustaw.

Niepokój Rzecznika budzi bowiem fakt, iż kwestia o tak zasadniczym znaczeniu od lat nie może zostać prawidłowo unormowana. Mimo że w ocenie poprzednich Ministrów Sprawiedliwości powyższa sprawa miała zawsze charakter priorytetowy, niestety, nie mogła doczekać się sfinalizowania w postaci uchwalenia ustawy przez Parlament Rzeczypospolitej. Oba - zasadniczo odmienne - projekty przygotowane jeszcze w trakcie IV oraz V kadencji Sejmu nie zdążyły przejść pełnej ścieżki legislacyjnej i nie stały się obowiązującym prawem.

Jednocześnie pozwalam sobie ponownie przypomnieć, iż w moim głębokim przekonaniu istnieje pilna potrzeba kompleksowego zreformowania systemu udzielania pomocy prawnej najuboższym obywatelom. W chwili obecnej, w opinii nie tylko mojej, jest on niewydolny i niesprawiedliwy, reguluje poszczególne kwestie w sposób wycinkowy i niespójny z innymi rozwiązaniami systemowymi. Stąd też poziom ochrony tak istotnego konstytucyjnego prawa, jakim jest prawo obywatela do sądu, jawi się jako wysoce niezadowalający. Gruntowna reforma winna objąć zatem wszystkie komponenty systemu, do których należy zaliczyć zarówno (nieunormowane obecnie) udzielanie pomocy na etapie przedsądowym, jak i zwalnianie z opłat sądowych, a także świadczenie pomocy na etapie postępowania sądowego w postaci zastępstwa procesowego.

W związku z powyższym, zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o udzielenie odpowiedzi, czy Rada Ministrów opracowuje projekty stosownych ustaw i czy w swoich założeniach obejmują one reformę wszystkich komponentów systemu pomocy prawnej, a jeżeli tak, to na jakim etapie prace te obecnie się znajdują czy przewidywane są konsultacje społeczne z zainteresowanymi środowiskami i kiedy można oczekiwać przyjęcia projektów oraz skierowania stosownych wniosków pod obrady Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 9 czerwca 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

DL-P-II-4421-6/08

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na pismo z dnia 18 kwietnia 2008 r., Nr RPO-481256-IV/04/MC, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Na wstępie należy podkreślić, iż problematyka nieodpłatnej pomocy prawnej nie została dotychczas kompleksowo uregulowana w formie obowiązującego prawa.

Umożliwienie osobom niezamożnym skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości jest potrzebą nie tylko realizacji konstytucyjnej zasady dostępności do sądu, ale również wynika z międzynarodowych zobowiązań. Istniejący system pomocy prawnej z urzędu, uregulowany w kodeksach postępowania cywilnego, karnego i prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi jest niewystarczający m. in. dlatego, że nie reguluje pomocy prawnej udzielanej najuboższym na etapie przedsądowym. Kwestie te znalazły jak dotychczas jedynie częściowe rozwiązanie w ustawie z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz. U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 ze zm.).

Rząd dwukrotnie występował z inicjatywą ustawodawczą w omawianej kwestii. W dniu 19 października 2005 r. do Sejmu V kadencji został skierowany rządowy projekt ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym (druk nr 29) zaś w dniu 18 maja 2007 r, została wniesiona rządowa autopoprawka do projektu ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym (druk nr 29A). Oba projekty nie zdążyły przejść pełnej ścieżki legislacyjnej przed zakończeniem kadencji Sejmu i nie stały się obowiązującym prawem.

Należy zauważyć, że wprowadzenie w życie rozwiązań zaproponowanych w projekcie ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej przyznawanej przez państwo osobom fizycznym związane byłoby ze znacznym obciążeniem budżetu Państwa. Wynikało to z tego, że projekt zakładał podejmowanie decyzji o sposobie przyznania nieodpłatnej pomocy prawnej przez rozbudowane struktury instytucjonalne. Natomiast projekt autopoprawki przewidywał wyłanianie podmiotów świadczących usługi prawne przez organ usytuowany przy Ministrze Sprawiedliwości - Krajową Radę Pomocy Prawnej w oparciu o sformalizowane warunki ogólnopolskiego konkursu ofert.

Świadczenie pomocy prawnej - wg autopoprawki - miałoby nastąpić dopiero po zawarciu umów cywilnoprawnych przez wymienioną Radę z podmiotami wyłonionymi w drodze konkursów. Ponadto projekt ustawy nie regulował kwestii pomocy prawnej udzielanej na etapie postępowań sądowych. Zatem wymienione projekty nie zapewniały szerokiego dostępu do nieodpłatnej pomocy prawnej osobom i podmiotom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji majątkowej.

Z tego też względu w Ministerstwie Sprawiedliwości podjęto na nowo prace nad przygotowaniem projektu ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej, który - spełniając wymogi szerokiego dostępu do takiej pomocy oraz spójności z innymi rozwiązaniami systemowymi - będzie uwzględniał realne możliwości finansowania tego przedsięwzięcia ze środków publicznych.

W pracach Zespołu do przygotowania projektu wymienionej ustawy wezmą udział również przedstawiciele Ministra Finansów, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministra Pracy i Polityki Społecznej. We wstępnych założeniach do projektu ustaw)' przyjmuje się, że nieodpłatna pomoc prawna mogłaby być przyznawana nie tylko osobom fizycznym lecz również (odmiennie niż w dotychczasowych projektach) przedsiębiorcom znajdującym się w trudnej sytuacji majątkowej. Wymieniona pomoc prawna obejmowałaby etap przedsądowy i sądowy oraz byłaby realizowana w oparciu o struktury samorządów terytorialnych.

Przewiduje się, że postępowanie w zakresie przyznawania osobom ubogim nieodpłatnej pomocy prawnej będzie prowadzone w ramach postępowania administracyjnego, z zagwarantowaniem kontroli sądowej.

Należy podkreślić, że z uwagi na zakres regulacji obejmujący nie tylko kwestie związane z wymiarem sprawiedliwości, jak również samorządem terytorialnym, projekt ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej wymagać będzie szerokich konsultacji społecznych, w tym ze środowiskami korporacji prawniczych.

Pozostaję z wyrazami szacunku
Z upoważnienia
Ministra Sprawiedliwości
/-/ Łukasz Rędziniak
Podsekretarz Stanu

Warszawa, 23/09/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-481256-1V/04/MC
00-090 Warszawa Tel. centr. 0 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0 22 827 64 53

Pan
Andrzej Czuma
Minister Sprawiedliwości

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Po raz kolejny zmuszony jestem wystąpić do Pana Ministra w kwestii fundamentalnej dla ochrony praw obywateli Rzeczypospolitej, a mianowicie - uregulowania dostępu do nieodpłatnej pomocy prawnej dla osób ubogich. W sprawie tej Rzecznik Praw Obywatelskich z Ministrem Sprawiedliwości koresponduje od ponad pięciu lat, za każdym razem wskazując na bezwzględną konieczność stworzenia nowego, spójnego, przejrzystego i sprawiedliwego systemu, który zagwarantowałby efektywne korzystanie z konstytucyjnego prawa do sądu wszystkim obywatelom, bez względu na stopień ich zamożności. Mimo że w powszechnej ocenie - podzielanej też przez kolejne rządy, niezależnie od ich politycznych opcji - powyższa sprawa miała zawsze charakter priorytetowy, od lat nie może zostać prawidłowo unormowana, co budzi poważne zaniepokojenie.

Co więcej, wyrazić też trzeba przekonanie, iż należytą ochronę najuboższym zagwarantuje jedynie kompleksowa reforma systemu udzielania pomocy prawnej, obejmująca wszystkie komponenty systemu, a zatem zarówno (nieunormowane obecnie) udzielanie pomocy na etapie przedsądowym, jak i zwalnianie z opłat sądowych, a także świadczenie pomocy na etapie postępowania sądowego w postaci zastępstwa procesowego.

W związku z powyższym, zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji o kalendarium prac Rady Ministrów nad założeniami (projektem) stosownej ustawy, a także, czy przewidywane są konsultacje społeczne z zainteresowanymi środowiskami. Proszę także o wyjaśnienia, czy reformą objęte zostaną wszystkie wskazane wyżej komponenty systemu pomocy prawnej oraz kiedy można oczekiwać przyjęcia projektów oraz skierowania stosownych wniosków pod obrady Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 10 listopada 2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

DL-P-V-459-51/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 23 września 2009 r. (znak: RPO-481256-IV/04/MC), dotyczące uregulowania dostępu do nieodpłatnej pomocy prawnej dla niezamożnych osób fizycznych, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Na wstępie pragnę zaznaczyć, że w Ministerstwie Sprawiedliwości opracowano projekt założeń do projektu ustawy o nieodpłatnej pozasądowej pomocy prawnej i informacji prawnej dla osób fizycznych. Przedmiotowy projekt założeń został już poddany konsultacjom społecznym i uzgodnieniom międzyresortowym, a także był dwukrotnie przedmiotem posiedzenia Stałego Komitetu Rady Ministrów. W ramach konsultacji społecznych projektowane założenia zostały zaopiniowane między innymi przez Sąd Najwyższy, Naczelny Sąd Administracyjny. Krajową Radę Sądownictwa, Krajową Izbę Radców Prawnych, Naczelną Radę Adwokacką Fundację Uniwersyteckich Poradni Prawnych, Fundację Academia Iuris, Fundację Centrum Praw Kobiet, Fundację im. Stefana Batorego, Helsińską Fundację Praw Człowieka, Instytut Spraw Publicznych, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej oraz Związek Biur Porad Obywatelskich.

W chwili obecnej przygotowywany jest nowy, zmodyfikowany tekst projektowanych założeń, uwzględniający zalecenia Stałego Komitetu Rady Ministrów, a także ustalenia podjęte w trakcie spotkania uzgodnieniowego, które odbyło się w dniu 2 września 2009 r. w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Nowy tekst projektowanych założeń określać będzie w sposób szczegółowy m. in. kryteria dostępu do pomocy prawnej, szersze niż dotychczas możliwości dostępu do pomocy prawnej i informacji prawnej dla niezamożnych obywateli, a także strukturę i zadania ośrodków pomocy prawnej.

Niezwłocznie po przyjęciu projektu założeń przez Radę Ministrów, podjęte zostaną prace legislacyjne nad projektem ustawy o nieodpłatnej pozasądowej pomocy prawnej i informacji prawnej dla osób fizycznych, który będzie określał zasady, warunki oraz tryb przyznawania i udzielania osobom fizycznym nieodpłatnej pozasądowej pomocy prawnej i informacji prawnej.

Podkreślić trzeba, iż celem projektowanych założeń jest stworzenie nowego systemu instytucjonalnego, który zapewni realizację prawa dostępu niezamożnych obywateli do usług prawniczych na etapie przedsądowym, a także w innych postępowaniach niż sądowe. Aktualnie nie ma bowiem w polskim systemie prawnym żadnych regulacji, które umożliwiałyby osobom

fizycznym o niskim statusie materialnym dostęp do finansowanej przez państwo nieodpłatnej pomocy prawnej na etapie przedsądowym, a także w postępowaniu przed organami administracji publicznej. Organizacje pozarządowe od wielu lat podnoszą natomiast, że z uwagi na wysokie koszty usług prawniczych oraz brak jakichkolwiek rozwiązań systemowych istnieje potrzeba stworzenia odrębnej ustawy, która zapewni obywatelom szerszy niż dotychczas (wykraczający poza postępowania sądowe) dostęp do nieodpłatnej pomocy prawnej finansowanej przez Skarb Państwa - w ramach jednolitej koncepcji instytucjonalnej.

Nadto w projekcie założeń przewiduje się, iż projektowana ustawa będzie oparta na założeniu, że w dotychczasowym kształcie pozostanie przyznawanie nieodpłatnej pomocy prawnej w postaci zapewnienia reprezentacji osób fizycznych przez profesjonalnych pełnomocników w postępowaniu przed sądem. Oznacza to, że przyznawanie nieodpłatnej pomocy prawnej w postępowaniu przed sądami powszechnymi lub administracyjnymi nadal należeć będzie do kompetencji tych sądów.

Z poważaniem
z upoważnienia
Ministra Sprawiedliwości
/-/ Jacek Czaja
Podsekretarz Stanu

Warszawa, 15.12.2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-544990-IV/06/BB
00-090 Warszawa Tel. centr. 0 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0 22 827 64 53

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
WARSZAWA

Szanowny Panie Ministrze

W ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. nr 167, poz. 1398 ze zmian.) ustawodawca przyjął, iż nawet gdy strona jest całkowicie zwolniona przez sąd od ponoszenia kosztów sądowych, zobowiązana jest jednak do uiszczenia tzw. opłaty podstawowej w wysokości 30 zł od każdego pisma podlegającego opłacie (art. 14, art. 100 ust. 2 ustawy).

W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, iż „ograniczenie dotychczas bardzo rozległych zwolnień od kosztów sądowych ma sprawić, że mimo istotnego obniżenia wysokości opłat sądowych w sprawach cywilnych, dochody budżetu państwa z tego tytułu nie zostaną uszczuplone. (...) Przy regulowaniu kwestii zwolnień od kosztów - zarówno ustawowych, jak i przyznawanych przez sąd - kierowano się następującymi założeniami: (...) zwolnienie od kosztów sądowych przez sąd nie może być nigdy całkowite, co oznacza, że zwolniony ma zawsze obowiązek zapłacić pewną minimalną ich część określoną kwotowo - jest to tzw. opłata podstawowa wynosząca 30 zł” (druk nr 2583 Sejmu IV kadencji).

Obowiązek uiszczenia opłaty podstawowej jest przedmiotem wielu skarg, kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich. Pomimo, iż opłata ta nie jest wysoka, wciąż znaczna ilość osób nie jest w stanie jej uiścić. Dotyczy to w szczególności osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (od których pochodzi większość skarg kierowanych do Rzecznika); osoby te wskazują, że nie osiągają jakichkolwiek dochodów, koszty ich utrzymania ponosi Skarb Państwa. Starania o przyznanie zapomogi, przewidzianej przez art. 114 kodeksu karnego wykonawczego, okazują się nieskuteczne. Co za tym idzie, nie dysponują żadną kwotą pieniężną, którą mogliby zaoszczędzić i przeznaczyć na pokrycie kosztów sądowych. Problem ten jest szczególnie istotny w przypadku konieczności opłacenia środków zaskarżenia, gdzie termin do uiszczenia opłaty określony jest ustawowo; skarżący podają przykłady sytuacji, gdy niemożność zgromadzenia w ciągu tygodnia kwoty 30 zł nie pozwoliła im na skuteczne kwestionowanie wyroku.

Rzecznik Praw Obywatelskich zna wypadki, gdzie - na tle uchylonego art. 113 kodeksu postępowania cywilnego - sądy zwalniały strony od kosztów nawet wyłącznie w zakresie opłat kancelaryjnych za wydanie odpisów z akt sprawy; właśnie taka kwota okazywała się czasem zbyt wysoka. Trudno zasadnie przyjąć, iż obecnie takie sytuacje nie mają miejsca.

Wydaje się, że kwota 30 zł nie jest skuteczną barierą dla wytaczania bezpodstawnych roszczeń, trudno też przyjąć, iż zabezpiecza ona w istotny sposób interesy fiskalne Skarbu Państwa. Założenie przyjęte w uzasadnieniu projektu ustawy, iż „zwolnienie od kosztów sądowych przez sąd nie może być nigdy całkowite", nie znajduje szczególnego oparcia w zasadach obowiązującego systemu prawnego. Tymczasem może ono powodować, iż w konkretnej sytuacji jednostka zostanie pozbawiona prawa dostępu do sądu, gwarantowanego przez art. 45 Konstytucji RP.

Należy w tym miejscu podkreślić, że problematyka prawa dostępu do sądu w kontekście obowiązku uiszczenia kosztów sądowych wielokrotnie była przedmiotem rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunał Praw Człowieka w Strabourgu, w tym także w sprawach dotyczących obywateli polskich (sprawy *Kreutz przeciwko Polsce,* skarga nr 28249/95, *Kniat przeciwko Polsce,* skarga nr 71731/01, *Podbielski przeciwko Polsce,* skarga nr 39199/98, *Jedamscy przeciwko Polsce,* skarga nr 73547/01). W każdym z tych orzeczeń Trybunał podkreślił, iż prawo do sądu nie ma charakteru absolutnego. Może podlegać ograniczeniom, gdyż prawo do dostępu do sądu ze swej istoty wymaga uregulowania przez państwo, przy czym ograniczenia te mogą mieć również charakter finansowy. Jednak ograniczenia te nie mogą zawężać ani zmniejszać prawa do sądu w ten sposób lub do tego stopnia, aby umniejszona została istota tego prawa.

Jeśli strona nie korzysta ze środka zaskarżenia wyłącznie z przyczyn finansowych, trudno to traktować inaczej niż naruszenie istoty prawa dostępu do sądu.

Dlatego, w opinii Rzecznika Praw Obywatelskich, celowe jest rozważenie regulacji prawnej, która - w szczególnie uzasadnionych wypadkach, gdy strona nie dysponuje żadnym źródłem dochodów - pozwalałaby na zwolnienie od kosztów również w zakresie opłaty podstawowej, przewidzianej przez art. 14 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Pragnę zwrócić uwagę Pana Ministra na jeszcze jeden problem, który ujawnił się w pracach Rzecznika Praw Obywatelskich - chodzi o możliwość ustanowienia dla strony adwokata lub radcy prawnego z urzędu. Otóż zdarzają się sytuacje, gdy wysokość opłat sądowych nie jest znaczna, a rozpoznanie sprawy nie wymaga znacznych wydatków -jednocześnie sprawa ma na tyle złożony charakter prawny, że strona nie może skutecznie dochodzić swoich praw bez udziału w procesie fachowego pełnomocnika; strony nie stać jednak na pokrycie kosztów pomocy prawnej.

Regulacja art. 117 kpc uzależnia możliwość ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu od zwolnienia od kosztów sądowych. Natomiast zgodnie z art. 102 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna, która złożyła oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Sąd może przyznać zwolnienie od kosztów sądowych także osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej niebędącej osobą prawną, której ustawa przyznaje

zdolność prawną, jeżeli wykazała, że nie ma dostatecznych środków na ich uiszczenie (art. 103 ustawy).

Tak więc możliwość ubiegania się o bezpłatną pomoc prawną „oderwana" jest od tego, czy stronę stać na opłacenie profesjonalnego pełnomocnika. Zależy ona wyłącznie od okoliczności, czy strona jest w stanie uiścić opłaty sądowe i wydatki, których wysokość pozostaje w nikłym związku z wynagrodzeniem adwokata lub radcy prawnego.

Praktyka orzecznicza na tle powołanych regulacji jest różnorodna: np. często strona jest zwalniana od ponoszenia kosztów sądowych dopiero na etapie postępowania kasacyjnego, gdy reprezentacja przez ustawowego pełnomocnika jest ustawowym wymogiem (art. 87^1 kpc). Sąd ocenia sytuację materialną strony właśnie w zakresie możliwości opłacenia kosztów pełnomocnika (wysokość opłaty od skargi kasacyjnej jest taka sama jak w przypadku wcześniej opłaconego pozwu lub apelacji - zob. zwłaszcza art. 18 ust. 2 ustawy o kosztach). Jednak na wcześniejszych etapach postępowania, przy ocenie możliwości finansowych strony, sądy uznają, iż może ona bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny ponieść koszty sądowe. W konsekwencji, oddalają także wniosek strony o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu - nawet jeśli sprawa ma złożony charakter prawny, strona nie spełnia podstawowego warunku z art. 117 kpc, tzn. nie jest zwolniona od ponoszenia kosztów. Stanowisko takie znajduje oparcie także w doktrynie prawa procesowego - podkreśla się, iż przepisy kodeksu nie przewidują możliwości ustanowienia adwokata (radcy prawnego) tylko dlatego, że strony nie stać na zapłacenie wynagrodzenia adwokackiego (J. Gudowski w: T. Ereciński [red.] *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza — postępowanie rozpoznawcze.* T. I, Warszawa 2003, s. 301).

Na tle poprzednio obowiązującego art. 113 kpc Sąd Najwyższy przyjmował, iż przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują możliwości ustanowienia dla strony procesowej adwokata z urzędu tylko dlatego, że strony nie stać na zapłacenie wynagrodzenia adwokackiego. Ustanowienie adwokata z urzędu jest uzależnione od uprzedniego zwolnienia strony od kosztów sądowych (art. 113 i 117 kpc), koszty sądowe zaś nie obejmują wynagrodzenia adwokackiego, lecz tylko opłaty sądowe i zwrot wydatków. Wynagrodzenie adwokackie wchodzi w skład szerszego pojęcia kosztów procesu (art. 98 § 3 kpc), z tym pojęciem jednak nie jest związany przepis art. 113 kpc (orzeczenie z dnia 4 listopada 1986 r., sygn. IV PZ 89/86, publ. LEX nr 8788).

Stanowisko takie znajduje podstawy również w treści art. 102 i 103 obecnie obowiązującej ustawy o kosztach; jednak w opinii Rzecznika Praw Obywatelskich, pozbawia ono wiele osób odpowiedniej reprezentacji prawnej, niezbędnej dla skutecznego dochodzenia swoich roszczeń. W niektórych sytuacjach spowoduje, że strona nie będzie mogła skorzystać ze środka prawnego rozpatrywanego przez Sąd Najwyższy (skargi kasacyjnej, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, zażalenia).

Faktem jest, że zarówno Konstytucja RP (art. 42 ust. 2), jak i Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności ograniczają zapewnienie bezpłatnej reprezentacji prawnej do obrońcy w sprawach karnych (art. 6 Konwencji dodatkowo zastrzega, iż obrona ta przysługuje, „gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości"). Jednak orzecznictwo Europejskiego

Trybunału Praw Człowieka na tle art. 6 Konwencji rozszerzyło ten standard: w wyroku w sprawie *Airey* v. *Irlandia* (skarga nr 6289/73, § 26) Trybunał stwierdził, iż fachowa reprezentacja prawna powinna być zapewniona także w procesie cywilnym, jeśli okazuje się ona niezbędna dla efektywnego dostępu do sądu - bądź w sytuacji wyraźnego ustawowego wymogu działania strony przez adwokata, bądź w sytuacji złożoności przepisów proceduralnych lub okoliczności konkretnej sprawy.

Kwestią dostępu do pomocy prawnej (w tym - reprezentacji przez fachowego pełnomocnika) zajmuje się także Zalecenie Nr R (93) 1 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich, dotyczące skutecznego dostępu do prawa i wymiaru sprawiedliwości osób w sytuacji wielkiego ubóstwa (przyjęte w dniu 8 stycznia 1993 r.). Rządom państw członkowskich zalecono ułatwianie dostępu do prawa („prawa do ochrony prawnej") m. in. przez pokrywanie kosztów doradztwa prawnego w ramach systemu pomocy prawnej (pkt lc), ułatwianie osobom biednym dostępu do sądów m.in. przez uznanie prawa do korzystania z pomocy fachowego doradcy (jeśli to możliwe z własnego wyboru), który otrzyma należyte wynagrodzenie (pkt 3 c). Powody uzasadniające odmowę udzielenia pomocy prawnej są ograniczone do takich jak (pkt 3 d): charakter sprawy uniemożliwiający przyjęcie jej do rozpoznania, oczywiście znikome szansę powodzenia procesu, bądź gdy udzielenie pomocy prawnej nie leży w interesie wymiaru sprawiedliwości (tzn. gdy sprawa jest tak prosta, że zainteresowana strona może bronić się sama).

W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich, konieczna jest taka konstrukcja przesłanek przyznania pomocy prawnej, która będzie uzależniała jej uzyskanie od możliwości pokrycia wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego, a nie - wyłącznie - kosztów sądowych.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r., nr 14, poz. 147), uprzejmie proszę Pana Ministra o rozważenie przedstawionych zagadnień, dotyczących ustawowej regulacji zwolnienia od kosztów sądowych; będę wdzięczny za przekazanie uwag Pana Ministra, dotyczących obu poruszanych w niniejszym piśmie problemów.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

Warszawa, dnia 17 stycznia 2007 r.

DL-P-II-0760-10/06

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw
Obywatelskich

W nawiązaniu do pisma z dnia 15 grudnia 2006 r., Nr RPO-544990-IV/06/BB, uprzejmie informuję co następuje.

Poruszony w Pana piśmie problem ograniczenia prawa do sądu osobom, które nie są w stanie ponieść ciężaru opłaty podstawowej, został dostrzeżony przez Ministra Sprawiedliwości, z związku z czym podjęta została inicjatywa ustawodawcza zmierzającą do zmiany, w omawianym zakresie, ustawy z dnia 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.).

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych został w dniu 14 grudnia 2006 r. uchwalony przez Sejm, a Senat w dniu 11 stycznia 2007 r. przyjął uchwaloną ustawę bez poprawek.

Ustawa ta uchyla w art. 14 przepis ust. 2 oraz zmienia przepis art. 100 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, przez co całkowite zwolnienie od kosztów sądowych strony, która nie jest w stanie ich ponieść, jest zwolnieniem rzeczywiście całkowitym (art. 1 pkt 1 i pkt 17 ustawy z dnia 14 grudnia 2006r.).

Ustosunkowując się do drugiego problemu podniesionego w Pana piśmie, dotyczącego kwestii uzależnienia ustanowienia dla strony adwokata lub radcy prawnego z urzędu od uprzedniego zwolnienia strony od kosztów sądowych w całości lub w części, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienia pełnomocnika z urzędu funkcjonuje w polskim systemie prawa cywilnego od 1965 r. a więc od daty wejścia w życie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. -kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm). Bogate orzecznictwo wypracowane przez czas obowiązywania tej ustawy ujednoliciło zasady stosowania tych instytucji.

Sygnalizowany przez Pana problem dotyczy sytuacji, kiedy wysokość opłat sądowych z uwagi na niewielką wartość przedmiotu sporu nie jest znaczna, ale sprawa ma złożony charakter prawny i strona bez udziału profesjonalnego pełnomocnika nie jest w stanie skutecznie dochodzić swych praw lub podjąć celowej obrony.

Odnosząc się do tej kwestii, należy wskazać, iż bez wątpienia możliwość uzyskania profesjonalnej pomocy prawnej z urzędu powinna być uzależniona od możliwości finansowych

strony o nią się ubiegającej. W sytuacji bowiem, gdy strona jest w stanie ponieść koszty wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego, nie powinna korzystać z dobrodziejstwa określonego w art. 117 § 1 k.p.c, lecz ustanowić takiego pełnomocnika z wyboru. Zasadę tę odzwierciedla obowiązująca obecnie regulacja zawarta w wyżej wskazanym przepisie, wiążąc możliwość ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu w osobie adwokata lub radcy prawnego ze zwolnieniem jej od kosztów sądowych choćby w części.

Nadmienić też należy, iż nawet gdy strona nie składała wcześniej wniosku o zwolnienie jej od kosztów sądowych i uiściła niewielką opłatę sądową od pozwu (w sprawie, w której wartość przedmiotu sprawy nie była znaczna), a następnie uznała, że nie jest w stanie samodzielnie dochodzić swych praw, może na każdym etapie postępowania wnosić o ustanowienia dla niej profesjonalnego pełnomocnika z urzędu. W takim przypadku z uwagi na fakt, iż wniosek taki zawiera implicite żądanie zwolnienia od kosztów sądowych, sąd każdorazowo oceni zasadność tego wniosku mając na uwadze szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku i źródłach utrzymania osoby składającej przedmiotowy wniosek. Wcześniejsze nie korzystanie przez stronę ze zwolnienia od opłaty sądowej nie stoi więc na przeszkodzie późniejszemu uzyskaniu przez stronę pomocy prawnej z urzędu.

Zauważyć trzeba również, że wysokość wynagrodzenia adwokackiego określona w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 z późn. zm.) oraz wynagrodzenia radców prawnych określona w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 z późn. zm.) uzależniona jest od wartości przedmiotu sprawy. Tym samym w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu nie jest znaczna, wskazane rozporządzenia określają minimalne stawki wynagrodzenia na poziomie od kwoty 60 zł.

W tego rodzaju przypadkach wysokość wynagrodzenia nie odbiega więc w sposób istotny od wysokości opłat sądowych, które strona zobowiązana jest uiścić w takiej sprawie.

Sprawy o niskiej wartości sporu nie są też z reguły sprawami zawiłymi pod względem prawnym, co czyni zbędnym ustanawianie w nich dla strony profesjonalnego pełnomocnika procesowego z urzędu.

Dotychczasowe rozwiązania powyższej kwestii należy więc oceniać pozytywnie. Dlatego w mojej ocenie, brak jest uzasadnienia do zmiany przepisów w zakresie przez Pana wskazanym.

Z wyrazami szacunku i ukłonami
z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
/-/ Andrzej Duda
PODSEKRETARZ STANU

Warszawa 10 marca 2010 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-604715-V-JS/08
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Cezary Grabarczyk
Minister Infrastruktury

Szanowny Panie Ministrze

Pismem z dnia 25 marca 2009 r. (sygn. BS-WFMm-053-1/09-825) Rzecznik Praw Obywatelskich został poinformowany, że w Ministerstwie Infrastruktury opracowany został projekt nowelizacji ustawy z dnia 8 września 2006 r. o finansowym wsparciu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania (Dz. U. Nr 183, poz. 1354 ze zm.) zakładający m.in. poszerzenie kręgu adresatów przewidzianego w tej ustawie wsparcia finansowego o jednoosobowe gospodarstwa domowe.

Z przekazanych Rzecznikowi wyjaśnień wynikało, że ze względu na to, iż proponowane zmiany powodowałyby wzrost wydatków budżetu państwa z tytułu stosowania dopłat do oprocentowania kredytów, to dalsze prace legislacyjne nad tym projektem miały być uzależnione od uzyskania akceptacji właściwych podmiotów. Ponadto poinformowano Rzecznika, że przedstawiony problem związany z poszerzeniem kręgu osób uprawnionych do preferencyjnych kredytów mieszkaniowych był także przedmiotem niezależnych prac parlamentarnych. Do chwili obecnej zapowiadane zmiany nie zostały jednak wprowadzone.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) zwracam się do Pana Ministra z prośbą o poinformowanie czy zapowiadane zmiany dotyczące poszerzenia kręgu adresatów przedmiotowej ustawy o samotne osoby bezdzietne uzyskały stosowne akceptacje oraz o wskazanie czy w przedmiotowym zakresie prowadzone są prace legislacyjne i ewentualnie na jakim etapie się one aktualnie znajdują.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 19 kwietnia 2010 r.

MINISTER INFRASTRUKTURY

BS-WFMm-053-2/10-931

Pan Stanisław Truciuk
Zastępca Rzecznika
Praw Obywatelskich

Szanowny Panie,

Odpowiadając na pismo z dnia 10 marca br., nr: RPO-604715-V-JS/08 w sprawie sygnalizowanej przez Ministra Infrastruktury (pismo Ministra Infrastruktury z dnia 25.03.2009 r., nr: BS-WFMm-053-1/09-825) możliwości poszerzenia grupy beneficjentów programu preferencyjnych kredytów mieszkaniowych „Rodzina na Swoim" realizowanego na podstawie przepisów *ustawy z dnia 8 września 2006 r. o finansowym wsparciu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania (Dz. U. Nr 183, poz. 1354 z późn. zm.)* o jednoosobowe gospodarstwa domowe, uprzejmie przekazuję poniższe wyjaśnienia.

Propozycja Ministra Infrastruktury, dotycząca wprowadzenia zmian do ustawy przewidująca m.in. rozszerzenie grupy beneficjentów programu kredytów preferencyjnych o jednoosobowe gospodarstwa domowe (uzupełniona o wstępny projekt ustawy o zmianie ustawy o finansowym wsparciu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania wraz z uzasadnieniem i oceną skutków regulacji) stała się przedmiotem prac Zespołu roboczego ds. monitorowania zadań wynikających z *Planu Stabilności i Rozwoju* obradującego pod kierownictwem Pana Ministra Michała Boniego. W okresie 2009 roku Zespół rozpatrywał różne rodzaje i warianty zmian, uwzględniające oczekiwania potencjalnych adresatów finansowego wsparcia i ewentualnych uczestników programu, jak również ograniczone możliwości zwiększania w okresie kilku najbliższych lat wydatków budżetu państwa. Zespół podjął także rozważania dotyczące koncepcji przedefiniowania programu preferencyjnych kredytów mieszkaniowych „Rodzina na Swoim" zmierzających do stopniowego wyhamowania programu i wygaszania akcji kredytowej w okresie spodziewanego pod koniec 2012 r. ożywienia koniunktury w sektorze budownictwa.

Na spotkaniu Zespołu, które odbyło się w dniu 26 marca 2010 r. w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów pod przewodnictwem Ministra Michała Boniego, ustalono ostatecznie skierowanie *projektu ustawy o zmianie ustawy o finansowym wsparciu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania* do dalszych prac legislacyjnych. Uzgodniony projekt nowelizacji przewiduje:

1) objęcie kredytem preferencyjnym wyłącznie inwestycji realizowanych na rynku pierwotnym, z dniem 01.07.2011,
2) poszerzenie grupy beneficjentów programu kredytów preferencyjnych o jednoosobowe gospodarstwa domowe z zastrzeżeniem wykorzystania kredytu preferencyjnego na zakup/budowę pierwszego własnego mieszkania o maksymalnej powierzchni na poziomie

50 m^2 oraz określenia dla tej grupy limitu powierzchniowego kalkulacji dopłat na poziomie 30 m^2 ,

3) określenie maksymalnego wieku docelowego kredytobiorcy (tj. każdego z małżonków, osoby samotnie wychowującej i jednoosobowego gospodarstwa domowego) na poziomie 35 lat,
4) korektę wskaźnika ograniczającego maksymalną cenę/koszt budowy, polegającą na:
   - obniżeniu obecnego wskaźnika z 1,4 do 1,3 średniej wartości wskaźników wartości odtworzeniowej, oraz
   - nowej zasadzie wyznaczania limitu ceny/kosztów budowy dla gmin sąsiadujących z miastami wojewódzkimi oraz dla byłych miast wojewódzkich, zgodnie z którą limit ceny/kosztów budowy w ww. przypadkach jest równy średniej arytmetycznej dwóch ostatnio ogłoszonych wartości wskaźnika, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 12 *ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów...,* dotyczącego miasta będącego stolicą danego województwa, nie mniej jednak niż 1,3 średniej arytmetycznej dwóch ostatnio ogłoszonych wartości wskaźnika dla tej gminy;
   - przy założeniu wprowadzenia zmian wskazanych w pkt 2-4 z dniem 01.01.2011,
5) zakończenie udzielania kredytów preferencyjnych z dniem 31.12.2012 r.

Na spotkaniu Zespołu, które odbyło się w Kancelarii PRM pod przewodnictwem Ministra Michała Boniego w dniu 26 marca 2010 r, przyjęto ustalenia, zgodnie z którymi:

- projekt ustawy o zmianie ustawy o finansowym wsparciu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania ma zostać skierowany do dalszych prac legislacyjnych, bez uprzedniego opracowywania założeń,
- Minister Infrastruktury przedłoży wniosek o zgodę na opracowanie projektu ustawy bez uprzedniego przyjęcia przez Radę Ministrów założeń projektu tej ustawy.

W związku z podjętymi ustaleniami w dniu 30 marca br. Minister Infrastruktury wystąpił do Sekretarza Rady Ministrów, pana Macieja Berka o wyrażenie zgody na procedowanie nad ww. projektem z pominięciem wymogu opracowania i uzgodnienia projektu założeń tejże ustawy. Jednakże wobec otrzymania odpowiedzi wykluczającej możliwość odstąpienia od opracowania założeń projektu ustawy o zmianie ustawy o finansowym wsparciu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania, z uwagi na fakt, iż zostały one przewidziane w Programie prac legislacyjnych Rady Ministrów w okresie styczeń-czerwiec 2010 r., konieczne będzie przygotowanie w pierwszej kolejności ww. założeń do ustawy. Oczekuje się, że projekt tych założeń zostanie skierowany do uzgodnień międzyresortowych i konsultacji społecznych w najbliższych tygodniach.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Ministra Infrastruktury
/-/ Piotr Styczeń
Podsekretarz Stanu

Warszawa, dnia 28 września 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-612995-IV/09/JL
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Cezary Grabarczyk
Minister Infrastruktury

Szanowny Panie Ministrze

Na tle jednej ze skarg przesłanych w ostatnim czasie do Rzecznika Praw Obywatelskich wyłonił się problem dotyczący ujawniania w rejestrze prowadzonym przez Ministra Infrastruktury osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynku, które posiadają uprawnienia budowlane do projektowania w specjalności architektonicznej, konstrukcyjno-budowlanej lub instalacyjnej.

Pragnę zauważyć, że z treści art. 5 ust. 14 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. 2006 r. Nr 156, poz. 1118 ze zm.) wynika, iż minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej prowadzi rejestr osób, które złożyły z wynikiem pozytywnym egzamin, o którym mowa w ust. 8 pkt 4. Za równorzędne z odbyciem szkolenia oraz złożeniem z wynikiem pozytywnym przedmiotowego egzaminu uznaje się nadto ukończenie, nie mniej niż rocznych, studiów podyplomowych na kierunkach: architektura, budownictwo, inżyniera środowiska, energetyka lub pokrewne w zakresie audytu energetycznego na potrzeby termomodernizacji oraz oceny energetycznej budynków (art. 5 ust. 11 ustawy).

Reasumując, wpisowi do wskazanego wyżej rejestru, podlegają wyłącznie osoby, które odbyły szkolenie oraz złożyły z wynikiem pozytywnym egzamin, o którym mowa w art. 8 ust. 4 ustawy, jak również podmioty legitymujące się ukończeniem określonych w ustawie studiów podyplomowych.

Zastrzeżenia Rzecznika Praw Obywatelskich wzbudził fakt, iż podmioty, które uzyskały uprawnienia do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynku z mocy ustawy, a więc na podstawie posiadanych uprawnień budowlanych do projektowania w ustalonych przez ustawodawcę specjalnościach, nie podlegają - stosownie do art. 5 ust. 14 ustawy - wpisowi do właściwego rejestru.

Należy podkreślić, że ujawnianie w przedmiotowym rejestrze danych osób uprawnionych do sporządzania certyfikatów energetycznych ma charakter informacyjny, tj. umożliwiający zainteresowanej osobie sprawdzenie posiadanych przez uprawniony podmiot kwalifikacji. W sytuacji, gdy osoby legitymowane *ex lege* do sporządzania świadectw charakterystyki

energetycznej budynku nie podlegają wpisowi do odpowiedniego rejestru, nie istnieje możliwość potwierdzenia posiadanych przez te osoby uprawnień.

Pragnę zwrócić uwagę Pana Ministra na okoliczność, iż zawód audytora energetycznego stanowi zawód reglamentowany. Jak wynika bowiem z treści art. 5 ust. 8 ustawy, świadectwo charakterystyki energetycznej budynku może sporządzać wyłącznie osoba, która spełnia precyzyjnie wyliczone w ustawie warunki. Skoro zatem ustawodawca w pewnym stopniu limituje dostęp do zawodu, to logiczną konsekwencją takiego stanu rzeczy jest możliwość weryfikacji nadawanych uprawnień poprzez ujawnienie kwalifikacji danej osoby w odpowiednim rejestrze. Na gruncie ustawy Prawo budowlane powyższy warunek jest spełniony jedynie w części, bowiem tylko w odniesieniu do kategorii podmiotów, które uzyskały uprawnienia w trybie odbycia szkolenia oraz złożenia odpowiedniego egzaminu, bądź na podstawie ukończenia określonych studiów podyplomowych. Tym samym należy stwierdzić, iż kontrola uprawnień posiadanych przez osoby legitymowane z mocy ustawy do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynku jest w świetle art. 5 ust. 14 ustawy uniemożliwiona.

Zaistniała sytuacja powoduje, że potencjalni inwestorzy budynków, dla których winna być ustalona ich charakterystyka energetyczna funkcjonują w stanie niepewności, czy sporządzone przez podmioty uprawnione z mocy ustawy świadectwo charakterystyki energetycznej będzie służyło celom zakreślonym w ustawie Prawo budowlane.

Nadto wymaga podkreślenia, iż zgodnie z ustalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, konstytucyjna zasada równości nakazuje jednakowe traktowanie podmiotów prawa w obrębie określonej klasy (kategorii). Wszystkie podmioty prawa charakteryzujące się w równym stopniu daną cechą istotną (relewantną) powinny być traktowane równo, tj. bez różnicowań zarówno dyskryminujących, jak i faworyzujących. Zasada równości zakłada jednocześnie odmienne traktowanie tych podmiotów prawa, które nie posiadają wspólnej cechy istotnej.

Jeżeli prawodawca różnicuje podmioty podobne, ocena konstytucyjności danej regulacji prawnej wymaga rozważenia, czy mieści się ona w granicach wyznaczonych przez Konstytucję. Jest ona dopuszczalna, jeśli wprowadzone przez prawodawcę różnicowania są racjonalnie uzasadnione, a więc mają związek z celem i treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma. Waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie podmiotów podobnych, powinna ponadto pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone. Kryterium różnicowania powinno znaleźć podstawę w wartościach, zasadach lub normach konstytucyjnych (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lutego 2002 r., sygn. SK 29/01).

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich różnicowanie audytorów energetycznych, ze względu na sposób zdobycia uprawnień, które przejawia się w braku możliwości ujawnienia we właściwym rejestrze danych podmiotów legitymowanych z mocy ustawy do sporządzania certyfikatów energetycznych nie znajduje racjonalnego uzasadnienia. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż osoby, które spełniają warunki konieczne do nadania uprawnień w zakresie

sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej, tj. kryteria zawarte w art. 5 ust. 8 i nast. ustawy, są w świetle prawa równe. W związku tym, należy stwierdzić, że wykluczenie podmiotów uprawnionych *ex lege* do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynku z obowiązku ujawnienia danych tych osób we właściwym rejestrze czyni przedmiotową regulację nieracjonalną.

Wobec powyższego Rzecznik Praw Obywatelskich, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. 2001 r. Nr 14, poz. 147), uprzejmie wnosi o podjęcie prac legislacyjnych zmierzających do uregulowania sytuacji prawnej podmiotów legitymowanych na mocy ustawy do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynku w zakresie ujawnienia ich danych w rejestrze prowadzonym przez Ministra Infrastruktury.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia18 listopada 2009

MINISTER INFRASTRUKTURY
BR4g/5507/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie

W odpowiedzi na pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 września 2009 r. (znak RPO-612995/IV/09/JL) w sprawie przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) dotyczących rejestru osób, które z wynikiem pozytywnym egzamin, o którym mowa w ust. 8 pkt 4 ustawy lub ukończyły równoważne studia podyplomowe, uprzejmie informuję, co następuje.

Przepisy ustawy Prawo budowlane określają, które osoby mogą sporządzać świadectwa charakterystyki energetycznej. Zgodnie z treścią ww. ustawy nadaną nowelizacją z dnia 27 sierpnia 2009 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 161, poz. 1279) są nimi osoby które:

1) posiadają pełną zdolność do czynności prawnych;
2) ukończyły co najmniej
    a) studia magisterskie albo
    b) studia inżynierskie na kierunkach: architektura, budownictwo, inżynieria środowiska, energetyka lub pokrewnych;
3) nie były karane za przestępstwo przeciwko mieniu, wiarygodności dokumentów, obrotowi gospodarczemu, obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi lub za przestępstwo skarbowe;
4) posiadają uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej, konstrukcyjno-budowlanej lub instalacyjnej albo odbyły szkolenie i złożyły z wynikiem pozytywnym egzamin przed ministrem właściwym do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej.

Przytoczony przepis jednoznacznie określa podmioty, które są uprawnione do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków.

Osoby posiadające uprawnienia do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków z racji posiadanych uprawnień budowlanych dysponują dokumentami stwierdzającymi posiadanie tych uprawnień (decyzja o nadaniu uprawnień budowlanych, stwierdzenie przygotowania do pełnienia samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie) i w związku z tym obawa, iż tych uprawnień nie można potwierdzić jest nieuzasadniona.

Jednocześnie informuję, iż osoby posiadające uprawnienia budowlane są wpisane do centralnego rejestru osób posiadających uprawnienia budowlane, prowadzonego przez Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego, zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Infrastruktury

z dnia 11 lutego 2009 r. w sprawie wzorów i sposobu prowadzenia w formie elektronicznej centralnych rejestrów osób posiadających uprawnienia budowlane, rzeczoznawców budowlanych oraz ukaranych z tytułu odpowiedzialności zawodowej w budownictwie (Dz. U. z 2009 r. Nr 23 Poz, 136), a także ich dane widnieją w rejestrach prowadzonych przez samorządy zawodowe.

Rejestr prowadzony przez Ministra Infrastruktury, dotyczy osób, które nie posiadają uprawnień budowlanych, a uzyskały uprawnienia do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków w inny sposób określony w ustawie. Osoby te, sporządzając świadectwa charakterystyki energetycznej, potwierdzają swoje uprawnienia okazując świadectwo, potwierdzające złożenie, z wynikiem pozytywnym, egzaminu dla osób ubiegających się o uprawnienia do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków, bądź dyplom ukończenia równoważnych studiów podyplomowych.

Ponadto należy podkreślić, że audytor energetyczny, o którym mowa w piśmie Pana Rzecznika, nie należy do grona osób mogących sporządzać świadectwa charakterystyki energetycznej budynków, a prawo do sporządzania tych świadectw, uzyskane z mocy ustawy, bądź przez zdanie egzaminu, bądź przez ukończenie określonych studiów podyplomowych, nie tworzy formalnie nowego zawodu.

Biorąc pod uwagę, że rejestry: osób posiadających uprawnienia budowlane i osób posiadających uprawnienia do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków, obejmują wszystkie osoby upoważnione do sporządzania świadectw, nie widzimy aktualnie potrzeby zmian legislacyjnych dotyczących tej sprawy.

Z wyrazami szacunku
Z upoważnienia
MINISTRA INFRASTRUKTURY
/-/ Olgierd Dziekoński
Podsekretarz Stanu

9.3.Ochrona zdrowia

Warszawa, 7 grudnia 2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-546048-X/06/AA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Profesor
Zbigniew Religa
Minister Zdrowia

Szanowny Panie Ministrze

Otrzymałem wniosek Fundacji Warszawskie Hospicjum dla Dzieci, zawierający prośbę o zbadanie sprawy wymagań Narodowego Funduszu Zdrowia dotyczących domowej opieki paliatywnej nad dziećmi (kopia wniosku w załączeniu). Zdaniem Fundacji, niektóre postanowienia treści załącznika do zarządzenia Nr 89/2006 Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 19 września 2006 r. w sprawie przyjęcia „Szczegółowych materiałów informacyjnych o przedmiocie postępowania w sprawie zawarcia umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej oraz o realizacji i finansowaniu umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w rodzaju: opieka długoterminowa" (z późniejszymi zmianami), nie uwzględniają dotychczasowych uwag zgłaszanych przez Fundację i są wadliwe.

W opinii Fundacji, przepis § 9 ust. 5 pkt 8 „Szczegółowych materiałów informacyjnych" (Zakresy świadczeń w opiece paliatywno - hospicyjnej), w świetle którego „zwiększenie liczby pacjentów nienowotworowych powyżej 40% w przypadku dzieci chorujących na inne schorzenia bez nadziei na wyleczenie jest możliwe po uzyskaniu zgody oddziału wojewódzkiego Funduszu", utrudnia dostęp do opieki paliatywnej dzieci ze schorzeniami innymi niż nowotwory i jest zbędny. Ograniczenie w zakresie liczby objętych opieką hospicjum dzieci ze schorzeniami nienowotworowymi nie znajduje również uznania Konsultanta Krajowego w dziedzinie pediatrii (opinia w tej sprawie z dnia 22 listopada 2006 r. w załączeniu), a także m.in. Koordynatora Hospicjum dla Dzieci Regionalnego Zespołu Opieki Paliatywnej - Dom Sue Ryder w Bydgoszczy (kopia stanowiska z dnia 25 września 2006 r. w załączeniu). Natomiast przepis załącznika Nr 3b do „Szczegółowych materiałów informacyjnych" (Wymagania wobec świadczeniodawców - świadczenia w opiece paliatywno - hospicyjnej, w brzmieniu ustalonym zarządzeniem Nr 94/2006 Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 2 października 2006 r.), dotyczący średniej liczby wizyt pielęgniarskich („opieka pielęgniarska w zależności od potrzeb, średnio 3 wizyty w tygodniu"), jest niewykonalny. Decyzje dotyczące ilości wizyt domowych u dzieci powinien podejmować kierownik hospicjum, będący lekarzem.

Zdaniem Fundacji Warszawskie Hospicjum dla Dzieci, powyższe, niewykonalne wymagania skierowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia do świadczeniodawców opieki

paliatywnej nad dziećmi, zakwestionowane przez Fundację w procesie postępowania w sprawie zawarcia umowy o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej na 2007 r., przyczyniły się do odrzucenia oferty Warszawskiego Hospicjum dla Dzieci.

Trzeba jednocześnie zauważyć, że cytowane zarządzenie Nr 89/2006 Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia wydane zostało m.in. w oparciu o art. 146 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135 z póź. zm.). Przepis ten upoważnia Prezesa Funduszu do określenia przedmiotu postępowania w sprawie zawarcia umowy o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej oraz warunków wymaganych od świadczeniodawców. Treść załącznika do zarządzenia, tj. „Szczegółowych materiałów informacyjnych o przedmiocie postępowania w sprawie zawarcia umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej oraz o realizacji i finansowaniu umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w rodzaju: opieka długoterminowa", zawiera postanowienia dotyczące postępowania medycznego i warunków udzielania świadczeń zdrowotnych.

Pozwolę sobie zauważyć, że w myśl art. 9 ust. 3 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 91, poz. 408 z póź. zm.), możliwość wydania standardów postępowania i procedur medycznych wykonywanych w zakładach opieki zdrowotnej, w celu zapewnienia właściwego poziomu i jakości świadczeń zdrowotnych, zastrzeżona jest do kompetencji Ministra Zdrowia, działającego w tej materii w drodze rozporządzenia. Natomiast tryb przygotowania i uzgadniania projektu ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej, zawierającego w szczególności rodzaje świadczeń opieki zdrowotnej, sposób wyceny tych świadczeń oraz warunki ich udzielania, określa art. 137 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Obecnie, kwestię tę reguluje rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 października 2005 r. w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 197, poz. 1643), wydane z upoważnienia ust. 10 tego artykułu.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (jt. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w powyższej sprawie, w tym odnośnie motywów wprowadzenia omawianych regulacji oraz odnośnie szczegółowych kwestii podnoszonych we wniosku Warszawskiego Hospicjum dla Dzieci.

Zobowiązany będę również za przekazanie informacji odnośnie działań Pana Ministra w sprawie możliwości określenia standardów postępowania i procedur medycznych stosowanych w opiece paliatywno - hospicyjnej w drodze rozporządzenia.

Z poważaniem
Z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 17 stycznia 2007 r.

MINISTER ZDROWIA

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na Pana pismo, znak: RPO-546048-X/06/AA, w sprawie *wymagań Narodowego Funduszu Zdrowia, dotyczących domowej opieki paliatywnej nad dziećmi,* uprzejmie proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień.

Warunki udzielania i zakres świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, zostały uregulowane w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. *o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, ze zm.) oraz aktach wykonawczych do ww. ustawy. Szczegółowe zasady kontraktowania i rozliczania tych świadczeń zostały określone w zarządzeniach Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowa, dotyczących postępowań w sprawie zawarcia umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w poszczególnych rodzajach i zakresach.

Odnosząc się do uwag dotyczących zarządzenia Nr 89/2006 z dnia 19 września 2006 r. Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia w sprawie przyjęcia *„Szczegółowych materiałów informacyjnych o przedmiocie postępowania w sprawie zawarcia umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej oraz o realizacji i finansowaniu umów a udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w rodzaju; opieka długoterminowa”,* z późn. zm., uprzejmie informuje, że W przedmiotowej sprawie Ministerstwo Zdrowia wystąpiło o wyjaśnienia do Narodowego Funduszu Zdrowia.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że Ministerstwo Zdrowia w ramach oceny zarządzeń Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, zwraca się o opinię do właściwych konsultantów krajowych w poszczególnych dziedzinach medycyny, odnoszącą się, do właściwego zabezpieczenia realizacji świadczeń opieki zdrowotnej w poszczególnych zakresach.

W kwestii uwagi dotyczącej przepisu zawartego w zarządzeniu Nr 94/2006, zmieniającym ww. zarządzenie Nr 89/2006, określającego warunki udzielania świadczeń przez personel pielęgniarski *„Opieka pielęgniarska w zależności od potrzeb średnio 3 wizyty w tygodniu”* (załącznik nr 3b „Wymagania wobec świadczeniodawców - świadczenia w opiece paliatywno – hospicyjnej”, Rozdział 2. „Hospicjum domowe”, Dział 2.2. „Warunki udzielania świadczeń”), uprzejmie informuję, że zgodnie z wyjaśnieniami Funduszu powyższy przepis został wprowadzony na wniosek Polskiego Towarzystwa Opieki Paliatywno-Hospicyjnej.

Ponadto Fundusz zwrócił uwagę że w omawianym załączniku istnieje przepis *„częstość i ogólna liczba wizyt w domu ustalana indywidualnie przez lekarza hospicjum domowego”,,* który daje możliwość regulowania częstości wizyt przez lekarza hospicjum stosownie do stanu zdrowia dziecka będącego pod opieką, hospicjum.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że za utrzymaniem omawianego przepisu jest również Pani Prof. Krystyna de Walden-Gałuszko, Konsultant Krajowy w dziedzinie Medycyny Paliatywnej.

Mając na uwadze poruszoną kwestię uprzejmie informuję, iż Ministerstwo Zdrowia zwróciło się do Narodowego Funduszu Zdrowia o dokonanie szczegółowej analizy dotyczącej opieki pielęgniarskiej prowadzonej nad pacjentami domowego hospicjum dla dzieci.

Odnosząc się do uwagi dotyczącej przepisu zawartego w § 9 ust. 5, pkt 8 Szczegółowych materiałów informacyjnych. *„Zwiększenie liczby pacjentów nienowotworowych powyżej 40% w przypadku dzieci chorujących na inne schorzenia bez nadziei na wyleczenie jest możliwe po uzyskaniu zgody oddziału wojewódzkiego Funduszu”,* uprzejmie informuję, że zgodnie z wyjaśnieniami przedłożonymi przez Narodowy Fundusz Zdrowia zasadne jest utrzymanie ww. przepisu, z uwagi na fakt, że do objęcia świadczeniami w ramach hospicjum domowego dla dzieci kierowana była coraz większa liczba dzieci z chorobami nienowotworowymi, a których stan zdrowia wskazywał, że nie były to dzieci w stanie terminalnym i wymagały leczenia.

Ponadto Fundusz zaznaczył, iż omawiany przepis funkcjonował zarówno w materiałach obowiązujących w omawianym obszarze w roku 2005 i 2006.

Jednocześnie Centrala Narodowego Funduszu Zdrowia zwróciła uwagę, że w 2006 r. nie stwierdzono sytuacji, w której jakikolwiek świadczeniodawca zgłaszałby problem przy współpracy z oddziałami wojewódzkimi NFZ, w kwestii wydawania przedmiotowej zgody na objęcie opieką.

Niemniej jednak Ministerstwo Zdrowia, mając na uwadze wagę poruszanego zagadnienia, wystąpiło do Narodowego Funduszu Zdrowia z prośbą o dokonanie szczegółowej analizy, dotyczącej między innymi udziału procentowego świadczeń udzielanych poszczególnym grupom świadczeniobiorców przez hospicja domowe dla dzieci na terenie całego kraju w latach 2005 i 2006.

Jednocześnie niezależnie od powyższego uprzejmie informuję, że w Ministerstwie Zdrowia prowadzone są prace nad projektem rozporządzenia *w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno-hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej,* które określa podstawowe wytyczne regulujące funkcjonowanie zakładów opieki zdrowotnej udzielających świadczeń z zakresu opieki paliatywno-hospicyjnej. Przedmiotowy projekt w swoim obecnym kształcie nie przewiduje określenia kryteriów, W formie proporcji wskazującej na grupy świadczeniobiorców, które mogą być objęte domową opieką hospicyjną dla dzieci, co tym samym przemawiałoby również za docelowym wyeliminowaniem z zarządzenia Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia nr 89/2006, przepisu zawartego w § 9 ust. 5, pkt 8 Szczegółowych materiałów informacyjnych. Natomiast projekt rozporządzenia odnosi się między innymi do liczby świadczeniobiorców objętych opieką lekarza i pielęgniarki.

Uprzejmie informują, że powyższy projekt rozporządzenia w najbliższych dniach zostanie skierowany do szerokich konsultacji międzyresortowych i społecznych, w tym do przedstawicieli nadzoru merytorycznego, odpowiedzialnego za właściwe zapewnienie opieki zdrowotnej w poszczególnych dziedzinach medycyny. Ostateczny kształt projektu będzie miał zasadnicze znaczenie dla kwestii poruszonych w Pana piśmie.

Z wyrazami szacunku
Z upoważnienia MINISTRA ZDROWIA
SEKRETARZ STANU
/-/Bolesław Piecha

Warszawa, 27 marca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-546048-X/06/AA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Ewa Kopacz
Minister Zdrowia

Szanowna Pani Minister

Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymał list Pana Docenta Tomasza Dangela z Fundacji Warszawskie Hospicjum dla Dzieci, z którego wynika, że w dniu 10 marca 2009 r., Pan Adam Fronczak - Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia, podjął decyzję o rozpoczęciu prac nad rozporządzeniem Ministra Zdrowia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu domowej opieki paliatywnej i hospicyjnej dla dzieci. W związku z powyższym, Warszawskie Hospicjum dla Dzieci przesłało do Ministerstwa Zdrowia, przygotowaną przez zespół ekspertów, zaktualizowaną wersję projektu tego rozporządzenia, przekazanego Pani Minister w dniu 5 marca 2008 r.. Zdaniem Fundacji, bardzo ważnym elementem projektu jest również wprowadzenie umiejętności dla lekarzy pod nazwą „pediatryczna medycyna paliatywna"

Uprzejmie informuję Panią Minister, że Rzecznik Praw Obywatelskich z zadowoleniem przyjął informację o zamiarze podjęcia przez Ministerstwo Zdrowia prac nad przygotowaniem rozporządzenia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu domowej opieki paliatywnej i hospicyjnej dla dzieci. Inicjatywa ta wychodzi naprzeciw oczekiwaniom Warszawskiego Hospicjum dla Dzieci oraz osób i podmiotów popierających starania Hospicjum o uregulowanie wymienionych standardów i procedur w formie rozporządzenia i w oddzielnym akcie prawnym od standardów i procedur dotyczących osób dorosłych. Rzecznik ma nadzieję, że inicjatywa Ministerstwa pozwoli na zakończenie kilkuletnich interwencji Rzecznika u Ministra Zdrowia w tej sprawie oraz na wdrożenie zapisów Karty Praw Dziecka Śmiertelnie Chorego w Domu, przekazanej przez Rzecznika Pani Minister przy piśmie z dnia 7 grudnia 2007 r.

Rzecznik podtrzymuje pogląd, że uregulowanie omawianej materii w drodze rozporządzenia Ministra Zdrowia, przerwałoby coroczny spór o zasady, toczony między Narodowym Funduszem Zdrowia i świadczeniodawcami w okresie negocjowania i podpisywania umów o świadczenia w zakresie opieki paliatywno - hospicyjnej.

W związku z powyższym, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (jt. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani

Minister z uprzejmą prośbą o informację odnośnie możliwości wdrożenia propozycji Warszawskiego Hospicjum dla Dzieci w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu domowej opieki paliatywnej i hospicyjnej dla dzieci oraz wprowadzenia umiejętności dla lekarzy pod nazwą „pediatryczna medycyna paliatywna".

Zobowiązany będę również za poinformowanie Rzecznika o stanie prac nad przygotowaniem oraz odnośnie przewidywanego terminu wejścia w życie rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 9 października 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-570368-X/07/TG
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Prof. Zbigniew Religa
Minister Zdrowia

Wielce Szanowny Panie Ministrze

W związku z ukazaniem się *zarządzenia Nr 61/2007/DZSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 19 września 2007 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju opieka długoterminowa,* w korespondencji do Rzecznika Praw Obywatelskich pojawił się problem aktualnej i przewidywanej sytuacji w opiece paliatywno - hospicyjnej nad dziećmi.

Pragnę Panu Ministrowi przypomnieć, że w grudniu ubiegłego roku, motywowany wnioskami z wizyty, jaką złożyłem w Warszawskim Hospicjum dla Dzieci, zwróciłem się do Pana Ministra w sprawie obowiązujących na 2007 r. standardów w tej dziedzinie, określonych w stosownym zarządzeniu Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia[*]. W odpowiedzi Pana Ministra, niezależnie od szczegółowych wyjaśnień dotyczących problemów przedstawionych w moim wystąpieniu, zawarta została informacja o prowadzonych pracach nad projektem rozporządzenia *w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej,* które miało określić podstawowe wytyczne regulujące funkcjonowanie zakładów opieki zdrowotnej, udzielających świadczeń z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej. Zapowiedziano także odejście od limitowania liczby dzieci dotkniętych nieuleczalnymi schorzeniami innymi niż nowotworowe (40%), objętych tą opieką w poszczególnych zakładach opieki zdrowotnej, w stosunku do liczby dzieci chorych na choroby nowotworowe (60%) oraz zobowiązania świadczeniodawców do każdorazowego uzyskiwania zgody dyrektora Oddziału Wojewódzkiego NFZ na udzielenie świadczenia dziecku choremu na chorobę inna niż nowotworowa, ponad określony limit.

Jak ustalono, projekt zapowiadanego rozporządzenia Ministra Zdrowia przekazany został w dniu 22 lutego br. zainteresowanym instytucjom i organizacjom do uzgodnień zewnętrznych, ich

[*] Wystąpienie z dnia 7 grudnia 2006 r., odpowiedź z dnia 17 stycznia 2007 r. (sygn. akt RPO-546048-X/06/AA).

uwagi i propozycje zebrane zostały do końca maja. Jednakże aktu tego dotychczas nie wydano. Wprawdzie zawarte w powołanym na wstępie zarządzeniu Prezesa NFZ rozwiązania wychodzą naprzeciw oczekiwaniom. Wydaje się jednakże, iż uregulowanie tej materii w drodze rozporządzenia Ministra Zdrowia, przerwałoby coroczny spór o zasady, toczony na łamach mediów przed zbliżającym się okresem negocjowania i podpisywania umów z NFZ ze świadczeniodawcami zajmującymi się opieką paliatywno-hospicyjną nad dziećmi.

W dalszym ciągu natomiast, mimo zapowiedzi Pana Ministra, nie zrezygnowano z określenia limitu liczby dzieci chorych na choroby nienowotworowe w stosunku do liczby dzieci chorych na choroby nowotworowe, jakkolwiek podniesiono ten limit do 50%, powyżej którego wymagana jest każdorazowa zgoda organu NFZ na przyjęcie nowego pacjenta. Powyższa zasada stanowić może określone utrudnienie, dyskryminujące dzieci nieuleczalnie chore na choroby nienowotworowe w dostępie do opieki paliatywno - hospicyjnej.

Śmierć dziecka jest w dramatyczny sposób sprzeczna z istotą życia człowieka, z naturą. Dlatego sprawa opieki paliatywnej dla umierających dzieci musi być dostrzegana i traktowana w sposób szczególny. Każde dziecko, którego dotknęła tragedia rychłej śmierci, musi otrzymać niezbędną pomoc. Średniej wielkości kraj w sercu Europy musi być stać na niesienie kilkuset umierającym dzieciom ulgi w cierpieniu - niezależnie od rodzaju i charakteru śmiertelnej choroby.

Z tych względów, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147), zwracam się do Pana Ministra o stosowną interwencję na rzecz wyeliminowania z praktyki Narodowego Funduszu Zdrowia limitów, dyskryminujących część nieuleczalnie chorych dzieci w dostępie do niezbędnej opieki medycznej, a także o sfinalizowanie prac nad wydaniem rozporządzenia *w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej.*

Łączę wyrazy szacunku
/-/Janusz Kochanowski

Warszawa, 7 grudnia 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-570368-X/07/TG
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Ewa Kopacz
Minister Zdrowia

Wielce Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję Panią Minister, że w dniu 29 listopada 2007 r. zorganizowałem, wespół z Redaktorem Naczelnym miesięcznika „Więź" Zbigniewem Nosowskim, konferencję prasową z udziałem ekspertów, na temat problemów związanych z opieką paliatywno - hospicyjną nad dziećmi. Podczas konferencji podpisana została Karta Praw Dziecka Śmiertelnie Chorego w Domu. Akt ten pozwalam sobie przedstawić Pani Minister w załączeniu, z nadzieją na przychylne przyjęcie.

Wielokrotnie podkreślałem, że śmierć dziecka jest w dramatyczny sposób sprzeczna z istotą życia człowieka, z naturą. Dlatego sprawa opieki paliatywnej dla umierających dzieci musi być dostrzegana i traktowana w sposób szczególny. Każde dziecko, którego dotknęła tragedia rychłej śmierci, musi otrzymać niezbędną pomoc niezależnie od rodzaju i charakteru śmiertelnej choroby. Z tego względu dwukrotnie -w grudniu 2006 r. i w październiku 2007 r. - zwracałem się do ówczesnego Ministra Zdrowia o odejście od limitowania liczby dzieci dotkniętych nieuleczalnymi schorzeniami innymi niż nowotworowe, objętych tą opieką w poszczególnych zakładach opieki zdrowotnej, w stosunku do liczby dzieci chorych na choroby nowotworowe (50%) oraz zobowiązania świadczeniodawców do każdorazowego uzyskiwania zgody dyrektora Oddziału Wojewódzkiego NFZ na udzielenie świadczenia dziecku choremu na chorobę inna niż nowotworowa, ponad określony limit.

Otrzymałem wprawdzie do wiadomości pismo Ministra Zdrowia kierowane do Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 9 listopada 2007 r. (MZ-UZ-ZR-71-9925- 3/AK/07) wskazujące na potrzebę uchylenia przepisu *§ 18 ust. 2 pkt 6 zarządzenia Nr 61/2007/DZSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 19 września 2007 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju opieka długoterminowa,* wprowadzającego ten limit. Jednakże - jak dotąd - przepis ten nie został uchylony i obowiązuje przy kontraktowaniu świadczeń opieki paliatywno - hospicyjnej dla dzieci na 2008 r.

Zwracałem się również w sprawie sfinalizowania prac nad rozporządzeniem Ministra Zdrowia *w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej,* które miało określić podstawowe wytyczne regulujące funkcjonowanie zakładów opieki zdrowotnej, udzielających świadczeń z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej. Projekt tego aktu przekazany został w lutym 2007 r. zainteresowanym instytucjom i organizacjom do uzgodnień zewnętrznych, ich uwagi i propozycje zebrane zostały do końca maja. Jednakże aktu tego dotychczas nie wydano. Podtrzymuję swój pogląd, iż uregulowanie tej materii w drodze rozporządzenia Ministra Zdrowia, przerwałoby coroczny spór o zasady, toczony okresem negocjowania i podpisywania umów z NFZ ze świadczeniodawcami zajmującymi się opieką paliatywno-hospicyjną nad dziećmi.

Z tych względów, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147), zwracam się do Pani Minister o skuteczną interwencję na rzecz wyeliminowania z praktyki Narodowego Funduszu Zdrowia limitów obowiązujących na 2008 r., dyskryminujących część nieuleczalnie chorych dzieci w dostępie do niezbędnej opieki medycznej, a także o wydanie rozporządzenia *w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych Z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej*.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Karta Praw Dziecka Śmiertelnie Chorego w Domu

1. Każde śmiertelnie chore dziecko, bez względu na schorzenie podstawowe i stan psychofizyczny, ma prawo do godności, szacunku oraz intymności, w warunkach domowych.
2. Chore dziecko zachowuje prawo do nauki w domu w wymiarze dostosowanym do jego stanu.
3. Dzieciom śmiertelnie chorym przysługuje aktywna i całościowa opieka hospicjum domowego, zapewniająca adekwatne do potrzeb leczenie paliatywne nakierowane na poprawę jakości życia.
4. Dzieci te powinny być chronione przed bólem, cierpieniem oraz zbędnymi zabiegami leczniczymi i badaniami.
5. Opieka nad śmiertelnie chorym dzieckiem spoczywa głównie na barkach rodziców, którzy winni być traktowani przez personel medyczny po partnersku. Rodzice mają prawo do otrzymywania pełnych informacji i do podejmowania wszelkich decyzji zgodnych z najlepszym interesem ich dziecka.
6. Każde chore dziecko ma prawo do informacji i do udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących sprawowanej nad nim opieki, zgodnie ze swoim wiekiem i pojmowaniem.
7. Personel hospicjum domowego powinien posiadać określone kwalifikacje zawodowe, aby zapewnić w pełnym wymiarze zaspokajanie potrzeb fizycznych, emocjonalnych, socjalnych i duchowych dziecka i jego rodziny.
8. Rodzice powinni mieć możliwość uzyskania konsultacji z pediatrą, będącym specjalistą w zakresie schorzenia dotyczącego ich dziecka.
9. Rodzice mają prawo do podjęcia świadomej decyzji o umieszczeniu dziecka na oddziale szpitalnym dostosowanym do potrzeb śmiertelnie chorych dzieci.
10. Cała rodzina dziecka ma prawo do wsparcia w okresie żałoby tak długo jak okaże się to potrzebne.

Karta Praw Dziecka Śmiertelnie Chorego w Domu została przedstawiona podczas konferencji prasowej Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 29 listopada 2007 r. Karta, otwarta do podpisu przez wszystkie zainteresowane osoby, zamieszczona jest na stronie internetowej RPO: www.rpo.gov.pl.

Warszawa, 18 grudnia 2007 r.

MINISTER ZDROWIA
MZ-UZ-ZR-71-9925-4/AK/07

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

W odpowiedzi na pismo Pana Rzecznika z dnia 9 października 2007 r., znak: RPO570368-X/07/TG, dotyczące podjęcia interwencji w związku z § 18 ust 2 pkt 6 zarządzenia 61/2007/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 19 września 2007 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju: opieka długoterminowa oraz sfinalizowania prac nad wydaniem rozporządzenia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych *z* zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej, uprzejmie informuję.

Na podstawie art. 163 ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, ze zm.), minister właściwy do spraw zdrowia bada uchwały przyjmowane przez Radę Funduszu oraz decyzje podejmowane przez Prezesa Funduszu i stwierdza nieważność uchwały lub decyzji w całości lub w części, w przypadku gdy narusza ona prawo lub prowadzi do niewłaściwego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej. Uprzejmie informuję, że w odniesieniu do zarządzenia Prezesa NFZ Nr 61/2007/DSOZ, stanowiącego przedmiot wystąpienia Pana Rzecznika, zostało wszczęte postępowanie z urzędu. Zgodnie z trybem przewidzianym w przepisach Kodeksu postępowania administracyjnego, Prezes NFZ został zobowiązany do złożenia wyjaśnień wobec zastrzeżeń do legalności badanego zarządzenia, m. in. w części dotyczącej limitów procentowych pacjentów z chorobami nienowotworowymi.

Natomiast odnosząc się do postulatu zakończenia prac nad wydaniem rozporządzenia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej, uprzejmie informuję, że projekt przedmiotowego rozporządzenia przeszedł konsultacje międzyresortowe i społeczne, a obecnie jest przygotowywany do dalszych prac legislacyjnych.

Z wyrazami szacunku
/-/ Ewa Kopacz

Warszawa, 21 grudnia 2007 r.

MINISTER ZDROWIA

MZ-ZP-Z-073-9380-3/BW/07

Pan
Jan Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze

Odpowiadając na pismo Pana Rzecznika z dnia 7 grudnia 2007 r., znak: RPO-570368-X/07/TG, w sprawie świadczeń z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej dla dzieci, w szczególności wyeliminowania z praktyki Narodowego Funduszu Zdrowia limitów dyskryminujących część nieuleczalnie chorych dzieci w dostępie do niezbędnej opieki medycznej obowiązujących na 2008 r. oraz wydanie rozporządzenia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej, uprzejmie proszę o przyjęcie poniższych informacji.

Opieka paliatywno-hospicyjna jest istotną i integralną częścią opieki zdrowotnej, zabezpieczenie jej rozwoju winno być zgodne z „Rekomendacjami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie organizacji opieki paliatywnej", przyjętymi przez Komitet Ministrów w dniu 12 listopada 2003 roku.

W dokumencie tym zapisano, że opieka paliatywna nie sprowadza się do jedynie do opieki instytucjonalnej: jest raczej filozofią opieki, która może być zastosowana we wszystkich miejscach pobytu chorego. Zwykle obserwuje się tworzenie zespołów środowiskowych, które oferują opiekę nad chorym w jego własnym domu lub w domu opieki społecznej. Równie często obserwuje się inne modele opieki paliatywnej, prowadzonej w szpitalach. Jeżeli to możliwe, chorzy powinni mieć możliwość skorzystania z różnych form opieki, zależnie od ich potrzeb klinicznych i osobistych preferencji.

Zaleca się, aby rządy państw członkowskich:

1) Podjęły programowe, legislacyjne i inne działania konieczne dla opracowania ram dla spójnych i wszechstronnych narodowych regulacji prawnych w zakresie opieki paliatywnej;
2) Dążyły do zrealizowania, na ile jest to możliwe, ujętych w dokumencie działań;
3) Promowały rozwój współpracy międzynarodowej pomiędzy organizacjami, instytucjami badawczymi i innymi aktywnymi na polu opieki paliatywnej strukturami.

W odniesieniu do powyższych zaleceń, Ministerstwo Zdrowia podjęło działania związane z wypracowaniem ram prawnych dla rozwoju opieki paliatywnej, a w szczególności dla podniesienia jakości udzielanych świadczeń w ramach opieki paliatywno - hospicyjnej. Należy z całą stanowczością podkreślić, że działalność ośrodków opieki paliatywno-hospicyjnej w Polsce

zasługuje na wyjątkowo dobrą ocenę. Zwraca uwagę wysokie zaangażowanie i umiejętności personelu łączone z empatią i poszanowaniem godności ciężko chorych, umierających i ich bliskich oraz dążeniem do zapewnienia najwyższego standardu świadczonych usług.

Mimo licznych osiągnięć należy zauważyć także, że pacjenci kwalifikujący się do opieki paliatywnej nie zawsze mogą korzystać ze świadczeń zdrowotnych udzielanych w ramach zakontraktowanej opieki paliatywnej. Wynika to, między innymi, z faktu, iż rozwój opieki paliatywnej w kraju jest nierównomierny. Różnice w rozmieszczeniu placówek opieki paliatywnej powodują więc nierównomierny dostęp pacjentów do tego rodzaju opieki. Odnotowuje się mniej ośrodków opieki paliatywno - hospicyjnej w rejonach wiejskich, więcej blisko dużych miast.

Zapoczątkowane w 2006 roku prace nad projektem rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno-hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej, przyczynią się z pewnością do poprawy opieki nad pacjentami wymagającymi świadczeń w zakresie opieki paliatywno - hospicyjnej Przedmiotowy projekt jest po konsultacjach międzyresortowych i społecznych, a obecnie jest przygotowywany do dalszych prac legislacyjnych.

Kwestionowany przez Pana Rzecznika przepis sytuujący zasadę, iż zwiększenie liczby pacjentów nienowotoworowych powyżej 50% wszystkich objętych opieką hospicjum domowego dla dzieci jest możliwe po uzyskaniu pisemnej zgody Dyrektora Oddziału Wojewódzkiego NFZ, został określony w zarządzeniu 61/2007/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 19 września 2007 r., w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju: opieka długoterminowa.

W ocenie Ministra Zdrowia, wyrażonej w piśmie z dnia 9 listopada br., skierowanym do Prezesa NFZ i przekazanym do wiadomości Pana Rzecznika, powyższy przepis nie znajduje uzasadnienia i powinien zostać usunięty, zgodnie z opiniami Konsultanta Krajowego w dziedzinie Medycyny Paliatywnej oraz Konsultanta Krajowego w dziedzinie Pediatrii.

W związku z brakiem odpowiedzi Prezesa NFZ na ww. pismo oraz stwierdzonymi w toku badania przedmiotowego zarządzenia zastrzeżeniami do legalności zawartych w nim przepisów, uprzejmie informuję, że działając na podstawie art. 61 § 4 Kodeksu postępowania administracyjnego w związku z art. 163 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 oraz art. 181 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, ze zm.), zostało wszczęte z urzędu postępowanie w sprawie oceny zgodności ww. zarządzenia Nr 61/2007/DSOZ Prezesa NFZ, ze zm.

Przedstawiając powyższe, wyrażam serdeczne podziękowanie Panu Rzecznikowi za wyrażoną troskę o odpowiednie zabezpieczenie świadczeń z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej nad nieuleczalnie chorymi dziećmi.

Z poważaniem
Z upoważnienia MINISTRA ZDROWIA
SEKRETARZ STANU
/-/ Krzysztof Grzegorek

Warszawa, 10 kwietnia 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-570368-X/07/TG
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Ewa Kopacz
Minister Zdrowia

Wielce Szanowna Pani Minister

W grudniu ubiegłego roku skierowałem do Pani Minister wystąpienie w sprawie standardów opieki paliatywno - hospicyjnej dla dzieci. Poinformowałem Panią Minister w tym wystąpieniu o swych dotychczasowych działaniach, dotyczących potrzeby wydania rozporządzenia, określającego podstawowe wytyczne regulujące funkcjonowanie zakładów opieki zdrowotnej, udzielających świadczeń z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej, a także odejścia od limitowania liczby dzieci dotkniętych nieuleczalnymi schorzeniami innymi niż nowotworowe, objętych tą opieką w poszczególnych zakładach opieki zdrowotnej, w stosunku do liczby dzieci chorych na choroby nowotworowe (50%) oraz zobowiązania świadczeniodawców do każdorazowego uzyskiwania zgody dyrektora Oddziału Wojewódzkiego NFZ na udzielenie świadczenia. Ponadto, zwróciłem się do Pani Minister o przychylne przyjęcie Karty Praw Dziecka Śmiertelnie Chorego w Domu, podpisanej w dniu 29 listopada 2007 r.

W swej odpowiedzi z dnia 19 grudnia 2007 r., Pani Minister poinformowała mnie o wszczęciu z urzędu postępowania w trybie nadzoru, dotyczącego legalności przepisu *§18 ust. 2 pkt 6 zarządzenia Nr 61/2007/DZSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 19 września 2007 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju opieka długoterminowa.* Pani Minister zasygnalizowała także zakończenie konsultacji społecznych i międzyresortowych nad projektem *rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej,* co wskazywało na poważne zaawansowanie prac legislacyjnych.

Informacje te uzyskałem ponownie w piśmie z dnia 21 grudnia 2007 r., sygnowanym z upoważnienia Pani Minister przez Sekretarza Stanu w Ministerstwie Zdrowia – Pana Ministra Krzysztofa Grzegorka. Jednakże -jak dotąd - przedmiotowe rozporządzenie nie pojawiło się w obiegu prawnym, zaś limit dyskryminujący część chorych śmiertelnie dzieci w dostępie do opieki paliatywno - hospicyjnej, nadal stanowi obowiązującą zasadę w udzielaniu świadczeń z zakresu tej opieki.

Zwracam się więc do Pani Minister z uprzejmą prośbą o informacje o stanie prac w opisanych sprawach oraz przewidywanym terminie ich zakończenia.

Łączę wyrazy szacunku
/- /Janusz Kochanowski

Warszawa, 5 maja 2008 r.

MINISTER ZDROWIA

MZ-ZP-Z-073-10614-2/BW/08

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

Odpowiadając na pismo Pana Rzecznika z dnia 10 kwietnia 2008 r., znak: RPO-570368-X/07/TG w sprawie przekazania informacji na temat zaawansowania prac nad projektem rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej, w tym przekazania informacji na temat podjętych działań w zakresie odejścia od limitowania liczby dzieci dotkniętych nieuleczalnymi schorzeniami innymi niż nowotworowe, objętych tą opieką w poszczególnych zakładach opieki zdrowotnej, w stosunku do liczby dzieci chorych na choroby nowotworowe, uprzejmie proszę o przyjęcie poniższych informacji.

Pismem z dnia 11 grudnia 2007 r. Minister Zdrowia wszczął postępowanie administracyjne w celu oceny zarządzenia Nr 61/2007/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 19 września 2007 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju: opieka długoterminowa, w kontekście jego zgodności z obowiązującymi przepisami prawa oraz zbadania, czy prowadzi ono do niewłaściwego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej lub niezrównoważenia przychodów i kosztów Funduszu, zgodnie z uprawnieniami nadzorczymi ministra właściwego do spraw zdrowia, określonymi w art. 163 ust 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, ze zm.). W ramach tego postępowania, Minister Zdrowia zakwestionował wprowadzenie procentowego ograniczenia liczby pacjentów nienowotworowych mogących korzystać ze świadczeń opieki paliatywno - hospicyjnej, zawartego w:

- § 17 ust 1 pkt 2 załącznika do ww. zarządzenia, w brzmieniu następującym: „w hospicjum stacjonarnym/oddziale medycyny paliatywnej pacjenci z chorobą nowotworową stanowią nie mniej niż 80% chorych. Pacjenci z innymi schorzeniami, bez nadziei na wyleczenie mogą stanowić 20% ogółu pacjentów objętych opieką. Zwiększenie liczby pacjentów nienowotworowych powyżej 20% jest możliwe po uzyskaniu zgody Dyrektora Oddziału Wojewódzkiego Funduszu”,

- § 18 ust. 1 pkt 5 i 6 załącznika do zarządzenia, w brzmieniu następującym; „spośród pacjentów hospicjum domowego, co najmniej 80% stanowią osoby w schyłkowym okresie życia choroby nowotworowej; zwiększenie liczby pacjentów nienowotworowych powyżej 20% wszystkich objętych opieką jest możliwe po uzyskaniu zgody Dyrektora Oddziału Wojewódzkiego

Funduszu”,

- § 18 ust. 2 pkt 6 załącznika do zarządzenia, w brzmieniu następującym: „zwiększenie liczby pacjentów nienowotworowych powyżej 50% wszystkich objętych opieką jest możliwe po uzyskaniu pisemnej zgody Dyrektora Oddziału Wojewódzkiego Funduszu”.

Minister Zdrowia zarzucił wyżej wymienionym przepisom zarządzenia, że utrudniają dostęp osób cierpiących na nieuleczalne schorzenia do opieki paliatywno - hospicyjnej, posługując się przy kwalifikacji do poszczególnych zakresów tych świadczeń kryteriami niemedycznymi i zobowiązał Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia do złożenia stosownych wyjaśnień.

W odniesieniu do wyżej wymienionych zarzutów, Prezes Narodowego Funduszu Zdrowia argumentował za utrzymaniem w mocy zakwestionowanych przepisów, podnosząc, iż wprowadzenie procentowego ograniczenia liczby pacjentów nienowotworowych miało na celu zapewnienie lepszej dostępności pacjentom nowotworowym do świadczeń udzielanych w hospicjach stacjonarnych i domowych oraz wskazując na ryzyko nieograniczonego przepływu znacznej grupy pacjentów obłożnie i przewlekle chorych do opieki hospicyjnej po usunięciu obowiązujących limitów procentowych pacjentów nienowotworowych.

Minister Zdrowia, uznając przedłożone wyjaśnienia za niewystarczające, decyzją z dnia 21 marca 2008 r., stwierdził nieważność wyżej wymienionego zarządzenia, w części § 17 ust. 1 pkt 2, § 18 ust. 1 pkt 5 i 6, § 18 ust. 2 pkt 6 załącznika do zarządzenia. Na etapie postępowania administracyjnego Prezes Narodowego Funduszu Zdrowia nie wniósł wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, w trybie art. 127 § 3 k.p.a.

Zgodnie ze stanowiskiem, wyrażonym w wyżej wymienionej decyzji, pacjent nieuleczalnie chory, bez względu na rozpoznaną jednostkę chorobową, ma prawo oczekiwać, że jego uprawnienie do otrzymania określonych świadczeń opieki zdrowotnej będzie mogło być zrealizowane u świadczeniodawcy związanego umową z Narodowym Funduszem Zdrowia, niezależnie od liczby i proporcji pacjentów nienowotworowych w stosunku do ogólnej liczby pacjentów objętych terapią u tego świadczeniodawcy. Różnicowanie sytuacji pacjentów nienowotworowych i nowotworowych poprzez wskaźniki procentowe udziału poszczególnych grup pacjentów nieuleczalnie chorych w ogólnej liczbie pacjentów przebywających u danego świadczeniodawcy, jako że nie ma odzwierciedlenia we wskazaniach medycznych, co potwierdzają opinie wydane przez Konsultanta Krajowego w dziedzinie pediatrii i Konsultanta Krajowego w dziedzinie medycyny paliatywnej, stanowi naruszenie zasady równego dostępu świadczeniobiorców do świadczeń opieki zdrowotnej.

W odniesieniu do projektu rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie standardów postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej, uprzejmie informuję, że przedmiotowy projekt jest już po konsultacjach międzyresortowych i społecznych, a obecnie jest przygotowywany do dalszych prac legislacyjnych. W dniu 5 maja 2008 r. odbędzie się konferencja uzgodnieniowa dotycząca projektu rozporządzenia w sprawie standardów z zakresu opieki paliatywno - hospicyjnej. Po wypracowaniu ostatecznej wersji projektu rozporządzenia, projekt rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie standardów

postępowania i procedur medycznych z zakresu opieki paliatywno-hospicyjnej w zakładach opieki zdrowotnej zostanie, po akceptacji Kierownictwa Ministerstwa Zdrowia, przekazany do Rządowego Centrum Legislacji.

Przedstawiając powyższe, wyrażam serdeczne podziękowanie Panu Rzecznikowi za wyrażoną troskę o odpowiednie zabezpieczenie świadczeń z zakresu opieki paliatywno- hospicyjnej dla pacjentów wymagających tego rodzaju świadczeń opieki zdrowotnej.

Z poważaniem
Z upoważnienia
MINISTRA ZDROWIA
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Adam Fronczak

Warszawa, dnia 13 maja 2009 roku

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-610288-X/09/AS
RPO-611585-X/09/AS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Prof. dr hab. Barbara KUDRYCKA
Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Szanowna Pani Minister

Pragnę zwrócić uwagę Pani Minister na problem dostępu do powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego polskich studentów, studiujących poza granicami Polski.

Zgodnie z art. 66 ust. 1 pkt 20 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn. Dz. U. z 2008 roku Nr 164, poz.1027 ze zm.), obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego podlegają niezależnie od wieku, studenci i uczestnicy studiów doktoranckich nie podlegający obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu. Obowiązek ten, będący równocześnie uprawnieniem, dotyczy przede wszystkim studentów, którzy z różnych przyczyn, np. wskutek przekroczenia 26 roku życia, nie podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu jako rodzina osoby ubezpieczonej. Norma ta, jak wynika z brzmienia przepisu, adresowana jest do wszystkich studentów i uczestników studiów doktoranckich, niezależnie od formy studiów czy miejsca ich odbywania.

W myśl art. 86 ust. 1 pkt 6 powołanej ustawy, składki na ubezpieczenie zdrowotne studentów i uczestników studiów doktoranckich, niepodlegających obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, opłaca szkoła wyższa lub jednostka organizacyjna prowadząca studia doktoranckie, w której osoby te odbywają studia. Składka ta jest finansowana z budżetu państwa.

Analiza skarg wpływających do Rzecznika Praw Obywatelskich od obywateli polskich studiujących na uczelniach zagranicznych, a nie podlegających obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, zdaje się wskazywać na lukę w przepisach prawa dotyczących ich sytuacji. Istnieje wyraźne zróżnicowanie w dostępie tych osób do obowiązkowego ubezpieczenia zdrowotnego, w stosunku do osób studiujących na uczelniach w Polsce, których do ubezpieczenia zgłasza uczelnia, opłacając należną składkę finansowaną z budżetu państwa. Rodzi to wątpliwość z punktu widzenia zasady równości wobec prawa i równego traktowania przez władze publiczne, wyrażonej w art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 roku Nr 14, poz. 147

ze zm.), zwracam się do Pani Minister o wyrażenie stanowiska w przedstawionej sprawie. Uprzejmie informuję równocześnie, że wystąpienie w powyższej sprawie, skierowane zostało także do Ministra Zdrowia z prośbą o rozważenie możliwości podjęcia stosownych działań legislacyjnych.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 13 maja 2009 roku

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-610288/X/09/AS
RP0-611585-X/09/AS
00-090 Warszawa Teł. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Ewa KOPACZ
Minister Zdrowia

Szanowna Pani Minister

Pragnę zwrócić uwagę Pani Minister na problem dostępu do powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego polskich studentów, studiujących poza granicami Polski.

Zgodnie z art. 66 ust. 1 pkt 20 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn. Dz. U. z 2008 roku Nr 164, poz.1027 ze zm.), obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego podlegają niezależnie od wieku, studenci i uczestnicy studiów doktoranckich nie podlegający obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu. Obowiązek ten, będący równocześnie uprawnieniem, dotyczy przede wszystkim studentów, którzy z różnych przyczyn, np. wskutek przekroczenia 26 roku życia, nie podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu jako rodzina osoby ubezpieczonej. Norma ta, jak wynika z brzmienia przepisu, adresowana jest do wszystkich studentów i uczestników studiów doktoranckich, niezależnie od formy studiów czy miejsca ich odbywania.

W myśl art. 86 ust. 1 pkt 6 powołanej ustawy, składki na ubezpieczenie zdrowotne studentów i uczestników studiów doktoranckich, niepodlegających obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, opłaca szkoła wyższa lub jednostka organizacyjna prowadząca studia doktoranckie, w której osoby te odbywają studia. Składka ta jest finansowana z budżetu państwa.

Analiza skarg wpływających do Rzecznika Praw Obywatelskich od obywateli polskich studiujących na uczelniach zagranicznych, a nie podlegających obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, zdaje się wskazywać na lukę w przepisach prawa dotyczących ich sytuacji. Istnieje wyraźne zróżnicowanie w dostępie tych osób do obowiązkowego ubezpieczenia zdrowotnego, w stosunku do osób studiujących na uczelniach w Polsce, których do ubezpieczenia zgłasza uczelnia, opłacając należną składkę finansowaną z budżetu państwa. Rodzi to wątpliwość z punktu widzenia zasady równości wobec prawa i równego traktowania przez władze publiczne, wyrażonej w art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 roku Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam

się do Pani Minister o wyrażenie stanowiska w sprawie oraz rozważenie potrzeby podjęcia stosownych działań legislacyjnych. Uprzejmie informuję równocześnie, że wystąpienie w powyższej sprawie, skierowane zostało także do Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 04. 06. 2009 r.

MINISTER
NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
prof. Barbara Kudrycka
MNiSW-DPU-WSS-123-955-1/AS/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w nawiązaniu do pisma RPO-6I0288-X/09/AS (RPO-6I0288-X/09/AS) z dnia 13 maja 2009 r. w sprawie dostępu do powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego studentów i doktorantów kształcących się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej - uprzejmie wyjaśniam, że organem właściwym w sprawach związanych z ochroną zdrowia oraz zasadami organizacji opieki zdrowotnej, o których mowa w art. 33 ust. 1 pkt l ustawy z dnia 4 września 1997 r, o działach administracji rządowej (Dz. U. z 1999 r. Nr 82, poz. 928, z późn. zm.), jest Minister Zdrowia. Przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej Finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn. Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027, z późn. zm.) powierzają Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego jedynie realizację zadania o charakterze techniczno-organizacyjnym, polegającego na refinansowaniu szkołom wyższym składek na ubezpieczenie zdrowotne uiszczanych za studentów i doktorantów, którzy nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu.

Z informacji posiadanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wynika, że problemy związane z uiszczaniem składek na ubezpieczenie zdrowotne oraz dostępnością do świadczeń opieki zdrowotnej nie dotyczą polskich studentów i doktorantów wyjeżdżających na studia do uczelni w państwach członkowskich Unii Europejskiej, ponieważ kwestie te rozstrzygają wspólnotowe przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Takich problemów nie mają również studenci i doktoranci polskich uczelni kierowani za granicę w celach naukowych, dydaktycznych lub szkoleniowych.

Nadto pragnę poinformować, że podjęcie studiów w zagranicznej uczelni wiąże się zazwyczaj z koniecznością ponoszenia wyższych kosztów związanych z odbywaniem nauki innym państwie, W związku z tym pożądanym byłobym, aby osoby rezygnujące z oferty edukacyjnej polskich szkół wyższych, które nie podlegają w Polsce obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu i wyjeżdżają na studia do państw pozaunijnych, ubezpieczały się na zasadzie dobrowolności w Narodowym Funduszu Zdrowia albo dokonywały zakupu polisy ubezpieczeniowej, na podstawie której ubezpieczyciel będzie pokrywać nie tylko koszty leczenia w kraju odbywania studiów (np. w przypadkach nagłych zachorować lub następstw nieszczęśliwych wypadków), lecz również koszty leczenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Z wyrazami szacunku,
/-/ Barbara Kudrycka

Do wiadomości otrzymuje:
- Pani Ewa Kopacz, Minister Zdrowia

Warszawa, 09.O6.2009

MINISTER ZDROWIA

MZ-UZ-RP-024-15688-1 /MS/09

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

W odpowiedzi na wystąpienie z dnia 13 maja 2009 r. znak: RPO-610288-X/09/AS w sprawie ubezpieczenia zdrowotnego polskich studentów studiujących poza granicami Polski, uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Zgodnie z art. 66 ust. 1 pkt 20 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027, z późn. zm.) obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego podlegają studenci i uczestnicy studiów doktoranckich niepodlegający obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, z wyłączeniem osób, o których mowa w art. 3 ust. 2 pkt ustawy.

W odniesieniu do obywateli polskich studiujących na uczelniach zagranicznych, a niepodlegających obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu należy uwzględnić fakt, iż kwestia tegoż ubezpieczenia kształtuje się różnie w zależności od tego czy mamy do czynienia z obywatelami polskim studiującymi w ramach skierowania przez polską uczelnię macierzystą, czy też studiami indywidualnie podjętymi przez obywateli polskich, bez skierowania przez uczelnię macierzystą. Osoby mające stałe miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które spełniają warunki określone przez podmiot zagraniczny mogą być kierowane za granicę na studia w rozumieniu rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia z dnia 12 października 2006 r. *w sprawie warunków kierowania osób za granicę w celach naukowych, dydaktycznych i szkoleniowych oraz szczególnych uprawnień tych osób* (Dz. U. Nr 190, poz. 1405). W takim wypadku osoby te nadal pozostają studentami bądź słuchaczami jednostki macierzystej i podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu w rozumieniu art. 66 ust. 1 pkt 20 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Oznacza to, że studenci, którzy studiują w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej na podstawie ww. skierowania nadal pozostają studentami polskiej uczelni macierzystej i mają prawo do świadczeń zdrowotnych w obu państwach: w państwie zamieszkania (Polsce) i tymczasowego pobytu (poza granicami Polski). Te osoby oraz członkowie ich rodzin będący na ich utrzymaniu na podstawie Europejskiej Karty Ubezpieczenia Zdrowotnego mają prawo do świadczeń niezbędnych w trakcie pobytu i studiów w danym kraju. Karta ta jest dokumentem uprawniającym do

korzystania ze świadczeń zdrowotnych podczas pobytu w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii.

Studenci natomiast, którzy podejmują naukę na uczelniach zagranicznych indywidualnie bez skierowania, o którym mowa wyżej nie podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu w rozumieniu art. 66 ust. 1 pkt 20 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Co do zasady podlegają oni ubezpieczeniu w państwie pobytu, co wynika z brzmienia art. 13 ust. 2 lit. f rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 149 z 05.07.1971, str. 2, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 1, str. 35) w zw. z art. 63a. Osoba, która przestaje podlegać ustawodawstwu Państwa Członkowskiego, a nie podlega ustawodawstwu innego Państwa Członkowskiego zgodnie z jedną z zasad ustanowionych w akapitach poprzednich lub zgodnie z jednym z wyjątków lub przepisów szczególnych, określonych w art. 14-17, podlega ustawodawstwu Państwa Członkowskiego, na którego terytorium zamieszkuje, wyłącznie zgodnie przepisami tego ustawodawstwa.

Ponadto, co do zasady należy wskazać, iż zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 3 ww. ustawy o świadczeniach ubezpieczonymi są osoby nieposiadające obywatelstwa państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), legalnie zamieszkujące na terytorium innego niż Rzeczpospolita Polska państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), jeżeli jednak podlegają zgodnie z art. 66 obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego albo ubezpieczają się dobrowolnie na zasadach określonych w art. 68.

Uwzględniając powyższe należy stwierdzić, iż studenci oraz uczestnicy studiów doktoranckich niespełniający powyższych warunków określonych w ww. ustawie o świadczeniach nie podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu. Jednym z warunków bowiem objęcia studentów i doktorantów ubezpieczeniem zdrowotnym (obowiązkowym lub dobrowolnym w rozumieniu ustawy o świadczeniach) jest miejsce zamieszkana na terytorium RP. Uczestnicy takich studiów mogą natomiast ubezpieczyć się dobrowolnie, jednakże w rozumieniu ustawy z dnia 22 maja 2003 r, o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U Nr 124, poz. 1151, z późn. zm.).

Z wyrazami szacunku
/-/ Ewa Kopacz

Warszawa, 15 czerwca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-620618-X/09/AA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
EWA KOPACZ
MINISTER ZDROWIA

Szanowna Pani Minister

Uprzejmie informuję Panią Minister, że w toku badania sprawy indywidualnej Rzecznik Praw Obywatelskich powziął wątpliwość co do treści niektórych przepisów rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 17 maja 2007 r. w sprawie recept lekarskich (Dz.U. Nr 97, poz. 646 ze zm.).

W myśl § 3 ust. 1 pkt 2 lit. g i lit. f, jeżeli co najmniej jeden z przepisanych leków lub wyrobów medycznych ma być wydany za opłatą ryczałtową, za częściową odpłatnością lub bezpłatnie (tj. refundowany), to należy wpisać w odpowiedniej rubryce na recepcie dane niezbędne do wystawienia recepty, które obejmują m.in. numer PESEL, a w przypadku cudzoziemca - numer paszportu lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość, zaś w przypadku korzystania ze świadczeń na podstawie przepisów o koordynacji - numer poświadczenia o prawie do świadczeń zdrowotnych, a w razie braku poświadczenia - numer identyfikacyjny znajdujący się na dokumencie uprawniającym do korzystania ze świadczeń na podstawie przepisów o koordynacji.

Zgodnie z § 16 ust. 1 pkt. 1 lit. f tego rozporządzenia, jeżeli na recepcie nie wpisano danych niezbędnych do wystawienia recepty, wpisano je w sposób nieczytelny albo niezgodny z rozporządzeniem wymaganych dla osoby korzystającej ze świadczeń na podstawie przepisów o koordynacji, aptekarz może ustalić te dane na podstawie odpowiednich dokumentów dotyczących pacjenta przedstawionych przez osobę okazującą receptę lub po ich uzyskaniu z Narodowego Funduszu Zdrowia oraz uzupełnić receptę i ją zrealizować. Możliwości takiej aptekarz nie posiada w przypadku, gdy na recepcie nie wpisano numeru PESEL, a w przypadku cudzoziemca - numeru paszportu lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość. Stosownie do § 16 ust. 1 pkt. 3 tego rozporządzenia, jeżeli na recepcie wpisano mylnie lub w sposób nieczytelny numer PESEL, aptekarz może go jedynie skorygować na podstawie dokumentów przedstawionych przez osobę okazującą receptę.

W związku z powyższym, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (jt. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w omawianej sprawie oraz poinformowanie o przyczynie

zróżnicowania uprawnień aptekarzy do korekty wadliwie wystawionej recepty, a tym samym o zróżnicowaniu uprawnień obywateli Polski i Unii Europejskiej w zakresie dostępu do refundowanych leków lub wyrobów medycznych.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 2009-07-02

MINISTER ZDROWIA

MZ-PLO-460-5927-105/GK/09

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 19 czerwca 2009 r. nr RPO-620618-X/09/AA odnośnie *rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 17 maja 2007 r. w sprawie recept lekarskich (Dz. U. Nr 97, poz. 646 z późn. zm.),* pragnę podziękować za zgłoszoną uwagę, która zostanie poddana analizie w celu opracowania odpowiedniej zmiany w procedowanym projekcie rozporządzenia w sprawie recept lekarskich (obecnie po uzgodnieniach wewnętrznych).

Po uzyskaniu ostatecznej akceptacji Kierownictwa resortu projekt ten zostanie skierowany do konsultacji społecznych i uzgodnień zewnętrznych, a także zgodnie z obowiązującym prawem, udostępniony na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia oraz na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Zdrowia.

Z poważaniem,
Z upoważnienia
MINISTRA ZDROWIA
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Marek Haber

9.4. Ubezpieczenia społeczne

Warszawa, 5 października 2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-434592-III/03/EP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Poseł
Rajmund Moric
Przewodniczący
Komisji Polityki Społecznej
Sejmu Rzeczypospolitej
Polskiej

Uprzejmie dziękuję Panu Przewodniczącemu za przekazanie do wiadomości stanowiska Pani Anny Kalaty, Ministra Pracy i Polityki Społecznej, zajętego w związku z wnioskiem Rzecznika o przywrócenie zasady jednakowego traktowania inwalidów wojennych oraz byłych więźniów obozów koncentracyjnych na tle przepisów ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 371 ze zm.) oraz ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 87 ze zm.).

Z przykrością jednak muszę stwierdzić, że z odpowiedzi Ministra Pracy i Polityki Społecznej nie wynika, w jakim zakresie i w jakim terminie zostanie przygotowana inicjatywa rządowa w przedmiocie zrównania z inwalidami wojennymi statusu osób, które stały się inwalidami w związku z działalnością, o której mowa w art. 2 ustawy o kombatantach, a więc uznaną przez ustawodawcę za równorzędną z działalnością kombatancką i z tytułu prowadzenia takiej działalności znalazły się w obozach i więzieniach nazistowskich lub komunistycznych.

W tej sytuacji uznaję za aktualny mój wniosek, zawarty w wystąpieniu z dnia 21 czerwca 2006 r., a dotyczący rozważenia przez Komisję Polityki Społecznej Sejmu RP inicjatywy ustawodawczej w tym zakresie.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 21.06. 2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-434592-III/03/EP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Poseł
Rajmund Moric
Przewodniczący
Komisji Polityki Społecznej
Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Przewodniczący,

Uprzejmie informuję Pana Przewodniczącego, iż wystąpił do mnie Polski Związek Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych w sprawie niekorzystnych zmian przepisów prawnych. W świetle tych zmian nastąpiło odejście od zasady jednakowego traktowania inwalidów wojennych oraz byłych więźniów obozów koncentracyjnych na gruncie przepisów ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 87 ze zm.).

Trzeba przypomnieć, iż na podstawie ustawy z dnia 23 października 1975 r. o dalszym zwiększeniu świadczeń dla kombatantów więźniów obozów koncentracyjnych (Dz.U. Nr 34, poz. 186), więźniom obozów koncentracyjnych, jeżeli zostali zaliczeni do jednej z grup inwalidów wskutek inwalidztwa pozostającego w związku z pobytem w obozie, przysługiwały świadczenia pieniężne i inne uprawnienia przewidziane w przepisach o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin. Na mocy ustawy z dnia 26 maja 1982 r. o szczególnych uprawnieniach kombatantów (Dz.U. Nr 16, poz. 122) ustawa z dnia 23 października 1975 r. straciła moc, lecz dotychczasowe postanowienia odnośnie więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych nie uległy zmianie.

Również zmiana stanu prawnego, wprowadzona ustawą z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 371 ze zm.), nie odbierała więźniom hitlerowskich obozów koncentracyjnych statusu „inwalidy wojennego" i związanych z tym statusem uprawnień, lecz w istocie doprowadziła do zmiany kwalifikacji ze względu na prowadzoną wcześniej działalność kombatancką.

Zdaniem skarżących, zmiana stanu prawnego wprowadzona ustawą z dnia 11 października 2002 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin,

ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o zasiłkach rodzinnych, pielęgnacyjnych i wychowawczych (Dz.U. z 2002 r. Nr 181, poz. 1515), doprowadziła do naruszenia zasady jednakowego traktowania inwalidów wojennych oraz byłych więźniów obozów koncentracyjnych na gruncie przepisów ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 87 ze zm.).

Na obowiązywanie takiej zasady - w opinii skarżących - wskazywało także posiadanie jednakowych dokumentów potwierdzających uprawnienia do świadczeń (książki inwalidy wojennego). Zgodnie z art. 7 cyt. ustawy z dnia 11 października 2002 r. książki inwalidów wojennych, wystawione przed dniem wejścia w życie tej ustawy, tj. przed 15 listopada 2002 r., zachowały ważność przez okres dwóch lat od dnia wejścia w życie ustawy. Nowa książka inwalidy wojennego wydawana jest tym osobom, których inwalidztwo wojenne wynika z działań określonych w art. 6-8 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin, natomiast osobom, których inwalidztwo wojenne wynika z represji określonych w art. 3 i art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, wydawana jest legitymacja osoby represjonowanej. Oznacza to brak możliwości nadawania statusu kombatantów-weteranów osobom, które nie przedstawiły dowodów potwierdzających uczestniczenie w walkach zbrojnych w składzie regularnych bądź nieregularnych formacji wojskowych, jak również uznawania za inwalidów wojennych osób, które nie udowodniły związku między uszczerbkiem na zdrowiu a służbą pełnioną w wymienionych formacjach zbrojnych.

Wymiana i zróżnicowanie dokumentów (legitymacja osoby represjonowanej i książka inwalidy wojennego) ma związek ze zmianą uprawnień do świadczeń. Z brzmienia art. 12 ww. ustawy o kombatantach wynika obecnie, ze osoby represjonowane nie zachowują wszystkich uprawnień inwalidów wojennych, ponieważ nie mają prawa do refundacji w wysokości 50% na obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów samochodowych lub na dobrowolne ubezpieczenie casco pojazdów samochodowych. Ponadto, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 października 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. Nr 210, poz. 2135 ze zm.), potwierdzone zostało prawo inwalidów wojennych, ich małżonków pozostających na ich wyłącznym utrzymaniu oraz wdów i wdowców po poległych żołnierzach i zmarłych inwalidach wojennych uprawnionych do renty rodzinnej do bezpłatnego zaopatrzenia w leki oraz do bezpłatnych wyrobów medycznych. Zgodnie z tymi przepisami, również osobom represjonowanym przysługuje prawo do bezpłatnego zaopatrzenia w leki oraz do bezpłatnych wyrobów medycznych. Uprawnienie to jednak nie dotyczy członków rodzin osób represjonowanych

Zatem w wyniku przeprowadzonych zmian ustawodawczych osoby represjonowane utraciły uprawnienia do ulgi w opłatach rejestracyjnych pojazdów samochodowych, natomiast członkowie rodzin osób represjonowanych prawo do bezpłatnych leków.

Powyższe zmiany spowodowały ogromne rozgoryczenie i poczucie krzywdy w środowisku byłych więźniów obozów koncentracyjnych, w szczególności z powodu odebrania znacznej części spośród inwalidów poobozowych statusu inwalidy wojennego.

Wydaje się, że wprowadzone zmiany w uznawaniu byłych więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych za kategorię równorzędną z działalnością kombatancką i przyznanie im statusu osób będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego nie mogą być oderwane od potrzeby uwzględniania szerszego kontekstu estymy i szacunku, jakim powinny cieszyć się w społeczeństwie osoby będące kombatantami i inwalidami wojennymi.

Szczególna opieka państwa, o której mowa w art. 19 Konstytucji Rzeczypospolitej Polski, powinna być oparta na zasadzie, że uprawnienia weteranów walk o niepodległość powinny mieć charakter trwały. Tylko w sytuacjach wyjątkowych powinno dochodzić do ograniczania rozwiązań już wprowadzonych, a tym bardziej do ingerencji państwa w uprawnienia już nabyte. Potwierdza to stanowisko m. in. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 marca 2004 r., sygn. akt 12/02, (OTK ZU Nr 3 A/2004, poz. 19). Trudno uznać, że granice pomocy mogą być wyznaczane wyłącznie możliwościami finansów państwa, bez odwołania się do powyższych zasad.

Mając powyższe na uwadze oraz działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tj. Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości podjęcia przez Sejmową Komisję Polityki Społecznej inicjatywy ustawodawczej mającej na celu przywrócenie zasady jednakowego traktowania inwalidów wojennych oraz byłych więźniów obozów koncentracyjnych.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dnia 28.08.2006 r.

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
V kadencja
Komisja Polityki Społecznej
POS-1801-01-2006

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich
00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Szanowny Panie Rzeczniku

Uprzejmie informuję Pana, iż z uwagą zapoznałem się z wystąpieniem z dnia 21 czerwca 2006 r. w sprawie rozważenia możliwości podjęcia przez Komisję inicjatywy ustawodawczej celem przywrócenia zasady jednakowego traktowania inwalidów wojennych oraz byłych więźniów obozów koncentracyjnych.

O stanowisko w opisanej sprawie zwróciłem się do pani Anny Kalaty, Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

W dniu 7 sierpnia otrzymałem odpowiedź, którą Panu przekazuję.

Z poważaniem
Przewodniczący Komisji
/-/ Rajmund Moric

Warszawa, dnia 7 sierpnia 2006 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

DSR-II-07-7-2917-OP/06

Pan
Rajmund Moric
Przewodniczący
Komisji Polityki Społecznej
Sejmu RP

Odpowiadając na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich RP w sprawie rozważenia możliwości podjęcia przez Komisje inicjatywy ustawodawczej mającej na celu przywrócenie zasady jednakowego traktowania inwalidów wojennych oraz byłych więźniów obozów koncentracyjnych, przestane przez Pana Przewodniczącego pismem z dnia 12 lipca 2006 r. (POS-1801-01-2006), uprzejmie wyjaśniam:

Artykuł 12 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (którego adresaci są przedmiotem wystąpienia Rzecznika) dotyczy dwóch kategorii osób:
- osób wymienionych w art. 2, które prowadziły działalność uznaną za równorzędną z działalnością kombatancką i w związku z nią trafiły do miejsc odosobnienia, o których mowa w art. 3 ustawy kombatanckiej,
- osób wymienionych w art. 4 ust. 1, które znalazły się w wymienionych w tym przepisie miejscach odosobnienia z przyczyn politycznych, religijnych, rasowych i narodowościowych, które jednak nie prowadziły działalności kombatanckiej czy równorzędnej.

Obie te grupy osób posiadają obecnie legitymacje osób represjonowanych.

Minister Pracy i Polityki Społecznej popiera postulaty RPO dotyczące pełnego zrównania w prawach z inwalidami wojennymi tych osób, które za swoją działalność określoną w art. 2 ustawy kombatanckiej znalazły się w obozach i więzieniach nazistowskich lub komunistycznych, gdzie zostały inwalidami. Skoro ustawodawca expressis verbis zrównał ich działalność z działalnością kombatancką, to powinni mieć oni te same prawa co kombatanci (art. 1), którzy - jeśli trafili do więzienia w związku ze swoją działalnością i tam zostali inwalidami - otrzymują status inwalidy wojennego.

Trudno jednak zgodzić się z propozycją zwiększenia również uprawnień osób, które zostały inwalidami w miejscach odosobnienia określonych w art. 4, bowiem grupa ta winna być jednak odróżniona od weteranów - inwalidów wojennych. Jakiekolwiek próby zrównania w statusie obu grup spotkałyby się zapewne z niezadowoleniem środowiska inwalidów wojennych. Tym bardziej nie wydaje się zasadne przyznanie wdowom/wdowcom po takich osobach prawa do bezpłatnych

leków. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135), normująca obecnie kwestie dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej realizując wyrażony w art. 68 Konstytucji RP obowiązek zapewnienia obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych, opiera się na zasadach równego traktowania obywateli oraz solidarności społecznej. Zgodnie ze wskazana_ zasadą solidarności społecznej wszyscy świadczeniobiorcy, tj. osoby ubezpieczone oraz inne osoby, które spełniają wskazane w ustawie wymogi, mają prawo do takich samych świadczeń zdrowotnych, finansowanych ze środków publicznych. Wobec propozycji przyznania wdowom/wdowcom po osobach represjonowanych prawa do bezpłatnych leków w istocie należałoby zastanowić się jaka jest różnica pomiędzy emerytem, który przeszedł piekło wojny a wdową po osobie represjonowanej? Szczególnie że w wielu przypadkach wdowy po osobach represjonowanych częstokroć przyszły na świat dopiero po wojnie.

Reasumując należy podkreślić, że proponowane rozwiązania budzą, wątpliwości z dwóch powodów:

Po pierwsze, Konstytucja nakłada na państwo obowiązek specjalnej troski o weteranów walk o niepodległość, której wyrazem są szczególne prawa inwalidów wojennych. Rozciąganie tych praw na inne grupy społeczne, które (choć niewątpliwie skrzywdzone przez okupantów) takiej walki nie prowadziły, jest pewnym deprecjonowaniem wyjątkowej pozycji inwalidów-weteranów.

Po drugie, sądzę, że - wobec szczupłości zasobów finansowych państwa - szczególne przywileje należy kierować jedynie do osób, które osobiście były ofiarami represji wojennych i okresu powojennego. Rozciągnięcie prawa do bezpłatnych leków na wdowy/wdowców pozostałych po osobach, o których mowa w art. 4 ustawy, wydaje się - w świetle braku zadośćuczynienia dla wielu ofiar systemu totalitarnego - zabiegiem co najmniej dyskusyjnym.

sporządził
Olgierd Podgórski

Z up. Ministra
Podsekretarz Stanu
/-/
Joanna Kluzik-Rostkowska

Dyrektor
Departamentu Świadczeń Rodzinnych
/-/
Alina Wiśniewska

Warszawa, 21.06.2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-519881-III/05/MK
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Anna Kalata
Minister Pracy i Polityki Społecznej
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 WARSZAWA

Wielce Szanowna Pani Minister,

Z przepisu art. 21 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. (Dz.U. Nr 169, poz. 1412) wynika, że każda osoba, która w czasie posiadania uprawnień do wcześniejszej emerytury spełniła warunki do uzyskania prawa do emerytury z tytułu osiągnięcia powszechnie obowiązującego wieku emerytalnego, może zgłosić wniosek o przyznanie emerytury z tego tytułu prawnego. Podstawą wymiaru nowej emerytury jest podstawa wymiaru wcześniej przyznanej emerytury. Jeśli jednak osoba do niej uprawniona spełnia warunki określone w art. 53 ust. 4 ustawy, a więc po przyznaniu wcześniejszej emerytury co najmniej przez 30 miesięcy podlegała ubezpieczeniu społecznemu (emerytalnemu i rentowym), wówczas część socjalną nowej emerytury oblicza się od kwoty bazowej obowiązującej w dniu nabycia uprawnień do tego świadczenia. Jeżeli nie spełnia tego warunku, wówczas część socjalną nowej emerytury oblicza się od tej samej kwoty bazowej, którą przyjęto do obliczenia wcześniej przyznanej emerytury (art. 53 ust. 3 ustawy).

Organy rentowe uzależniają podjęcie wypłaty nowo przyznanej emerytury od spełnienia warunków określonych w art. 103 ust. 2 a ustawy (zakaz kontynuowania zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy). W ocenie organów rentowych przepis ten nie zwalnia osób, które nabyły prawo do drugiej emerytury z obowiązku rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywały zatrudnienie bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do nowej emerytury. W takiej sytuacji osobom, które nie zrealizowały obowiązku rozwiązania stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą wypłacana jest wyłącznie wcześniej przyznana emerytura, często w wysokości niższej niż nowe świadczenie.

Taka interpretacja przepisów ustawy przez organy rentowe stała się przyczyną skarg, kierowanych w tej sprawie do Rzecznika Praw Obywatelskich. W skargach tych podkreśla się, że stanowisko organów rentowych nie znajduje oparcia w obowiązujących przepisach ustawy i skutkiem tego możliwe jest także stosowanie bardziej „przyjaznej" dla świadczeniobiorców interpretacji zasad zawieszalności świadczeń. Taką interpretację zastosowano na przykład w związku z wprowadzeniem zasady przyznawania z urzędu prawa do emerytury zamiast pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy. Emeryturę taką przyznaje się z urzędu osobom, które osiągnęły powszechnie obowiązujący wiek emerytalny. Regulujący te kwestie art. 27 a ustawy obowiązuje od 1 stycznia 2006 r. Zgodnie ze stanowiskiem ZUS osoba, której zamiast dotychczasowej renty z tytułu niezdolności do pracy przyznano z urzędu emeryturę, może pobierać tę emeryturę bez względu na wysokość osiąganego dochodu z tytułu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, jak również nie ma znaczenia dla wypłaty świadczenia okoliczność kontynuowania zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy. W świetle takiego stanowiska emerytura przyznana z urzędu traktowana jest w przypadku zawieszalności na takich samych zasadach jak renta z tytułu niezdolności do pracy dla osoby uprawnionej do emerytury w wieku 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn.

Zróżnicowanie uprawnień do wypłaty przyznanej emerytury w zależności od tego, czy mamy do czynienia z ustaleniem prawa do tego świadczenia na podstawie art. 21, czy też art. 27a ustawy emerytalnej nie wynika z regulacji ustawowej, lecz z przyjętej przez organy rentowe interpretacji przepisów ustawy emerytalnej. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich wszelkie ograniczenia prawa do wypłaty emerytury, będącej formą realizacji konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego mogą być ustanawiane tylko w ustawie i to w taki sposób, aby na podstawie ustawy można było wyznaczyć kompletny zarys (kontur) tego ograniczenia. Powyższe stanowisko znajduje oparcie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego (np. wyrok z 5 maja 2004 r., P 2/03). Ponadto zróżnicowanie uprawnień osób pobierających emeryturę po osiągnięciu powszechnie obowiązującego wieku emerytalnego w zależności od tego, czy świadczenie emerytalne wypłacane jest na wniosek osoby ubezpieczonej, czy też przyznawane jest z urzędu może budzić wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnych zasad równości i sprawiedliwości społecznej.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) uprzejmie proszę Panią Minister o przedstawienie stanowiska w tej kwestii.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, dn. 17.07.2006 r.

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
SEKRETARZ STANU
Elżbieta Rafalska
DUS.07-413-MJ/06

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W związku z wystąpieniem z dnia 21 czerwca br., znak: RPO-519881-III/05/MK, uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

Z przepisu art. 21 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz.353 ze zmian) wynika, że każda osoba, która w czasie uprawnień do wcześniejszej emerytury spełniła warunki do emerytury z innego tytułu (np. w związku z osiągnięciem powszechnie obowiązującego wieku emerytalnego), może zgłosić wniosek o przyznanie drugiej emerytury z innego tytułu prawnego. Taki wniosek składają wyłącznie osoby, które po przyznaniu wcześniejszej emerytury co najmniej przez 30 miesięcy pracowały i podlegały ubezpieczeniu społecznemu, bo tylko wtedy - dzięki obliczeniu tzw. części socjalnej od aktualnej kwoty bazowej - ich nowa emerytura jest wyższa od poprzednio przyznanej.

Jeżeli nabycie prawa do nowej emerytury nastąpiło w czasie zatrudnienia, to podjęcie jej wypłaty jest uzależnione od spełnienia warunków określonych w art. 103 ust. 2a ustawy. Przepis ten nie zwalnia osób, które nabyły prawo do drugiej emerytury z obowiązku rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywały zatrudnienie bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do nowej emerytury. Tak więc, jeśli nie nastąpi rozwiązanie stosunku pracy, to wypłacana może być wyłącznie wcześniej przyznana emerytura, o ile w przypadku tego świadczenia były spełnione warunki art. 103 ust. 2a ustawy.

Osoba uprawniona do wcześniejszej emerytury sama decyduje o tym, czy i kiedy zgłosi wniosek o przyznanie emerytury w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego. Przyznanie prawa do kolejnej emerytury nie pozbawia jej uprawnień do tej wcześniej przyznanej. Tak więc emeryt zachowuje prawo wyboru wypłaty jednego z przysługujących jej świadczeń. Jeśli jedno ze świadczeń podlega zawieszeniu - ze względu na niespełnienie warunku art. 103 ust. 2a - to wypłacane może być drugie z nich.

Inaczej przedstawia się sytuacja osób, którym - zgodnie z art. 27a i 24a - przyznano z urzędu emeryturę zamiast pobieranej renty z tytułu częściowej lub całkowitej niezdolności do pracy. Emeryturę z urzędu przyznaje się każdemu renciście, który ma jakikolwiek staż

ubezpieczeniowy i osiągnął wiek emerytalny (60 lat kobieta, 65 lat Mężczyzna). Dlatego wprowadzono gwarancję, ze przyznana emerytura nie może być niższa niż renta.

Przepisy art. 24a ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jednoznacznie wskazują, że zamianie na emeryturę nie podlegają renty z tytułu niezdolności do pracy, których wypłata jest całkowicie wstrzymana. Przenoszone z urzędu na emeryturę mogą być tylko osoby pobierające rentę a więc również te, które pracują i pobierają rentę (w pełnej lub zmniejszonej wysokości), ponieważ ich przychody z pracy nie przekraczają 130% przeciętnego wynagrodzenia.

Przyznanie emerytury na podstawie art. 27 a jest równoznaczne z ustaniem prawa do renty. Osoba, której z urzędu przyznano w zamian renty emeryturę nie ma możliwości zgłoszenia wniosku, że chce nadal pobierać rentę. Jest to jedyna sytuacja, w której organ rentowy przyznaje emeryturę nie pytając osoby zainteresowanej o zgodę na zamianę świadczeń, oznaczającą ustanie prawa do jednego z nich.

Biorąc pod uwagę specyfikę emerytur przyznawanych z urzędu w zamian renty, jak też intencje ustawodawcy, który nie zamierzał zmusić rencistów do rezygnacji z pracy, która jest nie tylko sposobem na zdobycie dodatkowych środków utrzymania, ale także ważną formą rehabilitacji, uznano, że do tych świadczeń, które w istocie są rentą wypłacaną pod nazwą „emerytura", nie należy stosować art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

SEKRETARZ STANU
/-/Elżbieta Rafalska

Warszawa, 01/03/2006

RZECZPOSPOLITA POLSKA Rzecznik
Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-523318-III/06/JL
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Krzysztof Michałkiewicz
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Wielce Szanowny Panie Ministrze !

Ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264) dodano ust. 4 do art. 53 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, umożliwiający przeliczenie świadczeń tym wszystkim, którzy po nabyciu uprawnienia do świadczenia podlegali co najmniej przez 30 miesięcy ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Przepis ten wszedł w życie z dniem 1 lipca 2004 r., stanowiąc podstawę uzyskania wyższych świadczeń poprzez zastosowanie aktualnej kwoty bazowej do obliczenia części socjalnej emerytury.

Powyższa regulacja prawna wzbudza wątpliwości, częściowo znajdujące odzwierciedlenie w skierowanym do Trybunału Konstytucyjnego pytaniu prawnym Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi w sprawie zgodności art. 53 ust. 3 i ust. 4 ustawy z wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP zasadą sprawiedliwości społecznej oraz wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP zasadą równości wobec prawa i zakazu dyskryminacji wobec ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 roku. Ponadto taka regulacja nie uwzględnia stanowiska Sądu Najwyższego zajętego w uchwale z dnia 29 października 2002 r. (III UZP 7/02, OSP 2003, Nr 9, poz. 107 z aprobującą glosą K. Ślebzaka). W świetle tego stanowiska do obliczenia części socjalnej emerytury, której podstawę wymiaru stanowi podstawa wcześniej ustalonej renty z tytułu niezdolności do pracy, stosuje się kwotę bazową obowiązującą w dniu złożenia wniosku o emeryturę.

Niezależnie od tego uprzejmie informuję Pana Ministra, że napływają do mnie skargi od emerytów i rencistów, którzy z powodu braku odpowiedniej informacji z opóźnieniem skorzystali z możliwości przeliczenia świadczenia po zmianie art. 53 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Z napływających do mnie skarg wynika także, że wiele osób oczekiwało przeliczenia z urzędu dotychczas pobieranych świadczeń oraz wypłaty świadczenia z wyrównaniem od daty zmiany przepisów. Nie można także wykluczyć sytuacji, że istnieje nadal

duża grupa świadczeniobiorców, którzy nie złożyli odpowiednich wniosków z powodu braku informacji o przysługującym im prawie przeliczenia świadczenia.

Zgodnie z art. 129 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych podwyższone w wyniku takiego przeliczenia świadczenie wypłaca się poczynając od dnia powstania prawa, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek. Przepis art. 116 ust. 1 tej ustawy potwierdza obowiązującą od dawna w systemie zasadę, że postępowanie w sprawach świadczeń wszczyna się na podstawie wniosku zainteresowanego. Działanie z urzędu organu rentowego w sprawie świadczeń wymienionych w art. 3 tej ustawy ma charakter wyjątkowy i musi wynikać wprost z ustawy. Przykładowo na podstawie art. 116 ust. la postępowanie o emeryturę wszczyna się z urzędu, jeżeli wiek emerytalny dla uprawnionych do świadczenia przedemerytalnego lub zasiłku przedemerytalnego wynosi 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. W świetle obowiązującego od 1 stycznia 2006 r. art. 27a ustawy emeryturę przyznaje się z urzędu zamiast pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy osobie, która osiągnęła wiek 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn oraz podlegała ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Również zmiana wysokości emerytur i rent w ramach waloryzacji następuje z urzędu (art. 93 ustawy). Natomiast obowiązujące przepisy nie przewidują działań z urzędu organu rentowego przy przeliczaniu wysokości emerytury. Takie uregulowanie podyktowane zostało zapewne potrzebą pozostawienia osobom zainteresowanym swobody decyzji w zakresie wyrażenia woli skorzystania z przysługujących im uprawnień.

W art. 124 ustawy wyrażono zasadę posiłkowego stosowania w postępowaniu o świadczenia emerytalno-rentowe przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Zasadę taką wyraża również niezależnie od tego przepisu art. 180 Kpa. Natomiast przewidziany w § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz.U. Nr 10, poz. 49 ze zm.) obowiązek organu rentowego informowania o warunkach i dowodach wymaganych do uzyskania świadczeń emerytalno-rentowych oraz udzielania pomocy przy ubieganiu się o nie, dotyczy tylko świadczeń objętych postępowaniem. Również z określonego w art. 68 ust. 1 pkt 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych
(Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) zobowiązania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do popularyzacji wiedzy o ubezpieczeniach społecznych nie można wywieść obowiązku informowania zainteresowanych świadczeniobiorców o możliwości skorzystania ze zmiany przepisów prawa.

Wydaje się jednak, że zmiana przepisów, otwierająca nieznaną dotychczas w prawie ubezpieczeń społecznych możliwość ustalania nowej, korzystniejszej podstawy emerytury dla znacznej grupy osób, które nabyły wcześniej prawo do tzw. wcześniejszej emerytury, powinna nakładać na organ rentowy obowiązek poinformowania osób zainteresowanych o takiej możliwości.

Taki obowiązek informacyjny organów rentowych przewidziano przykładowo w art. 50 ust. 2 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.). Przepis ten nałożył na Zakład Ubezpieczeń Społecznych obowiązek poinformowania osób pobierających w dniu wejścia w życie

ustawy renty z tytułu niezdolności do pracy oraz renty rodzinne przyznane na podstawie przepisów dotychczasowych - o obowiązujących od dnia 1 stycznia 2003 r. zmienionych warunkach przeliczenia świadczeń w związku z osiąganiem przychodów. Co prawda chodziło w tym przypadku o wcześniejszą sygnalizację zmiany przepisów, pogarszających dotychczasowe warunki pobierania tzw. świadczeń zbiegowych, to jednak było to działanie nakładające na organy rentowe nowe obowiązki w zakresie informowania świadczeniobiorców o zmianach ich sytuacji prawnej.

Emeryci i renciści to grupa osób o ograniczonej zdolności adaptacyjnej do zmienionej sytuacji. Stąd też postulat szczególnie silnej potrzeby zapewnienia stabilności przepisom normującym ich uprawnienia, znajdujący potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego (np. wyrok z 18 marca 2005 r., K 27/03, OTK ZU Nr 3/A/2005, poz. 22). Dotyczy to w szczególności przepisów normujących te elementy stosunku ubezpieczenia społecznego, które ograniczają dotychczasowe prawo do świadczeń. Dlatego uważam, że takim zmianom regulacji prawnej powinna towarzyszyć przeprowadzona z odpowiednim wyprzedzeniem akcja informacyjna, a do przeprowadzenia takiej akcji ustawa powinna zobowiązywać organy rentowe. W moim przekonaniu również zmiana regulacji prawnej poprawiająca dotychczasową sytuację prawną dużej grupy emerytów i rencistów, w szczególności wprowadzająca korzystne regulacje w sprawie wysokości świadczenia, powinna skłaniać projektodawców do nałożenia na organy rentowe dodatkowego obowiązku przeprowadzenia akcji informacyjnej. Niestety obowiązujące przepisy ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie zobowiązują *Zakładu* Ubezpieczeń Społecznych do podjęcia działań informacyjnych względem świadczeniobiorców uprawnionych do przeliczenia świadczeń.

Wymaga również wyjaśnienia kwestia podstaw prawnych dla prezentowanego przez organy rentowe stanowiska o utracie „przywilejów branżowych" (np. deputat węglowy lub jego pieniężny ekwiwalent, ulgowe przejazdy PKP itp.) przez osoby, które po przeliczeniu pobierać będą emeryturę na podstawie art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) zwracam się do Pana Ministra z prośbą o zajęcie stanowiska w kwestii wprowadzenia zasady nakładania na organy rentowe obowiązku poinformowania osób zainteresowanych o zmianie stanu prawnego pogarszającego lub poprawiającego sytuację prawną znacznej grupy ubezpieczonych oraz utraty prawa do „przywilejów branżowych", a także rozważenie możliwości przeprowadzenia dodatkowej akcji informacyjnej z wykorzystaniem środków masowego przekazu dla tej części emerytów i rencistów, którzy dotychczas nie skorzystali z możliwości korzystnego przeliczenia świadczenia.

/-/Janusz Kochanowski

Warszawa, 21.06.2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
dr hab. Jerzy ŚWIĄTKIEWICZ
RPO-523318-III/06/JL

Pan
Kazimierz Kuberski
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej

Uprzejmie informuję Pana Ministra, że Rzecznik Praw Obywatelskich nie otrzymał dotychczas odpowiedzi na swoje wystąpienie z dnia 1 marca 2006r.

W wystąpieniu tym Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł trzy problemy. Pierwszy dotyczył wprowadzenia zasady nakładania na organy rentowe przepisami ustawy obowiązku informowania emerytów i rencistów o zmianie stanu prawnego pogarszającego lub polepszającego sytuację prawną znacznej grupy ubezpieczonych. Problem ten wiąże się ściśle z przeprowadzoną zmianą art. 53 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), umożliwiającą przeliczenie świadczeń tym wszystkim, którzy po nabyciu prawa do świadczeń podlegali co najmniej przez 30 miesięcy ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Nowy stan prawny w tym zakresie wszedł w życie z dniem 1 lipca 2004 r., ale znaczna część świadczeniobiorców z powodu braku odpowiedniej informacji z dużym opóźnieniem złożyła wnioski w sprawie przeliczenia świadczenia. Nie można również wykluczyć, że wciąż istnieje duża grupa świadczeniobiorców, do której nie dotarła informacja o tego typu uprawnieniach. Skarżący się do Rzecznika uważają, że w takiej sytuacji organ rentowy powinien dokonywać przeliczenia z urzędu oraz od daty zmiany przepisów.

Wydaje się, że zmiana przepisów, otwierająca nieznaną dotychczas w prawie ubezpieczeń społecznych możliwość ustalania nowej, korzystniejszej podstawy emerytury dla znacznej grupy osób, które nabyły wcześniej prawo do tzw. wcześniejszej emerytury, powinna nakładać na organ rentowy obowiązek poinformowania osób zainteresowanych o takiej możliwości. Niezależnie od tego w wystąpieniu Rzecznika zawarto - jako drugi problem - wniosek o rozważenie możliwości przeprowadzenia dodatkowej akcji informacyjnej dla świadczeniobiorców, którzy dotychczas nie skorzystali z takiej możliwości przeliczenia świadczenia.

Trzeci problem podniesiony w wystąpieniu Rzecznika dotyczył wyjaśnienia kwestii podstaw prawnych dla prezentowanego przez organy rentowe stanowiska o utracie „przywilejów branżowych" (deputat węglowy, ulgowe przejazdy PKP itp.) przez osoby, które w wyniku

przeliczenia świadczenia pobierać będą emeryturę powszechną na podstawie art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Z napływających do Rzecznika skarg wynika, że zasygnalizowane w wystąpieniu problemy pozostają aktualne. Z tego względu uprzejmie proszę Pana Ministra o ustosunkowanie się do przedstawionych problemów. W załączeniu przesyłam uprzejmie kopię wystąpienia z dnia 1 marca br.

/-/ *Jerzy Świątkiewicz*

Warszawa, dn. 12.07.2006 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

DUS.07-365-MJ/06

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W związku z wystąpieniem z dnia 1 marca i 21 czerwca br., znak: RPO-523318-III/06/JL, uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 67 ust. 1 zd. 1 gwarantuje obywatelom prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zgodnie z art. 67 ust. 1 zd. 2 prawodawca konstytucyjny pozostawia określenie zakresu i form zabezpieczenia społecznego ustawie zwykłej. Regulacja konstytucyjna akcentuje w ten sposób szeroką swobodę działania pozostawioną parlamentowi w zakresie urzeczywistniania prawa do zabezpieczenia społecznego. Do ustawodawcy należy wybór rozwiązań, które uważa za optymalne z punktu widzenia potrzeb obywateli oraz wymogów rozwoju gospodarczego kraju. Ustawodawca posiada całkowitą swobodę w kształtowaniu treści porządku prawnego pod warunkiem że nie narusza Konstytucji.

Zasady ponownego ustalania wysokości emerytury są określone przepisami art. 110 i 111 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zmian.). Przepisy te, jak również art. 53 ustawy nie przewidują możliwości przeliczania każdej emerytury od aktualnie obowiązującej kwoty bazowej tylko dlatego, że emeryt po nabyciu prawa do tego świadczenia pracował i podlegał ubezpieczeniom społecznym przez co najmniej 30 miesięcy. Postulat aby wszystkim takim osobom z urzędu przeliczyć emeryturę nie może być więc załatwiony pozytywnie.

Poruszony przez Pana problem dotyczy osób, które po przejściu na wcześniejszą emeryturę kontynuowały pracę, z tytułu której podlegały ubezpieczeniom społecznym i osiągnęły już powszechny wiek emerytalny (60 lat - kobieta, 65 lat - mężczyzna).

Z przepisu art. 21 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 1 lipca 2005r. (Dz. U. Nr 169, poz.1412) wynika, że każda osoba, która w czasie uprawnień do wcześniejszej emerytury spełniła warunki do emerytury z innego tytułu (np. w związku z osiągnięciem powszechnie obowiązującego wieku emerytalnego), może zgłosić wniosek o przyznanie drugiej emerytury z innego tytułu prawnego.

W takim przypadku - zgodnie z art. 21 ust. 1 pkt 1 - podstawą wymiaru nowej emerytury, którą oblicza się zgodnie z art. 53 ustawy, jest podstawa wymiaru wcześniej przyznanej emerytury. Jeśli osoba do niej uprawniona spełnia warunki określone w art. 53 ust. 4, tj. po przyznaniu

wcześniejszej emerytury co najmniej przez 30 miesięcy podlegała ubezpieczeniu społecznemu (emerytalnemu i rentowym), wówczas część socjalną nowo przyznanej emerytury oblicza się od kwoty bazowej obowiązującej w dniu nabycia uprawnień do tego świadczenia. Jeśli nie spełnia tego warunku, wówczas część socjalną nowej emerytury oblicza się od tej samej kwoty bazowej, którą przyjęto do obliczenia wcześniej przyznanej emerytury (art. 53 ust. 3).

W dniu 24 kwietnia 2006 r. Trybunał Konstytucyjny rozpoznał pytanie prawne VIII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Okręgowego w Łodzi i orzekł, że art. 53 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) jest zgodny z wyrażoną w art. 2 Konstytucji zasadą sprawiedliwości społecznej oraz wyrażoną w art. 32 Konstytucji zasadą równości wobec prawa i zakazu dyskryminacji - wobec ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 roku (orzeczenie TK z dnia 24 kwietnia 2006 r., sygn. akt P 9/05 - Dz. U. Nr 75, poz. 530).

Trybunał Konstytucyjny nie zakwestionował tego, że ustawodawca zróżnicował możliwość przyjęcia nowej kwoty bazowej w grupie ubezpieczonych, którzy wcześniej mieli ustalone prawo do innego świadczenia (wcześniejszej emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy). Możliwość obliczenia emerytury od nowej kwoty bazowej, uzyskali jedynie ci zainteresowani, którzy po nabyciu uprawnień do świadczenia (którego podstawę wymiaru wskazali za podstawę wymiaru emerytury) podlegali co najmniej przez 30 miesięcy ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Przyjęcie nowej kwoty bazowej w odniesieniu do świadczeniobiorców, którzy po ustaleniu prawa do renty nie podlegali ubezpieczeniu przez odpowiedni okres, powodowałoby większy wzrost emerytury bez ich udziału w tworzeniu funduszu ubezpieczeniowego. Trybunał Konstytucyjny •stwierdził, że wprowadzone zróżnicowanie jest zgodne z Konstytucją.

W swym wystąpieniu proponuje Pan rozważenie możliwości przeprowadzenia specjalnej akcji informacyjnej w tym zakresie i poinformowania ubezpieczonych, którzy korzystają z wcześniejszej emerytury o możliwości uzyskania emerytury na zasadach ogólnych. Podstawowym źródłem informacji jest ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zmian.), w której są uregulowane wszelkie kwestie związane z warunkami nabywania prawa do emerytury lub renty, zasadami ustalania wysokości świadczeń, zasadami i trybem ich przyznawania oraz wypłaty.

Nie wydaje się możliwe opracowanie informatora, który uwzględniałby sytuację i potrzeby każdego ubezpieczonego oraz zawierał wyjaśnienia tylko jemu przydatne. Dlatego w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych dość ogólnie sformułowano obowiązek informowania ubezpieczonych o przysługujących im uprawnieniach. Jest on realizowany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych m.in. poprzez wydawanie informatorów dotyczących poszczególnych rodzajów świadczeń oraz zamieszczaniu bieżących wyjaśnień na stronie internetowej.

Ustawa o emeryturach i rentach także nie zobowiązuje ZUS do indywidualnego informowania, w formie listownej, wszystkich świadczeniobiorców o każdej zmianie przepisów, która mogłaby okazać się korzystna dla osoby będącej w konkretnej sytuacji. Biorąc pod uwagę

liczbę świadczeniobiorców, takie działanie - wymagające ciągłej analizy dokumentacji akt rentowych pod kątem zmienionych przepisów - byłoby nierealne. Jeśli ustawodawca uzna to za stosowne, wówczas nakłada taki obowiązek na organ rentowy. Przykładem jest - wspomniana przez Pana - dyspozycja wynikająca z art. 50 ust. 2 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.). Niezbędne jest natomiast informowanie emerytów i rencistów o nowych regulacjach prawnych, które wprowadzając ograniczenia w prawie do świadczenia nakładają na świadczeniobiorców nowe obowiązki, polegające na przekazywaniu organowi rentowemu informacji, które wcześniej nie były wymagane. Organy rentowe są zatem zobowiązane informować emerytów i rencistów np. o każdej zmianie zasad wypłaty świadczeń w związku z osiąganiem przychodów z pracy.

W moim przekonaniu uzależnianie wprowadzenia w życie nowych regulacji po odpowiednio długim vacatio legis, umożliwiającym przeprowadzenie nasilonej akcji informacyjnej jest uzasadnione jedynie w przypadku przepisów ograniczających dotychczasowe uprawnienia czy ograniczających dostęp do świadczeń. W przypadku zmian korzystnych z punktu widzenia świadczeniobiorców, takie zwlekanie z wprowadzeniem nowych przepisów z pewnością spotkałoby się z powszechną krytyką. Zawsze zresztą znalazłaby się osoba, do której informacja nie dotarła na czas.

Organ rentowy nie może z urzędu przyznawać nowej emerytury, ponieważ zgodnie obowiązującymi przepisami postępowanie w sprawach świadczeń wszczyna się na podstawie wniosku zainteresowanego (art. 116 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Są nieliczne wyjątki od tej zasady i są one wyraźnie wskazane w ustawie. Działania, które są podejmowane z urzędu dotyczą podwyższania emerytur i rent świadczeń w ramach waloryzacji oraz przyznawania z urzędu emerytury w zamian renty każdej osobie pobierającej rentę z tytułu niezdolności do pracy, która osiągnęła wiek emerytalny (przepis wszedł w życie 1 stycznia 2006 r.).

Pragnę wyjaśnić, że zobowiązanie - przepisami art. 116 ust. 1 a ustawy - organu rentowego do wszczęcia z urzędu postępowania o emeryturę, jeżeli wiek emerytalny dla uprawnionego do świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego wynosi 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, nie jest równoznaczne ze zobowiązaniem do przyznania takiej osobie emerytury z urzędu.

Prawo do świadczenia oraz zasiłku przedemerytalnego ustaje w dniu poprzedzającym dzień osiągnięcia wieku emerytalnego wynoszącego 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Dzień ten jest również ostatnim dniem, za który przysługuje wypłata świadczenia lub zasiłku. Dlatego ustawodawca zobowiązał organ rentowy do wszczęcia z urzędu postępowania o przyznanie emerytury. Nie pozbawił jednak osoby zainteresowanej swobody decyzji w zakresie zgłoszenia wniosku o przyznanie emerytury w związku z ustaniem prawa do świadczenia (zasiłku) przedemerytalnego.

Postępowanie powinno zostać wszczęte z urzędu w terminie dwóch miesięcy poprzedzających miesiąc, w którym uprawniony do zasiłku lub świadczenia przedemerytalnego

osiągnie wiek emerytalny. Do zainteresowanego jest wysyłany formularz wniosku ZUS Rp-1 wraz z informacją o wstrzymaniu wypłaty zasiłku lub świadczenia przedemerytalnego od dnia osiągnięcia wieku emerytalnego. W informacji tej jest wyznaczany termin na złożenie wniosku o emeryturę, który nie powinien być późniejszy niż miesiąc, w którym zostanie osiągnięty wiek emerytalny. Zainteresowany jest również informowany o konieczności przedłożenia brakujących dokumentów, wymaganych do przyznania emerytury (np. zaświadczenia o zarobkach). Przyznanie prawa i ustalenie wysokości emerytury następuje na wniosek osoby zainteresowanej.

Odnośnie kwestii „przywilejów branżowych" pragnę wyjaśnić, że w tym zakresie organy rentowe są związane przepisami ustaw rygorystycznie określających krąg osób, które są uprawnione do otrzymywania określonych świadczeń po przejściu na emeryturę lub rentę.

Proszę wybaczyć zwłokę w przekazaniu powyższych wyjaśnień.

Z poważaniem
Minister
z up. Sekretarz Stanu
/-/Elżbieta Rafalska

Warszawa, 31/03/2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI
RPO-528550-III/06/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Krzysztof Michałkiewicz
Minister
Pracy i Polityki Społecznej

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Uprzejmie informuję Pana Ministra, że na podstawie publikacji artykułów z dnia 19-20 i 21 marca br. z dziennika „Fakt " podjąłem sprawę zróżnicowania uprawnień do zasiłku macierzyńskiego pomiędzy kobietami podlegającymi ubezpieczeniu na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) a pracownicami korzystającymi z urlopu macierzyńskiego na podstawie art. 180 Kp oraz zasiłku macierzyńskiego na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267).

W świetle aktualnego stanu prawnego zasiłek macierzyński z tytułu urodzenia dziecka osobie podlegającej ubezpieczeniu społecznemu rolników przysługuje w wysokości trzyipółkrotnej emerytury podstawowej (aktualna wysokość zasiłku wynosi 2.091,11 zł). Natomiast ubezpieczonej na podstawie ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa miesięczny zasiłek macierzyński przysługuje w wysokości 100% podstawy wymiaru zasiłku (przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia wypłaconego za okres 12 miesięcy kalendarzowych poprzedzających miesiąc, w którym powstało prawo do urlopu). Przeciętna wysokość zasiłku macierzyńskiego w 2005 r. z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynosiła 4.756,60 zł (wyliczona dla całego okresu urlopu macierzyńskiego w wymiarze 16 tygodni).

Systemy ubezpieczenia społecznego rolników oraz pozostałych grup ubezpieczonych podlegających ubezpieczeniom społecznym zasadniczo różnią się między sobą w zakresie podlegania ubezpieczeniom, warunków nabywania uprawnień do świadczeń oraz ich wysokości. Zróżnicowanie w systemie ubezpieczeń społecznych jeszcze bardziej ulega pogłębieniu, jeśli zauważyć, że ubezpieczeniu chorobowemu podlegają pracownicy, członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych lub spółdzielni kółek rolniczych oraz dobrowolnie chałupnicy, zleceniobiorcy, menedżerowie i indywidualni przedsiębiorcy. Ze względu na dominującą

w systemie ubezpieczeń społecznych zasadę wzajemności i proporcjonalności składek i świadczeń należy zwrócić uwagę, że opłacana przez rolników kwartalna składka na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie w I kwartale 2006 r. została ustalona w wysokości 72 zł, podczas gdy miesięczna składka na ubezpieczenie chorobowe pracowników kształtuje się od 22,03 zł przy minimalnym wynagrodzeniu do 58,32 zł przy przeciętnym wynagrodzeniu z 2005 r. odpowiadającym kwocie 2.380,29 zł. Z kolei osoby prowadzące działalność gospodarczą za marzec-maj 2006 r. opłacają składkę miesięczną w wysokości 37,17 zł, podstawa wymiaru zasiłku macierzyńskiego wynosi 1.223,31 zł (w tym wypadku wypłacona kwota zasiłku macierzyńskiego z tytułu urodzenia pierwszego dziecka wyliczona dla całego okresu pobierania zasiłku w wymiarze 16 tygodni urlopu macierzyńskiego wynosi 4.895,60 zł).

W dniu 8 marca br. do Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian kodyfikacyjnych Sejmu RP skierowano, trzy projekty zmian Kodeksu pracy (druki sejmowe nr 147, 296 i 298), które przewidują przede wszystkim wydłużenie wymiaru urlopu macierzyńskiego.

Planowane podwyższenie wymiaru urlopu macierzyńskiego jest jednym z instrumentów polityki prorodzinnej. W moim przekonaniu przy okazji realizacji tego przedsięwzięcia należałoby podjąć problem kompleksowego rozwiązania uprawnień związanych z macierzyństwem z uwzględnieniem także tej okoliczności, że z początkiem 2006 roku rozbudowany został system świadczeń rodzinnych, a poprzez zmianę wskaźnika dochodu z 1 ha przeliczeniowego z 194,00 zł do 135,50 zł zwiększyła się dostępność do tego systemu przede wszystkim osób z małych, niskodochodowych gospodarstw rolnych.

W ramach kształtowania polityki prorodzinnej godne rekomendacji jest poddanie analizie całego szeregu instytucji, których funkcjonowanie w aktualnych warunkach społeczno-gospodarczych wymaga korekty lub zasadniczych zmian. Dotyczy to w szczególności następujących problemów:

- ograniczenia prawa do urlopów wychowawczych tylko do osób będących pracownikami, a wyłączenia z tego prawa osób prowadzących działalność gospodarczą na własny rachunek,
- braku możliwości ponoszenia kosztów ubezpieczeń emerytalnych i rentowych dla osób prowadzących działalność gospodarczą na własny rachunek w związku z koniecznością sprawowania opieki nad małym dzieckiem do ukończenia 4 lat,
- zróżnicowanie uprawnień do zasiłku opiekuńczego w związku z opieką nad chorym dzieckiem do ukończenia 14 lat.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) uprzejmie proszę Pana Ministra o przedstawienie stanowiska wobec przedstawionych problemów.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

MINISTER PRACY
I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Warszawa, 2006.05.17

DUS-07-216-JŻ/06

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

Odpowiadając na pismo z dnia 31 marca 2006 r., w sprawie zróżnicowania uprawnień do zasiłku macierzyńskiego pomiędzy kobietami podlegającymi ubezpieczeniu społecznemu rolników a pracownicami korzystającymi z urlopu macierzyńskiego na podstawie art. 180 Kodeksu pracy oraz zasiłku macierzyńskiego na podstawie ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa uprzejmie wyjaśniam co następuje.

Zgodnie z ustawą z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267) obowiązuje jednakowa zasada ustalania wysokości zasiłku macierzyńskiego dla wszystkich osób uprawnionych objętych ubezpieczeniem chorobowym (obowiązkowo lub dobrowolnie). Oznacza to, że wysokość zasiłku macierzyńskiego uzależniona jest od przychodu ubezpieczonego stanowiącego podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe (który determinuje jednocześnie wysokość składki na to ubezpieczenie) oraz od okresu jego wypłacania ustalonego przepisami Kodeksu pracy niezależnie od tytułu ubezpieczenia. Tak więc słusznie zauważył Pan w swoim wystąpieniu, że w przypadku ustalania wysokości zasiłku macierzyńskiego dla ubezpieczonych na podstawie ww. ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (w ZUS) zachowana jest zasada wzajemności oraz proporcjonalności składek i świadczeń. Jednakże pragnę zwrócić uwagę, że zasada ta zachowana jest także w przypadku ustalania wysokości zasiłku macierzyńskiego ubezpieczonym rolnikom na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 1997 r. Nr 7, poz. 25, z późn. zm.). Rolnicy na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, z którego wypłacany jest zasiłek macierzyński opłacają składkę w jednakowej wysokości i otrzymują w jednakowej wysokości zasiłek macierzyński na każde urodzone dziecko. Jedynym odstępstwem od tej zasady jest opłacanie składek w podwójnej wysokości przez rolników prowadzących podwójną działalność - rolniczą i pozarolniczą gospodarczą bez wpływu na wysokość świadczeń z ubezpieczenia. Jednakże jest to przypadek szczególny niebudzący kontrowersji ze strony rolników. Jest to bowiem koszt możliwości dobrowolnego pozostania w znacznie tańszym dla ubezpieczonego systemie ubezpieczenia społecznego rolników, mimo prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, z tytułu prowadzenia której właściwym ubezpieczeniem nadal pozostaje system powszechny (ZUS). Urodzenie podczas jednego porodu więcej niż jednego dziecka powoduje, że zasiłek macierzyński w wysokości 3,5. krotności

najniższej emerytury wypłacany jest ubezpieczonemu rolnikowi na każde urodzone dziecko. W wyżej opisywanym systemie powszechnym (ZUS) urodzenie więcej niż jednego dziecka przy jednym porodzie również zwiększa wysokość zasiłku macierzyńskiego, jednakże jest to związane z wydłużeniem okresu jego wypłacania. W systemie ubezpieczenia społecznego rolników zasiłek macierzyński jest świadczeniem jednorazowym wypłacanym z tytułu urodzenia dziecka.

Uprzejmie wyjaśniam, że system ubezpieczenia społecznego rolników znacznie różni się od systemu powszechnego, realizowanego przez ZUS, ponieważ zakres ubezpieczenia, a także wysokość składek i świadczeń z ubezpieczenia rolnego determinowana jest przede wszystkim innym sposobem finansowania świadczeń z ubezpieczenia rolnego oraz znacznym udziałem budżetu państwa w jego finansowaniu. Nie można więc porównywać tych systemów wybiórczo w odniesieniu tylko i wyłącznie do jednego świadczenia ubezpieczeniowego, np. zasiłku macierzyńskiego. Gdyby za jednakową składkę w każdym z tych systemów ubezpieczonym gwarantowano jednakowe świadczenia nie byłoby uzasadnienia do utrzymywania w Polsce dwóch systemów ubezpieczeń- dla rolników i dla pozostałych grup społeczno-zawodowych.

Uprzejmie informuję, że ogólna dotacja budżetowa do systemu ubezpieczenia społecznego rolników wynosi ok. 90% i skierowana jest na finansowanie świadczeń emerytalno-rentowych rolniczych, funkcjonowania obsługi systemu (tj. instytucji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego obsługującej system ubezpieczenia społecznego rolników) a także prewencję wypadkową i przedrentową oraz rehabilitację leczniczą rolników. Natomiast ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, z którego finansowany jest zasiłek macierzyński dla rolników jest ubezpieczeniem samofinansującym się w ramach Funduszu Składkowego Ubezpieczenia Społecznego Rolników, który nie korzysta z dotacji budżetowej. Wysokość składek na to ubezpieczenie, które mają zapewnić samofinansowanie się wszystkich świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego ustala Rada Rolników, reprezentująca interesy ubezpieczonych i świadczeniobiorców KRUS. Za składkę opłacaną przez rolników na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, która wynosi aktualnie 72 zł kwartalnie ubezpieczonym rolnikom, oprócz zasiłku macierzyńskiego przysługuje zasiłek chorobowy (podstawowy i przedłużony) oraz jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej. Natomiast ubezpieczonym w ZUS za składkę opłacaną na ubezpieczenie chorobowe system ubezpieczenia powszechnego gwarantuje, oprócz zasiłku macierzyńskiego, także świadczenie rehabilitacyjne, zasiłek wyrównawczy oraz zasiłek opiekuńczy. Świadczenia z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej finansowane są ubezpieczonym w ZUS z ubezpieczenia wypadkowego, na które opłaca się odrębną składkę, a zakres świadczeń wypadkowych jest znacznie szerszy niż dla ubezpieczonych rolników opłacających składki do KRUS.

W związku z powyższym nie widzę uzasadnienia do podejmowania działań w celu zmiany przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników w kierunku ujednolicenia wysokości zasiłku macierzyńskiego w systemie rolnym i powszechnym w związku z projektowanymi propozycjami w zakresie wydłużenia wymiaru urlopów macierzyńskich, a więc w konsekwencji zwiększenia ich

łącznej wysokości. Ponieważ ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie rolników jest ubezpieczeniem samofinansującym zwiększenie wysokości zasiłku macierzyńskiego wiązałoby się z koniecznością podniesienia wysokości składki na to ubezpieczenie. Nie wiadomo czy ubezpieczeni rolnicy chcieliby otrzymywać wyższe świadczenie macierzyńskie kosztem zwiększenia ich udziału własnego w finansowaniu tego ubezpieczenia. W tej materii należałoby więc najpierw przeprowadzić konsultacje z organizacjami społeczno-zawodowymi i związkami zawodowymi rolników, których reprezentanci są członkami Rady Rolników, mającej kompetencje do ustalania wysokości składek na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie.

Jednocześnie pragnę poinformować, że od 19 maja 2006 r. organem właściwym do zgłaszania inicjatywy legislacyjnej w kwestii ubezpieczenia społecznego rolników będzie Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który zgodnie z ustawą z dnia 23 marca 2006 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 75, poz. 519) przejmie kompetencje w zakresie ubezpieczenia społecznego rolników oraz nadzoru nad KRUS.

W kwestii propozycji podjęcia, w ramach kształtowania polityki prorodzinnej, prac legislacyjnych w zakresie zrównania w prawach do urlopów wychowawczych i ponoszenia przez budżet państwa kosztów ubezpieczenia (opłacanie składek) w tym okresie oraz prawa do zasiłków opiekuńczych nad chorym dzieckiem pragnę uprzejmie poinformować, iż nie widzę możliwości podjęcia inicjatywy legislacyjnej zmierzającej w tym kierunku, ponieważ prawo do urlopów oraz prawo do innych zwolnień od świadczenia pracy wynika z istoty nawiązania stosunku pracy między pracownikiem i pracodawcą, a nie samozatrudnienia czyli prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek. Cechą charakterystyczną umowy o pracę jest bowiem podporządkowanie pracownika pracodawcy i obowiązek osobistego wykonywania przez pracownika powierzonej przez pracodawcę pracy w określonym miejscu i czasie, ponieważ to pracodawcę zatrudniającego pracownika obciąża ryzyko prowadzenia zakładu pracy. Z charakteru pracy podporządkowanej wynika, że to pracodawca - w granicach obowiązującego prawa- decyduje o udzieleniu lub jest obowiązany udzielić pracownikowi płatnych lub nieodpłatnych urlopów i innych zwolnień od świadczenia pracy, w tym również urlopu wychowawczego lub zwolnienia na czas sprawowania opieki nad chorym dzieckiem. Natomiast osoba prowadząca działalność gospodarczą wykonuje tę działalność na własny rachunek i ryzyko, a więc samodzielnie dysponuje swoim czasem pracy i czasem wolnym. Ponadto prowadzenie działalności gospodarczej nie musi wiązać się z osobistym świadczeniem pracy, ponieważ osoba prowadząca działalność gospodarczą może korzystać z pomocy osób współpracujących lub zatrudniać pracowników i powierzyć im wykonywanie pracy niezbędnej do prowadzenia tej działalności.

MINISTER
z up.
PODSEKRETARZ STANU
/-/ Kazimierz Kuberski

Warszawa, 24 marca 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-528550-III/06/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 237, poz. 1654) wprowadziła do systemu prawnego szereg zmian, które w opinii projektodawców mogą przyczynić się do wzrostu liczby narodzin i odwrócenia niekorzystnego trendu demograficznego, a także do poprawy jakości życia i kondycji polskich rodzin.

Ustawa zawiera oczekiwane i pożądane społecznie zmiany, które mają sprzyjać łączeniu pracy zawodowej i życia rodzinnego, a także usunąć niektóre bariery dotyczące zatrudniania kobiet. Wśród nich w ocenie Rzecznika na szczególne podkreślenie zasługują zmiany, ukierunkowane na zbliżenie sytuacji osób prowadzących działalność na własny rachunek z pracownikami w zakresie sprawowania opieki nad chorym dzieckiem. Zmiany te w dużej części zostały spowodowane koniecznością realizacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 marca 2007 r., sygn. akt P 45/06 (OTK ZU Nr3/A/2007, poz. 22). Wyrok Trybunału Konstytucyjnego dotyczył art. 32 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.) w zakresie, w którym przyznaje prawo do zasiłku opiekuńczego z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad chorym członkiem rodziny wyłącznie ubezpieczonemu podlegającemu obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu, wyłączając prawo do tego świadczenia wobec osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą i podlegających z tego tytułu dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu oraz art. 32 ust. 1 pkt 2 tej ustawy, który przewidywał prawo do zasiłku opiekuńczego z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad chorym dzieckiem w wieku do ukończenia 14 lat wyłącznie ubezpieczonemu podlegającemu obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu, wyłączając prawo do tego świadczenia wobec osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą i podlegających z tego tytułu dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu.

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu tego wyroku stwierdził, że przyjęcie -jako cechy wyłączającej prawo do zasiłku opiekuńczego - dobrowolności opłacania składki nosi cechy

nieuzasadnionej dyskryminacji. To zaś prowadzi do jednoczesnego naruszenia art. 2 Konstytucji w zakresie, w jakim wyraża zasadę sprawiedliwości społecznej. Z tego względu Trybunał Konstytucyjny uznał zakwestionowane przepisy ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa w części, w jakiej zawierają słowo „obowiązkowo", za niezgodne z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Konieczność osobistego sprawowania opieki dotyczy nie tylko chorego dziecka, ale występuje także w sytuacji wychowywania małego dziecka. Prawo do urlopu wychowawczego dotyczy tylko osób będących pracownikami. Pragnę przypomnieć, że na konieczność rozszerzenia instytucji urlopu wychowawczego na pozapracownicze grupy ubezpieczonych, w tym na osoby samozatrudniające się, zwracał uwagę Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniach kierowanych do Ministra Pracy i Polityki Społecznej w 2004 r. i 2006 r.

Uprzejmie informuję Panią Minister, że w dalszym ciągu w skargach kierowanych do Rzecznika, a także wnioskach podnoszonych przez ekspertów i organizacje społeczne, dominuje oczekiwanie dotyczące zrównania uprawnień pracowniczych z uprawnieniami osób nie posiadających statusu pracowniczego w zakresie prawa do urlopu wychowawczego, do świadczeń rodzinnych oraz opłacania przez budżet państwa składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe w okresie korzystania z takiego urlopu. Opieka nad małym dzieckiem do ukończenia 4 lat wymaga przerwania działalności zarobkowej przez osoby samozatrudniające się. Osoby takie znajdują się w takiej samej sytuacji utraty dochodu, jak pracownicy przerywający pracę w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad małym dzieckiem. Pozbawienie ich możliwości uzyskania prawa do urlopu wychowawczego oraz świadczeń wypłacanych z systemu świadczeń rodzinnych i z systemu ubezpieczeń społecznych może być uznane za niezgodne z zasadą sprawiedliwości społecznej oraz za noszące cechy nieuzasadnionej dyskryminacji.

Zdaniem Ręcznika w ramach kształtowania polityki prorodzinnej wymaga rozważenia także kwestia wsparcia osób nieczynnych zawodowo (np. studentów), wychowujących małe dzieci w szczególności poprzez pokrywanie ze środków budżetu państwa kosztów ich ubezpieczenia społecznego i przyznania im uprawnień do świadczeń pieniężnych w okresie sprawowania opieki nad małym dzieckiem w związku pogorszeniem sytuacji materialnej.

Biorąc powyższe pod uwagę oraz działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o zajęcie stanowiska w sprawie możliwości zrealizowania przedłożonych propozycji.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 7 maja 2009 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak
DUS-07-207-MC/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na wystąpienie z dnia 24 marca br. dotyczące zrównania statusu pracowników i osób prowadzących działalność gospodarczą w zakresie uprawnień do urlopu wychowawczego oraz wypłaty świadczeń z ubezpieczeń społecznych i opłacania składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe dla osób nieczynnych zawodowo (np. studentów) wychowujących małe dzieci, uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

Odnosząc się do zagadnień związanych z wypłatą świadczeń z ubezpieczeń społecznych i objęciem ubezpieczeniem studentów wychowujących dzieci, pragnę podkreślić. że od 1 stycznia 1999 r. system ubezpieczeń społecznych jest oparty na zasadach kapitałowych. Oznacza to, że wypłacane świadczenia uzależnione są od wysokości wpłaconych uprzednio przez ubezpieczonego składek. Wypłacanie świadczeń z tytułu macierzyństwa, opieki czy choroby uzależnione jest od faktu ubezpieczenia i ściśle powiązane z odprowadzaną składką. Trudno sobie wyobrazić od jakiej podstawy miałoby być wypłacane świadczenie osobie nie opłacającej składek na ubezpieczenie chorobowe; niezasadne wydaje się również obciążenie innych ubezpieczonych kosztami z tym związanymi, zważywszy że zgodnie z danymi statystycznymi GUS liczba studentów w Polsce w roku akademickim 2007/2008 wynosiła 1.937.000 osób.

W zakresie ewentualnego ponoszenia kosztów ubezpieczenia społecznego studentów wychowujących małe dzieci przez budżet państwa, poza elementami czysto ekonomicznymi rodzą się wątpliwości związane ze sprzecznością takiej konstrukcji z zasadami systemu ubezpieczeń społecznych. Należy wskazać, że budżet państwa ponosi wprawdzie koszty ubezpieczeń emerytalnego i rentowych (ale już nie chorobowego) osób pobierających zasiłki macierzyńskie i przebywających na urlopach wychowawczych, jednakże aktualnie fakt pobierania zasiłku macierzyńskiego jest pochodną wpłaconej uprzednio składki, a prawo do urlopu wychowawczego powiązane jest z wypracowanym uprzednio stażem pracy (a co się z tym wiąże także z wcześniejszym opłacaniem składek).

Ustosunkowując się do kwestii ewentualnego rozszerzenia uprawnień do urlopu wychowawczego na osoby prowadzące działalność gospodarczą na własny rachunek, należy wskazać, że nie mogą one w obecnym stanic prawnym korzystać z urlopu wychowawczego. gdyż

jest to prawo przysługujące jedynie pracownikom, tj. osobom zatrudnionym w ramach stosunku pracy.

Celem urlopu wychowawczego jest umożliwienie sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem osobom zobowiązanym do świadczenia pracy w ramach podporządkowania pracowniczego, jakim charakteryzuje się stosunek pracy (art. 22 § 1 Kodeksu pracy). Kodeks pracy zobowiązuje pracodawcę do udzielania urlopu wychowawczego na wniosek pracownika. Prawo do urlopu wychowawczego daje więc możliwość czasowego zawieszenia obowiązków pracowniczych, aby umożliwić pracownikowi sprawowanie osobistej opieki nad dzieckiem. Natomiast aktywność zawodowa osób prowadzących działalność gospodarczą na własny rachunek jest realizowana w warunkach zasadniczo różniących się od zatrudnienia pracowniczego. Osoby świadczące pracę w ramach własnej działalności gospodarczej organizują ją samodzielnie i same też decydują o sposobie, miejscu i czasie jej wykonywania. Są zatem niezależne, jeśli chodzi o możliwość zorganizowania pracy w sposób dający pogodzić się ze sprawowaniem opieki nad dzieckiem. Dowiodły tego wyraźnie ubezpieczone, które w okresie przebywania na urlopach wychowawczych udzielonych przez pracodawców prowadziły działalność zarobkową, których ubezpieczenie było przedmiotem prac i dyskusji w ramach rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy - Prawo bankowe.

Pragnę jednocześnie zauważyć, iż pracodawcy, który udzielił urlopu wychowawczego przysługuje także uprawnienie kontrolne w zakresie wykorzystywania przez pracownika tego urlopu zgodnie z celem, jakiemu służy. W razie bowiem powzięcia wiadomości o zaprzestaniu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem, pracodawca wzywa pracownika do stawienia się do pracy. Z oczywistych powodów, zasada ta nie miałaby zastosowania do osób prowadzących własną działalność gospodarczą. Nie będzie bowiem podmiotu władnego kontrolować wykorzystywanie urlopu wychowawczego zgodnie z przeznaczeniem, a w razie nadużywania tego uprawnienia - do odwołania takiej osoby z urlopu wychowawczego.

Jednocześnie należy podkreślić, że wśród licznych grup ubezpieczonych podlegających obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym jedynie pracownikom, funkcjonariuszom służby celnej oraz pracującym w spółdzielni członkom rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych przysługuje prawo do urlopu wychowawczego. Związane jest to z faktem, że cechą charakterystyczną stosunku pracy, pokrewnego mu wykonywania zatrudnienia w ramach członkostwa w rolniczych spółdzielni produkcyjnych czy spółdzielni kółek rolniczych (albo odpowiednio służby celnej) jest osobiste świadczenie pracy w ramach podporządkowania pracowniczego, w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę.

Ponadto w przypadku konieczności sprawowania opieki nad dzieckiem osoba prowadząca działalność gospodarczą może skorzystać z możliwości jej zawieszenia. Od dnia 20 września 2008 r. zgodnie z art. 14a ustawy z dnia 2 lipca 2004r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2007r., Nr 155, poz. 1095 ze zm.), przedsiębiorca niezatrudniający pracowników może zawiesić wykonywanie działalności gospodarczej na okres od 1 miesiąca do 24 miesięcy. W okresie zawieszenia prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy

z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2007r.. Nr 11. poz. 74 ze zm.), osoba prowadząca działalność gospodarczą nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym.

Natomiast odnosząc się do kwestii dyskryminacji osób prowadzących działalność gospodarczą w dostępie do prawa do urlopu wychowawczego, należy stwierdzić, że pracownicy i osoby prowadzące własną działalność gospodarczą nie należą do tej samej ani podobnej kategorii podmiotów, które zasada równości nakazuje traktować jednakowo. Skoro więc należą do różnych kategorii podmiotów - uzasadnione jest, w świetle zasady równości. ich odmienne traktowanie przez prawo.

Jednocześnie uprzejmie wyjaśniam, że zostały podjęte prace analityczne dotyczące regulacji umożliwiających zawieszenie wykonywania działalności w związku ze sprawowaniem opieki nad dzieckiem, mające na celu określenie kręgu podmiotów, których unormowanie miałoby dotyczyć, a także oszacowanie kosztów jego wprowadzenia związanych z opłacaniem składek na ubezpieczenia społeczne z tego tytułu z budżetu państwa i ustalanie procedury z tym związanej. Należy bowiem wskazać, że poza osobami prowadzącymi działalność gospodarczą, których wg danych GUS w I kwartale 2009r. było 3.027.112, są również inne grupy ubezpieczonych, których mogłaby dotyczyć taka regulacja.

Dodatkowo uprzejmie informuję, że w przypadkach zagrożenia ekonomicznego, osoby znajdujące się w trudnej sytuacji powinny korzystać z systemu świadczeń pomocy społecznej - daje to bowiem możliwość skierowania środków do osób najbardziej potrzebujących: samotnych i żyjących w rodzinach o najniższych dochodach. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej mogą zwrócić się z prośbą o wsparcie do ośrodka pomocy społecznej w miejscu zamieszkania. Decyzje o przyznaniu świadczeń bądź odmowie ich przyznania podejmowane są przez kierownika ośrodka pomocy społecznej po uprzednim zbadaniu sytuacji danej osoby czy rodziny przez pracownika socjalnego /wywiad środowiskowy/ - zgodnie z zapisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* (tekst jedn. Dz. U. z 2008r., Nr 115 poz. 278 ze zm.).

MINISTER
/-/ Jolanta Fedak

Warszawa, 07.08.2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
dr hab. Jerzy ŚWIĄTKIEWICZ
RPO-537468-III/06/LN

Pani
Elżbieta Rafalska
Sekretarz Stanu
w Ministerstwie Pracy i Polityki Socjalnej

Szanowny Panie Ministrze,

Uprzejmie informuję Panią Minister, że zapoznałem się z artykułem dziennika „Gazeta Prawna" z 27 lipca 2006r. pt. „ Emerytalna luka prawna". Z treści powyższej publikacji wynika, że grupa ubezpieczonych uprawnionych do wcześniejszej emerytury, która na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004r. nr 39, poz. 353 ze zm.) skorzysta w 2008 r. z prawa do takiego świadczenia, otrzyma emeryturę w niższej wysokości niż ubezpieczeni przechodzący począwszy od 2009 r. na tzw. „emeryturę mieszaną". W mojej opinii brak odpowiedniej regulacji w przepisach przejściowych ustawy prowadzi do nierównego i niesprawiedliwego traktowania tej grupy ubezpieczonych, którzy, podobnie jak osoby korzystające z możliwości pobierania „emerytury mieszanej" na podstawie art. 183 tej ustawy, legitymują się jednakowym stażem ubezpieczeniowym i posiadają taką samą kwotę składek wniesionych na ubezpieczenie emerytalne.

Jak wynika z informacji podanych przez Dyrektora Departamentu Ubezpieczeń Społecznych Panią Teresę Guzelf (zamieszczonych również w powyższym artykule) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej podjęło prace zmierzające do uzupełnienia brakującej regulacji prawnej poprzez przygotowanie projektu ustawy zmieniającej ustawę o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust.1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), uprzejmie proszę Panią Minister o przedstawienie informacji na jakim etapie znajdują się prace legislacyjne w poruszonej sprawie oraz jaki jest kształt projektowanej zmiany.

Z poważaniem
/-/Jerzy Świątkiewicz

Warszawa, dn. 4.09.2006 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

DUS.07-520-MJ/06

Pan
dr hab. Jerzy Świątkiewicz
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

W związku z wystąpieniem z dnia 7 sierpnia br., znak: RPO-537568-III/06/LN, uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

W nowym systemie emerytalnym, określonym w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zmian.), dla osób urodzonych po 1948 r. przewidziano okres przejściowy, w którym mogą przejść na wcześniejszą emeryturę, ale tylko wtedy, jeżeli wymagane warunki spełnią w ściśle określonym czasie i nie są członkami otwartego funduszu emerytalnego.

Zgodnie z art. 184 ustawy osoby, które w dniu wejścia w życie nowego systemu emerytalnego, tj. w dniu 1 stycznia 1999 r., miały już pełny staż ubezpieczeniowy wymagany do emerytury, w tym wymagany przepisami okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, mają prawo do wcześniejszej emerytury, mimo że wiek uprawniający do takiej emerytury osiągną po dniu 31 grudnia 2007 r.

We wspomnianym przez Pana artykule poruszono kwestię sposobu obliczania emerytury dla osób, które wiek uprawniający do emerytury na warunkach określonych w art. 184 ustawy spełnią w 2008 r. Rzeczywiście jest to problem, który wymaga regulacji, ponieważ w wyniku przeprowadzonej reformy emerytalnej zasady obliczania emerytury dla urodzonych po 1948 r. zostały zróżnicowane i uzależnione od daty spełnienia warunków uprawniających do emerytury.

Tzw. stare zasady wymiaru emerytury, określone w art. 53 stosuje się tylko wtedy, jeżeli warunki do emerytury zostały spełnione do dnia 31 grudnia 2007 r. Jeśli nastąpi to w latach 2009-2013, to emeryturę oblicza się częściowo według starych a częściowo według nowych zasad (art. 183). Dopiero osoby urodzone po 1948 r., które wiek uprawniający do emerytury osiągną po 2013 r. będą mieć liczoną emeryturę całkowicie według nowych zasad, określonych w art. 26. Ustawodawca zadbał więc o to, aby wejście w nowy, zreformowany system emerytalny nastąpiło w sposób łagodny.

Z obecnego brzmienia art. 183 wynika, że ma on zastosowanie do osób nabywających prawo do emerytury w latach 2009-2013. Nie objęto nim osób, które w 2008 r. osiągną wiek uprawniający do emerytury na warunkach określonych w art. 184 ustawy. Tak więc według obecnego stanu prawnego emerytura tych osób w całości musiałaby być obliczona zgodnie z art. 26

ustawy, a więc tylko według nowych zasad. Nie ulega wątpliwości, że nie byłoby to prawidłowe, skoro osoby osiągające wiek uprawniający do emerytury w latach 2009-2013 mają prawo do emerytury policzonej metodą mieszaną.

Pragnę zapewnić, że aktualnie trwają prace nad przygotowaniem propozycji zmiany przepisów rozwiązującej ten problem w sposób jak najbardziej prawidłowy.

Z poważaniem
MINISTER z up.
/-/ Romuald Poliński
PODSEKRETARZ STANU

Warszawa, 17.01.2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-537568-III/06/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
dr Romuald Poliński
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Pracy i Polityki
Społecznej

Szanowny Panie Ministrze,

Uprzejmie informuję Pana Ministra, że w wystąpieniu z dnia 7 sierpnia 2006 r. przedstawiony został problem braku regulacji prawnej w sprawie zasad ustalania wysokości emerytury dla osób przechodzących na wcześniejszą emeryturę w 2008 r. na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Przypomnieć należy, że brak takiej regulacji prawnej spowoduje, że przyznane w 2008 r. emerytury będą w zdecydowanie niższej wysokości, niż wypłacane dla osób, które złożą wniosek o emeryturę w latach 2009-2013. Emerytura dla tej grupy świadczeniobiorców składać się będzie w odpowiedniej proporcji z części wyliczanej według starych i nowych zasad. W 2009 r. będzie to 80% emerytury wyliczonej według starych zasad i 20% emerytury wyliczonej według nowych zasad, w 2010 r. -odpowiednio 70% i 30%, w 2011r. - 55% i 45%, w 2012 - 35% i 65% i w 2013 r. -20% i 80%. Doprowadzi to zatem do nierównego i niesprawiedliwego potraktowania tej grupy ubezpieczonych, którzy, podobnie jak osoby korzystające z możliwości pobierania „emerytury mieszanej" na podstawie art. 183 tej ustawy, legitymują się jednakowym stażem ubezpieczeniowym i posiadają taką samą kwotę składek wniesionych na ubezpieczenie emerytalne. W odpowiedzi z dnia 4 września 2006 r., w której podzielone zostało stanowisko Rzecznika co do konieczności uregulowania zasad liczenia emerytury mieszanej dla emerytur wcześniejszych przyznanych w 2008 r., została także zawarta informacja, że aktualnie trwają prace nad zmianą przepisów ustawy o emeryturach i rentach w tym zakresie.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), uprzejmie proszę Pana Ministra o przedstawienie informacji w sprawie stanu prac legislacyjnych w przedstawionej sprawie.

/-/

Warszawa, 12 marca 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-537568-III/06/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
dr Romuald Poliński
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Pracy i Polityki
Społecznej

Uprzejmie proszę o nadesłanie odpowiedzi na wystąpienie skierowane do Pana Ministra w dniu 17 stycznia br., które dotyczyło podjęcia inicjatywy ustawodawczej zmierzającej do określenia zasad ustalania wysokości emerytury dla osób przechodzących na wcześniejszą emeryturę w 2008 r. (tzw. emerytura mieszana wyliczana według starych i nowych zasad i z tego względu składająca się z pozostających względem siebie w określonej proporcji dwóch części).

Będę zobowiązany za przekazanie informacji o aktualnym stanie prac rządowych nad opracowaniem stosownej nowelizacji ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.).

DYREKTOR ZESPOŁU
/-/ mgr Lesław Nawacki

Warszawa, dn. 15 marca 2007 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
DUS.07-520-MJ/06
dot. RPO-537568-III/06/LN

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W związku z wystąpieniem nawiązującym do wcześniejszej korespondencji, dotyczącej regulacji prawnej w sprawie zasad ustalania wysokości emerytury dla osób, które w 2008 r. osiągną wiek uprawniający do wcześniejszej emerytury na warunkach określonych w art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zmian.), uprzejmie informuję, że w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej są prowadzone intensywne prace koncepcyjne nad prawidłowym uregulowaniem tej kwestii.

Pragnę zapewnić, że przykładam duże znaczenie do rozwiązania tego problemu w sposób jak najbardziej optymalny, a więc zgodny z kierunkiem reformy systemu emerytalnego, jak również odpowiadający oczekiwaniom osób, które w 2008 r. spełnią warunki niezbędne do uzyskania prawa do emerytury.

Z poważaniem
MINISTER z up.
/-/ dr Romuald Poliński
PODSEKRETARZ STANU

Warszawa, 15.03.2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-549608-XI/07/JA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani Anna Kalata
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

W związku z napływającymi do Rzecznika Praw Obywatelskich skargami w sprawie interpretacji art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (ogł. W Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zm.) dokonywanej przez organy decyzyjne w sprawach o przyznanie świadczeń rodzinnych, koniecznością wydaje się zwrócenie uwagi Pani Minister na tę kwestię.

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli dochód rodziny tj. przeciętny miesięczny dochód członków rodziny uzyskany w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy (art. 3 pkt 2 ustawy o świadczeniach rodzinnych) w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 504 zł. W przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, zasiłek rodzinny przysługuje jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 583 zł (art. 5 ust. 2 ustawy o świadczeniach rodzinnych). Treść art. 5 ust. 3 ustawy stanowi natomiast, że „w przypadku gdy dochód rodziny lub dochód osoby uczącej się przekracza kwotę uprawniającą daną rodzinę lub osobę uczącą się do zasiłku rodzinnego, o kwotę niższą lub równą kwocie odpowiadającej najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na który jest ustalany, zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym. W przypadku przekroczenia dochodu w kolejnym roku kalendarzowym zasiłek rodzinny nie przysługuje".

Zgodnie z gramatycznym brzmieniem powołanego wyżej przepisu w przypadku, gdy dochód rodziny przekracza kwotę uprawniającą daną rodzinę do zasiłku rodzinnego o kwotę niższą lub równą kwocie odpowiadającej najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na który jest ustalany, zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym. Pominięcie w treści przepisu art. 5 ust. 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych po słowach „dochód rodziny” użytego w art. 5 ust. 1 zwrotu „w przeliczeniu na osobę w rodzinie” nie oznacza – zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich - iż w tym przypadku chodzi o sumę dochodu przypadającego na poszczególnych członków rodziny.

Prawidłowe bowiem odczytanie treści art. 5 ust. 3 ustawy prowadzi do wniosku, że zasiłek rodzinny przysługiwał będzie także wtedy, gdy dochód rodziny uprawniający daną rodzinę do zasiłku rodzinnego w przeliczeniu na osobę w rodzinie zostanie przekroczony o kwotę niższą lub równą kwocie odpowiadającej najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na który jest ustalany - jeżeli zasiłek przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym.

Niepokój Rzecznika budzi stosowana przez organy administracji publicznej wykładnia art. 5 ust. 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych - kopie przykładowych decyzji i wyroku przesyłam do uprzejmej wiadomości Pani Minister. Taka wykładnia prawa materialnego prowadzi bowiem do nierówności i dyskryminacji rodzin wielodzietnych, gdyż uwzględnienie wyłącznie kwoty 48 zł (aktualna wysokość zasiłku) jako dopuszczalnego przekroczenia dochodu na rodzinę w kontekście prawa do uzyskania zasiłku rodzinnego i dodatków stawia w takiej samej sytuacji rodzica z piątką dzieci i rodzica z jednym dzieckiem. Narusza także podstawowe zasady konstytucyjne - zasadę sprawiedliwości społecznej wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP, zasadę równości i zakazu dyskryminacji wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP, a także godzi w wyrażoną w art. 71 Konstytucji RP zasadę, że państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny, zaś rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych. Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej zatem wszelkie inne źródła prawa powszechnie obowiązującego powinny być interpretowane w zgodzie z przepisami i zasadami w niej zawartymi. Sytuacje, gdzie przy możliwości zastosowania interpretacji zgodnej z Konstytucją RP stosuje się wykładnię nie do pogodzenia z zapisami ustawy zasadniczej, nie powinny mieć miejsca.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147) zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o nadesłanie stanowiska w tej materii, a także rozważenie zasadności podjęcia inicjatywy legislacyjnej w kierunku doprecyzowania budzącego wątpliwości interpretacyjne art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (ogł. w Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zm.).

Zał. 3

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 6 kwietnia 2007 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Anna Kalata
DSR-II-071-3-31521-TW/07

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

Odpowiadając na wystąpienie Pana Rzecznika z dnia 15 marca 2007 r. znak RPO-549609-XI/07/JA, RPO-546667-XI/06/JA w sprawie interpretacji art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. Nr 139, poz. 992 z późn. zm.) uprzejmie wyjaśniam:

Zgodnie z art. 5 ust. 1 i 2 ustawy o świadczeniach rodzinnych zasiłek rodzinny przysługuje jeśli dochód rodziny (tj. przeciętny miesięczny dochód członków rodziny uzyskany w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy) w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 504 zł lub 583 zł, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Możliwość przyznania zasiłku rodzinnego pomimo przekroczenia kryterium dochodowego istnieje jedynie - zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych - w przypadku, gdy dochód rodziny lub dochód osoby uczącej się przekracza kwotę uprawniającą daną rodzinę lub osobę uczącą się do zasiłku rodzinnego, o kwotę niższą lub równą kwocie odpowiadającej najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na który jest ustalany. Spełniony musi być jednak warunek otrzymywania przez rodzinę zasiłku rodzinnego w poprzednim okresie zasiłkowym. W przypadku powtórnego przekroczenia dochodu w kolejnym roku kalendarzowym zasiłek rodzinny nie przysługuje.

Dochód rodziny został w art. 3 pkt 2 w/w ustawy zdefiniowany, jako przeciętny miesięczny dochód członków rodziny uzyskany w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy. Jeśli więc, według obowiązujących przepisów, dopuszczalne przekroczenie kryterium dochodowego zostało odniesione do pojęcia dochodu rodziny, oznacza to łączny dochód wszystkich członków rodziny uzyskany w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy, a nie dochód w przeliczeniu na osobę w rodzinie. Taki stan prawny jest faktycznie mniej korzystny dla rodzin wielodzietnych, a wskazane przez Pana Rzecznika argumenty należy uznać za zasadne. Oznacza to konieczność zmiany art. 5 ust. 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych tak, aby dopuszczalne

przekroczenie kryterium dochodowego o kwotę najniższego zasiłku rodzinnego dotyczyło dochodu rodziny w przeliczeniu na osobę, a nie łącznego dochodu wszystkich członków rodziny.

Obecnie trwają w Sejmie RP prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy o podatku rolnym (druk 1444). Wydaje się więc możliwe, aby proponowana przez Pana zmiana została uwzględniona w ramach obecnej nowelizacji ustawy o świadczeniach rodzinnych.

Z poważaniem
MINISTER z up
/-/ dr Romuald Poliński
PODSEKRETARZ STANU

Warszawa, 25.05.2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-556515-III/07/EP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Roman Giertych
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Edukacji Narodowej
Aleja Szucha 25
00-918 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

Uprzejmie informuję Pana Premiera, że w związku z kierowanymi do Rzecznika Praw Obywatelskich skargami pojawił się problem wyłączenia stosowania art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) wobec nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach niepublicznych, w wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru zajęć.

Zgodnie z art. 1 ust. 1 Karty Nauczyciela ustawie tej podlegają między innymi nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz zakładach kształcenia i placówkach doskonalenia nauczycieli działających na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 ze zm.). Natomiast w myśl art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. b Karty Nauczyciela nauczyciele zatrudnieni w przedszkolach niepublicznych, o których mowa w ust. 1 pkt 1 podlegają tej ustawie tylko w zakresie określonym tą ustawą. Zakres stosowania przepisów Karty Nauczyciela do nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach niepublicznych określa art. 91b ust. 2 pkt 4, wyłączając między innymi prawo tej grupy pracowników do przejścia na wcześniejszą emeryturę, bez względu na wiek, o którym stanowi art. 88 Karty Nauczyciela.

Prawa do takiej emerytury nie nabywa w szczególności taki nauczyciel, który po okresie pracy w przedszkolu publicznym, często wieloletniej, kontynuował dalszą pracę w zawodzie nauczyciela w tej samej placówce, tyle tylko, że mającej już status przedszkola niepublicznego.

Nie może budzić wątpliwości stanowisko, że w powszechnie obowiązującym systemie emerytalnym nie powinno dochodzić do faworyzowania pracowników tzw. sfery publicznej. Stanowisko to znalazło odzwierciedlenie w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 września 2005 r., sygn. akt P 17/04, (Dz. U. Nr 181, poz. 1526). Wyrok zapadł po rozpoznaniu pytania prawnego Sądu Okręgowego w Koszalinie o stwierdzenie, czy art. 91 b ust. 2 pkt 2 Karty

Nauczyciela oraz art. 91 b ust. 2 pkt 4 tej w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 34 lit. a ustawy z dnia 15 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 179, poz. 1845) w zakresie wyłączającym prawo nauczyciela zatrudnionego w placówce niepublicznej w wymiarze co najmniej 1/2 etatu obowiązującego wymiaru zajęć, z grupy nauczycieli uprawnionych do wcześniejszej emerytury bez względu na wiek, są niezgodne z art. 2 w części wyrażającej zasadę sprawiedliwości społecznej i z art. 32 Konstytucji.

Stwierdzając niekonstytucyjność zakwestionowanych w pytaniu prawnym przepisów w uzasadnieniu wyroku Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że zastosowane przez ustawodawcę kryterium jest nieadekwatne do regulacji, której dotyczy. Nie pozostaje w racjonalnym związku z wskazanym wyżej celem i podstawą regulacji zakładającej szczególne uprawnienia emerytalne osób wykonujących zawód nauczyciela. Zwrócić tu należy uwagę, iż do nauczycieli zatrudnionych w placówkach publicznych, ale prowadzonych przez osoby fizyczne i prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego, stosuje się przepis art. 88 Karty Nauczyciela (art. 91a ust. 3 Karty Nauczyciela). Pokazuje to wyraźnie, że kryterium formalnym przyjętym przez ustawodawcę nie był wprost status własnościowy placówki oświatowej zatrudniającej nauczyciela, ale wyłącznie jej status formalnoprawny (to, czy jest ona „publiczna" czy „niepubliczna"). Powoduje to, że osoby podobne w zakresie istotnych elementów s w o j e j sytuacji faktycznej, które to elementy powinny być relewantne w danej sferze uprawnień, traktowane są przez prawo w różny sposób w zakresie swych konstytucyjnie poręczonych praw. Oznacza to - biorąc pod uwagę utrwalone orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego dotyczące zasady równości wobec prawa (por. wyrok pełnego składu z 21 lutego 2001 r., sygn. P 12/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 47) - sprzeczność z art. 32 ust. 1 Konstytucji, a w tym przypadku również z zasadami sprawiedliwości społecznej, których urzeczywistnienie nakazuje art. 2 Konstytucji.

Pytanie prawne, a w jego następstwie orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego dotyczyło wyłącznie placówek oświatowych, a nie szkół i przedszkoli. Tymczasem ograniczenie prawa do emerytury z Karty Nauczyciela dotyczyło nie tylko nauczycieli zatrudnionych w niepublicznych placówkach, ale także nauczycieli zatrudnionych w niepublicznych przedszkolach.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego został zrealizowany poprzez art. 3 pkt 4 ustawy z dnia 11 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 80, poz. 542). W rezultacie dokonanej zmiany zakres podmiotowy przepisu art. 88 ustawy - Karta Nauczyciela obejmuje obecnie także nauczycieli zatrudnionych w placówkach niepublicznych oraz szkołach niepublicznych w wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru zajęć. Analiza wyroku Trybunału Konstytucyjnego powinna jednak prowadzić do przyjęcia szerszej regulacji prawnej, obejmującej również przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury nauczycielom zatrudnionych w przedszkolach niepublicznych.

Z konstrukcji prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela wynika, że cechą relewantną jest konieczność świadczenia przez co najmniej 20 lat pracy w szczególnym charakterze, a za taką uznana została praca nauczyciela. Nauczyciele zatrudnieni w przedszkolach niepublicznych wykonują taką samą pracę jak nauczyciele zatrudnieni

w przedszkolach publicznych. W moim przekonaniu utrzymanie stanu prawnego, który prowadzi do zróżnicowania uprawnień do emerytury ze względu na formę własności zakładu pracy pozostaje w sprzeczności z zasadą sprawiedliwości i zasadą równości.

Z tego względu, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się do Pana Premiera z uprzejmą prośbą o przedstawienia stanowiska w tej sprawie.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ
DSN-SPP-DI-182-142/2007

Warszawa, 2007-06-21

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w nawiązaniu do pisma Pana Rzecznika z dnia 25 maja 2007 r. Nr RPO-556515-III/07/EP, dotyczącego uprawnień emerytalnych nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach niepublicznych, uprzejmie wyjaśniam, co następuje:

Zgodnie z art. 86 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.) nauczyciel oraz członek jego rodziny mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z uwzględnieniem przepisów ustawy, z tym że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze. Z faktu zaliczenia nauczyciela do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze wynika uprawnienie do wcześniejszej emerytury nauczycielskiej, tj. uprawnienie do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, a jedynie przy spełnieniu warunków, o których mowa w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. Przepis ten stanowi, że nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą przejść na emeryturę po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy.

W wyroku z dnia 8 września 2005 r. sygn. akt P 17/04 (Dz. U. Nr 181, poz. 1526) Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodne z art. 32 ust. 1, a przez to z nakazem urzeczywistnienia zasad sprawiedliwości społecznej wyrażonym w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, następujące przepisy:

- art. 91b ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 15 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 179, poz. 1845),
- art. 91b ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.), w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 34 lit. a ustawy z dnia 15 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 179, poz. 1845),

- w zakresie, w jakim w związku z art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. b Karty Nauczyciela wytaczały stosowanie art. 88 tej ustawy do nauczycieli zatrudnionych w placówkach niepublicznych w wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru zajęć.

W uzasadnieniu wyroku Trybunał Konstytucyjny dokonał szczegółowej analizy porównawczej publicznych i niepublicznych placówek działających na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.), stwierdzając w konsekwencji, iż „samo kryterium publicznego statusu danej placówki należącej do systemu oświaty nie powinno mieć istotnego znaczenia dla kwestii nabywania uprawnień emerytalnych nauczycieli zatrudnionych w tych placówkach". Równocześnie Trybunał Konstytucyjny zdecydowanie podkreślił, że stwierdzenie niekonstytucyjności wskazanych wyżej regulacji „nie oznacza, iż ogół nauczycieli, stanowiących pewną zintegrowaną grupę zawodową, winien być traktowany całkowicie jednolicie, w tym również w zakresie nabywania uprawnień do świadczeń emerytalnych".

Z punktu widzenia oceny zasadności zróżnicowania uprawnień nauczycieli przedszkoli publicznych i niepublicznych w zakresie możliwości skorzystania z wcześniejszej emerytury nauczycielskiej, wskazać należy, że zarówno z przepisów ustawy o systemie oświaty, jak i ustawy - Karta Nauczyciela wynikają odmienne wymagania dla tych grup nauczycieli.

Przepis art. 6 ustawy o systemie oświaty określa wymagania warunkujące możliwość uzyskania przez przedszkole statusu przedszkola publicznego:

1) prowadzenie bezpłatnego nauczania i wychowania w zakresie co najmniej podstawy programowej wychowania przedszkolnego;
2) przeprowadzanie rekrutacji dzieci w oparciu o zasadę powszechnej dostępności;
3) zatrudnianie nauczycieli posiadających kwalifikacje określone w odrębnych przepisach.

Do przedszkoli niepublicznych nie mają zastosowania przepisy dotyczące organizacji pracy przedszkoli publicznych, w tym przepisy ramowego statutu przedszkola publicznego stanowiącego załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624 z późn. zm.), określające m. in. liczebność dzieci w oddziale oraz czas pracy przedszkola.

Nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach niepublicznych nie dotyczą przepisy określające tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych prowadzonych bezpośrednio z dziećmi (22 godziny zajęć w przypadku nauczycieli pracujących z grupami dzieci 6-letnich, 25 godzin zajęć przypadku nauczycieli pracujących z grupami dzieci młodszych) - art. 42 ust. 3 Karty Nauczyciela).

W świetle powołanych regulacji wydaje się bezsporne, że charakter i obciążenie pracą nauczycieli przedszkoli publicznych i niepublicznych nie są tożsame, co w konsekwencji uzasadnia dokonane przez ustawodawcę zróżnicowanie uprawnienia tych nauczycieli w zakresie korzystania z przywileju przejścia na wcześniejszą emeryturę.

Pozwolę sobie zauważyć, że zgodnie z obowiązującym stanem prawnym uprawnienie do przejścia na emeryturę bez względu na wiek na ww. zasadach jest uprawnieniem wygasającym i

przysługuje do końca roku 2007 tym nauczycielom, którzy urodzili się po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jeżeli nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa (art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela).

W projekcie ustawy o emeryturach pomostowych z dnia 27 kwietnia 2007 r., który jest obecnie jeszcze przedmiotem konsultacji społecznych, dla nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. przewidziano dwie „ścieżki" przechodzenia na wcześniejszą emeryturę:

I - tzw. emeryturę pomostową, tj. możliwość przejścia na emeryturę po osiągnięciu (art. 6 projektu):

- wieku wynoszącego co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn,
- okresu składkowego co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn,
- okresu pracy w szczególnym charakterze co najmniej 15 lat;

II - utrzymanie uprawnienia do przejścia na wcześniejszą emeryturę bez względu na wiek dla nauczycieli, którzy do dnia 31 grudnia 2007 r. spełnili warunki określone w art. 88 Karty Nauczyciela (z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy), jeżeli nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa (art. 35 projektu).

Projektowane rozwiązania w zakresie wcześniejszego przechodzenia nauczycieli na emeryturę mają generalnie charakter wygasający. Z tego też względu, niezależnie od wskazanych wyżej przesłanek merytorycznych, w trakcie trwania dyskusji nad ostatecznym kształtem przepisów emerytalnych, nie wydaje się zasadne rozszerzanie kręgu osób, które mogłyby skorzystać z przywileju wcześniejszego przechodzenia na emeryturę.

Z poważaniem
w/z MINISTRA
SEKRETARZ STANU
/-/ Sławomir Kłosowski

Abstrakt
do wniosku do Trybunału Konstytucyjnego
RPO 556515

1. Przedmiot wniosku

Wniosek dotyczy stwierdzenia niezgodności art. 91 b ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) w zakresie, w jakim w związku z art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. b przepis ten wyłącza stosowanie art. 88 ust. 1 tej ustawy do nauczyciela zatrudnionego w przedszkolu niepublicznym w wymiarze co najmniej $^1/_2$ obowiązkowego wymiaru zajęć z art. 32 w związku z art. 2 Konstytucji RP.

W świetle art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy -przejść na emeryturę.

Natomiast w myśl art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. b Karty Nauczyciela nauczyciele zatrudnieni w przedszkolach niepublicznych, niepublicznych placówkach, o których mowa ust. 1 pkt 1 oraz szkołach niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych podlegają tej ustawie tylko w zakresie określonym tą ustawą. Zakres stosowania przepisów Karty Nauczyciela do nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach niepublicznych określa art. 91 ust. 2 pkt 4, wyłączając między innymi prawo tej grupy pracowników do przejścia na emeryturę, bez względu na wiek, przewidzianą w art. 88 ust. 1 - 2a.

2. Istota zarzutu

Faktyczna różnica pomiędzy przedszkolem publicznym, a przedszkolem niepublicznym polega na zapewnieniu powszechnej dostępności przedszkoli publicznych.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich pozostaje to bez znaczenia dla określenia uprawnień do nauczycielskiej emerytury bez względu na wiek, ponieważ w dziedzinie prawa ubezpieczeń społecznych kryterium zróżnicowania uprawnień pracowniczych ze względu na charakter zatrudnienia (czy pracodawca ma charakter publiczny, czy niepubliczny, a więc prywatny), uznać należy za zasadniczo wykluczone. Stosunki prawne w dziedzinie ubezpieczeń społecznych wiążą bowiem osoby fizyczne i właściwe władze publiczne, które wykonują swoje ustawowe obowiązki w tej dziedzinie, pracodawcy - choć mają pewne obowiązki o charakterze „refleksowym" w tej dziedzinie - nie są stronami stosunku ubezpieczeniowego w sferze ubezpieczeń społecznych. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego utrwalone jest stanowisko, że status pracodawcy nie powinien oddziaływać na tę sferę praw ubezpieczonych.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich zarówno nauczyciele zatrudnieni w przedszkolach publicznych, jak też w przedszkolach niepublicznych należą ze względu na istotne elementy sytuacji faktycznej przy określaniu uprawnień do nauczycielskiej emerytury bez względu na wiek

do jednolitej kategorii osób. Jednolitość cech relewantnych powinna przemawiać za jednakowym ich potraktowaniem przy regulacji tych uprawnień emerytalnych. Uzależnienie prawa do nauczycielskiej emerytury bez względu na wiek od kryterium publicznego statusu przedszkola i pozbawienie prawa do tego świadczenia nauczycieli zatrudnionych w niepublicznych przedszkolach oznacza dyskryminacyjne i niesprawiedliwe potraktowanie nauczycieli zatrudnionych w niepublicznych przedszkolach, a więc sprzeczność zakwestionowanej regulacji z art. 32 Konstytucji, a także z zasadami sprawiedliwości społecznej, których urzeczywistnienie nakazuje art. 2 Konstytucji.

W tej sytuacji mamy do czynienia z dyskryminacyjnym pominięciem pewnej kategorii osób, za których jednakim potraktowaniem przemawia tożsamość cech ze względu na które podjęto regulację ustawową (cechy relewantne, prawnie znaczące), dające podstawę do wykonania kompetencji „ustawodawcy negatywnego", jakim jest Trybunał Konstytucyjny.

RPO-556515-III/07

Sygn. akt K 65/07

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 23 kwietnia 2009 r.

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Teresa Liszcz - przewodniczący
Wojciech Hermeliński
Adam Jamróz - sprawozdawca
Ewa Łętowska
Janusz Niemcewicz,
protokolant: Krzysztof Zalecki,

po rozpoznaniu, z udziałem wnioskodawcy oraz Sejmu i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniu 23 kwietnia 2009 r., wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności:

art. 91b ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, ze zm.) w zakresie, w jakim w związku z art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. b przepis ten wyłącza stosowanie art. 88 ust. 1 tej ustawy do nauczyciela zatrudnionego w przedszkolu niepublicznym w wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru zajęć, z art. 32 w związku z art. 2 Konstytucji,

orzeka:

Art. 91b ust 2 pkt 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, Nr 170, poz. 1218 i Nr 220, poz. 1600, z 2007 r. Nr 17, poz. 95, Nr 80, poz. 542, **Nr** 102, poz. 689, Nr 158, poz. 1103, Nr 176, poz. 1238, Nr 191, poz. 1369 i Nr 247, poz. 1821, z 2008 r. Nr 145, poz. 917 i Nr 227, poz. 1505 oraz z 2009 r. Nr 1, poz. 1 i Nr 56, poz. 458) **w zakresie, w jakim wyłącza stosowanie art. 88 ust. 1 tej ustawy do nauczyciela zatrudnionego w przedszkolu niepublicznym,** w **wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru zajęć, jest niezgodny z art. 32 ust. 1, a przez to z nakazem urzeczywistnienia zasad sprawiedliwości społecznej, wyrażonym w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.**

Warszawa, 30/01/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-562343-III/07/KD
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Jarosław Duda
Sekretarz Stanu
Pełnomocnik Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych
w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej
Warszawa

Szanowny Panie Ministrze

Uprzejmie informuję Pana Ministra, że do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają skargi od osób samotnie gospodarujących, które odbywają karę pozbawienia wolności.

Skargi dotyczą nieprzysługiwania prawa do świadczeń z pomocy społecznej. Zgodnie bowiem z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64 poz. 593 ze zm.), osobie odbywającej karę pozbawienia wolności nie przysługuje prawo do świadczeń z pomocy społecznej. Rozpoczęcie zatem przez osoby skazane prawomocnym wyrokiem sądowym na karę pozbawienia wolności odbywanie kary skutkuje utratą wcześniej nabytego prawa, które może zostać ponownie przyznane po odbyciu tej kary. W przypadku ustalenia przez organ rozpatrujący wniosek o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej, że wnioskodawca odbywa karę pozbawienia wolności, powyższy przepis stanowi podstawę do wydania decyzji odmawiającej przyznania tego świadczenia. Jeżeli jednak zacznie on odbywać karę pozbawienia wolności w trakcie realizacji przyznanego świadczenia z pomocy społecznej, niezbędne jest wszczęcie postępowania administracyjnego, na podstawie art. 106 ust. 5 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Obowiązująca od 1 maja 2004 r. ustawa o pomocy społecznej nie przewiduje żadnych odstępstw od tej zasady. Możliwości takie dawała natomiast ustawa z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 ze zm.). Zgodnie z art. 28 tej ustawy osobie samotnej uprawnionej do renty socjalnej lub zasiłku stałego wyrównawczego, tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności, przysługuje 30% przyznanego świadczenia, pozostała część może być, w razie potrzeby, przeznaczona na pokrycie opłaty mieszkaniowej tej osoby.

Kontynuacją tego rozwiązania w obowiązującym stanie prawnym w odniesieniu do renty socjalnej jest art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.), który stanowi, że osobie odbywającej karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanej, samotnie gospodarującej, nieposiadającej innego przychodu i niemającej prawa do renty rodzinnej, która jest właścicielem lokalu mieszkalnego, której przysługuje spółdzielcze prawo do lokalu lub jest najemcą lokalu mieszkalnego, może być wypłacane 50% kwoty renty socjalnej, jeżeli zobowiąże się pisemnie, że z kwoty tej będzie dokonywała opłat z tytułu czynszu, a w lokalu nie przebywają inne osoby.

W obecnym stanie prawnym ustawodawca zabezpieczył zatem jedynie możliwość utrzymania lokalu mieszkalnego osobom samotnie gospodarującym uprawnionym do renty socjalnej, które odbywają karę pozbawienia wolności. Z uprawnienia takiego na gruncie przepisów ustawy o pomocy społecznej nie mogą obecnie korzystać osoby pobierające zasiłek stały, odbywające karę pozbawienia wolności. Sytuacja taka prowadzi niejednokrotnie do utraty przez te osoby prawa do zajmowanego wcześniej lokalu mieszkalnego, stanowiąc w istocie dodatkową barierę w procesie resocjalizacji tych osób.

W ocenie Rzecznika przedstawiona regulacja prawna prowadzi do nierównego traktowania podmiotów podobnych, a mianowicie w lepszej sytuacji są osoby pobierające rentę socjalną odbywające karę pozbawienia wolności, które mają możliwość utrzymania lokalu mieszkalnego poprzez dopuszczenie wypłaty 50% kwoty renty socjalnej, jeżeli zobowiążą się pisemnie, że z kwoty tej będą dokonywane opłaty z tytułu czynszu, a w lokalu nie przebywają inne osoby. W gorszej sytuacji znajdują się osoby pobierające zasiłek stały z pomocy społecznej, ponieważ ustawodawca w odniesieniu do tej grupy osób zrezygnował z przyjęcia takiej regulacji prawnej, choć zarówno renta socjalna, jak też zasiłek stały wypłacane są z budżetu państwa, a osoby pobierające te świadczenia znajdują się w podobnej sytuacji prawnej (pobierają świadczenia pieniężne o charakterze pomocowym z budżetu państwa z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, zostały prawomocnie skazane na karę pozbawienia wolności, mają obowiązek ponoszenia opłat z tytułu czynszu za lokal, w którym nie przebywają inne osoby).

Działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się uprzejmą prośbą do Pana Ministra o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie i rozważenie możliwości stosownej zmiany ustawy o pomocy społecznej.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Warszawa, dnia 28 lutego 2008 r.

DPS.I.0712-2-405-KS/08

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W nawiązaniu do Pana wystąpienia z dnia 30 stycznia 2008r. w przedmiocie odmowy prawa do świadczeń z pomocy społecznej osobie odbywającej karę pozbawienia wolności, wyjaśniam, co następuje.

Zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.) osoby pozbawione wolności wyrokiem sądu nie mają prawa do świadczeń z pomocy społecznej, natomiast osobom tymczasowo aresztowanym prawo to zawiesza się na czas trwania tymczasowego aresztowania.

Osoby pozbawione wolności tracą więc prawo wcześniej nabyte, lecz po zakończeniu kary mogą ponownie ubiegać się o przyznanie świadczenia. Osoby tymczasowo aresztowane z kolei zachowują przez okres tymczasowego aresztowania prawo do świadczeń, mimo, że w tym okresie świadczenie nie jest udzielane.

Przepis uzależnia utratę uprawnień do świadczeń od skazania osoby prawomocnym wyrokiem sądu na karę pozbawienia wolności. Nie znajdzie zastosowania do osób, wobec których taką karę orzeczono ale z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub które jeszcze nie zaczęły jej odbywać.

Art. 13 nie ma również zastosowania do innych orzeczeń sądowych wiążących się z pozbawieniem wolności, takich jak zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym (art. 93 i 94 Kodeksu karnego) czy też środka poprawczego w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Należy w tym miejscu zauważyć, że ustawa o pomocy społecznej wprowadza jako osobną przesłankę do przyznania świadczeń z pomocy społecznej trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, a jej celem jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera osoby

i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Powodem przyznania pomocy jest m.in. ubóstwo, sieroctwo, bezdomność, bezrobocie.

Osoba pozbawiona wolności i osadzona w zakładzie karnym praktycznie nie jest zagrożona żadnymi okolicznościami wymienionymi w art. 7 ustawy a uzasadniającymi przyznanie świadczeń z pomocy społecznej. Jej utrzymanie w zakładzie karnym finansowane jest w całości ze środków budżetu państwa, skazany nie ponosi więc opłat ani żadnych innych kosztów związanych z zaspokajaniem niezbędnych potrzeb.

Zgodnie z przepisami ustawy - Kodeks karny wykonawczy skazany ma prawo w szczególności do odpowiedniego ze względu na zachowanie zdrowia wyżywienia, odzieży, warunków bytowych, pomieszczeń oraz świadczeń zdrowotnych i odpowiednich warunków higieny. Skazany otrzymuje trzy razy dziennie posiłki, o odpowiedniej wartości odżywczej, w tym co najmniej jeden posiłek gorący, z uwzględnieniem zatrudnienia i wieku skazanego, a w miarę możliwości także wymogów religijnych i kulturowych oraz napój do zaspokajania pragnienia. Skazany, którego stan zdrowia tego wymaga, otrzymuje wyżywienie według wskazań lekarza.

Nie ma przeciwwskazań w prawie, aby osoba, która odbywa karę pozbawienia wolności a posiada tytuł prawny do lokalu wynajęła ten lokal i z tytułu umowy najmu opłacała czynsz i stałe koszty eksploatacji.

Ustawodawca jedynie w ustawie o rencie socjalnej, jako regulację wyjątkową wprowadził możliwość wypłaty 50% świadczenia, gdy świadczeniobiorca przebywa w zakładzie karnym, w przypadku osób pobierających rentę socjalną. Renta socjalna przysługuje osobom, które z powodu wcześnie powstałej niepełnosprawności nie miały szansy na wykonywanie pracy zawodowej i nabycie własnych uprawnień do renty z tytułu niezdolności do pracy, a często nawet na zdobycie jakichkolwiek kwalifikacji zawodowych. Świadczenie to jest wyrazem szczególnej troski państwa o takie osoby. Warto zauważyć, że osoby takie w większości nigdy nie osiągają samodzielności życiowej, pomimo ukończenia 18 roku życia nadal zamieszkują z rodzicami lub też przebywają wiele lat w instytucjonalnych formach opieki, najczęściej w domach pomocy społecznej. Renta socjalna jest dla wielu osób jedynym źródłem dochodu, a w przypadku osób zamieszkujących wspólnie z rodziną jest postrzegana jako wkład osoby niepełnosprawnej w budżet domowy. Stąd trudno zgodzić się ze stwierdzeniem Pana Rzecznika, iż brak analogicznego zapisu w ustawie o pomocy społecznej dyskryminuje osoby pozbawione wolności nie posiadające ustalonego prawa do renty socjalnej.

Kwestie ubiegania się o pomoc w opłacie zobowiązań czynszowych przez taktycznych użytkowników mieszkania, reguluje ustawa z dnia 21 czerwca 2001r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. Nr 71 poz. 734, z późn. zm. oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2001 r. w sprawie dodatków mieszkaniowych (Dz. U. Nr 156, poz. 1817 z późn. zm.). W celu ewentualnego skorzystania z dodatków mieszkaniowych rodzina skazanego powinna udać się do właściwego urzędu administracji samorządowej i pobrać formularz stosownego wniosku.

Ponadto, zgodnie z art. 43 ustawy - Kodeks karny wykonawczy tworzy się Fundusz Pomocy Postpenitencjarnej przy Ministrze Sprawiedliwości, którego wydatki przeznacza się m. in, na okresową dopłatę do bieżących zobowiązań czynszowych za lokal mieszkalny, do którego osoba ubiegająca się o pomoc ma tytuł prawny (§ 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej).

Co więcej, zgodnie z § 2 pkt.9 ww. rozporządzenia, skazanemu można przyznać świadczenie pieniężne na określony cel, w tym również powstrzymanie procedury eksmisyjnej.

W związku z tym, co powyższe, z uwagi na wystarczającą regulację prawną, jak również biorąc pod uwagę cel i zasadę subsydiarności w pomocy społecznej, nie jest uzasadniona taka nowelizacja ustawy o pomocy społecznej, która umożliwiłaby skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności otrzymywanie świadczeń z pomocy społecznej celem opłacenia lokalu mieszkalnego.

Z poważaniem
z up. MINISTER
/-/ Jarosław Duda
SEKRETARZ STANU

Warszawa, 21/04/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-586139-III/08/JP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Pragnę uprzejmie Panią Minister poinformować, że do Rzecznika Praw Obywatelskich ponownie zaczęły wpływać wnioski dotyczące nadania przepisowi art. 183 § 1 Kodeksu pracy - regulującego wymiar urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego - takiego brzmienia, aby uwzględniał zwiększony wymiar tego urlopu dla pracowników adoptujących bliźnięta.

Problem ten był już sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich w wystąpieniach skierowanych do Ministra Pracy i Polityki Społecznej w dniu 3 października 2002 r. (RPO-416884-VIII-AF/02) oraz Przewodniczącej Sejmowej Komisji Polityki Społecznej i Rodziny w dniu 12 lutego 2003 r. (RPO-416884-VIII/03/AF/EW). Argumentacja przedstawiona przez Rzecznika nie została jednak podzielona przez przedstawicieli Rządu.

Wymaga podkreślenia, że w art. 18 Konstytucji RP ustanowiono obowiązek sprawowania przez Państwo opieki i ochrony małżeństwa, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa. Ustrojodawca wziął zatem pod uwagę zarówno kryterium podmiotowe (małżeństwo i rodzina) jak i przedmiotowe (macierzyństwo i rodzicielstwo). Gwarantowana Konstytucją ochrona nie ogranicza się zatem do formalnych związków kobiety i mężczyzny (małżeństwa), lecz dotyczy podmiotów faktycznie uczestniczących w macierzyństwie i rodzicielstwie. Macierzyństwo oznacza szczególny związek matki i dziecka, wynikający m. in. z biologicznej specyfiki organizmu kobiety i przebiegu procesu ciąży. Odnosi się więc zarówno do okresu przed, jak i po urodzeniu dziecka. Rodzicielstwo natomiast oznacza związek pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami, realizujący się przede wszystkim w okresie dzieciństwa, a znajdujący prawny wyraz w instytucji władzy rodzicielskiej oraz obowiązkach rodziców względem dzieci.

Wśród instytucji prawnych wspierających rodzicielstwo znalazła się również wprowadzona w związku z kodyfikacją prawa pracy instytucja urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego (obok urlopu macierzyńskiego). Ważną społecznie rolę związaną nie tylko z macierzyństwem, ale i rodzicielstwem, odgrywają również dalsze rozwiązania prawne towarzyszące zmianom Kodeksu pracy. Obejmują one rozszerzenie zakresu podmiotowego osób uprawnionych do urlopu

macierzyńskiego w drodze stworzenia możliwości korzystania z niego (przy spełnieniu określonych warunków) obok pracownicy - matki także przez pracownika - ojca wychowującego dziecko, a następnie stworzenie możliwości korzystania nie tylko przez pracownicę, ale także przez pracownika z prawa do urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, jeżeli przyjął on dziecko na wychowanie i wystąpił o przysposobienie dziecka lub przyjął dziecko na wychowanie jako rodzina zastępcza.

Wśród rozwiązań prawnych ostatniego okresu wspierających macierzyństwo i rodzicielstwo na uwagę zasługuje również zmieniony od 1 grudnia 2006 r. wymiar urlopu macierzyńskiego i urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. W zróżnicowanym modelowaniu wymiaru urlopu macierzyńskiego w zależności od kolejności porodów i liczby dzieci urodzonych przy jednym porodzie do głosu dochodzą względy natury społecznej. Te same względy dochodzą do głosu w odniesieniu do wprowadzonych zmian, dotyczących urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Powiększeniu uległ wymiar tego urlopu w powiązaniu z przesunięciem granic wieku dziecka przysposobionego.

Przedstawione wyżej zmiany wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społecznym.

Wracając do przedmiotu niniejszego wystąpienia Rzecznik Praw Obywatelskich podziela wyrażony w 2002 r. przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej pogląd, że urlop macierzyński i urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego są instytucjami, których cele są zbieżne, ale nie tożsame (pismo znak: B.D.G.1.077-115/02 z dnia 23 października 2002 r.). Podkreślenia jednak wymaga, że obie te instytucje ścisłe się ze sobą zazębiają. Proces macierzyństwa wraz z przyjściem na świat dziecka traci swój prymat na rzecz procesu opiekuńczego i wychowawczego. Funkcje opiekuńczo-wychowawcze, które składają się na pojęcie rodzicielstwa, pełnią rodzice bez względu na to, czy są to rodzice biologiczni czy zastępczy.

Urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego traktowany jest równoważnie z urlopem macierzyńskim i za czas jego trwania osobie uprawnionej (kobiecie albo mężczyźnie) przysługuje zasiłek macierzyński (art. 29 ust. 1 pkt 2 i 3 oraz ust. 4 - 4a ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.).

Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że ustawodawca dopuścił możliwość uwzględniania przy udzielaniu urlopu macierzyńskiego wcześniej udzielonego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego - przewidując w art. 180 § 2 Kp wydłużony o 2 tygodnie wymiar urlopu macierzyńskiego dla pracownicy, która wychowując dziecko przysposobione lub przyjęte na wychowanie w rodzinie zastępczej, urodziła pierwsze dziecko. Trudno jest zatem znaleźć argumenty odmawiające pracownikowi adoptującemu bliźnięta prawa do zwiększonego wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego w stosunku do pracownika adoptującego jedno dziecko.Wręcz przeciwnie, w przypadku przysposobienia bliźniąt wydaje się zasadne korzystanie przez pracownika ze zwiększonego wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Biorąc pod uwagę zakres obciążeń obowiązkami opiekuńczo-wychowawczymi w zależności od liczby dzieci, dłuższy urlop ma umożliwić prawidłową realizację zwiększonych

obciążeń związanych z tymi obowiązkami. Jak się wydaje cel ten przyświecał również regulacji prawnej przyjętej w art. 180 § 2 Kodeksu pracy. Ustalenie zatem jednego wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, wynoszącego maksymalnie 18 tygodni, bez względu na to czy dochodzi do adopcji jednego dziecka, czy bliźniąt jest nieuzasadnione zarówno z punktu widzenia społecznego jak również prawnego, gdyż stawia pracownika dokonującego adopcji bliźniąt w sytuacji mniej korzystnej w stosunku do adoptującego jedno dziecko.

Wypada zwrócić uwagę, że również w doktrynie wyrażana jest krytyka obowiązującej regulacji prawnej w zakresie wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Jak podkreślają komentatorzy przepisów Kodeksu pracy w pracy zbiorowej „Prawo Pracy" pod redakcją naczelną Zbigniewa Salwy (Wydawnictwo prawnicze Lexis Nexis Sp. z . o., Warszawa 2004 r.) „...w stanie prawnym ukształtowanym ustawą z dnia 25 kwietnia 2001 r. o zmianie ustrawy - kodeks pracy wymiar ten w pierwszej kolejności uzależniony był od liczby dzieci przyjętych na wychowanie. Ustawa nowelizująca kodeks pracy z dnia 21 grudnia 2001 r. zależność tę zlikwidowała...Trudno takie rozwiązanie uznać za racjonalne i słuszne. Sytuacja osoby uprawnionej (pracownicy albo pracownika), która przyjęła dziecko na wychowanie, powinna być podobna do sytuacji pracownicy, która dziecko urodziła, a więc skoro wymiar urlopu macierzyńskiego zależy od tego, czy kobieta urodziła jedno dziecko, czy też poród był wielodzietny, to również wymiar urlopu na zasadach urlopu macierzyńskiego powinien być zróżnicowany w zależności od tego, czy kobieta przyjęła na wychowanie jedno dziecko, czy też jednocześnie przyjęła więcej dzieci. Tak więc z tego punktu widzenia za trafniejsze należy uznać rozwiązanie, które obowiązywało pod rządami ustawy z dnia 25 kwietnia 2001 r."

Mając powyższe na względzie, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o ponowne przeanalizowanie przedstawionego problemu i zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

Z poważaniem
Z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 15 maja 2008 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Jolanta Fedak

DPR-I - 0712 - 6/JS/AGw/08

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika
Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na Pana wystąpienie z dnia 21 kwietnia 2008 r., znak: RPO-586139-III/08/JP, dotyczące podwyższenia wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego w przypadku przyjęcia na wychowanie więcej niż jednego dziecka, pragnę uprzejmie wyjaśnić, że podtrzymuję opinię wyrażoną w piśmie z dnia 23 października 2002 r. (znak: BDG I.077-115/02).

Pragnę podkreślić, że urlop macierzyński i urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego są instytucjami, których cele są zbieżne, ale nie tożsame. Urlop macierzyński, mający na celu ochronę zdrowia kobiety i jej dziecka w pierwszym okresie jego życia, stanowi ustawową obowiązkową przerwę w pracy. Urlop taki ma służyć regeneracji sił kobiety w związku z ciążą i porodem. W okresie tej przerwy w pracy kobieta korzysta ze wzmożonej ochrony, gwarantującej jej między innymi niepogarszanie warunków zatrudnienia (art, 176-179 Kodeksu pracy).

Urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego stanowi natomiast ustawową przerwę w świadczeniu pracy przeznaczoną przede wszystkim na wzajemne przystosowanie się do nowej sytuacji rodzinnej, zarówno dziecka przyjętego na wychowanie, jak i rodziców adopcyjnych, czy tworzących rodzinę zastępczą, a także na opiekę nad dzieckiem w pierwszym okresie po jego przyjęciu do rodziny.

Pragnę zapewnić, że sprawy rodziny stale pozostają w sferze zainteresowania Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Obecnie trwają prace legislacyjne zmierzające do etapowego podwyższenia wymiaru urlopu macierzyńskiego, jak również urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Rządowy projekt ustawy nowelizującej ustawę - Kodeks pracy został uzgodniony międzyresortowo i następnie będzie rozpatrywany przez Komitet Rady Ministrów.

Pragnę zwrócić ponadto uwagę, iż ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2006 r. Nr 221, poz. 1615) podwyższono wymiar urlopu macierzyńskiego i urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, a także wiek dziecka, uprawniający do skorzystania z urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, przyznając tym samym możliwość korzystania z takiego urlopu rodzicom przyjmującym dziecko w wieku do 7 lat, lub do 10 lat - gdy odroczono obowiązek szkolny.

Już dotychczas podejmowane działania są niewątpliwie wyrazem szczególnej troski nie tylko o pracowników - rodziców biologicznych, ale także o pracowników - rodziców adoptujących dzieci, czy przyjmujących dzieci na wychowanie jako rodzina zastępcza. Takie działania realizują - w mojej ocenie - postanowienia Konstytucji RP, zwłaszcza art. 18, z którego wynika powinność podejmowania przez państwo działań umacniających więzi między osobami tworzącymi rodzinę, a zwłaszcza więzi istniejące między rodzicami i dziećmi.

Należy jednocześnie podzielić Pana pogląd, iż funkcje opiekuńczo - wychowawcze, które składają się na pojęcie rodzicielstwa pełnią rodzice bez względu na to, czy są rodzicami biologicznymi, czy zastępczymi. Przepisy Kodeksu pracy uwzględniają to założenie, przyznając pracownikom szereg uprawnień związanych z rodzicielstwem, bez czynienia nieuzasadnionych zróżnicowań zarówno dyskryminujących, jak i faworyzujących, w zależności od tego, czy chodzi o rodziców naturalnych, czy też opiekunów prawnych dziecka.

Funkcje opiekuńczo - wychowawcze, na które wskazuje Pan w swoim wystąpieniu, pełni przede wszystkim urlop wychowawczy. Urlop wychowawczy jest zwolnieniem od pracy udzielanym w celu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem nie dłużej niż do ukończenia przez nie 4 roku życia, z którego mogą skorzystać na równych prawach, zarówno rodzice biologiczni, jak i adopcyjni, a także tworzący rodzinę zastępczą.

Biorąc pod uwagę całokształt uregulowań prawnych, dotyczących sprawowania opieki nad małym dzieckiem wyrażam pogląd, iż nie można oceniać tych rozwiązań jako dyskryminujące opiekunów prawnych dziecka, nie będących ich rodzicami biologicznymi. Zróżnicowanie uprawnień pracowników znajdujących się w podobnej, ale nie identycznej sytuacji, nie w każdym bowiem przypadku oznacza dyskryminowanie jakiejś grupy pracowników.

Równość wobec prawa to także zasadność wybrania takiego, a nie innego kryterium różnicowania pracowników. Zasada równego traktowana nie może być bowiem rozpatrywana w oderwaniu od celu i treści, jakiemu ma służyć przepis, wprowadzający określone uprawnienie.

W związku z powyższym uprzejmie informuję, że obecnie nie planuję wprowadzania zmian w zakresie będącym przedmiotem Pana wystąpienia. Niemniej jednak ze względu na szczególną pozycję, jaką Konstytucja RP przypisuje rodzinie, pragnę zapewnić, iż zagadnienia przez Pana poruszane stale pozostają w obszarze moich zainteresowań i są poddawane obserwacji oraz ocenie przede wszystkim z punktu widzenia ich społecznego znaczenia.

MINISTER
/-/ Jolanta Fedak

Warszawa, 22/09/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-597884-III/08/DB
00-090 Warszawa Tel. centr. 022 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax022 827 64 53

Pan Sylwester Rypiński
Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
ul. Czerniakowska 16
00-701 Warszawa

Szanowny Panie Prezesie

Uprzejmie informuję, że jestem adresatem licznych skarg od mężczyzn, uprawnionych do wcześniejszej emerytury przysługującej w związku z ukończeniem 60 lat i udowodnieniem 35 lat okresów składkowych i nieskładkowych, związanych z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 2007 r. w sprawie o sygnaturze P 10/07 (OTK ZU Nr 9/A/2007, poz. 7) oraz ustawą z dnia 28 marca 2008 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 67, poz. 411), która weszła w życie z dniem 8 maja 2008 r. Na podstawie znowelizowanego art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r., nr 39, poz. 353 ze zm.) prawo do emerytury w wieku 60 lat uzyskał mężczyzna pod warunkiem posiadania 35-letniego okresu składkowego i nieskładkowego.

Skarżący podnoszą że Zakład Ubezpieczeń Społecznych zawiesza postępowanie w sprawie o emeryturę na wniosek złożony po dniu wejścia w życie tej nowelizacji w związku z toczącym się sądowym postępowaniem odwoławczym od odmownej decyzji ZUS w sprawie wcześniejszej emerytury na podstawie wniosku złożonego przed wejściem w życie znowelizowanego art. 29 ust. 1 pkt 2. Skargi te są kierowane na bieżąco do organu rentowego z prośbą o zajęcie stanowiska w oparciu o posiadane akta rentowe.

Z nadsyłanych odpowiedzi wynika niejednolity tryb postępowania jednostek Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w tych sprawach.

I tak, jedna grupa ubezpieczonych otrzymuje decyzje o przyznaniu prawa do wcześniejszej emerytury i podjęciu jej wypłaty w kwocie zaliczkowej z informacją iż ostateczne obliczenie wysokości świadczenia nastąpi po zakończeniu postępowania odwoławczego i zwrocie akt z sądu.

Druga grupa ubezpieczonych otrzymuje natomiast pisma potwierdzające słuszność decyzji o zawieszeniu postępowania na podstawie art. 97 § 1 pkt 4 K.p.a.

Zgodnie z tym przepisem organ administracji publicznej zawiesza postępowanie, gdy rozpatrzenie sprawy i wydanie decyzji zależy od uprzedniego rozstrzygnięcia zagadnienia wstępnego przez inny organ lub sąd. W rezultacie należy przyjąć, że treścią zagadnienia wstępnego jest wypowiedź co do uprawnienia lub obowiązku, stosunku lub zdarzenia prawnego albo innych jeszcze okoliczności mających znaczenie prawne zarówno o charakterze materialnym, jak i procesowym. Przyczynkiem do zawieszenia postępowania jest zależność między uprzednim rozstrzygnięciem zagadnienia wstępnego, a rozpatrzeniem sprawy i wydaniem decyzji. Wskazana zależność określana jest też jako istnienie związku przyczynowego między rozstrzygnięciem sprawy, a zagadnieniem wstępnym. Za zagadnienie wstępne nie może wobec tego być uznane rozpatrzenie przez sąd uprawnień do wcześniejszej emerytury w okresie sprzed nowelizacji przepisów ustawy emerytalnej zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego.

W mojej opinii w procedurze ustalania uprawnień emerytalno-rentowych organ rentowy dysponuje możliwością wypożyczenia akt rentowych z sądu i wydania decyzji w sprawie. W tym przypadku badający sprawę sąd w części dotyczącej przyznania prawa do wcześniejszej emerytury zgodnie ze znowelizowanym przepisem albo umorzyłby postępowanie na podstawie art. 355 K.p.c. lub na podstawie art. 477^{13} k.p.c, a w kwestii uprawnień do tego świadczenia w okresie sprzed nowelizacji wydałby stosowne rozstrzygnięcie pozytywne bądź negatywne.

Moim zdaniem trudno znaleźć racjonalność w działaniu tych jednostek ZUS, które zawieszają postępowanie do czasu zakończenia postępowania przed sądem. Należy także przypomnieć, że organ rentowy winien działać na korzyść ubezpieczonych, na co wielokrotnie zwracał uwagę Sąd Najwyższy w szeregu swoich orzeczeń.

Z tych względów, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Prezesa z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w kwestii możliwości stosowania jednolitej praktyki przez wszystkie jednostki Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w opisanych sytuacjach.

Z poważaniem
/-/ Stanisław Trociuk

ZUS **PREZES**
ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Warszawą, 224.XII.2008 r.

992700/6110/45/2008/SEn

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 WARSZAWA

W związku z Pana wystąpieniem, znak: RPO-597884-I11/08/DB dotyczącym zarzutów kierowanych pod adresem Zakładu przez mężczyzn, uprawnionych do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z FUS, w brzmieniu obowiązującym od 8 maja 2008r. - przedstawiam tryb postępowania przyjęty przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych przy załatwianiu wniosków o emerytury zgłaszane przez te osoby.

Zgodnie z art.97 § 1 pkt 4 Kodeksu postępowania administracyjnego, który ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed organami rentowymi ZUS - organ administracji państwowej zawiesza postępowanie, gdy rozpatrzenie sprawy i wydanie decyzji zależy od uprzedniego rozstrzygnięcia zagadnienia wstępnego przez inny organ lub sąd.

„Zagadnieniem wstępnym", o którym mowa w tym przepisie, jest zagadnienie materialnoprawne o charakterze otwartym i samodzielnym, które wyłoniło się w toku postępowania w określonej sprawie administracyjnej i do którego rozstrzygnięcia jest właściwy inny organ lub sąd, przy czym rozstrzygnięcie tego zagadnienia ma wpływ na etap rozpatrywania sprawy i zakończenie jej decyzją.

W orzecznictwie podkreśla się, że w praktyce stosowania przepisu art. 97 § 1 pkt 4 k.p.a. da się zauważyć tendencję do rozumienia pojęcia „zagadnienie wstępne" jako kwestii wstępnej mającej wpływ na wynik sprawy głównej rozpatrywanej przez organy stosujące prawo (tak w wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 17 maja 2007r., sygn. akt I SA/Wa 526/07).

W mojej ocenie, choć w cyt. przepisie jest mowa o „zagadnieniu wstępnym", nie można w sposób jednoznaczny przesądzić, że pojęcie to w swoim zakresie nie obejmuje również sytuacji, w których wynik postępowania sądowego toczącego się na skutek odwołania od decyzji organu rentowego odmawiającej prawa do świadczenia na podstawie art. 29 ustawy emerytalnej, może mieć wpływ na sposób rozpatrzenia kolejnych wniosków o emeryturę z tego samego tytułu.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na dwie kwestie, a mianowicie: po pierwsze -strona wnosząca środki oskarżenia jest dysponentem tych środków, co oznacza, że może je w każdej

chwili wycofać, po drugie - w przypadku wyroku korzystnego dla strony skarżącej i przyznającego jej prawo do emerytury wysokość tego świadczenia będzie ustalana w oparciu o kwotę bazową obowiązującą w dacie zgłoszenia wniosku.

Te właśnie względy przesądziły o przyjęciu zasady zawieszania przez oddziały ZUS postępowania w sprawie kolejnych wniosków o świadczenie z tego samego tytułu - do czasu zakończenia postępowania sądowego w przedmiocie uprawnień do emerytury i podejmowania zawieszonych postępowań po ustaniu przyczyny zawieszenia, a więc po zakończeniu postępowania sadowego.

Pragnę przy tym podkreślić, że po zakończeniu postępowania sądowego oddziały ZUS niezwłocznie podejmują zawieszone postępowanie i wydają stosowne decyzje, od których zainteresowanym przysługują środki odwoławcze.

Sygnalizowana przez Pana niejednolita praktyka miała miejsce - jak wynika z przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego - w pojedynczych przypadkach, w których odstąpienie od przyjętego trybu postępowania wynikało z oceny indywidualnej sytuacji osób zainteresowanych.

Uprzejmie przepraszam za opóźnienie w udzieleniu odpowiedzi na Pana wystąpienie. Opóźnienie to spowodowane było z jednej strony koniecznością ponownej, dogłębnej analizy przedstawionego problemu na tle obowiązujących przepisów, a z drugiej - koniecznością przeprowadzenia stosownych ustaleń w oddziałach ZUS.

Z poważaniem
Z up. Prezesa Zakładu
Członek Zarządu
/-/ Elżbieta Łopacińska

Warszawa 19/07/2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-623808-HI/09/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Radosław Sikorski
Minister Spraw Zagranicznych

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Zwracam się do Pana Ministra z problemem, jaki wyniknął na tle jednej ze skarg w związku z brzmieniem art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej (Dz. U. Nr 128, poz. 1403 ze zm.).

W świetle brzmienia tego przepisu za członków rodziny osoby wchodzącej w skład służby zagranicznej uważa się współmałżonka, dzieci własne, przysposobione oraz inne dzieci wzięte na utrzymanie i wychowanie w ramach rodzin zastępczych, w wieku do lat 18 bądź będące w wieku określonym odrębnymi przepisami dotyczącymi zasiłków rodzinnych i pielęgnacyjnych, a także osoby niepełnosprawne wymagające stałej opieki członka służby zagranicznej.

Przyjęta w tej ustawie definicja członków rodziny poprzez pominięcie dzieci własnych małżonka różni się od definicji członków rodziny przewidzianej w innych unormowaniach dotyczących tzw. służbowych stosunków pracy regulowanych w odrębnych przepisach - pragmatykach służbowych oraz w prawie zabezpieczenia społecznego.

Przekłada się to w konsekwencji na ograniczenie uprawnień pracowników placówek zagranicznych znajdujących się w takiej sytuacji rodzinnej do świadczeń socjalnych, o jakich mowa w szczególności w art. 29 ustawy o służbie zagranicznej.

Analizując tę sprawę powziąłem wątpliwość, czy regulacja zawarta w art. 4 pkt 6 ustawy o służbie zagranicznej jest zgodna z wymogami konstytucyjności.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o przedstawienie swego stanowiska w powyższej sprawie.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 11 września 2009 r.

Minister Spraw Zagranicznych

BPZP-015-1566-09/3

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W odpowiedzi na wystąpienie Pana Rzecznika, pismo nr RPO-623808-11I/09/LN, oparte o podstawę zawartą w art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, a zatem mające na celu przedstawienie ocen i wniosków zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony wolności i praw człowieka i obywatela oraz usprawnienia trybu załatwiania ich spraw pragnę podziękować za zainteresowanie sprawami rodzin członków służby zagranicznej.

Wątpliwość, co do konstytucyjności regulacji zawartej w art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej, o której pisze Pan Rzecznik w swoim wystąpieniu utwierdza mnie w przekonaniu o pilnej potrzebie nowelizacji tego przepisu, tak aby zapewnić jasność, jednoznaczność oraz spójność regulacji w obszarze przepisów ustawy o służbie zagranicznej oraz ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, w której pojęcie „dziecka" zostało wprost zdefiniowane w taki sposób, iż obejmuje zarówno dziecko własne, jak i dziecko małżonka. Korzystając z tej okazji uprzejmie informuję, że kwestia ta została już odpowiednio ujęta w założeniach do projektu nowelizacji ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej, które w najbliższym czasie zostaną skierowane do uzgodnień międzyresortowych oraz równolegle - do opinii Pana Rzecznika.

W moim przekonaniu stosowanie w praktyce omawianego przepisu ustawy o służbie zagranicznej w sposób wykluczający dzieci własne współmałżonka z pojęcia „członka rodziny" rodzić może poważne ryzyko naruszenia konstytucyjnej zasady równości (art. 32 Konstytucji RP) oraz innych zasad określonych w ustawie zasadniczej, a odnoszących się do ochrony i opieki Rzeczpospolitej Polskiej nad rodziną, macierzyństwem i rodzicielstwem (art. 18 Konstytucji RP) oraz w pewnym stopniu nakazu uwzględniania przez Państwo dobra rodziny (art. 71 ust. 1 Konstytucji RP).

Niezależnie od powyższego pragnę zauważyć, że możliwa byłaby - do czasu stosownej nowelizacji ustawy o służbie zagranicznej - taka wykładnia praktyczna omawianego przepisu, która nie prowadziłaby do naruszenia Konstytucji RP. Wydaje się bowiem, że konstrukcja omawianego przepisu (art. 4 pkt 6), a zwłaszcza sposób wyliczenia osób zaliczanych do pojęcia „członka rodziny" nie odpowiada wprost na pytanie, czy intencją ustawodawcy było odniesienie pojęcia

„dzieci własne” wyłącznie do członka służby zagranicznej czy też także do jego współmałżonka. Zaznaczam, że przyjęcie szerszego rozumienia pojęcia „członka rodziny” eliminowałoby ryzyko naruszenia Konstytucji RP, o którym mowa wyżej.

W tym kontekście pragnę zauważyć, że Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 15 grudnia 2008 r. (Sygn. akt P 57/07) stwierdził, że o ile możliwa jest wykładnia przepisów w zgodzie z przepisami Konstytucji RP wówczas organ administracji powinien taką wykładnię przyjąć w procesie stosowania prawa. We wspomnianym wyroku Trybunał stwierdził bowiem, że cyt. *Nie pierwszy raz Trybunał Konstytucyjny stanął wobec dylematu orzekania o badaniu konstytucyjności przepisów, których wykładnia w zgodzie z Konstytucją jest możliwa i taką sądy (organy administracyjne) stosujące prawo powinny przyjąć, jednakże na skutek biednej praktyki przyjmowano także wykładnią, która prowadziła do nadawania przepisom prawnym treści niekonstytucyjnych.”*

Informując o powyższym i wykonując tym samym obowiązek udzielenia Rzecznikowi Praw Obywatelskich wyjaśnień dotyczących podstawy faktycznej i prawnej swoich rozstrzygnięć, zwracam się z uprzejmą prośbą o odpowiedź, czy zdaniem Pana Rzecznika proponowany wyżej sposób wykładni przepisu art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej stanowi dostateczny sposób ochrony praw członka służby zagranicznej do czasu stosownej nowelizacji przepisów tej ustawy, która to nowelizacja ostatecznie wyeliminuje możliwe wątpliwości interpretacyjne?

Łączę pozdrowienia,
/-/ Sikorski

Warszawa, 22 września 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
Janusz KOCHANOWSKI
RPO-623808-III/09/LN
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Radosław Sikorski
Minister Spraw Zagranicznych

Wielce Szanowny Panie Ministrze

Uprzejmie dziękuję za pismo z dnia 11 września 2009 r. sygn. BPZP-015-1566-09/3, nadesłane w odpowiedzi na wystąpienie w sprawie brzmienia art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej (Dz. U. Nr 128, poz. 1403 ze zm.).

Podzielam zdanie Pana Ministra, iż do czasu znowelizowania powołanego wyżej przepisu ustawy o służbie zagranicznej zaproponowana wykładnia praktyczna przepisu pozostawałaby w zgodzie z normami konstytucyjnymi, a prawa pracowników placówek zagranicznych zostałyby tymczasowo zabezpieczone.

Łączę wyrazy szacunku
/-/ Janusz Kochanowski

Warszawa, 12 sierpnia 2009 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-625341-III/09/JP
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

W „Rzeczypospolitej" z dnia 23 lipca 2009 r. ukazał się artykuł zatytułowany „Dyskryminacja samotnego ojca".

Autor tego artykułu podkreśla, że ojciec dziecka, które zostało porzucone przez matkę wkrótce po porodzie, nie może przejąć niewykorzystanej części urlopu macierzyńskiego, by samemu zająć się potomkiem. Aktualna regulacja przyjęta w art. 180 § 7 Kodeksu pracy przewiduje prawo ojca wychowującego dziecko do niewykorzystanej przez matkę części urlopu jedynie w razie zgonu pracownicy w czasie urlopu macierzyńskiego.

Z artykułu tego wynika, że kwestia przejęcia niewykorzystanej części urlopu macierzyńskiego przez ojca wychowującego dziecko w przypadku porzucenia dziecka przez matkę wkrótce po porodzie była rozważana we właściwych gremiach, jednakże propozycja ta nie znalazła poparcia, ponieważ uprawnienie do przejęcia urlopu nie może opierać się na obiegowym rozumieniu pojęcia „porzucenie dziecka", które mogłoby być dowolnie interpretowane przez pracodawcę.

Wydaje się, że problem ten został jednak w jakiś sposób rozwiązany przy ustalaniu prawa do zasiłku macierzyńskiego. Z art. 29 ust. 4 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.) wynika mianowicie, że „w razie śmierci ubezpieczonej lub porzucenia przez nią dziecka zasiłek macierzyński przysługuje ubezpieczonemu - ojcu dziecka lub innemu ubezpieczonemu członkowi najbliższej rodziny, jeżeli przerwą zatrudnienie lub inną działalność zarobkową w celu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem." Przyjęcie takiego zapisu oznacza zatem, że pojęcie „porzucenie dziecka" musiało być skonkretyzowane przez organy ubezpieczeniowe. Interpretacja tego pojęcia dla celów zasiłku macierzyńskiego mogłaby więc, a nawet - jak się wydaje - powinna zostać wykorzystana przy ustalaniu prawa ojca wychowującego dziecko porzucone przez matkę do urlopu macierzyńskiego.

Autor artykułu powołuje się na wypowiedź Prezesa Stowarzyszenia Centrum Praw Ojca i Dziecka, który twierdzi, że jest wiele przypadków porzucenia dzieci przez matki. Zdarza się także,

że matka znika zaraz po urodzeniu dziecka i cały ciężar jego wychowania spada na ojca. W związku z tym państwo powinno ułatwić mu opiekę nad dzieckiem, między innymi poprzez możliwość przejęcia od razu urlopu macierzyńskiego po matce, która opuściła rodzinę.

Działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 16 września 2009 r.

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

DPR-I-0712-20/JS/09

Pan
Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Nawiązując do wystąpienia Pana Rzecznika z dnia 12 sierpnia br., znak: RPO-625341-III/09/JP w sprawie braku podstaw prawnych do przejęcia przez ojca dziecka, które zostało porzucone przez matkę wkrótce po porodzie, niewykorzystanej części urlopu macierzyńskiego - uprzejmie wyjaśniam, co następuje:

Obecnie obowiązujące przepisy Kodeksu pracy regulujące zasady korzystania z urlopu macierzyńskiego stwarzają warunki do realizacji dwóch celów takiego urlopu, tj. ochrony zdrowia kobiety i regeneracji jej sil w związku z ciążą i porodem, a także ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego dziecka, poprzez umożliwienie bezpośredniego kontaktu matki z dzieckiem i sprawowania nad nim osobistej opieki w pierwszych miesiącach życia. Dlatego też poza oczywistym przypadkiem śmierci pracownicy w czasie urlopu macierzyńskiego, przejęcie części urlopu macierzyńskiego przez ojca dziecka jest dopuszczalne jedynie po wykorzystaniu przez pracownicę co najmniej 8 tygodni urlopu, czyli po wykorzystaniu tzw. biologicznej części urlopu macierzyńskiego. Wynika to wyraźnie z przepisów art. 180 § 5 i 6^1 Kodeksu pracy, regulujących zasady dzielenia urlopu macierzyńskiego między rodziców dziecka. Także w przypadku śmierci dziecka przed upływem 8 tygodnia życia przepis art. 180^1 § 1 Kodeksu pracy gwarantuje pracownicy korzystanie z urlopu macierzyńskiego w wymiarze 8 tygodni po porodzie. Analogiczną gwarancję korzystania z biologicznej, 8 tygodniowej części urlopu macierzyńskiego zawierają przepisy art. 181 i 182 Kodeksu pracy. Zwłaszcza drugi z powołanych przepisów jest istotny, w kontekście wątpliwości podniesionych w Pana wystąpieniu.

Biorąc powyższe pod uwagę inaczej zatem oceniałabym przypadki przejęcia prawa do urlopu macierzyńskiego przez ojca dziecka w razie zgonu matki dziecka w czasie urlopu macierzyńskiego, a inaczej przypadki, gdy matka dziecka żyje, lecz z różnych przyczyn (nie chce lub nie może) nie wypełnia obowiązków rodzicielskich związanych z opieką nad małym dzieckiem. Nawet zatem w przypadku zachowań pracownicy, które w powszechnej ocenie mogą być uznane za naganne, nie znajduję podstaw do pozbawienia jej biologicznej części urlopu macierzyńskiego.

Pragnę wyjaśnić, że z informacji uzyskanych z Departamentu Zasiłków Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wynika, że ZUS nie prowadzi odrębnej statystyki wypłat zasiłków macierzyńskich dokonanych na podstawie przepisu art. 29 ust. 4 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Trudno jest zatem dokonać jednoznacznej oceny, jaka jest skala zjawiska, na które zwraca Pan uwagę w swoim wystąpieniu. Należy także dodać, że w świetle powołanego przepisu uprawnionym do zasiłku macierzyńskiego jest nie tylko ubezpieczony pracownik -ojciec dziecka, ale także inny ubezpieczony członek najbliższej rodziny, jeżeli osoby te przerwą zatrudnienie w celu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem w przypadku śmierci ubezpieczonej lub porzucenia przez nią dziecka. Taka regulacja oznacza zatem przyznanie prawa do zasiłku macierzyńskiego szerszej grupie pracowników, obejmującej nic tylko ojców dziecka, którzy w świetle przepisów Kodeksu pracy nie mają obecnie prawa do urlopu macierzyńskiego.

Biorąc powyższe pod uwagę pragnę zapewnić Pana Rzecznika, iż nadal będę rozważać wszystkie aspekty poruszonej przez Pana sprawy, także w związku z trwającymi już pracami parlamentarnymi nad projektem ustawy o zmianie ustawy - Kodeks pracy (druk nr 2223). Przyznanie prawa do urlopu macierzyńskiego pracownikowi - ojcu dziecka w przypadku porzucenia dziecka przez jego matkę w trakcie takiego urlopu będzie bowiem, jak można przypuszczać, przedmiotem zainteresowania parlamentarzystów.

Minister
/-/ Jolanta Fedak

10.Zakaz dyskryminacji osób bez stałego zameldowania

Warszawa,03/07/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-587706-IV/08/MA
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
dr hab. Zbigniew Ćwiąkalski
Minister Sprawiedliwości
WARSZAWA

Szanowny Panie Ministrze

Pragnę zwrócić uwagę Pana Ministra na regulację przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz. U. z 1999 r., Nr 62, poz. 697 ze zm.), które wymaga pewnej zmiany z uwagi na znowelizowaną treść art. 135 § 2 kodeksu postępowania cywilnego.

Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawiał już problem doręczeń przesyłek sądowych w sprawach cywilnych Ministrowi Sprawiedliwości w roku 2000, 2001 (wystąpienia Rzecznika z dnia 5 października 2000 r. i 18 grudnia 2001 r. - nr RPO/347732/2000/IV/KF). Dnia 26 stycznia 2005 r. zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora Generalnego RP o wprowadzenie odpowiednich zmian w kodeksie postępowania cywilnego, w przedmiocie umożliwienia doręczeń pism sądowych w postępowaniu sądowym na wskazany przez stronę adres skrytki pocztowej (wystąpienie Rzecznika nr RPO/479912/IV/2004/GR).

Zgodnie z postulatami Rzecznika, w dniu 9 maja 2007 r. uchwalono ustawę o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, na mocy której zostało zmienione brzmienie art. 135 k.p.c. Mianowicie: w powołanym artykule wprowadzono § 2, który stanowi, iż „Na wniosek strony doręczenie może być dokonane na wskazany przez nią adres skrytki pocztowej. W tym wypadku pismo sądowe przesłane pocztą składa się w placówce pocztowej operatora publicznego, umieszczając zawiadomienie o tym w skrytce pocztowej adresata".

Jednocześnie zmianie uległa także treść artykułu 136 k.p.c. - dodano do niego § 4, wedle którego „Strona, która zgłosiła wniosek o dokonywanie doręczeń na adres oznaczonej skrytki pocztowej, ma obowiązek zawiadamiać sąd o każdej zmianie tego adresu. Przepis § 2 i 3 stosuje się odpowiednio."

Ustawę ogłoszono w Dzienniku Ustaw z dnia 6 lipca 2007 r.. Nr 121, poz. 831. Weszła ona w życie dnia 7 października 2007 r., tj. z upływem trzech miesięcy od dnia ogłoszenia.

Dopuszczenie doręczania pism sądowych za pośrednictwem skrytki pocztowej miało spowodować postęp w uskutecznianiu wartości konstytucyjnych, w tym zwłaszcza miało służyć realizacji prawa do sądu osób. które są bezdomne i tym samym nie mogą podać adresu miejsca zamieszkania. Konstytucja RP wymaga bowiem, aby postępowanie sądowe było ukształtowane zgodnie z zasadami sprawiedliwości (art. 45 ust. 1). Wymaganie to dotyczy również reguł dokonywania doręczeń (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 września 2002 r. SK 35/01, OTK-A 2002 nr 5, poz. 60). W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich ten sposób doręczeń pism sądowych pozwalałby również uniknąć częstych perturbacji związanych z zaginięciem tzw. awiza w sprawach, w których strony (współuczestnicy) mieszkający pod tym samym adresem pozostają w konflikcie (np. sprawy rozwodowe, działowe). W założeniu jednak regulacja taka miała ułatwić dostęp do sądu także tym wszystkim, którzy z różnych przyczyn nie mogą odbierać korespondencji w miejscu zamieszkania, czy też siedzibie przedsiębiorstwa. W uzasadnieniu projektu nowelizacji ustawy wywodzono, iż „sposób ten może znaleźć szersze zastosowanie; może być zastosowany także do innych - poza bezdomnymi - uczestników postępowań sądowych, także niebędących osobami fizycznymi".

Jak już zostało podniesione, wskazana zmiana kodeksu postępowania cywilnego obowiązuje od dnia 7 października 2007 r., jednakże w praktyce przepis ten nie jest obecnie stosowany. Dzieje się tak, dlatego, że rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz. U. z 1999 r.. Nr 62, poz. 697 ze zm.) nie reguluje tego typu doręczeń tj. doręczeń pism sądowych w postępowaniu sądowym na wskazany przez stronę adres skrytki pocztowej.

Nie ma przepisów określających czas przechowywania awiza w skrytce pocztowej, ani stosownych regulacji w przedmiocie zwrotu przesyłki sądowej na wypadek jej nieodebrania przez adresata.

Ma to ogromne znaczenie z uwagi na treść § 9 przedmiotowego rozporządzenia. „Z treści § 9 wynika, że siedmiodniowy termin do odbioru przesyłki jest koniecznym elementem zawiadomienia i ma zasadnicze znaczenie dla określenia daty, w której doręczenie następuje, a w konsekwencji jest warunkiem skutecznego doręczenia przez „awizo". Jest to data odebrania przez adresata przesyłki w zakreślonym w zawiadomieniu terminie lub data w której upłynął ten właśnie termin do jej odbioru, jeżeli przed jego upływem adresat nie zgłosił się po odbiór CK 226/02 wyrok SN17.02.2004 r.).

Paragraf 9 ust. 8 wskazanego rozporządzenia stanowi dodatkowo, iż „Przesyłkę niepodjętą pocztowa placówka oddawcza opatruje na stronie adresowej adnotacją „nie podjęto w terminie" oraz odciskiem datownika i odsyła niezwłocznie wraz z formularzem potwierdzenia odbioru organowi wysyłającemu". Regulacja ta nie odnosi się jednak do doręczeń pism sądowych w postępowaniu sądowym na adres skrytki pocztowej, w związku, z czym nie ma w tym zakresie stosownych unormowań.

Obecny kształt regulacji zawartych w przedmiotowym rozporządzeniu, z uwagi na niedostosowanie do wymagań ustawowych, wymaga zatem stosownej zmiany. Tym bardziej, iż do

Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają coraz częstsze skargi obywateli, wskazujące na fakt, iż sądy rozpoznające sprawy cywilne odmawiają dokonywania doręczeń na wskazaną skrytkę pocztową. Dzieje się tak ze względu na to, iż przepis artykułu 135 § 2 k.p.c, z uwagi na brak nowelizacji opisanego rozporządzenia - w istocie pozostaje martwy.

Rekapitulując: aby zamierzony cel nowelizacji k.p.c. nie został zaprzepaszczony, należy rozważyć wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą kwestia okresu przechowywania awiza w skrytce pocztowej oraz sama procedura zwrotu przesyłki sądowej, na wypadek nie odebrania jej przez adresata, nie będzie już budzić wątpliwości.

Wprowadzenie jasnych i przejrzystych unormowań na poziomie aktu podustawowego, wydanego w wykonaniu delegacji zamieszczonej w art. 131 § 2 k.p.c. umożliwi właściwe stosowanie art. 135 § 2 k.p.c, zwiększając tym samym ochronę osób nieposiadających adresu do doręczeń oraz pozwalając im - w najbardziej dla nich dogodny oraz bezpieczny sposób realizować prawo do sądu.

Wobec powyższego, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), uprzejmie proszę Pana Ministra o rozważenie przedstawionego zagadnienia i zajęcie stanowiska w przedmiocie potrzeby ewentualnej zmiany rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz. U. z 1999 r., Nr 62, poz. 697 ze zm.).

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 24 lipca 2008 r.

Rzeczpospolita Polska
Minister Sprawiedliwości

DL-P-IHJ760-7/08
dot, RPO-587706-IV/08/MA

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Odpowiadając na wystąpienie Pana Rzecznika z dnia 3 lipca 2008 r., dotyczące potrzeby nowelizacji rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz. U. z 1999 r., Nr 62, poz. 697 ze zm.) z uwagi na znowelizowaną treść art. 135 § 2 kpc, uprzejmie przedstawiam co następuje.

Ustawą z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 121, poz. 831), jak Pan Rzecznik wskazuje w swoim wystąpieniu, znowelizowano art. 135 kpc poprzez dodanie § 2 do tego artykułu o następującej treści: *„§2.Na wniosek strony doręczenie może być dokonane na wskazany przez nią adres skrytki pocztowej. W tym wypadku pismo sądowe przesłane pocztą składa się w placówce pocztowej operatora publicznego, umieszczając zawiadomienie o tym w skrytce pocztowej adresata.”*

Wejście w życie wspomnianej noweli spowodowało konieczność dostosowania treści rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym do zmienionego stanu prawnego.

W Ministerstwie Sprawiedliwości opracowano projekt rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym, który na początku sierpnia bieżącego roku zostanie skierowany do uzgodnień międzyresortowych. Obecnie projektowane rozporządzenie zostało poddane konsultacjom społecznym.

Pragnę jednocześnie poinformować, że prace legislacyjne zmierzające do opracowania projektu rozporządzenia trwały długo, *z* uwagi na objęcie planowaną nowelizacją wszystkich kwestii, które budziły wątpliwości w toku stosowania jego przepisów.

Z wyrazami szacunku
Z upoważnienia Ministra Sprawiedliwości
/-/ Zbigniew Wrona
Podsekretarz Stanu

Warszawa, 09/01/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-577336 - VI/07/JS
00 - 090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Sz.P.
Stanisław Kluza
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego
Plac Powstańców Warszawy 1
00 - 950 Warszawa

Szanowny Panie Przewodniczący

Z informacji napływających do Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że środki należne osobom bezdomnym posiadającym zatrudnienie lub otrzymującym świadczenia emerytalno-rentowe, są przekazywane na rachunek własny w banku Pekao S.A. Jednakże wyżej wymieniony bank nie wydaje bezdomnym kart elektronicznych, umożliwiających pobieranie pieniędzy z bankomatów - mogą je otrzymywać wyłącznie w „okienku kasowym" w banku. Z napływających informacji wynika, że takich utrudnień nie tworzą inne banki, np. Bank Millenium.

Praktyka taka nasuwa, zdaniem Rzecznika, duże wątpliwości co do jej zgodności z prawem oraz zasadami prawa bankowego, ochrony konsumentów oraz Konstytucji RP.

Zgodnie z art. 50 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. 02 Nr 72, poz. 665) posiadacz rachunku bankowego dysponuje swobodnie środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku, zaś bank dokłada szczególnej staranności w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa przechowywanych środków pieniężnych; postanowienia, które ograniczają swobodę dysponowania tymi środkami mogą być zawarte, ale tylko w formie umowy z bankiem. Stosownie zaś do postanowień art. 49 ust. 3 wspomnianej ustawy, rachunki oszczędnościowe, rachunki oszczędnościowo - rozliczeniowe oraz rachunki terminowych lokat oszczędnościowych mogą być prowadzone wyłącznie dla osób fizycznych, szkolnych kas oszczędnościowych oraz pracowniczych kas zapomogowo - pożyczkowych.

W licznych orzeczeniach dominuje restryktywne, uzasadnione jurydycznie stanowisko, stawiające bankom wysokie wymagania pod względem oceny staranności zachowań niezbędnych przy wykonywaniu ich zobowiązań (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1992 r., III CZP 138/92, OSNC 1993, nr 6, poz. 96 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1999 r., III CKN 196/98, OSNC 2000, nr 1, poz. 8, z dnia 26 lipca 2001 r., II CKN 1269/00, OSNC 2002, nr 3 poz. 42 i z dnia 16 stycznia 2001 r., II CKN 344/00, nie publ.).

Słusznie podnosi się, iż właścicielem środków pieniężnych, pomimo przekazania ich na rachunek banku, pozostaje przez cały czas posiadacz rachunku (zob. T. Narożny, *Prawo bankowe,* Poznań 1998; zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2001 r., I CKN 501/99, OSP 2002, z. 1, poz. 5). Choć występują również stanowiska odmienne, nie ulega jednak wątpliwości, iż niezależnie od kwestii własności środków na rachunku bank ma obowiązek zwrotu ich wartości w całości lub części co do zasady na każde żądanie uprawnionego, co wynika m.in. z art. 726 Kodeksu cywilnego (zob. D. Rogoń, *Komentarz do art. 50 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. 02. 72. 665),* [w:] F. Zoll (red.), A. Adamek, K. Bitner-Przybylska, M. Brożyna, M. Chudzik, A. Frań, I. Karasek, K. Kohutek, K. Korus, R. Kwaśnicki, J. Lachner, J. Molis, M. Olczyk, K. Płończyk, P. Podlasko, M. Porzycki, A. Rataj, D. Rogoń, M. Rusinek, M. Spyra, T. Spyra, S. Szuster, P. Tereszkiewicz, A. Wacławik, F. Wejman, M. Wyrwiński. *Prawo bankowe. Komentarz, Tom I i II,* Zakamycze, 2005). Zapewnienie bezpieczeństwa depozytów jest bowiem jednym z najistotniejszych obowiązków banku, a sposób jego wykonywania jest najbardziej wymierną podstawą oceny jego wiarygodności, dlatego też wszystkie próby interpretacji przez banki postanowień zawartych w stosowanych przez nie wzorcach umownych, które zmierzają do zaniżania standardów bezpieczeństwa powierzonych bankowi środków pieniężnych, powinny oceniane być jako zachowania sprzeczne z dobrymi obyczajami i celami umów rachunku bankowego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2003 r., I CKN 308/01, LEX nr 80243). Skoro zatem zasadą jest udostępnianie klientom kart elektronicznych, które umożliwiają szybki dostęp do własnych środków pieniężnych, niezrozumiałym jest fakt pozbawienia takiej możliwości osób bezdomnych.

Istotnym aktem prawnym w odniesieniu do analizowanej sprawy jest ustawa z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169, poz. 1385). Zgodnie z art. 14 ust. 1 tejże ustawy, przez umowę o kartę płatniczą wydawca karty płatniczej zobowiązuje się wobec posiadacza karty płatniczej do rozliczania operacji dokonanych przy użyciu karty płatniczej, a posiadacz zobowiązuje się do zapłaty kwot operacji wraz z należnymi wydawcy kwotami opłat i prowizji lub do spłaty swoich zobowiązań. Jasnym jest, iż taką umowę, bank może zawrzeć tylko z osobą która legitymuje się stałym dochodem, niezależnie od jego postaci. Konieczna jest bowiem, przy korzystaniu z karty, zapłata prowizji i opłat. W niniejszej sprawie, klienci banku są bezdomni, ale legitymują się stałym miesięcznym dochodem. Posiadają bowiem zatrudnienie, lub otrzymują świadczenia emerytalno - rentowe. Bank zatem ma pewność, iż na rachunek regularnie wpływa określona kwota, przez co, aby usprawnić współpracę z klientem, powinien karty płatnicze wydawać wszystkim takim posiadaczom rachunków bankowych. Ponieważ, stosownie do przepisów wspomnianej ustawy, właścicielem karty płatniczej pozostaje jej wystawca, czyli bank, ma on pewność, iż wszelkie ewentualne naruszenia w tym zakresie obciążać będą tylko i wyłącznie posiadacza karty. On bowiem ponosi pełną odpowiedzialność za sposób jej użycia. W związku z powyższym, w analizowanych sprawach, nie ma najmniejszych przeszkód, aby wydawać karty płatnicze również osobom bezdomnym.

Zgodnie z art. 32 Konstytucji RP wszyscy są równi wobec prawa i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. Równość wobec prawa oznacza przede wszystkim takie same traktowanie podmiotów w jednakowych okolicznościach. W niniejszej sprawie istnieje niebezpieczeństwo różnicowania sytuacji osób ze względu na ich status mieszkaniowy. Tymczasem, jak podniesiono wyżej, posiadanie stałego źródła dochodu, które jest podstawową przesłanką zawarcia umowy rachunku bankowego, przesądza o konieczności zapewnienia wszystkim osobom wykazującym się takim dochodem, możliwości nieograniczonego dostępu do własnych środków pieniężnych. Każdy bowiem, stosownie do art. 64 Konstytucji RP, ma prawo do własności i innych praw majątkowych.

Uprzejmie proszę Pana Przewodniczącego o przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, 27 marca 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-577336-VI/07/JS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Sz. P.
Stanisław Kluza
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego
Plac Powstańców Warszawy 1
00 -950 Warszaw a

W dniu 9 stycznia 2008 r. wystosowane zostało pismo w przedmiotowej sprawie z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w kwestii braku dostępu osób bezdomnych do bankowych kart elektronicznych, pomimo posiadania otwartego rachunku bankowego. W związku z powyższym uprzejmie proszę o nadesłanie odpowiedzi.

Wyrażam przekonanie, że podejmie Pan czynności, które doprowadzą do jej udzielenia.

/-/ Stanisław Trociuk

Warszawa, 25/01/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-577337 - VI/07/JS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Sz.P.
Stanisław Kluza
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego
Plac Powstańców Warszawy 1
00 - 950 Warszawa

Szanowny Panie Przewodniczący

Z informacji napływających do Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że przy ubieganiu się przez osoby bezdomne o kredyty małej wysokości, banki wymagają poręczenia żyrantów. Wymogi takie nie są natomiast formułowane w odniesieniu do potencjalnych kredytobiorców posiadających zameldowanie.

Praktyka taka nasuwa, zdaniem Rzecznika, duże wątpliwości co do jej zgodności z prawem oraz zasadami prawa bankowego oraz Konstytucji RP.

Udzielanie kredytów jest, zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. 02. Nr 72, poz. 665), czynnością bankową podobnie jak, stosownie do art. 5 ust. 2 pkt 1 ustawy, pożyczka pieniężna (i ile pożyczka udzielana jest przez bank). Banki, zgodnie z art. 70 ust. 1 ustawy, uzależniają przyznanie kredytu od zdolności kredytowej kredytobiorcy, przez którą rozumie się zdolność do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach określonych w umowie, zaś kredytobiorca jest obowiązany przedłożyć na żądanie banku dokumenty i informacje niezbędne do dokonania oceny tej zdolności. Klient banku ma zdolność kredytową wówczas, gdy istniejące w dniu jej weryfikacji okoliczności uzasadniają graniczącą z pewnością realizacji prognozę, że kredytobiorca w całym okresie, na jaki umowa kredytu została zawarta, będzie w stanie sprostać obowiązkowi dokonywania spłat, a z upływem tego okresu będzie mógł zwrócić kredyt i uregulować należności uboczne. Pogląd taki wyraża również Sąd Najwyższy przyjmując, że zdolność kredytową ma każdy podmiot, którego stan majątkowy oraz bieżąca i przewidywana w przyszłości efektywność gospodarowania zapewnia wypłacalność gwarantującą zwrot kredytu wraz z należnymi odsetkami w ustalonym w umowie terminie (wyrok SN z dnia 18 czerwca 1997 r., II CKN 207/97, Pr. Bank. 1998, nr 1, s. 57). W niniejszej sprawie od osób bezdomnych, choć te posiadają zatrudnienie lub otrzymują

świadczenia emerytalno - rentowe, a przez to w pełni zasługują na określenie ich zdolności kredytowej jako wystarczającej, wymaga się poręczenia żyrantów.

Tymczasem, zgodnie z art. 70 ust. 2 pkt 1 analizowanej ustawy, bank może udzielić kredytu pod warunkiem ustanowienia szczególnego sposobu zabezpieczenia spłaty kredytu tylko wówczas, gdy potencjalny kredytobiorca nie posiada zdolności kredytowej. Artykuł 70 Prawa bankowego, zawiera skierowany do banków publicznoprawny zakaz udzielania kredytów podmiotom nie dającym gwarancji wypłacalności. Podstawowym celem zakazu jest ochrona deponentów, których interesy mogą być zagrożone poprzez udostępnianie środków pochodzących z dokonanych przez nich wkładów oszczędnościowych osobom o niewystarczająco sprawdzonej zdolności kredytowej. Z treści tego przepisu wynika więc uprawnienie wobec kredytobiorców, a zarazem obowiązek banku wobec deponentów do przeprowadzenia kontroli zdolności kredytowej zarówno na etapie zawiązania stosunku kredytowego, jak i w czasie jego trwania. **Takie uprawnienie banku, choć z pewnością mieszczące się również w tzw. swobodzie kontraktowania, powinno jednak być realizowane w granicach ustawowych.** Przepisy prawne oraz interpretowane na ich podstawie, głównie przez orzecznictwo i doktrynę, normy prawne, jasno określają co wchodzi w zakres pojęcia zdolności kredytowej. Nie sposób zgodzić się, iż kwestia braku zameldowania może pozostawać istotna, skoro najważniejszą i w zasadzie jedyną przesłanką jest regularne pozyskiwanie określonej kwoty pieniężnej, która przeznaczana będzie na spłatę kredytu. Brzmienie przepisu art. 70 ustawy przesądza o tym, że banki posiadają pełną swobodę decyzji przy ustalaniu zdolności kredytowej.

Wyłączenie dotyczące ustawowego skutku braku zdolności kredytowej, tj. odmowy udzielenia kredytu może mieć jednak miejsce jedynie w sytuacjach określonych przepisem art. 70 ust. 2 Prawa bankowego (zob. M. Debel, *Zdolność kredytowa a zakres swobody nawiązywania stosunków kredytowych z bankami,* Radca Prawny 2007/1/58).

Przez zdolność kredytową rozumie się zdolność do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach określonych w umowie. Składa się na nią stan majątkowy podmiotu ubiegającego się o kredyt oraz bieżąca i przewidywana w przyszłości efektywność gospodarowania gwarantująca terminowy zwrot kredytu i zapłatę odsetek. Jak podkreśla się w piśmiennictwie, zależy ona od wielu różnych czynników, takich jak płynność finansowa, jakość gospodarowania środkami produkcji, sposób wykorzystywania akumulacji, dynamika produkcji, poziom kosztów, wydajność pracy, warunki zbytu towarów i usług. Jeżeli jednak określone świadczenie jest pobierane przez potencjalnego kredytobiorcę w sposób regularny na takiej podstawie prawnej lub faktycznej, której stabilność nie ulega zmianie, swoboda banku przejawiająca się poprzez nieuzasadnioną negatywną ocenę, stanowić może naruszenie obowiązujących przepisów prawa bankowego a nadto Konstytucji RP.

Zgodnie z art. 32 Konstytucji RP wszyscy są równi wobec prawa i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. Równość wobec prawa oznacza przede wszystkim takie same traktowanie podmiotów w jednakowych okolicznościach. W niniejszej sprawie istnieje niebezpieczeństwo różnicowania

sytuacji osób ze względu na ich status mieszkaniowy. Tymczasem, jak podniesiono wyżej, posiadanie stałego źródła dochodu, które jest podstawową przesłanką posiadania zdolności kredytowej, a przez to zawarcia umowy kredytu, przesądza o konieczności zapewnienia wszystkim osobom, wykazującym się określonym dochodem, możliwości nieograniczonego dostępu do dobrodziejstw płynących z możliwości korzystania z kredytów, w szczególności tych o niewielkiej wartości nominalnej.

Uprzejmie proszę Pana Przewodniczącego o przedstawienie stanowiska w tej sprawie.

Z poważaniem

/-/ Stanisław Trociuk

Warszawa 27 marca 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK
RPO-577337-VI/07/JS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Sz. P.
Stanisław Kluza
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego
Plac Powstańców Warszawy I
00-950 Warszawa

Szanowny Panie Przewodniczący

W dniu 25 stycznia 2008 r. wystosowane zostało pismo w przedmiotowej sprawie z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w kwestii odmiennego traktowania klientów banków poprzez wprowadzanie wymogu poręczania drobnych pożyczek i kredytów, gdy beneficjentami są osoby bezdomne.

W związku z powyższym uprzejmie proszę o nadesłanie odpowiedzi.

Wyrażam przekonanie, że podejmie Pan czynności, które doprowadzą do jej udzielenia.

/-/ Stanisław Trociuk

KOMISJA NADZORU FINANSOWEGO

Warszawa, 2008-04-04

PNB-DNB-BASB-II-5310-166/08

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie

W odpowiedzi na pismo z dnia 25.01.2008 r., znak RPO-577337-VI/07/JS dotyczące warunków udzielania kredytów osobom bezdomnym, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF) przedstawia następujące stanowisko.

Udzielenie kredytu następuje w drodze zawarcia umowy między bankiem i kredytobiorcą, którym może być m.in. osoba fizyczna. Umowa kredytu jest cywilnoprawną umową której regulacja ustawowa znajduje się w art. 69-79c ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.) oraz w ustawie z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. Nr 100, poz. 1081 z późn. zm.).

Zgodnie z art. 69 ust, 2 pkt 1 ustawy Prawo bankowe, umowa kredytu jest zawierana na piśmie i powinna określać strony umowy. Również art. 4 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o kredycie konsumenckim stanowi, że umowa o kredyt konsumencki powinna być zawarta na piśmie i zawierać imię i nazwisko konsumenta oraz jego adres.

Wymóg oznaczenia stron umowy kredytu określony w wymienionych ustawach należy odczytywać jako ujawnienie osoby kredytobiorcy wobec banku w sposób pozwalający na jego indywidualizację. W przypadku osób fizycznych jednym z elementów tego wymogu jest oznaczenie miejsca jej zamieszkania czy adresu.

Zgodnie z art. 25 Kodeksu cywilnego miejscem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu. W komentarzu do Kodeksu cywilnego pod redakcją K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2002, t. I str. 90-91, podkreśla się, że w przepisie tym chodzi o miejsce zamieszkania w określonej miejscowości, nie zaś określonym mieszkaniu (lokalu). Wyrażenie zamiaru stałego pobytu nie wymaga złożenia oświadczenia woli (nie jest czynnością prawną), a wystarcza, że zamiar taki wynika z zachowania danej osoby, polegającego na jej aktywności życiowej w danej miejscowości. Samo zameldowanie, będące kategorią prawa administracyjnego, nie przesądza o miejscu zamieszkania w rozumieniu prawa cywilnego, choć jest wskazówką, która przy ocenie istnienia przesłanek z art. 25 k.c. będzie brana

pod uwagę. Nie przesądza również o adresie takiej osoby. Nie zawsze bowiem adres zamieszkania jest tożsamy z adresem zameldowania.

Zgodnie z art. 93 ust. 1 Prawa bankowego, w celu zabezpieczenia wierzytelności, które wynikają z czynności bankowych, bank może żądać zabezpieczenia przewidzianego w Kodeksie cywilnym i prawie wekslowym oraz zwyczajami przyjętymi w obrocie krajowym i zagranicznym. Należy zauważyć, że przepisy prawa nie zakazują różnicowania zakresu zabezpieczeń żądanych przez bank w odniesieniu do identycznego produktu oferowanego różnym osobom.

Ocena, czy dane zabezpieczenie należy uznać za nadmierne, winna być dokonywana indywidualnie odnośnie każdego przypadku. Sytuacja majątkowa klienta może bowiem decydować o postawieniu przez bank warunku szerszego lub węższego zabezpieczenia danej wierzytelności.

W opinii UKNF, żądanie od osoby bezdomnej poręczenia kredytu przez osoby trzecie generalnie nie wydaje się nadmierne, jeżeli uwzględnimy fakt, iż bank może mieć problem z prowadzeniem ewentualnego dochodzenia roszczeń od kredytobiorcy - osoby takie mogą nie posiadać majątku, z którego bank mógłby zaspokoić swoje roszczenia w przypadku niespłacenia kredytu.

Jednocześnie należy podkreślić, że ocena dotycząca rodzaju i wysokości zabezpieczenia pozostawiona jest bankowi, który odpowiada za zarządzanie ryzykiem.

DYREKTOR ZARZĄDZAJĄCY
Pionem Nadzoru Bankowego
/-/ Andrzej Stopczyński

KOMISJA NADZORU FINANSOWEGO

Warszawa, 2008-04- 24

PNB-DNB-BASB-II-5310-216/08

Pan
Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Szanowny Panie

W odpowiedzi na pisma z dnia 9.01.2008 r., znak RPO-577337-VI/07/JS oraz z dnia 27.03.2008 r., znak RPO-577337-VI/07/JS dotyczące nie wydawania przez Bank Polska Kasa Opieki SA kart elektronicznych osobom bezdomnym informuję, że sprawa była wyjaśniana przez wymieniony Bank.

Z informacji uzyskanych z Banku wynika, że oferuje on klientom - osobom fizycznym - otwarcie EUROKONTA - rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego w złotych, do którego dołączony jest pakiet dodatkowych produktów i usług, w tym między innymi międzynarodowa elektroniczna karta płatnicza Maestro. Kartą tą klient może dokonywać wypłat w bankomatach oraz dokonywać płatności za nabywane towary i usługi do wysokości środków dostępnych na rachunku.

Z wyjaśnień Banku Pekao SA wynika również, że przepisy Banku regulujące funkcjonowanie rachunku EUROKONTO nie przewidują żadnych ograniczeń w zakresie wydawania kart Maestro posiadaczom tego rachunku.

W ramach obowiązujących procedur Banku dotyczących funkcjonowania rachunków bankowych nie ma regulacji, które dotyczyłyby określonej kategorii klientów.

ZASTĘPCA DYREKTORA
Zarządzającego Pionem Nadzoru Bankowego
/-/ Krzysztof Broda

Warszawa, 8/04/2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
RPO-577339-X/07/TS
00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Grzegorz SCHETYNA
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Szanowny Panie Premierze

Uprzejmie informuję Pana Premiera, że do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają stosunkowo liczne skargi, dotyczące obowiązku meldunkowego. W większości tych skarg, kwestionowane są działania oraz indywidualne rozstrzygnięcia organów administracji samorządowej o zameldowaniu i wymeldowaniu konkretnych osób. Odrębną grupę stanowią skargi osób bezdomnych - z natury rzeczy nie posiadających stałego zameldowania - na różnego rodzaju utrudnienia i bariery, na jakie napotykają w związku z brakiem tego zameldowania w różnych sytuacjach życiowych, głównie przy poszukiwaniu zatrudnienia, próbach korzystania z usług bankowych, a także w dostępie do świadczeń pomocy społecznej oraz ubezpieczenia zdrowotnego itp. Treść tych skarg potwierdza trafność wyrażonej publicznie oceny Prezesa Rady Ministrów Pana Donalda Tuska, że obowiązek meldunkowy jest przejawem zbędnej biurokracji utrudniającej życie obywateli.

W związku z wypowiedzią Prezesa Rady Ministrów na temat zamiaru zlikwidowania obowiązku meldunkowego, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pana Premiera o poinformowanie Rzecznika Praw Obywatelskich o pojętych działaniach oraz zamierzonych kierunkach zmian systemowych w przedmiocie tego obowiązku.

Z poważaniem
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Warszawa, dnia 17 kwietnia 2008 roku

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

BMP-079-34I9/0S/MM

Pan
dr Janusz Kochanowski
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku

W nawiązaniu do pisma z dnia 8 kwietnia 2008 roku (sygn. RPO-577339-X/07/TS) w sprawie *obowiązku meldunkowego* uprzejmie informuję, iż Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji rozważając zniesienie obowiązku meldunkowego, zwrócił się do pozostałych członków Rady Ministrów z prośbą o przeanalizowanie i wskazanie ewentualnych konsekwencji prawnych, organizacyjnych i finansowych dla każdego z resortów jakie będą wiązały się ze zniesieniem obowiązku meldunkowego. Jednocześnie, Minister wystąpił do 15 placówek dyplomatycznych innych krajów europejskich oraz Stanów Zjednoczonych i Kanady z prośbą o przedstawienie sposobu rejestracji obywateli w tych państwach.

Na podstawie zebranych materiałów opracowano wstępną koncepcję nowych zasad rejestracji osób na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, będącą dopiero na etapie wypracowywania rozwiązania. Koncepcja z jednej strony zapewnia realizację zadań Państwa (np. finansowanie samorządów) i uprawnień obywateli (np. prawo wyborcze), z drugiej - ma na celu maksymalne uproszczenie procedur związanych z tą rejestracją, umożliwiając dokonywanie zgłoszenia drogą internetową i pocztową. Przewiduje również odstąpienie od wymogu zamieszczania w dowodzie osobistym danych adresowych, dlatego też zmiana adresu zamieszkania nie będzie skutkowała koniecznością wymiany tego dokumentu. Ponadto, planuje się umożliwienie zgłaszania adresu do korespondencji (w tym adresu e:mail) ułatwiającego doręczanie korespondencji.

Jednocześnie informuję, iż na stronie internetowej www.mswia.aov.pl w zakładce *Aktualności* zamieszczone zostały w dniu 10 kwietnia 2008 roku *Propozycje zmian w prawie meldunkowym - zasady rejestracji obywateli na terytorium RP.*

Z poważaniem
MINISTER
SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
/-/ z up. Witold DROŹDŹ
Podsekretarz Stanu

BMP-079-3419/08/MM

11.Wykaz sygnatur spraw RPO

L. p.	strona	sygnatura sprawy
1	205	RPO-414315-III/02
2	552	RPO-434592-III/03
3	480	RPO-481256-IV/04
4	373	RPO-505746-I/05
5	373	RPO-518893-I/05
6	54	RPO-518983-VIII/05
7	559	RPO-519881-III/05
8	563	RPO-523318-III/06
9	447	RPO-528075-I/06
10	572	RPO-528550-III/06
11	338	RPO-529111-1/06
12	373	RPO-533883-I/06
13	134	RPO-535047-III/06
14	141	RPO-536046-III/06
15	400	RPO-537307-X/06
16	582	RPO-537468-III/06
17	585	RPO-537568-III/06
18	93	RPO-540963-I/06
19	219	RPO-543548-I/06
20	452	RPO-544829-I/06
21	508	RPO-544990-IV/06
22	523	RPO-546048-X/06
23	588	RPO-549608-XI/07
24	385	RPO-554164-I/07
25	167	RPO-555326-I/07
26	455	RPO-556183-I/07
27	592	RPO-556515-III/07
28	253	RPO-556682-X/07
29	146	RPO-558646-VIII/07
30	366	RPO-559455-I/07
31	383	RPO-560091-I/07
32	409	RPO-560097-I/07
33	176	RPO-560379-I/07
34	339	RPO-560530-I/07
35	601	RPO-562343-III/07
36	38	RPO-563120-I/07
37	418	RPO-563617-X/07
38	277	RPO-564289-XI/07
39	172	RPO-568816-I/07
40	529	RPO-570368-X/07

41	346	RPO-571564-III/07
42	281	RPO-571999-I/07
43	262	RPO-572275-I/07
44	236	RPO-572441-I/08
45	368	RPO-572746-I/07
46	190	RPO-573544-X/07
47	470	RPO-573601-I/07
48	99	RPO-576195-I/07
49	628	RPO-577336-VI/07
50	632	RPO-577337-VI/07
51	639	RPO-577339-X/07
52	185	RPO-578954-I/07
53	370	RPO-580873-I/08
54	152	RPO-581968-III/08
55	8	RPO-583174-I/08
56	209	RPO-583433-III/08
57	354	RPO-583636-III/08
58	606	RPO-586139-III/08
59	72	RPO-586252-X/08
60	624	RPO-587706-IV/08
61	103	RPO-589281-I/08
62	155	RPO-591059-III/08
63	76	RPO-593594-I/08
64	611	RPO-597884-III/08
65	294	RPO-598882-I/08
66	329	RPO-599337-I/08
67	318	RPO-599669-X/08
68	395	RPO-599671-I/08
69	331	RPO-600592-VI/08
70	308	RPO-600925-VI/08
71	163	RPO-601850-III/08
72	476	RPO-602425-I/08
73	514	RPO-604715-V/08
74	336	RPO-606698-I/09
75	389	RPO-607860-I/09
76	432	RPO-607984-III/09
77	50	RPO-609438-I/09
78	301	RPO-609893-I/09
79	541	RPO-610288-X/09
80	541	RPO-611585-X/09
81	35	RPO-612193-X
82	517	RPO-612995-IV/09
83	58	RPO-613209-III/09
84	64	RPO-614715-III/09

85	412	RPO-615323-I/09
86	406	RPO-620144-I/09
87	548	RPO-620618-X/09
88	429	RPO-620748-III/09
89	41	RPO-622062-I/09
90	398	RPO-622579-I/09
91	615	RPO-623808-III/09
92	116	RPO-624267-I/09
93	619	RPO-625341-III/09
94	437	RPO-625358-III/09
95	122	RPO-625506-I/09
96	361	RPO-630431-X/09
97	196	RPO-630706-IX-9002/09
98	213	RPO-630921-III/09
99	231	RPO-632522-X/09
100	378	RPO-635281-I/09
101	430	RPO-639535-III/10
102	322	RPO-639666-I/10
103	320	RPO-640371-I/10
104	425	RPO-640635-III/10
105	325	RPO-642120-I/10

CZĘŚĆ II

Przepisy dotyczące zasady równości i zakazu dyskryminacji – prawo międzynarodowe i regulacje krajowe (wybór)

1. Wprowadzenie

Niniejszy wybór aktów normatywnych z zakresu prawa antydyskryminacyjnego stanowi próbę kompleksowego przedstawienia obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej regulacji w tym zakresie, tak krajowych, jak i międzynarodowych, włączając w to prawo Unii Europejskiej. Jednocześnie stanowi on próbę ukazania uniwersalnych tendencji i kierunków ochrony w zakresie równego traktowania na świecie.

Liczba dokumentów, które w jakiś sposób powiązane są z problematyką prawa antydyskryminacyjnego jest tak ogromna, że opublikowanie ich wszystkich wymagałoby przygotowania wydawnictwa wielotomowego. Dlatego też zbiór ograniczono jedynie do najważniejszych regulacji ustanowionych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy, a także aktów normatywnych przyjętych w Radzie Europy oraz przez instytucje Unii Europejskiej. Siłą rzeczy poza zbiorem znalazły się partykularne akty normatywne, właściwe jedynie dla określonej części świata lub kręgu kulturowego.

Akty normatywne zaprezentowane w zbiorze usystematyzowane są ze względu na szczegółowość regulacji. W pierwszej części zbioru zamieszczone zostały akty prawa zawierające przepisy o ogólnym zakresie, następnie zaś akty prawa skupiające się na danym rodzaju dyskryminacji.

Konieczność ograniczenia objętości zbioru wymagała zrezygnowania w niektórych dokumentach ze wstępów, postanowień szczególnych, a także tych regulacji, które są mniej istotne z punktu widzenia prawa antydyskryminacyjnego. W wypadku, gdy zamieszczenie postanowień ogólnych nie było niezbędne, zamieszczono jedynie krótki wyciąg.

Zamieszczone w zbiorze teksty to zweryfikowane przekłady polskie. W nielicznych wypadkach zamieszczono tłumaczenia własne.

Zbiór obejmuje stan prawny obowiązujący w dniu 1 kwietnia 2010 r.

2. Przepisy ogólne dotyczące dyskryminacji

System ONZ

1.

Deklaracja dotycząca zamierzeń i celów Międzynarodowej Organizacji Pracy przyjęta 10 maja 1944 w Filadelfii (zwana Deklaracją Filadelfijską; stanowi załącznik do Konstytucji Międzynarodowej Organizacji Pracy przyjętej w 1919 r.)

Część II lit. a
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 11 grudnia 1947 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. 1948 r. Nr 43 poz. 308 z późn. zm.

II. W przekonaniu, że doświadczenie wykazało w całej pełni słuszność deklaracji, zawartej w Konstytucji Międzynarodowej Organizacji Pracy, a według której trwały pokój może być ustanowiony jedynie na podstawie sprawiedliwości społecznej, Konferencja stwierdza, że:
a) wszystkie istoty ludzkie, bez różnicy rasy, wierzenia lub płci mają prawo dążyć do swego postępu materialnego i rozwoju umysłowego w warunkach wolności i godności, bezpieczeństwa gospodarczego i z równymi widokami powodzenia.

2.

Karta Narodów Zjednoczonych przyjęta 26 czerwca 1945 r. w San Francisco

Artykuł 1 ust.3, artykuł 13 ust. 1 lit. b, artykuł 55 lit. c, artykuł 76 lit. c
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 24 października 1945 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. 1947 r., Nr 23 poz. 90

Artykuł 1.
3. Do osiągnięcia międzynarodowej współpracy przy rozwiązywaniu zagadnień międzynarodowych o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub humanitarnym, jak również przy popieraniu i zachęcaniu do poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

Artykuł 13.
1. Ogólne Zgromadzenie zapoczątkuje badania i będzie udzielało zaleceń w celu:

b) popierania współpracy międzynarodowej w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, oświatowej i zdrowotnej oraz udzielania pomocy przy urzeczywistnianiu praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

Artykuł 55.
Mając na widoku stworzenie warunków stałości i dobrobytu, które są niezbędne do pokojowych i przyjaznych stosunków między narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia ludów, Narody Zjednoczone będą popierały:
c) powszechne poszanowanie i zachowywanie ludzkich praw i wolności podstawowych dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

Artykuł 76.
Zgodnie z celami Narodów Zjednoczonych, wyłożonymi w artykule 1 niniejszej Karty, podstawowe zadania systemu powierniczego powinny polegać na:
c) zachęcaniu do poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii oraz do uznawania współzależności ludów świata.

3.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta 10 grudnia 1948

Artykuł 1, artykuł 2

Artykuł 1
Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 2
Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu. Nie wolno ponadto czynić żadnej różnicy w zależności od sytuacji politycznej, prawnej lub międzynarodowej kraju lub obszaru, do którego dana osoba przynależy, bez względu na to, czy dany kraj lub obszar jest niepodległy, czy też podlega systemowi powiernictwa, nie rządzi się samodzielnie lub jest w jakikolwiek sposób ograniczony w swej niepodległości.

4.

Konwencja MOP dotycząca stosowania zasad prawa organizowania się i rokowań zbiorowych przyjęta 1 lipca 1949 r. w Genewie

Artykuł 1
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 25 lutego 1957 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1958, Nr 29, poz. 126

Artykuł 1
Pracownicy powinni korzystać z należytej ochrony przed wszelkimi aktami dyskryminacji, dążącymi do naruszenia wolności związkowej w dziedzinie pracy.
2. Taka ochrona powinna odnosić się w szczególności do czynów mających na celu:
a) uzależnienie zatrudnienia pracownika od warunku, że nie przystąpi on do związku zawodowego lub przestanie należeć do związku zawodowego,
b) wydalenie pracownika lub skrzywdzenie go we wszelki inny sposób z powodu jego przynależności do związku zawodowego lub udział w działalności związkowej poza godzinami pracy lub, za zgodą pracodawcy, podczas godzin pracy.

5.

I Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych przyjęta 12 sierpnia 1949 r.

Artykuł 2, artykuł 3, artykuł 12, artykuł 24, artykuł 26, artykuł 28, artykuł 30, artykuł 31
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 26 maja 1955 r.
Adres publikacyjny: Dz. U. 1956 Nr 38 poz. 171

Artykuł 2
Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, Konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny. Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała żadnego oporu zbrojnego. Jeżeli jedno z Mocarstw w konflikcie nie jest stroną niniejszej Konwencji, Mocarstwa będące jej stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą one również związane Konwencją wobec powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmie ono i stosuje jej postanowienia.

Artykuł 3

Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie będzie obowiązana stosować się przynajmniej do następujących postanowień:

1) Osoby nie biorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, które złożyły broń, oraz osoby, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku ani z żadnych innych analogicznych powodów. W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:

a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;

b) branie zakładników;

c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;

d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.

2) Ranni i chorzy będą zbierani i leczeni. Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swe usługi Stronom w konflikcie. Strony w konflikcie będę się ponadto starały wprowadzić w życie w drodze układów specjalnych wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej Konwencji. Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Artykuł 12

Członkowie sił zbrojnych i inne osoby wymienione w następnym artykule, którzy są ranni lub chorzy, będą szanowani i chronieni we wszelkich okolicznościach. Będą oni traktowani w sposób humanitarny i leczeni przez tę Stronę w konflikcie, w której mocy się znajdują, bez żadnej na ich niekorzyść różnicy z powodu płci, rasy, narodowości, religii, poglądów politycznych lub z jakichkolwiek innych analogicznych powodów. Zabronione są surowo wszelkie zamachy na ich życie i osobę, a między innymi ich dobijanie lub wyniszczanie, torturowane, dokonywanie na nich doświadczeń biologicznych, pozostawianie ich z premedytacją bez pomocy lekarskiej lub bez opieki albo stwarzanie warunków narażających ich na zarażenie się lub zakażenie. Tylko nagłość z punktu widzenia lekarskiego może upoważnić do dania pierwszeństwa w kolejności udzielania pomocy. Kobiety mają być traktowane ze szczególnymi względami należnymi ich płci. Strona w konflikcie, zmuszona do pozostawienia rannych lub chorych swemu przeciwnikowi, pozostawi wraz z nimi, o ile tylko względy wojskowe na to pozwolą, część swego personelu i materiału sanitarnego, aby przyczynić się do ich leczenia.

Artykuł 13

Konwencja niniejsza będzie się stosowała do rannych i chorych należących do następujących kategorii:

1) członkowie sił zbrojnych Strony w konflikcie, jak również członkowie milicji i oddziałów ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych;

2) członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, włączając w to członków zorganizowanych ruchów oporu, należących do jednej ze Stron w konflikcie i działających poza granicami lub w granicach

swego własnego terytorium, nawet jeżeli to terytorium jest okupowane, pod warunkiem, że te milicje lub oddziały ochotnicze, włączając w to zorganizowane ruchy oporu, odpowiadają następującym warunkom:

a) mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;

b) noszą stały i dający się z daleka rozpoznać znak rozpoznawczy;

c) jawnie noszą broń;

d) przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojny;

3) członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nie uznanym przez Mocarstwo zatrzymujące;

4) osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nie należące do nich bezpośrednio, jak na przykład cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, korespondenci wojenni, dostawcy, członkowie oddziałów pracy lub służb powołanych do opiekowania się wojskowymi, pod warunkiem, że otrzymali oni upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą;

5) członkowie załóg statków handlowych, włączając w to kapitanów, pilotów i uczniów, oraz członkowie załóg samolotów cywilnych Stron w konflikcie, o ile nie przysługuje im prawo do korzystniejszego traktowania na mocy innych postanowień prawa międzynarodowego;

6) ludność terytorium nie okupowanego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela chwyta spontanicznie za broń, aby stawić opór inwazji, a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne, jeżeli jawnie nosi broń i przestrzega praw i zwyczajów wojny.

Artykuł 14

Z uwzględnieniem postanowień artykułu poprzedniego ranni i chorzy jednej ze stron wojujących, którzy wpadli w ręce przeciwnika, stają się jeńcami wojennymi i będą się do nich stosowały przepisy prawa międzynarodowego, dotyczące jeńców wojennych.

Artykuł 24

Personel sanitarny, przeznaczony wyłącznie do odszukiwania, zbierania, przenoszenia i leczenia rannych i chorych albo zapobiegania chorobom, personel przeznaczony wyłącznie do zarządzania formacjami i zakładami sanitarnymi, jak również przydzieleni do sił zbrojnych kapelani będą we wszelkich okolicznościach szanowani i chronieni.

Artykuł 26

Z personelem wymienionym w artykule 24 zrównany jest personel krajowy stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i innych ochotniczych stowarzyszeń pomocy, należycie przez swój rząd uznanych i upoważnionych, który będzie używany do takich samych czynności jak personel wymieniony w przytoczonym artykule, z zastrzeżeniem, że personel tych stowarzyszeń będzie podlegał prawom i regulaminom wojskowym. Każda z Wysokich Umawiających się Stron poda do wiadomości drugiej Stronie bądź już w czasie pokoju, bądź z chwilą rozpoczęcia działań wojennych lub w toku ich trwania, a w każdym razie przed czynnym ich zatrudnieniem, nazwy stowarzyszeń, które upoważniła do niesienia pod swą odpowiedzialnością pomocy oficjalnej służbie sanitarnej swych wojsk.

Artykuł 28

Jeżeli personel wymieniony w artykułach 24 i 26, znajdzie się we władzy strony przeciwnej, będzie mógł być zatrzymany tylko wówczas, gdyby tego wymagały stan zdrowia, potrzebny duchowe i ilość jeńców wojennych. Zatrzymani w ten sposób członkowie personelu nie będą uważani za jeńców wojennych. Jednak będą oni korzystali ze wszystkich postanowień Konwencji Genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 roku o traktowaniu jeńców wojennych. Będą oni w dalszym ciągu pełnili swoje funkcje lekarskie lub duchowne dla dobra jeńców wojennych, należących w pierwszym rzędzie do sił zbrojnych, do których byli oni przydzieleni; czynić to będą w ramach praw i regulaminów wojskowych Mocarstwa zatrzymującego, pod kierunkiem jego kompetentnych organów i zgodnie ze swym sumieniem zawodowym. Przy wykonywaniu swych zadań lekarskich lub duchownych będą oni nadto korzystali z następujących ułatwień:

a) Upoważnieni będą do odwiedzania periodycznie jeńców wojennych, znajdujących się w oddziałach pracy lub szpitalach położonych poza obozem. Władza zatrzymująca przydzieli im w tym celu do dyspozycji niezbędne środki komunikacji.

b) W każdym obozie lekarz wojskowy, posiadający starszeństwo w najwyższej randze, będzie odpowiedzialny wobec władz wojskowych obozu za wszystko, co dotyczy działalności zatrzymanego personelu sanitarnego. W tym celu zaraz po rozpoczęciu działań wojennych strony w konflikcie ustalą na podstawie porozumienia, jak odpowiadają sobie wzajemne rangi ich personelu sanitarnego, włączając w to personel stowarzyszeń wymienionych w artykule 26. Lekarz ten oraz kapelan będą mieli bezpośredni dostęp do właściwych władz obozu we wszystkich sprawach wchodzących w zakres ich misji. Władze te udzielą im wszelkich koniecznych ułatwień w korespondowaniu w tych sprawach.

c) Nie będzie można zmuszać personelu zatrzymanego do wykonywania żadnej pracy, nie mającej związku z jego misją lekarską lub religijną, aczkolwiek personel ten podlegać będzie wewnętrznej dyscyplinie obozu, w którym się znajduje. W ciągu trwania działań wojennych Strony w konflikcie porozumieją się co do ewentualnej wymiany zatrzymanego personelu i ustalą sposób tej wymiany. Żadne z powyższych postanowień nie zwalnia mocarstwa zatrzymującego od obowiązku wobec jeńców wojennych w dziedzinie opieki lekarskiej i duchownej.

Artykuł 30
Członkowie personelu, którego zatrzymanie nie jest niezbędne na mocy postanowień artykułu 28, będą odesłani Stronie w konflikcie, do której należą, skoro tylko zostanie otwarta droga do ich powrotu i okoliczności wojenne na to pozwolą. Aż do chwili odesłania nie będą oni uważani za jeńców wojennych. Jednakże będą oni korzystali co najmniej ze wszystkich postanowień Konwencji Genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych. Będą oni w dalszym ciągu spełniali swoje czynności pod kierownictwem strony przeciwnej i będą przede wszystkim używani do leczenia rannych i chorych Strony, do której należą. Przy odjeździe zabiorą ze sobą należące do nich rzeczy, przedmioty osobiste, przedmioty wartościowe i narzędzia.

Artykuł 31
Wybór personelu, którego odesłanie do Strony w konflikcie przewiduje artykuł 30, nastąpi niezależnie od wszelkich względów na rasę, religię lub przekonania polityczne, lecz przede wszystkim w kolejności zatrzymania oraz z uwzględnieniem stanu zdrowia. Zaraz po rozpoczęciu działań wojennych Strony w konflikcie będą mogły w specjalnych układach ustalić stosunek procentowy zatrzymanego personelu do liczby jeńców, jak również rozmieszczenie go po obozach.

6.

II Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu przyjęta 12 sierpnia 1949 r.

Artykuł 2, artykuł 3, artykuł 12
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 26 maja 1955 r.
Adres publikacyjny: Dz. U. 1956 Nr 38 poz. 171

Artykuł 2
Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, Konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny.
Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała żadnego oporu zbrojnego. Jeżeli jedno z Mocarstw w konflikcie nie jest stroną niniejszej Konwencji, Mocarstwa będące jej stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą one również związane Konwencją wobec powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmuje ono i stosuje jej postanowienia.

Artykuł 3

Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie będzie obowiązana stosować się przynajmniej do następujących postanowień:

1) Osoby nie biorące bezpośredniego udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, które złożyły broń, oraz osoby, które stały się niezdolne do walki z powodu choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku, ani z żadnych innych analogicznych powodów. W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:

a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;

b) branie zakładników;

c) zamachy na godności osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;

d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.

2) Ranni, chorzy i rozbitkowie będą zbierani i leczeni.

Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swe usługi Stronom w konflikcie.

Strony w konflikcie będą się ponadto starały wprowadzić w życie drogą układów specjalnych wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej Konwencji. Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Rozdział II

Artykuł 12

Członkowie sił zbrojnych i inne osoby, wymienione w następnym artykule, którzy znajdują się na morzu i są ranni lub chorzy albo stali się rozbitkami, będą szanowani i chronieni we wszelkich okolicznościach, przy czym rozumie się, że termin "rozbicie się" stosuje się do każdego rozbicia się bez względu na okoliczności, w jakich ono nastąpiło, włączając w to przymusowe wodowanie oraz upadek do morza. Będą oni traktowani w sposób humanitarny i leczeni przez tę Stronę w konflikcie, w której mocy się znajdują, bez żadnej na ich niekorzyść różnicy z powodu płci, rasy, narodowości, religii, przekonań politycznych lub z jakichkolwiek innych analogicznych powodów. Zabronione są surowo wszelkie zamachy na ich życie i osoby, a między innymi ich dobijanie lub wyniszczanie, torturowanie, dokonywanie na nich doświadczeń biologicznych, pozostawianie ich z premedytacją bez pomocy lekarskiej lub bez opieki albo stwarzanie warunków narażających ich na zarażenie się lub zakażenie. Tylko nagłość z punktu widzenia lekarskiego może upoważnić do

dania pierwszeństwa w kolejności udzielania pomocy. Kobiety mają być traktowane ze szczególnymi względami należnymi ich płci.

7.

II Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu przyjęta 12 sierpnia 1949 r.

Artykuł 2, artykuł 3, artykuł 4 lit. A i B pkt 1, artykuł 16
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 26 maja 1955 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. 1956 Nr 38 poz. 171

Artykuł 2
Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, Konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny. Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała na żaden opór zbrojny. Jeżeli jedno z mocarstw w konflikcie nie jest stroną niniejszej Konwencji, Mocarstwa będące jej stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą one również związane Konwencją wobec powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmuje ono i stosuje jej postanowienia.

Artykuł 3
Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie obowiązana będzie stosować się przynajmniej do następujących postanowień:
1) Osoby, nie biorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, które złożyły broń, oraz osobami, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku ani z żadnych innych analogicznych powodów. W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:
a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;
b) branie zakładników;
c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;

d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.
2) Ranni i chorzy będą zbierani i leczeni. Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swoje usługi Stronom w konflikcie. Strony w konflikcie będą się ponadto starały wprowadzić w życie w drodze specjalnych układów wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej Konwencji. Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Artykuł 4
A. Jeńcami wojennymi w rozumieniu niniejszej Konwencji są osoby, które znalazły się we władzy nieprzyjaciela, a należą do jednej z następujących kategorii:
1) członkowie sił zbrojnych Strony w konflikcie, jak również członkowie milicji i oddziałów ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych;
2) członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, włączając w to członków zorganizowanych ruchów oporu, należących do jednej ze Stron w konflikcie i działających poza granicami lub w granicach własnego terytorium, nawet jeżeli pod warunkiem, że te milicje lub oddziały ochotnicze, włączając w to zorganizowane ruchy oporu, odpowiadają następującym warunkom:
a) mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;
b) noszą stały i dający się z daleka rozpoznać znak rozpoznawczy;
c) jawnie noszą broń;
d) przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojny;
3) członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nie uznanym przez Mocarstwo zatrzymujące;
4) osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nie należące do nich bezpośrednio, jak na przykład cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, korespondenci wojenni, dostawcy, członkowie oddziałów pracy lub służb, powołanych do opiekowania się wojskowymi, pod warunkiem, że otrzymali oni upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą, przy czym te ostatnie obowiązane są wydać im w tym celu kartę tożsamości według załączonego wzoru;
5) członkowie załóg statków handlowych, włączając w to kapitanów, pilotów i uczniów, oraz członkowie załóg samolotów cywilnych Stron w konflikcie, o ile nie przysługuje im prawo do korzystniejszego traktowania na mocy innych postanowień prawa międzynarodowego;
6) ludność terytorium nie okupowanego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela chwyta spontanicznie za broń, aby stawić opór inwazji, a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne, jeżeli jawnie nosi broń i przestrzega praw i zwyczajów wojennych.

B. Korzystać będą również z traktowania zastrzeżonego przez niniejszą Konwencję dla jeńców wojennych:

1) osoby, które należą lub należały do sił zbrojnych kraju okupowanego, jeżeli z tytułu tej przynależności Mocarstwo okupujące, które je nawet początkowo zwolniło w czasie trwania działań wojennych poza okupowanym przezeń terytorium, uważa za niezbędne ich internowanie, zwłaszcza po nieudanej próbie tych osób połączenia się z siłami zbrojnymi, do których należą i które nadal walczą, lub gdy osoby te nie stawią się na wezwanie w celu ich internowania.

Artykuł 16
Z uwzględnieniem postanowień niniejszej Konwencji dotyczących stopni wojskowych i płci oraz z zastrzeżeniem traktowania uprzywilejowanego, przysługującego jeńcom wojennym ze względu na stan ich zdrowia, wiek lub kwalifikacje zawodowe, wszyscy jeńcy powinni być traktowani przez Mocarstwo zatrzymujące jednakowo, bez żadnej na ich niekorzyść różnicy z powodu rasy, narodowości, religii, poglądów politycznych lub z innego powodu tego rodzaju.

8.

IV Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny przyjęta 12 sierpnia 1949 r.

Artykuł 2, artykuł 3, artykuł 13, artykuł 27
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 26 maja 1955 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. 1956 Nr 38 poz. 171

Artykuł 2
Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, Konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny. Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotykała żadnego zbrojnego oporu. Jeżeli jedno z Mocarstw w konflikcie nie jest stroną niniejszej Konwencji, Mocarstwa będące jej stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą one również związane Konwencją w stosunku do powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmuje ono i stosuje jej postanowienia.

Artykuł 3
Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie obowiązana będzie stosować się przynajmniej do następujących postanowień:

1) Osoby nie biorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, które złożyły broń, oraz osobami, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku, ani z żadnych innych analogicznych powodów. W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:
a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki,
b) branie zakładników,
c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające,
d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.
2) Ranni i chorzy będą zbierani i leczeni.
Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swoje usługi Stronom w konflikcie.
Strony w konflikcie będą się ponadto starały wprowadzić w życie drogą specjalnych układów wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej Konwencji. Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Artykuł 13
Postanowienia niniejszego tytułu dotyczą całej ludności krajów w konflikcie bez żadnej różnicy ze względu na rasę, narodowość, religię lub przekonania polityczne i zmierzają do złagodzenia cierpień wywołanych przez wojnę.

TYTUŁ III
SYTUACJA PRAWNA I TRAKTOWANIE OSÓB PODLEGAJĄCYCH OCHRONIE

Dział I
Postanowienia wspólne dla terytoriów stron w konflikcie i terytoriów okupowanych

Artykuł 27
Osoby podlegające ochronie mają we wszelkich okolicznościach prawo do poszanowania ich osoby, honoru, praw rodzinnych, przekonań i praktyk religijnych, zwyczajów i obyczajów. Będą one zawsze traktowane w sposób humanitarny i chronione, zwłaszcza przed aktami gwałtu i zastraszania, przed zniewagami i ciekawością publiczną. Kobiety będą specjalnie chronione przed wszelkimi zamachami na ich cześć, zwłaszcza przed gwałceniem, zmuszaniem do prostytucji i wszelką obrazą wstydliwości. Z uwzględnieniem postanowień dotyczących stanu zdrowia, wieku i płci osoby pozostające pod ochroną będą traktowane przez Strony w konflikcie, w których władzy

się znajdują, z takimi samymi względami, bez żadnej różnicy zwłaszcza z powodu rasy, religii lub przekonań politycznych. Jednakże Strony w konflikcie mogą w stosunku do osób podlegających ochronie zastosować środki kontroli lub bezpieczeństwa, jakie okażą się konieczne z powodu wojny.

9.

Konwencja dotycząca statusu uchodźców przyjęta 28 lipca 1951 r. w Genewie

Artykuł 3, artykuł 4 i artykuł 33 ust. 1
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 26 grudnia 1991 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1991, Nr 119, poz. 515

Artykuł 3
Umawiające się Państwa będą stosowały postanowienia niniejszej Konwencji do uchodźców bez względu na ich rasę, religię lub państwo pochodzenia.

Artykuł 4
Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom na swoim terytorium co najmniej tak samo korzystne traktowanie, jak własnym obywatelom w sprawie wolności praktyk religijnych i wolności wychowania religijnego ich dzieci.

Artykuł 33
1. Żadne Umawiające się Państwo nie wydali lub nie zawróci w żaden sposób uchodźcy do granicy terytoriów, gdzie jego życiu lub wolności zagrażałoby niebezpieczeństwo ze względu na jego rasę, religię, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne.

10.

Konwencja dotycząca statusu bezpaństwowców przyjęta 28 września 1954 r. w Nowym Jorku

Artykuł 3 i artykuł 4

Artykuł 3
Umawiające się Państwa stosują postanowienia niniejszej Konwencji do bezpaństwowców bez dyskryminacji ze względu na rasę, religię lub kraj pochodzenia.

Artykuł 4
Umawiające się Państwa przyznają bezpaństwowców na ich terytorium traktowanie co najmniej tak korzystne jak te przyznane swoich obywateli w stosunku do swobodnego praktykowania swojej religii i swobody w zakresie wychowania religijnego swoich dzieci.

11.

Konwencja MOP dotycząca dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu przyjęta 25 czerwca 1958 r. w Genewie

Artykuł 1 ust. 1 lit. a i b, artykuł 2, artykuł 4
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 30 maja 1961 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1961, Nr 42, poz. 219

Artykuł 1.
1. Dla celów niniejszej konwencji określenie „dyskryminacja" oznacza:
a) wszelkie rozróżnienie, wyłączenie lub uprzywilejowanie oparte na rasie, kolorze skóry, płci, religii, poglądach politycznych, pochodzeniu narodowym lub społecznym, które powoduje zniweczenie albo naruszenie równości szans lub traktowania w zakresie zatrudnienia lub wykonywania zawodu;
b) wszelkie inne rozróżnienie, wyłączenie lub uprzywilejowanie powodujące zniweczenie albo naruszenie równości szans lub traktowania w zakresie zatrudnienia lub wykonywania zawodu, które będzie mogło być wymienione przez zainteresowanego Członka po zasięgnięciu opinii reprezentatywnych organizacji pracodawców i pracowników, o ile takie istnieją, oraz innych właściwych organizacji.

Artykuł 2.
Każdy Członek, dla którego niniejsza konwencja jest w mocy, zobowiązuje się do ustalenia i prowadzenia polityki krajowej, która będzie zmierzała do popierania, metodami dostosowanymi do okoliczności i zwyczajów danego kraju, równości szans i traktowania w dziedzinie zatrudnienia i wykonywania zawodu, w celu wyeliminowania wszelkiej dyskryminacji w tym zakresie.

Artykuł 4.
Nie są uważane za dyskryminację wszelkie środki dotyczące osoby, która indywidualnie stanie się przedmiotem uzasadnionego podejrzenia, że oddaje się działalności szkodliwej dla bezpieczeństwa państwa lub co do której ustalono, że faktycznie oddaje się tej działalności, jeżeli osobie tej przysługuje prawo odwołania się do właściwej instancji, ustalonej zgodnie z praktyką krajową.

12.

Konwencja UNESCO w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty przyjęta 15 grudnia 1960 r. w Paryżu

Artykuł 1 ust.1, artykuł 3, artykuł 4, artykuł 5.
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 15 grudnia 1964 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1964 r., Nr 40, poz. 268

Artykuł 1

1. W rozumieniu niniejszej Konwencji wyraz "dyskryminacja" oznacza wszelkie wyróżnianie, wykluczanie, ograniczanie lub uprzywilejowanie ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, wyznanie, przekonania polityczne lub jakiekolwiek inne, narodowość lub pochodzenie społeczne, sytuację materialną lub urodzenie, które ma na celu albo którego skutkiem jest przekreślenie lub naruszenie zasady jednakowego traktowania w dziedzinie oświaty, a w szczególności:

a) zamknięcie dostępu jakiejkolwiek jednostce lub grupie osób do oświaty jakiegokolwiek stopnia lub typu,

b) ograniczenie dla jakiejkolwiek osoby lub grupy osób oświaty do niższego jej stopnia,

c) utworzenie lub utrzymywanie oddzielnych systemów oświatowych lub zakładów nauczania dla jakichkolwiek osób lub grup osób poza przypadkami przewidzianymi w artykule 2 niniejszej Konwencji albo

d) stawianie jakiejkolwiek osoby lub grupy osób w sytuacji nie dającej się pogodzić z godnością człowieka.

Artykuł 3

W celu wyeliminowania lub zapobieżenia dyskryminacji w rozumieniu niniejszej Konwencji państwa będące jej stronami zobowiązują się:

a) uchylić wszelkie przepisy ustawowe lub zarządzenia administracyjne oraz zaprzestać wszelkich praktyk administracyjnych o charakterze dyskryminacyjnym w dziedzinie oświaty,

b) zastosować w razie potrzeby w drodze ustawodawczej środki w celu wyeliminowania wszelkiej dyskryminacji przy przyjmowaniu uczniów do zakładów nauczania,

c) nie dopuszczać - jeżeli chodzi o opłaty szkolne, przyznawanie stypendiów i jakiekolwiek inne formy pomocy dla uczniów, a także udzielanie zezwoleń i ułatwień, które by mogły być niezbędne do kontynuowania studiów za granicą - do czynienia przez organy państwowe jakiejkolwiek różnicy między uczniami obywatelami danego kraju poza różnicami uzasadnionymi ich postępami w nauce lub potrzebami,

d) nie dopuszczać - w przypadkach, gdy organy państwowe udzielają zakładom nauczania w różnej formie pomocy - do stosowania jakichkolwiek przywilejów lub ograniczeń, opartych jedynie na fakcie przynależności uczniów do określonej grupy.

e) umożliwić cudzoziemcom zamieszkującym terytorium danego kraju taki sam dostęp do oświaty, jak swym własnym obywatelom.

Artykuł 4
Państwa będące stronami niniejszej Konwencji zobowiązują się ponadto do opracowywania, rozwijania i wprowadzania w życie polityki ogólnopaństwowej, która by miała na celu zapewnienie za pomocą metod dostosowanych do warunków i zwyczajów narodowych - jednakowych możliwości i jednakowego traktowania w dziedzinie oświaty, a w szczególności:
a) Sprawić, aby oświata na poziomie podstawowym była obowiązkowa i bezpłatna; sprawić, aby oświata na poziomie średnim w różnych jej formach stała się powszechnym dobrem, i zapewnić, aby była dostępna dla wszystkich; sprawić, aby oświata na poziomie wyższym była dostępna dla wszystkich na zasadzie pełnej równości i w zależności od indywidualnych uzdolnień; zapewnić przestrzeganie przewidzianego ustawami obowiązku szkolnego.
b) Zapewnić we wszystkich państwowych zakładach nauczania jednakowego stopnia taki sam poziom nauczania i jednakowe warunki dotyczące jakości nauczania.
c) Popierać i rozwijać odpowiednimi metodami kształcenie osób, które nie otrzymały wykształcenia podstawowego albo nie ukończyły go i umożliwiać im kontynuowanie nauki stosownie do indywidualnych zdolności.
d) Zapewnić bez dyskryminacji przygotowanie do zawodu nauczycielskiego.

13.

Konwencja MOP dotycząca polityki zatrudnienia przyjęta 17 czerwca 1964 r. w Genewie

Artykuł 1
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 24 listopada 1967 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1967, Nr 8, poz. 31

Artykuł 1
1. W celu pobudzenia wzrostu i rozwoju gospodarczego, podnoszenia poziomu życia, zaspokajania zapotrzebowania na siłę roboczą i rozwiązywania problemu bezrobocia oraz niepełnego zatrudnienia, każdy Członek określi i będzie stosował, jako główny cel, aktywną politykę zmierzającą do popierania pełnego, produktywnego i swobodnie wybieranego zatrudnienia.
2. Polityka ta powinna zmierzać do zapewnienia:
a) aby istniała praca dla wszystkich osób zdolnych do pracy i jej poszukujących;
b) aby praca ta była jak najbardziej produktywna;
c) aby istniał swobodny wybór zatrudnienia i aby każdy pracownik miał wszelkie możliwości zdobywania kwalifikacji niezbędnych do wykonywania pracy, która mu odpowiada, oraz

wykorzystania swoich umiejętności i zdolności w tej pracy, bez względu na rasę, kolor skóry, płeć, wyznanie, poglądy polityczne, przynależność narodową lub pochodzenie społeczne.
3. Polityka ta powinna uwzględniać stadium i poziom rozwoju gospodarczego, jak również związki istniejące pomiędzy celami zatrudnienia a innymi celami gospodarczymi i społecznymi, oraz powinna być realizowana metodami przystosowanymi do warunków i zwyczajów krajowych.

14.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych przyjęty 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku

Artykuł 4 ust. 1, artykuł 20 ust. 2, artykuł 24 ust. 1, artykuł 25, artykuł 26
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 18 czerwca 1977 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1977, Nr 38, poz. 167

Artykuł 4
1. W przypadku gdy wyjątkowe niebezpieczeństwo publiczne zagraża istnieniu narodu i zostało ono urzędowo ogłoszone, Państwa-Strony niniejszego Paktu mogą podjąć kroki mające na celu zawieszenie stosowania zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem, że kroki te nie są sprzeczne z innymi ich zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego i nie pociągają za sobą dyskryminacji wyłącznie z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub pochodzenia społecznego.

Artykuł 20
2. Popieranie w jakikolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, powinno być ustawowo zakazane.

Artykuł 24
1. Każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i Państwa.

Artykuł 25
Każdy obywatel ma prawo i możliwości, bez żadnej dyskryminacji, o której mowa w artykule 2, i bez nieuzasadnionych ograniczeń:
a) uczestniczenia w kierowaniu sprawami publicznymi bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli;
b) korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach, przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażenie woli;

c) dostępu do służby publicznej w swoim kraju na ogólnych zasadach równości.

Artykuł 26
Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednakowej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być ustawowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równa dla wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją z takich względów, jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiekolwiek inne okoliczności.

15.

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych przyjęty 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku

Artykuł 2 i artykuł 3.
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 18 czerwca 1977 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1977, Nr 38, poz. 167

Artykuł 2
1. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się podjąć odpowiednie kroki indywidualnie i w ramach pomocy i współpracy międzynarodowej, w szczególności w dziedzinie gospodarki i techniki, wykorzystując maksymalnie dostępne mu środki, w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie wszelkimi odpowiednimi sposobami, włączając w to w szczególności podjęcie kroków ustawodawczych.
2. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zagwarantować wykonywanie praw wymienionych w niniejszym Pakcie bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową, urodzenie lub jakiekolwiek inne okoliczności.
3. Kraje rozwijające się mogą określić, uwzględniając w należyty sposób prawa człowieka oraz własną gospodarkę narodową, w jakim stopniu zagwarantują prawa gospodarcze, uznane w niniejszym Pakcie, osobom nie mającym ich obywatelstwa.

Artykuł 3
Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zapewnić mężczyznom i kobietom równe prawo do korzystania z wszystkich praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych wymienionych w niniejszym Pakcie.

16.

Wzorcowe reguły minimum postępowania z więźniami przyjęte w 1984 r. w Nowym Jorku

Reguła 6

Reguła 6

(1) Sformułowane dalej reguły stosuje się bezstronnie. Wyklucza to dyskryminację ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, przekonania - polityczne lub wszelkie inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, status majątkowy, urodzenie lub jakikolwiek inny status.

(2) Istotne jest jednakże poszanowanie wierzeń religijnych i nakazów mora1nych grupy, do której dany więzień przynależy.

17.

Konwencja MOP dotycząca popierania zatrudnienia i ochrony przed bezrobociem przyjęta 1 czerwca 1988 r. w Genewie

Artykuł 2 i artykuł 6

Artykuł 2

Każdy Członek podejmie właściwe kroki dla skoordynowania swego systemu ochrony przed bezrobociem ze swoją polityką zatrudnienia. W tym celu będzie się starał zapewnić, by jego system ochrony przed bezrobociem, a w szczególności metody na rzecz zabezpieczenia świadczenia na wypadek bezrobocia, przyczyniały się do popierania pełnego, produktywnego i swobodnie wybieranego zatrudnienia i nie miały charakteru zniechęcającego pracodawców do oferowania, a pracowników do szukania produktywnego zatrudnienia.

Artykuł 6

1. Każdy Członek zapewni równość traktowania wszystkim osobom chronionym, bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe, obywatelstwo, pochodzenie etniczne lub społeczne, inwalidztwo lub wiek.

2. Postanowienia ust. 1 nie zapobiegną przyjęciu specjalnych środków, które są usprawiedliwione sytuacją określonych grup zgodnie z systemami, o których mowa w art. 12 ust. 2, lub mają na celu zaspokojenie specjalnych potrzeb kategorii osób, które mają szczególne problemy na rynku pracy, zwłaszcza grup, w niekorzystnym położeniu lub w zawarciu umów dwustronnych albo wielostronnych na zasadzie wzajemności między państwami w zakresie świadczeń z tytułu bezrobocia.

18.

Podstawowe zasady traktowania więźniów. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/111 przyjęta 14 grudnia 1990 r.

Artykuł 2, artykuł 3 i artykuł 9

Artykuł 2
Nikt nie będzie dyskryminowany ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, przekonania polityczne lub jakiekolwiek inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie oraz ze względu na jakikolwiek inny status.

Artykuł 3
Niemniej jednak, pożądane jest respektowanie przekonań religijnych oraz obyczajów kulturalnych grupy, do której więźniowie należą, kiedy tylko wymagają tego warunki lokalne.

Artykuł 9
Więźniowie powinni mieć dostęp do pomocy lekarskiej dostępnej w kraju, bez dyskryminacji wynikającej z ich sytuacji prawnej.

19.

Deklaracja Praw Dziecka (zwana Deklaracją Genewską) rozszerzona i uzupełniona przez Międzynarodowy Związek Pomocy dzieciom w 1948 roku (zwana Kartą Praw Dziecka)

Artykuł 1

Artykuł 1
Dziecku powinna być zapewniona ochrona, bez względu na jego rasę, narodowość i wyznanie.

20.

Deklaracja Praw Dziecka uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 20 listopada 1959 roku

Zasada 1 i zasada 10

Zasada 1
Dziecko korzysta ze wszystkich praw w niniejszej Deklaracji. Prawa te rozciągają się na wszystkie dzieci, bez żadnego wyjątku i bez żadnej różnicy albo dyskryminacji z powodu rasy, koloru, płci,

języka, wyznania, poglądów politycznych lub innych, narodowości lub pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub z jakiegokolwiek innego powodu, przy czym zasadę tę stosuje się zarówno w stosunku do dziecka, jak i do jego rodziny.

Zasada 10
Dziecko należy chronić przed praktykami, jakie mogą prowadzić do rasowej, religijnej lub wszelkiej innej dyskryminacji. Należy je wychowywać w duchu zrozumienia innych, tolerancji, przyjaźni między narodami, pokoju i powszechnego braterstwa. Należy wpajać w nie przekonanie, że powinno poświęcić swoją energię i swoje uzdolnienia dla dobra bliźnich.

21.

Konwencja o prawach dziecka przyjęta 20 listopada 1989 r. w Nowym Jorku

Artykuł 2 i artykuł 30
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 7 lipca 1991 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. 1991 r., Nr 120, poz. 526

Artykuł 2
1. Państwa-Strony w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w niniejszej konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiejkolwiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego, niepełnosprawności, cenzusu urodzenia lub jakiegokolwiek innego tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.
2. Państwa-Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania ze względu na status prawny, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny.

Artykuł 30
W tych państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe bądź osoby pochodzenia rdzennego, dziecku należącemu do takiej mniejszości lub dziecku pochodzenia rdzennego nie można odmówić prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swojej religii lub do używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy.

System Rady Europy

1.

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przyjęta 4 listopada 1950 r. w Rzymie

Artykuł 14
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 3 września 1953 roku
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1993 r., nr 61, poz. 284

Artykuł 14
Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

2.

Protokół Nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przyjęty 4 listopada 2000 roku w Rzymie

Artykuł 1
Protokół Nr 12 do Konwencji w stosunku do Polski nie obowiązuje

Artykuł 1
1. Korzystanie z każdego prawa ustanowionego przez prawo powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie lub z jakichkolwiek innych przyczyn.
2. Nikt nie może być dyskryminowany przez jakiekolwiek władze publiczne z któregokolwiek z powodów wymienionych w ustępie 1.

3.

Europejska Konwencja o Ekstradycji przyjęta 13 grudnia 1957 r. w Paryżu

Artykuł 3 ust. 2 i artykuł 21 ust. 6.
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 13 września 1993 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1994, Nr 70, poz. 307

Artykuł 3

1. Zgoda na wydanie nie zostanie udzielona w odniesieniu do przestępstwa uważanego przez Stronę wezwaną za polityczne lub za fakt pozostający w związku z takim przestępstwem.

2. Powyższą zasadę stosuje się również, jeżeli Strona wezwana ma poważne podstawy do przypuszczenia, że wniosek o wydanie za przestępstwo pospolite został złożony w celu ścigania lub ukarania osoby ze względu na jej rasę, wyznanie, narodowość lub poglądy polityczne albo że jej sytuacja może ulec pogorszeniu z jednej z tych przyczyn.

Artykuł 21

6. Tranzyt osoby wydanej nie może nastąpić przez terytorium, gdzie istnieją podstawy do przypuszczenia, że jej życie lub wolność mogłyby być zagrożone w związku z jej rasą, wyznaniem, narodowością lub poglądami politycznymi.

4.

Europejska Karta Społeczna przyjęta 18 października 1961 r. w Turynie

Preambuła.
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 25 lipca 1997 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1999 r., Nr 8, poz. 67

Preambuła

Rządy sygnatariusze, członkowie Rady Europy,

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków dla zagwarantowania i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem oraz dla ułatwienia postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności poprzez obronę i rozwijanie praw człowieka i podstawowych wolności;

zważywszy, że w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. i w Protokole do niej, podpisanym w Paryżu dnia 20 marca 1952 r., Państwa członkowskie Rady Europy zgodziły się zapewnić swej ludności prawa obywatelskie i polityczne oraz wolności w nich określone;

zważywszy, że korzystanie z praw społecznych powinno być zapewnione bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor, płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne;

zdecydowane podjąć wspólnie wszelkie wysiłki dla podnoszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego, zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej, za pomocą odpowiednich instytucji i działań.

5.

Konwencja o ochronie praw człowieka i godności jednostki ludzkiej w dziedzinie zastosowania biologii i medycyny przyjęta 4 kwietnia 1997 r. w Oviedo

Artykuł 1 i artykuł 11

Artykuł 1
Strony niniejszej konwencji chronią godność i tożsamość osoby ludzkiej i gwarantują każdej osobie, bez dyskryminacji, poszanowanie dla jej integralności oraz innych podstawowych praw i wolności wobec zastosowań biologii i medycyny. Państwa Strony podejmą w prawie wewnętrznym konieczne środki w celu zapewnienia skuteczności przepisów niniejszej konwencji.

Artykuł 11
Każda forma dyskryminacji skierowana przeciwko danej osobie ze względu na dziedzictwo genetyczne jest zakazana.

6.

Europejska Konwencja o Obywatelstwie przyjęta 6 listopada 1997 r. w Strasburgu

Artykuł 5

Artykuł 5
1. Przepisy Państwa Strony dotyczące obywatelstwa nie mogą zawierać rozróżnień lub włączać metod postępowania, które stanowią dyskryminację ze względu na płeć, religię, rasę, kolor skóry czy pochodzenie narodowe lub etniczne.
2. Każde Państwo Strona powinno kierować się zasadą niedyskryminacji między swoimi obywatelami, niezależnie od tego czy są obywatelami przez urodzenie, czy też nabyli swoje obywatelstwo później.

System Unii Europejskiej

1.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej przyjęta 7 grudnia w Nicei.

Artykuły: od 20 do 26.
Adres publikacyjny: Dz. U. UE C 303

Artykuł 20
Każdy jest równy wobec prawa.

Artykuł 21
Zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub światopogląd, opinie polityczne lub wszelkie inne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.
W zakresie zastosowania Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską i bez uszczerbku dla jej postanowień szczególnych, zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową.

Artykuł 22
Unia szanuje zróżnicowanie kulturalne, religijne i językowe.

Artykuł 23
Należy zapewnić równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym w sprawach zatrudnienia, pracy i wynagrodzenia.
Zasada równości nie stanowi przeszkody w utrzymywaniu lub przyjmowaniu środków zapewniających specyficzne korzyści dla osób płci niedostatecznie reprezentowanej.

Artykuł 24
Dzieci mają prawo do ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. Mogą swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości.
Wszystkie działania dotyczące dzieci, zarówno podejmowane przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy podporządkować najlepszym interesom dziecka.
Każde dziecko ma prawo do utrzymywania stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców, chyba że jest to sprzeczne z jego interesami.

Artykuł 25
Unia uznaje i szanuje prawa osób w podeszłym wieku do godnego i niezależnego życia oraz do uczestniczenia w życiu społecznym i kulturalnym.

Artykuł 26
Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im niezależność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności.

2.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Artykuł 8, artykuł 10, artykuł 19, artykuł 157.
Adres publikacyjny: Dz. U. UE C 115

Artykuł 8
We wszystkich swoich działaniach Unia zmierza do zniesienia nierówności oraz wspierania równości mężczyzn i kobiet.

Artykuł 10
Przy określaniu i realizacji swoich polityk i działań Unia dąży do zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Artykuł 19
1. Bez uszczerbku dla innych postanowień Traktatów i w granicach kompetencji, które Traktaty powierzają Unii, Rada, stanowiąc jednomyślnie zgodnie ze specjalną procedurą prawodawczą i po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, może podjąć środki niezbędne w celu zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.
2. Na zasadzie odstępstwa od ustępu 1, dla wsparcia działania podjętego przez Państwa Członkowskie w celu przyczyniania się do osiągnięcia celów określonych w ustępie 1, Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą prawodawczą, mogą przyjąć podstawowe zasady dotyczące unijnych środków zachęcających, z wyłączeniem harmonizacji przepisów ustawowych i wykonawczych Państw Członkowskich.

Artykuł 157
1. Każde Państwo Członkowskie zapewnia stosowanie zasady równości wynagrodzeń dla pracowników płci męskiej i żeńskiej za taką samą pracę lub pracę takiej samej wartości.

2. Do celów niniejszego artykułu przez wynagrodzenie rozumie się zwykłą podstawową lub minimalną płacę albo uposażenie oraz wszystkie inne korzyści w gotówce lub w naturze, otrzymywane przez pracownika bezpośrednio lub pośrednio, z racji zatrudnienia, od pracodawcy. Równość wynagrodzenia bez dyskryminacji ze względu na płeć oznacza, że:
a) wynagrodzenie przyznane za taką samą pracę na akord jest określane na podstawie takiej samej jednostki miary;
b) wynagrodzenie za pracę na czas jest takie samo na tym samym stanowisku.
3. Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą prawodawczą i po konsultacji z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym, przyjmują środki zmierzające do zapewnienia stosowania zasady równości szans i równości traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie zatrudnienia i pracy, w tym zasadę równości wynagrodzeń za taką samą pracę lub pracę takiej samej wartości.
4. W celu zapewnienia pełnej równości między mężczyznami i kobietami w życiu zawodowym zasada równości traktowania nie stanowi przeszkody dla Państwa Członkowskiego w utrzymaniu lub przyjmowaniu środków przewidujących specyficzne korzyści, zmierzające do ułatwienia wykonywania działalności zawodowej przez osoby płci niedostatecznie reprezentowanej bądź zapobiegania niekorzystnym sytuacjom w karierze zawodowej i ich kompensowania.

3.

DYREKTYWA RADY 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy.

Preambuła: pkt. 5,8,9,11,12,15,16,17,21,23,25,26; Artykuły 1 do 11
Adres publikacyjny: Dz. U. WE L 303

5) Istotne znaczenie ma przestrzeganie podstawowych praw i wolności. Niniejsza dyrektywa nie narusza wolności zrzeszania się, włącznie z prawem do tworzenia z innymi osobami związków zawodowych i wstępowania do takich związków w celu obrony swoich interesów.
8) Wytyczne dotyczące zatrudnienia na rok 2000, przyjęte przez Radę Europejską w Helsinkach w dniach 10 i 11 grudnia 1999 r., podkreślają potrzebę wspierania rynku pracy przychylnego dla integracji społecznej, formułując spójną całość polityk, których celem jest walka z dyskryminacją takich grup jak osoby niepełnosprawne. Wytyczne te podkreślają również potrzebę zwrócenia szczególnej uwagi na pomoc starszym pracownikom, aby mogli oni w szerszym zakresie uczestniczyć w życiu zawodowym.
9) Zatrudnienie i praca są podstawowymi elementami mającymi zapewnić równe szanse dla wszystkich i w szerokim zakresie przyczyniają się do pełnego uczestnictwa obywateli w życiu gospodarczym, kulturalnym i społecznym oraz do ich rozwoju.

11) Dyskryminacja ze względu na religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, może być przeszkodą w realizacji celów Traktatu WE, w szczególności w zakresie wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej, podnoszenia poziomu i jakości życia, spójności gospodarczej i społecznej, solidarności i swobodnego przepływu osób.
12) W tym celu wszelka bezpośrednia i pośrednia dyskryminacja ze względu na wyznawaną religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w zakresie regulowanym niniejszą dyrektywą powinna być w całej Wspólnocie zakazana. Zakaz dyskryminacji powinien również dotyczyć obywateli państw trzecich, ale nie obejmie on odmiennego traktowania ze względu na przynależność państwową, bez uszczerbku dla postanowień dotyczących wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich oraz ich dostępu do zatrudnienia i pracy.
15) Ocena stanu faktycznego, który nasuwa przypuszczenie o istnieniu bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, należy do sądu krajowego lub innego właściwego organu, zgodnie z prawem krajowym lub praktyką krajową, które mogą przewidywać, w szczególności, że fakt występowania dyskryminacji pośredniej można udowodnić z wykorzystaniem wszelkich środków, również na podstawie danych statystycznych.
16) Przyjęcie środków uwzględniających potrzeby osób niepełnosprawnych w miejscu pracy jest najważniejszym czynnikiem w walce z dyskryminacją osób niepełnosprawnych.
17) Niniejsza dyrektywa nie nakłada wymogu, aby osoba, która nie jest kompetentna ani zdolna bądź dyspozycyjna do wykonywania najważniejszych czynności na danym stanowisku lub kontynuacji danego kształcenia, była przyjmowana do pracy, awansowana lub dalej zatrudniana, nie naruszając obowiązku wprowadzania racjonalnych zmian uwzględniających potrzeby osób niepełnosprawnych.
21) Aby ustalić, czy przyjęcie danych środków wiąże się z koniecznością nieproporcjonalnie wysokiego obciążenia, należy uwzględnić w szczególności związane z tym koszty finansowe i inne, rozmiar organizacji lub środki finansowe, którymi dysponują przedsiębiorstwa oraz możliwość pozyskania środków publicznych lub jakiejkolwiek innej pomocy.
23) W bardzo niewielu okolicznościach różnice w traktowaniu mogą być uzasadnione w przypadku, gdy charakterystyka związana z religią lub przekonaniami, niepełnosprawnością, wiekiem bądź orientacją seksualną jest istotnym i determinującym wymogiem zawodowym, pod warunkiem, że cel jest zgodny z prawem a wymóg zachowuje proporcje. O takich okolicznościach należy powiadamiać w informacjach dostarczanych przez Państwa Członkowskie Komisji.
25) Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek jest podstawowym elementem na drodze do osiągnięcia celów określonych w wytycznych dotyczących zatrudnienia i popierania zróżnicowania zatrudnienia. Jednakże w niektórych okolicznościach różnice w traktowaniu ze względu na wiek mogą być uzasadnione i wymagają wprowadzenia szczególnych przepisów, które mogą się różnić w zależności od sytuacji Państw Członkowskich. Należy więc odróżnić odmienne traktowanie, które jest uzasadnione, w szczególności wynikającymi z prawa celami polityki zatrudnienia, rynku pracy i kształcenia zawodowego, od dyskryminacji, która musi być zakazana.

26) Zakaz dyskryminacji powinien być obowiązujący, bez uszczerbku dla utrzymania i przyjęcia środków mających zapobiegać lub rekompensować niekorzystną sytuację grup osób danej religii lub przekonania, niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej i takie środki mogą dopuszczać istnienie organizacji osób danej religii lub przekonania,
niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej w przypadku, gdy ich głównym celem jest wspieranie szczególnych potrzeb tych osób.
29) Osoby, które były dyskryminowane ze względu na religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej. Dla zapewnienia skuteczniejszego poziomu ochrony, stowarzyszenia lub osoby prawne powinny mieć również możliwość wszczynania procedur sądowych, na zasadach określonych przez Państwa Członkowskie, na rzecz ofiary lub ją wspierając, nie naruszając reguł procedury krajowej dotyczących przedstawicielstwa i obrony przed sądem.

ROZDZIAŁ I

Artykuł 1
Celem niniejszej dyrektywy jest wyznaczenie ogólnych ram dla walki z dyskryminacją ze względu na religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w odniesieniu do zatrudnienia i pracy, w celu realizacji w Państwach Członkowskich

Artykuł 2
1. Do celów niniejszej dyrektywy "zasada równego traktowania" oznacza brak jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji z przyczyn określonych w art. 1.
2. Do celów ust. 1:
a) dyskryminacja bezpośrednia występuje w przypadku, gdy osobę traktuje się mniej
przychylnie, niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji, z jednej z przyczyn wymienionych w art. 1;
b) dyskryminacja pośrednia występuje w przypadku, gdy przepis, kryterium lub pozornie neutralna praktyka może doprowadzić do szczególnej niekorzystnej sytuacji dla osób danej religii lub przekonań, niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej, w stosunku do innych osób, chyba że:
(i) taki przepis, kryterium lub praktyka jest obiektywnie uzasadniona zgodnym z prawem celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne, lub
(ii) jeżeli w przypadku osób w określony sposób niepełnosprawnych, pracodawca lub każda osoba, do której odnosi się niniejsza dyrektywa jest zobowiązana, na mocy przepisów krajowych, podejmować właściwe środki zgodnie z zasadami określonymi w art. 5, w celu zlikwidowania niedogodności spowodowanych tym przepisem, kryterium lub praktyką.
3. Molestowanie uważa się za formę dyskryminacji w rozumieniu ust. 1, jeżeli ma miejsce niepożądane zachowanie mające związek z jedną z przyczyn określonych w art. 1, a jego celem lub

skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. W tym znaczeniu pojęcie molestowania może być definiowane zgodnie z ustawodawstwem i krajową praktyką Państw Członkowskich.
4. Każde zachowanie polegające na zmuszaniu kogokolwiek do praktykowania wobec osób zachowań dyskryminacyjnych z jednej z przyczyn określonych w art. 1, uważa się za dyskryminację w rozumieniu ust. 1.
5. Niniejsza dyrektywa nie narusza środków przewidzianych przepisami krajowymi, które w społeczeństwie demokratycznym są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, obrony porządku i zapobiegania działaniom podlegającym sankcjom karnym, ochrony zdrowia i ochrony praw i wolności innych osób.

Artykuł 3
1. W granicach kompetencji Wspólnoty, niniejszą dyrektywę stosuje się do wszystkich osób, zarówno sektora publicznego jak i prywatnego, włącznie z instytucjami publicznymi, w odniesieniu do:
a) warunków dostępu do zatrudnienia lub pracy na własny rachunek, w tym również kryteriów selekcji i warunków rekrutacji, niezależnie od dziedziny działalności i na wszystkich szczeblach hierarchii zawodowej, również w odniesieniu do awansu zawodowego;
b) dostępu do wszystkich rodzajów i szczebli poradnictwa zawodowego, kształcenia zawodowego, doskonalenia i przekwalifikowania zawodowego, łącznie ze zdobywaniem praktycznych doświadczeń;
c) warunków zatrudnienia i pracy, łącznie z warunkami zwalniania i wynagradzania;
d) wstępowania i działania w organizacjach pracowników lub pracodawców bądź jakiejkolwiek organizacji, której członkowie wykonują określony zawód, łącznie z korzyściami, jakie dają tego typu organizacje;
2. Celem niniejszej dyrektywy nie jest zróżnicowane traktowanie ze względu na przynależność państwową i nie narusza ona przepisów oraz warunków odnoszących się do wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich oraz bezpaństwowców na terytorium Państw Członkowskich i wszelkiego traktowania związanego ze statusem prawnym danych obywateli państw trzecich i bezpaństwowców.
3. Niniejszej dyrektywy nie stosuje się do wszelkiego rodzaju płatności z systemów publicznych lub podobnych, włączając w to zabezpieczenia społecznego i ochrony socjalnej.
4. Państwa Członkowskie mogą ustalić, że niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania wobec sił zbrojnych w odniesieniu do dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność lub wiek.

Artykuł 4
1. Niezależnie od przepisów od art. 2 ust. 1 i 2, Państwa Członkowskie mogą uznać, że odmienne traktowanie ze względu cechy związane z jedną z przyczyn wymienionych w art. 1 nie stanowi dyskryminacji w przypadku, gdy ze względu na rodzaj działalności zawodowej lub warunki jej

wykonywania, dane cechy są istotnym i determinującym wymogiem zawodowym, pod warunkiem, że cel jest zgodny z prawem, a wymóg zachowuje proporcje.

Artykuł 5

W celu zagwarantowania przestrzegania zasady równego traktowania osób niepełnosprawnych, przewiduje się wprowadzenie racjonalnych usprawnień. Oznacza to, że pracodawca podejmuje właściwe środki, z uwzględnieniem potrzeb konkretnej sytuacji, aby umożliwić osobie niepełnosprawnej dostęp do pracy, wykonywanie jej lub rozwój zawodowy bądź kształcenie, o ile środki te nie nakładają na pracodawcę nieproporcjonalnie wysokich obciążeń. Obciążenia te nie są nieproporcjonalne, jeżeli są w wystarczającym stopniu rekompensowane ze środków istniejących w ramach polityki prowadzonej przez dane Państwo Członkowskie na rzecz osób niepełnosprawnych.

Artykuł 6

1. Niezależnie od przepisów art. 2 ust. 2, Państwa Członkowskie mogą uznać, że odmienne traktowanie ze względu na wiek nie stanowi dyskryminacji, jeżeli w ramach prawa krajowego zostanie to obiektywnie i racjonalnie uzasadnione zgodnym z przepisami celem, w szczególności celami polityki zatrudnienia, rynku pracy i kształcenia zawodowego, i jeżeli środki mające służyć realizacji tego celu są właściwe i konieczne. Takie odmienne traktowanie może polegać między innymi na:

a) wprowadzeniu specjalnych warunków dostępu do zatrudnienia i kształcenia zawodowego, zatrudnienia i pracy, włącznie z warunkami zwalniania i wynagradzania, dla ludzi młodych, pracowników starszych i osób mających na utrzymaniu inne osoby, w celu wspierania ich integracji zawodowej lub zapewnienia im ochrony;

b) określeniu warunków dolnej granicy wieku, doświadczenia zawodowego lub stażu pracy, wymaganego do zatrudnienia lub niektórych korzyści związanych z zatrudnieniem;

c) określenia górnej granicy wieku przy rekrutacji, z uwzględnieniem wykształcenia wymaganego na danym stanowisku lub potrzeby racjonalnego okresu zatrudnienia przed przejściem na emeryturę.

2. Niezależnie od przepisów art. 2 ust. 2, Państwa Członkowskie mogą uznać, że nie stanowi dyskryminacji ze względu na wiek ustalanie, dla systemów zabezpieczenia społecznego pracowników, wieku przyznania lub nabycia praw do świadczeń emerytalnych lub inwalidzkich, włącznie z wyznaczaniem, w ramach tych systemów, różnych granic wieku dla pracowników lub grup bądź kategorii pracowników i wykorzystania, w ramach tych systemów, kryteriów wieku do obliczania wysokości świadczeń, pod warunkiem, że nie stanowi to dyskryminacji ze względu na płeć.

Artykuł 7

1. W celu zapewnienia całkowitej równości w życiu zawodowym, zasada równości traktowania nie stanowi przeszkody dla utrzymywania lub przyjmowania przez Państwo Członkowskie

szczególnych środków mających zapobiegać lub wyrównywać niedogodności, u podstaw których leży jedna z przyczyn określonych w art. 1.
2. W odniesieniu do osób niepełnosprawnych, zasada równego traktowania nie stanowi przeszkody dla prawa Państw Członkowskich do utrzymywania lub przyjmowania przepisów dotyczących ochrony zdrowia i bezpieczeństwa na miejscu pracy, ani środków mających na celu stworzenie lub utrzymanie przepisów bądź ułatwień w celu ochrony lub wspierania integracji w środowisku pracy.

Artykuł 8
1. Państwa Członkowskie mogą przyjmować lub utrzymywać przepisy bardziej korzystne celu ochrony zasady równego traktowania od przepisów ustanowionych w niniejszej dyrektywie.
2. Stosowanie niniejszej dyrektywy nie może być w żadnym wypadku powodem obniżenia poziomu ochrony przed dyskryminacją, który już zapewnia Państwo Członkowskie w zakresie regulowanym niniejszą dyrektywą.

ROZDZIAŁ II

Artykuł 9
1. Państwa Członkowskie zapewnią, aby procedury sądowe i / lub administracyjne oraz, w przypadku gdy uznają to za właściwe, procedury pojednawcze, których celem jest doprowadzenie do stosowania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy, były dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone w związku z naruszeniem wobec nich zasady równego traktowania, nawet po zakończeniu związku, w którym przypuszczalnie miała miejsce dyskryminacja.
2. Państwa Członkowskie zapewnią, aby stowarzyszenia, organizacje lub osoby prawne, które mają, zgodnie z przewidzianymi prawem krajowym kryteriami, uzasadniony interes w zapewnieniu aby przestrzegane były postanowienia niniejszej dyrektywy, mogły wszczynać, na rzecz osoby występującej z powództwem lub ją wspierając, za jej zgodą, postępowania sądowe i / lub procedury administracyjne przewidziane w celu spowodowania stosowania niniejszej dyrektywy.
3. Przepisy ust. 1 i 2 nie naruszają przepisów krajowych dotyczących terminów składania odwołań w odniesieniu do zasady równego traktowania.

Artykuł10
1. Zgodnie z ich krajowymi systemami sądowymi, Państwa Członkowskie podejmują niezbędne środki dla zapewnienia, aby strona pozwana musiała udowodnić, że nie wystąpiło pogwałcenie zasady równego traktowania, w przypadku gdy osoby, które uważają się za pokrzywdzone w związku nie przestrzeganiem wobec nich zasady równego traktowania, ustalą przed sądem lub innym właściwym organem fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji.

2. Ust. 1 nie stanowi przeszkody dla ustanawiania przez Państwa Członkowskie zasad dowodowych korzystniejszych dla strony skarżącej.
3. Ust. 1 nie ma zastosowania do postępowań karnych.
4. Przepisy ust. 1, 2 i 3 stosuje się również do każdej procedury sądowej wszczętej zgodnie z art. 9 ust. 2.
5. Państwa Członkowskie nie mogą stosować przepisu ust. 1 do procedur sądowych, w których ustalenie okoliczności faktycznych sprawy należy do sądu lub właściwego organu.

Artykuł 11
Państwa Członkowskie wprowadzają do swoich krajowych systemów prawnych środki niezbędne do ochrony pracowników przed wszelkimi zwolnieniami lub nieprzychylnym traktowaniem przez pracodawcę, będącymi reakcją na skargę złożoną w przedsiębiorstwie lub na uruchomienie procedury sądowej mającej na celu doprowadzenie do przestrzegania zasady równego traktowania.

3. Dyskryminacja ze względu na płeć

System ONZ

1.

Konwencja MOP dotycząca jednakowego wynagrodzenia dla pracujących mężczyzn i kobiet za pracę jednakowej wartości, przyjęta w Genewie dnia 29 czerwca 1951 r.

Artykuł 1, artykuł 2, artykuł 3
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 27 września 1955 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1955, Nr 38, poz. 238

Artykuł 1
Dla celów niniejszej konwencji:
a) wyraz "wynagrodzenie" oznacza płacę lub uposażenie zwykłe, podstawowe lub minimalne, i wszelkie inne korzyści, płacone bezpośrednio lub pośrednio w gotówce lub w naturze, przez pracodawcę pracownikowi z tytułu zatrudnienia tego pracownika;
b) wyrażenie "jednakowe wynagrodzenie dla pracujących mężczyzn i kobiet za pracę jednakowej wartości" stosuje się do stawek wynagrodzenia, ustalonych bez dyskryminacji opartej na płci.

Artykuł 2
1. Każdy Członek powinien popierać, za pomocą środków dostosowanych do obowiązujących metod ustalania stawek wynagrodzenia i o ile jest to zgodne z tymi metodami, zapewniać stosowanie do wszystkich pracowników zasady jednakowego wynagrodzenia pracujących kobiet i mężczyzn za pracę jednakowej wartości.
2. Zasada ta będzie mogła być stosowana za pomocą:
a)bądź ustawodawstwa krajowego,
b)bądź wszelkiego systemu ustalania wynagrodzenia określonego lub uznanego przez ustawodawstwo,
c)bądź układów zbiorowych zawartych pomiędzy pracodawcami a pracownikami,
d)bądź przez połączenie tych różnych sposobów.

Artykuł 3
1. Jeżeli będzie to ułatwiało stosowanie niniejszej konwencji, należy podjąć środki dla zachęcania do obiektywnej oceny zajęć na zasadzie pracy, jak ma być wykonana.
2. Metody stosowane do takiej oceny będą mogły stać się przedmiotem decyzji bądź właściwych władz, gdy będzie chodziło o ustalenie stawek wynagrodzenia, bądź stron układu, jeżeli stawki wynagrodzenia są ustalane na mocy układów zbiorowych przez strony biorące w nich udział.

3. Nie należy uważać za sprzeczne z zasadą jednakowego wynagrodzenia pracujących mężczyzn i kobiet za pracę jednakowej wartości różnic pomiędzy stawkami wynagrodzenia, które odpowiadają bez względu na płeć pracowników różnicom wynikającym z tego rodzaju obiektywnej oceny wykonywanych prac.

2.

Konwencja o prawach politycznych kobiet przyjęta 31 marca 1953 r. w Nowym Jorku

Preambuła; artykuł 1, artykuł 2, artykuł 3
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 9 listopada 1954 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1955 r., Nr 16, poz. 86

Układające się Strony, pragnąc wprowadzić w życie zasadę równości praw mężczyzn i kobiet, zawartą w Karcie Narodów Zjednoczonych, uznając, że każdy człowiek ma prawo do udziału w rządzeniu swym krajem, czy to bezpośrednio, czy też pośrednio poprzez swobodnie wybranych przedstawicieli, i że ma prawo do dostępu na zasadach równości do służby publicznej w swoim kraju, oraz pragnąc przyznać mężczyznom i kobietom równość w dziedzinie korzystania z praw politycznych i ich wykonywania, zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych i Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, postanowiwszy zawrzeć w tym celu Konwencję, zgadzają się na następujące postanowienia:

Artykuł 1
Kobiety są uprawnione do głosowania we wszelkich wyborach na równych warunkach z mężczyznami bez żadnej dyskryminacji.

Artykuł 2
Kobiety są wybieralne na równych warunkach z mężczyznami bez żadnej dyskryminacji do wszelkich organów, pochodzących z wyborów publicznych, a przewidzianych w ustawodawstwie krajowym.

Artykuł 3
Kobiety są uprawnione na równych warunkach z mężczyznami bez żadnej dyskryminacji do piastowania urzędów publicznych i do wykonywania wszelkich funkcji publicznych, przewidzianych w ustawodawstwie krajowym.

3.

Konwencja w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet przyjęta 18 grudnia 1979 r. w Nowym Jorku

Preambuła; od art. 1 do art. 16
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 3 września 1981 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1982 r., Nr 10, poz. 71

Państwa Strony niniejszej konwencji,
Stwierdzając, że Karta Narodów Zjednoczonych potwierdza wiarę w podstawowe prawa człowieka, godność i wartość jego osoby oraz w równość praw mężczyzn i kobiet,
Stwierdzając, że Powszechna Deklaracja Praw Człowieka potwierdza zasadę niedopuszczalności dyskryminacji oraz głosi, że wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w godności i w prawach, jak też że każdy ma prawo do korzystania ze wszystkich proklamowanych w niej wolności praw, bez względu na jakiekolwiek różnice, w tym bez względu na różnicę płci,
Stwierdzając, że Państwa Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka mają obowiązek zapewnić mężczyznom i kobietom równość praw w korzystaniu ze wszystkich praw gospodarczych, społecznych, kulturalnych, obywatelskich i politycznych,
Biorąc pod uwagę konwencje międzynarodowe zawarte pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych, popierające równość praw mężczyzn i kobiet,
Przypominając także rezolucje, deklaracje i zalecenia, uchwalone przez Organizację Narodów Zjednoczonych i organizacje wyspecjalizowane, popierające równość praw mężczyzn i kobiet,
Zaniepokojone jednak tym, że mimo istnienia tych różnych dokumentów kobiety są nadal przedmiotem istotnej dyskryminacji,
Przypominając, że dyskryminacja kobiet narusza zasady równości praw i poszanowania godności ludzkiej, stanowi przeszkodę do udziału kobiet na równi z mężczyznami w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym ich krajów, hamuje wzrost dobrobytu społeczeństwa i rodziny, a także utrudnia pełne rozwinięcie możliwości kobiet w służbie swoim krajom i ludzkości,
Zaniepokojone faktem, że w sytuacjach niedostatku kobiety mają znikomy dostęp do żywności, opieki zdrowotnej, nauki, wykształcenia i możliwości zatrudnienia oraz zaspokajania innych potrzeb,
Przekonane, że ustanowienie nowego międzynarodowego ładu gospodarczego, opartego na równości i sprawiedliwości, przyczyni się w istotny sposób do rozwoju równości mężczyzn i kobiet,
Podkreślając, że eliminacja apartheidu, wszelkich form rasizmu, dyskryminacji rasowej, kolonializmu, neokolonializmu, agresji, obcej okupacji i dominacji oraz ingerencji w wewnętrzne

sprawy państw ma podstawowe znaczenie dla pełnego korzystania przez mężczyzn i kobiety z ich praw,
Potwierdzając, że umocnienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, zmniejszenie napięcia międzynarodowego, współpraca wszystkich państw bez względu na ich systemy społeczne i gospodarcze, powszechne i całkowite rozbrojenie, a w szczególności rozbrojenie nuklearne pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową, potwierdzenie zasad sprawiedliwości, równości i wzajemnych korzyści w stosunkach między państwami, a także realizacja prawa do samostanowienia i niepodległości narodów pozostających w jarzmie dominacji obcej i kolonialnej oraz obcej okupacji, jak również poszanowanie suwerenności narodowej i nienaruszalności terytorium, będą sprzyjać postępowi społecznemu oraz rozwojowi i przyczynią się w konsekwencji do osiągnięcia pełnej równości mężczyzn i kobiet,
Przekonane, że pełny i wszechstronny rozwój każdego kraju, dobrobyt świata i sprawa pokoju wymagają jak największego udziału kobiet we wszystkich dziedzinach na równi z mężczyznami,
Świadome znaczenia wkładu kobiet w dobrobyt rodziny i rozwój społeczeństwa, który to wkład nie jest dotychczas w pełni doceniany, społecznego znaczenia macierzyństwa oraz roli obojga rodziców w rodzinie i wychowaniu dzieci, a także przekonane, że rola kobiet w wydawaniu na świat potomstwa nie może być przesłanką dyskryminacji oraz że wychowanie dzieci wymaga dzielenia odpowiedzialności przez mężczyzn, kobiety i całe społeczeństwo,
Świadome, że tradycyjna rola mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie powinna ulegać ewolucji, podobnie jak rola kobiety, i że jest to warunkiem osiągnięcia pełnej równości mężczyzn i kobiet,
Zdecydowane wprowadzić w życie zasady proklamowane w Deklaracji w sprawie zniesienia dyskryminacji kobiet i przedsięwziąć w związku z tym kroki konieczne do zniesienia tej dyskryminacji we wszystkich jej formach i przejawach,
Uzgodniły, co następuje:

Część I

Artykuł 1
W rozumieniu niniejszej konwencji określenie "dyskryminacja kobiet" oznacza wszelkie zróżnicowanie, wyłączenie lub ograniczenie ze względu na płeć, które powoduje lub ma na celu uszczuplenie albo uniemożliwienie kobietom, niezależnie od ich stanu cywilnego, przyznania, realizacji bądź korzystania na równi z mężczyznami z praw człowieka oraz podstawowych wolności w dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego i innych.

Artykuł 2
Państwa Strony potępiają dyskryminację kobiet we wszelkich jej formach oraz zgadzają się prowadzić, za pomocą wszelkich odpowiednich środków i bez zwłoki, politykę likwidującą dyskryminację kobiet i w tym celu zobowiązują się:

a) wprowadzić zasadę równości mężczyzn i kobiet do swych konstytucji państwowych lub innych odpowiednich aktów ustawodawczych, jeżeli dotychczas tego nie uczyniły, oraz zapewnić w drodze ustawodawczej lub za pomocą innych środków realizację tych zasad w praktyce,
b) podjąć stosowne kroki ustawodawcze i inne działania, obejmujące tam, gdzie jest to niezbędne, sankcje i zabraniające wszelkiej dyskryminacji kobiet,
c) ustanowić ochronę prawną praw kobiet na zasadach równości z mężczyznami oraz zapewnić w drodze postępowania przed właściwymi sądami państwowymi i innymi organami publicznymi skuteczną ochronę kobiet przed wszelkimi aktami dyskryminacji,
d) powstrzymywać się od wszelkich działań i praktyk dyskryminujących kobiety i zapewnić, aby władze i organy publiczne działały zgodnie z tym obowiązkiem,
e) podejmować wszelkie stosowne kroki, aby likwidować dyskryminację kobiet przez jakiekolwiek osoby,
organizacje i przedsiębiorstwa,
f) podejmować wszelkie stosowne kroki, łącznie z ustawodawczymi, w celu zmiany lub uchylenia wszelkich
ustaw, zarządzeń, zwyczajów lub praktyk, które stanowią dyskryminację kobiet,
g) uchylić wszelkie przepisy karne, które dyskryminują kobiety.

Artykuł 3
Państwa Strony podejmą we wszystkich dziedzinach, a w szczególności w dziedzinie życia politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, wszelkie stosowne kroki, w tym również ustawodawcze, dla zapewnienia pełnego rozwoju i awansu kobiet w celu zapewnienia im posiadania i wykonywania praw człowieka oraz podstawowych wolności na zasadach równości z mężczyznami.

Artykuł 4
1. Wprowadzenie przez Państwa Strony tymczasowych zarządzeń szczególnych, zmierzających do przyspieszenia faktycznej równości mężczyzn i kobiet, nie będzie uważane za akt dyskryminacji w rozumieniu niniejszej konwencji, jednakże nie może w żaden sposób pociągać za sobą utrzymania nierównych lub odrębnych norm; zarządzenia te powinny być uchylone z chwilą osiągnięcia celów w zakresie równości szans i traktowania.
2. Wprowadzenie przez Państwa Strony specjalnych zarządzeń, w tym również zarządzeń przewidzianych w niniejszej konwencji, w celu ochrony macierzyństwa nie będzie uważane za akt dyskryminacji.

Artykuł 5
Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki w celu:

a) zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet w celu osiągnięcia likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk, opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety,
b) zapewnienia, aby wychowanie w rodzinie wyrabiało właściwe rozumienie macierzyństwa jako funkcji społecznej oraz poczucie wspólnej odpowiedzialności mężczyzn i kobiet za wychowanie i rozwój ich dzieci, przy założeniu, że wzgląd na dobro dzieci ma zawsze podstawowe znaczenie.

Artykuł 6
Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, w tym również ustawodawcze, w celu położenia kresu wszelkim formom handlu kobietami oraz ciągnięciu zysków z prostytucji kobiet.

Część II

Artykuł 7
Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, aby zlikwidować dyskryminację kobiet w życiu politycznym i publicznym państwa, a w szczególności aby zapewnić kobietom, na równych z mężczyznami warunkach, prawa:
a) głosowania we wszystkich wyborach i referendach publicznych oraz wybieralności do wszelkich organów wybieranych powszechnie,
b) uczestniczenia w kształtowaniu polityki Państwa i jej realizacji, zajmowania stanowisk publicznych i wykonywania wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach zarządzania,
c) uczestniczenia w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach zajmujących się sprawami publicznymi i politycznymi Państwa.

Artykuł 8
Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, aby kobiety, na warunkach równych z mężczyznami i bez żadnej dyskryminacji, miały możliwość reprezentowania swoich rządów w stosunkach międzynarodowych oraz uczestniczenia w pracach organizacji międzynarodowych.

Artykuł 9
1. Państwa Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w zakresie nabywania, zmiany lub zachowania obywatelstwa. W szczególności zapewnią one, że ani małżeństwo z cudzoziemcem, ani zmiana obywatelstwa przez małżonka podczas trwania małżeństwa nie spowodują automatycznie zmiany obywatelstwa małżonki ani nie uczynią jej bezpaństwowcem, ani też nie zmuszą jej do przyjęcia obywatelstwa małżonka.
2. Państwa Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w odniesieniu do obywatelstwa ich dzieci.

Część III

Artykuł 10

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki w celu likwidacji dyskryminacji kobiet, aby zapewnić im równe prawa z mężczyznami w dziedzinie kształcenia, a w szczególności zapewniające na zasadzie równości kobiet i mężczyzn:

a) równe warunki orientacji zawodowej, dostępu do studiów i uzyskiwania dyplomów we wszystkich rodzajach zakładów kształcących, zarówno na wsi, jak i w mieście; równość ta powinna być zapewniona zarówno w nauczaniu przedszkolnym, ogólnym, technicznym, zawodowym i wyższym technicznym, jak i we wszystkich formach szkolenia zawodowego,

b) jednakowy dobór programów, jednakowe egzaminy oraz personel nauczający, posiadający takie same kwalifikacje, równej jakości pomieszczenia szkolne i wyposażenie,

c) wyeliminowanie wszelkich stereotypowych koncepcji pozycji mężczyzny i kobiety na wszystkich szczeblach nauczania i we wszystkich rodzajach kształcenia przez popieranie koedukacji i innych form nauczania, które mogą być pomocne w osiągnięciu tego celu, a zwłaszcza przez rewizję podręczników i programów szkolnych oraz dostosowanie metod pedagogicznych,

d) równe możliwości w dziedzinie otrzymywania stypendiów i innych subwencji na studia,

e) równe możliwości dostępu do programów stałego nauczania, w tym również do programów nauki czytania i pisania dla dorosłych i programów nauczania elementarnego, w celu jak najszybszego zniwelowania różnicy wykształcenia pomiędzy mężczyznami a kobietami,

f) zmniejszenie liczby uczennic nie kończących szkół oraz organizowanie programów dla dziewcząt i kobiet, które przedwcześnie zaprzestały nauki,

g) równe możliwości aktywnego uczestniczenia w sporcie i wychowaniu fizycznym,

h) dostęp do informacji specjalistycznych o charakterze wychowawczym, mających na celu zapewnienie zdrowia i dobrobytu rodziny, w tym również do informacji i poradnictwa w zakresie planowania rodziny.

Artykuł 11

1. Państwa Strony zobowiązują się do podjęcia wszelkich stosownych kroków w celu likwidacji dyskryminacji kobiet w dziedzinie zatrudnienia, zmierzających do zapewnienia im na zasadzie równości mężczyzn i kobiet takich samych praw, a w szczególności:

a) prawa do pracy jako niezbywalnego prawa każdego człowieka,

b) prawa do takich samych możliwości zatrudnienia, w tym również równych kryteriów doboru w zakresie zatrudnienia,

c) prawa swobodnego wyboru zawodu i zatrudnienia, prawa do awansu, stałej pracy oraz wszelkich świadczeń i warunków pracy, prawa do kształcenia i dokształcania zawodowego, w tym również do praktyk, doskonalenia zawodowego i stałego szkolenia,

d) prawa do równego wynagradzania, w tym również do świadczeń oraz do równego traktowania za pracę tej samej wartości, jak również do równego traktowania w ocenie jakości pracy,

e) prawa do zabezpieczenia społecznego, w szczególności w razie przejścia na emeryturę, bezrobocia, choroby, inwalidztwa i starości lub niezdolności do pracy z innych przyczyn, jak również prawa do płatnego urlopu,
f) prawa do ochrony zdrowia i bezpiecznych warunków pracy, włączając w to ochronę zdolności do rodzenia potomstwa.
2. W celu zapobieżenia dyskryminacji kobiet w związku z zamążpójściem lub macierzyństwem oraz zapewnienia im faktycznego prawa do pracy, Państwa Strony podejmą stosowne kroki, aby;
a) zabronić, pod groźbą zastosowania sankcji, zwalniania kobiet z powodu ciąży lub urlopu macierzyńskiego oraz dyskryminacyjnego zwalniania ze względu na to, że są zamężne,
b) wprowadzić urlop macierzyński z prawem do wynagrodzenia lub do innych równoważnych świadczeń socjalnych, z zachowaniem prawa do powrotu do poprzedniego zatrudnienia, do stażu pracy i awansu oraz do uprawnień socjalnych,
c) popierać udzielanie dodatkowych świadczeń społecznych, niezbędnych do umożliwienia rodzicom
łączenia obowiązków rodzinnych z obowiązkami zawodowymi i udziałem w życiu publicznym, zwłaszcza
przez popieranie tworzenia i rozwijania sieci instytucji zapewniających opiekę nad dziećmi,
d) zapewnić szczególną ochronę kobietom w ciąży w razie stwierdzenia szkodliwości wykonywanych przez
nie rodzajów pracy.
3. Ustawodawstwo mające na celu ochronę kobiet, w zakresie objętym niniejszym artykułem, będzie poddawane okresowemu przeglądowi z uwzględnieniem stanu wiedzy naukowej i technicznej oraz zależnie od potrzeb zmieniane, uchylane lub rozszerzane.

Artykuł 12
1. Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki zmierzające do likwidacji dyskryminacji kobiet w dziedzinie opieki zdrowotnej w celu zapewnienia im, na zasadach równości z mężczyznami, dostępu do korzystania z usług służby zdrowia, w tym również usług związanych z panowaniem rodziny.
2. Niezależnie od postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu Państwa Strony zapewnią kobietom w czasie ciąży i porodu oraz po porodzie odpowiednie usługi w razie potrzeby, jak również odpowiednie odżywianie w czasie ciąży i karmienia.

Artykuł 13
Państwa Strony zobowiązują się do podjęcia wszelkich stosownych kroków dla likwidacji dyskryminacji w stosunku do kobiet w innych dziedzinach życia gospodarczego i społecznego w celu zapewnienia im, na zasadzie równości mężczyzn i kobiet, takich samych praw, a w szczególności:
a) prawa do świadczeń rodzinnych,

b) prawa do pożyczek bankowych i hipotecznych oraz innych form kredytu finansowego,
c) prawa do uczestniczenia w działalności rekreacyjnej, sportowej oraz we wszystkich formach życia kulturalnego.

Artykuł 14
1. Państwa Strony wezmą pod uwagę szczególne problemy stojące przed kobietami na wsi i ważną rolę, jaką odgrywają one w życiu gospodarczym swoich rodzin, zwłaszcza przez pracę w tych dziedzinach gospodarki, w których praca nie jest wynagradzana, a także podejmą stosowne kroki w celu zapewnienia stosowania postanowień niniejszej konwencji do kobiet w środowisku wiejskim.
2. Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki dla likwidacji dyskryminacji kobiet w środowiskach wiejskich w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z mężczyznami, udziału w rozwoju środowiska wiejskiego i korzyściach stąd płynących, w szczególności zaś zapewnienia im prawa do:
a) pełnego udziału w przygotowaniu i realizacji planów rozwoju na wszystkich szczeblach,
b) dostępu do odpowiednich usług w dziedzinie zdrowia, w tym również do informacji, poradnictwa i usług w zakresie planowania rodziny,
c) bezpośredniego korzystania z programów zabezpieczenia społecznego,
d) korzystania z wszelkich typów kształcenia i nauki, szkolnej lub pozaszkolnej, w tym również w zakresie nauki pisania i czytania, oraz między innymi z możliwości korzystania z wszelkich form zbiorowego upowszechniania i popularyzacji, w celu podwyższenia umiejętności technicznych,
e) organizowania zespołów samopomocy i spółdzielni w celu stworzenia równych szans dostępu do korzyści gospodarczych przez zatrudnienie za wynagrodzeniem lub pracę samodzielną,
f) uczestniczenia we wszelkiej działalności zbiorowej,
g) dostępu do kredytów i pożyczek dla rolników, do ułatwień handlowych, odpowiedniej technologii oraz równego traktowania w zakresie reform gruntowych i rolnych, jak również w projektowaniu inwestycji wiejskich,
h) korzystania z odpowiednich warunków życia, a zwłaszcza warunków mieszkalnych, sanitarnych, dostawy energii elektrycznej i wody, transportu i łączności.

Część IV

Artykuł 15
1. Państwa Strony zapewnią kobietom równość z mężczyznami wobec prawa.
2. Państwa Strony przyznają kobietom identyczną z mężczyznami zdolność prawną w sprawach cywilnych i jednakowe możliwości wykonywania tej zdolności. W szczególności zapewnią im równe prawa w zakresie zawierania umów i zarządzania mieniem oraz jednakowe traktowanie we wszystkich stadiach postępowania sądowego.

3. Państwa Strony zgadzają się, że wszystkie umowy i wszelkie inne dokumenty prywatne - bez względu na ich rodzaj - jeżeli ich skutki prawne mają na celu ograniczenie zdolności prawnej kobiet, będą uważane za nieważne i niebyłe.
4. Państwa Strony zapewnią mężczyznom i kobietom równe uprawnienia w zakresie ustawodawstwa normującego prawa jednostek do wolności wyboru miejsca zamieszkania lub pobytu.

Artykuł 16
1. Państwa Strony podejmą wszelkie niezbędne kroki w celu likwidacji dyskryminacji kobiet we wszystkich sprawach wynikających z zawarcia małżeństwa i stosunków rodzinnych, a w szczególności zapewnią, na warunkach równości z mężczyznami:
a) równe prawo zawierania małżeństwa,
b) równe prawo swobodnego wyboru małżonka i zawierania małżeństwa wyłącznie za własną swobodną i pełną zgodą,
c) równe prawa i obowiązki w czasie trwania małżeństwa i po jego rozwiązaniu,
d) równe prawa i obowiązki rodzicielskie, niezależnie od tego, czy rodzice są małżeństwem, w sprawach dotyczących ich dzieci; we wszystkich przypadkach dobro dzieci będzie najważniejsze,
e) równe prawa w zakresie swobodnego i świadomego decydowania o liczbie dzieci i odstępach czasu między ich narodzinami oraz w sprawach dostępu do informacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z tego prawa,
f) równe prawa i obowiązki w zakresie opieki, kurateli, wychowania i przysposobienia dzieci oraz w zakresie innych podobnych instytucji, jeżeli prawo krajowe je przewiduje; we wszystkich przypadkach dobro dzieci będzie najważniejsze,
g) równe prawa osobiste męża i żony, w tym również w zakresie wyboru nazwiska, zawodu i zajęcia,
h) równe prawa każdego z małżonków w odniesieniu do własności, nabywania, rozporządzania, zarządzania, użytkowania i dysponowania mieniem, zarówno bezpłatnie, jak i odpłatnie.
2. Przyrzeczenie małżeństwa oraz małżeństwo dziecka nie będą miały skutku prawnego; zostaną podjęte wszelkie niezbędne kroki, w tym również ustawodawcze, w kierunku określenia dolnej granicy wieku zdolności do zawarcia małżeństwa i wprowadzenia obowiązkowego wpisu małżeństw do urzędowego rejestru.

4.

Konwencja MOP dotycząca równości szans i traktowania pracowników obu płci: pracowników mających obowiązki rodzinne przyjęta 3 czerwca 1981 r. w Genewie

Preambuła, od art. 1 do art. 6

Konferencja Ogólna Międzynarodowej Organizacji Pracy, zwołana do Genewy przez Radę Administracyjną Międzynarodowego Biura Pracy i zebrana tam w dniu 3 czerwca 1981 r. na sześćdziesiątej siódmej sesji, biorąc pod uwagę Deklarację Filadelfijską dotyczącą celów i zadań Międzynarodowej Organizacji Pracy, która uznaje, że „wszystkie istoty ludzkie, bez różnicy rasy, wyznania lub płci, mają prawo dążyć do postępu materialnego i rozwoju umysłowego w warunkach wolności i godności, bezpieczeństwa gospodarczego i z równymi szansami", biorąc pod uwagę sformułowania Deklaracji dotyczącej równości szans i traktowania pracujących kobiet i Rezolucji dotyczącej planu działania mającego na celu popieranie równości szans i traktowania pracujących kobiet, przyjętych przez Międzynarodową Konferencję Pracy w 1975 r., biorąc pod uwagę postanowienia międzynarodowych konwencji i zaleceń dotyczących pracy, mających na celu zapewnienie równości szans i traktowania pracowników obu płci, a mianowicie Konwencji i Zalecenia dotyczących równości wynagrodzenia, z 1951 r., Konwencji i Zalecenia dotyczących dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, z 1958 r. i Części VIII Zalecenia dotyczącego rozwoju zasobów ludzkich, z 1975 r., przypominając, że Konwencja dotycząca dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, z 1938 r., nie obejmuje wyraźnie rozróżnień opartych na posiadaniu obowiązków rodzinnych i uważając, że niezbędne są w tym zakresie normy uzupełniające, biorąc pod uwagę postanowienia Zalecenia dotyczącego zatrudnienia kobiet mających obowiązki rodzinne, z 1965 r., i zważywszy na zmiany, jakie nastąpiły od czasu jego przyjęcia, biorąc pod uwagę, że akty międzynarodowe dotyczące równości szans i traktowania mężczyzn i kobiet zostały również przyjęte przez Narody Zjednoczone i inne organizacje wyspecjalizowane i przypominając w szczególności ust. 14 Preambuły Konwencji Narodów Zjednoczonych dotyczącej zniesienia wszelkich form dyskryminacji kobiet, z 1979 r., który wskazuje, że Państwa Strony są „świadome, że w celu zapewnienia pełnej równości mężczyzn i kobiet niezbędna jest zmiana tradycyjnej roli mężczyzn, a także roli kobiet w społeczeństwie", uznając, że problemy pracowników mających obowiązki rodzinne są aspektem szerszych problemów dotyczących rodziny i społeczeństwa, które muszą być brane pod uwagę w polityce krajowej, uznając potrzebę efektywnej równości szans i traktowania między pracownikami obu płci mającymi obowiązki rodzinne i między takimi pracownikami i innymi pracownikami, zważywszy, że wiele problemów, które napotykają wszyscy pracownicy, pogłębia się w przypadku pracowników mających obowiązki rodzinne i uznając potrzebę poprawy warunków tych drugich, zarówno przez środki odpowiadające ich szczególnym potrzebom, jak i środki zmierzające do poprawy warunków wszystkich pracowników, postanowiwszy przyjąć

niektóre wnioski dotyczące równych szans i traktowania pracowników obu płci i pracowników mających obowiązki rodzinne, która to sprawa stanowi piąty punkt porządku dziennego sesji, postanowiwszy, że wnioski te zostaną ujęte w formę konwencji międzynarodowej, przyjmuje dnia dwudziestego trzeciego czerwca tysiąc dziewięćset osiemdziesiątego pierwszego roku następującą Konwencję, która otrzyma nazwę: Konwencja dotycząca pracowników mających obowiązki rodzinne, z 1981 r.:

Artykuł 1
1. Niniejsza Konwencja ma zastosowanie do pracowników obu płci mających obowiązki w stosunku do dzieci będących na ich utrzymaniu, jeśli obowiązki takie ograniczają ich możliwości przygotowania się do działalności gospodarczej, rozpoczęcia jej, uczestniczenia w niej lub rozwijania jej.
2. Postanowienia niniejszej Konwencji będą miały również zastosowanie do pracowników obu płci mających obowiązki w stosunku do innych członków ich najbliższej rodziny, którzy bezspornie potrzebują ich opieki lub wsparcia, jeśli obowiązki takie ograniczają ich możliwości przygotowania się do działalności gospodarczej, rozpoczęcia jej, uczestniczenia w niej lub rozwijania jej.
3. Dla celów niniejszej Konwencji określenia „dziecko pozostające na utrzymaniu" i „inny członek najbliższej rodziny, który bezspornie potrzebuje opieki lub wsparcia" oznaczają osoby uznane za takie w każdym kraju przez jeden ze środków, o których mowa w art. 9 niniejszej Konwencji.
4. Pracownicy objęci zgodnie z ustępami 1 i 2 niniejszego artykułu, będą dalej nazywani „pracownikami mającymi obowiązki rodzinne”.

Artykuł 2
Niniejsza Konwencja ma zastosowanie do wszystkich dziedzin działalności gospodarczej i do wszystkich kategorii pracowników.

Artykuł 3
1. Aby stworzyć rzeczywistą równość szans i traktowania pracowników obu płci, każdy Członek zaliczy - do celów krajowej polityki - umożliwienie osobom, mającym obowiązki rodzinne, które wykonują lub pragną wykonywać zatrudnienie w celu realizacji swych praw, wykonywanie tego zatrudnienia lub jego otrzymanie bez dyskryminacji i, w miarę możliwości, bez powodowania sprzeczności między ich obowiązkami rodzinnymi.
2. Dla celów ust. 1 niniejszego artykułu określenie „dyskryminacja” oznacza dyskryminację w zakresie zatrudnienia lub wykonywania zawodu, zgodnie z definicją zawartą w artykułach 1 i 5 Konwencji dotyczącej dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, z 1958 r.

Artykuł 4
Dla stworzenia rzeczywistej równości szans i traktowania pracowników obu płci zostaną podjęte wszelkie środki zgodne z warunkami i możliwościami krajowymi w celu:

a) umożliwienia pracownikom mającym obowiązki rodzinne realizacji prawa do swobodnego wyboru zatrudnienia;
b) uwzględnienia ich potrzeb w zakresie warunków zatrudnienia i zabezpieczenia społecznego.
Artykuł 5
Zostaną również podjęte wszelkie środki zgodne z warunkami i możliwościami krajowymi w celu:
a) uwzględnienia potrzeb pracowników mających obowiązki rodzinne przy planowaniu osiedli,
b) rozwoju lub popierania usług komunalnych, publicznych lub prywatnych, takich jak usługi i udogodnienia związane z opieką nad dzieckiem i pomocą rodzinie.

Artykuł 6
Właściwe władze i organy w każdym kraju podejmą odpowiednie środki w celu popierania informacji i kształcenia, które przyczyniają się do lepszego zrozumienia społecznego dla zasady równości szans i traktowania pracowników obu płci i dla problemów pracowników mających obowiązki rodzinne, a także do stworzenia atmosfery sprzyjającej rozwiązywaniu tych problemów.

5.

Protokół Dodatkowy do Konwencji w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet przyjęty 6 października 1999 r. w Nowym Jorku

Od art. 1 do art. 10
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 22 marca 2004 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 2004 r., Nr 248, poz. 2484

Artykuł 1
Państwo Strona niniejszego protokołu ("Państwo Strona") uznaje kompetencję Komitetu do Spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet ("Komitet") do otrzymywania i rozpatrywania zawiadomień składanych zgodnie z artykułem 2.

Artykuł 2
Zawiadomienia mogą być składane przez podlegające jurysdykcji Państwa Strony osoby lub grupy osób albo w imieniu osób lub grup osób twierdzących, że stały się ofiarami naruszenia przez to Państwo Stronę któregokolwiek z praw wymienionych w Konwencji. W przypadku kiedy zawiadomienie jest składane w imieniu osób lub grup osób, powinno to odbywać się za ich zgodą, chyba że autor potrafi uzasadnić działanie w ich imieniu bez takiej zgody.

Artykuł 3

Zawiadomienia powinny mieć formę pisemną i nie mogą być anonimowe. Komitet nie przyjmie żadnego zawiadomienia, jeśli dotyczy ono Państwa Strony Konwencji, które nie jest stroną niniejszego protokołu.

Artykuł 4

1. Komitet nie będzie rozpatrywał zawiadomienia, dopóki nie upewni się, że wszystkie dostępne krajowe środki zaradcze zostały wyczerpane, chyba że nastąpiła nieuzasadniona zwłoka w stosowaniu tych środków lub jest mało prawdopodobne, że ich zastosowanie przyniesie skuteczną pomoc.

2. Komitet uzna zawiadomienie za niedopuszczalne, jeżeli:

(a) ta sama sprawa była już badana przez Komitet albo była lub jest badana w ramach innej międzynarodowej procedury zmierzającej do wyjaśnienia lub rozstrzygnięcia;

(b) nie daje się ono pogodzić z postanowieniami Konwencji;

(c) jest ono oczywiście bezzasadne lub niedostatecznie uzasadnione;

(d) stanowi nadużycie prawa do złożenia zawiadomienia;

(e) fakty będące przedmiotem zawiadomienia miały miejsce przed wejściem w życie niniejszego protokołu w stosunku do danego Państwa Strony, chyba że fakty te trwały nadal po tej dacie.

Artykuł 5

1. W każdym czasie od przyjęcia zawiadomienia, a przed jego rozstrzygnięciem co do istoty, Komitet może przekazać Państwu Stronie, którego sprawa dotyczy, celem pilnego rozpatrzenia, wniosek o podjęcie przez to Państwo Stronę takich środków tymczasowych, jakie mogą być konieczne dla uniknięcia ewentualnej nieodwracalnej szkody dla ofiary lub ofiar domniemanego naruszenia.

2. Skorzystanie przez Komitet z kompetencji wskazanej w ustępie 1 niniejszego artykułu nie wpływa na rozstrzygnięcie co do dopuszczalności ani co do istoty zawiadomienia.

Artykuł 6

1. O ile Komitet nie uzna zawiadomienia za niedopuszczalne bez odnoszenia się do Państwa Strony, informuje w sposób poufny dane Państwo Stronę o każdym zawiadomieniu złożonym Komitetowi na podstawie niniejszego protokołu, pod warunkiem że osoba lub osoby wyrażą zgodę na ujawnienie ich tożsamości Państwu Stronie.

2. W ciągu sześciu miesięcy powiadomione Państwo Strona przedłoży Komitetowi pisemne wyjaśnienia lub oświadczenia informujące o sprawie i o ewentualnie zastosowanych środkach zaradczych.

Artykuł 7

1. Komitet rozpatruje zawiadomienia otrzymane na podstawie niniejszego protokołu w świetle wszystkich informacji udostępnionych mu przez osoby lub grupy osób albo w ich imieniu oraz przez właściwe Państwo Stronę, pod warunkiem że informacje te zostaną przekazane zainteresowanym stronom.
2. Zawiadomienia składane na podstawie niniejszego protokołu są badane przez Komitet na posiedzeniach zamkniętych.
3. Po zbadaniu zawiadomienia. Komitet przekazuje swoje poglądy na jego temat wraz z ewentualnymi zaleceniami Państwu Stronie, którego zawiadomienie dotyczy.
4. Państwo Strona wnikliwie rozważy poglądy Komitetu wraz z ewentualnymi zaleceniami i przedstawi Komitetowi w ciągu sześciu miesięcy pisemną odpowiedź łącznie z informacjami na temat jakichkolwiek działań podjętych w świetle poglądów i zaleceń Komitetu.
5. Komitet może zwrócić się z prośbą do Państwa Strony o przedłożenie dalszych informacji na temat wszelkich środków podjętych przez to Państwo Stronę w odpowiedzi na poglądy i ewentualne zalecenia Komitetu, które to informacje, jeśli Komitet uzna to za stosowne, zostaną zawarte w kolejnych sprawozdaniach Państwa Strony na podstawie artykułu 18 Konwencji.

System Unii Europejskiej

1.

DYREKTYWA RADY 86/613/EWG z dnia 11 grudnia 1986 r. w sprawie stosowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn pracujących na własny rachunek, w tym w rolnictwie, oraz w sprawie ochrony kobiet pracujących na własny rachunek w okresie ciąży i macierzyństwa

Od art. 1 do art. 10
Adres publikacyjny: Dz. Urz. WE L 359

Artykuł 1

Niniejsza dyrektywa zmierza do zapewnienia, w zgodności z następującymi przepisami, stosowania w Państwach Członkowskich zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn pracujących na własny rachunek lub przyczyniających się do wykonywania takiej pracy, w zakresie spraw nie objętych dyrektywami 76/207/EWG i 79/7/EWG.

Artykuł 2

Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do:

a) osób pracujących na własny rachunek, to znaczy wszystkich osób prowadzących, na warunkach określonych przez prawo krajowe, działalność zarobkową na własny rachunek, w tym rolników i osób wykonujących wolne zawody;
b) ich małżonków, nie będących pracownikami ani wspólnikami, którzy w trwały sposób uczestniczą, na warunkach określonych przez prawo krajowe, w działalności osoby pracującej na własny rachunek i wykonują takie same zadania lub zadania o charakterze wspomagającym.

Artykuł 3
Dla celów niniejszej dyrektywy zasada równego traktowania oznacza brak jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na płeć, tak bezpośredniej jak i pośredniej, zwłaszcza przez odniesienie się do stanu cywilnego lub rodzinnego.

SEKCJA II
Równe traktowanie pracujących na własny rachunek pracowników płci żeńskiej i męskiej - sytuacja nie mających statusu zawodowego małżonków osób pracujących na własny rachunek
- ochrona kobiet pracujących na własny rachunek lub małżonek osób pracujących na własny rachunek w okresie ciąży i macierzyństwa

Artykuł 4
W odniesieniu do osób pracujących na własny rachunek, Państwa Członkowskie podejmą niezbędne środki dla zapewnienia zniesienia wszystkich przepisów sprzecznych z zasadą równego traktowania, tak jak jest ona określona w dyrektywie 76/207/EWG, a szczególnie w zakresie przedsiębiorczości, wyposażania lub rozszerzania działalności przedsiębiorstwa lub w zakresie rozpoczęcia lub rozszerzenia jakiejkolwiek innej formy działalności osoby pracującej na własny rachunek, włączając w to ułatwienia finansowe.

Artykuł 5
Nie naruszając szczególnych warunków dostępu do wykonywania niektórych rodzajów działalności, które znajdują zastosowanie na równi do obu płci, Państwa Członkowskie podejmą konieczne środki, aby warunki utworzenia spółki między małżonkami nie były bardziej restryktywne niż warunki utworzenia spółki między osobami nie będącymi małżeństwem.

Artykuł 6
W przypadku gdy w Państwie Członkowskim istnieje składkowy system zabezpieczenia społecznego dla osób pracujących na własny rachunek, Państwo Członkowskie podejmie konieczne środki, aby małżonkowie, o których mowa w art. 2 lit. b), którzy nie podlegają ochronie poprzez system zabezpieczenia społecznego, z którego korzysta osoba pracująca na własny rachunek, mogły przystąpić, dobrowolnie i opłacając składki, do systemu zabezpieczenia społecznego.

Artykuł 7
Państwa Członkowskie ustalą, na jakich warunkach możliwe jest uznawanie pracy wykonywanej przez małżonków, o których mowa w art. 2 lit. b) i, w świetle tych ustaleń, rozważą podjęcie wszelkich odpowiednich działań w celu popierania takiego uznawania.

Artykuł 8
Państwa Członkowskie ustalą, czy i pod jakimi warunkami, kobiety pracujące na własny rachunek oraz małżonki osób pracujących na własny rachunek, mogą w okresie zaprzestania wykonywania pracy z powodu ciąży lub macierzyństwa:
- mieć dostęp do usług zapewniających czasowe zastępstwo lub do krajowych usług socjalnych, lub
- być uprawnione do świadczeń pieniężnych w ramach systemu zabezpieczenia społecznego lub innego publicznego systemu opieki społecznej.

SEKCJA III

Artykuł 9
Państwa Członkowskie wprowadzą do ich krajowych systemów prawnych środki niezbędne dla umożliwienia wszystkim osobom, które czują się poszkodowanymi z powodu niezastosowania zasady równego traktowania w zakresie prowadzenia działalności na własny rachunek, dochodzenie ich praw przed sądem, po wyczerpaniu możliwości przed innymi właściwymi organami.

Artykuł 10
Państwa Członkowskie zapewnią, aby środki przyjęte na mocy niniejszej dyrektywy, jak również odpowiednie przepisy już obowiązujące w tej dziedzinie, zostały podane do wiadomości organizacji reprezentujących osoby pracujące na własny rachunek oraz ośrodków
szkolenia zawodowego.

2.

DYREKTYWA RADY 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług.

Preambuła: pkt. 3, od pkt. 8 do pkt. 21; od art. 1 do 12
Adres publikacyjny: Dz. U. WE L 373

(3) Oprócz zakazu dyskryminacji ważne jest szanowanie innych podstawowych praw i wolności, wraz z ochroną prywatności i życia rodzinnego oraz działań wykonywanych w tym kontekście, a także wolności wyznania.

(8) Wspólnota przyjęła szereg instrumentów prawnych mających na celu zapobieganie i walkę z dyskryminacją ze względu na płeć na rynku pracy. Te instrumenty udowodniły znaczenie przepisów prawnych w walce z dyskryminacją.
(9) Dyskryminacja ze względu na płeć, w tym molestowanie oraz molestowanie seksualne mają miejsce również poza rynkiem pracy. Taka dyskryminacja może być również szkodliwa, stanowić przeszkodę dla w pełnej i skutecznej integracji mężczyzn i kobiet w życiu gospodarczym i społecznym.
(10) Problemy te uwidaczniają się w szczególności w zakresie dostępu do towarów i usług. Zatem, powinno się zapobiegać i znosić dyskryminację ze względu na płeć w tym zakresie. Podobnie jak w przypadku dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz. U. L 180 z 19.7.2000 r., str. 22), cel ten może zostać lepiej osiągnięty w drodze przepisów wspólnotowych.
(11) Takie przepisy powinny zakazywać dyskryminacji ze względu na płeć w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług . Za towary uważa się te w znaczeniu zgodnym z przepisami Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską odnoszącymi się do swobodnego przepływu towarów. Za usługi uważa się te w znaczeniu zgodnym z art. 50 tego Traktatu.
(12) W celu zapobiegania dyskryminacji ze względu na płeć niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie zarówno do dyskryminacji bezpośredniej jak i pośredniej. Bezpośrednia dyskryminacja ma miejsce jedynie w przypadku, kiedy jedna osoba traktowana jest mniej korzystnie ze względu na swoją płeć niż inna osoba w sytuacji porównywalnej. Zatem, na przykład, różnice między mężczyznami a kobietami w zakresie dostarczania usług zdrowotnych, które wynikają z fizycznych różnic między mężczyznami a kobietami nie odnoszą się do sytuacji porównywalnych i zatem nie stanowią dyskryminacji.
(13) Zakaz dyskryminacji powinien mieć zastosowanie do osób dostarczających towary i usługi, które są ogólnodostępne i które są oferowane poza obszarem życia prywatnego i rodzinnego oraz do transakcji dokonanych w tym kontekście. Nie powinien on mieć zastosowania do treści zawartych w środkach masowego przekazu lub ogłoszeniach ani do kształcenia publicznego lub prywatnego.
(14) Każda osoba korzysta ze swobody zawierania umów, włącznie ze swobodą wyboru partnera umownego do transakcji. Każdy kto dostarcza towar lub usługę może mieć szereg subiektywnych powodów swojego wyboru partnera umownego. Jeżeli tylko wybór partnera nie jest oparty na płci partnera, niniejsza dyrektywa nie powinna stanowić przeszkody dla dokonania swobodnego wyboru partnera umownego.
(15) Istnieje już szereg instrumentów prawnych dotyczących wprowadzania w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie zatrudnienia i wykonywania zawodu. Dlatego, niniejsza dyrektywa nie powinna mieć zastosowania w tym zakresie . Takie samo rozumowanie dotyczy kwestii związanych z prowadzeniem działalności na własny rachunek w zakresie uregulowanym przepisami prawnymi. Niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie jedynie do ubezpieczeń i emerytur, które są prywatne, dobrowolne i niezwiązane ze stosunkiem pracy.

(16) Możliwe do zaakceptowania są jedynie różnice w traktowaniu uzasadnione słusznym celem. Przykładem takiego słusznego celu może być ochrona ofiar przemocy na tle seksualnym (w takich przypadkach jak zakładanie schronisk dla przedstawicieli jednej płci), konieczność ochrony prywatności i przyzwoitości (w takich przypadkach jak udostępnianie zamieszkania przez osobę w części domu tej osoby), promowanie równości płci lub interesów mężczyzn lub kobiet (na przykład dobrowolne instytucje reprezentujące jedną płeć), swoboda zrzeszania się (w przypadkach członkostwa w prywatnych klubach jednej płci) i organizacja działań sportowych (na przykład wydarzenia sportowe dla przedstawicieli jednej płci). Niemniej jednak, wszelkie ograniczenia powinny być właściwe i niezbędne zgodnie z kryteriami wynikającymi z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich.
(17) Zasada równego traktowania w zakresie dostępu do towarów i usług nie wymaga, żeby ułatwienia dostępne dla mężczyzn i kobiet były zawsze oparte na wspólnych podstawach jeżeli tylko nie są bardziej korzystne dla jednej z płci.
(18) Stosowanie czynników aktuarialnych związanych z płcią jest szeroko rozpowszechnione w przepisach ubezpieczeniowych i innych związanych z usługami finansowymi. W celu zapewnienia równego traktowania mężczyzn i kobiet stosowanie płci jako czynnika aktuarialnego nie powinno powodować różnic w odniesieniu do składek i świadczeń. W celu uniknięcia nagłego dostosowywania rynku wprowadzanie w życie tej zasady powinno mieć zastosowanie jedynie do nowych umów zawartych po dacie transpozycji niniejszej dyrektywy.
(19) Pewne kategorie ryzyka mogą być różne w zależności od płci.. W niektórych przypadkach płeć stanowi jeden, lecz niekoniecznie jedyny czynnik decydujący przy ocenie ryzyka ubezpieczonego. Jeżeli chodzi o umowy ubezpieczające tego rodzaju ryzyka, Państwa Członkowskie mogą zdecydować o zezwoleniu na stosowanie wyjątków od zasady składek i świadczeń dla obu płci, jeżeli tylko mogą zapewnić, że dane aktuarialne i statystyczne, na podstawie których dokonano wyliczeń są wiarygodne, regularnie uaktualniane i ogólnodostępne. Wyjątki są dozwolone jedynie w przypadkach, w których ustawodawstwo krajowe nie zastosowało jeszcze zasady równości płci. Po pięciu latach od transpozycji niniejszej dyrektywy Państwa Członkowskie powinny dokonać ponownej analizy uzasadnienia dla tych wyjątków, biorąc pod uwagę najbardziej aktualne dane aktuarialne i statystyczne oraz sprawozdanie Komisji sporządzone po trzech latach od transpozycji niniejszej dyrektywy.
(20) Mniej korzystne traktowanie kobiet ze względu na ciążę i macierzyństwo powinno być uznane za formę bezpośredniej dyskryminacji ze względu na płeć i w związku z tym powinno być zabronione w zakresie ubezpieczeń i innych związanych usług finansowych. Koszty związane z ryzykiem ciąży i macierzyństwa nie powinny zatem być przypisywane do członków jednej z płci.
(21) Osoby, które były dyskryminowane ze względu na płeć, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej. W celu zapewnienia bardziej skutecznego poziomu bezpieczeństwa, stowarzyszenia, organizacje i inne osoby prawne powinny być również upoważnione do uczestniczenia w postępowaniu sądowym, zgodnie z ustaleniami Państw Członkowskich, w imieniu

każdej ofiary albo w jej interesie, bez uszczerbku dla krajowych przepisów proceduralnych dotyczących przedstawicielstwa i obrony w sądzie.

ROZDZIAŁ I
PRZEPISY OGÓLNE

Artykuł 1

1. Niniejsza dyrektywa ma na celu stworzenie ram do walki z dyskryminacją ze względu na płeć w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług mając na względzie wprowadzenie w życie w Państwach Członkowskich zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet.

Artykuł 2

Do celów niniejszej dyrektywy, stosuje się następujące definicje:

a) bezpośrednia dyskryminacja: występuje w sytuacji gdy jedna osoba traktowana jest mniej korzystnie ze względu na płeć niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji;

b) pośrednia dyskryminacja: występuje w sytuacji gdy z pozoru neutralny przepis, kryterium lub praktyka stawiałyby osoby danej płci w szczególnie niekorzystnym położeniu w porównaniu do osób innej płci, chyba że dany przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie uzasadnione zgodnym z prawem celem, a środki służące osiąganiu tego celu są właściwe i niezbędne;

c) molestowanie: występuje w sytuacji, w której ma miejsce niepożądane zachowanie związane z płcią osoby, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub agresywnej atmosfery;

d) molestowanie seksualne: występuje w sytuacja, w której ma miejsce niepożądane zachowanie fizyczne, werbalne lub niewerbalne lub zachowanie fizyczne o charakterze seksualnym, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby, w szczególności poprzez stwarzanie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub agresywnej atmosfery;

Artykuł 3

1. W granicach uprawnień powierzonych Wspólnocie, niniejszą dyrektywę stosuje się do wszystkich osób, które dostarczają towary i usługi, które są ogólnodostępne niezależnie od zainteresowanej osoby, zarówno w sektorze publicznym jak i prywatnym, włącznie z instytucjami publicznymi, które oferowane są poza obszarem życia prywatnego i rodzinnego oraz do transakcji dokonywanych w tym kontekście.

2. Niniejsza dyrektywa nie narusza swobody jednostki do wyboru partnera umownego, jeżeli tylko wybór partnera umownego nie jest oparty na płci tej osoby.

3. Niniejszej dyrektywy nie stosuje się do treści zawartych w środkach masowego przekazu, w ogłoszeniach ani do kształcenia.

4. Niniejszej dyrektywa nie stosuje się kwestii zatrudnienia i wykonywania zawodu. Niniejszej dyrektywy nie stosuje się do prowadzenia działalności na własny rachunek w zakresie w jakim jest ono uregulowane w innych aktach prawnych Wspólnoty.

Artykuł 4

1. Do celów niniejszej dyrektywy zasada równego traktowania mężczyzn i kobiet oznacza, że

a) nie istnieje żadna bezpośrednia dyskryminacja ze względu na płeć, w tym mniej korzystne traktowanie kobiet ze względu na ciążę lub macierzyństwo;

b) nie istnieje żadna pośrednia dyskryminacja ze względu na płeć.

2. Niniejsza dyrektywa nie stanowi uszczerbku dla bardziej korzystnych przepisów dotyczących ochrony kobiet w zakresie ciąży i macierzyństwa.

3. Molestowanie oraz molestowanie seksualne w rozumieniu niniejszej dyrektywy uważa się za dyskryminację ze względu na płeć i dlatego jest ono zabronione. Sprzeciw wobec takich zachowań lub podporządkowanie się im przez daną osobę nie może stanowić podstawy dla decyzji odnoszącej się do tej osoby.

4. Polecenie nakazujące bezpośrednie lub pośrednie dyskryminowanie osób ze względu na płeć uważane jest za dyskryminację w rozumieniu niniejszej dyrektywy.

5. Niniejsza dyrektywa nie wyklucza różnic w traktowaniu jeżeli dostarczanie towarów i usług wyłącznie lub głównie przedstawicielom jednej płci jest uzasadnione celem zgodnym z prawem, a środki dla osiągnięcia tego celu są właściwe i niezbędne.

Artykuł 5

1. Państwa Członkowskie zapewniają że we wszystkich nowych umowach zawartych najpóźniej po 21 grudnia 2007 r. użycie płci jako czynnika w kalkulowaniu składek i świadczeń do celów ubezpieczenia i związanych usług finansowych nie powoduje różnic w składkach i odszkodowaniach poszczególnych osób.

2. Niezależnie od ust. ,1 Państwa Członkowskie mogą zdecydować przed ...*) o zezwoleniu na proporcjonalne różnice w składkach i świadczeniach poszczególnych osób, w przypadkach, w których użycie płci jest czynnikiem decydującym w ocenie ryzyka opartego na odpowiednich i dokładnych danych aktuarialnych i statystycznych. Odnośne Państwa Członkowskie, informują Komisję i zapewniają, że dokładne dane dotyczące użycia płci jako decydującego czynnika aktuarialnego są gromadzone, publikowane i regularnie uaktualniane. Te Państwa Członkowskie dokonują przeglądu swoich decyzji pięć lat po 21 grudnia 2007r., uwzględniając sprawozdanie Komisji, o którym mowa w art. 16 i przekazują wyniki tego przeglądu Komisji.

3. W żadnym wypadku, koszty związane z ciążą i macierzyństwem nie powodują różnic w składkach i świadczeniach poszczególnych osób.

Artykuł 6
Dla zapewnienia całkowitej równości mężczyzn i kobiet i w praktyce, zasada równego traktowania nie stanowi przeszkody dla
utrzymywania lub przyjmowania przez jakiekolwiek Państwo Członkowskie szczególnych środków mających zapobiegać lub
wyrównywać niedogodności związane z płcią.

Artykuł 7
1. Państwa Członkowskie mogą przyjmować lub utrzymywać przepisy bardziej korzystne dla ochrony równego traktowania mężczyzn i kobiet niż przepisy przewidziane w niniejszej dyrektywie.
2. Wdrażanie niniejszej dyrektywy nie może być w żadnym wypadku powodem obniżenia poziomu ochrony przed dyskryminacją, który jest już przyznany przez Państwa Członkowskie w dziedzinach regulowanych niniejszą dyrektywą.

ROZDZIAŁ II

Artykuł 8
1. Państwa Członkowskie zapewniają, aby procedury sądowe i/lub administracyjne, jak również, o ile uznają to za właściwe, procedury pojednawcze, których celem jest doprowadzenie do wykonania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy, były dostępne dla wszystkich osób, które uważają, że ich prawa zostały naruszone w związku z nieprzestrzeganiem wobec nich zasady równego traktowania, nawet po ustaniu stosunków, w ramach których domniemywa się istnienie dyskryminacji.
2. Państwa Członkowskie wprowadzają do swoich krajowych systemów prawnych środki, niezbędne do zapewnienia rzeczywistej i skutecznej rekompensaty lub odszkodowania dla osób poszkodowanych w wyniku dyskryminacji w rozumieniu niniejszej dyrektywy, zgodnie z zasadami ustalonymi przez Państwa Członkowskie w zakresie , zniechęcające do dyskryminacji, a jednocześnie proporcjonalne do wyrządzonej szkody. Taka rekompensata lub odszkodowanie nie może być z góry ograniczone maksymalnym wymiarem.3. Państwa Członkowskie zapewniają, że stowarzyszenia, organizacje i inne osoby prawne, które mają, zgodnie z kryteriami ustanowionymi w prawie krajowym, uzasadniony interes w zapewnieniu, aby przestrzegane były przepisy niniejszej dyrektywy, mogą wszczynać, w imieniu lub w interesie skarżącego l, za jego zgodą, postępowanie sądowe i/lub administracyjne przewidziane dla wykonania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy.
4. Ust. 1 i 3 nie stanowią uszczerbku dla krajowych przepisów dotyczących terminów do wszczynania postępowań odnośnie zasady równego traktowania.

Artykuł 9

1. Państwa Członkowskie podejmują niezbędne środki, zgodnie z ich krajowymi systemami sądowymi dla zapewnienia, aby ciężar dowodu, iż nie miało miejsca naruszenie zasady równego traktowania spoczywał na stronie pozwanej, w sytuacji gdy osoby uważające się za poszkodowane w wyniku nieprzestrzegania wobec nich zasady równego traktowania, przedstawią przed sądem lub innym właściwym organem fakty pozwalające na domniemanie bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji.

2. Ust. 1 nie stanowi przeszkody dla przyjęcia przez Państwa Członkowskie zasad dowodowych korzystniejszych dla strony skarżącej.

3. Ust. 1 nie ma zastosowania do postępowań karnych.

4. Przepisy ust. 1, 2 i 3 stosuje się również do każdego postępowania wszczętego zgodnie z art. 8 ust. 3.

5. Państwa Członkowskie nie mogą stosować przepisu ust. 1 do postępowań sądowych, w których ustalenie okoliczności faktycznych sprawy należy do sądu lub innego właściwego organu.

Artykuł 10

Państwa Członkowskie wprowadzają do swoich wewnętrznych systemów prawnych środki niezbędne do ochrony osób przed wszelkiego rodzaju negatywnym traktowaniem lub konsekwencjami stanowiącymi reakcję na skargę lub wszczęcie postępowania sądowego zmierzające do zapewnienia przestrzegania zasady równego traktowania.

Artykuł 11

W celu wspierania zasady równego traktowania, Państwa Członkowskie zachęcają do dialogu z zainteresowanymi stronami, które, zgodnie z prawem i praktyką krajową mają interes prawny w przyczynianiu się do walki z dyskryminacją ze względu na płeć w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług.

ROZDZIAŁ III

Artykuł 12

1. Państwa Członkowskie wyznaczają i dokonują niezbędnych ustaleń dla organu lub organów do spraw promowania, analizowania,
monitorowania i wspierania równego traktowania wszystkich osób bez dyskryminacji bez względu na płeć. Organy te mogą wchodzić w
skład agencji odpowiedzialnych na poziomie krajowym za obronę praw człowieka i przestrzeganie praw jednostek lub wprowadzanie w
życie zasady równego traktowania.

2. Państwa Członkowskie zapewniają, że kompetencje organów, o których mowa w ust. 1 obejmują:

a) bez uszczerbku dla praw ofiar i stowarzyszeń, organizacji i innych osób prawnych określonych w art. 8 ust. 3, świadczenie niezależnej pomocy ofiarom dyskryminacji w dochodzeniu ich praw w zakresie dyskryminacji;
b) prowadzenie niezależnych badań dotyczących dyskryminacji;
c) publikowanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń odnośnie problemów związanych z taką dyskryminacją.

3.

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2006/54/WE z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy.

Preambuła; artykuły od 1 do 30
Adres publikacyjny: Dz. U. WE L 204

(1) Dyrektywa Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy oraz dyrektywa Rady 86/378/EWG z dnia 24 lipca 1986 r. w sprawie wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w systemach zabezpieczenia społecznego pracowników zostały w znacznym stopniu zmienione. Dyrektywa Rady 75/117/EWG z dnia 10 lutego 1975 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich dotyczących stosowania zasady równości wynagrodzeń dla mężczyzn i kobiet oraz dyrektywa Rady 97/80/WE z dnia 15 grudnia 1997 r. dotycząca ciężaru dowodu w sprawach dyskryminacji ze względu na płeć również zawierają przepisy, których celem jest wprowadzenie w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn. Z uwagi na to, że wprowadza się dalsze zmiany do tych dyrektyw, należy je przeredagować w celu zachowania przejrzystości, tak aby w jednym tekście ująć główne przepisy istniejące w tej dziedzinie, a także niektóre rozwiązania wywodzące się z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (zwanego dalej "Trybunałem Sprawiedliwości").
(2) Równość kobiet i mężczyzn jest podstawową zasadą prawa wspólnotowego, zgodnie z art. 2 i art. 3 ust. 2 Traktatu oraz orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości. Te postanowienia Traktatu określają zasadę równości kobiet i mężczyzn jako "zadanie" i "cel" Wspólnoty oraz nakładają pozytywny obowiązek promowania jej we wszystkich jej działaniach.
(3) Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że zakres zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn nie może ograniczać się do zakazu dyskryminacji ze względu na fakt, że dana osoba jest takiej czy innej płci. Zważywszy na cel i naturę praw, które ma chronić ta zasada, ma ona także zastosowanie do dyskryminacji wynikającej ze zmiany płci danej osoby.

(4) Artykuł 141 ust. 3 Traktatu przewiduje obecnie szczególną podstawę prawną dla przyjmowania środków wspólnotowych w celu zapewnienia stosowania zasady równości szans i równego traktowania w dziedzinie zatrudnienia i pracy, w tym zasady równego wynagradzania za jednakową pracę lub pracę o jednakowej wartości.
(5) Artykuły 21 i 23 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej również zakazują wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć oraz chronią prawo do równego traktowania kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach, w tym w dziedzinie zatrudnienia, pracy i wynagrodzenia.
(6) Molestowanie oraz molestowanie seksualne są sprzeczne z zasadą równego traktowania kobiet i mężczyzn i stanowią dyskryminację ze względu na płeć do celów niniejszej dyrektywy. Te formy dyskryminacji występują nie tylko w miejscu pracy, ale również w związku z dostępem do zatrudnienia, szkolenia zawodowego i awansu zawodowego. Powinny one więc być zakazane i powinny podlegać skutecznym, proporcjonalnym i odstraszającym sankcjom.
(7) W tym kontekście pracodawcy oraz osoby odpowiedzialne za szkolenie zawodowe powinni być zachęcani do podejmowania środków zwalczających wszelkie formy dyskryminacji ze względu na płeć oraz, w szczególności, do podejmowania działań zapobiegających molestowaniu oraz molestowaniu seksualnemu w miejscu pracy oraz przy dostępie do zatrudnienia, szkolenia zawodowego i awansu zawodowego, zgodnie z prawem krajowym i praktyką.
(8) Zasada równego wynagradzania za jednakową pracę lub pracę o jednakowej wartości, określona w art. 141 Traktatu oraz konsekwentnie podtrzymywana przez orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, stanowi ważny aspekt zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn oraz istotną i nieodłączną część dorobku wspólnotowego, w tym orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości dotyczącego dyskryminacji ze względu na płeć. Dlatego też właściwym jest przyjęcie dalszych przepisów w celu wprowadzenia jej w życie.
(9) Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości, aby ocenić, czy pracownicy wykonują taką samą pracę lub pracę o jednakowej wartości, powinno się stwierdzić, uwzględniając szereg czynników, w tym charakter pracy i szkolenia oraz warunki pracy, czy pracowników tych można uznać za znajdujących się w porównywalnej sytuacji.
(10) Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że w pewnych warunkach zasada równego wynagradzania nie ogranicza się do sytuacji, w których kobiety i mężczyźni pracują dla tego samego pracodawcy.
(11) Państwa Członkowskie we współpracy z partnerami społecznymi powinny nadal zajmować się problemem utrzymujących się różnic wynagrodzeń kobiet i mężczyzn oraz segregacji płci na rynku pracy za pomocą środków, takich jak elastyczne uregulowania w zakresie czasu pracy umożliwiające zarówno mężczyznom, jak i kobietom skuteczniejsze godzenie życia rodzinnego z zawodowym. Mogłoby to również obejmować odpowiednie uregulowania w zakresie urlopu rodzicielskiego, z którego mogliby skorzystać oboje rodzice, jak również tworzenie dostępnych i niedrogich struktur opieki nad dziećmi i osobami zależnymi.

(12) Powinno się przyjąć szczególne środki w celu zapewnienia wprowadzenia w życie zasady równego traktowania w odniesieniu do systemów zabezpieczenia społecznego pracowników oraz wyraźniejszego określenia jej zakresu.
(13) Trybunał Sprawiedliwości w swoim wyroku z dnia 17 maja 1990 r. w sprawie C-262/88 orzekł, że wszystkie formy emerytur pracowniczych stanowią element wynagrodzenia w rozumieniu art. 141 Traktatu.
(14) Pomimo że pojęcie wynagrodzenia w rozumieniu art. 141 Traktatu nie obejmuje świadczeń z tytułu zabezpieczenia społecznego, nie ulega obecnie wątpliwości, iż systemy emerytalne urzędników państwowych wchodzą w zakres zasady równego wynagradzania, jeżeli świadczenia należne w ramach tego systemu wypłacane są pracownikowi z tytułu stosunku pracy z pracodawcą państwowym, niezależnie od faktu, że system taki stanowi część powszechnego ustawowego systemu zabezpieczenia społecznego. Zgodnie z wyrokami Trybunału Sprawiedliwości w sprawach C-7/93 oraz C-351/00 warunek ten jest spełniony, jeżeli system emerytalny dotyczy szczególnej kategorii pracowników, a świadczenia wypłacane w ramach tego systemu są bezpośrednio zależne od okresu zatrudnienia i są obliczane na podstawie ostatniego wynagrodzenia urzędnika państwowego. Mając na względzie przejrzystość regulacji, właściwe jest zatem przyjęcie odpowiednich przepisów w tym zakresie.
(15) Trybunał Sprawiedliwości potwierdził, że w sytuacji gdy składki pracowników płci męskiej i żeńskiej w systemie emerytalnym o zdefiniowanym świadczeniu są objęte zakresem art. 141 Traktatu, wszelka nierówność w wysokości składek opłacanych przez pracodawców w systemie o zdefiniowanym świadczeniu, która wynika ze stosowania czynników aktuarialnych różnicujących ze względu na płeć, nie może podlegać ocenie w świetle tego przepisu.
(16) Przykładowo, w przypadku systemów o zdefiniowanym świadczeniu pewne elementy, takie jak przeliczenie kapitału części emerytury okresowej na środki pieniężne, przeniesienie uprawnień emerytalnych, emerytura zwrotna wypłacana osobie będącej na utrzymaniu w zamian za zrzeczenie się części emerytury lub zredukowanie świadczenia w przypadku pracownika, który decyduje się na wcześniejsze przejście na emeryturę, mogą być różne, jeżeli różnice kwotowe są wynikiem stosowania czynników aktuarialnych różnicujących ze względu na płeć, w czasie gdy wdrażane jest finansowanie systemu.
(17) Powszechnie uznaje się, że świadczeń wypłacanych w ramach systemów zabezpieczenia społecznego pracowników nie traktuje się jako wynagrodzenia w takim zakresie, w jakim odnoszą się one do okresów zatrudnienia przed dniem 17 maja 1990 r., z wyjątkiem przypadków pracowników lub innych osób zgłaszających roszczenia w tej kwestii, którzy wszczęli postępowania sądowe lub zgłosili równorzędne roszczenie, zgodnie z obowiązującym w tym czasie prawem krajowym. Z tego względu konieczne jest odpowiednie ograniczenie wprowadzania w życie zasady równego traktowania.
(18) Trybunał Sprawiedliwości konsekwentnie utrzymuje, że Protokół w sprawie Barber(11) nie wpływa na prawo przystąpienia do pracowniczego programu emerytalnego i że ograniczenie w czasie skutków wyroku w sprawie C-262/88 nie ma zastosowania do prawa do przystąpienia do

pracowniczego programu emerytalnego. Trybunał Sprawiedliwości orzekł także, że przepisy krajowe dotyczące terminów wnoszenia powództwa na podstawie prawa krajowego mogą być wykorzystane przeciwko pracownikom, którzy potwierdzają swoje prawo przystąpienia do pracowniczego programu emerytalnego, pod warunkiem że nie są one mniej korzystne dla tego rodzaju powództwa niż w przypadku podobnego powództwa o charakterze krajowym i że nie sprawiają one, że korzystanie z praw przyznanych przez prawo wspólnotowe staje się w praktyce niemożliwe. Trybunał Sprawiedliwości wskazał również, że możliwość wystąpienia przez pracownika z roszczeniem o ustalenie z mocą wsteczną prawa do przystąpienia do pracowniczego programu emerytalnego nie zwalnia pracownika z obowiązku opłacania składek za przedmiotowy okres członkostwa.

(19) Zapewnienie równego dostępu do zatrudnienia i prowadzącego do niego szkolenia zawodowego ma decydujące znaczenie dla stosowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy. Dlatego też wszelkie wyjątki od tej zasady powinny być ograniczone do tych rodzajów działalności zawodowej, które wymuszają zatrudnienie osoby danej płci ze względu na ich charakter lub warunki, w jakich są wykonywane, o ile realizowany cel jest uzasadniony i zgodny z zasadą proporcjonalności.

(20) Niniejsza dyrektywa nie narusza wolności zrzeszania się, w tym prawa do tworzenia związków oraz do wstępowania do związków w celu ochrony własnych interesów. Środki w rozumieniu art. 141 ust. 4 Traktatu mogą obejmować członkostwo lub kontynuowanie działalności organizacji lub związków, których głównym celem jest promowanie w praktyce zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn.

(21) Zakaz dyskryminacji powinien pozostawać bez uszczerbku dla utrzymywania lub przyjmowania środków mających zapobiegać lub naprawiać niekorzystną sytuację grupy osób danej płci. Środki takie dopuszczają istnienie organizacji osób danej płci, jeżeli ich głównym celem jest wspieranie szczególnych potrzeb tych osób i promowanie równości kobiet i mężczyzn.

(22) Zgodnie z art. 141 ust. 4 Traktatu w celu zapewnienia pełnej równości w praktyce między kobietami a mężczyznami w życiu zawodowym zasada równego traktowania nie stanowi przeszkody dla Państw Członkowskich w utrzymaniu lub przyjmowaniu środków przewidujących szczególne korzyści w celu ułatwienia osobom płci niedostatecznie reprezentowanej wykonywania działalności zawodowej lub w celu zapobiegania niekorzystnym sytuacjom w karierze zawodowej i ich naprawiania. Z uwagi na obecną sytuację oraz mając na względzie deklarację nr 28 do Traktatu z Amsterdamu, Państwa Członkowskie powinny mieć na celu przede wszystkim poprawę sytuacji kobiet w życiu zawodowym.

(23) Z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wynika wyraźnie, że nieprzychylne traktowanie kobiety w związku z ciążą lub macierzyństwem stanowi bezpośrednią dyskryminację ze względu na płeć. Tego rodzaju traktowanie powinno zatem zostać w wyraźny sposób uwzględnione w niniejszej dyrektywie.

(24) Trybunał Sprawiedliwości zawsze spójnie uznawał - w zakresie zasady równego traktowania - uprawnienie do ochrony kondycji biologicznej kobiety w okresie ciąży i macierzyństwa, jak

również wprowadzenia środków ochrony macierzyństwa jako sposobu osiągnięcia rzeczywistej równości. Niniejsza dyrektywa powinna zatem pozostawać bez uszczerbku dla dyrektywy Rady 92/85/EWG z dnia 19 października 1992 r. w sprawie wprowadzenia środków służących wspieraniu poprawy w miejscu pracy bezpieczeństwa i zdrowia pracownic w ciąży, pracownic, które niedawno rodziły, i pracownic karmiących piersią. Niniejsza dyrektywa powinna także pozostawać bez uszczerbku dla dyrektywy Rady 96/34/WE z dnia 3 czerwca 1996 r. w sprawie Porozumienia ramowego dotyczącego urlopu rodzicielskiego zawartego przez UNICE, CEEP i ETUC.

(25) Dla zachowania przejrzystości właściwe jest także przyjęcie wyraźnych przepisów w celu ochrony praw pracowniczych kobiet przebywających na urlopie macierzyńskim, a w szczególności ich prawa do powrotu na to samo lub równorzędne stanowisko, prawa do niepogarszania ich warunków z powodu skorzystania z tego urlopu oraz do korzystania z każdej poprawy warunków pracy, do której byłyby uprawnione w trakcie swojej nieobecności.

(26) W rezolucji Rady i ministrów ds. zatrudnienia i polityki społecznej, zebranych w ramach Rady, z dnia 29 czerwca 2000 r. w sprawie zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w życiu rodzinnym i zawodowym Państwa Członkowskie zostały zachęcone do zbadania zakresu, w jakim ich odpowiednie systemy prawne przyznają pracującym mężczyznom indywidualne i niezbywalne prawo do urlopu ojcowskiego, przy jednoczesnym zachowaniu ich praw związanych z zatrudnieniem.

(27) Podobne okoliczności mają zastosowanie do przyznawania przez Państwa Członkowskie kobietom i mężczyznom indywidualnego i niezbywalnego prawa do urlopu adopcyjnego. Do Państw Członkowskich należy decyzja, czy przyznać takie prawo do urlopu ojcowskiego i/lub adopcyjnego, a także ustalanie warunków, innych niż zwolnienie i powrót do pracy, które są poza zakresem zastosowania niniejszej dyrektywy.

(28) Skuteczne wprowadzenie w życie zasady równego traktowania wymaga wprowadzenia odpowiednich procedur w Państwach Członkowskich.

(29) Zapewnienie odpowiednich procedur sądowych lub administracyjnych w celu egzekwowania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy ma zasadnicze znaczenie dla skutecznego wprowadzenia w życie zasady równego traktowania.

(30) Przyjęcie przepisów dotyczących ciężaru dowodu odgrywa znaczącą rolę w zapewnieniu, aby zasada równego traktowania była skutecznie egzekwowana. Jak orzekł Trybunał Sprawiedliwości, należy przyjąć przepisy w celu zagwarantowania przeniesienia ciężaru dowodu na pozwanego, jeżeli w sprawie istnieje domniemanie faktyczne wskazujące na wystąpienie dyskryminacji, z wyjątkiem postępowań, w których zadaniem sądu lub innego właściwego organu krajowego jest zbadanie okoliczności faktycznych. Należy jednak zaznaczyć, że ocena faktów, z których można domniemywać, że doszło do bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, pozostaje w gestii właściwych organów krajowych, zgodnie z prawem lub zwyczajem krajowym. Ponadto do Państw Członkowskich należy wprowadzenie, na jakimkolwiek właściwym stadium postępowania, zasad dowodowych, które są korzystniejsze dla powoda.

(31) W celu osiągnięcia dalszej poprawy poziomu ochrony proponowanego przez niniejszą dyrektywę stowarzyszenia, organizacje i inne osoby prawne powinny być również upoważnione do brania udziału w postępowaniu sądowym, zgodnie z decyzją Państw Członkowskich, bądź w imieniu skarżącego, bądź na jego rzecz i za jego zgodą, bez uszczerbku dla przepisów procedury krajowej dotyczących przedstawicielstwa i obrony.
(32) Uwzględniając zasadniczy charakter prawa do skutecznej ochrony prawnej właściwe jest zapewnienie, aby pracownicy w dalszym ciągu korzystali z takiej ochrony nawet po zakończeniu stosunku pracy, który jest przedmiotem zaskarżenia ze względu na rzekome naruszenie zasady równego traktowania. Pracownik występujący w obronie lub zeznający na korzyść osoby chronionej na podstawie niniejszej dyrektywy powinien mieć prawo do takiej samej ochrony.
(33) Trybunał Sprawiedliwości wyraźnie stwierdził, że zasada równego traktowania, aby mogła być skuteczna, wymaga, by zadośćuczynienie przyznawane za jakiekolwiek naruszenie było odpowiednie w stosunku do poniesionej szkody. Właściwe jest zatem wykluczenie wszelkiej uprzednio ustalonej górnej granicy dla takiego zadośćuczynienia z wyjątkiem przypadków, w których pracodawca może udowodnić, że jedyną szkodą, jaką starający się o pracę poniósł w wyniku dyskryminacji w rozumieniu niniejszej dyrektywy, była odmowa rozpatrzenia jego podania o pracę.
(34) W celu poszerzenia skutecznego wprowadzania w życie zasady równego traktowania Państwa Członkowskie powinny promować dialog między partnerami społecznymi, jak również, w ramach praktyki krajowej, z organizacjami pozarządowymi.
(35) Państwa Członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje stosowane w przypadku nieprzestrzegania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy.
(36) Ponieważ cele niniejszej dyrektywy nie mogą być w wystarczający sposób osiągnięte przez Państwa Członkowskie, a w związku z tym mogą zostać lepiej osiągnięte na poziomie Wspólnoty, Wspólnota może przyjmować środki zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 Traktatu. Zgodnie z zasadą proporcjonalności, przewidzianą w tym artykule, niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia zamierzonych celów.
(37) W celu lepszego zrozumienia różnego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy powinno się kontynuować opracowywanie, analizowanie i udostępnianie na odpowiednich szczeblach porównawczych danych statystycznych w podziale według płci.
(38) Równe traktowanie kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy nie może być ograniczone do środków ustawodawczych. Unia Europejska i Państwa Członkowskie powinny natomiast kontynuować wspieranie podnoszenia świadomości społecznej w zakresie dyskryminacji płacowej i zmiany postaw społecznych, obejmujące w możliwie największym zakresie wszystkie zainteresowane strony zarówno na płaszczyźnie publicznej, jak i prywatnej. Dialog pomiędzy partnerami społecznymi mógłby odegrać istotną rolę w tym procesie.
(39) Obowiązek transponowania niniejszej dyrektywy do prawa krajowego powinien ograniczać się do tych przepisów, które stanowią istotną zmianę w porównaniu z wcześniejszymi dyrektywami.

Obowiązek transponowania przepisów, które nie zostały zmienione w sposób istotny, wynika z wcześniejszych dyrektyw.

(40) Niniejsza dyrektywa powinna pozostawać bez uszczerbku dla obowiązków Państw Członkowskich dotyczących terminów transpozycji do prawa krajowego i stosowania dyrektyw wymienionych w załączniku I część B.

(41) Zgodnie z pkt 34 Porozumienia międzyinstytucjonalnego w sprawie lepszego stanowienia prawa zachęca się Państwa Członkowskie do sporządzania, dla ich własnych celów i w interesie Wspólnoty, własnych tabel, które w możliwie najlepszym zakresie odzwierciedlają korelacje między niniejszą dyrektywą a środkami transpozycji oraz do podawania ich do wiadomości publicznej.

TYTUŁ I

Artykuł 1

Celem niniejszej dyrektywy jest wprowadzenie w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy.

W tym celu zawiera ona przepisy dotyczące wprowadzenia w życie zasady równego traktowania w odniesieniu do:

a) dostępu do zatrudnienia, w tym do awansu zawodowego i szkolenia zawodowego;

b) warunków pracy, w tym wynagrodzenia;

c) systemów zabezpieczenia społecznego pracowników.

Niniejsza dyrektywa zawiera również przepisy, których celem jest zapewnienie, aby wprowadzenie w życie wyżej wymienionych zasad było bardziej skuteczne poprzez ustanowienie właściwych procedur.

Artykuł 2

1. Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

a) „dyskryminacja bezpośrednia”: sytuacja, w której dana osoba traktowana jest mniej korzystnie ze względu na płeć niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji;

b) „dyskryminacja pośrednia”: sytuacja, w której z pozoru neutralny przepis, kryterium lub praktyka stawiałaby osoby danej płci w szczególnie niekorzystnym położeniu w porównaniu do osób innej płci, chyba że dany przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie uzasadnione zgodnym z prawem celem, a środki osiągnięcia tego celu są właściwe i niezbędne;

c) „molestowanie”: sytuacja, w której ma miejsce niepożądane zachowanie związane z płcią osoby, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie atmosfery zastraszenia, wrogości, poniżenia, upokorzenia lub obrazy;

d) „molestowanie seksualne”: sytuacja, w której ma miejsce jakakolwiek forma niepożądanego zachowania werbalnego, niewerbalnego lub fizycznego o charakterze seksualnym, którego celem

lub skutkiem jest naruszenie godności osoby, w szczególności przy stwarzaniu atmosfery zastraszenia, wrogości, poniżenia, upokorzenia lub obrazy;

e) „wynagrodzenie”: zwykła podstawowa lub minimalna płaca lub uposażenie oraz wszystkie inne korzyści w gotówce lub w naturze, otrzymywane przez pracownika bezpośrednio lub pośrednio od pracodawcy z racji zatrudnienia;

f) „systemy zabezpieczenia społecznego pracowników”: systemy nieobjęte dyrektywą 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego(16), które mają na celu zapewnienie pracownikom najemnym i osobom prowadzącym działalność na własny rachunek, w przedsiębiorstwie, grupie przedsiębiorstw, gałęzi gospodarki lub należącym do grupy zawodowej, świadczeń, których celem jest uzupełnienie ustawowych systemów zabezpieczenia społecznego lub ich zastąpienie, niezależnie od tego, czy przystąpienie do nich jest obowiązkowe czy dobrowolne.

2. Do celów niniejszej dyrektywy dyskryminacja obejmuje:

a) molestowanie oraz molestowanie seksualne, jak również wszelkie mniej korzystne traktowanie wynikające z odrzucenia lub podporządkowania się takiemu zachowaniu przez osobę, której ono dotyczy;

b) polecenie dyskryminowania osoby ze względu na płeć;

c) wszelkie mniej korzystne traktowanie kobiety związane z ciążą lub urlopem macierzyńskim w rozumieniu dyrektywy 92/85/EWG.

Artykuł 3

W celu zapewnienia w praktyce pełnej równości kobiet i mężczyzn w życiu zawodowym Państwa Członkowskie mogą utrzymywać lub przyjmować środki w rozumieniu art. 141 ust. 4 Traktatu.

TYTUŁ II

ROZDZIAŁ 1

Artykuł 4

Bezpośrednia lub pośrednia dyskryminacja ze względu na płeć w odniesieniu do wszelkich aspektów i warunków wynagrodzenia za taką samą pracę lub pracę o jednakowej wartości musi zostać wyeliminowana. W szczególności, w przypadku gdy ustalanie wynagrodzenia odbywa się w oparciu o system zaszeregowania pracowników, za jego podstawę przyjmuje się te same kryteria w odniesieniu do kobiet i mężczyzn oraz sporządza się go w taki sposób, aby wykluczyć jakąkolwiek dyskryminację ze względu na płeć.

ROZDZIAŁ 2

Artykuł 5

Bez uszczerbku dla art. 4, w systemach zabezpieczenia społecznego pracowników nie może występować jakakolwiek bezpośrednia lub pośrednia dyskryminacja ze względu na płeć, w szczególności w stosunku do:

a) zakresu zastosowania takich systemów i warunków przystępowania do nich;

b) obowiązku opłacania i obliczania wysokości składek;

c) obliczania wysokości świadczeń, w tym świadczeń dodatkowych należnych małżonkowi lub osobie będącej na utrzymaniu, oraz warunków dotyczących okresu wypłaty świadczeń i zachowania prawa do nich.

Artykuł 6

Niniejszy rozdział stosuje się do osób czynnych zawodowo, w tym osób prowadzących działalność na własny rachunek, do pracowników, których praca została przerwana z powodu choroby, macierzyństwa, wypadku lub przymusowego bezrobocia oraz do osób poszukujących pracy, jak i do pracowników emerytowanych oraz pracowników niepełnosprawnych oraz do uprawnionych po nich osób zgodnie z prawem krajowym i/lub praktyką krajową.

Artykuł 7

1. Niniejszy rozdział stosuje się do:

a) systemów zabezpieczenia społecznego pracowników zapewniających ochronę przed następującymi rodzajami ryzyka:

i) chorobą;

ii) inwalidztwem;

iii) starością, w tym wcześniejszym przejściem na emeryturę;

iv) wypadkami przy pracy i chorobami zawodowymi;

v) bezrobociem;

b) systemów zabezpieczenia społecznego pracowników przewidujących inne świadczenia socjalne, pieniężne lub rzeczowe, a zwłaszcza świadczenia w razie śmierci żywiciela rodziny i zasiłki rodzinne, jeżeli świadczenia te stanowią świadczenia wypłacane przez pracodawcę pracownikowi z tytułu zatrudniania tego ostatniego.

2. Niniejszy rozdział stosuje się również do systemów zabezpieczenia społecznego szczególnych kategorii pracowników, takich jak urzędnicy państwowi, jeżeli świadczenia należne w ramach systemu zabezpieczenia społecznego wypłacane są z tytułu stosunku pracy z pracodawcą państwowym. Fakt, że system taki stanowi część powszechnego ustawowego systemu zabezpieczenia społecznego, pozostaje bez uszczerbku dla tej kwestii.

Artykuł 8

1. Niniejszego rozdziału nie stosuje się do:

a) indywidualnych umów osób prowadzących działalność na własny rachunek;

b) systemów obejmujących tylko jedną osobę w przypadku osób prowadzących działalność na własny rachunek;

c) umów ubezpieczenia, których stroną nie jest pracodawca, w przypadku pracowników najemnych;

d) fakultatywnych przepisów systemów zabezpieczenia społecznego pracowników, które adresowane są indywidualnie w celu zapewnienia im:

i) świadczeń uzupełniających; albo

ii) możliwości wyboru daty, od której udzielane będą zwykłe świadczenia dla osób prowadzących działalność na własny rachunek lub wyboru między kilkoma świadczeniami;

e) systemów zabezpieczenia społecznego pracowników w zakresie, w jakim są one finansowane ze składek wpłacanych dobrowolnie przez samych pracowników.

2. Niniejszy rozdział nie stanowi przeszkody dla pracodawców w przyznaniu osobom, które osiągnęły już wiek emerytalny konieczny do przyznania im emerytury w ramach zabezpieczenia społecznego pracowników, lecz nie osiągnęły jeszcze wieku emerytalnego koniecznego do otrzymania emerytury ustawowej, dodatku do emerytury, którego celem jest wyrównanie lub częściowe wyrównanie całkowitej kwoty świadczenia wypłacanego tym osobom w stosunku do kwoty wypłacanej osobom płci przeciwnej w identycznej sytuacji, które osiągnęły już ustawowy wiek emerytalny, do czasu gdy osoby korzystające z dodatku osiągną ustawowy wiek emerytalny.

Artykuł 9

1. Do przepisów sprzecznych z zasadą równego traktowania należą przepisy, które posługują się pojęciem płci bezpośrednio lub pośrednio, jeżeli chodzi o:

a) określenie osób, które mogą być objęte systemem zabezpieczenia społecznego pracowników;

b) ustalenie obowiązkowego lub dobrowolnego charakteru uczestnictwa w systemie zabezpieczenia społecznego pracowników;

c) ustanowienie różnych reguł dotyczących wieku przystąpienia do systemu lub minimalnego okresu zatrudnienia lub członkostwa w systemie, który jest niezbędny do uzyskania wynikających z niego świadczeń;

d) ustanowienie różnych reguł - z wyjątkiem przypadków przewidzianych w lit. h) oraz j) – w odniesieniu do zwrotu składek w sytuacji, gdy pracownik występuje z systemu bez spełnienia warunków umożliwiających mu uzyskanie odroczonego prawa do świadczeń długookresowych;

e) ustalenie różnych warunków przyznania świadczeń lub ograniczenie takich świadczeń do pracowników jednej płci;

f) ustanowienie różnego wieku emerytalnego;

g) zawieszenie zachowania lub nabycia praw w okresach urlopu macierzyńskiego lub urlopu ze względów rodzinnych, przysługujących ustawowo lub na podstawie umowy i za które wynagrodzenie jest wypłacane przez pracodawcę;

h) określenie różnej wysokości świadczeń, chyba że w koniecznym zakresie trzeba wziąć pod uwagę elementy rachunku kalkulacyjnego, które są różne dla każdej płci w przypadku systemów o zdefiniowanej składce; w przypadku systemów o zdefiniowanym świadczeniu niektóre elementy mogą się między sobą różnić, jeżeli różnice kwotowe są wynikiem stosowania czynników aktuarialnych różnicujących ze względu na płeć w czasie gdy wdrażane jest finansowanie funduszu;

i) ustalanie różnych wysokości składek pracowników;

j) ustalanie różnych wysokości składek pracodawców, z wyjątkiem:

i) systemów o zdefiniowanej składce, jeżeli ich celem jest wyrównywanie wysokości ostatecznego świadczenia lub jego częściowe wyrównanie w odniesieniu do obu płci;

ii) systemów o zdefiniowanym świadczeniu, w których składki pracodawcy mają na celu zapewnienie współmierności funduszy koniecznych do pokrycia kosztów zdefiniowanych świadczeń;

k) określenie różnych zasad lub zasad stosujących się tylko do pracowników określonej płci – z wyjątkiem przypadków przewidzianych w lit. h) oraz j) - w odniesieniu do zagwarantowania lub zachowania prawa do świadczeń odroczonych, kiedy pracownik występuje z systemu.

2. Jeżeli przyznanie świadczeń objętych niniejszym rozdziałem pozostawione jest do uznania organów zarządzających systemem, organy te zapewniają zgodność z zasadą równego traktowania.

Artykuł 10

1. Państwa Członkowskie podejmują niezbędne działania w celu zapewnienia, aby przepisy dotyczące systemów zabezpieczenia społecznego pracowników, które odnoszą się do osób prowadzących działalność na własny rachunek i które są sprzeczne z zasadą równego traktowania, zostały zmienione najpóźniej do dnia 1 stycznia 1993 r., a w przypadku Państw Członkowskich, których przystąpienie miało miejsce po tej dacie, do dnia, w którym dyrektywa 86/378/EWG zaczęła być stosowana na ich terytorium.

2. Przepisy niniejszego rozdziału nie wykluczają, aby prawa i obowiązki dotyczące okresu podlegania systemowi zabezpieczenia społecznego pracowników odnoszącemu się do osób prowadzących działalność na własny rachunek, istniejące przed zmianą tego systemu, podlegały w dalszym ciągu przepisom obowiązującym w tym okresie.

Artykuł 11

Możliwość odroczenia w przypadku osób prowadzących działalność na własny rachunek

W odniesieniu do systemów zabezpieczenia społecznego pracowników, odnoszących się do osób prowadzących działalność na własny rachunek, Państwa Członkowskie mogą odroczyć obowiązkowe stosowanie zasady równego traktowania w odniesieniu do:

a) ustalenia wieku emerytalnego dla celów przyznania rent starczych lub emerytur oraz mogących z tego wypływać skutków w odniesieniu do innych świadczeń, do ich wyboru:
i) do czasu, kiedy zasada równego traktowania zostanie wprowadzona w systemach ustawowych; albo
ii) najpóźniej do czasu, gdy zasada równego traktowania zostanie określona przez dyrektywę;
b) rent w przypadku śmierci żywiciela rodziny do czasu, gdy prawo wspólnotowe wprowadzi zasadę równego traktowania w ustawowych systemach zabezpieczenia społecznego w tym zakresie;
c) stosowania art. 9 ust. 1 lit. i) w odniesieniu do wykorzystania elementów rachunków kalkulacyjnych, do dnia 1 stycznia 1999 r., a w przypadku Państw Członkowskich, których przystąpienie miało miejsce po tej dacie, do dnia, w którym dyrektywa 86/378/EWG zaczęła być stosowana na ich terytorium.

Artykuł 12

1. Jakiekolwiek środki wykonawcze w odniesieniu do niniejszego rozdziału, dotyczące pracowników, obejmują wszystkie świadczenia w ramach systemów zabezpieczenia społecznego pracowników wynikające z okresów zatrudnienia po dniu 17 maja 1990 r. i mają zastosowanie z mocą wsteczną do tej daty, z wyjątkiem pracowników lub innych osób zgłaszających roszczenia w tej kwestii, którzy przed tą datą wszczęli postępowanie sądowe lub zgłosili równorzędne roszczenie, zgodnie z prawem krajowym. W takim przypadku środki wykonawcze mają zastosowanie z mocą wsteczną do dnia 8 kwietnia 1976 r. oraz obejmują wszelkie świadczenia wynikające z okresów zatrudnienia następujących po tej dacie. W przypadku Państw Członkowskich, które przystąpiły do Wspólnoty po dniu 8 kwietnia 1976 r. a przed 17 maja 1990 r., data ta zostanie zastąpiona datą rozpoczęcia stosowania art. 141 Traktatu na ich terytorium.
2. Ustęp 1 zdanie drugie nie stanowi przeszkody dla stosowania przepisów krajowych odnoszących się do przedawnienia roszczeń wobec pracowników lub innych osób zgłaszających roszczenia w tej kwestii, którzy wszczęli postępowanie sądowe lub zgłosili równorzędne roszczenie, zgodnie z mającym zastosowanie prawem krajowym przed dniem 17 maja 1990 r., pod warunkiem że nie są one mniej korzystne dla tego rodzaju roszczeń niż dla podobnych roszczeń krajowych oraz nie uniemożliwiają w praktyce wykonania praw przyznanych przez prawo wspólnotowe.
3. Dla Państw Członkowskich, których przystąpienie miało miejsce po dniu 17 maja 1990 r. i które w dniu 1 stycznia 1994 r. były Umawiającą się Stroną Porozumienia w sprawie Europejskiego Obszaru Gospodarczego, datę 17 maja 1990 r., określoną w ust. 1 zdanie pierwsze, zastępuje się datą 1 stycznia 1994 r.
4. W przypadku innych Państw Członkowskich, których przystąpienie miało miejsce po dniu 17 maja 1990 r., datę 17 maja 1990 r. określoną w ust. 1 i 2, zastępuje się datą rozpoczęcia stosowania art. 141 Traktatu na ich terytorium.

Artykuł 13

W przypadku gdy kobiety i mężczyźni mogą występować z roszczeniem elastycznego ustalenia wieku emerytalnego na tych samych warunkach, nie uważa się tego za sprzeczne z niniejszym rozdziałem.

ROZDZIAŁ 3

Artykuł 14

1. Zakazuje się wszelkiej bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji ze względu na płeć w sektorze prywatnym i publicznym, w tym w instytucjach publicznych, w odniesieniu do:

a) warunków dostępu do zatrudnienia, do prowadzenia działalności na własny rachunek oraz wykonywania zawodu, w tym kryteriów selekcji i warunków rekrutacji, niezależnie od rodzaju działalności i na wszystkich szczeblach hierarchii zawodowej, włącznie z awansem zawodowym;

b) dostępu do wszystkich rodzajów i szczebli doradztwa zawodowego, szkolenia zawodowego, doskonalenia i przekwalifikowywania pracowników, w tym praktycznego doświadczenia zawodowego;

c) warunków zatrudnienia i pracy, w tym zwolnień, a także wynagrodzenia, jak przewidziano w art. 141 Traktatu;

d) członkostwa i uczestniczenia w organizacji pracowników lub pracodawców bądź w jakiejkolwiek organizacji, której członkowie wykonują określony zawód, łącznie z korzyściami, jakie dają tego typu organizacje.

2. W odniesieniu do dostępu do zatrudnienia, w tym do prowadzącego do niego szkolenia, Państwa Członkowskie mogą postanowić, że odmienne traktowanie ze względu na cechy związane z płcią nie stanowi dyskryminacji, jeżeli ze względu na rodzaj danej działalności zawodowej lub warunki jej wykonywania cecha taka jest prawdziwym i determinującym wymogiem zawodowym, pod warunkiem że cel takiego odmiennego traktowania jest zgodny z prawem, a wymóg jest proporcjonalny.

Artykuł 15

Kobieta przebywająca na urlopie macierzyńskim jest uprawniona, po jego zakończeniu, do powrotu do swojej pracy lub na równorzędne stanowisko na warunkach nie mniej dla niej korzystnych i do korzystania z jakiejkolwiek poprawy warunków pracy, do której byłaby uprawniona w trakcie swojej nieobecności.

Artykuł 16

Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla prawa Państw Członkowskich do uznawania odrębnych praw do urlopu ojcowskiego i/lub adopcyjnego. Państwa Członkowskie, które uznają takie prawa, podejmują niezbędne środki w celu ochrony pracujących kobiet i mężczyzn przed zwolnieniem z powodu wykonywania tych praw i zapewniają, aby po zakończeniu takiego urlopu

byli oni uprawnieni do powrotu do swojej pracy lub na równorzędne stanowisko na warunkach nie mniej dla nich korzystnych, oraz do korzystania z jakiejkolwiek poprawy warunków pracy, do której byliby oni uprawnieni w trakcie swojej nieobecności.

TYTUŁ III

ROZDZIAŁ 1

Artykuł 17

1. Państwa Członkowskie zapewniają, aby wszystkie osoby, które uważają się za pokrzywdzone w swoich prawach poprzez niestosowanie do nich zasady równego traktowania, mogły dochodzić swoich roszczeń, wynikających z niniejszej dyrektywy, przed sądem po ewentualnym zwróceniu się do innych właściwych organów, jak również, o ile Państwa te uznają to za właściwe, po wykorzystaniu procedury pojednawczej, nawet wówczas gdy zakończeniu uległ stosunek, w ramach którego dyskryminacja miała mieć miejsce.
2. Państwa Członkowskie zapewniają, aby stowarzyszenia, organizacje lub inne osoby prawne, które zgodnie z kryteriami określonymi w ustawodawstwie krajowym mają interes prawny w zapewnieniu przestrzegania przepisów niniejszej dyrektywy, mogły brać udział w postępowaniach sądowych lub administracyjnych mających na celu realizację uprawnień wynikających z niniejszej dyrektywy w imieniu tych osób albo na ich rzecz za ich zgodą.
3. Ustępy 1 i 2 pozostają bez uszczerbku dla krajowych przepisów dotyczących terminów dochodzenia roszczeń z tytułu zasady równego traktowania.

Artykuł 18

Państwa Członkowskie wprowadzają do swoich krajowych porządków prawnych środki niezbędne do zapewnienia faktycznego i skutecznego zadośćuczynienia lub odszkodowania z tytułu krzywdy lub szkody doznanej przez osobę w wyniku dyskryminacji płciowej, zgodnie z przepisami Państw Członkowskich, przy czym musi się to odbywać w sposób odstraszający i proporcjonalny do poniesionej szkody. Maksymalna wysokość takiego zadośćuczynienia lub odszkodowania może być ustalona jedynie w przypadkach, w których pracodawca może dowieść, że szkoda doznana przez starającego się o pracę, powstała w wyniku dyskryminacji w rozumieniu niniejszej dyrektywy, polega jedynie na tym, że nastąpiła odmowa uwzględnienia jego podania o pracę.

Artykuł 19

1. Państwa Członkowskie podejmą takie działania, które są niezbędne, zgodnie z ich krajowymi systemami sądowymi, w celu zapewnienia, aby - jeżeli osoby, które uznają się za poszkodowane z powodu niezastosowania do nich zasady równego traktowania, uprawdopodobnią przed sądem lub innym właściwym organem okoliczności pozwalające domniemywać istnienie bezpośredniej lub

pośredniej dyskryminacji - do pozwanego należało udowodnienie, że nie nastąpiło naruszenie zasady równego traktowania.
2. Ustęp 1 nie stanowi przeszkody, aby Państwa Członkowskie wprowadziły reguły dowodowe korzystniejsze dla powoda.
3. Państwa Członkowskie mogą odstąpić od stosowania ust. 1 do postępowań, w których ustalenie stanu faktycznego należy do sądu lub innego właściwego organu.
4. Ustępy 1, 2 i 3 stosuje się również do:
a) sytuacji objętych art. 141 Traktatu oraz - w zakresie, w jakim dotyczy to dyskryminacji ze względu na płeć - objętych przepisami dyrektyw 92/85/EWG i 96/34/WE;
b) każdego postępowania cywilnego lub administracyjnego, dotyczącego sektora publicznego lub prywatnego, które przewiduje środki zadośćuczynienia zgodnie z prawem krajowym, stosownie do kwestii, o których mowa w lit. a), z wyjątkiem postępowań pozasądowych o charakterze dobrowolnym albo przewidzianych w prawie krajowym.
5. Niniejszego artykułu nie stosuje się do postępowań karnych, chyba że Państwa Członkowskie postanowią inaczej.

ROZDZIAŁ 2
1. Państwa Członkowskie wskazują i podejmują niezbędne ustalenia dotyczące utworzenia organu lub organów do spraw promowania, analizowania, monitorowania i wspierania równego traktowania wszystkich osób bez dyskryminacji ze względu na płeć. Organy te mogą stanowić część agencji odpowiedzialnych na szczeblu krajowym za ochronę praw człowieka lub ochronę praw jednostki.
2. Państwa Członkowskie zapewniają, aby do kompetencji tych organów należały:
a) bez uszczerbku dla praw ofiar oraz stowarzyszeń, organizacji i innych osób prawnych, o których mowa w art. 17 ust. 2, świadczenie niezależnej pomocy ofiarom dyskryminacji we wnoszeniu skarg w sprawach o dyskryminację;
b) prowadzenie niezależnych badań dotyczących dyskryminacji;
c) publikowanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń na temat wszystkich problemów związanych z taką dyskryminacją;
d) na odpowiednim szczeblu wymiana dostępnych informacji z właściwymi organami europejskimi, takimi jak przyszły Europejski Instytut ds. Równości Płci.

Artykuł 21
1. Zgodnie z krajową tradycją i krajową praktyką Państwa Członkowskie podejmują odpowiednie działania promujące dialog społeczny pomiędzy partnerami społecznymi w celu wspierania równego traktowania, w tym, na przykład, poprzez monitorowanie praktyk w miejscu pracy oraz przy dostępie do zatrudnienia, szkolenia zawodowego i awansu zawodowego, a także poprzez monitorowanie układów zbiorowych, kodeksy postępowania, badania lub wymianę doświadczeń i dobrych praktyk.

2. Zgodne z krajową tradycją i krajową praktyką Państwa Członkowskie zachęcają partnerów społecznych, nie naruszając ich autonomii, do promowania równości kobiet i mężczyzn oraz elastycznego czasu pracy w celu ułatwienia godzenia życia prywatnego i zawodowego, a także do zawierania na właściwym poziomie porozumień ustanawiających zasady niedyskryminacji w dziedzinach określonych w art. 1, które wchodzą w zakres rokowań zbiorowych. Porozumienia te muszą być zgodne z przepisami niniejszej dyrektywy oraz właściwymi krajowymi przepisami wykonawczymi.
3. Państwa Członkowskie, zgodnie z prawem krajowym, układami zbiorowymi lub praktyką, zachęcają pracodawców do promowania równego traktowania kobiet i mężczyzn w planowy i systematyczny sposób w miejscu pracy, w zakresie dostępu do zatrudnienia, szkolenia zawodowego i awansu zawodowego.
4. W tym celu pracodawcy są wspierani w zapewnianiu pracownikom lub ich przedstawicielom, w odpowiednio regularnych odstępach czasu, właściwych informacji dotyczących równego traktowania kobiet i mężczyzn w przedsiębiorstwie.
Informacje takie mogą obejmować przegląd danych dotyczących proporcji pomiędzy kobietami i mężczyznami na różnych szczeblach organizacji, ich wynagrodzenia i różnic w wynagrodzeniach oraz możliwych środków poprawy sytuacji we współpracy z przedstawicielami pracowników.

Artykuł 22
Państwa Członkowskie zachęcają do dialogu z właściwymi organizacjami pozarządowymi, które mają, zgodnie z ich prawem krajowym i praktyką, interes prawny w przyczynianiu się do zwalczania dyskryminacji ze względu na płeć, w celu promowania zasady równego traktowania.

ROZDZIAŁ 3

Artykuł 23
Państwa Członkowskie podejmują wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia, aby:
a) wszelkie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne sprzeczne z zasadą równego traktowania zostały uchylone;
b) przepisy sprzeczne z zasadą równego traktowania zawarte w indywidualnych lub zbiorowych umowach lub porozumieniach, regulaminach przedsiębiorstw lub zasadach dotyczących wolnych zawodów i organizacji pracowników i pracodawców, a także wszelkie inne ustalenia zostały lub mogły zostać uznane za nieważne lub zostały zmienione;
c) systemy zabezpieczenia społecznego pracowników zawierające takie przepisy nie mogły zostać zatwierdzone lub przedłużone w drodze środków administracyjnych.

Artykuł 24
Państwa Członkowskie wprowadzają do swoich krajowych systemów prawnych takie środki, które są konieczne do ochrony pracowników, w tym pracowników będących przedstawicielami

pracowników, przewidzianych przez ustawodawstwo lub praktykę krajową, przed zwolnieniem lub innym niekorzystnym traktowaniem przez pracodawcę w odpowiedzi na skargę wniesioną w przedsiębiorstwie lub jakiekolwiek postępowanie sądowe mającą na celu zapewnienie zgodności z zasadą równego traktowania.

Artykuł 25

Państwa Członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące sankcji stosowanych wobec naruszeń przepisów krajowych przyjętych na podstawie niniejszej dyrektywy i podejmują wszelkie niezbędne środki dla zapewnienia ich stosowania. Sankcje, które mogą obejmować wypłacenie odszkodowania ofierze, muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające. Państwa Członkowskie powiadomią o tych przepisach Komisję najpóźniej do dnia 5 października 2005 r. i powiadamiają ją niezwłocznie o wszelkich ich kolejnych zmianach.

Artykuł 26

Państwa Członkowskie zachęcają, zgodnie z prawem krajowym, układami zbiorowymi lub praktyką, pracodawców oraz osoby odpowiedzialne za dostęp do szkolenia zawodowego do podejmowania skutecznych środków służących zapobieganiu wszelkim formom dyskryminacji ze względu na płeć, w szczególności molestowaniu oraz molestowaniu seksualnemu w miejscu pracy, w dostępie do zatrudnienia, szkoleniu zawodowym i awansie zawodowym.

Artykuł 27

1. Państwa Członkowskie mogą wprowadzać lub utrzymywać przepisy bardziej korzystne dla zapewnienia ochrony zasady równego traktowania od przepisów ustanowionych w niniejszej dyrektywie.
2. Wprowadzenie w życie niniejszej dyrektywy nie może w żadnych okolicznościach stanowić wystarczającej podstawy do obniżenia poziomu ochrony pracowników w dziedzinach, do których ma ona zastosowanie, bez uszczerbku dla prawa Państw Członkowskich do reagowania na zmiany sytuacji poprzez wprowadzenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych, które różnią się od przepisów obowiązujących w chwili notyfikacji niniejszej dyrektywy, pod warunkiem że przepisy niniejszej dyrektywy są przestrzegane.

Artykuł 28

1. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów dotyczących ochrony kobiet, w szczególności w okresie ciąży i macierzyństwa.
2. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów dyrektywy 96/34/WE oraz dyrektywy 92/85/EWG.

Artykuł 29
Przy formułowaniu i wprowadzaniu w życie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych, polityk i działań w dziedzinach określonych w niniejszej dyrektywie Państwa Członkowskie aktywnie uwzględniają cel, jakim jest równość kobiet i mężczyzn.

Artykuł 30
Państwa Członkowskie zapewniają, aby środki podjęte zgodnie z niniejszą dyrektywą oraz przepisy już obowiązujące zostały podane do wiadomości wszystkich zainteresowanych osób, za pomocą wszelkich odpowiednich środków i, tam gdzie jest to stosowne, w miejscu pracy.

4.

ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 1922/2006 PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 20 grudnia 2006 r. ustanawiające Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn

Preambuła; Artykuły od 1 do 2
Adres publikacyjny: Dz. U. WE L 403

(1) Równość mężczyzn i kobiet jest jedną z podstawowych zasad Unii Europejskiej. Art. 21 i 23 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej zakazują jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na płeć i stanowią, że równość mężczyzn i kobiet musi być zapewniona we wszystkich dziedzinach.
(2) Art. 2 Traktatu stanowi, że popieranie równości mężczyzn i kobiet jest jednym z najważniejszych zadań Wspólnoty. Podobnie art. 3 ust. 2 Traktatu wymaga, aby Wspólnota we wszystkich swoich działaniach zmierzała do zniesienia nierówności oraz wspierania równości mężczyzn i kobiet, zapewniając w ten sposób trwałe włączenie wymiaru równości mężczyzn i kobiet do wszystkich polityk wspólnotowych.
(3) Art. 13 Traktatu powierza Radzie kompetencje do podejmowania stosownych działań w celu zwalczania dyskryminacji, między innymi ze względu na płeć, we wszystkich dziedzinach leżących w zakresie kompetencji Wspólnoty.
(4) Zasada równości szans i równego traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie zatrudnienia i pracy została zapisana w art. 141 Traktatu, ponadto istnieje już także obszerne prawodawstwo dotyczące równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia oraz warunków pracy, w tym równości wynagrodzeń.
(5) W pierwszym rocznym raporcie Komisji w sprawie równości mężczyzn i kobiet, przygotowanym na wiosenne posiedzenie Rady w 2006 r. stwierdza się, że w większości dziedzin polityki zachodzą istotne nierówności między płciami, że brak równości mężczyzn i kobiet jest zjawiskiem wielowymiarowym, z którym należy się zmierzyć przyjmując kompleksowy zestaw

różnych środków polityki, i że niezbędne jest zwiększenie wysiłków dla realizacji celów strategii lizbońskiej.

(6) Rada Europejska w Nicei w dniach 7-9 grudnia 2000 r. wezwała do „zwiększenia świadomości, koncentracji zasobów i wymiany doświadczeń, w szczególności poprzez ustanowienie europejskiego instytutu zajmującego się sprawami równości kobiet i mężczyzn".

(7) Przeprowadzona przez Komisję analiza wykonalności (3) stwierdza, że dla Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn przewidziano wyraźnie określoną rolę,

która polega na prowadzeniu niektórych zadań, którymi obecnie nie zajmują się dotychczas działające instytucje, szczególnie w dziedzinie koordynacji, centralizacji i rozprzestrzeniania danych i informacji pochodzących z badań, tworzenia sieci współpracy, uwidocznienia w większym stopniu równości mężczyzn i kobiet, uwydatnienia perspektywy problematyki płci oraz rozwoju narzędzi służących lepszemu włączeniu zasady równości płci do wszystkich działań wspólnotowych.

(8) Parlament Europejski, w swojej rezolucji z dnia 10 marca 2004 r. w sprawie polityki Unii Europejskiej w zakresie równości między mężczyznami i kobietami (4), wezwał Komisję do zwiększenia tempa realizacji działań prowadzących do ustanowienia instytutu.

(9) Rada ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Ochrony Konsumentów w dniach 1-2 czerwca 2004 r. oraz Rada Europejska w dniach 17-18 czerwca 2004 r. poparła ustanowienie Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn. Rada Europejska zwróciła się do Komisji z prośbą o przedłożenie konkretnego wniosku.

(10) Gromadzenie, analiza i rozprzestrzenianie obiektywnych, rzetelnych i porównywalnych informacji i danych na temat równości mężczyzn i kobiet, opracowanie odpowiednich narzędzi zwalczania wszelkich form dyskryminacji ze względu na płeć oraz włączania wymiaru płci do wszystkich dziedzin polityki, wspieranie dialogu między zainteresowanymi stronami oraz podnoszenie poziomu świadomości obywateli UE, to działania niezbędne dla umożliwienia Wspólnocie skutecznego promowania i wprowadzania w życie polityki równości płci, w szczególności w rozszerzonej Unii. W związku z powyższym, właściwe jest ustanowienie Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn, który wspierałby instytucje Wspólnoty i państwa członkowskie w realizacji tych zadań.

(11) Równości płci nie można osiągnąć jedynie poprzez politykę zakazującą dyskryminacji, wymaga ona również działań wspierających harmonijną współpracę i zrównoważone uczestnictwo mężczyzn i kobiet w społeczeństwie; instytut powinien przyczyniać się do osiągnięcia tego celu.

(12) Biorąc pod uwagę znaczenie eliminowania stereotypów dotyczących płci, obecnych we wszystkich dziedzinach życia, oraz dawania kobietom i mężczyznom pozytywnych przykładów do naśladowania, wśród zadań instytutu powinny znaleźć się działania zmierzające do osiągnięcia tych celów.

(13) Współpraca z właściwymi organami państw członkowskich i właściwymi organami statystycznymi, w szczególności z Eurostatem, ma podstawowe znaczenie dla gromadzenia porównywalnych i rzetelnych danych na poziomie europejskim. Biorąc pod uwagę, że informacje

dotyczące równości mężczyzn i kobiet mają znaczenie na każdym poziomie w ramach Wspólnoty — lokalnym, regionalnym oraz wspólnotowym — dostęp do tego typu informacji posłużyłby organom państw członkowskich do sformułowania polityk i środków na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym w zakresie ich kompetencji.

(14) Instytut powinien jak najściślej współpracować ze wszystkimi programami i organami Wspólnoty w celu uniknięcia nakładania się działań oraz w celu zapewnienia jak najlepszego wykorzystania zasobów, w szczególności w odniesieniu do Europejskiej Fundacji na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy, Europejskiej Agencji ds. Bezpieczeństwa i Ochrony Zdrowia w Miejscu Pracy, Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego i Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

(15) Instytut powinien rozwijać współpracę i dialog z organizacjami pozarządowymi, organizacjami zajmującymi się równością szans, ośrodkami badawczymi, partnerami społecznymi i innymi powiązanymi podmiotami, aktywnie dążąc do osiągnięcia równości na poziomie krajowym i europejskim oraz w państwach trzecich. Dla zapewnienia skuteczności właściwe jest, aby instytut założył i koordynował elektroniczną Europejską sieć na rzecz równości płci, obejmującą takie podmioty i ekspertów w państwach członkowskich.

(16) Mając na uwadze zapewnienie koniecznej równowagi pomiędzy państwami członkowskimi oraz ciągłości składu członków zarządu, przedstawiciele Rady będą mianowani na każdą kadencję zgodnie z porządkiem rotacji Prezydencji Rady, począwszy od roku 2007.

(17) Zgodnie z art. 3 ust. 2 Traktatu, właściwe jest wspieranie zrównoważonego uczestnictwa mężczyzn i kobiet w składzie zarządu.

(18) Instytut powinien być maksymalnie niezależny w realizacji swoich zadań.

(19) Instytut powinien stosować właściwe prawodawstwo wspólnotowe dotyczące publicznego dostępu do dokumentów określonego w rozporządzeniu (WE) nr 1049/2001 oraz ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych określonej w rozporządzeniu (WE) nr 45/2001.

(20) Rozporządzenie Komisji (WE, Euratom) nr 2343/2002 z dnia 19 listopada 2002 r. w sprawie ramowego rozporządzenia finansowego dotyczącego organów określonych w artykule 185 rozporządzenia Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002 w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich stosuje się do instytutu.

(21) W odniesieniu do odpowiedzialności umownej instytutu, którą reguluje prawo właściwe dla umów zawieranych przez instytut, Trybunał Sprawiedliwości powinien być właściwy do orzekania, zgodnie z każdą klauzulą arbitrażową zawartą w umowie. Trybunał Sprawiedliwości powinien również być właściwy do rozstrzygania sporów dotyczących odszkodowania z tytułu szkód wynikających z odpowiedzialności pozaumownej instytutu.

(22) Należy przeprowadzić niezależną, zewnętrzną ocenę w celu ustalenia oddziaływania instytutu, ewentualnych potrzeb w zakresie modyfikacji lub rozszerzenia zakresu jego zadań oraz ustalenia harmonogramu kolejnych takich przeglądów.

(23) W związku z tym, że cele niniejszego rozporządzenia, a mianowicie wsparcie i wzmocnienie promocji równości płci, w tym włączanie problematyki płci do głównego nurtu polityki (*gender mainstreaming*) we wszystkich politykach Wspólnoty i wynikających z nich politykach krajowych, a także zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, oraz podniesienie świadomości obywateli UE w zakresie problematyki równości płci poprzez dostarczenie pomocy technicznej instytucjom Wspólnoty i organom państw członkowskich, nie mogą być w wystarczającym stopniu osiągnięte przez państwa członkowskie, a ze względu na skalę działania, mogą one zostać osiągnięte w lepszy sposób na poziomie Wspólnoty, Wspólnota może przyjąć środki zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 Traktatu. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule, niniejsze rozporządzenie nie wykracza poza to, co jest konieczne dla osiągnięcia tych celów.
(24) Art. 13 ust. 2 Traktatu zezwala na przyjęcie wspólnotowych środków dla wspierania działań służących osiągnięciu celu, jakim jest zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć w dziedzinach innych niż zatrudnienie. Art. 141 ust. 3 Traktatu stanowi szczególną podstawę prawną do przyjęcia środków zmierzających do zapewnienia stosowania zasady równości szans i równości traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie zatrudnienia i pracy zawodowej. W związku z powyższym, właściwą podstawę prawną dla przyjęcia niniejszego rozporządzenia stanowią łącznie art. 13 ust. 2 i art. 141 ust. 3,

Artykuł 1
Niniejszym ustanawia się Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (zwany dalej „instytutem").

Artykuł 2
Nadrzędnymi celami instytutu są: wzmacnianie i przyczynianie się do promocji równości płci, w tym również włączania problematyki płci do głównego nurtu polityki we wszystkich politykach Wspólnoty oraz wynikających z nich politykach krajowych, oraz zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, a także podnoszenie poziomu świadomości obywateli UE w zakresie problematyki równości mężczyzn i kobiet poprzez dostarczanie wsparcia technicznego instytucjom Wspólnoty, w szczególności Komisji, oraz organom państw członkowskich, zgodnie z art. 3.

4. Dyskryminacja rasowa

System ONZ

1.

Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej przyjęta 7 marca 1966 r. w Nowy Jorku

Preambuła, od art. 1 do art. 14
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 5 grudnia 1968 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1969 r., Nr 25, poz. 187.

Państwa Strony niniejszej Konwencji,
zważywszy, że Karta Narodów Zjednoczonych oparta jest na zasadach godności i równości przyrodzonych wszystkim ludziom i że wszystkie państwa członkowskie zobowiązały się do podjęcia we współpracy z Organizacją - wspólnych i indywidualnych akcji dla osiągnięcia jednego z celów Narodów Zjednoczonych, którym jest popieranie i zachęcanie do powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich, bez względu na różnicę rasy, płci, języka i wyznania, zważywszy, że Powszechna deklaracja praw człowieka proklamuje, iż wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i w swych prawach i że każdemu człowiekowi przysługują wszystkie prawa i wolności w niej wymienione, bez względu na jakiekolwiek różnice, w szczególności bez względu na rasę, kolor skóry i pochodzenie narodowe, zważywszy, że wszyscy ludzie są równi wobec prawa i że przysługuje im jednakowa ochrona prawna przed wszelką dyskryminacją i przed wszelkim podżeganiem do takiej dyskryminacji, zważywszy, że Narody Zjednoczone potępiły kolonializm i wszelkie praktyki segregacji i dyskryminacji z nim związane, bez względu na formę i miejsce, w jakich one występują, i że Deklaracja w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym z dnia 14 grudnia 1960 roku (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1514 (XV)) potwierdziła i uroczyście proklamowała konieczność szybkiej i bezwarunkowej ich likwidacji, zważywszy, że Deklaracja Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z dnia 20 listopada 1963 roku (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1904 (XVIII)) uroczyście potwierdza konieczność szybkiej likwidacji dyskryminacji rasowej na całym świecie we wszystkich jej formach i przejawach oraz zapewnienia zrozumienia i poszanowania godności ludzkiej, przekonane, że każda doktryna o wyższości opartej na zróżnicowaniu rasowym jest fałszywa pod względem naukowym, zasługująca na potępienie z moralnego punktu widzenia, niesłuszna i niebezpieczna społecznie oraz że nigdzie nie ma usprawiedliwienia dla dyskryminacji rasowej ani w teorii, ani w praktyce, potwierdzając, że dyskryminacja między ludźmi z powodu rasy, koloru skóry czy pochodzenia etnicznego stanowi przeszkodę w przyjaznych i pokojowych stosunkach

między narodami i może zakłócić pokój i bezpieczeństwo między ludami oraz harmonijne współżycie między ludźmi, nawet w obrębie jednego i tego samego państwa, przekonane, że istnienie barier rasowych jest niezgodne z ideałami każdego społeczeństwa ludzkiego, zaniepokojone przejawami dyskryminacji rasowej nadal występującymi na niektórych obszarach świata oraz polityką rządów opartą na doktrynie wyższości rasowej lub nienawiści rasowej, taką jak polityka apartheidu, segregacji lub separacji, zdecydowane podjąć wszelkie niezbędne środki w celu szybkiej likwidacji dyskryminacji rasowej we wszelkich jej formach i przejawach oraz zapobiegać powstawaniu doktryn i praktyk rasistowskich i zwalczać je w celu pogłębienia zrozumienia między rasami i zbudowania społeczności międzynarodowej wolnej od wszelkich form segregacji i dyskryminacji rasowej, biorąc pod uwagę Konwencję dotyczącą dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, przyjętą w 1958 roku przez Międzynarodową Organizację Pracy, oraz Konwencję w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty, przyjętą w 1960 roku przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, pragnąc wprowadzić w życie zasady zawarte w Deklaracji Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej i zapewnić jak najszybsze podjęcie praktycznych środków dla osiągnięcia tego celu, uzgodniły, co następuje:

Część I

Artykuł 1

1. W niniejszej Konwencji wyrażenie "dyskryminacja rasowa" oznacza wszelkie zróżnicowanie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie z powodu rasy, koloru skóry, urodzenia, pochodzenia narodowego lub etnicznego, które ma na celu lub pociąga za sobą przekreślenie bądź uszczuplenie uznania, wykonywania lub korzystania, na zasadzie równości z praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej lub w jakiejkolwiek innej dziedzinie życia publicznego.

2. Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do zróżnicowania, wykluczenia, ograniczenia lub uprzywilejowania, ustalanych przez Państwo Stronę niniejszej Konwencji w zależności od tego, czy chodzi o własnych obywateli, czy też o osoby nie posiadające jego obywatelstwa.

3. Żadne postanowienie niniejszej Konwencji nie może być interpretowane jako naruszające w jakikolwiek sposób przepisy prawne Państw Stron Konwencji dotyczące narodowości, obywatelstwa lub naturalizacji, pod warunkiem że przepisy takie nie dyskryminują żadnej określonej narodowości.

4. Specjalne środki podjęte wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego rozwoju pewnych grup rasowych czy etnicznych lub jednostek, potrzebujących takiej ochrony, jaka może być konieczna do zapewnienia tym grupom lub jednostkom wykonywania lub korzystania na zasadach równości z praw człowieka i podstawowych wolności, nie będą uważane za dyskryminację rasową, pod warunkiem jednak, że środki te nie będą prowadzić w konsekwencji do utrzymywania odrębnych

praw dla różnych grup rasowych i nie pozostaną w mocy po osiągnięciu celów, dla których zostały podjęte.

Artykuł 2

1. Państwa Strony Konwencji potępiają dyskryminację rasową i zobowiązują się prowadzić przy pomocy wszelkich właściwych środków i bezzwłocznie politykę zmierzającą do likwidacji dyskryminacji rasowej we wszystkich jej formach oraz do pogłębiania zrozumienia między wszystkimi rasami i w tym celu:

(a) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się nie dokonywać żadnych aktów lub stosować praktyk stanowiących dyskryminację rasową przeciwko osobom, grupom osób lub instytucjom i zapewnić, by wszystkie władze i instytucje publiczne, tak ogólnokrajowe, jak i lokalne, działały zgodnie z tym zobowiązaniem;

(b) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się, że nie będzie udzielać poparcia, występować w obronie ani podtrzymywać dyskryminacji rasowej stosowanej przez jakiekolwiek osoby lub organizacje;

(c) każde Państwo Strona Konwencji podejmie skuteczne środki w celu dokonania przeglądu polityki rządowej ogólnokrajowej i lokalnej oraz zmiany, uchylenia lub unieważnienia wszelkich ustaw i przepisów, których skutkiem jest stwarzanie dyskryminacji rasowej lub utrwalenie jej tam, gdzie ona istnieje;

(d) każde Państwo Strona Konwencji przy użyciu wszelkich właściwych środków, włączając w to – jeżeli okoliczności tego wymagają - środki ustawodawcze, zabroni i położy kres dyskryminacji rasowej uprawianej przez jakiekolwiek osoby, grupy osób lub organizacje;

(e) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się popierać, w odpowiednich wypadkach, integracjonistyczne wielorasowe organizacje i ruchy oraz stosować inne środki mające na celu likwidację barier między rasami i przeciwdziałać wszystkiemu, co zmierza do umocnienia podziału rasowego.

2. Państwa Strony Konwencji podejmą - jeżeli okoliczności tego wymagają - specjalne i konkretne środki w dziedzinie społecznej, gospodarczej, kulturalnej i innych dziedzinach dla zapewnienia odpowiedniego rozwoju i ochrony określonych grup rasowych i jednostek do nich należących w celu zagwarantowania im na zasadach równości pełnego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności. Środki te w żadnym wypadku nie powinny pociągać za sobą utrzymania nierównych lub odrębnych praw dla różnych grup rasowych po osiągnięciu celów, dla których zostały podjęte.

Artykuł 3

Państwa Strony Konwencji potępiają szczególnie segregację rasową i apartheid i zobowiązują się zapobiegać na terytoriach podległych ich jurysdykcji wszelkim tego rodzaju praktykom, zakazać takich praktyk i wykorzeniać je.

Artykuł 4

Państwa Strony Konwencji potępiają wszelką propagandę i wszelkie organizacje oparte na ideach lub teoriach o wyższości jednej rasy lub grupy osób określonego koloru skóry lub pochodzenia etnicznego bądź usiłujące usprawiedliwić czy popierać nienawiść i dyskryminację rasową w jakiejkolwiek postaci oraz zobowiązują się podjąć niezwłocznie właściwe środki zmierzające do wykorzenienia wszelkiego podżegania do tego rodzaju dyskryminacji bądź też aktów dyskryminacji i w tym celu uwzględniając zasady zawarte w Powszechnej deklaracji praw człowieka oraz prawa szczegółowo określone w artykule 5 niniejszej Konwencji zobowiązują się między innymi:

(a) uznać za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem wszelkie rozpowszechnianie idei opartych na wyższości lub nienawiści rasowej, wszelkie podżeganie do dyskryminacji rasowej, jak również wszelkie akty przemocy lub podżeganie do tego rodzaju aktów wobec jakiejkolwiek rasy bądź grupy osób o innym kolorze skóry lub innego pochodzenia etnicznego, a także udzielanie pomocy w prowadzeniu działalności rasistowskiej, włączając w to finansowanie tej działalności;

(b) uznać za nielegalne organizacje mające na celu popieranie dyskryminacji rasowej i podżeganie do niej oraz wprowadzić zakaz ich działalności, jak również zorganizowanej i wszelkiej innej działalności propagandowej mającej takie same cele oraz uznać udział w takich organizacjach lub w takiej działalności za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem;

(c) nie zezwalać władzom i instytucjom publicznym, tak ogólnokrajowym, jak i lokalnym, na podżeganie do dyskryminacji rasowej czy też na popieranie jej.

Artykuł 5

Zgodnie z podstawowymi obowiązkami określonymi w artykule 2 niniejszej Konwencji Państwa Strony Konwencji zobowiązują się wydać zakaz dyskryminacji rasowej we wszelkich jej formach i wyeliminować ją oraz zagwarantować wszystkim bez różnicy rasy, koloru skóry, pochodzenia narodowego bądź etnicznego równość wobec prawa, a zwłaszcza korzystanie z następujących praw:

(a) prawa do równego traktowania przed sądami i wszystkimi innymi organami wymiaru sprawiedliwości;

(b) prawa do osobistego bezpieczeństwa i do ochrony przez państwo przed przemocą lub naruszeniem

nietykalności cielesnej bądź przez urzędników państwowych, bądź przez jakąkolwiek jednostkę, grupę lub instytucję;

(c) praw politycznych, w szczególności prawa do udziału w wyborach - do głosowania i do kandydowania - na zasadzie powszechnego i równego prawa wyborczego, do uczestniczenia w rządzie, jak również w kierowaniu sprawami publicznymi na wszystkich szczeblach oraz prawa do równego dostępu do służby publicznej;

(i) prawa swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w obrębie granic państwa;

(ii) prawa do opuszczenia jakiegokolwiek kraju, również własnego, oraz powrotu do swego kraju;

(iii) prawa do obywatelstwa;

(iv) prawa do zawierania małżeństwa i do wyboru małżonka;

(v) prawa do własności, zarówno indywidualnie, jak i wespół z innymi;
(vi) prawa do dziedziczenia;
(vii) prawa do wolności myśli, sumienia i wyznania;
(viii) prawa do wolności poglądów i wypowiadania ich;
(ix) prawa do wolności pokojowych zgromadzeń i do zrzeszania się;
(e) praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, w szczególności:
(i) prawa pracy, swobodnego wyboru zatrudnienia, sprawiedliwych i zadowalających warunków pracy, do ochrony przed bezrobociem, do równej płacy za równą pracę, do sprawiedliwego i zadowalającego wynagrodzenia;
(ii) prawa do tworzenia związków zawodowych i należenia do nich;
(iii) prawa do mieszkania;
(iv) prawa do publicznej ochrony zdrowia, opieki lekarskiej oraz ubezpieczeń społecznych i świadczeń socjalnych;
(v) prawa do oświaty i szkolenia zawodowego;
(vi) prawa do równego udziału w działalności kulturalnej;
(f) prawa dostępu do wszystkich miejsc i urządzeń przeznaczonych do publicznego użytku, takich jak transport, hotele, restauracje, kawiarnie, teatry i parki.

Artykuł 6
Państwa Strony Konwencji zapewnią za pośrednictwem właściwych sądów krajowych i innych instytucji państwowych wszystkim osobom podległym ich jurysdykcji skuteczną obronę i środki ochrony przeciwko wszelkim aktom dyskryminacji rasowej, naruszającym wbrew postanowieniom niniejszej Konwencji prawa człowieka i podstawowe wolności, jak również zagwarantują im prawo dochodzenia przed tymi sądami słusznego i odpowiedniego odszkodowania lub zadośćuczynienia za wszelkie szkody poniesione w wyniku tego rodzaju dyskryminacji.

Artykuł 7
Państwa Strony Konwencji zobowiązują się podjąć niezwłocznie skuteczne środki, zwłaszcza w dziedzinie oświaty, wychowania, kultury i informacji, w celu zwalczania przesądów prowadzących do dyskryminacji rasowej oraz w celu popierania wzajemnego zrozumienia, tolerancji i przyjaźni między narodami i grupami rasowymi lub etnicznymi, jak również propagowania celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych, Powszechnej deklaracji praw człowieka, Deklaracji Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz niniejszej Konwencji.

Część II

Artykuł 8

1. Utworzony zostanie Komitet do spraw likwidacji dyskryminacji rasowej (zwany dalej Komitetem),składający się z osiemnastu ekspertów o wysokim poziomie moralnym i uznanej bezstronności, wybieranych przez Państwa Strony Konwencji spośród swych obywateli, którzy będą wykonywali swe funkcje w imieniu własnym; wzięta zostanie pod uwagę konieczność zapewnienia właściwej reprezentacji geograficznej oraz reprezentacji różnych form cywilizacji, jak również głównych systemów prawnych.

2. Członkowie Komitetu będą wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób wyznaczonych przez Państwa Strony Konwencji. Każde z tych państw będzie mogło wyznaczyć jedną osobę z pośród swych obywateli.

3. Pierwsze wybory odbędą się po upływie sześciu miesięcy od daty wejścia w życie niniejszej Konwencji. Co najmniej na trzy miesiące przed datą każdych wyborów Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych wystosuje list do Państw Stron Konwencji z zaproszeniem do zgłoszenia kandydatur w ciągu dwóch miesięcy. Sekretarz Generalny przygotuje ułożoną w porządku alfabetycznym listę wszystkich osób zgłoszonych w ten sposób, z wymienieniem państw, które je zgłosiły, i przedstawi tę listę Państwom Stronom Konwencji.

4. Wybory członków Komitetu odbędą się na zebraniu Państw Stron Konwencji, zwołanym przez Sekretarza Generalnego w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Na tym zebraniu, na którym quorum będzie stanowiło dwie trzecie liczby Państw Stron Konwencji, zostaną uznani za wybranych do Komitetu ci kandydaci, którzy otrzymają największą liczbę głosów i absolutną większość głosów obecnych i głosujących przedstawicieli Państw Stron Konwencji.

5. (a) Członkowie Komitetu będą wybierani na okres czterech lat. Jednakże mandaty dziewięciu członków
wybranych w pierwszych wyborach wygasną po upływie dwóch lat; nazwiska tych dziewięciu członków zostaną ustalone zaraz po pierwszych wyborach, w drodze losowania przez przewodniczącego Komitetu.

(b) Państwo Strona Konwencji, którego ekspert przestał sprawować funkcję członka Komitetu, wyznaczy spośród swych obywateli dla obsadzenia zwolnionego miejsca innego eksperta, podlegającego zatwierdzeniu przez Komitet.

6. Państwa Strony Konwencji będą ponosiły wydatki członków Komitetu w okresie pełnienia przez nich obowiązków w Komitecie.

Artykuł 9

1. Państwa Strony Konwencji zobowiązują się przedstawić Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, w celu rozpatrzenia przez Komitet, sprawozdanie o środkach ustawodawczych, sądowych, administracyjnych i innych, zastosowanych w celu wprowadzenia w życie postanowień niniejszej Konwencji:

(a) w ciągu jednego roku od dnia, w którym konwencja weszła w życie dla danego państwa, i
(b) następnie co dwa lata, oraz w każdym wypadku, gdy Komitet tego zażąda. Komitet może zażądać od Państw Stron Konwencji dodatkowych informacji.
2. Komitet będzie przedstawiał Zgromadzeniu Ogólnemu Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego, roczne sprawozdania ze swej działalności; Komitet może wysuwać sugestie i zalecenia ogólne opierając się na analizie sprawozdań i informacji otrzymanych od Państw Stron Konwencji. Takie sugestie i ogólne zalecenia będą przedstawiane przez Komitet Zgromadzeniu Ogólnemu wraz z ewentualnymi uwagami Państw Stron niniejszej Konwencji.

Artykuł 10
1. Komitet uchwali swój regulamin wewnętrzny.
2. Komitet powoła funkcjonariuszy na okres dwóch lat.
3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni funkcjonowanie Sekretariatu Komitetu.
4. Posiedzenia Komitetu będą się normalnie odbywały w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 11
1. Jeżeli jedno z Państw Stron Konwencji będzie uważało, że inne Państwo Strona Konwencji nie wykonuje postanowień niniejszej Konwencji, będzie mogło przedstawić tę sprawę Komitetowi. Komitet przekaże wówczas to powiadomienie zainteresowanemu Państwu Stronie Konwencji. Państwo to w ciągu trzech miesięcy przedstawi Komitetowi pisemne wyjaśnienie lub oświadczenie naświetlające sprawę oraz ewentualnie wskazujące środki zaradcze podjęte przez to państwo.
2. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od otrzymania przez dane państwo pierwszego powiadomienia sprawa nie zostanie załatwiona ku zadowoleniu obu stron bądź w drodze dwustronnych rokowań, bądź w jakimkolwiek innym dostępnym dla nich trybie, każde z tych państw będzie miało prawo ponownie skierować sprawę do Komitetu poprzez zawiadomienie Komitetu, a także drugiego państwa.
3. Komitet może rozpatrzyć sprawę przedstawioną mu zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu dopiero po stwierdzeniu, że zostały zastosowane i wyczerpane w tej sprawie wszystkie możliwe wewnętrzne środki zaradcze, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego. Zasada ta nie będzie stosowana w wypadku nieuzasadnionej zwłoki w zastosowaniu tych środków.
4. Komitet może w każdej sprawie przedstawionej mu do rozpatrzenia zażądać od zainteresowanych Państw Stron Konwencji dostarczenia mu dodatkowych informacji związanych z tą sprawą.
5. W razie rozpatrywania przez Komitet jakiejkolwiek sprawy na podstawie niniejszego artykułu, zainteresowane Państwa Strony Konwencji mają prawo wyznaczyć swych przedstawicieli, którzy

będą brali udział bez prawa głosowania w posiedzeniach Komitetu podczas rozpatrywania danej sprawy.

Artykuł 12

1. (a) Po otrzymaniu i zbadaniu przez Komitet wszystkich informacji, które uzna on za niezbędne, przewodniczący Komitetu wyznaczy Komisję pojednawczą ad hoc (zwaną dalej "Komisją"), złożoną z pięciu osób spośród członków Komitetu lub spoza Komitetu. Członkowie Komisji będą wyznaczani za jednomyślną zgodą stron będących w sporze, a jej dobre usługi będą udostępniane zainteresowanym państwom w celu polubownego rozstrzygnięcia sprawy na zasadzie przestrzegania postanowień niniejszej Konwencji.

(b) Jeżeli w ciągu trzech miesięcy państwa będące stronami w sporze nie osiągną porozumienia co do całego lub co do części składu Komisji, członkowie Komisji, co do których państwa będące stronami w sporze nie są zgodne, zostaną wybrani przez Komitet większością dwóch trzecich głosów w tajnym głosowaniu spośród członków Komitetu.

2. Członkowie Komisji będą pełnili swe funkcje w imieniu własnym. Nie będą mogli być członkami Komisji obywatele państw będących stronami w sporze ani państwa nie będącego stroną niniejszej Konwencji.

3. Komisja wybierze swego przewodniczącego i uchwali swój regulamin wewnętrzny.

4. Posiedzenia Komisji będą się normalnie odbywały w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w innym odpowiednim miejscu ustalonym przez Komisję.

5. Sekretariat przewidziany w artykule 10 ustęp 3 niniejszej Konwencji będzie również obsługiwał Komisję, jeżeli na skutek sporu między Państwami Stronami Konwencji zostanie ona powołana.

6. Państwa będące stronami w sporze będą pokrywały w równych częściach wszystkie wydatki członków Komisji w wysokości ustalonej przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

7. Sekretarz Generalny będzie w razie konieczności upoważniony do pokrycia wydatków członków Komisji przed zwrotem tych kosztów przez państwa będące stronami w sporze, zgodnie z postanowieniami ustępu 6 niniejszego artykułu.

8. Informacje otrzymane i zbadane przez Komitet zostaną udostępnione Komisji. Komisja będzie mogła zwrócić się do zainteresowanych państw z prośbą o dostarczenie dodatkowych informacji dotyczących rozpatrywanej sprawy.

Artykuł 13

1. Komisja, po wszechstronnym rozpatrzeniu sprawy, przygotuje i przedstawi przewodniczącemu Komitetu sprawozdanie zawierające jej wnioski dotyczące stanu faktycznego sporu między stronami oraz zalecenia, jakie uważa za właściwe dla osiągnięcia polubownego załatwienia sporu.

2. Przewodniczący Komitetu przekaże sprawozdanie Komisji każdemu z państw będących stronami w sporze. Państwa te poinformują przewodniczącego Komitetu w ciągu trzech miesięcy, czy przyjmują zalecenia zawarte w sprawozdaniu Komisji, czy też ich nie przyjmują.

3. Po upływie okresu przewidzianego w ustępie 2 niniejszego artykułu przewodniczący Komitetu przekaże sprawozdanie Komisji oraz oświadczenia zainteresowanych państw innym Państwom Stronom niniejszej Konwencji.

Artykuł 14

1. Każde Państwo Strona Konwencji może w każdej chwili oświadczyć, że uznaje kompetencję Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania skarg osób lub grup osób podlegających jurysdykcji tego państwa stwierdzających, że są ofiarami naruszenia przez to państwo któregokolwiek z praw wymienionych w niniejszej Konwencji. Komitet nie będzie przyjmował żadnych skarg dotyczących Państwa Strony Konwencji, które nie złożyło takiego oświadczenia.

2. Każde Państwo Strona Konwencji, które złoży oświadczenie przewidziane w ustępie 1 niniejszego artykułu, może utworzyć lub wskazać organ w jego systemie prawnym, który będzie właściwy do przyjmowania i rozpatrywania petycji od osób lub grup osób podlegających jurysdykcji tego państwa, twierdzących, że są ofiarami naruszenia któregokolwiek z praw wymienionych w niniejszej Konwencji i że wyczerpały wszystkie inne dostępne krajowe środki ochrony prawnej.

3. Oświadczenie złożone zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu oraz notyfikacja wskazująca nazwę każdego organu utworzonego lub wskazanego zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu zostaną złożone przez Państwo Stronę Konwencji u Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaże ich kopie innym Państwom Stronom Konwencji. Oświadczenie może być w każdej chwili wycofane drogą notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego, ale wycofanie to nie będzie miało wpływu w odniesieniu do skarg już rozpatrywanych przez Komitet.

4. Organ utworzony lub wskazany zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu będzie prowadził rejestr petycji, a uwierzytelnione kopie tego rejestru będą corocznie przekazywane właściwą drogą Sekretarzowi Generalnemu, z tym że ich treść nie będzie publicznie ujawniana.

5. W przypadku gdy wnoszący petycję nie uzyska zadowalającego załatwienia sprawy przez organ utworzony lub wskazany zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, ma on prawo przekazać sprawę w ciągu sześciu miesięcy Komitetowi.

6. (a) Treść każdej nadesłanej do Komitetu skargi zostanie przez Komitet, w drodze poufnej, przekazana do wiadomości Państwu Stronie Konwencji, któremu zarzuca się naruszenie któregokolwiek z postanowień niniejszej Konwencji, jednakże tożsamość zainteresowanej osoby lub grupy osób nie będzie ujawniana bez ich wyraźnej zgody. Komitet nie będzie przyjmował skarg anonimowych.

(b) Państwo powiadomione o treści skargi przedstawi w ciągu trzech miesięcy Komitetowi pisemne wyjaśnienia lub oświadczenia naświetlające sprawę oraz ewentualnie wskazujące środki zaradcze podjęte przez to państwo.

7. (a) Komitet rozpatrzy skargi w świetle wszystkich informacji udostępnionych mu przez zainteresowane Państwo Stronę Konwencji i przez wnoszącego petycję. Komitet nie będzie rozpatrywał żadnych skarg przed upewnieniem się, że wnoszący petycję wyczerpał wszystkie

dostępne krajowe środki ochrony prawnej. Zasada ta nie będzie jednak stosowana w wypadku nieuzasadnionej zwłoki w zastosowaniu tych środków.
(b) Komitet przekaże swoje propozycje i ewentualne zalecenia zainteresowanemu Państwu Stronie Konwencji oraz wnoszącemu petycję.
8. Komitet włączy do swego rocznego sprawozdania streszczenie tego rodzaju skarg i, w razie potrzeby, streszczenie wyjaśnień i oświadczeń zainteresowanych Państw Stron Konwencji oraz swych propozycji i zaleceń.
9. Komitet będzie mógł wykonywać funkcje przewidziane w niniejszym artykule dopiero wtedy, gdy co najmniej dziesięć Państw Stron niniejszej Konwencji złoży oświadczenie zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu.

Artykuł 15
1. Do czasu zrealizowania celów Deklaracji w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym, zawartej w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 1514 (XV) z dnia 14 grudnia 1960 roku, postanowienia niniejszej Konwencji nie będą w żaden sposób ograniczały prawa do wnoszenia petycji przyznanego tym narodom przez inne dokumenty międzynarodowe lub przez Organizację Narodów Zjednoczonych i jej organizacje wyspecjalizowane.
2. (a) Komitet utworzony na podstawie artykułu 8 ustęp 1 niniejszej Konwencji będzie otrzymywał kopie petycji od organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, które zajmują się sprawami mającymi bezpośredni związek z zasadami i celami niniejszej Konwencji, oraz będzie przekazywał tym organom opinie i zalecenia co do tych petycji, w czasie rozpatrywania petycji pochodzących od mieszkańców terytoriów powierniczych lub niesamodzielnych albo wszelkich innych terytoriów, do których odnosi się rezolucja 1514 (XV) Zgromadzenia Ogólnego, i poruszających sprawy objęte niniejszą Konwencją, które zostały wniesione do tych organów.
(b) Komitet będzie otrzymywał od właściwych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych kopie sprawozdań o środkach ustawodawczych, sądowych, administracyjnych i innych, bezpośrednio związanych z zasadami i celami niniejszej Konwencji, a które zostały zastosowane przez państwa zarządzające na terytoriach wymienionych w punkcie (a) niniejszego ustępu, oraz będzie przekazywał tym organom swe opinie i zalecenia.
3. Komitet będzie włączał do swego sprawozdania dla Zgromadzenia Ogólnego streszczenie petycji i sprawozdań otrzymanych od organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak również swoje opinie i zalecenia dotyczące wymienionych petycji i sprawozdań.
4. Komitet będzie zwracał się do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych o wszelkie znajdujące się w jego posiadaniu informacje związane z celami niniejszej Konwencji, a dotyczące terytoriów wymienionych w punkcie (a) ustępu 2 niniejszego artykułu.

2.

Międzynarodowa Konwencja o Przeciwdziałaniu i Karaniu Zbrodni Apartheidu przyjęta 30 listopada 1973 r. w Nowym Jorku

Preambuła; artykuły od 1 do 9
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 18 lipca 1976 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 186.

Państwa-Strony niniejszej konwencji
powołując się na postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych, w której wszyscy członkowie zobowiązali się działać zarówno wspólnie, jak i osobno, we współpracy z Organizacją, w celu zapewnienia powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich ludzi, bez względu na ich rasę, płeć, język lub religię, zważywszy, że Powszechna Deklaracja Praw Człowieka stanowi, że wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw i że każdy człowiek ma wszystkie prawa i wolności zawarte w Deklaracji bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, koloru skóry lub narodowości, zważywszy, że w Deklaracji w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym Zgromadzenie Ogólne stwierdziło, iż proces wyzwalania jest niepohamowany i nieodwracalny i że w interesie godności ludzkiej, postępu i sprawiedliwości należy położyć kres kolonializmowi i wszystkim przejawom segregacji i dyskryminacji, które mu towarzyszą, przypominając, że zgodnie z Międzynarodową konwencją w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej państwa szczególnie potępiają segregację rasową i apartheid oraz zobowiązują się zapobiegać, zakazywać i zwalczać na terytoriach podlegających ich jurysdykcji wszelkie praktyki tego rodzaju, przypominając, że w konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa pewne czyny, które mogą być zakwalifikowane także jako akty apartheidu, stanowią zbrodnię w obliczu prawa międzynarodowego, przypominając, że według brzmienia konwencji o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości „nieludzkie czyny wynikające z polityki apartheidu" są kwalifikowane jako zbrodnie przeciwko ludzkości, przypominając, że Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęło szereg rezolucji, w których polityka i praktyki apartheidu zostały potępione jako zbrodnie przeciwko ludzkości, przypominając, iż Rada Bezpieczeństwa podkreśliła, że apartheid, jego stałe nasilanie się i rozprzestrzenianie poważnie naruszają i zagrażają międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu, przekonane, że Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu umożliwi podjęcie bardziej skutecznych środków na forum międzynarodowym i krajowym, w celu wyeliminowania i karania zbrodni apartheidu, uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji oświadczają, że apartheid jest zbrodnią przeciwko ludzkości i że nieludzkie czyny wynikające z polityki i praktyki apartheidu oraz podobna polityka i praktyki segregacji i dyskryminacji rasowej, określone w artykule II konwencji, są zbrodniami naruszającymi normy prawa międzynarodowego, a w szczególności cele i zasady Karty Narodów Zjednoczonych, i że stanowią one poważne zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

2. Państwa-Strony niniejszej konwencji ogłaszają za przestępcze te organizacje, instytucje i osoby, które dopuszczają się zbrodni apartheidu.

Artykuł II

W rozumieniu niniejszej konwencji wyrażenie "zbrodnia apartheidu", obejmujące politykę i praktyki podobne do segregacji oraz dyskryminacji rasowej, stosowane w Afryce Południowej, będzie miało zastosowanie do następujących czynów nieludzkich, popełnianych w celu tworzenia lub utrzymywania przewagi jednej grupy rasowej nad jakąkolwiek inną grupą rasową i systematycznego jej ciemiężenia:

a) odmawianie członkowi lub członkom grupy rasowej lub kilku grup rasowych prawa do życia i wolności osobistej:

i) przez zabójstwa popełniane na członkach jednej lub kilku grup rasowych,

ii) przez wyrządzanie członkom grupy lub kilku grup rasowych poważnej krzywdy cielesnej lub umysłowej przez gwałcenie ich wolności lub godności bądź poddawanie ich torturom, okrutnemu, nieludzkiemu i upodlającemu traktowaniu albo karaniu,

iii) przez samowolne zatrzymywanie i nielegalne więzienie członków grupy lub kilku grup rasowych,

b) rozmyślne narzucanie grupie lub kilku grupom rasowym warunków życia mających spowodować ich całkowite lub częściowe wyniszczenie fizyczne,

c) podjęcie legislacyjnych lub innych środków mających uniemożliwić grupie lub kilku grupom rasowym uczestniczenie w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym kraju i rozmyślne tworzenie warunków uniemożliwiających pełny rozwój takiej grupy lub grup, w szczególności przez pozbawianie członków grupy lub kilku grup rasowych wolności i podstawowych praw człowieka, a mianowicie prawa do pracy, prawa do tworzenia legalnych związków zawodowych, prawa do nauki, prawa do opuszczania swego kraju i powrotu do niego, prawa do posiadania obywatelstwa, prawa do swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania, prawa do wolności myśli i słowa oraz prawa do swobodnego tworzenia pokojowych zrzeszeń i stowarzyszeń,

d) podejmowanie wszelkich środków, w tym także legislacyjnych, zmierzających do podziału ludności według kryteriów rasowych przez tworzenie wydzielonych rezerwatów i gett dla członków grupy lub kilku grup rasowych, przez zakaz zawierania związków małżeńskich między osobami

należącymi do różnych grup rasowych i przez wywłaszczanie nieruchomości należących do jednej lub kilku grup rasowych albo do ich członków,
e) wyzyskiwanie pracy członków jednej lub kilku grup rasowych, w szczególności przez poddawanie ich pracy przymusowej,
f) prześladowanie organizacji lub osób przez pozbawianie ich podstawowych praw i wolności z tego powodu, że są przeciwnikami apartheidu.

Artykuł III
Międzynarodowej odpowiedzialności karnej podlegają, bez względu na pobudki działania, osoby, członkowie organizacji i instytucji oraz przedstawiciele państwa, zarówno przebywający na terytorium państwa, w którym akty są dokonywane, jak i na terytorium jakiegokolwiek innego państwa, którzy:
a) dokonują czynów wymienionych w artykule II niniejszej konwencji, biorą udział w tych czynach i podżegają do nich bezpośrednio lub spiskują w celu ich dokonania,
b) sprzyjają, zachęcają lub współdziałają w dokonaniu zbrodni apartheidu.

Artykuł IV
Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się:
a) do podjęcia wszelkich legislacyjnych lub innych środków niezbędnych do zlikwidowania, jak również zapobiegania powstaniu jakiegokolwiek poparcia dla zbrodni apartheidu oraz zbliżonej do niej polityki segregacji rasowej albo ich przejawów oraz do karania osób winnych popełnienia tej zbrodni,
b) do podjęcia środków legislacyjnych, sądowych i administracyjnych, mających na celu ściganie, sądzenie i karanie, zgodnie z posiadaną jurysdykcją, osób winnych lub oskarżonych o czyny określone w artykule II niniejszej konwencji, bez względu na to, czy przebywają one na terytorium państwa, w którym te akty zostały dokonane, i bez względu na to, czy są obywatelami tego lub innego państwa, czy też nie mają żadnego obywatelstwa.

Artykuł V
Osoby oskarżone o dokonanie czynów wymienionych w artykule II niniejszej konwencji mogą być sądzone przez właściwy sąd któregokolwiek Państwa-Strony konwencji, który uzyska jurysdykcję w stosunku do tych osób, albo przez międzynarodowy trybunał karny, posiadający jurysdykcję w odniesieniu do tych Państw-Stron, które uznały tę jurysdykcję.

Artykuł VI
Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się uznawać i wykonywać zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych decyzje podjęte przez Radę Bezpieczeństwa, które mają na celu zapobieganie, zwalczanie i karanie zbrodni apartheidu, jak również przyczyniać się do

wykonywania decyzji podjętych przez inne właściwe organy Organizacji Narodów Zjednoczonych, zmierzających do osiągnięcia celów konwencji.

Artykuł VII

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się składać okresowo zespołowi utworzonemu zgodnie z artykułem IX konwencji sprawozdania dotyczące środków legislacyjnych, sądowych, administracyjnych i innych, które zostały podjęte w celu zrealizowania postanowień konwencji.
2. Teksty tych sprawozdań będą przekazywane za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych Specjalnemu Komitetowi do Spraw Apartheidu.

Artykuł VIII

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji może zwrócić się do któregokolwiek z właściwych organów
Organizacji Narodów Zjednoczonych o podjęcie środków zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, które uzna ono za odpowiednie dla zapobiegania i zwalczania zbrodni apartheidu.

Artykuł IX

1. Przewodniczący Komisji Praw Człowieka powoła zespół złożony z trzech członków tej komisji, będących równocześnie przedstawicielami Państw-Stron niniejszej konwencji, w celu badania sprawozdań przedstawionych przez Państwa Strony, zgodnie z postanowieniami artykułu VII konwencji.
2. Jeżeli w skład Komisji Praw Człowieka nie wchodzą przedstawiciele Państw-Stron niniejszej konwencji albo jest ich mniej niż trzech, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych, w porozumieniu ze wszystkimi Państwami-Stronami konwencji, wyznaczy przedstawiciela Państwa-Strony lub przedstawicieli Państw-Stron konwencji nie będących członkami Komisji Praw Człowieka, którzy będą brali udział w pracach zespołu utworzonego na mocy postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu, do czasu wybrania do Komisji Praw Człowieka przedstawicieli Państw-Stron konwencji.
3. W celu rozpatrzenia sprawozdań złożonych zgodnie z artykułem VII zespół będzie mógł zbierać się na okres nie przekraczający pięciu dni bądź przed otwarciem, bądź po zamknięciu sesji Komisji Praw Człowieka.

3.

Międzynarodowa Konwencja przeciwko Apartheidowi w sporcie przyjęta 10 grudnia 1985 r. w Nowym Jorku

Artykuły od 1 do 9, art. 10 ust. 1, art. 11 ust. 11
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 3 kwietnia 1988 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 1988 r., Nr 14, poz. 100.

Państwa Strony niniejszej konwencji nawiązując do postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, w której wszyscy członkowie zobowiązali się do podejmowania wspólnych i indywidualnych przedsięwzięć we współpracy z Organizacją w celu zapewnienia powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka oraz podstawowych wolności dla wszystkich ludzi bez względu na rasę, płeć, grupę językową lub przekonania religijne, biorąc pod uwagę, że Powszechna Deklaracja Praw Człowieka głosi, iż wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w godności i prawach, jak też że każdy ma prawo do korzystania ze wszystkich proklamowanych w Deklaracji wolności i praw bez względu na jakiekolwiek różnice, rasę, kolor skóry lub pochodzenie narodowe, przypominając, że zgodnie z Międzynarodową konwencją w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej Państwa Strony tej konwencji potępiają szczególnie segregację rasową i apartheid oraz zobowiązują się zapobiegać, zakazywać i zwalczać jakiekolwiek praktyki tego rodzaju we wszystkich dziedzinach, przypominając, że Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęło szereg rezolucji potępiających apartheid w sporcie i potwierdziło swoje bezwzględne poparcie dla zasad olimpijskich o niedopuszczalności jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na rasę, religię lub przynależność polityczną, jak również o tym, że jedynym kryterium udziału w imprezach sportowych powinny być wyniki sportowe, biorąc pod uwagę, że w Deklaracji międzynarodowej przeciw apartheidowi w sporcie, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 14 grudnia 1977 r., uroczyście została potwierdzona konieczność szybkiej likwidacji apartheidu w sporcie, nawiązując do postanowień Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, a zwłaszcza uznając, że udział w wymianie sportowej ekip wyłonionych w oparciu o zasady apartheidu bezpośrednio podjudza i zachęca do dokonywania zbrodni apartheidu, jak to zostało określone we wspomnianej konwencji, zdecydowane podjąć niezbędne kroki do wykorzenienia apartheidu ze sportu i sprzyjające rozwojowi międzynarodowych kontaktów sportowych na zasadach olimpijskich, uznając, że kontakty sportowe z każdym krajem, który prowadzi politykę apartheidu w sporcie, są formą uznania i umocnienia apartheidu, z pogwałceniem zasad olimpijskich i tym samym wywołują uzasadniony niepokój wszystkich rządów, dążąc do realizacji zasad zawartych w Deklaracji międzynarodowej przeciw apartheidowi w sporcie i do zapewnienia szybszego podjęcia praktycznych działań w tym celu, przekonane, że przyjęcie Międzynarodowej konwencji przeciw apartheidowi w sporcie doprowadzi do bardziej skutecznych

działań w skali międzynarodowej i krajowej w celu likwidacji apartheidu w sporcie, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1
W rozumieniu niniejszej konwencji:
a) wyrażenie „apartheid" oznacza taki system zalegalizowanej segregacji rasowej i dyskryminacji w celu ustanowienia i utrzymywania panowania jednej grupy rasowej nad inną grupą rasową i jej systematycznego ciemiężenia, jaki ma miejsce w Republice Południowej Afryki, a „apartheid w sporcie" oznacza realizację polityki i stosowanie w praktyce takiego systemu w działalności sportowej i to prowadzonej zarówno na zasadzie zawodowej, jak i amatorskiej,
b) wyrażenie „państwowe obiekty sportowe" oznacza dowolne obiekty sportowe, które funkcjonują w ramach programu sportowego, prowadzonego pod egidą rządu danego państwa,
c) wyrażenie „zasady olimpijskie" oznacza zasady, zgodnie z którymi nie dopuszcza się do żadnej dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe, przekonania religijne lub przynależność polityczną,
d) wyrażenie „kontrakty sportowe" oznacza jakiekolwiek kontrakty zawierane w celu zorganizowania, popierania i przeprowadzania wszelkich imprez sportowych i uczestniczenia w nich, włączając obsługę,
e) wyrażenie „organizacje sportowe" oznacza wszelkie organizacje, utworzone dla przeprowadzenia imprez sportowych o charakterze krajowym, w tym narodowe komitety olimpijskie, narodowe federacje sportowe lub narodowe centralne komitety sportowe,
f) wyrażenie „ekipa" oznacza grupę sportowców zorganizowaną w celu udziału w zawodach sportowych z innymi podobnie zorganizowanymi grupami,
g) wyrażenie „sportowcy" oznacza mężczyzn i kobiety, którzy uczestniczą w imprezach sportowych indywidualnie bądź drużynowo, jak również kierowników, trenerów, instruktorów i inne osoby oficjalne, które pełnią ważne funkcje w ekipie.

Artykuł 2
Państwa Strony zdecydowanie potępiają apartheid i zobowiązują się natychmiast, wszelkimi odpowiednimi środkami, prowadzić politykę zmierzającą do położenia kresu apartheidowi w sporcie we wszystkich jego formach.

Artykuł 3
Państwa Strony nie dopuszczą do utrzymywania kontaktów sportowych z krajem stosującym apartheid i podejmą odpowiednie kroki zapewniające, aby ich organizacje sportowe, ekipy i poszczególni zawodnicy nie nawiązywali takich kontaktów.

Artykuł 4
Państwa Strony podejmą wszelkie możliwe działania dla zapobiegania kontaktom sportowym z krajem stosującym apartheid i zapewnią funkcjonowanie efektywnego mechanizmu dla ich realizacji.

Artykuł 5
Państwa Strony odmówią udzielenia pomocy finansowej lub innej, pozwalającej ich organizacjom sportowym, ekipom i poszczególnym sportowcom uczestniczyć w imprezach sportowych w kraju prowadzącym politykę apartheidu bądź z ekipami lub poszczególnymi sportowcami wyłonionymi w oparciu o segregację rasową.

Artykuł 6
Każde Państwo Strona podejmie odpowiednie działania w stosunku do swoich organizacji sportowych, ekip i poszczególnych sportowców, którzy biorą udział w imprezach sportowych w kraju stosującym apartheid lub z ekipami reprezentującymi kraj stosujący apartheid. Działania te obejmują w szczególności:
a) odmowę udzielania pomocy finansowej lub innej w jakichkolwiek celach takim organizacjom sportowym, ekipom lub poszczególnym zawodnikom,
b) ograniczenie dostępu do państwowych obiektów sportowych takim organizacjom sportowym, ekipom lub poszczególnym sportowcom,
c) odmowę realizacji wszystkich kontraktów sportowych, które przewidują przeprowadzenie imprez sportowych w kraju stosującym apartheid bądź z ekipami lub poszczególnymi sportowcami wyłonionymi w oparciu o segregację rasową,
d) odmowę przyznawania i pozbawianie państwowych honorów lub nagród sportowych takich ekip lub poszczególnych sportowców,
e) odmowę organizowania oficjalnych przyjęć na część takich ekip lub sportowców.

Artykuł 7
Państwa Strony odmówią wydawania wiz lub zezwoleń na wjazd przedstawicielom organizacji sportowych, ekipom i poszczególnym sportowcom reprezentującym kraj stosujący apartheid.

Artykuł 8
Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne środki zapewniające usunięcie z międzynarodowych i regionalnych organizacji sportowych kraju stosującego apartheid.

Artykuł 9
Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne środki zapobiegające temu, aby międzynarodowe organizacje sportowe nakładały kary finansowe lub inne na zrzeszone w nich organizacje, które zgodnie z rezolucjami Organizacji Narodów Zjednoczonych, postanowieniami niniejszej konwencji

i duchem zasad olimpijskich odmawiają udziału w imprezach sportowych, w których uczestniczą kraje stosujące apartheid.

Artykuł 10
1. Państwa Strony dołożą maksymalnych wysiłków dla zapewnienia powszechnego przestrzegania olimpijskiej zasady niedyskryminacji i postanowień niniejszej konwencji.

Artykuł 11
1. Powołuje się Komisję przeciw Apartheidowi w Sporcie (zwaną dalej „Komisją") w składzie piętnastu członków, reprezentujących wysoką postawę moralną i oddanych sprawie walki z apartheidem, przy czym szczególna uwaga zostanie zwrócona na uczestnictwo osób posiadających doświadczenie w zakresie kierowania sportem, wybranych przez Państwa Strony spośród swoich obywateli, z uwzględnieniem najbardziej sprawiedliwego podziału geograficznego i reprezentowania podstawowych systemów prawnych.

System Unii Europejskiej

1.

DYREKTYWA RADY 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne.

Preambuła, artykuły od 1 do 12
Adres publikacyjny: Dz. U. WE L 180

(1) Traktat o Unii Europejskiej wyznacza nowy etap w procesie tworzenia coraz ściślejszego związku między narodami Europy.
(2) Zgodnie z art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej Unia Europejska opiera się na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz państwa prawnego, które są wspólne dla Państw Członkowskich, a także szanuje prawa podstawowe zagwarantowane w Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla Państw Członkowskich, jako zasady ogólne prawa wspólnotowego.
(3) Prawo każdej osoby do równości wobec prawa i ochrony przed dyskryminacją stanowi powszechne prawo uznane Powszechną Deklaracją Praw Człowieka, Konwencją Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Międzynarodową Konwencją w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, Paktami Narodów Zjednoczonych: Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Praw Gospodarczych, Społecznych

i Kulturalnych oraz Europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, których sygnatariuszami są wszystkie Państwa Członkowskie.
(4) Istotne jest przestrzeganie tych podstawowych praw i wolności, włącznie z wolnością zrzeszania się. W kontekście dostępu do dóbr i usług oraz dostarczania dóbr i usług istotne jest również przestrzeganie ochrony życia prywatnego i rodzinnego, jak również realizowanych w tym zakresie transakcji.
(5) Parlament Europejski przyjął liczne rezolucje w sprawie walki z rasizmem w Unii Europejskiej.
(6) Unia Europejska odrzuca wszystkie teorie zmierzające do określenia istnienia odrębnych ras ludzkich. Użycie terminu "pochodzenie rasowe" w niniejszej dyrektywie nie oznacza wcale uznania tych teorii.
(7) W dniach 15 i 16 października 1999 r. Rada Europejska w Tampere wezwała Komisję do jak najszybszego przedstawienia propozycji wprowadzenia w życie art. 13 Traktatu WE w zakresie walki z rasizmem i ksenofobią.
(8) Wytyczne dla zatrudnienia w 2000 r., przyjęte przez Radę Europejską w Helsinkach w dniach 10 i 11 grudnia 1999 r., podkreślają potrzebę wspierania rynku pracy sprzyjającego społecznej integracji poprzez stworzenie spójnych polityk, których celem jest walka z dyskryminacją takich grup, jak mniejszości etniczne.
(9) Dyskryminacja ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne może utrudnić osiągnięcie celów Traktatu WE, w szczególności doprowadzenie do wysokiego poziomu zatrudnienia i opieki społecznej, wzrostu poziomu jakości życia, spójności gospodarczej i społecznej oraz solidarności. Może również zagrozić realizacji celu, jakim jest rozwój Unii Europejskiej jako przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości.
(10) W grudniu 1995 r. Komisja przedstawiła komunikat w sprawie rasizmu, ksenofobii i antysemityzmu.
(11) Dnia 15 lipca 1996 r. Rada przyjęła Wspólne Działanie 96/443/WSiSW dotyczące akcji na rzecz zwalczania rasizmu i ksenofobii [5], dla której Państwa Członkowskie zobowiązują się zapewnić skuteczną współpracę sądową w zakresie przestępstw związanych z zachowaniami rasistowskimi lub ksenofobicznymi.
(12) W celu zapewnienia rozwoju demokratycznych i tolerancyjnych społeczeństw, umożliwiających uczestnictwo wszystkich osób, bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, szczególna akcja dotycząca dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne musi wykraczać poza działalność zarobkową oraz niezarobkową i powinna objąć takie dziedziny, jak edukacja, opieka społeczna włącznie z bezpieczeństwem socjalnym i opieką zdrowotną, ułatwieniami społecznymi, dostępem do dóbr i usług oraz ich dostarczaniem.
(13) W tym celu wszelka bezpośrednia lub pośrednia dyskryminacja ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne w zakresie regulowanym niniejszą dyrektywą powinna być we Wspólnocie zakazana. Zakaz dyskryminacji powinien również mieć zastosowanie wobec obywateli państw trzecich, ale nie obejmuje on odmiennego traktowania ze względu na narodowość i nie pozostaje

bez uszczerbku dla przepisów regulujących wjazd i pobyt obywateli państw trzecich oraz ich dostęp do zatrudnienia i pracy.
(14) We wprowadzaniu w życie zasady równego traktowania bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne Wspólnota dąży, zgodnie z art. 3 ust. 2 Traktatu WE, do likwidacji nierówności i wspierania równego traktowania mężczyzn i kobiet, w szczególności ze względu na to, że kobiety są często ofiarami różnego rodzaju dyskryminacji.
(15) Ocena faktów, które nasuwają przypuszczenie istnienia bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji, należy do sądu krajowego lub innego właściwego organu, zgodnie zasadami prawa krajowego lub praktyką krajową. Zasady te mogą przewidywać w szczególności, że fakt występowania dyskryminacji pośredniej można udowodnić z wykorzystaniem wszelkich środków, również na podstawie danych statystycznych.
(16) Istotna jest ochrona wszystkich osób fizycznych przed dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne. Państwa Członkowskie powinny również zapewnić, w zależności od potrzeb i zgodnie z tradycją i krajową praktyką, ochronę osób prawnych, jeżeli są one ofiarami dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne swoich członków.
(17) Zakaz dyskryminacji powinien być przestrzegany bez względu na utrzymywanie lub przyjmowanie przepisów mających zapobiegać lub wyrównywać niekorzystną sytuację grupy osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego, a przepisy te mogą dopuszczać istnienie organizacji osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego, jeżeli ich głównym celem jest wspieranie szczególnych potrzeb tych osób.
(18) W bardzo niewielu okolicznościach różnice w traktowaniu mogą być uzasadnione, jeżeli charakterystyka związana z pochodzeniem rasowym lub etnicznym jest istotnym i determinującym wymogiem zawodowym, pod warunkiem że cel jest zgodny z prawem, a wymóg jest proporcjonalny. Okoliczności takie należy wymienić w informacjach dostarczanych przez Państwa Członkowskie Komisji.
(19) Osoby, które były dyskryminowane ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej. Dla zapewnienia bardziej skutecznego poziomu ochrony stowarzyszenia lub osoby prawne powinny mieć również możliwość wszczynania postępowań, na zasadach określonych przez Państwo Członkowskie, na rzecz ofiary lub ją wspierając, nie naruszając reguł procedury krajowej dotyczących przedstawicielstwa i obrony przed sądami.
(20) Skuteczne wprowadzanie w życie zasady równości wymaga odpowiedniej ochrony sądowej przed represjami.
(21) Dostosowanie przepisów dotyczących ciężaru dowodu wymaga, od momentu zaistnienia domniemania dyskryminacji i w przypadkach gdy fakt ten zostanie potwierdzony, skutecznego stosowania zasady równego traktowania, w której ciężar dowodu spoczywa na osobie, wobec której wysunięto zarzut.
(22) Państwa Członkowskie mogą nie stosować zasad dotyczących ciężaru dowodu do postępowań, w których ustalenie faktów należy do sądu lub właściwej instancji. Takie procedury są

procedurami, w których powód nie musi udowadniać faktów, których ustalenie należy do sądu lub właściwej instancji.
(23) Państwa Członkowskie powinny wspierać dialog między partnerami społecznymi, jak również z organizacjami pozarządowymi odnoszący się do różnych form dyskryminacji i jej zwalczania.
(24) Ochrona przed dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe i etniczne zostałaby wzmocniona, gdyby w każdym Państwie Członkowskim istniał jeden lub kilka organów, których zadaniem byłoby analizowanie tych problemów, badanie możliwych rozwiązań i świadczenie konkretnej pomocy ofiarom.
(25) Niniejsza dyrektywa ustanawia minimalne wymagania, co daje Państwom Członkowskim możliwość utrzymania i przyjęcia bardziej korzystnych przepisów. Wykonanie niniejszej dyrektywy nie może usprawiedliwiać regresu w stosunku do sytuacji istniejącej w każdym Państwie Członkowskim.
(26) Państwa Członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje stosowane w przypadkach nieprzestrzegania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy.
(27) Państwa Członkowskie mogą powierzać partnerom społecznym, na ich wspólny wniosek, wprowadzenie w życie niniejszej dyrektywy, w zakresie tego, co wynika z układów zbiorowych, pod warunkiem przyjęcia wszystkich niezbędnych przepisów umożliwiających im w każdej chwili osiągnięcie rezultatów określonych w niniejszej dyrektywie.
(28) Zgodnie z zasadą pomocniczości oraz zasadą proporcjonalności, określonymi w art. 5 Traktatu WE, cel niniejszej dyrektywy, to znaczy zapewnienie we wszystkich Państwach Członkowskich wyższego poziomu ochrony przed dyskryminacją, nie może być osiągnięty w sposób wystarczający przez Państwa Członkowskie, natomiast z uwagi na rozmiary lub skutki proponowanych działań możliwe jest lepsze jego osiągnięcie na poziomie Wspólnoty. Niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tych celów.

ROZDZIAŁ I

Artykuł 1
Niniejsza dyrektywa ma na celu wyznaczenie ram walki z dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne oraz wprowadzenie w życie w Państwach Członkowskich zasady równego traktowania.

Artykuł 2
1. Do celów niniejszej dyrektywy zasada równego traktowania oznacza brak jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne.
2. Do celów ust. 1:

a) dyskryminacja bezpośrednia ma miejsce, gdy ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne osoba traktowana jest mniej przychylnie niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w podobnej sytuacji;
b) dyskryminacja pośrednia ma miejsce, gdy pozornie neutralny przepis, kryterium lub praktyka mogą doprowadzić do szczególnie niekorzystnej sytuacji dla osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego w stosunku do innych osób, chyba że taki przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie uzasadnione legalnym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są odpowiednie i konieczne.
3. Molestowanie uważane jest za formę dyskryminacji w rozumieniu ust. 1, jeżeli ma miejsce niepożądane zachowanie związane z pochodzeniem rasowym lub etnicznym, a jego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. W tym znaczeniu pojęcie molestowania może być definiowane zgodnie z ustawodawstwem i krajową praktyką Państw Członkowskich.
4. Każde zachowanie polegające na zmuszaniu kogokolwiek do praktykowania wobec osób zachowań dyskryminacyjnych ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne uważane jest za dyskryminację w rozumieniu ust. 1.

Artykuł 3
1. W granicach kompetencji powierzonych Wspólnocie niniejszą dyrektywę stosuje się do wszystkich osób, zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego, włącznie z instytucjami publicznymi, w odniesieniu do:
a) warunków dostępu do zatrudnienia, do prowadzenia działalności na własny rachunek oraz uprawiania zawodu, włączając również kryteria selekcji i warunków rekrutacji, niezależnie od rodzaju działalności i na wszystkich szczeblach hierarchii zawodowej, również w odniesieniu do awansu zawodowego;
b) dostępu do wszystkich rodzajów i szczebli poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego, doskonalenia i przekwalifikowania pracowników, łącznie ze zdobywaniem praktycznych doświadczeń;
c) warunków zatrudnienia i pracy, łącznie z warunkami zwalniania i wynagradzania;
d) wstępowania i działania w organizacjach pracowników lub pracodawców lub jakiejkolwiek organizacji, której członkowie wykonują określony zawód, łącznie z korzyściami jakie dają takie organizacje;
e) ochrony społecznej, łącznie z zabezpieczeniem społecznym i opieką zdrowotną;
f) świadczeń społecznych;
g) edukacji;
h) dostępu do dóbr i usług oraz dostarczania dóbr i usług publicznie dostępnych, włącznie z zakwaterowaniem.
2. Niniejsza dyrektywa nie obejmuje różnego traktowania ze względu na obywatelstwo i pozostaje ona bez uszczerbku dla przepisów i warunków dotyczących wjazdu i pobytu obywateli państw

trzecich oraz bezpaństwowców na terytorium Państw Członkowskich i wszelkiego traktowania związanego ze statusem prawnym danych obywateli państw trzecich i bezpaństwowców.

Artykuł 4

Nie naruszając art. 2 ust. 1 i 2, Państwa Członkowskie mogą uznać, że odmienne traktowanie ze względu na cechy związane z pochodzeniem rasowym lub etnicznym nie stanowi dyskryminacji, jeżeli ze względu na rodzaj działalności zawodowej lub warunki jej wykonywania dane cechy są istotnym i determinującym wymogiem zawodowym, pod warunkiem że cel jest prawnie uzasadniony, a wymóg jest proporcjonalny.

Artykuł 5

Dla zapewnienia całkowitej równości w praktyce zasada równego traktowania nie stanowi przeszkody w utrzymywaniu lub przyjmowaniu przez Państwo Członkowskie szczególnych środków mających zapobiegać lub wyrównywać niedogodności związane z pochodzeniem rasowym lub etnicznym.

Artykuł 6

1. Państwa Członkowskie mogą przyjmować lub utrzymywać przepisy bardziej korzystne dla zasady równego traktowania od przepisów ustanowionych w niniejszej dyrektywie.
2. Wykonanie niniejszej dyrektywy nie może być w żadnych okolicznościach powodem obniżenia poziomu ochrony przed dyskryminacją, który już zapewnia Państwo Członkowskie w zakresie regulowanym niniejszą dyrektywą.

ROZDZIAŁ II

Artykuł 7

1. Państwa Członkowskie zapewniają, że procedury sądowe i/lub administracyjne, włączając, o ile uznają to za właściwe, procedury pojednawcze, których celem jest doprowadzenie do przestrzegania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy są dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone nieprzestrzeganiem wobec nich zasady równego traktowania, nawet po zakończeniu kontaktów, w których przypuszczalnie miała miejsce dyskryminacja.
2. Państwa Członkowskie zapewniają, że stowarzyszenia, organizacje lub osoby prawne, które mają, zgodnie z kryteriami ustanowionymi w prawie krajowym uzasadniony interes w zapewnieniu, aby przestrzegane były przepisy niniejszej dyrektywy, mogą wszczynać, na rzecz skarżącego lub wspierając go, za jego zgodą, postępowanie sądowe i/lub administracyjne przewidziane w celu przestrzegania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy.
3. Ustępy 1 i 2 pozostają bez uszczerbku dla krajowych reguł dotyczących przedawnienia roszczeń w odniesieniu do zasady równego traktowania.

Artykuł 8

1. Państwa Członkowskie podejmują takie środki, które są niezbędne, zgodnie z ich krajowymi systemami prawnymi, w celu zapewnienia, że gdy osoba, która uważa się za pokrzywdzoną nieprzestrzeganiem wobec niej zasady równego traktowania i przedstawia przed sądem lub właściwym organem fakty, z których można domniemywać istnienie bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, to na stronie pozwanej ciąży udowodnienie, że zasada równego traktowania nie została naruszona.

2. Przepisy ust. 1 nie stanowią przeszkody dla ustanawiania przez Państwa Członkowskie zasad dowodowych korzystniejszych dla powoda.

3. Przepisów ust. 1 nie stosuje się do postępowań karnych.

4. Przepisy ust. 1, 2 i 3 stosuje się również do każdego postępowania wszczętego zgodnie z art. 7 ust. 2.

5. Państwa Członkowskie mogą nie stosować przepisów ust. 1 do postępowań, w których ustalenie faktów należy do sądu lub właściwego organu.

Artykuł 9

Państwa Członkowskie wprowadzają do swoich wewnętrznych systemów prawnych środki niezbędne do ochrony osób przed wszelkiego rodzaju negatywnym traktowaniem lub skutkami w reakcji na skargę lub wystąpienie z powództwem do sądu z zamiarem doprowadzenia do przestrzegania zasady równego traktowania.

Artykuł 10

Państwa Członkowskie zapewniają, że przepisy przyjęte zgodnie z niniejszą dyrektywą, jak również odpowiednie przepisy pozostające w mocy, udostępniane są zainteresowanym osobom przy wykorzystaniu wszystkich stosownych środków na całym ich terytorium.

1. Artykuł 11

1. Zgodnie ze swoją tradycją i krajową praktyką Państwa Członkowskie podejmują stosowne działania wspierające dialog między partnerami społecznymi w celu wspierania równego traktowania, włącznie ze sprawowaniem nadzoru w miejscu pracy, poprzez układy zbiorowe, kodeksy postępowania oraz badanie lub wymianę doświadczeń i dobrych zwyczajów.

2. W poszanowaniu swoich krajowych tradycji i praktyki, Państwa Członkowskie zachęcają partnerów społecznych, bez uszczerbku dla ich autonomii, do zawierania na odpowiednim poziomie umów określających zasady niedyskryminacji w zakresie określonym w art. 3, który objęty jest zakresem rokowań zbiorowych. Umowy takie powinny być zgodne z podstawowymi wymogami określonymi niniejszą dyrektywą oraz odpowiednimi krajowymi środkami wykonawczymi.

Artykuł 12

Państwa Członkowskie zachęcają do prowadzenia dialogu z właściwymi organizacjami pozarządowymi, które mają, zgodnie z krajową praktyką i ustawodawstwem, uzasadniony interes w uczestniczeniu w walce z dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, w celu wspierania zasady równego traktowania.

5. Dyskryminacja ze względu na pochodzenie

System ONZ

1.

Deklaracja o prawach osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych przyjęta 18 grudnia 1992 r. w Nowym Jorku

Preambuła; artykuły od 1 do 9

Zgromadzenie Ogólne,
Potwierdzając, iż jednym z celów Narodów Zjednoczonych, ogłoszonych w ich Karcie, jest popieranie i zachęcanie do poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich, bez wyjątku na rasę, płeć, język lub religię.
Potwierdzając wiarę w podstawowe prawa człowieka, w godność i wartość osoby ludzkiej, w równe prawa mężczyzn i kobiet oraz narodów dużych i małych.
Pragnąc wesprzeć urzeczywistnienie zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w Konwencji w Sprawie Zapobiegania i Karania Zbrodni Ludobójstwa, w Międzynarodowej Konwencji w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, w Deklaracji w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Nietolerancji i Dyskryminacji Opartych na Religii lub Przekonaniach oraz w Konwencji Praw Dziecka, jak również w innych stosownych dokumentach międzynarodowych, które zostały przyjęte na szczeblu uniwersalnym lub regionalnym oraz dokumentach zawartych pomiędzy indywidualnymi Państwami Członkami Narodów Zjednoczonych.
Inspirowane postanowieniami Artykułu 27 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, dotyczących osób należących do mniejszości etnicznych, religijnych lub językowych.
Akcentując, iż stałe popieranie i urzeczywistnianie praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych, będąc integralną częścią rozwoju społeczeństwa jako całości i pozostając w ramach demokratycznych opartych na rządach prawa, może przyczynić się do wzmocnienia przyjaźni i współpracy pomiędzy narodami i Państwami.
Uważając, iż Narody Zjednoczone mają do odegrania ważną rolę w zakresie ochrony mniejszości,
Mając na względzie prace dotąd przeprowadzone w obrębie systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności Komisji Praw Człowieka, Podkomisji do spraw zapobiegania Dyskryminacji i Ochrony Mniejszości oraz ciał ustanowionych stosownie do Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka i innych dokumentów międzynarodowych praw człowieka w sprawie popierania i ochrony praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych, religijnych i językowych,

Biorąc pod uwagę istotne prace, jakie zostały przeprowadzone przez organizacje międzynarodowe i pozarządowe w zakresie ochrony mniejszości oraz popierania i ochrony praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych,
Uznając potrzebę zapewnienia jeszcze bardziej skutecznej implementacji dokumentów międzynarodowych dotyczących praw osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych,
Ogłasza niniejszą Deklarację Praw Osób Należących do Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Religijnych i Językowych:

Artykuł 1
Państwa będą chroniły w obrębie ich odnośnych terytoriów istnienie oraz tożsamość narodową lub etniczną, religijną i językową mniejszości, jak również zapewniały warunki służące wspieraniu takiej tożsamości. Dla osiągnięcia tych celów Państwa przyjmą środki ustawodawcze i inne.

Artykuł 2
Osoby należące do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych, (zwane osobami należącymi do mniejszości) mają prawo do korzystania ze swej własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swej własnej religii oraz do używania swego własnego języka, publicznie i prywatnie, swobodnie i bez ingerencji lub jakiejkolwiek formy dyskryminacji. Osoby należące do mniejszości mają prawo do zakładania i utrzymywania swych własnych stowarzyszeń. Osoby należące do mniejszości mają prawo do skutecznego uczestnictwa - na szczeblu państwowym i, gdzie to jest właściwe, na szczeblu regionalnym - w decyzjach dotyczących mniejszości, do których one należą lub regionów, w których one zamieszkują, w sposób dający się pogodzić z ustawodawstwem państwowym. Osoby należące do mniejszości mają prawo do zakładania i utrzymywania swych własnych stowarzyszeń. Osoby należące do mniejszości mają prawo do nawiązywania i utrzymywania, bez jakiejkolwiek dyskryminacji, swobodnych i pokojowych kontaktów z innymi członkami ich grupy oraz z osobami należącymi do innych mniejszości, jak również kontaktów poprzez granice z obywatelami innych Państw, z którymi są połączone więzami narodowymi lub etnicznymi, religijnymi i językowymi.

Artykuł 3
Osoby należące do mniejszości mogą realizować swoje prawa, włączając prawa ustalone w niniejszej Deklaracji, indywidualnie, jak również we wspólnocie z innymi członkami swej grupy, bez jakiejkolwiek dyskryminacji. Żadna szkoda nie może wynikać dla osoby należącej do mniejszości w konsekwencji realizowania lub niezrealizowania praw ustalonych w niniejszej Deklaracji.

Artykuł 4

Tam, gdzie jest to pożądane, Państwa przyjmą środki dla zapewnienia, by osoby należące do mniejszości mogły realizować w pełni i skutecznie wszystkie ich prawa człowieka i podstawowe wolności bez jakiejkolwiek dyskryminacji oraz na warunkach pełnej równości wobec prawa. Państwa podejmą środki dla stworzenia korzystnych warunków zapewniających osobom należącym do mniejszości zdolność wyrażania ich cech charakterystycznych oraz rozwijania ich kultury, języka, tradycji i zwyczajów, wyjąwszy sytuacje, w których dane praktyki naruszałyby prawo krajowe i byłyby sprzeczne ze standardami międzynarodowymi. Gdziekolwiek jest to możliwe, Państwa podejmą właściwe środki dla zapewnienia, by osoby należące do mniejszości korzystały z adekwatnych udogodnień służących nauce ich macierzystego języka lub pobierania nauki w ich języku macierzystym. Tam, gdzie jest to właściwe, Państwa podejmą środki w dziedzinie edukacji, celem wspierania znajomości historii, tradycji, języka i kultury mniejszości istniejących w obrębie ich terytorium. Osoby należące do mniejszości winny dysponować adekwatnymi udogodnieniami dla zdobywania wiedzy w społeczeństwie jako całości. Państwa rozważą właściwe środki służące zapewnieniu, by osoby należące do mniejszości mogły swobodnie uczestniczyć w gospodarczym postępie i rozwoju swego kraju.

Artykuł 5

Polityki i programy państwowe należy planować i urzeczywistniać z należytym uwzględnieniem uprawnionych interesów osób należących do mniejszości. Międzynarodowe programy współpracy i pomocy należy planować i urzeczywistniać z należytym uwzględnieniem informacji i doświadczeń, celem popierania wzajemnego zrozumienia i zaufania.

Artykuł 6

Państwa będą współdziałały w kwestiach dotyczących osób należących do mniejszości, włączając wymianę informacji i doświadczeń, celem popierania wzajemnego zrozumienia i zaufania.

Artykuł 7

Państwa będą współdziałały w celu popierania poszanowania praw ustalonych w niniejszej Deklaracji.

Artykuł 8

Nic w niniejszej Deklaracji nie przeszkadza wypełnianiu zobowiązań międzynarodowych Państw odnoszących się do osób należących do mniejszości. W szczególności Państwa będą wypełniały w dobrej wierze zobowiązania, które zaciągnęły na podstawie traktatów i porozumień międzynarodowych, których są stronami. Realizacja praw ustalonych w niniejszej Deklaracji nie może szkodzić korzystaniu przez wszystkie osoby z uniwersalnie uznanych praw człowieka i podstawowych wolności. Podejmowane przez Państwa środki służące zapewnieniu skutecznego korzystania praw ustalonych w niniejszej Deklaracji nie mogą być prima facie uważane za

sprzeczne z zasadą równości zawartą w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Nic w niniejszej Deklaracji nie może być rozumiane jako zezwalające na jakąkolwiek działalność sprzeczną z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych, włączając w to zasady suwerennej równości, integralności terytorialnej i niepodległości politycznej Państw.

Artykuł 9
Agendy wyspecjalizowane oraz inne organizacje systemu Narodów Zjednoczonych będą wnosiły wkład w pełne urzeczywistnienie praw i zasad zawartych w niniejszej Deklaracji w obrębie odnośnych sfer kompetencji.

System Rady Europy

1.

Europejska Karta języków regionalnych lub mniejszościowych przyjęta 5 listopada 1992 r. w Strasburgu

Artykuł 1, artykuł 2 ust.1, artykuł 7
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 1 czerwca 2009 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 2009 r., Nr 137, poz. 1121.

CZĘŚĆ I

Artykuł 1
Dla celów niniejszej karty:
a) „języki regionalne lub mniejszościowe" oznaczają języki, które:
(i) są tradycyjnie używane na określonym terytorium państwa przez obywateli tego państwa tworzących grupę mniejszą liczebnie od pozostałej części ludności tego państwa,
(ii) różnią się od oficjalnego języka (języków) tego państwa, nie obejmuje to ani dialektów oficjalnego języka (języków) tego państwa, ani języków migrantów,
b) „terytorium, na którym używany jest język regionalny lub mniejszościowy" oznacza obszar geograficzny, na którym wspomniany język jest środkiem komunikowania się takiej liczby ludzi, która uzasadnia przyjęcie różnych środków ochronnych i wspierających, przewidzianych w niniejszej karcie,
c) „języki nieterytorialne" oznaczają języki używane przez obywateli danego państwa, które różnią się od języka lub języków stosowanych przez pozostałą część ludności tego państwa, które jednak, chociaż są tradycyjnie używane na terytorium tego państwa, nie mogą być identyfikowane z określonym jego obszarem.

Artykuł 2

1. Każda ze Stron zobowiązuje się do stosowania postanowień Części II w odniesieniu do wszystkich języków regionalnych lub mniejszościowych, którymi mówi się na jej terytorium i które odpowiadają definicji, o której mowa w artykule 1.

CZĘŚĆ II

Artykuł 7

1. W odniesieniu do języków regionalnych lub mniejszościowych na terytoriach, na których takie języki są używane, i w zależności od sytuacji każdego języka Strony będą opierać swoją politykę, ustawodawstwo i praktykę na następujących celach i zasadach:

a) uznaniu języków regionalnych lub mniejszościowych za wyraz bogactwa kulturowego,

b) poszanowaniu obszaru geograficznego każdego języka regionalnego lub mniejszościowego w celu zapewnienia, by istniejące lub nowe podziały administracyjne nie stanowiły przeszkody w promowaniu danego języka regionalnego lub mniejszościowego,

c) potrzebie podjęcia zdecydowanego działania promującego języki regionalne lub mniejszościowe w celu ich ochrony,

d) ułatwianiu lub zachęcaniu do stosowania języków regionalnych lub mniejszościowych w mowie i w piśmie, w życiu publicznym i prywatnym,

e) utrzymywaniu i rozwijaniu powiązań, w zakresach objętych niniejszą kartą, pomiędzy grupami korzystającymi z języka regionalnego lub mniejszościowego a innymi grupami w państwie korzystającymi z języka używanego w identycznej lub podobnej formie, jak również tworzeniu kontaktów kulturowych z innymi grupami w państwie używającymi różnych języków,

f) zapewnianiu odpowiednich form i środków nauczania i uczenia się języków regionalnych lub mniejszościowych na wszystkich stosownych poziomach,

g) zapewnianiu udogodnień umożliwiających osobom nieposługującym się językiem regionalnym lub mniejszościowym, a żyjącym na obszarze, gdzie jest on używany, jego nauki, jeśli mają takie życzenie,

h) promowaniu studiów i badań nad językami regionalnymi lub mniejszościowymi na uniwersytetach lub w podobnych instytucjach naukowych,

i) promowaniu odpowiednich rodzajów wymiany międzynarodowej, w zakresach objętych niniejszą kartą, między językami regionalnymi lub mniejszościowymi, które są używane w identycznej lub podobnej formie w dwóch lub większej liczbie państw.

2. Strony zobowiązują się do wyeliminowania, jeśli jeszcze tego nie uczyniły, każdego nieuzasadnionego zróżnicowania, wyłączenia, ograniczenia lub preferencji dotyczącej stosowania języka regionalnego lub mniejszościowego, której celem jest zniechęcenie do niego lub zagrożenie dla jego zachowania lub rozwoju. Przeznaczanie specjalnych środków na rzecz języków regionalnych lub mniejszościowych zmierzające do promowania równości pomiędzy użytkownikami tych języków a pozostałą częścią populacji lub należycie uwzględniające ich

szczególne warunki nie jest uznawane za akt dyskryminacji użytkowników powszechniej używanych języków.
3. Strony zobowiązują się do promowania, za pomocą odpowiednich środków, wzajemnego zrozumienia między grupami językowymi, a w szczególności do szacunku i tolerancji wobec języków regionalnych lub mniejszościowych - pośród celów edukacji i szkoleń realizowanych w tych krajach - a także zachęcenia mass mediów, aby dążyły do tego samego celu.
4. Przy określaniu swojej polityki wobec języków regionalnych lub mniejszościowych Strony będą uwzględniały potrzeby i życzenia wyrażane przez grupy korzystające z tych języków. Zachęca się Strony do tworzenia organizacji, jeśli to konieczne, w celu doradzania władzom we wszystkich sprawach związanych z językami regionalnymi lub mniejszościowymi.
5. Strony zobowiązują się do zastosowania mutatis mutandis zasad wymienionych w ustępach 1-4 wobec języków nieterytorialnych. Jednak w zakresie dotyczącym tych języków charakter i zakres środków, które mają być zastosowane w celu realizacji niniejszej karty, zostaną ustalone w elastyczny sposób przy uwzględnieniu potrzeb i życzeń oraz przy poszanowaniu tradycji i cech grup, które posługują się tymi językami.

2.

Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych przyjęta 1 lutego 1995 w Strasburgu

Artykuły od 1 do 15, artykuł 19
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 1 kwietnia 2001 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 2002 r., Nr 22, poz. 209.

Artykuł 1
Ochrona mniejszości narodowych oraz praw i wolności osób należących do tych mniejszości stanowi integralną część międzynarodowej ochrony praw człowieka i, jako taka, wchodzi w zakres współpracy międzynarodowej.

Artykuł 2
Postanowienia niniejszej konwencji ramowej będą stosowane w dobrej wierze, w duchu zrozumienia i tolerancji oraz w zgodzie z zasadami dobrego sąsiedztwa, przyjaznych stosunków i współpracy pomiędzy państwami.

Artykuł 3
1. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nie należącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.

2. Osoby należące do mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi.

Artykuł 4

1. Strony zobowiązują się zagwarantować osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do równości wobec prawa oraz jednakową ochronę prawa. W tym względzie jakakolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona.
2. Strony zobowiązują się do przyjęcia, tam gdzie to konieczne, odpowiednich środków w celu popierania, we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pełnej i rzeczywistej równości pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowej a osobami należącymi do większości. W tym względzie wezmą pod uwagę specyficzne warunki osób należących do mniejszości narodowych.
3. Środki przyjęte zgodnie z ustępem 2 nie będą uważane za akt dyskryminacji.

Artykuł 5

1. Strony zobowiązują się wspierać tworzenie warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego.
2. Bez uszczerbku dla środków podejmowanych stosownie do ich generalnej polityki integracyjnej, Strony powstrzymają się od działań lub praktyk mających na celu asymilację osób należących do mniejszości narodowych wbrew ich woli i będą chronić te osoby przed jakimkolwiek działaniem mającym na celu taką asymilację.

Artykuł 6

1. Strony będą umacniać ducha tolerancji oraz dialog międzykulturowy i podejmą skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy pomiędzy wszystkimi osobami żyjącymi na ich terytoriach niezależnie od ich tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej, zwłaszcza w zakresie edukacji, kultury i środków przekazu.
2. Strony zobowiązują się podjąć odpowiednie środki chroniące osoby, które mogą być obiektem zastraszania bądź też aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości.

Artykuł 7

Strony zapewniają poszanowanie praw każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, swobodnego stowarzyszania się, wolności wyrażania opinii, wolności myśli, sumienia i religii.

Artykuł 8

Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do uzewnętrzniania jego/jej religii lub przekonań, jak również prawo do zakładania instytucji, organizacji i stowarzyszeń religijnych.

Artykuł 9

1. Strony zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność posiadania własnych opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języku mniejszości bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Strony zapewnią, w ramach ich systemów prawnych, że osoby należące do mniejszości narodowej nie będą dyskryminowane w dostępie do środków przekazu.
2. Ustęp 1 nie wyklucza prawa Stron do poddania procedurze koncesjonowania - wykluczającej dyskryminację i opartej o obiektywne kryteria - rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych lub przedsiębiorstw kinematograficznych.
3. Strony nie będą zabraniać tworzenia i wykorzystywania przez osoby należące do mniejszości narodowych drukowanych środków przekazu. W ramach uregulowań prawnych odnoszących się do rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych zapewnią, na tyle, na ile to możliwe, oraz uwzględniając postanowienia ustępu 1, że osoby należące do mniejszości narodowych będą miały możliwość tworzenia i używania ich własnych środków przekazu.
4. W ramach swoich systemów prawnych Strony przyjmą stosowne środki w celu ułatwienia osobom należącym do mniejszości narodowych dostępu do środków przekazu oraz w celu wspierania tolerancji i ułatwienia pluralizmu kulturowego.

Artykuł 10

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania, bez jakiejkolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, zarówno prywatnie, jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie.
2. Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.
3. Strony zobowiązują się zagwarantować prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do niezwłocznego poinformowania, w języku dla niego/niej zrozumiałym, o przyczynach jego/jej zatrzymania i o wszystkich oskarżeniach wysuniętych przeciwko niemu/niej oraz do obrony przez niego samego/nią samą w tym języku, także, jeśli to konieczne, przy bezpłatnej pomocy tłumacza.

Artykuł 11

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do używania jego/jej nazwiska (patronimiku) i imion w języku mniejszości oraz ich oficjalnego uznania zgodnie z trybem przyjętym w ich ustawodawstwie.
2. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do umieszczenia w jego lub jej języku znaków, napisów i innych informacji o charakterze prywatnym w sposób widoczny dla osób postronnych.
3. W rejonach tradycyjnie zamieszkałych przez znaczącą ilość osób należących do mniejszości narodowej Strony będą starać się - zgodnie z obowiązującym prawem, w tym także, tam gdzie to stosowne, umowami z innymi państwami oraz przy uwzględnieniu ich specyficznych warunków - umieszczać również w języku mniejszości tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania.

Artykuł 12

1. Strony podejmą, tam gdzie jest to właściwe, środki w zakresie oświaty i badań naukowych, w celu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii ich mniejszości narodowych oraz większości ludności.
2. W związku z tym Strony, między innymi, zapewnią odpowiednie możliwości kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników oraz ułatwią kontakty pomiędzy uczniami a nauczycielami z różnych środowisk.
3. Strony zobowiązują się popierać równy dostęp osób należących do mniejszości narodowych do oświaty na wszystkich poziomach.

Artykuł 13

1. W ramach swoich systemów oświatowych Strony uznają prawo osób należących do mniejszości narodowej do zakładania i prowadzenia ich własnych, prywatnych instytucji oświatowych i szkoleniowych.
2. Wykonywanie tego prawa nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych Stron.

Artykuł 14

1. Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości.
2. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, o ile jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku.
3. Ustęp 2 niniejszego artykułu będzie realizowany bez uszczerbku dla nauki języka oficjalnego lub nauczania w tym języku.

Artykuł 15
Strony stworzą warunki niezbędne dla rzeczywistego uczestniczenia przez osoby należące do mniejszości narodowych w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym, jak również w sprawach publicznych, zwłaszcza tych, które ich dotyczą.

Artykuł 19
Strony zobowiązują się do poszanowania i realizacji zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej i wprowadzania, tam gdzie to konieczne, tylko takich ich ograniczeń, restrykcji lub odstępstw, które są przewidziane w międzynarodowych instrumentach prawnych - w szczególności w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności - w takim zakresie, w jakim odpowiadają one prawom i wolnościom wynikającym z powyższych zasad.

System Unii Europejskiej

1.

ROZPORZĄDZENIE RADY (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty.

Preambuła; artykuł 1, artykuł 4, artykuły od 6 do 12
Adres publikacyjny: Dz. U. WE L 257

Swobodny przepływ pracowników wewnątrz Wspólnoty powinien być zapewniony najpóźniej do końca okresu przejściowego; osiągnięcie tego celu pociąga za sobą zniesienie wszelkiej dyskryminacji ze względu na przynależność państwową pomiędzy pracownikami Państw Członkowskich, w zakresie zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy, jak również prawa tych pracowników do swobodnego przemieszczania się wewnątrz Wspólnoty w celu wykonywania działalności zarobkowej, z zastrzeżeniem ograniczeń uzasadnionych względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego;
z powodu zaistniałego przyspieszenia w ustanawianiu unii celnej i w celu zapewnienia równoczesnego ukończenia realizacji niezbędnych podstaw Wspólnoty należy wydać przepisy umożliwiające realizację celów określonych w art. 48 i 49 Traktatu w zakresie swobodnego przepływu i doskonalenie środków przyjmowanych sukcesywnie na mocy rozporządzenia nr 15 w sprawie pierwszych kroków na rzecz osiągnięcia swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty i rozporządzenia Rady nr 38/64/EWG z dnia 25 marca 1964 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty;
swobodny przepływ stanowi fundamentalne prawo pracowników i ich rodzin; mobilność siły roboczej wewnątrz Wspólnoty powinna być jednym ze środków zapewniających pracownikowi

możliwość poprawy warunków życia i pracy oraz ułatwienia awansu społecznego, pomagając jednocześnie w zaspokajaniu potrzeb gospodarczych Państw Członkowskich; należy zapewnić prawo wszystkich pracowników Państw Członkowskich do wykonywania wybranej przez nich działalności wewnątrz Wspólnoty;

prawo to powinno być przyznane, w sposób wolny od dyskryminacji, pracownikom zatrudnionym na stałe, pracownikom sezonowym, przygranicznym oraz prowadzącym działalność w celu świadczenia usług;

prawo swobodnego przepływu pracowników, wykonywane w obiektywnych warunkach wolności i godności, wymaga zapewnienia faktycznej i prawnej równości traktowania we wszystkich sprawach związanych z prowadzeniem przez nich działalności w charakterze pracowników najemnych oraz dotyczących dostępu do zasobów mieszkaniowych, a także wyeliminowania wszelkich utrudnień mobilności pracowników, w szczególności w odniesieniu do prawa pracownika do połączenia z rodziną oraz warunków integracji rodziny w środowisku kraju przyjmującego;

zasada niedyskryminacji pracowników Państw Członkowskich wymaga, aby obywatele wszystkich Państw Członkowskich mieli takie samo pierwszeństwo w dostępie do zatrudnienia, z jakiego korzystają pracownicy krajowi;

niezbędne jest wzmocnienie mechanizmu zestawiania wolnych miejsc pracy i wniosków o zatrudnienie, w szczególności poprzez rozwój bezpośredniej współpracy między centralnymi służbami zatrudnienia oraz między służbami regionalnymi, a także poprzez zintensyfikowaną i skoordynowaną wymianę informacji w celu zapewnienia bardziej przejrzystego obrazu całego rynku pracy; pracownicy pragnący się przenieść powinni być systematycznie informowani o warunkach życia i pracy; należy zapewnić środki na wypadek, gdy Państwo Członkowskie przeżywa lub przewiduje zakłócenia na swoim rynku pracy mogące poważnie zagrozić poziomowi życia i zatrudnienia w danym rejonie lub branży; do osiągnięcia tego celu wymiana informacji zniechęcająca pracowników do przenoszenia się do takiego rejonu lub branży jest metodą, którą należy stosować w pierwszej kolejności, jednakże w razie potrzeby powinna istnieć możliwość wzmocnienia rezultatów takiej wymiany informacji poprzez czasowe wstrzymanie działania wyżej wymienionego mechanizmu, przy czym decyzja w tej sprawie powinna być podjęta na poziomie wspólnotowym;

istnieje ścisła zależność między swobodnym przepływem pracowników, zatrudnieniem i szkoleniem zawodowym, w szczególności jeżeli celem tego ostatniego jest ułatwienie pracownikom przyjmowania ofert pracy z innych regionów Wspólnoty; z powodu tej zależności jest konieczne, żeby problemy powstające w związku z tym nie były postrzegane w oderwaniu od siebie, ale jako wzajemnie zależne, biorąc także pod uwagę problemy zatrudnienia w skali regionalnej; z tego względu konieczne jest skierowanie wysiłków Państw Członkowskich na koordynację ich polityki zatrudnienia na poziomie wspólnotowym;

Rada, na mocy swojej decyzji z dnia 15 października 1968 r., rozszerzyła zakres stosowania artykułów 48 i 49 Traktatu, jak również środków prawnych podjętych w celu ich wprowadzenia w życie, na obszar francuskich departamentów zamorskich,

Artykuł 1

1. Każdy obywatel Państwa Członkowskiego, bez względu na miejsce pobytu, ma prawo do podjęcia działalności jako pracownik najemny i prowadzenia tej działalności na terytorium innego Państwa Członkowskiego zgodnie z przepisami ustawowymi, wykonawczymi i administracyjnymi dotyczącymi zatrudnienia obywateli tego państwa.

2. Ma on w szczególności prawo do podjęcia zatrudnienia dostępnego na terytorium innego Państwa Członkowskiego z takim samym pierwszeństwem, z jakiego korzystają obywatele tego państwa.

Artykuł 4

1. Przepisy ustawowe, wykonawcze lub administracyjne Państw Członkowskich, które ograniczają liczbowo lub procentowo zatrudnienie cudzoziemców w przedsiębiorstwie, branży, regionie lub w skali kraju, nie mają zastosowania do obywateli innych Państw Członkowskich.

Artykuł 6

1. Zatrudnienie i rekrutacja obywateli jednego Państwa Członkowskiego na stanowisko pracy w innym Państwie Członkowskim nie mogą być uzależnione od kryteriów zdrowotnych, zawodowych lub innych, które mają charakter dyskryminujący ze względu na przynależność państwową w porównaniu z kryteriami stosowanymi wobec obywateli innego Państwa Członkowskiego, pragnących wykonywać tę samą działalność.

2. Jednakże od obywatela dysponującego imienną ofertą zatrudnienia od pracodawcy działającego na terytorium Państwa Członkowskiego innego niż to, którego jest obywatelem, można wymagać przejścia testu sprawdzającego umiejętności zawodowe, jeżeli pracodawca, składając swą ofertę zatrudnienia, wyraźnie tego zażąda.

TYTUŁ II

Artykuł 7

1. Pracownik, będący obywatelem Państwa Członkowskiego, nie może być na terytorium innego Państwa Członkowskiego ze względu na swą przynależność państwową traktowany odmiennie niż pracownicy krajowi pod względem warunków zatrudnienia i pracy, w szczególności warunków wynagrodzenia, zwolnienia i, jeżeli straci pracę, powrotu do pracy lub ponownego zatrudnienia.

2. Pracownik korzysta z takich samych przywilejów socjalnych i podatkowych jak pracownicy krajowi.

3. Pracownik taki będzie miał też, na tej samej podstawie i na tych samych warunkach, co pracownicy krajowi, dostęp do szkolenia w szkołach zawodowych i ośrodkach doskonalenia zawodowego.
4. Wszelkie postanowienia porozumień zbiorowych lub indywidualnych lub inne zbiorowe regulacje dotyczące dostępu do zatrudnienia, zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy albo zwolnienia są nieważne w zakresie, w jakim określają lub uprawniają do stosowania warunków dyskryminujących pracowników, którzy są obywatelami innych Państw Członkowskich.

Artykuł 8
1. Pracownik, który jest obywatelem Państwa Członkowskiego i jest zatrudniony na terytorium innego Państwa Członkowskiego, korzysta z prawa do równego traktowania w zakresie przynależności do związków zawodowych i praw związkowych, w tym również prawa do głosowania; może być wyłączony z udziału w zarządzie instytucji prawa publicznego oraz sprawowania urzędów regulowanych prawem publicznym. Ponadto ma on prawo do udziału w organach reprezentacji pracowniczej w przedsiębiorstwie. Przepisy niniejszego artykułu nie naruszają ustaw lub rozporządzeń w niektórych Państwach Członkowskich, które przewidują szerszy zakres praw dla pracowników pochodzących z innych Państw Członkowskich.
2. Niniejszy artykuł zostanie poddany przeglądowi przez Radę na podstawie wniosku Komisji złożonego najpóźniej w ciągu dwóch lat.

Artykuł 9
1. Pracownik, który jest obywatelem Państwa Członkowskiego i jest zatrudniony na terytorium innego Państwa Członkowskiego, korzysta z wszelkich praw i świadczeń przyznawanych pracownikom krajowym w sprawach mieszkaniowych, w tym również w zakresie możliwości nabycia prawa własności do lokalu, który jest mu potrzebny.
2. Pracownik ten może, na tych samych prawach co pracownicy krajowi, umieścić swoje nazwisko na listach mieszkaniowych w regionie, w którym jest zatrudniony, jeżeli takie listy istnieją; korzysta z wynikających z tego korzyści i pierwszeństwa. Jeżeli Członkowie jego rodziny pozostają w kraju, z którego przybył, na potrzeby niniejszego przepisu są traktowani jak mieszkańcy wymienionego regionu, jeżeli pracownicy krajowi korzystają z podobnego domniemania.

Artykuł 10
1. Prawo osiedlenia się w innym Państwie Członkowskim wraz z pracownikiem, który jest obywatelem Państwa Członkowskiego i jest zatrudniony na terytorium innego Państwa Członkowskiego, mają następujące osoby, bez względu na przynależność państwową:
a) współmałżonek oraz zstępni poniżej 21 roku życia lub pozostający na utrzymaniu pracownika;
b) wstępni pracownika lub jego współmałżonka, pozostający na jego utrzymaniu.

2. Państwa Członkowskie ułatwiają przyjęcie członka rodziny, którego nie dotyczy przepis ust. 1, jeżeli pozostaje on na utrzymaniu pracownika lub w kraju pochodzenia i zamieszkuje z nim we wspólnym gospodarstwie domowym.
3. Do celów ust. 1 i 2 pracownik powinien dysponować dla swojej rodziny lokalem o standardzie przyjętym dla pracowników krajowych w regionie, w którym jest zatrudniony, przy czym przepis niniejszy nie może powodować dyskryminacji pracowników krajowych względem pracowników z innych Państw Członkowskich.

Artykuł 11
Jeżeli obywatel Państwa Członkowskiego prowadzi działalność jako pracownik lub osoba pracująca na własny rachunek na terytorium innego Państwa Członkowskiego, jego małżonek i dzieci w wieku poniżej 21 lat lub pozostające na jego utrzymaniu mają prawo do podejmowania zatrudnienia na całym terytorium tego samego państwa, nawet jeżeli nie są obywatelami któregokolwiek Państwa Członkowskiego.

Artykuł 12
Dzieci obywatela Państwa Członkowskiego, który jest lub był zatrudniony na terytorium innego Państwa Członkowskiego, mają dostęp do powszechnego systemu kształcenia, nauki zawodu oraz szkolenia zawodowego na takich samych warunkach jak obywatele tego Państwa, jeżeli dzieci te mieszkają na jego terytorium. Państwa Członkowskie popierają wszelkie wysiłki zapewniające tym dzieciom możliwie najlepsze warunki uczestnictwa w zajęciach, o jakich mowa.

6. Dyskryminacja ze względu na religię i wyznanie.

System ONZ

1.

Deklaracja w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęta 25 listopada 1981 r. w Nowym Jorku

Preambuła, artykuły od 1 do 8

Zważywszy, że jedną z podstawowych zasad Karty Narodów Zjednoczonych jest zasada godności i równości przynależnej wszystkim istotom ludzkim, oraz że wszystkie Państwa członkowskie zobowiązały się podejmować wspólne i oddzielne akcje we współdziałaniu z Organizacją na rzecz promocji i troski o powszechne poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich, bez względu na rasę, płeć, język lub religię,
Zważywszy, Powszechna Deklaracja Praw Człowieka oraz Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka ogłaszają zasady niedyskryminacji i równości wobec prawa, jak również prawo do wolności myśli, sumienia, religii i przekonań,
Zważywszy, że brak poszanowania oraz naruszanie praw człowieka i podstawowych wolności, w szczególności prawa do wolności myśli, sumienia, religii lub jakichkolwiek przekonań, prowadziły - bezpośrednio bądź pośrednio - do wojen i wielkich cierpień ludzkości, zwłaszcza tam, gdzie służyły one za środek obcej ingerencji w sprawy wewnętrzne innych państw i prowadziły do rozniecenia nienawiści pomiędzy ludami i narodami,
Zważywszy, że religia lub przekonania - dla każdego, kto je wyznaje - są jednym z zasadniczych elementów jego koncepcji życia, jak również, że wolność religii lub przekonań powinna być w pełni uszanowana i zagwarantowana,
Zważywszy, że jest istotnym popierać zrozumienie, tolerancję i szacunek w sprawach dotyczących wolności religii lub przekonań oraz zapewnić, by niedopuszczalnym było wykorzystywanie religii lub przekonań dla celów niezgodnych z Kartą Narodów Zjednoczonych, innymi stosownymi dokumentami Narodów Zjednoczonych oraz celami i zasadami niniejszej Deklaracji,
Przeświadczone o tym, iż wolność religii lub przekonań powinna również przyczyniać się do osiągania celów pokoju światowego, sprawiedliwości społecznej oraz przyjaźni pomiędzy ludami, jak również do wyeliminowania ideologii lub praktyk kolonializmu i dyskryminacji rasowej,
Odnotowując z satysfakcją przyjęcie - pod egidą Narodów Zjednoczonych i ich agend wyspecjalizowanych, włączając w to wejście w życie niektórych - konwencji na rzecz wyeliminowania różnych form dyskryminacji,

Przejęte przejawami nietolerancji, jak też istnieniem dyskryminacji w sprawach religii lub przekonań, nadal doświadczanymi na niektórych obszarach świata,
Zdecydowane przyjąć wszelkie konieczne środki dla szybkiego wyeliminowania takiej nietolerancji we wszelkich jej formach i przejawach, jak również zapobiegać i zwalczać dyskryminację na podstawie religii lub przekonań,
Ogłasza niniejszą Deklarację w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach:

Artykuł 1
1. Każda osoba będzie miała prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Prawo to będzie obejmowało wolność wyznawania religii bądź jakichkolwiek przekonań według własnego wyboru, jak również wolność manifestowania swojej religii lub przekonań - indywidualnie lub we wspólnocie z innymi, publicznie lub prywatnie - w modlitwie, obrzędach, praktykach i nauczaniu.
2. Nikt nie będzie podlegać przymusowi, który naruszałby jego wolność wyznawania religii lub przekonań według własnego wyboru.
3. Wolność manifestowania czyjejś religii lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, jakie są przewidziane prawem i konieczne w demokratycznym społeczeństwie dla ochrony bezpieczeństwa, porządku, zdrowia lub moralności publicznej, albo podstawowych praw i wolności innych osób.

Artykuł 2
1. Nikt nie będzie podlegać dyskryminacji ze strony jakiegokolwiek Państwa, instytucji, grupy osób albo osoby na podstawie religii lub innych przekonań.
2. Dla celów niniejszej Deklaracji, wyrażenie "nietolerancja i dyskryminacja oparta na religii lub przekonaniach" oznacza jakiekolwiek rozróżnienie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie oparte na religii lub przekonaniach, a mające za swój cel albo za swój skutek zniesienie lub podkopanie uznania, korzystania lub urzeczywistnienia praw człowieka i podstawowych wolności na zasadzie równości.

Artykuł 3
Dyskryminacja pomiędzy istotami ludzkimi na podstawie religii lub przekonań stanowi obrazę godności ludzkiej oraz zaparcie się zasad Karty Narodów Zjednoczonych, i winna być potępiona jako naruszenie praw człowieka i podstawowych wolności proklamowanych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, a szczegółowo ogłoszonych w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka, a także jako przeszkoda dla przyjaznych i pokojowych stosunków między narodami.

Artykuł 4
1. Wszystkie Państwa podejmować będą skuteczne środki dla zapobiegania i eliminowania dyskryminacji na podstawie religii lub przekonań w uznaniu, urzeczywistnianiu i korzystaniu

z praw człowieka i podstawowych wolności we wszystkich dziedzinach życia obywatelskiego, gospodarczego, politycznego, społecznego i kulturalnego.
2. Wszystkie Państwa będą czynić wszelkie wysiłki na rzecz wydania bądź - tam, gdzie zachodzi taka potrzeba - uchylenia ustawodawstwa celem zakazania jakiejkolwiek tego rodzaju dyskryminacji, jak też na rzecz podjęcia wszelkich właściwych środków służących zwalczaniu w tej dziedzinie nietolerancji na podstawie religii bądź innych przekonań.

Artykuł 5
1. Rodzice albo - w odpowiednim przypadku - opiekunowie prawni dziecka mają prawo organizować życie w obrębie rodziny zgodnie z ich religią lub przekonaniami, jak również mając na względzie edukację moralną, w której - zgodnie z ich przeświadczeniem - dziecko powinno wzrastać.
2. Każde dziecko będzie korzystało z prawa dysponowania dostępem do edukacji w dziedzinie religii lub przekonań zgodnie z życzeniem jego rodziców albo - w odpowiednim przypadku opiekunów prawnych, i nie może być zmuszane do pobierania nauki o religii lub przekonaniach wbrew woli jego rodziców lub opiekunów prawnych, przy czym wiodącą zasadą będzie najwyższy interes dziecka.
3. Każde dziecko będzie chronione przed jakąkolwiek formą dyskryminacji na podstawie religii lub przekonań. Winno ono wzrastać w duchu zrozumienia, tolerancji, przyjaźni między ludami, pokoju i powszechnego braterstwa, poszanowania dla wolności religii lub przekonań innych osób, jak również w pełnej świadomości tego, iż jego energia i talenty winny być postawione na służbę jego bliźnim.
4. W przypadku dziecka, które nie pozostaje pod opieką ani swoich rodziców, ani opiekunów prawnych, należytej uwagi należy udzielać wyrażonym przez nich życzeniom bądź jakiemukolwiek innemu dowodowi ich życzeń w dziedzinie religii lub przekonań, przy czym najwyższy interes dziecka będzie zasadą wiodącą.
5. Praktykowanie religii lub przekonań, w którym dziecko wzrasta, nie może być szkodliwe dla jego zdrowia fizycznego bądź umysłowego, albo dla jego pełnego rozwoju, biorąc pod uwagę artykuł 1 ustęp 3 niniejszej Deklaracji.

Artykuł 6
Zgodnie z artykułem 1 niniejszej Deklaracji i stosownie do postanowień Artykułu 1 ustęp 3, prawo do wolności myśli, sumienia, religii lub przekonań będzie obejmowało, między innymi, następujące wolności:
a) Modlitwy i zgromadzania się dla potrzeb religii lub przekonań, jak też ustanawiania i utrzymywania placówek temu celowi służących;
b)Ustanawiania i utrzymywania stosownych instytucji charytatywnych lub humanitarnych;
c) Produkowania, nabywania i wykorzystywania, w stosownym zakresie, koniecznych artykułów i materiałów związanych z rytuałem albo obyczajami danej religii lub przekonań;

d) Pisania, wydawania i rozpowszechniania odpowiednich publikacji w tych dziedzinach;
e) Nauczania religii lub przekonań w odpowiednich dla tego celu placówkach;
f) Ubiegania się o i uzyskiwania dobrowolnych wkładów finansowych bądź innych od jednostek i instytucji;
g) Szkolenia, wskazywania, doboru lub wyznaczania drogą sukcesji odpowiednich przewodników, stosownie do wymagań i standardów jakiejkolwiek religii lub przekonań;
h) Przestrzegania dni odpoczynku oraz obchodzenia świąt i ceremonii zgodnie z przepisami czyjejś religii lub przekonań;
i) Ustanawiania i utrzymywania kontaktów z jednostkami i wspólnotami w dziedzinie religii lub przekonań na poziomie krajowym i międzynarodowym.

Artykuł 7
Prawa i wolności ustalone w niniejszej Deklaracji będą przyznawane w ustawodawstwie krajowym w taki sposób, by każda osoba dysponowała możliwością korzystania w praktyce z takich praw wolności.

Artykuł 8
Nic w niniejszej Deklaracji nie będzie rozumiane jako ograniczenie bądź odstępstwo od jakiegokolwiek prawa określonego w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka.

7. Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność

System ONZ

1.

Konwencja MOP dotycząca rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych przyjęta 20 czerwca 1983 r. w Genewie

Artykuły 1-5.
Data wejścia w życie w stosunku do Polski: 2 grudnia 2005 roku.
Adres publikacyjny: Dz. U. z 2005, Nr 43, poz. 412

CZĘŚĆ I

Artykuł 1
1. Dla celów niniejszej Konwencji, określenie „osoba niepełnosprawna" oznacza osobę, której możliwości uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia oraz awansu zawodowego są znacznie ograniczone w wyniku właściwie orzeczonego ubytku zdolności fizycznych lub umysłowych.
2. Dla celów niniejszej Konwencji, każdy Członek rozważy, czy rehabilitacja zawodowa umożliwiała osobie niepełnosprawnej uzyskanie i utrzymanie odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego, aby w ten sposób ułatwić takim osobom włączenie się lub ponowne włączenie się do społeczeństwa.
3. Postanowienia niniejszej Konwencji będą stosowane przez każdego Członka za pomocą środków właściwych dla warunków krajowych i zgodnych z praktyką krajową.
4. Postanowienia niniejszej Konwencji mają zastosowanie do wszystkich kategorii osób niepełnosprawnych.

CZĘŚĆ II

Artykuł 2
Każdy Członek, zgodnie z warunkami, praktyką i możliwościami krajowymi, opracuje i zastosuje politykę krajową w dziedzinie rehabilitacji osób niepełnosprawnych oraz będzie dokonywał jej okresowego przeglądu.

Artykuł 3
Polityka ta będzie zmierzała do zapewnienia, aby właściwe środki rehabilitacji zawodowej były dostępne dla wszystkich kategorii osób niepełnosprawnych, oraz do popierania możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych na wolnym rynku pracy.

Artykuł 4
Polityka ta będzie oparta na zasadzie równości szans między pracownikami niepełnosprawnymi a pracownikami w ogóle. Będzie także przestrzegana zasada równości szans i traktowania między niepełnosprawnymi pracownikami płci męskiej i żeńskiej. Szczególne pozytywne środki zmierzające do zagwarantowania rzeczywistej równości szans i traktowania pracowników niepełnosprawnych i innych pracowników nie będą uważane za dyskryminujące w stosunku do tych ostatnich.

Artykuł 5
Realizacja tej polityki, włączając w to środki, jakie powinny być podejmowane dla popierania współpracy i koordynacji między instytucjami publicznymi i prywatnymi zajmującymi się rehabilitacją zawodową, będzie konsultowana z reprezentatywnymi organizacjami pracodawców i pracowników. Będzie ona także konsultowana z reprezentatywnymi organizacjami osób niepełnosprawnych i organizacjami działającymi na ich rzecz.

2.

Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych przyjęta 13 grudnia 2006 r. w Nowym Jorku

Preambuła; artykuły od 1 do 34

Preambuła
Państwa-Strony poniższej Konwencji:
(a) powołując się na zasady proklamowane w Karcie Narodów Zjednoczonych, które uznają godność, wartość oraz równe i niezbywalne prawa wszystkich członków rodziny ludzkiej jako podstawy wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie,
(b) biorąc pod uwagę, że Narody Zjednoczone w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka proklamowały i uzgodniły, iż każdej jednostce ludzkiej przysługują te same prawa i swobody, określone w powyższych dokumentach, bez względu na jakichkolwiek różnice między ludźmi,
(c) potwierdzając uniwersalność, niepodzielność, współzależność i istnienie wzajemnych powiązań pomiędzy wszystkimi fundamentalnymi swobodami i prawami człowieka oraz potrzebę zagwarantowania wszystkim osobom niepełnosprawnym nieograniczonego dostępu do nich,

(d) przywołując Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Międzynarodową Konwencję w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, Konwencję w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet, Konwencję w Sprawie Zakazu Stosowania Tortur oraz Innego Okrutnego, Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania albo Karania, Konwencję Praw Dziecka, Międzynarodową Konwencję dotyczącą ochrony praw migrujących pracowników i członków ich rodzin,

(e) uznając, że niepełnosprawność jest koncepcją ewoluującą, i że jest wynikiem interakcji pomiędzy osobami z dysfunkcjami a barierami środowiskowymi i wynikającymi z postaw ludzkich, będącej przeszkodą dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, na równych zasadach z innymi obywatelami,

(f) uznając wagę zasad i wytycznych zawartych w Światowym Programie Działania na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i w Standardowych Zasadach Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i ich wpływ na promowanie, opracowywanie i ewaluację polityki, programów i działań mających na celu dalsze wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, na szczeblu narodowym, regionalnym i międzynarodowym,

(g) podkreślając wagę włączenia kwestii dotyczących osób niepełnosprawnych do głównego nurtu polityki Państw, jako integralnej części strategii mających na celu zapewnienie trwałego rozwoju,

(h) uznając również, że dyskryminacja wobec jakiejkolwiek osoby ze względu na jej niepełnosprawności jest wykroczeniem przeciwko godności i wartości człowieka,

(i) biorąc pod uwagę różnorodność osób niepełnosprawnych,

(j) uznając potrzebę promowania i ochrony praw człowieka wszystkich osób niepełnosprawnych, również tych, którzy wymagają bardziej intensywnego wsparcia,

(k) zaniepokojone faktem, iż pomimo różnych instrumentów działania i podejmowanych kroków, osoby niepełnosprawne nadal spotykają się z barierami uniemożliwiającymi im pełne uczestnictwo w życiu społecznym, jak również nieustannym naruszaniem
przysługujących im praw na całym świecie,

(l) doceniając wagę międzynarodowej współpracy mającej na celu poprawę warunków życia osób niepełnosprawnych w każdym kraju, a szczególnie w krajach rozwijających się,

(m) doceniając cenny potencjalny i poczyniony wkład osób niepełnosprawnych w pomyślność i różnorodność społeczności, w których żyją, i uznając, że promowanie korzystania z pełni praw człowieka i fundamentalnych swobód przez osoby niepełnosprawne
wzmocni ich poczucie przynależności i przyczyni się do rozwoju społeczeństwa na szczeblu ogólnoludzkim, społecznym i gospodarczym oraz zlikwidowania problemu ubóstwa,

(n) uznając wagę indywidualnej autonomii osób niepełnosprawnych i ich samodzielności, w tym swobody dokonywania własnych wyborów,

(o) biorąc pod uwagę fakt, iż osoby niepełnosprawne powinny mieć szansę aktywnego uczestnictwa w procesach decyzyjnych dotyczących polityki i programów, w tym również tych, które ich bezpośrednio dotyczą,

(p) zaniepokojone trudną sytuacją, w jakiej znajdują się osoby niepełnosprawne, wobec których stosuje się często i w dużym zakresie dyskryminację ze względu na ich przynależność rasową, kolor skóry, płeć, język, religię, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe, etniczne, rdzenne lub społeczne, jak również ze względu na status majątkowy, wynikający z urodzenia, wieku lub inny,

(q) świadome tego, iż niepełnosprawne kobiety i dziewczęta często są bardziej narażone na ryzyko stania się ofiarą przemocy, gwałtu, zaniedbania, znęcania się czy wykorzystywania, zarówno w środowisku domowym jak i poza nim,

(r) uznając pełne prawo dzieci niepełnosprawnych do korzystania z fundamentalnych swobód i praw człowieka na równi z innymi dziećmi, i powołując się na zobowiązania z nimi związane, podjęte przez Państwa-Strony Konwencji Praw Dziecka,

(s) podkreślając potrzebę wzięcia pod uwagę kwestii płci w dążeniu do umożliwienia osobom niepełnosprawnym korzystania z fundamentalnych swobód i wszelkich praw człowieka,

(t) podkreślając fakt, iż większość osób niepełnosprawnych żyje w warunkach ubóstwa, oraz uznając w związku z tym wielką potrzebę zajęcia się problemem negatywnego wpływu ubóstwa na osoby niepełnosprawne,

(u) nie zapominając, że warunki pokoju i bezpieczeństwa, oparte na pełnym poszanowaniu celów i zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych i na respektowaniu stosownych instrumentów chroniących prawa człowieka, są niezbędne dla pełnej ochrony osób niepełnosprawnych, w szczególności w czasie trwania konfliktów zbrojnych i obcej okupacji,

(v) uznając wagę dostępności do środowiska fizycznego, społecznego, ekonomicznego i kulturalnego, do zdrowia i edukacji oraz informacji i środków komunikacji dla umożliwienia osobom niepełnosprawnym korzystania w pełni z praw człowieka i fundamentalnych swobód,

(w) uświadamiając sobie fakt, iż jednostka posiadająca zobowiązania wobec innych jednostek i społeczności, do której przynależy, ma obowiązek promować i przestrzegać prawa określone w Międzynarodowej Karcie Praw Człowieka,

(x) przekonane o tym, iż rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczną i przysługuje jej ochrona ze strony społeczeństwa i Państwa, oraz, że osoby niepełnosprawne i członkowie ich rodzin powinni otrzymywać niezbędną ochronę i pomoc tak, aby rodziny
mogły przyczyniać się do pełnego i równego korzystania z praw osób niepełnosprawnych,

(y) przekonane, iż wielostronna i integralna konwencja międzynarodowa, mająca na celu promocję i ochronę praw i godności osób niepełnosprawnych, przyczyni się znacząco do zaradzenia wysoce niekorzystnej sytuacji społecznej osób niepełnosprawnych i będzie promować ich aktywność w sferze obywatelskiej, politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej na zasadzie równych szans, zarówno w krajach rozwijających się jak i uprzemysłowionych, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Niniejsza Konwencja ma na celu promowanie, ochronę oraz umożliwienie wszystkim osobom niepełnosprawnym nieograniczonego korzystania z wszystkich fundamentalnych swobód i praw

człowieka, oraz promowanie poszanowania dla ich godności osobistej. Do osób niepełnosprawnych zaliczają się osoby, z długotrwałą obniżoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, która w interakcji z różnymi barierami może ograniczać ich pełne i efektywne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami.

Artykuł 2

Dla celów niniejszej Konwencji:

„Komunikacja" oznacza języki, tekst wyświetlany, pismo Braille'a, komunikację dotykową, duży druk, dostępne multimedia, jak również środki przekazu: pisane, słuchowe, wyrażane prostym i zrozumiałym językiem, czytane przez lektora oraz wspomagające i alternatywne sposoby komunikacji, środki i formaty, łącznie z dostępną technologią informacyjną i komunikacyjną;

„Język" odnosi się zarówno do języka mówionego jak i migowego oraz innych form przekazu niewerbalnego;

„Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność" oznacza wszelkie formy różnicowania, wykluczania lub ograniczania ze względu na niepełnosprawność, których celem lub wynikiem jest utrudnienie lub uniemożliwienie uznania, korzystania lub egzekwowania wszelkich praw człowieka i fundamentalnych swobód, na równych zasadach z innymi obywatelami, w sferze politycznej, gospodarczej, społecznej, kulturowej, obywatelskiej i innej. Definicja obejmuje wszelkie przejawy dyskryminacji, w tym odmowę racjonalnego dostosowania środowiska do szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych;

„Racjonalne dostosowanie" oznacza konieczne i stosowne modyfikacje i adaptacje niepociągające za sobą nieproporcjonalnych i niepotrzebnych utrudnień, które to modyfikacje i adaptacje są niezbędne w określonych przypadkach dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości egzekwowania i korzystania z wszystkich praw człowieka i fundamentalnych swobód.

„Uniwersalne projektowanie" odnosi się do takich rozwiązań, które są użyteczne dla wszystkich ludzi, w jak największym zakresie, bez potrzeby ,adaptacji lub specjalistycznych zmian. Termin ten odnosi się do produktów, środowisk, programów i usług, i nie wyklucza urządzeń pomocniczych dla poszczególnych grup osób niepełnosprawnych.

Artykuł 3

Zasady ogólne

Niniejsza Konwencja opiera się na następujących zasadach:

(a) Poszanowania dla godności osobistej, indywidualnej autonomii, w tym swobody dokonywania własnych wyborów oraz poszanowania dla niezależności jednostki;

(b) Niedyskryminacji;

(c) Pełnego i efektywnego uczestnictwa w życiu społecznym i integracji społecznej;

(d) Poszanowania dla odmienności oraz akceptacji osób niepełnosprawnych jako mających wkład w różnorodność rodziny ludzkiej i w człowieczeństwo;

(e) Równych szans;

(f) Dostępności;
(g) Równości pomiędzy kobietami i mężczyznami;
(h) Poszanowania dla rozwijającego się potencjału dzieci niepełnosprawnych i poszanowania prawa dzieci niepełnosprawnych do zachowania swojej tożsamości.

Artykuł 4
1. Państwa-Strony zobowiązują się zapewnić i promować pełną realizację wszystkich praw człowieka i fundamentalnych swobód przez osoby niepełnosprawne, bez jakiekolwiek formy dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. w tym celu, Państwa-Strony podejmują się:
(a) Przyjąć wszystkie stosowne legislacyjne, administracyjne i inne środki dla wdrożenia praw wymienionych w niniejszej Konwencji;
(b) Podjąć odpowiednie kroki, w tym legislacyjne, w celu zniesienia lub modyfikacji istniejących praw, regulacji, zwyczajów i praktyk, które dyskryminują osoby niepełnosprawne;
(c) Uwzględnić ochronę i promocję praw osób niepełnosprawnych we wszystkich swoich programach i strategiach działania;
(d) Powstrzymać się od angażowania w jakiekolwiek działania niezgodne z niniejszą Konwencją i zapewnić działanie zgodne z niniejszą Konwencją ze strony władz publicznych i instytucji;
(e) Podejmować wszelkie stosowne środki celem wyeliminowania przejawów dyskryminacji osób niepełnosprawnych ze względu na niepełnosprawność przez jakiekolwiek osoby, organizacje lub prywatne przedsiębiorstwa;
(f) Przeprowadzać i promować badania i rozwój produktów, usług, sprzętu i udogodnień, zaprojektowanych w sposób uniwersalny, zgodnie z definicją zapisaną w Artykule 2 niniejszej Konwencji, wymagających minimalnych kosztów i dostosowania, aby sprostać potrzebom osób niepełnosprawnych, promować ich dostępność i wykorzystywanie, oraz promować projektowanie uniwersalne w opracowywaniu standardów i wytycznych;
(g) Przeprowadzać i promować badania i rozwój, jak również dostępność i wykorzystanie nowych technologii, w tym technologii informacyjnych i komunikacyjnych, urządzeń ułatwiających mobilność, urządzeń i technologii pomocniczych odpowiednich dla osób niepełnosprawnych, dając pierwszeństwo technologiom przystępnym finansowo;
(h) Zapewnić osobom niepełnosprawnym dostęp do informacji na temat urządzeń i pomocy umożliwiających mobilność, technologii pomocniczych, w tym najnowszych osiągnięć techniki, jak również innych form pomocy, usług pomocniczych i udogodnień;
(i) Promować organizację szkoleń osób pracujących z ludźmi niepełnosprawnymi w zakresie praw określonych w niniejszej Konwencji tak, aby można było zapewnić osobom niepełnosprawnym lepszą pomoc i usługi gwarantowane poprzez wyżej wymienione prawa.
2. W odniesieniu do praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, każde Państwo-Strona zobowiązuje się podjąć kroki, w maksymalnym zakresie swoich możliwości i, w razie potrzeby, w ramach współpracy, międzynarodowej, w celu pełnej realizacji tych praw, bez szkody dla

zobowiązań zawartych w niniejszej Konwencji, które mają bezpośrednie zastosowanie, zgodnie z przepisami prawa międzynarodowego.
3. Przy opracowywaniu i wdrażaniu postanowień prawnych i strategii implementacji postanowień niniejszej Konwencji, jak również przy innych procesach decyzyjnych dotyczących kwestii związanych z osobami niepełnosprawnymi, Państwa-Strony będą ściśle współpracować i aktywnie angażować osoby niepełnosprawne, w tym dzieci niepełnosprawne, poprzez reprezentujące je organizacje.
4. Niniejsza Konwencja nie będzie miała wpływu na jakiekolwiek postanowienia, bardziej korzystne dla realizacji praw osób niepełnosprawnych, zawarte w przepisach prawnych obowiązujących w danym Państwie-Stronie lub w przepisach prawa międzynarodowego obowiązujących w danym Państwie-Stronie. Żadne z praw człowieka i fundamentalnych swobód, uznanych i istniejących w Państwach-Stronach przed ratyfikowaniem niniejszej Konwencji, zgodnych z prawem, konwencjami, regulacjami lub prawem zwyczajowym, nie zostanie ograniczone ani naruszone pod pretekstem, iż niniejsza Konwencja nie uznaje takich praw i swobód lub uznaje je w mniejszym zakresie.
5. Postanowienia niniejszej Konwencji będą respektowane we wszystkich częściach państw federalnych, bez żadnych ograniczeń lub wyjątków.

Artykuł 5
1. Państwa-Strony uznają, iż wszystkie osoby są równe w obliczu prawa
i przysługuje im bez żadnego wyjątku ochrona prawna i korzystanie
z prawa na równych zasadach.
2. Państwa-Strony zakażą wszelkiej dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność i zagwarantują wszystkim osobom m niepełnosprawnym jednakową i skuteczną ochronę prawną przed dyskryminacją z jakichkolwiek względów.
3. Aby promować równość i eliminować dyskryminację, Państwa-Strony podejmą stosowne kroki dla zagwarantowania racjonalnego dostosowania.
4. Szczególne kroki konieczne do przyspieszenia lub osiągnięcia faktycznej równości osób niepełnosprawnych nie będą traktowane jako dyskryminacja w rozumieniu niniejszej Konwencji.

Artykuł 6
1. Państwa-Strony uznają, iż kobiety i dziewczęta niepełnosprawne są przedmiotem różnorodnych form dyskryminacji i będą podejmować kroki mające na celu umożliwienie im korzystania z wszystkich fundamentalnych swobód i praw człowieka.
2. Państwa-Strony podejmą wszelkie stosowne kroki dla zapewnienia kobietom pełnego rozwoju, postępu i umocnienia pozycji społecznej, w celu zagwarantowania im pełnej dostępności do fundamentalnych swobód i praw człowieka określonych w niniejszej Konwencji.

Artykuł 7

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie niezbędne kroki mające na celu umożliwienie dzieciom niepełnosprawnym korzystania z fundamentalnych swobód i praw człowieka na równych zasadach z innymi dziećmi.

2. We wszelkich podejmowanych działaniach mających związek z dziećmi niepełnosprawnymi, nadrzędnym priorytetem będzie dobro dzieci.

3. Państwa-Strony zagwarantują dzieciom niepełnosprawnym prawo do wyrażania swoich poglądów w sprawach ich dotyczących, na równych zasadach z innymi dziećmi. Poglądy te będą traktowane z powagą właściwą dla ich wieku i dojrzałości. Pomoc odpowiednia dla wieku dzieci i rodzaju ich niepełnosprawności będzie im zapewniona tak, aby mogły one realizować powyższe prawo.

Artykuł 8

1. Państwa-Strony zobowiązują się podjąć natychmiastowe, skuteczne i stosowne działania, aby:

(a) Podnieść świadomość społeczną dotyczącą osób niepełnosprawnych, również na poziomie rodziny, celem szerzenia poszanowania dla ich praw i godności;

(b) Zwalczać stereotypy, uprzedzenia i szkodliwe praktyki wobec osób niepełnosprawnych również tych, które wynikają z różnicy płci i wieku, we wszystkich dziedzinach życia;

(c) Promować świadomość potencjału i wkładu w życie społeczne osób niepełnosprawnych.

2. Kroki podejmowane w tym celu obejmują:

(a) Inicjowanie i podtrzymywanie skutecznych kampanii na rzecz budzenia świadomości publicznej mających na celu:

(i) Zwiększanie otwartości wobec praw osób niepełnosprawnych;

(ii) Promowanie pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych i większą świadomość społeczną wobec nich;

(iii) Promowanie uznania dla umiejętności, zasług i zdolności osób niepełnosprawnych, oraz ich wkładu w rynek i miejsce pracy;

(b) Szerzenie postaw poszanowania dla praw osób niepełnosprawnych na wszystkich poziomach systemu edukacyjnego, w tym u dzieci począwszy od wczesnego wieku;

(c) Zachęcanie wszystkich organów mediów, aby przedstawiały obraz osób niepełnosprawnych w sposób zgodny z celem niniejszej Konwencji;

(d) Promowanie programów podnoszących poziom świadomości na temat osób niepełnosprawnych i ich praw.

Artykuł 9

1. Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym samodzielne życie i pełne uczestnictwo we wszystkich sferach życia, Państwa-Strony podejmą stosowne kroki celem zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu, na równych zasadach z innymi obywatelami, do środowiska fizycznego, transportu, informacji i komunikacji międzyludzkiej, w tym technologii i systemów

komunikacyjnych i informacyjnych, oraz do innych udogodnień i usług oferowanych całemu społeczeństwu, zarówno w środowiskach miejskich, jak i wiejskich. Te działania, włącznie z rozpoznawaniem i usuwaniem przeszkód i barier na drodze do dostępności, będą dotyczyć między innymi:

(a) Budynków, dróg, środków transportu oraz innych obiektów, w tym szkół, mieszkalnictwa, ośrodków medycznych i miejsc pracy;

(b) Usług informacyjnych, komunikacyjnych i innych, w tym usług elektronicznych, jak również usług w zakresie pomocy w nagłych wypadkach.

2. Państwa-Strony podejmą również stosowne kroki w celu:

(a) Rozwoju, propagowania i monitorowania procesu wdrażania minimum standardów i wytycznych dotyczących udogodnień i usług oferowanych całemu społeczeństwu;

(b) Dopilnowania, aby przedsiębiorstwa sektora prywatnego oferujące usługi całemu społeczeństwu, wzięły pod uwagę wszelkie aspekty dostępności tych usług dla osób niepełnosprawnych;

(c) Zapewnienia szkoleń dla interesariuszy w kwestiach związanych z dostępnością dla osób niepełnosprawnych;

(d) Zapewnienia oznakowania w piśmie Braille'a oraz w łatwej do odczytania i zrozumiałej formie w budynkach i innych obiektach publicznych;

(e) Zapewnienia formy pomocy ze strony innych osób i pośredników, w tym przewodników, lektorów oraz profesjonalnych tłumaczy języka migowego, aby ułatwić osobom niepełnosprawnym dostęp do budynków i innych obiektów publicznych;

(f) Promowania innych stosownych form pomocy i wsparcia dla osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji;

(g) Promowania dostępu osób niepełnosprawnych do najnowszych technologii i systemów informacyjnych i komunikacyjnych, w tym do Internetu;

(h) Promowania projektowania, rozwoju i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjnych i komunikacyjnych, począwszy od etapu początkowego tak, aby stały się one osiągalne po minimalnych kosztach.

Artykuł 10

Państwa-Strony potwierdzają, iż każda istota ludzka ma niezbywalne prawo do życia i podejmą stosowne kroki celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym skutecznego egzekwowania wyżej wymienionego prawa na równych zasadach z innymi obywatelami.

Artykuł 11

Państwa-Strony, zgodnie z ustawodawstwem międzynarodowym, w tym międzynarodowym prawem dotyczącym pomocy humanitarnej i praw człowieka, podejmą wszelkie konieczne kroki dla zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osobom niepełnosprawnym w sytuacjach zagrożenia,

w tym w sytuacjach konfliktu zbrojnego, katastrof naturalnych oraz w sytuacjach wymagających udzielenia pomocy humanitarnej.

Artykuł 12

1. Państwa-Strony potwierdzają, że osoby niepełnosprawne mają prawo do uznania w każdym miejscu za podmioty osobowe wobec prawa.
2. Państwa-Strony stwierdzają, iż osoby niepełnosprawne mają taką samą zdolność prawną we wszystkich aspektach życia jak inni obywatele.
3. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki, aby zapewnić dostęp osobom niepełnosprawnym do pomocy, jakiej mogą wymagać w korzystaniu ze swojej zdolności prawnej.
4. Państwa-Strony zagwarantują, iż wszystkie środki i działania odnoszące się do korzystania ze zdolności prawnej zapewnią właściwe i efektywne instrumenty stanowiące ochronę przed nadużyciami, zgodnie z międzynarodowym ustawodawstwem dotyczącym praw człowieka. Te instrumenty ochronne zagwarantują to, że środki i działania odnoszące się do korzystania ze zdolności prawnej, będą podejmowane w poszanowaniu praw, woli i preferencji danej osoby, zapobiegną konfliktowi interesów i wywieraniu nieuzasadnionego wpływu, będą proporcjonalne i dopasowane do okoliczności, w jakich dana osoba się znajduje, będą stosowane w możliwie krótkim okresie oraz będą podlegać regularnej rewizji przez kompetentny i bezstronny organ lub władze sądownicze. Instrumenty będzie proporcjonalna do stopnia, w jakim wyżej wymienione działania i środki oddziaływają na prawa i interesy tej osoby.
5. Zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji, Państwa-Strony podejmą wszelkie stosowne i skuteczne działania dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym równego prawa do posiadania lub dziedziczenia własności, sprawowania kontroli nad własnymi finansami oraz dostępu do pożyczek bankowych, kredytów hipotecznych i innych form kredytów finansowych, na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz zagwarantują, iż osoby niepełnosprawne nie będą arbitralnie pozbawiane swojej własności.

Artykuł 13

1. Państwa-Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości na równych zasadach z innymi obywatelami, w tym poprzez zapewnienie dostosowań proceduralnych i właściwych dla wieku, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym, pośrednie lub bezpośrednie uczestnictwo w postępowaniu prawnym, również w roli świadka, w tym na etapie śledztwa i innych wstępnych fazach postępowania.
2. Aby zapewnić osobom niepełnosprawnym skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, Państwa-Strony będą promować właściwe szkolenia dla pracowników wymiaru sprawiedliwości, w tym pracowników policji i zakładów karnych.

Artykuł 14

1. Państwa-Strony zapewnią osobom niepełnosprawnym, na równych zasadach z innymi obywatelami:

(a) realizację prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego;

(b) iż, nie zostaną one pozbawione wolności bezprawnie i arbitralnie, i że pozbawienie wolności będzie odbywać się w świetle prawa, a niepełnosprawność w żadnym przypadku nie będzie uzasadnieniem pozbawienia wolności.

2. Państwa-Strony zagwarantują, iż w razie pozbawienia osoby niepełnosprawnej wolności, w drodze jakiegokolwiek procesu, będą jej przysługiwać prawa gwarantowane przez międzynarodowe ustawodawstwo dotyczące praw człowieka, oraz będzie traktowana w zgodzie z celami i zasadami zawartymi w niniejszej Konwencji, w tym z zasadą racjonalnego dostosowania.

Artykuł 15

1. Nikt nie stanie się obiektem tortur oraz okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, a w szczególności nie zostanie poddany medycznym lub naukowym eksperymentom bez wyrażenia na to zgody.

2. Państwa-Strony podejmą działania ustawodawcze, administracyjne, sądownicze oraz innego typu tak, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym, na równych zasadach z innymi obywatelami, ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Artykuł 16

1. Państwa-Strony podejmą stosowne działania ustawodawcze, administracyjne, społeczne i edukacyjne i inne, w tym z uwzględnieniem kwestii płci, tak, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym ochronę przed wszelkimi formami wyzysku, przemocy i wykorzystywania, zarówno w ich środowisku domowym jak i poza nim.

2. Państwa-Strony podejmą również odpowiednie kroki, aby zapobiec wszelkim formom wyzysku, przemocy i wykorzystywania, poprzez, między innymi, odpowiednią pomoc i wsparcie dla osób niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, z uwzględnieniem kwestii wieku i płci, oraz poprzez udostępnianie informacji i edukacji dotyczącej unikania, rozpoznawania i zgłaszania przypadków wyzysku, przemocy i wykorzystywania. Państwa-Strony zagwarantują, iż pomoc w powyższym zakresie będzie uwzględniała kwestie wieku, płci i rodzaj niepełnosprawności.

3. Mając na celu zapobieganie wszelkim formom wyzysku, przemocy i wykorzystywania, Państwa-Strony zapewnią monitoring działań i programów dla osób niepełnosprawnych, poprzez niezależne i kompetentne organy.

4. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki wspierające powrót do zdrowia psychicznego, umysłowego i somatycznego, rehabilitację i reintegrację społeczną osób niepełnosprawnych, które stały się ofiarami jakiejkolwiek formy wyzysku, przemocy i wykorzystywania, w tym poprzez służby mające zapewnić osobom niepełnosprawnym ochronę społeczną. Proces powrotu do zdrowia

i reintegracji będzie odbywał się w środowisku, w którym istnieje poszanowanie zdrowia, dobra, godności i autonomii osób niepełnosprawnych, i które uwzględnia ich szczególne potrzeby wynikające z płci lub wieku.
5. Państwa-Strony przygotują do wdrożenia skuteczne regulacje prawne i politykę, w tym regulacje i politykę uwzględniającą sprawy kobiet i dzieci, aby przypadki wyzysku, przemocy i wykorzystywania osób niepełnosprawnych mogły zostać zidentyfikowane, zbadane i, w razie konieczności, ścigane sądownie.

Artykuł 17
Każda osoba niepełnosprawna ma prawo do szacunku dla swojej integralności umysłowej i fizycznej na równych zasadach z innymi obywatelami.

Artykuł 18
1. Państwa-Strony uznają prawa osób niepełnosprawnych do swobody przemieszczenia się, wyboru miejsca zamieszkania i obywatelstwa, na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz zagwarantują, iż:
(a) Osoby niepełnosprawne będą mieć prawo do przyjmowania i zmiany obywatelstwa i nie będzie ich można pozbawić obywatelstwa arbitralnie lub ze względu na niepełnosprawność;
(b) Nie będzie można pozbawić osób niepełnosprawnych, na podstawie niepełnosprawności, prawa do nabywania, posiadania i wykorzystywania dokumentacji poświadczającej ich obywatelstwo, lub innych dokumentów tożsamości, oraz wykorzystywania procedur, takich jak procedury imigracyjne, które mogą być pomocne w realizacji prawa do swobody przemieszczania się;
(c) Osoby niepełnosprawne będą mieć prawo do opuszczania jakiegokolwiek kraju, w tym własnego;
(d) Nie będzie można pozbawić osób niepełnosprawnych, arbitralnie lub na podstawie niepełnosprawności, prawa wjazdu do własnego kraju.
2. Niezwłocznie po urodzeniu dzieci niepełnosprawnych zostanie sporządzony ich akt urodzenia i dzieci, od momentu urodzenia, będą mieć prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.

Artykuł 19
Państwa-Strony uznają prawo wszystkich osób niepełnosprawnych do życia w społeczności, i do dokonywania wyborów na równi z innymi obywatelami, oraz podejmą skuteczne i stosowne działania, aby ułatwić osobom niepełnosprawnym korzystanie z wyżej wymienionego prawa oraz ich pełną integrację i uczestnictwo w życiu społecznym, w tym zagwarantują, iż:
(a) Osoby niepełnosprawne będą mieć szansę wyboru miejsca zamieszkania, na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz wyboru gdzie i z kim będą mieszkać, jak również nie będą zobligowani do mieszkania w określonych warunkach;

(b) Osoby niepełnosprawne będą mieć dostęp do szerokiego zakresu usług wspierających funkcjonowanie w środowisku domowym, lokalnym i innym, w tym indywidualnej opieki koniecznej do życia i integracji w społeczeństwie i zapobiegającej izolacji i segregacji osób niepełnosprawnych;
(c) Ogólnie dostępne usługi i obiekty będą dostępne na równych zasadach dla osób niepełnosprawnych oraz będą dostosowane do ich potrzeb.

Artykuł 20
Państwa-Strony podejmą skuteczne działania, mające na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym mobilności i możliwie największej samodzielności w tym zakresie, w tym poprzez:
(a) Ułatwienie mobilności osobom niepełnosprawnym w sposób i w czasie przez nie określonym, oraz po dostępnych kosztach;
(b) Ułatwienie osobom niepełnosprawnym dostępu do dobrej jakości urządzeń ułatwiających poruszanie się, technologii pomocniczych i różnych form opieki i pośrednictwa, w tym poprzez obniżenie kosztów nabycia powyższych produktów i usług;
(c) Zapewnienie szkoleń z zakresu przemieszczania się osobom niepełnosprawnym oraz specjalistom pracującym z osobami niepełnosprawnymi;
(d) Zachęcanie producentów urządzeń pomocniczych, aby brali pod uwagę wszelkie aspekty związane z mobilnością osób niepełnosprawnych.

Artykuł 21
Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe działania umożliwiające osobom niepełnosprawnym egzekwowanie swoich praw do wolności słowa i wyrażania poglądów, w tym swobody uzyskiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i idei na równych zasadach z innymi członkami społeczeństwa, za pomocą wszelkich środków komunikacji międzyludzkiej, określonych w artykule 2 niniejszej Konwencji, w tym poprzez:
(a) Dostarczanie osobom niepełnosprawnym informacji przeznaczonych dla ogółu społeczeństwa w dostępnym formacie i za pomocą środków przekazu odpowiednich dla rodzaju niepełnosprawności, bez opóźnień czasowych i dodatkowych kosztów;
(b) Akceptowanie i umożliwienie korzystania w sytuacjach oficjalnych z języka migowego, pisma Braille'a, wspomagających i alternatywnych sposobów komunikacji oraz wszelkich innych środków, sposobów i formatów komunikacji wybranych przez osoby niepełnosprawne;
(c) Nakłanianie prywatnych usługodawców świadczących usługi dla ogółu społeczeństwa, w tym dostawców usług internetowych, aby dostarczali informacje i usługi w formie dostępnej i przydatnej dla osób niepełnosprawnych;
(d) Zachęcanie środków masowego przekazu, w tym dostawców informacji poprzez Internet, aby udostępniały swoje usługi osobom niepełnosprawnym;

(e) Uznanie i promocję języków migowych.

Artykuł 22

1. Żadna osoba niepełnosprawna, niezależnie od miejsca zamieszkania lub warunków życia, nie będzie narażona na arbitralne i bezprawne naruszanie prywatności własnej, swojej rodziny, domu i korespondencji lub innej formy komunikacji międzyludzkiej, ani na bezprawne ataki na swoją cześć i reputację. Osobom niepełnosprawnym przysługuje ochrona prawna przed powyższymi atakami i naruszaniem prywatności.

2. Państwa-Strony będą chronić dane osobowe, informacje dotyczące choroby i rehabilitacji osób niepełnosprawnych, na równych zasadach z innymi członkami społeczeństwa.

Artykuł 23

Poszanowanie życia rodzinnego i domowego

1. Państwa-Strony podejmą skuteczne i właściwe działania mające na celu eliminację dyskryminacji wobec osób niepełnosprawnych we wszelkich kwestiach odnoszących się do sfery małżeństwa, rodziny, rodzicielstwa i związków, na równych zasadach z innymi obywatelami, aby zagwarantować:

(a) Prawo wszystkim osobom niepełnosprawnym, zdolnym do zawarcia związku małżeńskiego, do wejścia w związek małżeński i założenia rodziny na zasadach całkowitej dobrowolności i zgody przyszłych małżonków;

(b) Prawo osób niepełnosprawnych do podejmowania nieprzymuszonej i odpowiedzialnej decyzji dotyczącej czasu wydania na świat oraz liczby potomstwa, oraz prawo do informacji stosownej do wieku odbiorców, dotyczącej edukacji seksualnej i planowania rodziny, jak również środki do realizacji wyżej
wymienionych praw;

(c) Zachowanie zdolności rozrodczej osób niepełnosprawnych, w tym dzieci, na równych zasadach z innymi obywatelami.

2. Państwa-Strony zagwarantują prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych w zakresie opieki, kurateli, powiernictwa, adopcji dzieci i podobnych instytucji, tam, gdzie istnieją one w krajowym ustawodawstwie, przy czym we wszystkich przypadkach dobro dziecka
będzie wartością nadrzędną. Państwa-Strony udzielą stosownej pomocy osobom niepełnosprawnym w realizacji obowiązków związanych z wychowaniem dzieci.

3. Państwa-Strony zagwarantują prawa dzieci niepełnosprawnych w zakresie życia rodzinnego. Mając na celu realizację tych praw oraz zapobieganie ukrywaniu, porzucaniu, zaniedbaniu i segregacji dzieci niepełnosprawnych, Państwa-Strony zobowiążą się do wczesnego rozpowszechniania obszernych informacji, oferowania szeroko zakrojonych usług i udzielania wsparcia dzieciom niepełnosprawnym i ich rodzinom.

4. Państwa-Strony zagwarantują, iż dzieci nie będą oddzielane od rodziców wbrew ich woli, chyba, że tak postanowią kompetentne władze na podstawie oceny sądu, według której taka separacja jest

konieczna w imię najlepiej pojętego interesu dziecka zgodnie z prawem i stosownymi procedurami. w żadnym przypadku dziecko nie zostanie odseparowane od rodziców na podstawie niepełnosprawności swojej, jednego lub obojga rodziców.
5. W sytuacji, gdy członkowie najbliższej rodziny nie są w stanie sprawować opieki nad dzieckiem, Państwa-Strony podejmą działania, aby zapewnić odpowiednią alternatywną opiekę nad dzieckiem poprzez członków dalszej rodziny, a jeśli będzie to niemożliwe w społeczności dziecka w środowisku rodzinnym.

Artykuł 24
1. Państwa-Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do edukacji. Mając na celu realizację tego prawa bez jakiejkolwiek formy dyskryminacji i na zasadach równości, Państwa-Strony zagwarantują system edukacji integracyjnej na wszystkich etapach edukacyjnych oraz kształcenia ustawicznego, ukierunkowany na:
(a) Pełny rozwój ludzkiego potencjału, poczucia godności i własnej wartości, oraz wzmocnienie poszanowania dla praw człowieka, fundamentalnych swobód i różnorodności członków rodziny ludzkiej;
(b) Jak najpełniejszy rozwój osobowości, talentów i kreatywności, jak również intelektualny i fizyczny osób niepełnosprawnych;
(c) Umożliwienie osobom niepełnosprawnym efektywnego uczestnictwa w wolnym społeczeństwie.
2. Mając na celu realizację powyższego prawa, Państwa-Strony zagwarantują, iż:
(a) Osoby niepełnosprawne nie będą wykluczane z powszechnego systemu edukacyjnego ze względu na swoją niepełnosprawność, oraz, że dzieci niepełnosprawne nie zostaną wykluczone z bezpłatnej i obowiązkowej edukacji podstawowej i średniej na podstawie swojej niepełnosprawności;
(b) Osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do bezpłatnej podstawowej i średniej edukacji integracyjnej, na dobrym poziomie, na równych zasadach z innymi obywatelami w społeczności, w której żyją;
(c) Zostaną wprowadzone racjonalne dostosowania do szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych;
(d) Osoby niepełnosprawne otrzymają wsparcie, w ramach powszechnego systemu edukacyjnego, umożliwiające ich efektywne kształcenie;
(e) Zostaną podjęte skuteczne środki, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb, mające na celu maksymalizowanie rozwoju intelektualnego i społecznego, zgodne z celem pełnej integracji.
3. Państwa-Strony umożliwią osobom niepełnosprawnym naukę życiowych i społecznych umiejętności, które ułatwią ich pełne i równoprawne uczestnictwo w edukacji i życiu społecznym. w tym celu, Państwa-Strony podejmą stosowne kroki, w tym:

(a) Umożliwienie nauki pisma Braille'a, pisma alternatywnego, wspomagających i alternatywnych sposobów, środków i formatów komunikacji, umiejętności orientacyjnych i poruszania się oraz umożliwienie funkcjonowania grup samopomocy i mentoringu;
(b) Umożliwienie nauki języka migowego i promocja tożsamości językowej społeczności osób niesłyszących;
(c) Zagwarantowanie, iż edukacja osób niepełnosprawnych, a w szczególności dzieci, niewidomych, niesłyszących oraz równocześnie niewidomych i niesłyszących, będzie odbywała się w językach i za pomocą środków komunikacji najbardziej odpowiednich dla danej jednostki, i w środowisku umożliwiającym maksymalny rozwój intelektualny i społeczny.
3. Aby zapewnić realizację tego prawa, Państwa-Strony podejmą odpowiednie działania i zatrudnią nauczycieli, w tym nauczycieli niepełnosprawnych, wykwalifikowanych w zakresie języka migowego i/lub pisma Braille'a i zobowiązują się szkolić pracowników do pracy na każdym etapie edukacyjnym. Szkolenie to będzie obejmować wiedzę na temat niepełnosprawności oraz wykorzystania właściwych wspomagających i alternatywnych sposobów, środków i formatów komunikacji, metod nauczania oraz, w ramach szkolenia, zostaną zapewnione materiały pomocnicze dla osób niepełnosprawnych.
4. Państwa-Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym dostęp do szkolnictwa wyższego, zawodowego, edukacji dorosłych i kształcenia ustawicznego bez dyskryminacji i na równych zasadach z innymi obywatelami. w tym celu, Państwa-Strony zagwarantują racjonalne dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Artykuł 25
Zdrowie
Państwa-Strony uznają, iż osoby niepełnosprawne maja prawo do możliwie najwyższego standardu zdrowia bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki, aby zagwarantować osobom niepełnosprawnym dostęp do usług zdrowotnych z uwzględnieniem kwestii płci, w tym rehabilitację zdrowotną.
W szczególności Państwa-Strony:
(a) Zagwarantują osobom niepełnosprawnym taki sam zakres, jakość i standard bezpłatnej lub przystępnej cenowo opieki medycznej i programów zdrowotnych, jak innym obywatelom, w tym w obszarze zdrowia seksualnego i związanego z rozrodczością oraz programów zdrowia publicznego;
(b) Zapewnią usługi zdrowotne ukierunkowane na szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych, w tym wczesne rozpoznanie i leczenie, oraz usługi ukierunkowane na minimalizowanie i zapobieganie niepełnosprawności, w tym wśród dzieci i osób w podeszłym wieku;
(c) Zapewnią powyższe usługi zdrowotne w możliwie bliskiej odległości od środowisk osób niepełnosprawnych, również w okolicach wiejskich;
(d) Będą wymagać od osób pracujących w sektorze opieki zdrowotnej, aby zapewniły osobom niepełnosprawnym opiekę o takiej samej jakości jak pozostałym członkom społeczeństwa, w tym,

na zasadzie nieprzymuszonej zgody i pełnego poinformowania, między innymi poprzez podnoszenie świadomości praw człowieka, godności, autonomii i potrzeb osób niepełnosprawnych przez szkolenia i propagowanie standardów etycznych w publicznej i prywatnej służbie zdrowia;
(e) Zakażą dyskryminowania osób niepełnosprawnych przy udzielaniu ubezpieczenia zdrowotnego oraz ubezpieczenia na życie, w sytuacji, gdy takie ubezpieczenie jest dozwolone przez ustawodawstwo danego kraju, i będzie ono udzielone w sposób sprawiedliwy i racjonalny;
(f) Będą zapobiegać przypadkom odmowy opieki lub usług zdrowotnych oraz płynów i żywności ze względu na niepełnosprawność.

Artykuł 26
1. Państwa-Strony podejmą skuteczne i stosowne działania, w tym poprzez organizacje samopomocowe, zmierzające do umożliwienia osobom niepełnosprawnym osiągnięcia i utrzymania jak największej samodzielności, zdolności fizycznej, intelektualnej, społecznej i zawodowej oraz pełnej integracji i uczestnictwa we wszystkich aspektach życia społecznego. w tym celu, Państwa-Strony zorganizują, wzmocnią i rozszerzą szeroko zakrojoną działalność w zakresie usług i programów rewalidacyjnych i rehabilitacyjnych, szczególnie w obszarach zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług społecznych, przy czym te programy i usługi:
(a) Będą realizowane na możliwie wczesnym etapie i będą oparte na wielodyscyplinarnej ocenie indywidualnych potrzeb i mocnych stron;
(b) Będą wspierać uczestnictwo i integrację w społeczeństwie i wszelkich jego aspektach, będą dobrowolne oraz dostępne dla osób niepełnosprawnych, w możliwie bliskiej odległości od ich środowisk, również w okolicach wiejskich;
2. Państwa-Strony będą promować szkolenia wstępne i ustawiczne osób zawodowo zajmujących się rewalidacją i rehabilitacją oraz personelu zatrudnionego w tym obszarze.
3. Państwa-Strony będą promować dostępność, znajomość i wykorzystanie pomocniczych urządzeń i technologii przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych, dla celów rewalidacji i rehabilitacji.

Artykuł 27
1. Państwa-Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do pracy, na równych zasadach z innymi obywatelami, w tym prawo do utrzymywania się z pracy wybranej przez siebie i akceptowanej na rynku pracy i w środowisku pracy, o charakterze otwartym, nie wykluczającym i dostępnym dla osób niepełnosprawnych. Państwa-Strony będą chronić
i promować realizowanie prawa do pracy, w tym również przez osoby, które stały się niepełnosprawne w czasie zatrudnienia, podejmując odpowiednie kroki, w tym legislacyjne, aby między innymi:
(a) Zakazać dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, w odniesieniu do wszystkich kwestii dotyczących wszelkich form zatrudnienia, w tym warunków rekrutacji, zatrudnienia, kontynuacji zatrudnienia, awansu zawodowego i warunków pracy zgodnych z zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy;

(b) Chronić prawa osób niepełnosprawnych, na równych zasadach z innymi obywatelami, do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, w tym do równych szans i takiego samego wynagrodzenia za pracę tej samej wartości, do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, w tym prawa do ochrony przed molestowaniem i do zadośćuczynienia za poniesione krzywdy;
(c) Zagwarantować, ze osoby niepełnosprawne będą mogły egzekwować swoje prawa pracy i prawa związkowe, na równych zasadach z innymi obywatelami;
(d) Umożliwić osobom niepełnosprawnym skuteczny dostęp do programów poradnictwa zawodowego i technicznego, usług związanych z zatrudnieniem oraz szkolenia zawodowego i ustawicznego;
(e) Promować szanse zatrudnienia oraz awansu zawodowego osób niepełnosprawnych na rynku pracy, jak również oferować pomoc w znalezieniu, zdobyciu, utrzymaniu i powrotu do zatrudnienia;
(f) Promować szanse na samozatrudnienie, przedsiębiorczość, rozwój spółdzielni i zakładanie własnej firmy;
(g) Zatrudniać osoby niepełnosprawne w sektorze publicznym;
(h) Promować zatrudnienie osób niepełnosprawnych w sektorze prywatnym poprzez odpowiednią politykę i środki, w tym akcje afirmatywne, działania motywujące i inne;
(i) Zapewnić racjonalne dostosowanie miejsc pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych;
(j) Promować zdobywanie przez osoby niepełnosprawne doświadczenia zawodowego na otwartym rynku pracy;
(k) Promować programy, których celem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym rehabilitacji zawodowej, powrotu do pracy oraz utrzymania zatrudnienia.
2. Państwa-Strony zagwarantują, iż osoby niepełnosprawne nie będą zmuszane do pracy niewolniczej czy też na zasadach poddańczej zależności, oraz że będą chronione, na równych zasadach z innymi obywatelami, przed pracą przymusową lub obowiązkową.

Artykuł 28
1. Państwa-Strony uznają prawa osób niepełnosprawnych i ich rodzin do adekwatnych warunków życia, w tym należytego pożywienia, odzieży i mieszkania i do stałej poprawy warunków życia, oraz podejmą odpowiednie kroki, aby zabezpieczyć i promować egzekwowanie tych praw bez dyskryminacji wynikającej z niepełnosprawności.
2. Państwa-Strony uznają prawa osób niepełnosprawnych do ochrony socjalnej oraz korzystania z tego prawa bez dyskryminacji wynikającej z niepełnosprawności, oraz podejmą odpowiednie kroki, aby zabezpieczyć i promować egzekwowanie tych praw, w tym kroki mające na celu:
(a) Zagwarantowanie równego dostępu osób niepełnosprawnych do czystej wody, oraz stosownych i dostępnych finansowo usług, urządzeń oraz innych form pomocy zaspokajających szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych;

(b) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym, a w szczególności kobietom i dziewczętom niepełnosprawnym oraz osobom starszym, dostępu do programów ochrony socjalnej i programów, których celem jest ograniczanie ubóstwa;
(c) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom żyjącym w warunkach ubóstwa dostępu do pomocy rządowej obejmującej koszty ponoszone w związku z niepełnosprawnością, w tym do stosownych szkoleń, poradnictwa, pomocy finansowej oraz opieki zastępczej;
(d) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym dostępu do programów mieszkalnictwa publicznego;
(e) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym dostępu do świadczeń i programów emerytalnych.

Artykuł 29
Uczestnictwo w życiu politycznym i publicznym Państwa-Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym prawa polityczne i szansę korzystania z nich na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz zobowiązują się: (a) Zapewnić osobom niepełnosprawnym możliwość pełnego i efektywnego uczestnictwa w życiu publicznym i politycznym, na równych zasadach z innymi obywatelami, bezpośrednio lub poprzez dowolnie wybranych przedstawicieli, w tym szansę i prawo do głosowania i startowania w wyborach, poprzez między innymi:
(i) Zagwarantowanie, iż procedury, udogodnienia i materiały wyborcze będą odpowiednie, dostępne, zrozumiałe i łatwe w użyciu;
(ii) Ochronę prawa osób niepełnosprawnych do udziału w tajnym głosowaniu w wyborach i referendach publicznych, bez zastraszania, oraz prawa do startowania w wyborach, pełnienia urzędów i wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach władzy, jak również poprzez umożliwienie osobom niepełnosprawnym, w razie konieczności, korzystania z urządzeń pomocniczych i nowych technologii;
(iii) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym swobody wyrazu woli jako wyborcom i w tym celu, w razie konieczności, udzielenie zgody na skorzystanie przy głosowaniu z pomocy osoby przez nie wybranej;
(b) Aktywnie promować środowisko, w którym osoby niepełnosprawne będą mogły skutecznie i w pełni uczestniczyć w życiu publicznym bez dyskryminacji i na równych zasadach z innymi obywatelami, i zachęcać osoby niepełnosprawne do uczestnictwa w życiu publicznym, w tym do:
(i) Uczestnictwa w pozarządowych organizacjach i stowarzyszeniach związanych z życiem publicznym i politycznym kraju, oraz w działalności i administracji partii politycznych;
(ii) Zakładania i przystępowania do organizacji osób niepełnosprawnych, reprezentujących osoby niepełnosprawne na szczeblach: międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym.

Artykuł 30
Uczestnictwo w życiu kulturalnym, rekreacji, zajęciach sportowych i innych formach wypoczynku.

1. Państwa-Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do uczestnictwa na równych zasadach z innym obywatelami w życiu kulturalnym, oraz podejmą stosowne działania, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym:
(a) Korzystanie z materiałów dotyczących zagadnień kultury w dostępnych formatach;
(b) Dostęp do programów telewizyjnych, filmów, teatru, i innych form działalności kulturalnej, w dostępnych formatach;
(c) Dostęp do miejsc, w których odbywają się wydarzenia kulturalne, tj. teatry, muzea, kina, biblioteki oraz do usług związanych z działalnością kulturalną i turystyczną, jak również, na ile jest to możliwe, dostęp do miejsc historycznych i ważnych z punktu widzenia kultury narodowej.
2. Państwa-Strony podejmą odpowiednie działania celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym rozwoju i korzystania ze swojego twórczego, artystycznego i intelektualnego potencjału, nie tylko dla korzyści własnych, ale również dla wzbogacenia społeczeństwa.
3. Państwa-Strony podejmą odpowiednie działania, w zgodzie z prawem międzynarodowym, tak, aby akty prawne dotyczące ochrony praw własności intelektualnej nie stanowiły nieracjonalnej bariery dyskryminującej osoby niepełnosprawne w dostępie do materiałów związanych ze sferą kultury.
4. Osoby niepełnosprawne będą mieć prawo, na równych zasadach z innymi obywatelami, do wsparcia i uznania swojej szczególnej tożsamości kulturowej i językowej, w tym języków migowych i kultury osób niesłyszących.
5. Mając na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa, na równych zasadach z innymi obywatelami, w zajęciach rekreacyjnych, sportowych czy innych formach spędzania wolnego czasu, Państwa-Strony podejmą stosowne działania, aby:
(a) Promować i zachęcać osoby niepełnosprawne do uczestnictwa, w jak najszerszym zakresie, we wszystkich obszarach działalności sportowej, należącej do głównego nurtu życia społecznego;
(b) Zagwarantować osobom niepełnosprawnym możliwość organizowania, inicjowania i uczestnictwa w działalności sportowej i rekreacyjnej skierowanej do osób niepełnosprawnych, oraz zachęcać do zapewniania w tym celu środków, szkolenia i nauki, na zasadzie równości.
(c) Zagwarantować osobom niepełnosprawnym dostęp do miejsc, w których prowadzona jest działalność sportowa, rekreacyjna i turystyczna;
(d) Umożliwić dzieciom niepełnosprawnym uczestnictwo w zabawach i zajęciach rekreacyjnych i sportowych, w tym w zajęciach organizowanych w ramach systemu szkolnego, na równych zasadach z innymi dziećmi;
(e) Zapewnić, osobom niepełnosprawnym dostęp do usług w zakresie sportu, rekreacji, turystyki i innych form spędzania wolnego czasu.

Artykuł 31
1. Państwa-Strony podejmują się gromadzenia stosownych informacji, w tym danych statystycznych i pochodzących z badań, które umożliwią formułowanie i wdrażanie polityki

służącej realizacji postanowień niniejszej Konwencji. Proces gromadzenia i przechowywania informacji będzie:
(a) Zgodny z prawnie ustanowionymi zabezpieczeniami, w tym prawodawstwem dotyczącym ochrony danych, aby zapewnić poufność i poszanowanie dla prywatności osób niepełnosprawnych;
(b) Zgodny z normami uznanymi na arenie międzynarodowej, mającymi na celu ochronę fundamentalnych swobód i praw człowieka oraz z zasadami etycznymi, którymi należy się kierować przy gromadzeniu i wykorzystywaniu danych statystycznych.
2. Informacje zgromadzone zgodnie z niniejszym artykułem zostaną odpowiednio skategoryzowane i wykorzystane do oceny wdrożenia
zobowiązań podjętych przez Państwa-Strony w ramach niniejszej Konwencji oraz do identyfikowania i podejmowania działań wobec barier stojących na drodze egzekwowania praw osób niepełnosprawnych.
3. Państwa-Strony przyjmą na siebie obowiązek rozpowszechniania tych danych statystycznych i zapewnią dostęp do nich osobom niepełnosprawnym i innym.

Artykuł 34
1. Zostanie ustanowiony Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych (zwany dalej Komitetem), który będzie spełniał poniżej wymienione funkcje.
2. W chwili wejścia w życie niniejszej Konwencji, Komitet będzie się składał z dwunastu ekspertów. Po dodatkowych sześćdziesięciu ratyfikacjach lub przystąpieniach do Konwencji, członkowsko w Komitecie zwiększy się o sześciu członków, osiągając maksymalną liczbę osiemnastu członków.
3. Członkowie Komitetu będą występować we własnym imieniu, oraz reprezentować wysokie normy etyczne, kompetencje i doświadczenie w obszarze objętym niniejszą Konwencją. Przy nominacji swoich kandydatów, zachęca się Państwa-Strony do uwzględnienia postanowienia zawartego w artykule 4 ust.3 niniejszej Konwencji.
4. Członkowie Komitetu będą wybierani przez Państwa-Strony, z uwzględnieniem zasady równomiernego podziału geograficznego, reprezentacji różnych form cywilizacji i głównych systemów prawnych, oraz zrównoważonej reprezentacji płci i uczestnictwa ekspertów wybranych spośród osób niepełnosprawnych.

3.

Protokół Fakultatywny do Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych.

Od artykułu 1 do 7

Artykuł 1

1. Państwo-Strona niniejszego Protokołu uznaje kompetencje Komitetu Praw Osób Niepełnosprawnych w zakresie przyjmowania i rozpatrywania doniesień bezpośrednio lub w imieniu osób lub grupy osób podlegających jurysdykcji tego państwa, które podają się za ofiary naruszenia przez to Państwo-Stronę któregokolwiek z praw wymienionych w Konwencji

2. Komitet nie przyjmuje doniesienia, które dotyczy Państwa-Strony niniejszej Konwencji, nie będącego stroną niniejszego Protokołu.

Artykuł 2

Komitet nie przyjmuje doniesienia w sytuacji, gdy:

(a) Doniesienie jest anonimowe;

(b) Doniesienie stanowi naruszenie prawa do przedstawiania zawiadomienia lub pozostaje w sprzeczności z postanowieniami Konwencji;

(c) Ta sama sprawa została już przez Komitet rozpatrzona lub też dobiegł końca bądź trwa jeszcze proces rozpatrywania jej w ramach innej procedury międzynarodowego dochodzenia lub rozstrzygania;

(d) Wyczerpane zostały wszystkie środki zaradcze dostępne w kraju, chyba że zastosowanie tych środków nadmiernie się przedłuża lub nie rokuje nadziei na skuteczną pomoc;

(e) Doniesienie jest w oczywisty sposób bezpodstawne lub niewystarczająco uzasadnione;

(f) Fakty, o których mowa w doniesieniu, zaistniały przed wejściem w życie niniejszego Protokołu w odniesieniu do danego Państwa- Strony, chyba że ich czas trwania miał miejsce także po tej dacie.

Artykuł 3

Komitet poinformuje drogą poufną właściwe Państwo-Stronę o każdym doniesieniu przedstawionym mu w ramach niniejszego Protokołu. w ciągu sześciu miesięcy powiadomione Państwo-Strona przedstawi Komitetowi w formie pisemnej wyjaśnienia lub stwierdzenia informujące o sprawie i o środkach zaradczych ewentualnie przez nie podjętych.

Artykuł 4

1. W dowolnym momencie po przyjęciu doniesienia, a przed orzeczeniem o jego słuszności Komitet może przekazać danemu Państwu-Stronie do pilnego rozpatrzenia prośbę, by Państwo-

Strona zastosowało tymczasowe środki zaradcze niezbędne do tego, by uniknąć ewentualnej nieodwracalnej szkody dla ofiary bądź ofiar przypuszczalnego pogwałcenia.
2. Skorzystanie przez Komitet z opcji wynikającej z ust. 1 nie oznacza orzeczenia o akceptowalności bądź słuszności doniesienia.

Artykuł 5
Komitet rozpatruje doniesienia przedstawione w ramach niniejszego Protokołu na posiedzeniach zamkniętych. Po rozpatrzeniu zawiadomienia Komitet przekazuje zainteresowanemu Państwu-Stronie oraz autorowi doniesienia swoje opinie na jego temat wraz z ewentualnymi zaleceniami.

Artykuł 6
1. Jeżeli Komitet otrzyma wiarygodne informacje wskazujące na poważne bądź systematyczne łamanie przez Państwo-Stronę praw wymienionych w Konwencji, zwróci się on do Państwa-Strony z prośbą o współpracę przy rozpatrywaniu tych informacji, a w tym celu także o przedstawienie uwag na ich temat.
2. Uwzględniając uwagi przedstawione ewentualnie przez dane Państwo- Stronę oraz wszelkie inne wiarygodne, dostępne sobie informacje, Komitet może wyznaczyć jednego bądź kilkoro swych członków, by przeprowadzili śledztwo i przekazali mu niezwłocznie jego wyniki. w wypadku, gdy otrzymano upoważnienie i zgodę Państwa-Strony, w ramach dochodzenia można odbyć również wizytę na jego terytorium.
3. Po rozpatrzeniu wyników takiego dochodzenia Komitet przekazuje te wyniki danemu Państwu-Stronie wraz z wszelkimi komentarzami i zaleceniami.
4. W ciągu sześciu miesięcy od daty otrzymania tych wyników, komentarzy i zaleceń przekazanych przez Komitet, dane Państwo-Strona winno przedstawić Komitetowi swoje uwagi.
5. Dochodzenie takie prowadzone jest w sposób poufny i na każdym etapie postępowania Państwo-Strona proszone jest o współpracę.

Artykuł 7
1. Komitet może zwrócić się do Państwa-Strony z prośbą o dołączenie do sprawozdania przedstawionego w ramach artykułu 35 Konwencji szczegółów na temat wszelkich środków podjętych w odpowiedzi na dochodzenie przeprowadzone w ramach artykułu 6 niniejszego Protokołu.
2. Po upływie sześciomiesięcznego okresu, o którym mowa w artykule 6 ust. 4, Komitet może się zwrócić do danego Państwa-Strony z prośbą o przedstawienie mu informacji na temat środków podjętych w odpowiedzi na to dochodzenie.

System Unii Europejskiej

1.

ROZPORZĄDZENIE (WE) nr 1107/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą *(tekst mający znaczenie dla EOG).*

Preambuła pkt. 1, 2, od 4 do 8, 11, 13, 14 ,16
Adres publikacyjny: Dz. U. WE L 204

(1) Jednolity rynek usług lotniczych powinien przynosić korzyść ogółowi obywateli. Dlatego też osoby niepełnosprawne oraz osoby o ograniczonej sprawności ruchowej, spowodowanej niepełnosprawnością, wiekiem lub jakimkolwiek innym czynnikiem, powinny mieć możliwości podróżowania drogą lotniczą porównywalne z możliwościami innych obywateli. Osoby niepełnosprawne oraz osoby o ograniczonej sprawności ruchowej mają takie samo jak wszyscy inni obywatele prawo do swobodnego przemieszczania się, do wolności wyboru oraz do niedyskryminacji. Dotyczy to podróży lotniczych, podobnie jak i innych dziedzin życia.
(2) Osoby niepełnosprawne oraz osoby o ograniczonej sprawności ruchowej powinny zatem mieć dostęp do przewozu i nie powinno się odmawiać im prawa do przewozu na podstawie ich niepełnosprawności lub braku sprawności ruchowej, z wyjątkiem przypadków uzasadnionych względami bezpieczeństwa i określonych przepisami prawa. Przed przyjęciem rezerwacji osób niepełnosprawnych lub osób o ograniczonej sprawności ruchowej, przewoźnicy lotniczy, ich przedstawiciele oraz organizatorzy wycieczek powinni dołożyć wszelkich należytych starań w celu sprawdzenia, czy istnieje jakikolwiek powód uzasadniony
względami bezpieczeństwa, który uniemożliwiałby przyjęcie takich osób na pokład na dany lot.
4) Aby osoby niepełnosprawne oraz osoby o ograniczonej sprawności ruchowej miały takie same możliwości podróżowania drogą lotniczą jak inni obywatele, powinno zapewnić im się pomoc, odpowiadającą ich szczególnym potrzebom, w portach lotniczych, jak również na pokładzie samolotu poprzez zatrudnienie niezbędnego personelu i zapewnienie niezbędnego sprzętu. Mając na względzie integrację społeczną, zainteresowane osoby powinny otrzymać taką pomoc bez dodatkowych opłat.
5) Pomoc udzielana w portach lotniczych znajdujących się na terytorium Państwa Członkowskiego, do którego stosują się postanowienia Traktatu, powinna, między innymi, umożliwić osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej przemieszczenie się z wyznaczonego punktu przylotu w porcie lotniczym do samolotu oraz z samolotu do wyznaczonego punktu odlotu z portu lotniczego, wraz z wejściem na pokład i zejściem z pokładu samolotu. Powyższe punkty powinny być oznaczone przynajmniej przy wejściach głównych do budynków terminalu, w strefach ze stoiskami odprawy, w pociągu, w kolejce naziemnej, na

przystankach metra i autobusu, na postojach taksówek i w innych punktach dojazdowych oraz na parkingach samochodowych w portach lotniczych. Pomoc powinna być zorganizowana w sposób pozwalający uniknąć zakłóceń i opóźnień, przy jednoczesnym zapewnieniu wysokich i jednakowych standardów w całej Wspólnocie i przy wykorzystaniu w najlepszy sposób zasobów, bez względu na port lotniczy lub przewoźnika lotniczego.

(6) Aby osiągnąć te cele, zapewnianie wysokiej jakości pomocy w portach lotniczych powinno leżeć w zakresie odpowiedzialności centralnego organu. Ponieważ organy zarządzające portami lotniczymi odgrywają główną rolę w świadczeniu usług we wszystkich ich portach lotniczych, ogólna odpowiedzialność w tym zakresie powinna zostać powierzona właśnie im.

(7) Organy zarządzające portami lotniczymi mogą samodzielnie udzielać pomocy osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej. Alternatywnie, mając na uwadze pozytywną rolę, jaką odgrywali w przeszłości niektórzy operatorzy i przewoźnicy lotniczy, organy zarządzające mogą zawierać z osobami trzecimi umowy o udzielaniu tej pomocy, bez uszczerbku dla stosowania właściwych przepisów prawa wspólnotowego, w tym przepisów dotyczących zamówień publicznych.

(8) Pomoc powinna być finansowana w taki sposób, aby sprawiedliwie rozłożyć ciężar na wszystkich pasażerów korzystających z portu lotniczego i uniknąć czynników zniechęcających do przewozu osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Najskuteczniejszym sposobem finansowania wydaje się być nałożenie na każdego przewoźnika lotniczego, korzystającego z portu lotniczego, opłaty proporcjonalnej do liczby pasażerów przewożonych przez niego do lub z portu lotniczego.

(11) Przy podejmowaniu decyzji w sprawie projektów nowych portów lotniczych i terminali, oraz jako element większych prac remontowych, organy zarządzające portami lotniczymi powinny, tam gdzie jest to możliwe, uwzględnić potrzeby osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Podobnie przewoźnicy lotniczy powinni, tam gdzie jest to możliwe, uwzględnić tego rodzaju potrzeby przy podejmowaniu decyzji w sprawie projektów nowych statków powietrznych lub remontowania statków używanych.

(13) Wszystkie istotne informacje dostarczane pasażerom lotniczym powinny być dostarczane w alternatywnych formach dostępnych dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej oraz powinny być przynajmniej w tych samych językach, co informacje dostępne dla pozostałych pasażerów.

(14) W przypadku gdy, przy obsłudze w porcie lotniczym lub podczas transportu na pokładzie samolotu, dojdzie do zgubienia lub uszkodzenia wózka inwalidzkiego lub innego sprzętu służącego poruszaniu się lub urządzeń do udzielania pomocy, pasażer, do którego ten sprzęt należał, powinien uzyskać odszkodowanie, zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego, wspólnotowego i krajowego.

(16) Istotne jest, aby osoba niepełnosprawna lub osoba o ograniczonej sprawności ruchowej, która uzna, że doszło do naruszenia niniejszego rozporządzenia, mogła zgłosić to organowi zarządzającemu portem lotniczym lub danemu przewoźnikowi lotniczemu, zależnie od

okoliczności. Jeżeli osoba niepełnosprawna lub osoba o ograniczonej sprawności ruchowej nie uzyska w ten sposób zadośćuczynienia, powinna ona mieć możliwość złożenia zażalenia do organu lub organów wyznaczonych w tym celu przez właściwe Państwo Członkowskie.

Artykuł 1

1. Niniejsze rozporządzenie ustanawia zasady ochrony i udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym oraz osobom o ograniczonej sprawności ruchowej, podróżującym drogą lotniczą, zarówno w celu zapewnienia im ochrony przed dyskryminacją, jak i w celu zapewnienia, że zostanie im udzielona pomoc.

2. Przepisy niniejszego rozporządzenia stosuje się do osób niepełnosprawnych oraz do osób o ograniczonej sprawności ruchowej, korzystających lub zamierzających skorzystać z handlowych przewozów pasażerskich rozpoczynających się, kończących się lub z przesiadką w porcie lotniczym znajdującym się na terytorium Państwa Członkowskiego, do którego stosują się postanowienia Traktatu.

Artykuł 2

Definicje

Do celów niniejszego rozporządzenia stosuje się następujące definicje:

a) „osoba niepełnosprawna” lub „osoba o ograniczonej sprawności ruchowej” oznacza każdą osobę, której możliwość poruszania się jest ograniczona podczas korzystania z transportu na skutek jakiejkolwiek niesprawności fizycznej (zmysłowej lub ruchowej, trwałej lub przejściowej), upośledzenia lub niesprawności umysłowej, lub każdej innej przyczyny niepełnosprawności, lub wieku, i której sytuacja wymaga specjalnej uwagi oraz dostosowania usług dostępnych dla wszystkich pasażerów do szczególnych potrzeb takiej osoby;